

HJELPEREN

Artikkelsamling, del 4:

Til Tredje trosartikkel

Av Kåre Svebak

FORORD

Litteraturlisten fins i det første, innledende bind i Såkorn-serien – en katekismeforklaring til Luthers Lille Katekisme.

Utdypende artikler foreligger også i følgende kommentarbind:

- **En trofast kirke – om Bibel og bekjennelse.**
- **Et hellig folk – om De ti bud.**
- **Skaperen og Gjenløseren – om første og andre trosartikkel.**
- **Barnerett hos Gud – om Herrens Bønn, dåpen, skriftemålet og Herrens Nattverd.**

Kåre Svebak

INNHold:

1.	OM TREDJE TROSARTIKKEL	6
2.	JESU OPPGJØR MED FARISÈERNES MENNESKESYN	7
3.	«DEN BUNDNE VALGFRIHET» A PROPOS LUTHER OG ERASMUS	10
4.	GENERELT OM NÅDEMIDLER	16
5.	GUDS FORSONING OG DENS GODER	18
6.	PREKEN I BIBELSK MENING	23
7.	TREKK VED LUTHERS PREKENER.....	29
8.	DET PREKENEMBETE SOM FOLKET VIL HA.....	32
9.	KRISTENTROEN INGEN TRO PÅ TROEN	35
10.	OM TROEN I OMVENDELSEN	40
11.	PIETISMENS FRELSESTEORI	46
12.	ER KIRKENS TRO TROVERDIG?.....	54
13.	DEN FRAFALNES OMVENDELSE.....	59
14.	RETTFERDIGGJØRELSE OG FORSONING I BIBELSK ORDBRUK	61
15.	TROENS RETTFERDIGHET I TROENS LYDIGHET.....	70
16.	GUDS SØNNNS LIDENDE LYDIGHET VÅR ENESTE RETTFERDIGHET FOR GUD	76
17.	HVILKEN RETTFERDIGHET ER DET EVANGELIET ÅPENBARER?.....	85
18.	VEISKILLET I LÆREN OM TROENS RETTFERDIGHET	91
19.	«BLIR REFORMASJONEN TIL INGEN NYTTE?»	96
20.	EGENRETTFERDIGHETENS LYSENDE FORTJENESTER.....	106
21.	DET FLERTYDIGE ORDET "KIRKE"	110
22.	DEN KJEMPENDE KIRKE	114
23.	«ORDETS REGEL» KIRKENS RETTESNOR.....	117
24.	DEN ÉNE HELLIGE KIRKES ENHET OG VEKST	119
25.	GUDS KIRKES ENHET STÅR IKKE I GJELD TIL KJØDET	123
26.	DEN FARE SOM TRUER KIRKEN INNENFRA	130
27.	APOSTOLATETS KIRKE	135
28.	APOSTOLATETS KIRKE PÅ HISTORIENS ARENA.....	141
29.	KIRKENS KATOLISITET ER "APOSTOLISK"	145
30.	FORBRØDRING I DEN FALSKE APOSTOLISITET	149
31.	"ET INDREKIRKELIG DEMOKRATI" EN KIRKEVIRKSOMHET PÅ FOLKETS VILKÅR .	157
32.	KVINNEPREST-REFORMEN I LYS AV KIRKENS HODE-STRUKTUR	163
33.	TRADISJONEN - INGEN ÅPENBARINGSKILDE.....	170
34.	KIRKEFELLESSKAP "PÅ TILSTREKkelig GRUNNLag"	173

35.	GJØR IKKE KIRKEN ALMINNELIG!	179
36.	GUDS KIRKE - KIRKEN FOR ALLE	188
37.	KIRKEVIGSELENS MENING	194
38.	TESER OM DET MENIGHETSBYGGENDE ARBEID PÅ KIRKENS GRUNN.....	201
39.	«JORDENS SALT» OG «VERDENS LYS»	204
40.	HVA ER «FRIE SYNODER» I APOSTOLATETS KIRKE? NOEN LEDETRÅDER.....	213
41.	ER PREKENEMMET ALLES KAKE?	219
42.	PIETISMENS KIRKEKRITIKK TIL LÆRDOM FOR LUTHERANERE	225
43.	BISKOP – PREST – DIAKON? ET NOTAT	241
44.	KALLSRETTE I EN BEKJENNELSESSITUASJON.....	242
45.	PRESTEVIGSLER I HVILKEN SUKSESJON?	251
46.	NOEN KIRKESKADELIGE OVERSETTELSER.....	254
47.	PRESTEN – KRISTI DELEGAT I KJØTT OG BLOD	256
48.	PRESTENS LÆREMYNDIGHET I APOSTOLATETS KIRKE	261
49.	VISITASENES OPPDRAG OG LEGITIMITET	269
50.	DET LUTHERSKE LÆREMØNSTER OM STIFTSBISKOPER	275
51.	DE GAMMELLUTHERSKE KIRKEORDNINGER	279
52.	EN «SIDEORDNET MENIGHET» HVA ER DET?	280
53.	GUDS UTVELGELSE EN BEVITNET HISTORIE	283
54.	OM TUSENÅRSRIKET	286
55.	OM ANTIKRIST	290
56.	MELLOMTILSTANDEN.....	292
57.	HÅPET OM SALIGHET	294

1. OM TREDJE TROSARTIKKEL

Den tredje trosartikkel handler om Den Hellige Ånd, den tredje person i den treene Gud. Han er den suverene Hjelperen til tro på Guds velgjerninger i Kristus, og den som helliggjør de troende og bygger Guds kirke på jorden. Midlet er Guds virksomme ord, forkynt, hørt og tatt vare på.

Saklig sett hører også lærestykkene om dåpen og skriftemålet med til denne trosartikkel, mens Herrens Nattverd er forankret i den andre trosartikkel om Gjenløseren. Ved å holde sakramtene utenfor forklaringen til tredje trosartikkel markerte Luther kirken front mot gjendøpere og spiritualister (el svermere). Takket være Luthers innsats, ble undervisningen om dåp og skriftemål fornyet i en tid da deres betydning i døptes liv var underkjent eller glemt.

Hva er forholdet mellom kristnes liv som i Kristi tjeneste og den tro som Helligånden virker ved evangeliet (jf forkl 2 trosart)? Bekjennelsestro lutherdom legger vekt på gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. De kan alle mennesker gjøre. Veiskillet går ikke i *sammenhengen* mellom tro og gjerninger, men i *forholdet* mellom frifinnelsens årsak (rettferdigjørelsen) og den fornyelse som Kristus virker med sin Ånd i den troendes liv (helligjørelsen). Svaret beror på rekkefølgen i sak. Om frelsesvisshet beror på gjerninger, nådesvirkninger eller troserfaringer, må frelsen være de kvalifisertes frelse om den enn beror på samarbeid med Gud.

Som regel handler gode gjerninger om trivialiteter, upåaktet av andre. Takk og heder er uviss. Men én ting er sikkert. Utfordret til gjerninger i den selvhengivende kjærlighet til Gud og vår neste, erfarer vi indre motstand. Ingen elsker Gud av *helt* sitt hjerte eller vår neste *som seg selv*. Stilt overfor Guds hellighetskrav, er vi alltid skyldige, fordømt og fortapt. I syndens nød på vredens hav kommer Guds oss til redning med evangeliet. Seieren er vunnet. Gud har forsonet verden med seg selv i Jesu Kristi, Guds Sønnns lidende lydighet, og derfor ble han oppreist fra de døde på grunn av vår rettferdiggjørelse. Denne Guds nådige rettferdighet blir åpenbart for oss med evangeliet. Gud kunngjør og oppmuntrer til tro på syndenes forlatelse for Kristi skyld. Det gjør han fordi Gud vil ha sitt verk mottatt og trodd i verden. Der er Den Hellige Ånd deres hjelper som hører og tar vare på evangeliet.

Vår hjelp kommer fra himmelens og jordens skaper. Også tredje trosartikkel om Gud Helligåndens gjerninger har sitt utspring i Gud Skaperens handlende allmakt. Med Kristus til gave oppmuntrer Gud oss til gjerninger i samsvar med Guds gode skapervilje. Det som mangler, skjuler Gud under sin nådehimmel i Kristus. Hva de troende allerede er ved dåpen og troen - hellige og rettferdige for Gud i Kristus, det skal de også bli fullt og helt. Det skjer ved Kristi gjenkomst på den ytterste dag, når han kommer som verdens dommer, synlig for alle i sin Guddoms makt og majestet. Da skal Den Hellige Ånd «vekke opp meg og alle døde, og gi meg og alle som tror på Kristus, et evig liv». Nå er tiden til å bekjenne ham i livets vitnesbyrd enten vi bekjenner synder, ber, lover og takker. Bekjennelsen til Guds ære er Helligåndens verk ved Kristi ord.

2. JESU OPPGJØR MED FARISÈERNES MENNESKESYN

Problemet var og er farisèernes lære om menneskets vilje overfor Gud. De lærte at mennesket er skapt med en guddommelig evne til å velge mellom lysten til det onde og lysten til det gode. Følger mennesket lysten til det gode, lever det som et fritt menneske - i harmoni med seg selv og sin medskapte guddomsgnist.

Dette menneskesyn betyr i praksis to ting: Mennesket må velge: enten leve som rettferdig eller synde for Gud. Velger mennesket å følge lysten til det gode, lever det forsonet med Gud i kraft av gode gjerninger. Og motsatt: Følger mennesket lysten til det onde, må det trelle under syndens herredømme og leve uforliket med Gud. Farisèerne brukte syndefallsberetningen (1 Mos 3) som avskrekkende eksempel: Slik går det, når mennesket velger galt!

”Nikodemus-problemet”:

Hvis syndefallet er begrenset til en del av menneskeheten – de som velger feil, kan det ikke være nødvendig å bli født på ny med vann og Ånd! Frelsen må ha en annen årsak. *Les Joh 3:1-21.* Overført på kristen forkynnelse, forutsetter taleren at tilhørerne har evnen til å medvirke med lovgjerninger til sin frelse, når Gud gir kraft til det. Slik gjør man troen til en prestasjon eller kvalifikasjon, og til et pressmiddel for den hellige Gud. Denne løsning på menneskets gudsforhold underkjenner Guds handlende allmakt og suverenitet. Løsningen er med rette kalt «den egenrettferdiges omvendelse».

Da er det ikke tale om tro i bibelsk mening, som er *Guds* tro, det vil si den tro som Gud skaper og bevarer med sitt ord. Dens kjennetegn er tillit til Guds løfte, gitt den enkelte i dåpen: Gud vil være meg nådig på grunn av Guds Sønnns lidende lydighet i Jesu skikkelse, som døde for verdens synder, og ikke av noen annen grunn. Herre, forbarme deg! Det er til meg også, er troens gjensvar.

Mt 16:6, 12 - *Vokt dere for fariséernes og sadduséernes surdeig!* **15:9** - *Forgjeves dyrker de meg.* **Lk 18:14** – (Tollerens) gikk hjem erklært rettferdig i motsetning til den andre.

Forskjellen mellom fariséisk tro og kristentro

Den er forskjellen mellom «min tro» og Guds tro. Farisèeren takker Gud for at han kvalifisert til Guds nåde med Guds hjelp. Den andre erkjenner sin avmakt, påkaller Guds hjelp i tillit til Guds tilgivende nåde for Kristi skyld. Tollerens bønn i templet – «Gud vær meg, en synder, nådig!» - har et ord som henspiller på nådestolen – hilastæti moi, nådestol meg). Den ene støtter seg til valg og erfaringer, for uten dem mister han sin tro og anser seg ikke lenger for en «personlig kristen». Den andre ligner barnet i sin tillit til Guds ord og løfte, for Gud er god for sin egen skyld. Den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger, drar ham til Gud.

Sal 51:3 – Vær meg nådig, Gud, etter din miskunnhet; utslett mine overtredelser etter din store barmhjertighet. Sal 32:1f, Rom 4:7f.

Det hender farisèeren ber presten (el predikanten) om hjelp til selvforbedring, som er den egenrettferdiges omvendelse. Den andre erkjenner vantroen med dens frukter, og søker Guds tilgivelse for Kristi skyld, som gis av nåde. Siden Guds nådetilsagn har adresse til den enkelte, må anledninger gis til privatskrifte, for tilhørere fins som ikke tør anvende frifinnelsen i Kristi død på seg selv, selv om frelsen er gitt i dåpen. I det private skriftemål blir vår barnerett hos Gud stadfestet med avløsningen (absolusjonen): «Jeg forlater deg Dine synder. I Faderens osv.» (jf forkl Første bud).

I de troendes liv går ikke skillet mellom «vi» og «de andre», men *mellom kjød og Ånd*, for alle er vi av naturen fariséere. Den onde lyst i vårt innerste lar ikke Gud være Gud, men stritter imot frelsen gitt av nåde, og søker bekvemme fluktveier. Menneske er menneske. I denne avmakt kommer Kristus oss til hjelp med sin Hellige Ånd og lar oss vinne seier med ham til gave.

Gal 5:16ff. N Joh 8:23f, 34, 42-44, 15:1-9. Rom 6:12f, 20-23.

Forholdet kjød og Ånd medbestemmer det uoverstigelige skillet mellom sann og falsk tro, og mellom sann og falsk kirke.

Gal 4:25f (2:21). Ef 2:8, Åp 22:17. N Jesu verop, Mt 23:13-33.

Eksempler: Jesu lignelse om de to sønnene, Mt 21:26-32. Den første tilsvare farisèerne som sa ja til Loven, men uten å gjøre hva loven krever. Jf 1 Mos 8:21, 2 Mos 24:3, Joh 9:28, Mt 7:22f. Fariséerne viste i praksis at menneskets vilje er bundet.

Paulus med sin bakgrunn som uklanderlig farisèer, formidlet Jesu undervisning om Guds rike, som tilhører dem som er fattige i seg selv og ikke har noen egen rettferdighet å fremvise for Gud (Mt 5:3).

Rom 2:17-23. 1 Kor 5:6-8, Gal 5:9 (jf 2:16, 20f, 3:21f, 5:1-6, 16). Paulus gir innsyn i egen loverfaring, se Rom 7, Ef 2:1-9, Fil 3:3-11.

Apg 23:6-9. Merk hvordan han utnyttet forholdet mellom saddusèerne og farisèerne til sin egen fordel. Han delte farisèernes tro på de dødes oppstandelse – som saddusèerne fornektet, men unnlot å nevne farisèernes tro på menneskets frie vilje.

Pelagianisme og synergisme

Pelagianeren tror at han av egen fornuft og vilje kan omvende seg til Gud, tro evangeliet og lyde Guds lov. (Pelagianisme, e munken Pelagius, d e 418.)

Synergisten tilskriver menneskets vilje en avgrenset, men avgjørende rolle: *Med Guds hjelp* kan mennesket bestemme seg for å bli en kristen og leve slik Gud vil. (Synergisme - læren om samarbeid mellom Gud og menneske om frelsen.)

Det finnes ingen Jesus-ord eller apostelord som lærer hva vi selv må gjøre for å bli frelst. Vi er henvist til Den Hellige Ånds handlende allmakt og suverene inngripen, når han gir forsoningens goder ved evangeliet og sakramentene (nådemidlene). Hvorfor må det være slik? Nytestamentet lar oss skissere en begrunnelse med tre innfallsvinkler:

1. Vi forstår ikke uten videre vår egen nød, borte fra Gud.

Vi kommer til verden, okkupert av Guds fiendemakter synd, død og djevel, lik et okkupert land. Vi kommer åndelig blinde, vendt bort fra Gud. Vi aner ham i hans skaperverk og i den etiske fordring, men kjenner ham ikke, enda han er livets kilde.

Denne nødssituasjon må åpenbaringsordets Gud avsløre for oss. Det er hva Gud gjør med sin hellige lov – i en sum: Du skal elske Gud av hele ditt hjerte og din neste som deg selv. Du skal være hellig, lik Gud. Guds morallov krever den selvhengivende kjærlighet til Gud og min neste – ikke i utvortes mening, heller ikke stykkevis, men av hjertet, hundre prosent. Da står vi avslørt for Gud i egenrettferdighetens filler, for den onde lyst gjør motstand mot Gud i vårt innerste. Derfor kvier vi oss for konklusjonen og forsvarer oss med dydens fikenblad – med selvbekreftende illusjoner.

2. I dåpen har Gud "innforlivet" oss med den døde og oppstandne Kristus, "for at vi skal vandre i et nytt liv".

I dåpen gir Gud den enkelte del i den fullbrakte frelse i Jesu Kristi, Guds Sønnns død. Men syndsforlatelsen eller frifinnelsen er ikke målet. Målet er det nye livet som Kristi tjenere, ved troen ikledd «evig rettferdighet, uskyldighet og salighet, likesom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet».

Døpt til Jesu død og oppstandelse, tjener vi Gud som hans kjære barn under Kristi nådige herredømme. Med ham til gave, tjener vi Gud med Kristus til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Og virksom ved troen i våre liv, gjenreiser han gudsbildet og fornyer oss med det fullendte Guds rike for øye i den kommende verden.

Rom 6:3-11. Jf Ef 2:1-6, 4:17-5:21, Fil 3:7-11, Gal 2:19f, osv.

3. Alt i Guds kirke på jorden handler om dåpen.

Da må lov og evangelium bli forkynt, og de som ikke tør anvende Guds nådetilsagn på seg selv, bli invitert til det private skriftemål. Der blir Guds nådepakt i dåpen stadfestet og vi går derfra i visshet om barnerett og arverett hos Gud. Det er denne evangeliebruk Luther sikter til med ordene i forklaringen - "*i denne kristne kirke tilgir han meg og alle troende alle synder*". Men tror du om deg selv at du kan medvirke til Din frelse, da er du falt ut av nåden og skyldig til å holde hele loven.

Gal 5:1-5, Jf 2:21. Rom 11:6.

Den selvbestemte tro i kirkens skygge

Fariséismen følger kirken lik en skygge gjennom historien. Den gamle motsetning mellom Jesus og farisæerne består inntil Dommens dag.

Eksempel: Filosofenes reaksjon på evangeliet, Apg 17:32.

Illustrasjon: Avtaler om kirkefelleskap på såkalt "tilstrekkelig grunnlag". Med avtaletekstene har man tilslørt og fortidd den bibelske arvesyndslære, og likeså forskjellen mellom "*Kristus for oss*" – som er frifinnelsens årsak og troens rettferdighet, og "*Kristus i oss*" – som er fornyelsen eller helliggjørelsen i gode gjerninger (den nye lydighet). I stedet fremhever man *sammenheng* mellom

frifinnelse og fornyelse. Men hvilken sammenheng kan det være, som lærer frifinnelse *med forbehold* om fornyelse?

Konflikten gjelder den tro som lever av Guds nådetilsagn på dåpens grunn, med barnerett og arverett hos ham. Det er denne «nådestand» syndsforlatelsen stadfester i privatskriftemålet, og denne tro Gud styrker med alterets sakrament i Herrens Nattverd.

Den frafalne lutherdom feirer reformasjonsjubileet, men overhører Jesu varselrop mot fariseernes lære. Men hører vi advarselen, har vi all grunn til å jubilere for Gud, vår Skaper og Gjenløser. (Mt 15-16 og 23)

3. «DEN BUNDNE VALGFRIHET» A PROPOS LUTHER OG ERASMUS

Martin Luther har aldri utgitt et skrift med tittelen «Om den trellbundne vilje». I 1525 utga han skriftet "**De Servo Arbitrio**" mot humanisten Erasmus fra Rotterdam (d 1536)

Luthers skrift var et tilsvarende til Erasmus, som samme år fikk utgitt skriftet om den frie vilje (Diatrise de Libero Arbitrio). Med den greske benevnelsen «diatribe» markerte Erasmus det lærde bidrag i en folkelig form - om et livsviktig spørsmål for alle mennesker. Luthers motsvar i samme stil var skriftet med den korrekte oversettelse "**Om den bundne valgfrihet**" (el beslutningsfrihet). I samsvar med begrepsbruken i middelalderens skoleteologi (skolastikk) skjelnet Luther mellom mellom "*vilje*" (voluntas) og "*valgfrihet*" (arbitrium). Denne skjelning gjelder samspillet mellom vilje og forstanden, hvor forstandens bruk er innordnet viljen.

Jeg viser til den finske teologen *A E Koskenniemi*, som oversatte Luthers skrift til finsk med den korrekte tittel Om den bundne valgfrihet (Sidottu ratkaisuvälä. Utg 1952. Se ellers Theologisches Wörterbuch. Göttingen 2 Aufl 1959 (1950).

Med sin tese om menneskets valgfrihet hevdet Erasmus at valgfriheten består etter syndefallet i menneskets gudsforhold, så mennesket evner å samarbeide med Gud om frelsen. Bibelteologen Luther protesterte og begrunnet det motsatte standpunkt med mange bibelord om saken: Etter syndefallet er mennesket uten valgfrihet i sitt gudsforhold, for i troens saker er fornuften innordnet den forvrengte vilje og derfor blind under Guds fiendemakters herredømme og derfor underlagt synd, død og djevel. Men fremdeles har mennesket en begrenset valgfrihet i sitt forhold til andre mennesker og skaperverket forøvrig. (Jf LK forkl 1 trosart.)

Det er viktig å være klar over at de to diskuterte menneskets valgfrihet *i menneskets gudsforhold*. Konflikten gjaldt hverken menneskets evne til selvforbedring og uklanderlig livsførsel, eller evnen til å fremme nabofred, god samfunnsorden og naturforvaltning.

Man begår følgelig en grunnleggende feil ved å fremstille diskusjonen mellom de to som om den gjaldt viljens frihet til å velge mellom godt og ondt. Gal tittelbruk - «Om

den trellbundne vilje» - legger føringer til skade for det bibelske menneskesyn som konfesjonell lutherdom vedkjenner seg, men klassifisert og rangert som «pessimistisk», til forskjell fra Erasmus som deler Romerkirkens og humanismens «optimistiske» menneskesyn. Påstått resultat = ønsket resultat: 1-0 til Erasmus! Indirekte blir den bibelske syndefallsrealisme tilslørt, som for Erasmus og Romerkirken var og er det ømme punkt, hos Luther stadfestet med Jesus-ordet «*kun én er Den Gode*», Mt 19:17.

Også kristne skal legge vinn på gode gjerninger for menneskenes skyld (Tit 3:8, Jak 2:24ff). Det er hensikten med Guds fullbrakte forsoningsverk, gitt den enkelte til del i dåpen. Den tro som Guds skaper ved evangeliet, anvender gaven på dåpens grunn gjennom hele livet. Denne tro er ikke menneskepåfunn, men gis dem som hører Kristi ord offentlig forkynt og tar vare på det.

Men hvordan kan vi vite at den gjerning som har Guds ord og befaling for seg, behager Gud? Den behager Gud på grunn av Jesu Kristi, Guds Sønnns lidende lydighet - og ikke av noen annen grunn. I tillit til syndenes forlatelse for Kristi skyld har Gud behag i gjerningen, tross arvesyndnes motstand. Vi kjenner saken fra Luthers Lille Katekisme tre år senere: «Han er min Herre, som har gjenløst meg, fortapte og fordømte menneske» osv. Han er eneste årsak til frifinnelse og barnerett hos Gud. Med ham til gave, følger vi hans eksempel i gode gjerninger. De er hensikten med frifinnelsen av nåde. Men uten Kristi virksomme nærvær i de troendes liv, kan ingen behage Gud med gjerninger, om de enn har Guds ord og bud for seg. Vantroen er alle syndearters mor, også den forfinede egenrettferdighet.

Luthers oppgjør med Erasmus aktualiserte Jesu oppgjør med farisæerne og de skriftlærde, og dermed den uforenlige motsetning: På den ene side Guds ufor-beholdne tilgivelse for sin godhets skyld. Troen anvender frifinnelsen i Sønnens lidende lydighet – og ikke av noen annen grunn. Han er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer og Gud tilregner troen av nåde. Da er det ikke tale om en selvbestemt eller selvvalgt tro, men om den tro som Gud skaper og oppretthol-der. Det gjør han i dem som hører Kristi ord forkynt og tar vare på det.

På den annen side står den rake motsetning: Troen på menneskets evner til å forstå «virkeligheten», og med Guds hjelp medvirke til sin egen frelse. Den sekulære humanist vil ikke høre Guds evangelium, men nøyer seg med det religiøse moment – troen på mennesket som alle tings mål og sin egen lykkes smed. Motsetningen mellom Luther og Erasmus består med Erasmus som representant for en «kristen» humanisme, en i og for seg meningsløs floskel. Den er ingen tilfeldighet, for Erasmus forente momenter i fariseismens menneskesyn og antikkens dannelsesideal.

Luthers to hovedinnvendinger mot Erasmus

Første innvending: *Erasmus overså at kun Gud er Den Gode – fri til å gjøre det gode. I forholdet til Gud er mennesket kun fri til å leve etter sin onde vilje, så lenge den allmektige Gud ikke får gripe inn med sitt ord, offentlig forkynt og hørt. Unntak er handlinger under ytre tvang.*

Erasmus betraktet menneskets ansvarlighet i lovens perspektiv, og trakk slutningen: Guds dom forutsetter menneskets frie beslutningsevne (*liberum arbitrium*), da forstått som evnen til å virkeliggjøre sin natur. Denne slutning innbyr til følgende konsekvensrekke: Det enkelte menneske er

- **er ansvarlig for selvrealisering,**
- **står til ansvar overfor seg selv og**
- **kan samarbeide med Gud om sin omvendelse, rettfærdiggjørelse og helliggjørelse.**

Men den bibelske diagnose er klar: Menneskets beslutningsevne er ikke fri i dets gudsforhold, men bundet til Guds fiendemakters onde planer og onde vilje. **Jak 1:14** – *enhver blir fristet når han dras og lokkes av sitt eget begjær*. Under syndefallets kår er arvesynden virksom i menneskets innerste og frembringer uavlatelig tanker, ord og gjerninger gjennomsyret av ondt begjær og derfor uten guds frykt og kjærlighet til Gud, (jf CA 2).

Bildet er et annet i menneskets forhold til andre mennesker og skaperverket for øvrig. Vi evner beslutninger til gagn for oss selv, fellesskapet og skaperverket. Sett i lys av Guds åpenbaringsord, vitner denne begrensede beslutningsevne om Guds opprettholdende gjerning.

Eksempel: Luthers forklaring til tredje bønn i "Fadervår". Den gode Skaperen er virksom i det skapte og "bryter og hindrer alle onde planer og all ond vilje", og lar sin gode og nådige vilje skje. (Jf LK forkl 1 trosart.)

Andre innvending: *Erasmus overså at ansvarlighet for Gud innebærer regnskap for Gud, slik det fremgår av det himmelske bibliotek.*

Bøkene – og de må være mange! - fastholder det liv som er levet – både livet under Guds vredesvirkelighet - som loven åpenbarer på grunn av overtredelsene, og livet under Guds nådevirkelighet - som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger. Denne forskjell foregriper Guds dom, for navnene på Guds frikjente barn står skrevet i Livets Bok *allerede* (Åp 20:12. Jf Mt 25:34, 37-39). Guds universelle nåde – stilt frem i Kristi korsdød, stadfester menneskets ansvarlighet under Guds lov.

I spørsmålet om valgfrihet i menneskets gudsforhold utgjør forskjellen mellom lovens krav og evangeliets gave den avgrunnsdype forskjell mellom de posisjoner som Luther og Erasmus representerer.

Hvordan gjøre det gode slik Gud vil?

Mennesker vil gjøre det gode mot andre, men har ikke evnen til å gjøre det gode slik Gud vil. Hva så? Luthers arbeid med bibeltekster om saken begrunner konklusjonen: Gud skaper av ingenting ny vilje, lyst og kraft til å leve det liv han har skapt oss til å leve, om enn i sin begynnelse og i svakhet. Det gjør Gud med sitt virksomme ord, forkynt og hørt. Med andre ord sagt: Ved den tro som Den Hellige Ånd virker med Kristi ord, fornyer han mennesket innenfra og gjenreiser det tapte gudsbilde med saligheten for øye. Gud er Gud i sin trofaste kjærlighet og handlende allmakt. (Handlende allmakt ikke Luthers uttrykk.)

Troen er den fulle tillit til Den Gode, som gjør det gode for sin egen skyld (jf LK forkl 1. bud). Denne tro er den tro som Gud virker med sine «dyrebareste og største løfter», 2 Pet 1:4. Hvorfor? For at vi «ved dem skulle få del i guddommelig natur, etter at dere har sluppet bort fra forfallet i verden, det som kommer av begjæret». (Jf LK forkl 2 trosart om hensikten.)

Troen samarbeider med Gud på *frifinnelsens vilkår* i Kristi lidende lydighet, gitt den enkelte til del i dåpen. (Jf LK «hva er meningen med vanddåpen?») Utelukket er alle forbehold om kvalifikasjon og godtgjøring. Troen har Guds godhet og menneskekjærlighet i Kristus Jesus, gitt i dåpen med løftet om salighet for hver den som tror (MK 16:16, Tit 3:4). Alt i kirken handler om dåpen. Gud er det godes suverene subjekt hele veien i den kristnes liv. Vi er henvist til å høre Guds ord og ta vare på det – hele veien. Alternativet er den vilkårlige, "kjødelige" frihet i menneskets selvfordgende selvrealisering, som i Guds øyne er en hvitkalket grav (Mt 23:27f).

Luther brukte benevnelsen «den inkarnerte tro» (*fides incarnata*). Med det siktet han til troens ytterside i livets vitnesbyrd. Dets årsak og kilde er Kristi selvhengivende kjærlighet, virksom ved troen i døptes liv. Med Kristus som gave, er troen billedlig talt kanalen for Guds gode og nådige vilje i tanker, ord og gjerninger. Troen ses ikke, men livets vitnesbyrd ses. Det er mer eller mindre tvetydig. Så må det være på grunn av arvesyndens motstand i alle mennesker inntil død og grav. Her er ingen forskjell. Nytt er den Oppstandnes skjulte nærvær, virksom med sin Ånd i den troendes liv. Gal 5. Gud skaper det nye menneske i sitt bilde. Derfor er den troende både synder og rettferdig for Gud. Det medfører en kampsituasjon hvor Kristus er den seirende i den troendes liv.- Rom 7.

Denne lærdom er fortere sagt enn gjort. Årsaken er vår egenrettferdige menneskenatur. Vi må stadig lære den gamle lekse på nytt: Ingen kan medvirke til Guds nyskapende gjerning, om så med tårer, sukk og bønn. Til og med Åndens nådevirkninger må holdes utenfor «troens sirkel» (Luther i Store Galaterbrevskommentar). Kristus i sin lidende lydighet for alle og i alles sted er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger.

Annerledes er situasjonen med Kristus som gave. Utenfor troens sirkel trives troen sammen med gjerninger som har Guds ord og befaling for seg (Rom 13:8-10, Tit 3:4-8 osv). Hos Gud er kristendom nok. Sagt med Luther: Troen har Kristus og mangler ingentingd. Men uten Kristus i hans lidende lydighet, er den bundne valgfrihet ubegripeelig, ja, truende.

Humanisrens dannelsesideal humanistens problem

La oss gå videre fra Luther og Erasmus, for det problem de diskuterte i menneskets gudsforhold har den aller største aktualitet.

Humanisten tror på «det gode» i mennesket, som fins "innerst inne" eller "på bunnen" i hvert menneske. Fra denne kilde antas livet å ha sitt utspring i den *selvbestemte* form og funksjon som krever andres aksept. Så må kravet være, når form har prioritet frem-

for innhold. Det er her tale om en *formal* frihet, lik et tomt spann som fylles med det innhold som mennesket vil. Men *hvilket* innhold?

Karakteristisk er den opplevelsesorienterte søken etter «det skjønn», uttrykt i «formene». Overført på mennesket, søker man et personlighetsideal gitt til kjenne i *det formfullendte og funksjonelle menneske*. Men hva gjør livet formfullendt og funksjonelt? Svaret gis ved å kombinere *dannelse og frihet*.

Dannelsens mål er livsutfoldelse i frihet. *I samme grad* som livets vitnesbyrd bekrefter jeg'ets trang til selvrealisering, oppnås friheten i den formfullendte og funksjonelle ytterside eller fasade. Dette personlighetsideal medfører to ting: For det første en *nådeløs* gradering etter vilkårlige kriterier, f eks formue, posisjon, prestasjon, utseende, popularitet, forbruk, opplevelser – kort sagt alt hva mennesket streber etter for å rettferdiggjøre seg selv og gi sitt liv innhold og mening. For det andre må samme personlighetsideal opphøye «mennesket» (el individet) til det religiøse moment i en sekulær-liberal humanisme. Karakteristisk er den ovasjon som blir idoler til del på høyeste prestasjonsnivå, alt etter smak og behag.

Hva da med det menneskeliv som langt fra oppfyller suksèkriteriene? Og hva med dem som står i veien for andres selvbestemmelse og selvrealisering? *Eksempler*: Det ufødte menneske, idioten, den funksjonshemmede, den utviklingshemmede og pleietrengende? Kort sagt: Hva med menneskelivet, når vi alle før eller siden er prisgitt andres tjenester og omsorg? Stilt overfor brysomme bibelord, må de vike for selvrealiseringens krav under skinn av viljens frihet. Denne konsekvenslogikk i sin kulturradikale utgave krever kontroll med flertallsvedtak og lovhjemmel i hånd. I sin kristelige utgave later man som om velmenende kristne har frihet til å berøve ubekvemme bibelord deres gyldighet og rangere motsigelsen som «ikke splittende» og «til å leve med».

Typisk er den tilslørende og vage ordbruk til forsvar for *formale* fanesaker. I stedet for sak, begrunnelse og konsekvens i Guds skaperverk, rettes søkelyset mot individets form og funksjon i en tenkt virkelighet – og helst i kjønnsnøytral utgave. Med stor konsekvens skjer den utstøting og uthenging som blir apostelordets etterfølgere til del. Slik unngår man å drøfte moraliteten i den adferd som hensikten legitimerer.

Med stor konsekvens foretrekker humanisten allmenreligion fremfor konfesjon. Heller læremangfold i *anstendige* former enn læreenhet i nytestamentlig mening. Heller det kosmetiske fellesskap på menneskers vilkår, heller det enn apostelordet lære etterfulgt som Guds ord. Med skinnløsninger av denne type består egen skyld og skam og håpløshet. Uten oppreisning fra døden i våre synder er vi alle i samme båt.

1 Kor 2:14 – Slik mennesker er av naturen, tar det ikke imot det som tilhører Guds Ånd. Det er for ham en dårskap (v 1-5).

«Den som vil være stor blant dere, skal være de andres tjener» (Mt 20:26). Selv gjorde Herren trelens arbeid og vasket de andres føtter (Joh 13). Den apostoliske formaning (parenese) er innordnet Guds selvhengivende kjærlighet. Med Kristus til gave i dåpens nådepakt, skjer etterfølgelsen i dagliglivets oppgaver, som regel i trivielle gjøremål

unndratt andres påsyn. Poenget er den døptes forsakelse og tro i Guds påsyn, for ved troen er Kristus virksom med sin Ånd i jordiske livshistorier.

Historien om humanismens menneskesyn

Luther viste i sitt oppgjør med Erasmus at humanistens menneskesyn motsier livets vitnesbyrd. Kartet stemmer ikke med terrenget. Ytre sett evner mennesket en livsførsel som har Guds ord og befaling for seg. I denne adferd er den gode Skaperen virksom (jf LK forkl 1 trosart). Men den etiske fordring i sin totalitet krever den selvhengivende kjærlighet av hjertets grunn. Da våkner den gamle adam, søker tilflukt i omstendighetene og dekker seg bak dydens fikenbland (1 Mos 3, Rom 7).

Noen oppfatter humanismens dannelsesdeal som heroisk og vakkert. De ser menneskelivet utfolde seg med selvbestemte friheter i et slags karnevalsopptog. Dets historie taler for seg om sosial fragmentering, nedprioritering av de brysomme, og om de mange som fikk livet ødelagt av selvbestemte friheter i tårenes dal. Den destruktive dynamikk utfolder seg overalt hvor mennesket dyrker skapningen fremfor Skaperen, prisgitt overtroen på egen beslutningsevne uten «lenker, bånd og tvang». Da får vi lønn som fortjent – bundet til "skammelige begjær" (Rom 1:26). Denne overtro er en stadig trussel mot det liv vi er skapt til å leve med den treène Gud som mål.

Islams voksende nærvær i Europa

Diskusjonen mellom Erasmus og Luther fikk ny aktualitet med den muslimske innvandring til det sekulær-liberale Europa. Da unngikk kulturradikalere den trakassering som ble lutheranere til del i 1800-tallets Europa, og likeså den senere mobbing av konservative i den offentlige moraldebatt. Den kulturradikale elite var påfallende taus om Muhammeds gudskonstruksjon og hatlære, i Koranen nedfelt i læren om "de to hus". Tross muslimers henvisning til korstogsmentaliteten i militære intervensjoner, unngikk ble muslimer sjelden minnet om islams krigerske ekspansjonshistorie siden 600-tallet, i Øst-Eur langt inn på 1600-tallet. Underlig er denne taushet, senere ekspansjonsforsøk i Asia og Afrika tatt i betraktning. Påfallende var også den mangelfulle dekning av kristenforfølgelser i islamske stater, for viktigere var de sekulær-liberale dyder «frihet, likhet og brorskap». Hvorfor?

En mulig forklaring er lovreligionen islam med dens gjerningsfromhet. Dens bud og regler er overkommelige og gjør dessuten inntrykk på mennesker fra det «kristne» Vesen, selv fremmed for den gaverettferdighet som evangeliet åpenbarer. En annen forklaringsmåte stikker dypere. Muhammed og Erasmus formidler farisèernes lære om menneskets frie beslutningsevne i troens saker. Denne visdom avviser korsets anstøt, for mennesket trenger ikke gudmenneskets offerdød. Oppstandelsen må bero på hallusinasjoner og den Oppstandnes befalinger være oppspinn i syke sinn.

Men Allah er ikke åpenbaringsordets Gud, virksom med Ord og Sakrament i en bevitnet historie og i den forsamlede menighet. Muslimen er underkastet Muhammeds lunefulle skjebnegud, fremmed for Guds trofasthet og selvhengivende kjærlighet. Følgelig må muslimen stole på sin beslutningsevne i sitt gudsforhold.

Samtidig deler muslimer og kristne felles erfaringer i det sekulær-liberale samfunn. En samfunnsødeleggende kraft er virksom hvor folket er løst fra den judeo-kristen moraltradisjon og fremmed for åpenbaringsordets hellige Gud, virksom i en dennesidig historie. Denne erfaring medfører sammenfallende samfunnskritikk, tross ulike begrunnelser og motiv. Da får den bibelske syndefallsrealisme ny aktualitet, formidlet i Luther-skriftet «Om den bundne beslutningsevne». Utelukket er vår medvirkning i troens saker, men ikke den treleddede oppgave:

- **Å samles om trofaste prester (pastorer) i prekenembetets gjerning.**
- **Å konsolidere menigheter på apostelordets lære fra Herren.**
- **Å oppmuntre døpte til å praktisere dåpen i forsakelse og tro enhver i sitt kall (parenese).**

4. GENERELT OM NÅDEMIDLER

Vi lærer Gud å kjenne når vi hører evangeliet og bruker sakramentene. Det er denne praksis det siktes til med «*nådemidlenes bruk*».

Det er to grunner til å bruke benevnelsen "*nådemidler*": (1) Med evangeliet og sakramentene som midler tilbyr og rekker Gud oss syndsforlatelsen i Kristi offerdød og viser sitt nådige sinnelag mot oss, og (2) med de samme midler virker Gud troen og nærer den med sine gaver.

Nådemidlene står i et umiddelbart forhold til den oppstandne Kristus. Ved å bruke nådemidlene stiller vi oss i et umiddelbart forhold til Guds forsoningsverk og rettferdiggjørelse av hele den falne verden som fullbyrdet faktum.

Vi kan ikke med nådemidlenes bruk legge noe til eller trekke noe fra Guds frelsesverk, fullbrakt i fortid. Derfor kalles prekenembetet også for "*forsoningens embete*" (2 Kor 5:19f).

Den oppstandne Kristus er nærværende og virksom i prekenembetets gjerning, når hans delegater forvalter Guds hemmeligheter i Kristi sted. Da meddeler Kristus "*forsoningens ord*" og gir samfunn med sitt legeme og blod i sakramentets skikkelser. Derfor bekjenner vi om prekenembetet at det er innstiftet for "*å lære evangeliet og meddele sakramentene*" (CA 5).

Vantroen underkjenner gudmenneskets offerdød og virksomme nærvær ved nådemidlene. Derfor må vantroen reservere seg mot Guds kirkes unike kjennetegn og tilpasse evangeliet til allmenreligiøse forestillinger. Med stor konsekvens trer selvbestemte «*næringsmidler*» i nådemidlenes sted (CA 5 og 13). Erstatningene kan vel kalles "*tegn*", men de har ingen avgjørende betydning for troen. Med denne åndelighet har man "*falt ut av nåden*", Gal 5:4 (1:8).

Den rettferdighet som frifinner syndere for Guds domstol, finnes *utenfor oss* – ” i Kristus og ham korsfestet” (1 Kor 2:2). Guds nådemidler stadfester forholdet. Vi er frikjent for Kristi skyld, og med ham til gave fornyer han oss for sin egen skyld. Nådemidlene gir hva Kristi ord sier han gir (Lk 24:47, Apg 13:46, Rom 10:17, Tit 3:5).

Bekjennelsestro lutheranere kan med full rett si at sakramentene er ”*tegn og vitnesbyrd om Guds (nådige) vilje*” (CA 13, Apol 13:1, 9). Da er begrunnelsen Kristi likefremme og begripelige ord. De er troens sikre grunn. Noen reserverer seg da med henvisning til ”kirkens syn”, og til kirkevedtak om ”tilstrekkelig enighet” begrunnet i menneskers skjønn. Men for dem som søker åpenbaringsordets Gud, er slike begrunnelser uten betydning.

Menneskenes forhold til nådemidlene medbestemmer deres gudsforhold i tid og evighet. Bruk eller misbruk medbestemmer den enkeltes frelse eller fortapelse. Troen griper Gud i evangeliets løfte, så mennesket behager Gud – ikke på grunn av nådevirkninger eller gjerninger som vi har gjort i rettferdighet (Tit 3:5), men kun på grunn av Kristi lidelses og døds fortjeneste (Rom 10:14, 17).

Et vanlig *misbruk* er dette: Mennesker anvender evangeliet som stimulus for viljebeslutninger og prestasjoner, og later som om man evner å samarbeide med Gud om sin frelse (synergisme). Karakteristisk er appeller om å ta standpunkt for Jesus ”nå” og bli frelst, eller gå fortaapt herfra. Denne autoritære bibelmisbruk forvrenger og manipulerer Guds frelsesråd.

Noe annet er *det bibelske medarbeiderskap.* Det lar Gud være Gud, og mennesket være hva Guds åpenbaringsord sier det er – uten evne til å forsone Gud eller presse ham på noen måte. Gud er i sin handlende allmakt den overordnede, bestemmende og suverene når han tilregner frelsen av nåde, og gir en tilhører nåde til å anvende Kristi fortjeneste på seg selv. Et vitnesbyrd om saken er menighetens samling om Ord og Sakrament på Guds vilkår, i samsvar med Kristi ord og befaling. Der samarbeider dømte mennesker med menighetens prest(er) om nådemidlenes bruk. Denne ”synergisme” er beskrevet slik i CA 5:

- ”med Ordet og sakramentene som midler blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen - hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet, nemlig at Gud – ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettferdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld”, CA 5 (Gal 3:14).

CA 5 lar presten være unevnt. I sentrum står Guds suverene gjerning med evangeliet og sakramentene som midler. Den oppstandne Kristus er til stede, virksom med Den Hellige Ånd – ikke på grunn av ”min” egenaktivitet, men på grunn av Sønnens lidende lydighet inntil døden på korset.

Guds uforbeholdne nådetilsagn nærer troen, og de troende søker tilbake til Ord og Sakrament i den forsamlede menighet. De kommer for å motta Kristi legemes og blods sakrament som pant på Guds nåde for Kristi skyld. Andre trøstegrupper forfører og bedrar.

Tro i bibelsk mening er en øvelse på dåpens grunn, i tillit til Guds løfte. På grunn av den onde menneskenatur trenger vi å leve som Guds kjære barn hver dag – alltid henviset til Guds løfte, gitt i vår dåp, og anvende Kristi fortjeneste, enhver på seg selv.

Rom 10:17, 1 Pet 1:23, Apg 2:38, Mt 26:26-28, 1 Tim 6:3f, osv.

Guds Sønn i tjenerskikkelsen var *”fra himmelen”* (Joh 3:13). Den gang og til enhver tid er alle selvgjorte himmelstiger *”av jorden”* (Joh 3:31. Jf Apg 24:24f, Heb 4:12). Forholdet gjør den avgrunnsdype og uoverstigelige forskjell mellom nytestamentlig tro og egenrettferdig åndelighet.

5. GUDS FORSONING OG DENS GODER

Guds forsoning med verden overgår all forstand: Sann Gud og sant menneske forent i Jesu person for å *”gi sitt liv til gjenløsning for de mange”* (Mt 20:28).

Denne hemmelighet fra evighet av, har Gud åpenbart i en bevitnet Jesus-historie og stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde: «Gud var i Kristus og forlikte verden med seg selv» (2 Kor 5:19).

Mt 3:17 – Dette er min Sønn, den elskede, som jeg har behag i.

Sal 32:2 – Salig er det menneske som Herren ikke tilregner synd. **Rom 3:24f** - ufortjent og av hans nåde blir de erklært rettferdige på grunn av forløsningen i Kristus Jesus. Ham har Gud stilt synlig fram for at han ved sitt eget blod skulle være et sonoffer – for dem som tror. Kol 1:20, 2:9).

1 Kor 15:1-3 – Jeg kunngjør for dere, brødre, det evangelium jeg forkynte dere, det dere har mottatt og står på. Gjennom det blir dere frelst, hvis dere holder fast på det ordet jeg forkynte – så sant dere ikke forgyeves er kommet til tro. For først og fremst overgav jeg dere det jeg selv har tatt imot...

Guds engleskarer tilber forsoningens hemmelighet og higer etter å se inn i den (1 Pet 1:12). I Guds kirke på jorden er *”Kristus og ham korsfestet”* sentrum i forkynnelse og lovprisning (1 Kor 2:2). Som i himmelen, så også på jorden (Åp 7:9ff).

Ikke herlighetsteologer, men korsteologer

Forsoningsverket frister til spekulasjon. Det gjør også forholdet frifinnelse og fornyelse, eller rettferdiggjørelse og helliggjørelse, når man i iveren etter å se sammenhengen blander nådevirkninger sammen med frifinnelsens årsak. Da forkynner man *betinget* nåde, med forbehold om fornyelse. Men nåde med forbehold om lovoppfyllelse eller kjærlighet – om aldri så lite, er ingen nåde. Med lovgjeringer er vi «skilt fra Kristus» og «falt ut av nåden» (Gal 5:4). Den slags kalles *«herlighetsteologi»*.

En herlighetsteolog elsker de dunkle bibelsteder, ser den skjulte mening umiddelbart og begrunner den med vage ord og generelle vendinger. En korsteolog lar åpenbaringsordets Gud tyde hvem Jesus er og har gjort til menneskenes frelse. Tydningen er ikke overgitt til kirken eller teologene, men mottatt en gang for alle i og med apostel-

ordets lære fra den historiske Jesus, den korsfestede og oppstandne Kristus. Apostelordets etterfølgere er «korsteologer» i samlingen om Ord og Sakrament. Lært av Skriftens Herre, ser de med Skriftens ord, og ser åpenbaringsordets mening i «Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2).

Guds nåde er universell: Gud er forsonet og vi er frikjent

Guds rene Lam har oppfylt Guds lov i alle deler og båret verdens synder (Joh 1:29). Gud er en forsonet Gud, stilt fram for verden i Jesu ringe skikkelse. Guds tydning forkynder både lov og evangelium. Den avslører menneskenes fortapte og fordømte situasjon for å drive oss alle til Guds selvhengivende kjærlighet i den ene for alle. Hva Guds lov krever, det gir evangeliet. *Evangeliet kunngjør Guds forsoning med verden, avsluttet i Jesu korsdød, med oppmuntringen til å vende om og leve forsonet med Gud.*

Evangeliet stiller oss overfor forsoningens hemmelighet i den treene Gud: Sønnen, født av Faderen fra evighet, fornedret seg selv i tjenerskikkelsen og oppfylte Guds lov i alle deler og alles sted. “Den Hellige og Rettferdige” - mennesker lik, men uten synd - er vår rettferdighet hos Faderen (Apg 3:14, Fil 2:6ff).

Gal 4:4f – (Han ble) født av en kvinne og født under loven. Han skulle kjøpe dem fri som stod under loven, så vi kunne få barnekår.

Forsoningsverket er fullbrakt. Jesus Kristus er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer «av tro til tro» (Rom 1:16f). Veien tilbake til Gud er åpnet og heter Jesus Kristus.

2 Kor 5:20f – det er som om Gud selv formaner gjennom oss: Vi ber dere på Kristi vegne, la dere forsones med Gud. Han som ikke visste av synd, har han gjort til synd for oss, for at vi i ham skulle bli (genometha) Guds rettferdighet. **Joh 8:36** – Får Sønnen frigjort dere, da blir dere virkelig fri.

Hvorfor leve under Guds fiendemakters herredømme og trelle under synd og død og satans rike? Fordi dere ikke tåler å høre mitt ord, svarte Jesus (Joh 8:43).

1 Kor 1:18, 24f – ordet om korset er dårskap for dem som går forapt, men for oss som blir frelst, er det Guds kraft. /.../ For Guds uforstand er forstandigere enn menneskers visdom og Guds svakhet er sterkere enn menneskers styrke.

Kilden til korsets evangelium er ikke mennesker, men Gud (1 Kor 2:9, jf v 4 og 12). Dokumentasjonen er gitt med evangeliene og Apostlenes gjerninger fram til Kristi Himmelfartsdag. Jesus bevitnet med de undere han gjorde, sin persons hemmelighet og det verk han var sendt for å utføre med sin lidelse, død og oppstandelse. Evangelistene vil bli tatt alvor med deres dokumentasjon, som også er en tydet historie i samsvar med Jesu undervisning i «Moses, Profetene og Salmene» (Lk 24:43).

Virksom med sitt ord gjennom frelseshistorien, har Gud oppfylt løftene (Sal 148:5, Heb 4:12). Gud har forsonet verden med seg selv i Jesu Kristi død på korset (2 Kor 5:19), og stadfestet oppfyllelsen med Jesu legemlige oppstandelse. Han har med sin lidende lydighet oppfylt Guds lov i alle deler, og derfor ble han oppreist fra de døde, erklært hellig og rettferdig i alles sted (Rom 4:25, 5:18f). I ham ser vi inn i Guds innerste vesen – hans frelsesvilje og nådige sinnelag.

Jak 1:17 – hos ham er det ingen forandring eller veksling mellom lys og mørke. **1 Tim 3:16** – Det må alle bekjenne, at gudsfryktens hemmelighet er stor: Han ble åpenbart i menneskers skikkelse, erklært rettferdig ved Ånden, ble sett av englene, forkynt for folkene, trodd i verden og opptatt i herlighet. Mk 16:19f, Joh 1:14, Apg 1:2, 11, Ef 3:5f, 1 Joh 1:2.

Åpenbaringsordets Gud er trofast og sannferdig (Sal 19:9, 31:6, 1 Kor 10:13). Gud er nådig for sin egen skyld (Dan 9:15-19).

I bibelsk språkbruk er *troen ofte nevnt sammen med Guds trofasthet og sannferdighet* (Sal 51:3, 143:1, Rom 3:3 (4:20f), 2 Tim 2:13). Brukt om de troende i den nye pakt, er trofasthet en av Åndens frukter (Gal 5:22).

Forsoningsverket er fullført, men ikke hensikten. Luther besvarer egentlig tre spørsmål med sin forklaring til andre trosartikkel: *Hvem* er han? *Hva* har han gjort? *Hvorfor* gjorde han det? Her stanser vi ved det siste spørsmålet - hensikten. Gud vil gi oss del i forsoningens goder.

Hva er “forsoningens goder”?

(1) *Barnerett hos Gud* - også kalt «fredens stand», Rom 5:1-11, eller nådestanden. Kristi fortjeneste begrunner troens visshet om barnerett hos Gud, som gis den enkelte i dåpen til Jesu Kristi død (Rom 6:3).

Joh 3:36a – Den som tror på Sønnen, har evig liv. **5:34b** – jeg sier dette for at dere skal bli frelst.

Rom 5:1f, 8, 10 – Da vi altså er blitt rettferdige ved tro, har vi fred med Gud ved vår Herre Jesus Kristus. Gjennom ham har vi også ved troen fått adgang til den nåde vi står i, og vi priser oss lykkelige fordi vi har det håp at vi skal få del i Guds herlighet. /.../ Gud viser sin kjærlighet til oss ved at Kristus døde for oss da vi ennå var syndere. /.../ Når vi nå er forsonet, hvor mye mer skal vi ikke da bli frelst ved hans liv. 8:14-17, 37ff. Gal 3:26, 4:5, 7. Ef 1:5, osv.

(2) *Kristi virksomme nærvær med sin Ånd i de troendes legemer:*

Dette nærvær opphever ikke skillet mellom Skaperen og det skapte, men tjener til formaning og trøst.

Ef 3:16f – Jeg ber om at han som er så rik på herlighet, må styrke dere i det indre menneske med sin kraft og med sin Ånd, så Kristus ved troen kan bo i deres hjerter, og dere kan stå rotfestet og grunnfestet i kjærlighet. 5:25-27 (om Kristus og kirken).

Joh 14:23f – Den som elsker meg, vil holde fast på mitt ord, og min Far skal elske ham, og vi skal komme til ham og ta bolig hos ham. Gal 3:1-7. 1 Kor 3:16f, 6:1ff. 2 Kor 6:16, osv.

Rom 8:10f – Dersom Kristus bor i dere, er nok kroppen død på grunn av synden, men ånden er levende fordi dere er rettferdige for Gud. Han reiste Jesus opp fra de døde, og dersom hans Ånd bor i dere, skal han som reiste Kristus opp, også gi deres dødelige legeme liv ved den Ånd som bor i dere. Ef 4:30.

(3) *Det nye livet i troens lydighet:*

Den troende har i sitt gudsforhold en tilregnet rettferdighet på nådepaktens grunn, gitt i dåpen. Det nye livet leves derfor under Kristi herredømme på dåpens grunn, og vi hersker med ham ved å stille våre legemer fram som våpen for det som er rett (Rom 6:12-14).

Det nye livet er stadig utsatt for arvesyndens motstand, for en kristen består av to deler – Ånden og kjødet (el den onde menneskenatur). De to kjemper om herredømmet i den troendes liv, så fornyelsen (el helliggjørelsen) må være i sin begynnelse inntil vårt gamle menneske legges i grav. Nå gjelder det å bruke Guds ord, og med påkallelse og bønn be Kristus komme oss til hjelp og redning med sin Hellige Ånd.

Rom 6:3-8 – vet dere ikke at alle vi som ble døpt til Kristus Jesus, ble døpt til hans død? Vi ble altså begravet med ham da vi ble døpt med denne dåp til døden, for at vi skal leve det nye livet, likesom Kristus ble reist opp fra de døde ved Faderens veldige kraft. Er vi blitt forenet med Kristus i en død som er lik hans, skal vi også være ett med ham i en oppstandelse som er lik hans. Vi vet at vårt gamle menneske ble korsfestet med ham, for at det legeme som er under synden, skulle gjøres til intet og vi ikke lenger være slaver under synden. For synden har ikke lenger noen rett over den som er død. Er vi døde med Kristus, tror vi også at vi skal leve med ham. Vi vet at siden Kristus er oppreist fra de døde, så dør han ikke mer, for døden har ikke lenger makt over ham. Gal 2:19-21, 3:23-27.

Rom 7:18ff. Gal 5:16ff. Jf 1 Joh 4:9-13, Kol 1:12-23, osv.

(4) Samfunn med Kristi ofrede legeme og blod i sakramentets skikkelser, og dermed samfunn med Guds kirke i himmelen og på jorden.

Enhver som tror Guds løfte i dåpens nådepakt er lem på Kristi kirkelegeme og har dermed nåderett til kirkens goder. Men de som lærer og lever i strid med Kristi lære, og vil gjøre seg fortjent til Guds nåde, står utenfor Guds kirke (extra ecclesiam).

Mk 16:16 – Den som tror og blir døpt, skal bli salig, men den som ikke tror, skal bli fordømt. **1 Kor 3:21** – Derfor skal ingen rose seg av mennesker.

Gal 4:30b – Trellkvinnens sønn skal ikke dele arven den frie kvinnes sønn. **5:4** – Dere som vil bli rettferdige for Gud ved loven, er skilt fra Kristus, dere er falt ut av nåden.

(5) Arverett til den nye jord.

Guds kjære barn, elsket for Kristi skyld, fullfører dåpens bruk i tillit til Guds løfte. Med barneretten hos Gud følger arveretten: De skal få se Gud i all hans herlighet og ta del i den utsigelige glede, fred og hvile. Denne lengsel er ingen ønskedrøm, men sikkert begrunnet i en bevitnet historie om gudmennesket Jesus og hans lidelse, død og oppstandelse. Evangeliet åpenbarer ham som er Guds rettferdighet til frelse for hver den som tror.

Åp 19:9 – salige er de som er innbudt til Lammets bryllupsmåltid. Jf 1 Tim 6:12, 2 Tim 4:7f. **Rom 8:7** – Det menneskene av naturen trakter etter, betyr fiendskap mot Gud, for vår onde natur bøyer seg ikke for Guds lov, ja, den kan ikke gjøre det. 1 Pet 1:3-7, Åp 21:1-7, Ef 1:11-18, osv.

Hvordan får vi del i forsoningens goder og bruker dem?

Svar: Forsoningens goder blir gitt den enkelte i dåpen til Jesu Kristi død, og ved troen på Guds løfte anvender vi Kristi fortjeneste, enhver på seg selv.

Her handler det ikke om selvbestemt tro og tilfredsstillelse av egne behov, men om den tillit til Gud som han skaper med sitt løfte - evangeliet.

1 Mos 12:2f – jeg vil velsigne deg og gjøre ditt navn stort. Du skal bli til velsignelse. /.../ I deg skal alle slekter på jorden velsignes. Abraham holdt fast på dette håp og trodde på Gud

som gjør de døde levende. Derfor regnet Gud ham som rettferdig. (Rom 4:3, 9, 17f. Jf "Guds venn", Jes 41:8, Jak 2:23.)

Når Gud virker troen og fornyer den *med evangeliet*, da tilregner han oss Kristus til rettferdighet for seg og helliger sitt navn på oss. Derfor ber vi med lovprisning til vår Far i himmelen: «Helliget vorde ditt Navn!» Hvor det skjer, får tilhørere nåde til å anvende Guds forsoningsverk i Kristus Jesus – enhver på seg selv, og tro at jeg er Guds kjære barn for Kristi skyld. Denne tro er Abrahams tro. Lik Abraham, får vi "*rettferdigheten tilregnet når vi tror på ham som reiste Jesus, vår Herre, opp fra de døde*" (Rom 4:17b, 24, jf 2 Kor 5:21b). Med Kristus til gave har vi forsoningens goder, gitt av nåde.

Hvorfor får vi forsoningens goder med Kristus til gave?

Også dette svar er barnlig enkelt: *Gud vil ha sitt første bud oppfylt*. Gud vil være Gud i våre liv – og ingen annen. Åpenbaringsordets hellige Gud, vår skaper og gjenløser, utelukker avguder ved sin side. Det er ham vi lærer å kjenne ved den han utsendte, Jesus Kristus. Da kjenner vi den eneste sanne Gud i hans selvhengivende kjærlighet (Joh 3:16, 17:3).

Troen har Kristus og oppfylder alle Guds bud. Det er ingen mangel ved troen, sier Luther. Problemet er «den onde lyst» i vårt innerste. Et gammelt uttrykk kaller vantroen «alle syndearters mor». Innkrøkt i seg selv, søker mennesket sitt eget, også den forvengte religion i utallige former. Med atskillig vemod har kristne fra gammelt av måttet konstatere at troen er ikke "takanes vare".

Åpenbaringsordets Gud må gripe inn med handlende allmakt. Det gjør han ikke umiddelbart, men *med sitt ord*, både lov og evangelium. Lik Abraham, stolte også jomfru Maria på Guds løfte og holdt fast ved Guds ord barnlig tillit. Hvor denne bibelundervisning blir oss til del, er det nådetid også for oss. Gjennom apostelordets lære hører vi Kristi ord (Rom 10:16f). Vil du bli en kristen, eller få hjelp til å tro og leve som en kristen, da er hjelpen klar:

Jes 55:3 - Hør, så skal dere få leve! Joh 15:3, 17:20, Rom 10:16f.

Hvor tilhørere anvender Kristi ord og velgjerninger på seg selv, kan troen være sterk eller svak, men en ting har de felles: De holder fast ved Guds ord og "*setter all sin lit til ham*" (forkl Lille Katekisme).

Eksempler: Høvedsmannen og den kananeiske kvinne, Mt 8:5-13 og 15:21-28.

Den tro som Gud virker ved evangeliet, er ikke «min» tro, men Guds tro og en vakker dyd. Troen kan være svak, men har Kristus til gave, og med ham Kristi dyder (1 Pet 2:9, 2 Pet 1:5). Denne tro kjennes på lyst og trang til å anvende Kristi lidelse, død og oppstandelse, enhver på seg selv. Den evangeliske tro oppfylder det første bud og er hva alle mennesker skylder Gud. Det samme er tilfellet med troens bønn - "forlat oss vår skyld", eller "Herre, miskunne deg", og lignende.

Troen søker Gud i hans barmhjertighet mot syndere, den Gud viser for sin godhets skyld, og ikke av noen annen grunn (Sal 51:3). Troen påkaller Gud, ber i Jesu navn, takker og lover Gud for frelsen gitt av nåde, og venter alt godt fra ham.

Og med Kristus til gave øver vi troen i gjerninger med Kristus til eksempel i selvhengivende kjærlighet til Gud og vår neste. Dette gjør troen av en eneste grunn: Gud har elsket oss først. Det har han gjort i Sønnen han gav til soning for verdens synder (1 Joh 4:9f). Jo, troen er en vakker dyd, for troens pryd er gudmennesket Jesus, «Den Hellige og Rettferdige» (Apg 3:14). Med ham til eksempel går vi til vår gjerning med troens frimodighet, enhver i sitt kall.

6. PREKEN I BIBELSK MENING

Apostelens forbilde forplikter. Det gjenspeiler Kristus-mønsteret i apostelens liv.

1 Kor 11:1 – Følg mitt eksempel, slik jeg følger Kristi eksempel. **15:1f** – Jeg kunngjør for dere, brødre, det evangelium jeg forkynte dere, det dere har mottatt og står på. Gjennom det blir dere frelst, hvis dere holder fast på det ordet jeg forkynte – så sant dere ikke forgjeves er kommet til tro. 1 Kor 2 Tess 2:15.

Apostlenes etterfølgere i prekenembetet er satt til å forvalte et betrodd gode – «den gode skatt» - og formidle den med apostelen som forbilde.

2 Tim 1:13f – Som mønster for en sunn forkynnelse, skal du holde fast ved det som du har hørt av meg, i tro og kjærlighet i Kristus Jesus. Ved Den Hellige Ånd som bor i oss, skal du ta vare på den gode skatt som ble deg betrodd. Jf v 12 og 1 Tim 6:20. (Paratækæ = depositum, et betrodd gode. Jf 2 Kor 5:19. Se også 1 Tim 1:18, Gal 6:14.)

Apostlene ga videre Kristi evangelium til senere embetsutøvere, kalt til å "*fullføre*" Kristi oppdrag – å gi videre hva en Herrens apostel har overgitt. Dette skjer i prekenembetets gjerning, når apostelordets lære gis videre i menigheten og læren blir mottatt som rettesnor for lære og liv.

Kol 4:17 – Se til at du fullfører det embete som du har mottatt i Herren (e Sv Kyrkobibel). 2 Tim 4:5. **1 Tess 4:1** – Dere har mottatt og lært av oss hvordan dere bør leve og være Gud til behag, /.../ Dere vet jo hvilke påbud vi gav dere fra Herren Jesus. 2 Tess 2:13-17.

Presten (el pastor) i menigheten har et oppdrag som omfatter livet som Ordets etterfølger. Når presten gir akt på seg selv, kommer Guds ords kunnskap til nytte. Herrens apostel plantet, Apollos vannet, "*men Gud gav vekst*", 1 Kor 3:5. Den trofaste embetsgjerning er av den største betydning for alle kristne. Ved dåpen og troen er vi lemmer i Kristi kirke, men faller fra i rollen som selvkloke bedrevitere.

Fil 3:17 – Ha meg som forbilde, dere også, og se på dem som følger det eksempel vi har gitt dere. 1 Tim 4:12, 16. Tit 2:7.

Liksom fiskeren må rense garnet stadig på nytt, må presten anvende apostelen som forbilde på sin egen praksis:

Holder jeg noe tilbake av frykt for mennesker? (Apg 20:27) - Vender jeg meg bort fra tomt snakk og nyreligiøs åndelighet eller "innsikt"? (1 Tim 6:20.) - Hvordan begrunner jeg det jeg lærer? - Formidler jeg apostelordets lære fra Kristus til dem med liten innsikt, så ordene gagnar også dem med stor innsikt? - Forkynner jeg Guds lov for en-

hvers samvittighet, og oppmuntrer jeg til tro med syndenes forlatelse kun for Kristi skyld? Står jeg som benådet synder ved deres side som lider nederlag i kjødets dyst? Osv.

Alternativene

Andre tradisjoner og lærdommer har utspring i menneskers spekulasjoner om livets mål og mening. De motsier og avviser apostolatets kirke i historiens løp fordi de øser av en annen kilde enn åpenbaringsordets Gud.

1 Tim 4:1f – i de siste tider skal noen falle fra troen. De skal holde seg til ånder som fører vill, og til lærdommer som stammer fra onde makter. De blir bedratt av løgnaktige hyklere som er brennemerket i sin samvittighet. Mt 24:23f. 2 Tess 2:3, 2 Pet 3:3, 1 Joh 2:18f.

2 Tess 3:6f – Vi pålegger dere, brødre, i Herren Jesu Kristi navn å trekke dere tilbake fra enhver bror som fører et uordentlig liv og ikke retter seg etter den overlevering som dere mottok fra oss. Dere vet selv hvordan dere må leve for å ha oss til forbilde. For vi førte ikke et uordentlig liv hos dere. Apg 19:9, Rom 16:17, 1 Kor 5:11, 13, Tit 3:9-11, 2 Joh 9-11 osv.

Skriftlesningene og deres betydning

Det viktigste som skjer i messen er ikke prekenen, men skriftlesningene. De lar oss høre Guds åpenbaringsord uten menneskelige tilsetninger av noe slag. Lesningene vender ikke tomt tilbake (Jes 55:11), ikke engang i kirker med rom for vrang lære i gudstjenestelige ordninger. Ordene er ånd og liv, Joh 6:63 (jf 5:24), og Helligånden virker troen når og hvor han vil hos dem som hører ordet.

1 Tim 4:13 – Inntil jeg kommer, skal du særlig ta deg av skriftlesningen, forkynnelsen og undervisningen.

Heb 4:2 – Det glade budskap er jo forkynt både for oss og for dem. Men de hadde ikke noe gagn av ordet de hørte, fordi det ikke ved troen ble ett med dem som hørte det. **1 Joh 4:6** – den som kjenner Gud, hører på oss; den som ikke er av Gud, hører ikke på oss. Slik kan vi skjelve mellom sannhetens ånd og villfarelsens ånd (jf v 1). 1 Kor 15:1-5, 1 Tess 2:13.

Joh 12:37-43 (Jes 53:1), 15:3, 17:5-8. Mt 17:5. Gal 3:2 og 5 (den preken som virker tro).

Eksempler fra Jesu virksomhet, den gang synagogens gudstjeneste var en kristen gudstjeneste – fri for fariséernes og sadduséernes lære:

(1) Gudstjenesten i synagogen i Nasaret, Lk 24:14-22. Kristus var til stede, deltok og stod i sentrum for Ordets gudstjeneste.

(2) Gudstjenesten i en synagoge i Kapernaum, Joh 6:59, hvor Kristus underviste om seg selv som livets brød.

(3) Kristi legemlige nærvær og undervisning i templets forgårder: Mt 12:6, 21:12, 26:55. Lk 2:46, 21:37f. Mk 11:16. Joh 2:19-21, 8:20, 59.

Eksempler fra aposteltiden:

(1) Urmenigheten, Lk 24:53, Apg 2:46, 3:1, 5:42.

(2) Paulus i synagogen i Damaskus, Apg 9:20, jf 13:5, 14, 18:4 osv.

(3) I synagogen i Antiokia i Pisidia, Apg 13:14ff (jf v 51).

(4) I synagogen Efesus, Apg 19:8f.

(5) Straks apostlenes lære fra Kristus ble motsagt, opphørte synagogegudstjenesten med dens skriftlesninger å være en kristen gudstjeneste. Da ble Jesu bruddregel praktisert, Mt 10:14. Jf Apg 14:6, Rom 16:17, 2 Joh 9f.

Menighetens forhold til de apostoliske skrifter bestemmer kirkens fremtreden som apostolatets (el evangelisk-luthersk kirke) på dette sted. Kristne reserverer seg ikke mot apostelordets lære, men lever av ordene som Guds ord (1 Tess 2:13). Ved dem blir Guds kirke bygd opp "*på apostlenes og profetenes grunnvoll, hvor hjørnesteinen er Kristus Jesus selv*", Ef 2:20.

Jer 26:2, 8 – Still deg i forgården til Herrens hus og tal til folket fra alle byene i Juda, som kommer dit for å tilbe. Si fram alt det jeg byr deg å tale til dem, og hold ikke tilbake et eneste ord! /.../ da han hadde sagt fram alt det Herren hadde befalt ham å tale til hele folket, grep prestene og profetene og folkemengden ham og sa: Du skal dø!..."

Troens kilde: Prekenen ved Kristi ord

Troen kommer av prekenen, "*og prekenen ved Kristi ord*", Rom 10:17 (prekenen egtl "det hørte", jf tekstlesningene). Den som hører i bibelsk mening, tror evangeliet. En påminnelse er trosbekjennelsens plassering etter evangelielæsningen.

Den Oppstandnes virksomme nærvær kommer særlig klart til uttrykk i Kristi ord over fremsatt brød og vin. De kunngjør evangeliet i avgrenset mening, kort og konsist, og virker evangeliet i brødets og vinens skikkelser. Men stiller vi spørsmålet – hva er viktigst: Ordet eller Sakramentet? – da stiller vi et spørsmål som er Guds ord fremmed.

Vi *hører* den Oppstandne Kristus i lesningene, vi *mottar* hans utleggelse i skriftene fra hans utvalgte apostler (Lk 10:16), og vi *ser og spiser med munnen hva hans skaper med sitt guddomsord*. Han som kalles Under (Jes 9:6), er underet i messen, hvor han trer fram for den forsamlede menighet - hørbart og synlig på en indirekte måte, og hvor som helst kristne holder hans befalinger. *Indirekte* trer han fram, for i denne verden er hans Guddoms herlighet skjult under korset i ringe skikkelser. Vi *hører, ser og spiser* hva vi er – lemmer på Kristi legemes mysterium, og forkynner hans død inntil han kommer i synlig herlighet.

Joh 12:36a - Tro på lyset, den stund dere har lyset!

Den falske åndelighet

Det kalles «svermeri» eller «spiritualisme» når mennesker innbiller seg å motta frelsen umiddelbart, det vil si *utenom* det ytre, forkynte Guds ord. Vi mennesker er svermere av naturen, og derfor omfatter forsakelsen også den falske åndelighet, som vil opp og fram i kirkens offentlighet, og helst på prekestolen og i Nattverdens Liturgi.

Eksempler: Å be Den Hellige Ånd gjøre brød og vin til Kristi legeme og blod (forvandlingsepiklese). Når fortellinger om menneskers erfaringer begrunner troen. - Suggestiv språkbruk, sang og musikk. Utagerende adferd. - Appeller og kvasiterapeutisk snikksnakk.

Det er svermeri når Kristus-perspektivet i prekenteeksten (og lesningene) må vike for det *personsentrerte* perspektiv, som om Gud Helligånden er predikanten underlagt (jf 1 Kor 1:26, 2 Kor 10:10). Da lar man bibelteksten være *utgangspunkt* for privatme-

ninger – som om Ånden virker utenom Ordet, med taleren som medium for tilsiktede tanker, følelser og beslutninger hos tilhørerne. Slike talere har avskrevet bibelordenes gyldighet som Guds ord. De taler om Gud i et *uegentlig* språk, med henvisning til Gud "over" eller "bak" bibelordene. Sant nok: Gud er "over" og "bak", men vi når ham ikke med *våre* ord og innsikter. Med talekunst og fornuftsvisdom mister evangeliet sin kraft, 1 Kor 1:17.

Med uegentlig språkbruk følger *språkanarki* på prekestolene. Tilhørerne lytter til et budskap presentert i generelle, prinsipielle og vage funderinger. De lytter til som-om-prekener. Deres varemerke er mennesketankens flukt fra apostelordets lære fra Skriftens Herre, så det de kaller "Guds ord" kan være hva som helst, og helst den forkynelse som bekrefter mennesker i deres tanker og tilfredsstillende deres behov. – Slike *illusjonsnumre* gir steiner for brød. Kontrasten til preken i bibelsk mening er kontrasten mellom meningsyndere og Kristus-bekjennere (jf 1 Mos 3:1 og Mt 10:32f, 16:16, 21-23).

Ved hjelp av egen fornuft eller kraft kommer ingen til den tro som det første bud krever. Men noen lar seg forføre til "templets tinder" (Mt 4:5-7) og blir forførere med illusjonsnumre i strid med apostelordets lære fra Kristus. Kristi undervisning har adresse til tilhørere ved sine fulle fem, i stand til å begripe den opplysning Kristus gir med sin undervisning i "Skriftene". Det kan hende Guds ord og gjerninger virke sterke følelser og brennende iver, så lenge de varer, men årsaken til kristen tro er bevitnede kjensgjerninger. De virker tillit til løftenes trofaste Gud med følger i livets vitnesbyrd. Guds ords kunnskap begrunner troen med Guds løfter oppfylt en bevitnet Jesus-historie. Årsaken først og virkningen deretter – aldri omvendt.

Nytestamentet lar oss forstå at Herrens apostler formidlet Kristi ord på tilhørernes språk, på en vennlig og saklig måte, i tillit og bønn til Ordets Herre og avpasset tilhørernes kunnskapsnivå. Med dem som forbilder skal preken og undervisning formidle den rett utlagte Bibel fra dens Herre, og begrunne den med skriftbevis på apostolisk vis. Da hører vi Den Gode Hyrdes stemme. Han kaller og opplyser med sin Ånd vår formørkede forstand. Slik kommer mennesker til troen. De lærer å frykte og elske Guds på barnlig vis, for de er kommet til tro på ham ved apostelordets lære fra ham (Joh 17:20).

Åndens redskap er "*preken ved Kristi ord*" – Skriftens ord. Den Oppstandne Kristus er virksom med sin Ånd, annekterer språket og lar prekenen lede tilhørerne inn i Bibelens Kristus-vitnesbyrd, gitt i og med tekstens ord. Da er det ikke taleren men Kristi undervisning som belyser teksten. Ordets tjenere formidler hans undervisning som åpner Skriften og utlegger vitnesbyrdet om Jesu person og verk.

Joh 8:31f, 51 – Hvis dere blir i mitt ord, er dere virkelig mine disipler. Da skal dere kjenne sannheten og sannheten skal gjøre dere fri. /.../ Den som holder fast på mitt ord, skal aldri i evighet kjenne døden. **Rom 10:17** – Altså kommer troen av prekenen, og prekenen ved Kristi ord (e Sv Kyrkobibel).

Så sier HERREN

I Nytestamentet finnes mange vendinger av typen "så sier HERREN" - i noen skrifter oftere enn ellers. I Paulus-brevene finnes halvparten av alle GT-sitatene i Romerbrevet (jf Rom 1:1-4). Sitater, ord og vendinger lar bibellesere assosiere med den sammenheng de inngår i, og de begrunner syndsforlatelsens evangelium, som Gud stadfestet med Jesu oppstandelse.

En virkning er *forventningen*: Hva vil Gud ha sagt oss med dagens tekster? Gud svarer med ytre, hørbare ord, og begrunner prekentekestens innhold med skriftbevis, uavhengig av "overlegen veltalenhet eller visdom", 1 Kor 2:1. Og en ting til, som vi har lett for å overse: Gud vitnesbyrd om begrunnelsen er Jesu oppstandelse fra de døde. Og dette vitnesbyrd er i grunnen den forsamlede menighet med det unike evangelium og de unike handlinger innstiftet og befalt av ham. Guds vitnesbyrd om den bevitnede Jesus-historien lar oss se tekstene med Guds facitsvar.

En preken "i kraft av Kristi ord" åpner Bibelens skrifter og leder inn i *Guds visdom*, Rom 10:16. En preken i nytestamentlige mening sier ikke alt – det er heller ikke mulig, men belyser Skriftens *sentrum* - "Kristus og ham korsfestet", 1 Kor 2:2. Det var sitt forsoningsverk Gud stadfestet da han reiste Den Hellige og Rettferdige opp fra de døde, "slik Skriftene har sagt", 1 Kor 15:3 (jf 1 Joh 5:1-12).

En preken på apostolisk vis er *sakramental* – den kunngjør og formidler, rekker frem og tilsier syndenes forlatelse for Kristi skyld, og dermed liv og salighet. Men prekenen stanser ikke her, for meningen med frelsens gave, mottatt av nåde, er livet under Kristi herredømme, som tjenere i hans rike. Derfor oppmuntrer den evangeliske preken til omvendelse og tro, og med Kristus til gave legge vinn på gode gjerning med Kristus til eksempel.

Kristus er HERREN over sitt ord, til befrielse for predikanten, og til trøst og glede for tilhørerne. Derfor søker vi ikke Gud i vår egen fornuft eller kraft, for den oppstandne Kristus er til stede slik han lovet, virksom med de handlinger han befalte. Den som utøver sitt kall i prekenembetets gjerning, kaster noten til fangst (Lk 5:4, Joh 21:6).

Messe og misjon

"I den natt da han ble forrådt", innstiftet Kristus kirkens samling om Ord og Sakrament – messen. Med glede så han fram til sitt nærvær blant sine venner, mens de sin glede i kirkens samfunn med ham i de hellige ting. Vi er selvfølgelig skyldig til å holde alle hans befalinger, men vår lydighet er ikke hensikten. Den er *Guds tjeneste for oss*, når han stiller fram sine frelsesgoder og innbyr sine venner: Ta og et, drikk alle derav...

Herrens Nattverd besvarer spørsmål om hvem vi er og hvorfor vi er her. Svaret gis med Kristi ord over fremsatt brød og vin. I Herrens Nattverd tjener han oss av nåde "ovenfra" (Joh 3:31ff). Han innbyr sine venner, sitt folk og legeme på dette sted. Han innbyr for å gi oss del i sine gaver i sakramentets skikkelser. De er hans underfulle pant på barnerett og arverett hos Gud.

Men gjør man Herrens Nattverd til et misjonsmiddel, blir målgruppen "de andre", og kristnes identitet tilsvarende uklar, i verste fall villedende. Da skiller man hva Gud har sammenføyd, nemlig Kristi virksomme nærvær med «Ord og Sakrament» i den forsamlede menighet, opptatt av å misjonere et annet sted. Hva er det da den innbyr andre til?

Den evangeliske preken gjør ikke messen til et misjonsmiddel, men kunngjør den rettferdighet som evangeliet åpenbarer i Kristi lidende lydighet, meddeler syndenes forlattelse for Kristi skyld og viser til alterets sakrament – Guds synlige pant på liv og salighet hos ham (jf 1 Kor 10:14ff, kap 11).

Mang en preken overser Kristi sakramentale under i messen. Blir det en vane, medvirker prekenen til å tilsløre Kristi virksomme nærvær med Ord og Sakrament. Da tilslører man Kristus, han som forener og sammenholder menigheten på kirkens ubeskårne grunnvoll, lagt i begynnelsen. Presten i sitt kall er Kristi gave, gitt til "*de helliges fullkommengjørelse, til embetets gjerning, til Kristi legemes oppbyggelse*", Ef 4:12. Personen er ikke poenget, men Kristi virksomme nærvær i prekenembetets gjerning. Fra ham blir vi utsendt fra messen til gode gjerninger, enhver i sin jordiske gjerning.

Menighetens samling om Ord og Sakrament er billedlig talt envandring fra døpefont til Herrens bord. En synlig markering er korskillet i det gammellutherske kirkerom. Det markerer adgangen til Herrens bord - for dem som er beredt til å kommunisere kirkens samfunn i de hellige ting. En hørbar markering er diakon-ropet fra den gamle kirke ved overgangen til Nattverdets Liturgi: "Det hellige for de hellige!" (Mt 7:6, jf Did 10.) Noen er beredt, andre underveis gjennom undervisning og veiledning.

Jes 52:7a – Hvor fagert det er når den som bringer gledesbud, kommer løpende over fjell, melder fred og bærer godt budskap, forkynner frelse og sier til Sion: «Din Gud er konge!»

Apg 4:29 – Gi dine tjenere å tale ditt ord med all frimodighet! **Heb 4:12a** – Guds ord er levende og kraftig og skarpere enn noe tveegget sverd. **Joh 8:51** – Om noen holder mitt ord, skal han aldri i evighet se døden.

7. TREKK VED LUTHERS PREKENER

Hvorfor holde prekener for en liten flokk, når de kan legges ut «på nettet»? Svaret på slike spørsmål - om prekenens status og form, er gitt med Guds kjærlighet, dens art og fremgangsmåte. Gud tjener oss med «Ord **og** Sakrament». Gud vil ha oss i tale og gi oss forsoningens goder med ytre midler.

Med støtte i *Bengt Hägglunds* bidrag, nevner jeg fire karakteristiske trekk ved Luthers prekener. Etter mitt skjønn gjenspeiler de profetenes og apostlenes forkynnelse, men også bibelteologen Luther.

Guds kjærlighet, dens art og fremgangsmåte

Åpenbaringsordets Gud har valgt å begynne *i det lave* - med Sønnens fornedrelse i Jesu ringe skikkelse. Begrunnelsen er gitt i Bibelen - en bok som sjelden pynter bokhyllen i verdsliggjorte hjem. En medvirkende årsak kan være late bibellesere blant bekjennende kristne, en annen den selvkloke bibelbruk som leser inn i teksten snusfornuft og privatmeninger. Med Guds begrunnelse begynner vår bibellesning i en annen ende.

Åpenbaringsordets Gud vil bli hørt og trodd for å være Gud i våre liv – og ingen annen. Derfor har Gud oppfylt løftene i den gamle pakt: Ordet ble menneske i Jesu skikkelse (Joh 1:14). Jesu undervisning i "Skriftene" griper fatt i bibeltekstens ord, for så å utlegge ordenes innhold for oss. Skal Jesu undervisning nå oss med den rett utlagte Skrift, må prekenen være *bibelutleggelse og Kristus-bekjennelse*, "slik Skriftene har sagt", 1 Kor 15:3. Den som undres «hva presten har å si oss i dag», begynner i gal ende.

Lk 24:26f – (Da sa den oppstandne Jesus): «Så uforstandige dere er, og så trege til å tro alt det profetene har sagt! Måtte ikke Messias lide dette og så gå inn til sin herlighet? Deretter begynte han å utlegge for dem det som står om ham i alle Skriftene, helt fra Moses av og hos alle profetene. Se v, 44-48. Jf Mt 2:5, 4:4, 6f osv. Rom 2:24, 3:4, osv.

Vår inngang til Jesu undervisning er det apostoliske ord (NT) om Guds løfter og deres oppfyllelser i Jesu lidelse, død og oppstandelse. Med denne inngang leser vi Bibelen i *påskeperspektivet* er den oppstandne Jesus vår veileder under bibellesningen og virksom med apostelordets tyding fra ham (Lk 10:16). Et eksempel i denne bibelbruk er bibelteologen og predikanten Martin Luther.

Bibellesning og forkynnelse uten påskeperspektivet kan formidle et budskap "som folk forstår" og tilhørerne opplever som "aktuelt for vår tid", men slike motiveringer er Bibelen fremmed. De serverer surrogater istedenfor ekte saker, som bare finnes der for prest og forsamling etterfølger apostelordets lære fra åpenbaringsordets Gud.

"Da" og "nå" i Luthers prekener

Luther gir straks beskjed om tekstens historiske mening – *hva den handler om*. Ofte følger han opp ved å gjenfortelle hendelsen, for så å utlegge teksten fortløpende (*homiletisk*). Det gjør han i lys av tekstens indre *sentrum*: Kristus som sann Gud og sant menneske, som led, døde og oppstod for oss og er alle tings Herre. Han lar Kristus-bekjennelsen, gitt fra himmelen, opplyse teksten (Mt 16:16f).

Utleggelsen er *fremadskridende og samtidig anvendelse*. Tilhørerne blir straks satt inn i tekstens situasjon *uten å skille mellom "da" og "nå"*, eller mellom utleggelse og anvendelse. Det svarer til bibelhistoriens egenart: Guds virksomme ord *omfatter menneskenes liv og historie* i et eneste «nå»: Så sier Herren: Du... Følgelig blir tekstene utlagt som *eksempler* på den kristnes liv – både *troen og kjærligheten*. Rekkefølgen tilsvaret den mellom årsak og virkning.

Utleggelsen tegner *et bilde av Kristi nåderike* på jorden, og løfter samtidig våre blikk mot Kristi gjenkomst på den ytterste dag. Dette *endetidsperspektiv* motiverer prekenen: Utleggelsen skal lære oss Gud å kjenne i Jesus Kristus og ham korsfestet (1 Kor 2:2) - i hans nidkjærhet for sitt verk, og i hans selvhengivende kjærlighet som langt overgår hans nidkjærhet. Denne motivering er Guds egen. Med denne kjennskap til den eneste sanne Gud, kjenner vi ham i hans kjærlighet og har evig liv. Denne bibelbruk er Den Hellige Ånds verk i tilhørernes hjerter.

Mt 4:17 – «Vend om, for himmelriket er nær!» **Joh 3:16** – Så har Gud elsket verden, at han gav sin enbårne Sønn... **17:3** – dette er det evige liv at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og ham du har utsendt, Jesus Kristus. **Fil 1:21** – For meg er livet Kristus og døden en vinning.

Luther nøyer seg ikke med Jesus-historien. Også djevelen kan den. Når Luther lar detaljer i teksten belyse *meningen* med Jesu liv, så er det i samsvar med Jesu egen undervisning. Uvesentligheter faller bort, mens innholdsrike detaljer fører inn i teksten og lar Skriftens ord belyse *hvem Jesus er og hvorfor han er kommet* - "*for oss mennesker og til vår frelse*" (Nicenum).

I lys av tekstens indre sentrum og struktur blir ordene utlagt med *skriftbevis*, med både bibelsteder og eksempler fra Det gamle testamente. Slik formidler prekenen kunnskap fra åpenbaringsordets Gud. Kunnskapen sier ikke alt om Gud, verden og mennesket, men gir en omfattende basisviten, samtidig som den korrigerer forvrengte forestillinger om Gud, verden og oss selv.

Evangeliet som beretning og budskap

Kjernen i Luthers prekener er budskapet om *Kristus som gave* – som mottas i tillit til syndenes forlatelse, som er hans fortjeneste. Han er vår fred mellom oss og Gud. Dette budskap er *alltid forent med beretningen – eller Jesus-historien* - *tydet* i dens frelseshistoriske sammenheng. Budskapet er en beretning om Faderens enbårne Sønn, som i Jesu skikkelse led, døde og oppstod for oss, slik Skriftene har sagt. Denne beretning svarer helt til tekstens opprinnelige siktemål, i skarp kontrast til egenmektige tolkninger – de være private eller kirkevedtatte. Utleggelsen lar oss kjenne Guds nådige sinnelag i Kristus, som er frifinnelsens årsak og det evige liv, mottatt i tillit til Guds løfte.

Illustrasjon: *Beretningen om Jesus som gikk omkring fra sted til sted*. Den er samtidig beretningen om Guds gave til oss – om Jesus Kristus som gjester oss i den forsamlede menighet, virksom med Ord og Sakrament.

Beretningen er tilgjengelig for enhver, men ikke budskapet. Budskapet i beretningens ordlyd åpner seg for troen og lar seg begripe (jf d apostoliske trosbekj). Forholdet mellom *beretning og budskap* tilsvarer forholdet mellom *tekstens ytre og indre klarhet*, eller forholdet *viten og tro*. Enhver kan vite av beretningen at Kristus tjente mennesker den gang, men troen kjennes på tilhørere som anvender budskapet på seg selv og bekjenner: «Han er MIN Herre» (jf forkl 2 trosart).

Personen Jesus er den han er – JEG ER, uavhengig av menneskers tro eller vantro. Troen holder seg til budskapet, gitt i og med tekstens ordlyd. Ingen skjult innsikt eller dypere tolkning kan erstatte den. Vi lærer Gud å kjenne gjennom tekstens ytre, språklige klarhet. Den lar oss kjenne Gud i Jesu persons hemmelighet og verk. «Så har Gud elsket verden at han gav...» (Joh 3:16).

Kristus som gave og eksempel

Vi står ikke fritt til å imitere detaljer i teksten. I så fall behandler vi teksten som helgenlegende (vita-tradisjonen) og distanserer oss fra jordelivet. *Det er som gave Kristus er et eksempel til etterfølgelse*. Det er forskjell på Kristus som gave og eksempel, men sammenhengen består. Kristus gav seg selv for verdens synder. Kristus som gave blir gitt den enkelte i dåpen og mottas i tro. Troen har Kristus, og ved troen er det døpte menneske allerede likedannet med Kristus (*conformitas Christi*). Men målet er ikke Kristus mottatt som gave. Ved dåpen og troen er vi kalt til å etterfølge Kristi eksempel i gjerninger som har Guds ord og befalinger for seg. De er likeså jordnære som Kristi eksempel er jordnært i hans selvhengivende kjærlighet og lidende lydighet (*imitatio Christi*).

Forholdet mellom Kristus som gave og eksempel gjør Luthers prekener til en undervisning om *tro og kjærlighet* – først troen i tillit til Kristi verk ”utenfor oss”, og deretter gjerningene. Tro og kjærlighet i denne rekkefølge ligner i sak den mellom en far og en svigerdatter (eks Store Galaterbrevskommentar). I praksis handler forholdet om samtidighet uten sammenblanding. Det er som gave vi etterfølger Kristi eksempel, en gave gitt av Guds frie nåde, det vil si betingelsesløst. Kristus er i sin lidende lydighet «for oss» er *alltid* troens rettferdighet for Gud «i oss». Kristi døds fortjeneste er *alltid* troens grunn – og ingenting annet.

Døpt til Jesu død og oppstandelse, er kristne kalt til å *øve troen* på Guds gave i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Denne øvelse er ingen verdensflukt, men en dennesidig, jordisk øvelse med kropp og sjel, enhver i sitt kall (jf Fjerde parten, dåpens betydning). Da øver vi troen med Guds ord og bønn (Rom 12:1), og praktiserer vår dåp med Jesu eksempel for øye - i det lave.

Da skjønner jeg ham som under et USA-opphold havnet i en gammel-luthersk menighet: «Jeg hadde ikke råd til å unnvære en eneste gudstjeneste, hverken morgenbønn, messe eller aftensang.» Prekener som lar oss høre Jesu undervisning, er prekenen gull verdt, også for dem som er avskåret fra regelmessig kirkegang. De kan høre prekener «på nettet», men ikke delta i menighetens samling om Ord og Sakrament. Og likevel er

de ikke utelukket fra Guds kirkes samfunn i de hellige ting. De kan sendebud på sin prest og be ham komme i sognebud.

Min hovedkilde: Bengt Hägglund 2002, 42-43, 125-134.

8. **DET PREKENEMBETE SOM FOLKET VIL HA**

Følgende påstand har kirkeomdannende kraft: "*Sosiale og ideologiske endringer krever endringer i prekenembetets utforming.*"

Kake-modellen er et treffende bilde om den abstrakt-funksjonelle embetsidé også kalt et «lavkirkelig embetssyn». Man forestiller seg et prekenembete i omfattende-generell mening (hele kaka), for deretter å stå fritt til konkretisere prekenembetet i tjenester eller verv, alt etter fellesskapets ressurser og behov. Følgelig kan man si om prestens stilling at den er nødvendig for menigheten, men likevel en av flere «ledere», både «ansatte» og tillitsmenn. De utøver hver for seg den betrodde del av prekenembetet, bare form og ansvar er forskjellig, f eks, kantor, kateket, kirkeverge, gruppeleder, osv. Et prekenembete innordnet hensiktsmessighet, høres fornuftig ut. Problemene oppstår med *lærespørsmål*.

Den filosofiske implikasjon

Den abstrakt-funksjonelle embetsidé omfatter *funksjon* og *form*. *Nødvendig* vilkår er funksjonen, *krevd* vilkår er formen. Men hva har prioritet?

På den ene side er "formene" underordnet evangeliet og sakramentene *i funksjon* (el bruk). På den annen side er evangeliet og sakramentene *i funksjon* underordnet valg av former, alt etter omstendighetenes krav og tilgjengelige ressurser i gitte situasjoner. I en videre organisatorisk sammenheng er det tale om de tilpasninger som sosiale og ideologiske endringer krever. Eksempler er kirkereformer tilpasset likestillingsidéen, konkretisert i kvinneprest-ordningen og velsignelse av likekjønnet «ekteskap».

Praksis taler for seg. *Prioritet fremfor funksjonen har hensynet til formene*, alt etter behov og omstendigheter. Logisk sett er slutningen gitt med forestillingen om et moralens ingenmannsland, hvor enhver sak er *like gyldig* i og for seg – og derfor likegyldig (*stoisk adiàforon-lære*). *Gyldighet* har det formelle vedtak, begrunnet i skjønn og allmen nytte. I slike prosesser blir spørsmål om autoritet, kompetanse og gyldighet avgjort i et kirkerettslig tomrom.

Den filosofiske implikasjon aktualiserer kirkens *lære* og troverdighet i lærespørsmål. Det springende punkt er prestens ordinasjonsløfte, som i en organisert uenighetskultur er tvetydig: Kirkens Herre betror ordinanden «prestetjenesten i vår kirke»; biskopen «pålegger» ordinanden å forkynne Gud ord og forvalte sakramentene slik «vår kirke vitner om det i sin bekjennelse /.../ og i samsvar med vår kirkes orden».

Hvilket embete er presten betrodd? Er han betrodd det prekenembete som Kristus innstiftet i Guds kirkeorden? Forpliktelsen på «vår kirkes orden» er løst fra det skapte, og på humanistisk vis avgrenset til form og funksjon i en konstruert kirkevirkelighet. Et iøynefallende uttrykk er en kvinne i bispeskud, som ordinerer en medsøster til prekenembetet, uavhengig av Guds gode skapervilje for mann og kvinne, og avhengig av apostelordets læretradisjon fra kirkens Herre. Man later som om form og funksjon ikke vedkommer apostolatets kirke, heller ikke presten i et likekjønnet partnerskap. Men skråplanet begynner med forbehold mot apostelordets lære og kirkefelleskap på en bredere plattform.

Det overordnede hensyn til situasjonsbetingede kirkereformer (krevd vilkår) *lojalitetsbinder* presten i to relasjoner: dels i *formale* relasjoner til kreative og velmenende kirkeaktører, dels i *funksjonelle* relasjoner til de former som markedet etterspør og overordnet myndighet vedtar.

Den handlefrihet som folkekirken praktiserer, er i realiteten underlagt omstendighetenes tvang - og i siste omgang kirkemøtets skjønn om hensiktsmessighet og allmen nytte. I denne form for praktisk teologi er det ikke kirkens Herre som rår med sitt ord, men "den praktiske fornuft" (Immanuel Kant) med en humanisert kirkerett kalt «indrekirkelig demokrati» eller «åpen folkekirke».

I strid med apostelordets lære fra Kristus

Den abstrakt-funksjonelle embetsteori støtter seg til to påstander: (1) I aposteltiden fantes ulike tjenester, men ingen tjeneste ble gjort forpliktende for kirken til alle tider. (2) Det "alminnelige" prestedømme er prekenembetets fundamentale forutsetning. – En umiddelbar konsekvens er bibeloversettelser hvor "diakonia" er oversatt med "tjeneste". Dermed har man tilslørt de steder hvor grunnteksten handler om en tjeneste av fast og varig karakter – et "embete".

Den inkarnerte Guds Sønn i Jesu skikkelse kalte og utsendte de tolv til et bestemt oppdrag og med bestemte fullmakter. De ble utsendt som Jesu delegater for å forkynne og handle som Kristi medarbeidere i Kristi sted (Mt 10, Joh 20:21, 1 Kor 4:1f, 2 Kor 5:18-20, etc). Jesu praksis ble normen for kall og innsettelse i kirkens prekenembetet. Liksom Sønnen tok manndom på og utvalgte de tolv til sine apostler, omga også de seg med aposteldisipler og sørget for å innsette skikkede menn til prester/biskoper i menighetene. Prekenembetet ble opprettholdt i samsvar med Guds orden for skapelse og kirke. Det evangeliske presteembete er selvrekutterende.

Konfliktsituasjonen

Apostolatets kirke bekjenner i lære og liv den gode Skaperen, ham som menneskene lærer å kjenne gjennom Kristus Jesus. Denne kjennskap medfører spenninger og åpne konflikter med den kvasireligiøse overtro på *individets* selvrealisering og likestilling, så typisk for den sekulær-liberale stat. I sentrum står likestillingsidéer begrunnet i forestillingen mannekvinnen – det androgyne menneske. Bekjennelsestro lutherdom befinner seg i en konfliktsituasjon som ligner kirkesituasjonen i de første århundrer, da

kirken kjempet for sin apostolisitet i møtet med gnostiske sekter og keisermaktens overhøyhetskrev.

Det religiøse moment i kvasireligionen er forestillingen om likestilte individer, som krever konkretisering i likekjønnede former. Resonnementet beror på kortslutningen «lik funksjon = lik verdi». Lik gnostikerne i kirkens første århundre, viser man til «dypere innsikt», dypere enn den omfattende tyding som er gitt kirken i og med apostelordets lære fra Bibelens Herre. Legitimeringsmåten er en villet korreksjon av Guds kirkeorden, som om korreksjonen er begrenset til formene. Men virkningen er omfattende - et annet apostolat og en gjennomgripende omdanning av kirkens lære og liv. Tidlige eksempler er skriftene «Paulus og Hekla», og «Apokryfon Ioannis» med en speilvendt kristenlære, se 1 Tim 2:8-15 (Jukka Thurén).

I likhet med fortidens gnostikere, forstår også den sekulære liberalist mennesket i abstrakt, kjønnsløs mening (det androgyne menneske), og fører en prinsipiell argumentasjon for *individets* selvrealisering, likestilling og rettigheter. Resultatene - nedfelt i lovs form, sementer konflikten med biologiske kjensgjerninger, og regulerer forholdet mannkjønn og kvinnekjønn i en *tenkt* virkelighet.

Noe lignende skjer ved hjelp av det abstrakt-funksjonelle prekenembete. I sin konsekvente form blir den kjønnspolare relasjon mellom mann og kvinne neglisjert, som om kjønn ikke vedkommer gudstjenestefellesskapet i Guds skaperverk. Selve tankeoperasjonen er uttrykk for en humanistisk utopisme hvor likestillingsidèen manifesterer seg i den formfullendte funksjon, men samtidig i den synlige fornektelse av bibelsk skapetro og syndefallsrealisme i møte med dennesidige kjensgjerninger. Moderate utgaver finnes i lovs form, hvor grensen er trukket mellom den hyrdefunksjon som menn utøver i styrende organer, og det alminnelige prestedømme som generalforsamlingen utøver. Men tankegangen er gjennomført politisk og røper latente konflikter om hvor grensen går, og kamp om menneskers interessekontroll.

Hvor fornuften overstyrer kirkens prekenembete og kristokratiske struktur, må den praktiske fornuft bestemme embetsutøvernes oppdrag og fullmakter (jf Joh 17:6b, 8a, 11, 14-17, 20f). Uten hensyn til kirkens Kristus-bekjennelse og rett blir spørsmål om prekenembetets autoritet, kompetanse og gyldighet avgjort med menneskers vedtak. En nyttig påminnelse gir kirkefedrenes vitnesbyrd om kjønnenes tjenestefordeling. Begrunnelsen var gitt allerede med apostlenes lærepraksis fra begynnelsen (Teinonen 1976, 61). Men heller ikke Herrens apostler hadde en selvstendig læremyndighet i kirken, slik den første synode viser (Apg 15).

Korreksjonens mulighet er gitt med apostelordets lære fra Skriftens Herre. Den apostoliske kirke- og læretradisjon representerer like fra begynnelsen det konstante alternativ til spekulative embetsteorier med krav om et prekenembete tilpasset dominerende idéer i nåtid. Men kirkens Herre, som er midleren for skapelse og gjenløsning, han stiller et annet krav. Han er Ordet som ble menneske i mannen Jesus fra Nasaret. Han krever av de menn som etterfølger apostlene i prekenembetet, at de forvalter Guds

hemmeligheter i hans sted og tjener hans kirkebrud med ham som eksempel i selvhengivende kjærlighet (1 Kor 2:1f, Ef 5:20).

«Kirken må alltid reformeres», sa fader Luther. «Ecclesia semper reformanda est». Da siktet han til Kristi herredømme i samvittigheten (Lauri Haikola). Dette Herredømme utøver Kristus ved troen på syndenes forlatelse, som han alene har fortjent med sin lidende lydighet. Denne tro er ingen selvfølge, for også Guds fiendemakter kjemper om herredømmet i de troendes samvittighet. Innfallspørt er arvesyndens motstand mot Gud. Fra denne kilde kommer overtroen på eget skjønn i troens saker, og dermed den selvklokskap som bortforklarer Herrens bud av hensyn til den praksis som bekrefter yndlingsidèer i samtidskulturen. Da er fallet stort (Mt 7).

Den stadige reformasjon i samvittighetene er kirkens redning under alle kultur- og samfunnsforhold, for hvor Jesus er KYRIOS, er kristne apostelordets etterfølgere i apostolatets kirke.

1 Tim 3:15f – du skal vite hvordan en skal ferdes i Guds hus, som er den levende Guds menighet, sannhetens støtte og grunnvoll. Det må alle bekjenne, at gudsfryktens hemmelighet er stor: Han ble åpenbart i menneskers skikkelse, vant sin rett i Ånden, ble sett av engler, forkynt for folkene, trodd i verden, tatt opp i herlighet.

9. KRISTENTROEN INGEN TRO PÅ TROEN

Når kristne begrunner sin tro med føleri og overgivelse, ligner deres tro en båt uten bunn. De forsvarer en tro uten begrunnelse i kjensgjerninger, og blir oppfattet som «religiøse» mennesker. De er godt stoff. Reportasjer og TV-programmer presenterer et bilde av kristne som rare, gammeldagse og intellektuelle undermålere. Og bildet blir sementert med den manipulasjon som ateistiske teologer gir med sine TV-programmer om kirkens opprinnelse og historie de første århundrer. Er det noe galt med kristnes psyke og sosiale evner? Uvitenhet om kristentroens historiske begrunnelse har mange følger, blant dem tilhørere og seere ute av stand til å oppfatte de idèer som styrer kildebruk og fremstilling.

Kirkens tro begrunnet i en bevitnet Jesus-historie, tydet av ham selv

Like fra begynnelsen var hverken føleri eller teorier begrunnelsen, men kjensgjerninger i en bevitnet Jesus-historie, tydet av den Oppstandne Jesus med sin undervisning i Skriftene (GT). Evangelistenes dokumentasjon gjelder dels Jesu persons hemmelighet, som undergjerningene vitnet om, dels hans lidelse, død og oppstandelse, «*slik Skriftene har sagt*» (Lk 24;46, Mt 16:21, 1 Kor 15:3). Evangeliene er tolket historie i samsvar med Jesu undervisning om sin person og sitt verk, og samtidig bli tatt på som dokumentasjon til Jesu offentlige virksomhet.

Den altavgjørende begrunnelse var *Guds vitnesbyrd*, som reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag. Åpenbaringsordets Gud har stadfestet Jesu utleggelse av Moses og

Profetene om sin person og sitt verk. Samtidig vitner oppstandelsen om Guds handlende allmakt og trofasthet, som har oppfylt Messias-løftene i Jesu korsdød. Gud har forsonet verden med seg selv i gudmennesket Jesus. Gud er en forsonet Gud.

Kristne sitter med fasit og har vanskelig for å oppfatte disiplenes problem. De kunne vanskelig godta Jesu utleggelse av «Skriftene» om en lidende Messias som «måtte» død på korset – på forbannelsens tre. Det stred fullstendig mot den jødiske Messiasforventning om Israels håp. Død og begravet, var ikke Jesus den Messias de ventet på. Jesus på sin side ville nødig blir misforstått. Han unngikk å bruke Messias-tittelen om seg selv, og identifiserte seg med profetordet om Menneskesønnen (Dan 7:13).

Da det lysnet av dag, den tredje dag etter Jesu død, hendte det ufattelige: Jesu legemlige oppstandelse fra de døde, fulgt av den Oppstandnes møter med sine venner i løpet av de førti dagene fram til Himmelfartsdagen. Ved en anledning var over fem hundre til stede på en gang. «Av dem lever de fleste, men noen er døde», skrev apostelen Paulus (1 Kor 15:6), en gang nidkjær kristenforfølger. Denne hendelsesrekke måtte skjue, for kilden til den er åpenbaringsordets Gud med sin frelsesplan.

1 Kor 2:9 – det som ikke kom opp i noe menneskes tanke, alt det Gud har gjort ferdig for dem som elsker ham – dette har Gud åpenbart for oss ved sin Ånd.

Kristentroen er *Guds tro* til menneskene. Vi *kommer* til troen ved å høre evangeliet. Derfor kaller Paulus prekenembetet for «Åndens embete» (2 Kor 3:8).

Lk 24:25-27 – «Så uforstandige dere er, og så trege til å tro alt det profetene har sagt? Måtte ikke Messias lide dette og så gå inn til sin herlighet?» Deretter begynte han å utlegge for dem det som står om ham i alle skriftene, helt fra Moses av og hos alle profetene (v 32, 44-47).
Apg 4:20 – Vi kan ikke la være å tale om det vi har sett og hørt! 1 Joh 1:1-5. 1 Kor 15:1-4. Rom 6:3-11, Fil 3:12, Gal 2:19f, 4:8f, 1 Pet 2:24.

Vi merker oss den Oppstandnes fremgangsmåte da han underviste og repeterte hva disiplene burde ha lært. Han talte til deres forstand. Han spiste sammen med dem, og de kunne ta på ham. De var ved sine fulle fem. Kildene gir inntrykk av tenksom undring. Troens håndfaste bevis var den Oppstandne Jesus, virksom midt iblant dem, slik han før hadde vært, før sin død, men på en ny og underfull måte. Løftepakten med Abraham var oppfylt, **1 Mos 12:3** – *I deg skal alle slekter på jorden velsignes.*

Den oppstandne Jesus viste seg for disiplene, spiste sammen med dem og underviste dem. Hver gang demonstrerte Gud sin trofasthet med handlende allmakt. Fra disse hendelser har kirken mottatt Jesu befalinger, som siden Pinsedagen kjennetegner kirken gudstjenestefellesskap i tidens løp.

Jesus-historien *fortsetter* i samlingen om Ord og Sakrament. Den oppstandne Jesus, Herren ved Faderens høyre, er til stede, virksom med de kirketegn han innstiftet før Himmelfartsdagen. Til disse tegn hører også Herrens Nattverd, innstiftet «i den natt da han ble forrådt». Da så han med glede fram til å være hos sine venner i tegnets skikkelser etter Pinsedagen. Kristentroens begrunnelse i fortid og nåtid er unik. Den er «vår *hellige* tro». Lik Peter og Johannes, anklaget for Det høye råd, kan heller ikke vi

legitimere vårt gudstjenestefellesskap med annet enn «det vi har sett og hørt», Apg 4:20.

Troens gjenstand

Mt 17:5 – Dette er min Sønn, den elskede, som jeg har behag i. Hør ham! **Gal 4:4f** – i tidens fylde sendte Gud sin Sønn, født av en kvinne og født under loven. Han skulle kjøpe dem fri som stod under loven, så vi kunne få barnekår.

Evangeliet åpenbarer den rettferdighet som består i Kristi lidende lydighet. Med evangeliet som middel, skaper Gud av ingenting den tro som anvender Guds velgjeringer i Kristus, enhver på seg selv (Rom 4:17). Troen stoler på den viten som evangeliet gir, og Gud tilregner troen sin rettferdighet, «Den Hellige og Rettferdige» (Apg 3:14). Guds fullbrakte verk i fortid tilregner han troen i nåtid. Hva Kristus har fortjent i alles sted, er frifinnelsens årsak når Gud erklærer synderen rettferdig. Slik viser Gud sitt nådige sinnelag. Troen kan være sterk og frimodig, eller svak og anfektet, men har Jesus Kristus den faste borg.

Mk 9:24 - Jeg tror, Herre, hjelp min vantro! **Lk 17:5** - Gi oss mer tro!

Heb 11: 4, 7, 13 – i tro frembar Abel et bedre offer til Gud enn Kain, og ved den fikk han det vitnesbyrd at han var rettferdig, siden Gud vedkjente seg hans gaver. /.../ I tro bygde den gudfryktige Noa en ark, da han var blitt varslet om det som ennå var usynlig. Slik berget han sin familie. Hans tro ble en dom over verden, og selv ble han arving til troens rettferdighet. /.../ I tro døde alle disse uten å ha vunnet det som var lovt. De bare så det langt borte og hilste det, og de bekjente at de var fremmede og utlendinger på jorden.

Kristi lidende lydighet er troens grunn utenfor oss

«Ordet ble menneske», Joh 1:14. Unnfanget ved Den Hellige Ånd og født av jomfru Maria, trådte han fram offentlig i Jesu skikkelse og virksomhet. Med Lille Katekismes forklaring bekjenner vi: «*Han er min Herre som har gjenløst meg, fortapte og fordømte menneske*», osv. Hvorfor? «- *for at jeg skal være hans egen og leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet*, likesom, han er stått opp fra de døde, lever og regjerer i evighet». Luther har her beskrevet forholdet mellom troens grunn og troens lydighet i en eneste setning, kalt verdens mest innholdsrike setning.

Kristus er ingen tilskuer til sitt verk: Troen har i ham Guds rettferdighet og hellighet til gave, og jeg er Guds kjære barn på grunn av Kristi fortjeneste. I glede over gaven er det lett å overse siste del av forklaringen - om hensikten med det hele. Jeg har barnekår hos Gud for å tjene ham med Kristus til eksempel i gjerninger som har Guds gode skapervilje for seg, tydeliggjort i De ti Guds bud. Hensikten er med andre ord sagt det liv vi er skapt til å leve - livet i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Så er Guds forsoningsverk i Jesu død gitt den enkelte i dåpen, ikke lik et depositum i banken, men for å bli brukt når troen øves i gode gjerninger. Gaven er syndenes forlatelse, lik en støttestav til bruk «hele veien» (Martin Chemnitz).

Virksom ved troen, er Kristus både årsaken til og sammenhengen i det nye livet. Med Kristus til gave er han fornyeren i kjærlighetens gjerninger med fullkommenheten for

øye. De ser vi frem til de troendes oppstandelse på den ytterste dag, og livet i det fullendte Guds rike i den kommende verden.

Vår fred mellom oss og Gud er Kristus «for oss» i sin lidelse og død, og derfor reist opp fra de døde, erklært rettferdig i alles sted. Kristus «i oss» - virksom ved troen, lar oss vinne seier over synd og død og satans makt. Kristus kommer oss til hjelp med sin Hellige Ånd, i stadig kamp mot den onde lyst i vårt innerste. Da kan troen arte seg på mange vis, men alltid med den barnlige gudsfrykt og kjærlighet som setter Gud over alle ting og all sin lit til ham (det første bud). Dette er ingen teori, for troens kilde er åpenbaringsordets Gud, som vi lærer å kjenne gjennom den bevitnede Jesus-historie, den gang i sin fornedrelse, nå virksom til sted i den forsamlede menighet.

2 Tim 2:13 – Er vi troløse, så er han trofast, for han kan ikke fornekte seg selv. **Rom 5:10** – Da vi ennå var Guds fiender, ble vi forsonet med ham ved hans Sønnns død. Når vi nå er forsonet, hvor mye mer skal vi ikke da bli frelst ved hans liv. **8:32** – Han som ikke sparte sin egen Sønn, men gav ham for oss alle, kan han gjøre noe annet enn å gi oss alle ting sammen med ham?

Eksempler på svak tro:

Menigheten i Filadelfia, Åp 3:8 – Jeg vet om Dine gjerninger: Se, jeg har satt foran deg en åpen dør, som ingen kan stenge. For du har liten kraft, og likevel har du holdt fast ved mitt ord og ikke fornektet mitt navn. - *Sakarias, Lk 1:6, 18, 20.*

Eksempler på kjempende tro:

Mt 6:26 – Dere kan ikke tjene både Gud og mammon. **Joh 16:33** – I verden har dere trengsler. Men vær frimodige, jeg har seiret over verden. **Fil 1:21** – For meg er livet Kristus og døden en vinning. **Rom 3:19** – alt det som loven sier, gjelder dem som har loven, for at hver munn skal tie og hele verden stå skyldig for Gud.

Oppgave: Marias lovsang, Lk 1:46-55, og Sakarias' lovsang, 1:68-79. Hva er årsak til kirkens lovsang?

Troen tenker Guds tanker, gitt med skriftbevis

Guds frelsesverk, fullført i Kristi død for alle, gis den enkelte til del i dåpen til Jesu død, og med Guds løfte, **Mk 16:16** – *den som tror og blir døpt, skal bli salig*. I motgang og i anfektelser under lovens anklager, er Guds løfte vår tilflukt, gitt i vår dåp. Evangeliet om "Kristus og ham korsfestet" (1 Kor 2:2) lar oss tenke Guds tanker til frelse, «slik Skriftene har sagt» (15:3, jf Jes 55:8f, 65:2).

Mt 4:4 – Mennesket lever ikke bare av brød, men av hvert ord som kommer fra Guds munn. **1 Kor 4:6** – at dere kan lære ikke å gå ut over det som er skrevet.

Sal 122:1 – Jeg er glad når de sier til meg: «Vi vil gå til Herrens hus.» **Kol 2:2f** – så de kan fatte Guds hemmelighet, som er Kristus. For i ham er alle visdommens og kunnskapens skatter skjult til stede.

Skriftbevis er Guds bevis. Uten skriftbevis er vi henvist til tankespinn, løgn og dikt. Øyenvitnene til den Oppstandne konstaterte kjensgjerninger. Med dem hadde Gud stadfestet Jesu utleggelse av "Skriftene". Denne utleggelse er Guds evige sannhet om Jesu person og verk, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære.

1 Kor 15:17 – hvis Kristus ikke er stått opp, da er deres tro uten mening, og dere er fremdeles i deres synder. **2 Tim 1:12b** – jeg vet hvem jeg tror på. **4:4, 7** – De skal vende sitt øre fra sannheten og holde seg til myter. /.../ Jeg har stridd den gode strid, fullført løpet og bevart troen. **2 Pet 1:16** – Det var jo ikke oppdiktete sagn vi holdt oss til da vi kunngjorde for dere vår Herre Jesu Kristi kraft og hans komme. Nei, vi var øyenvitner og så hans guddommelige storhet.

Den frelsende tro – ikke den undergjørende tro

Den undergjørende tro kan – om Gud vil, kaste fjell på havet (Mt 21:21, 1 Kor 13:2). Jesus utrustet apostlene med den undergjørende tro (Mk 16:17f), og likeså aposteltidens menigheter, mens apostlene enda levde og kirkens grunnvoll ble lagt (Ef 2:20).

Normalsituasjonen den gang og senere er Kristi nærvær i prekenembetets gjerning, virksom med evangeliet og sakramentene som midler. Ved dem gir Gud oss nåde til å sette all vår lit til ham, og med Kristus som gave elske Gud av hele vårt hjerte og vår neste som oss selv.

1 Kor 13:8 – Kjærligheten faller aldri bort. De profetiske gaver skal opphøre, tungene skal tie (pausontai) og kunnskapen skal ta slutt.

Gud vil ha den frelsende tro: «Du skal ikke ha andre guder foruten meg.» Det er denne tro Gud virker ved evangeliet om Ordet som ble menneske i Jesu skikkelse, led, døde og oppstod for alle. Evangeliet lar oss kjenne Gud i all hans kjærlighet, så vi ikke vet noe annet til frelse enn Jesus Kristus og ham korsfestet. Troen har med Kristus til gave løftet om bønnhørelse.

Uten å nevne seg selv ved navn, skrev Johannes «den disippel som Jesus elsket», Joh 21:24. Det er saken som alt i Bibelen dreier seg om - å være elsket av Gud i Kristus Jesus. Gud elsker oss for sin egen skyld, og har elsket oss først. Han er troens opphavsmann og fullender (Heb 12:2).

Rom 1:22 - Da de ga seg ut for å være vise, ble de dårer. Jf 1 Kor 1:20, 2:1-5. Joh 7:45-48.

10. OM TROEN I OMVENDELSEN

Guds forsoning med verden i Jesu død er *unik*. Gud har oppfylt løftene som han gav «til fedrene gjennom profetene» (Heb 1:1), og oppfyllelsen har han stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde.

Guds forsoningsverk angår hvert menneske i dypet av vår eksistens. Det finnes derfor ingen frelsesvei til Gud utenom Guds vei til oss i gudmennesket Jesus fra Nasaret. **Joh 1:14** – *Ordet ble menneske og tok bolig i blant oss.* Kirken bekjenner «*unnfanget av Den Hellige Ånd, født av jomfru Maria...*»

Kirkens tro har en unik begrunnelse. Den motiverer vår omvendelse til Gud. Guds suverene verk ved evangeliet begrunner troen og motiverer omvendelsen. Utelukket er all spekulasjon og alle forbehold om lovgjerninger og kvalifikasjoner.

Mt 18:3f (Jesus sa) – «den som fører på avveier en av disse små som tror på meg, for ham var det bedre om han var senket i havets dyp med en kvern-stein om halsen.» **19:24f** – «Det er lettere for en kamel å gå gjennom et nåløye enn for en rik å komme inn i Guds rike.» Da disiplene hørte dette, ble de helt forskrekket og spurte: «Hvem kan da bli frelst?» Jesus så på dem og sa: «For mennesker er dette umulig, men for Gud er alt mulig.» Se v 16-25.

Joh 11:24 – «JEG ER Oppstandelsen og Livet; den som tror på meg, skal leve om han enn dør. **14:6** – JEG ER Veien, Sannheten og Livet. Ingen kommer til Faderen uten ved meg.

Den bibelske språkbruk om omvendelsen

I Det gamle testamente møter vi den gudstjenestelige bot i trengselstider, da Guds folk bekjente sine synder og ba Gud fri dem fra den fortjente straff. Hele folket ble kalt til offentlig bot, og en fastetid ble kunngjort:

1 Sam 7:6 – Den dagen fastet de og sa: «Vi har syndet mot Herren.» 2 Krøn 20:3, Esra 8:21, Neh 1:4.

I profetenes botsforkynnelse ble Guds lov brukt til å avsløre folkets virkelige forhold til Gud. Det er da viktig å merke seg at kallet til bot ble forkynt i lys av Guds løfte, og begrunnet i Guds godhet og tilgivende nåde.

Jes 58:1, 6 – Fortell mitt folk om deres ondskap. /.../ Når dere faster, blir det strid og trette /.../ Dere faster ikke slik i dag at bønner kan høres i det høye. Sak 7:5-10. Jf Jer 13:23, 24:7. **Sal 51:3, 20** – Vær meg nådig, Gud, i din trofasthet, slett ut mine overtredelser i din store barmhjertighet. /.../ Gjør vel imot Sion i din nåde, bygg opp Jerusalems murer! **Jes 44:22** – Jeg stryker dine overtredelser bort som en tåke og dine synder som en sky. Vend om til meg, jeg løser deg ut.. (Les gjerne hele Sal 51 og Jes 40-66.)

Guds godhet og nåde motiverer omvendelsen også i den nye pakt, bare perspektivet er forskjellig. Sett i påskeperspektivet – i ettertid, er Guds universelle nådepakt opprettet i Jesu Kristi, Guds Sønns blod. Gud kaller og opplyser med evangeliet som middel. Følgelig vitner omvendelsen om Guds allmakt og nåde i en fortsatt Jesus-historie. Den Hellige Ånd kaller ved evangeliet, og «de kalte» er de som kommer til tro på Kristus, kalt til å leve under Kristi herredømme og tjene ham i hans nåderike.

Fil 1:29 – Dere fikk den gave ikke bare å tro på Kristus, men også å lide for ham. **Ef 1:19f** – hvor veldig hans kraft er hos oss som tror. Med denne veldigte makt og styrke reiste han Kris-

tus opp fra de døde og satte ham ved sin høyre hånd i himmelen, over alle makter og myndigheter... 2 Kor 13:4.

Rom 8:30 – Dem som han har kalt, har han også erklært rettferdige, og dem som han har erklært rettferdige, har han også gitt herlighet. 1 Kor 1:26, 1 Pet 2:9, 2 Tim 1:9, osv.

Hva er «omvendelse»?

Evangelistene bruker to beskrivende ord, som begge gjenspeiler Jesu undervisning **om sin persons hemmelighet, som bringer himlenes rike, Mt 4:17** - Omvend dere, for himlenes rike er nær! (Mk 1:15)

(1) *Epistrefein* = "å vende tilbake", "å vende om". Ordet beskriver mennesket på troens vei, underveis tilbake til sin skaper og gjenløser. Ordet lar oss se omvendelsen fra Guds side, og se omvendelsen i *egentlig* mening.

(2) *Metanöein* = å forandre sinn (subst metanoia = sinnsforandring). Dette ord ser omvendelsen fra *menneskets* side, og beskriver den som anger, en ny erkjennelse og et nytt sinn. Sett utenfra, kommer omvendelsen til uttrykk i livets vitnesbyrd, når mennesker har trøst og glede av evangeliet og endrer livsførsel i relasjonene til Gud, med mennesker og seg selv. Det er omvendelsen i *omfattende* mening.

Apg 11:21 – Herrens hånd var med dem, slik at mange kom til tro og vendte om til Herren. **1 Kor 1:26f** – dere som ble kalt, ikke mange vise, menneskelig talt, og ikke mange med makt eller av fornem ætt. Men det som går for å være uforstandig i verden, utvalgte Gud seg for å gjøre de vise til skamme. Jak 2:5, Rom 8:30, osv.

Illustrasjoner: Fariséernes reaksjon da vaktene ikke klarte å gripe Jesus, Joh 7:45ff. - Det store gjestebud, Lk 14:15-24.

Ord som betegner det nye livet

Den forandring som troen medfører, er beskrevet med flere ord, men med sammenfallende innhold:

Gjenfødelse: Joh 1:12f – Alle som tok imot ham, dem gav han rett til å bli Guds barn – de som tror på hans navn. De er ikke født av kjøtt og blod, ikke ved menneskers vilje og ikke ved manns vilje, men av Gud. - 1 Joh 5:1. Joh 3:14ff utlegger v 3 og 5f: Den som tror på dåpens gave - som er Kristi person og verk (v 16), *har* evig liv, dvs født på ny.

Levendegjørelse (el oppvekkelse) fra de døde: **Kol 2:12** – i dåpen ble dere begravet sammen med ham, og i den ble dere reist opp med ham, ved den tro som Gud virker, han som reiste Kristus opp fra de døde (e Sv Kyrkobibel). Rom 6:3f, Ef 2:5-8.

Opplysning – fra mørke til lys: **Ef 5:8** – En gang var dere selv mørke, men nå – i Herren – er dere lys. Lev da som lysets barn! Joh 12:36-46. – Overgangen fra mørke til lys er overgangen fra livet under satans okkupasjon til livet under Guds herredømme til Gud, Apg 26:18.

Nyskapelse: 2 Kor 4:6 (1 Mos 1:3), 16 – Gud, som sa: «Det bli lys i mørket», han har også latt lyset skinne i våre hjerter, for at kunnskapen om Guds herlighet, som stråler i

Kristi ansikt, skal lyse fram. /.../ Derfor mister vi ikke motet. Og selv om vårt ytre menneske går til grunne, blir vårt indre menneske fornyet dag for dag.

Gud omvender mennesket

Mennesket har ingen evne til å tro evangeliet, for mennesket er av naturen fiendtlig innstilt overfor Gud.

Joh 6:44f – Ingen kan komme til meg uten at Faderen som har sendt meg, drar ham, og jeg skal reise ham opp på den siste dag. Det står skrevet hos profetene: Alle skal være opplært av Gud. Den som hører på Faderen og lærer av ham, kommer til meg. 1 Kor 2:14.

Rom 8:7 – Det menneskene av naturen trakter etter, betyr fiendskap mot Gud, for vår onde natur bøyer seg ikke for Guds lov, ja, den kan ikke gjøre det. 1 Kor 1:23, 2:14 (v 9).

Illustrasjon: Pauli omvendelse, Apg 26:9ff.

Med hensyn til *rekkefølgen* er det forskjell mellom den frafalnes hjemkomst og livet deretter i daglig omvendelse og tro. Med hensyn til *saken* er det ingen forskjell, for i livet med Kristus til eksempel må vi *hele veien* tro syndenes forlatelse for Kristi skyld.

Ef 1:18f – Måtte han gi deres hjertes øye lys, så dere forstår hvilket håp han har kalt dere til, hvor rik og herlig arven er for de hellige, og hvor veldig hans kraft er hos oss som tror. Rom 6:12-14.

Mt 18:3 – Sannelig, jeg sier dere: Uten at dere vender om og blir som barn, kommer dere ikke inn i himmelriket. Heb 12:1, Rom 7:21. **Mk 16:16** – Den som tror og blir døpt, skal bli salig, men den som ikke tror, skal bli fordømt.

Lov og evangelium

Troens forutsetning er den selverkjennelse som Loven virker, når mennesket erkjenner sin fortapte situasjon i møtet med den hellige Gud. Derfor må lovens gjerning gå forut for evangeliet (i likhet med profetenes botsforkynnelse). I Guds sjelesorg kan også ytre hendelser drive mennesket til rett selverkjennelse for Gud.

Rom 3:19f – det som loven sier, gjelder dem som har loven, for at hver munn skal tie og hele verden stå skyldig for Gud. Ikke noe menneske blir rettfærdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever. Ved loven lærer vi synden å kjenne. 4:15, 7:7-14. Gal 2:16.

Sal 119:71f – Det var godt for meg at jeg ble ydmyket, så jeg kunne lære Dine forskrifter. For meg er loven som du forkynner, bedre enn tusen stykker gull og sølv. Rom 2:4f.

Illustrasjon: Den bortkomne sønnens erkjennelse, Lk 15:14-19. – Fangevokterens erkjennelse, Apg 16:25-34.

Når Den Hellige Ånd virker troen i med evangeliet, hender det at tilhørere merker virkningen i ettertid: Jeg anvender Kristi velgjerninger på meg selv! Det skjer uavhengig av tekstlesninger og utleggelsen i prekenen.

Joh 5:39 – Dere gransker skriftene, fordi dere mener at dere har evig liv i dem, og nettopp de vitner om meg! **17:20** – Jeg ber ikke bare for dem (apostlene), men også for dem som ved deres ord kommer til tro på meg. Rom 10:14ff.

Den tro som Gud skaper

Troen mottar syndenes forlatelse (el rettferdig-erklæringen) på grunn av Kristi, Guds Sønns lidende lydighet – og ikke av noen annen grunn. Troen har Kristus (= Guds rettferdighet), og med ham evig liv.

Et døpt menneske har på grunnleggende vis mottatt ”det nye livet” i dåpen, med løfte om salighet for hver den som tror. Så er meningen med dåpen ikke handlingen i seg selv. Frelsen gis den enkelte i dåpen for å bli brukt i den enkeltes liv. Med Kristus som gave, øver vi troen med Kristus som eksempel i gjerninger som har Guds ord og bud for seg. Korsmerkingen etter dåpen er en påminnelse om troens årsak og troens øvelse i Kristi etterfølgelse.

Troens øvelse kan best beskrives som en stadig tilflukt til Guds løfte om syndenes forlatelse for Kristi skyld. Denne tilflukt er samtidig et oppbrudd fra Guds fiendemakter – det trespann vi kaller «synd, død og djevel». De vil dra oss i sin retning med den fortapelse for øye. Deres våpen er våre syndevaner. Troens tilflukt er syndenes forlatelse på grunn av Jesu, Guds Sønns lidende lydighet. Denne tilflukt er alltid åpen til fri bruk i det private skriftemål. Med sitt nådetilsagn stadfester vårt barnekår, gitt i dåpen, og ved troen gjenreiser han det tapte gudsbilde i oss og gjør oss likedannet med ham, inntil vårt gamle menneske dør og legges i grav. Den korsfestede og oppstandne Kristus har seieret og lar oss vinne seier når troens gode strid er over.

Rom 6:4 - Vi ble altså begravet med ham da vi ble døpt med denne dåp til døden, for at vi skal leve det nye livet, likesom Kristus ble reist opp fra de døde ved Faderens veldige kraft.

Rom 8:10f, Ef 4:22-24, Kol 2:12, 3:1-10. 1 Pet 2:1, 4:1-5. Joh 5:25.

Hvor Guds ord virker troens gnist, følger ny lyst og trang til å gjøre Guds vilje og leve til Guds ære. Men får ikke Kristus være vår lærer i Den Hellige Skrift, skjer ingenting til Guds ære.

Anger og tro – omvendelse og syndenes forlatelse

Forskjellen mellom anger og tro tilsvarer den mellom lov og evangelium. Forskjellen beskriver omvendelsen i *omfattende* mening, både sorg over synd og tillit til Guds nåde mot syndere. Et annet uttrykk om samme sak er «forsakelse og tro» - om dåpens rette bruk.

Lk 13:4f – de atten som ble drept da Siloa-tårnet styrtet sammen over dem, tror dere at de var mer skyldige enn alle andre i Jerusalem? Slett ikke! Jeg sier dere: Dersom dere ikke vender om, skal dere alle omkomme slik som de. **15:7** – det (blir) større glede i himmelen over én synder som vender om, enn over nittini rettferdige som ikke trenger omvendelse.

Illustrasjon: Den bortkomne sønnen, Lk 15:11-20.

Omvendelse i denne omfattende mening kalles ”bot”, som svarer til uttrykket ”*omvendelse og syndenes forlatelse*”. Bindeordet ”og” markerer forskjell - ikke sammenblanding eller skille.

Mk 1:15 – Tiden er kommet, Guds rike er nær. Vend om og tro på evangeliet! Jf Mt 4:17. **Lk 24:46f** – Slik står det skrevet: Kristus skal lide og stå opp fra de døde tredje dag, og i hans

navn skal omvendelse og syndenes forlatelse forkynnes for alle folkeslag. Jf Apg 5:31, 20:21, 26:20.

Skjelning innebærer sammenheng. Uttrykket "omvendelse og syndenes forlatelse" kan også oversettes "*omvendelse, nemlig syndenes forlatelse*" (det greske "kai" (= og) har bibetydningen "nemlig"). Kristus og hans velgjerninger drar oss og gir frimodighet til å anvende dem, enhver på seg selv. Anvendelsen er troens gjerning, som oppfyller det første bud, og dermed alle Guds bud. Den oppstandne Kristus er virksom ved troen. Guds godhet driver til omvendelse på troens vei. *Derfor* vender vi om.

2 Kor 5:19 – Det var Gud som i Kristus forsonet verden med seg selv, slik at han ikke tilregner, og han overgav ordet om forsoningen til oss. **Mt 5:3** – Salige er de som er fattige i seg selv, for himmelriket er deres. 11:28-30. Rom 2:4, Tit 3:3-5, 8a.

Joh 6:44 – Ingen kan komme til meg uten at Faderen som har sendt meg, drar ham; og jeg skal reise ham opp på den siste dag. 12:32, 15:3. Lk 1:76-79, 5:31f. Ef 2:13, Rom 4:5.

Æren er Guds i det høyeste, og han alene.

Heb 13:15 – La oss da ved ham stadig frembære for Gud vårt lovprisningsoffer, det vil si frukt av lepper som priser hans navn. **Fil 4:20** – Vår Gud og Far være ære i all evighet! Amen. 1 Pet 2:9f.

Sal 130:3 – Hvis du vil gjemme på syndeskyld, Herre, hvem kan da bli stående? Men hos deg er tilgivelsen, derfor må vi frykte deg. **Joh 8:7** – Den av dere som er uten synd, kan kaste den første stein på henne. Apg 5:31f, 11:18. Rom 2:1, 7:18.

Oppmuntring til tro

Gud oppmuntrer til tro med sine velgjerninger i Kristi lidelse, død og oppstandelse. Gud oppmuntrer, vi *kommer* til tro. Omvendelsens drivende motiv gjør forskjellen mellom Sauls anger og Davids anger, og den mellom Judas og Peter. Også Saul og Judas angret, men uten Guds løfte måtte de fortvile (Apol 12:8).

Allerede lengselen etter Guds nåde oppreiser til livet. Det er ikke mennesker gitt å se når Den Hellige Ånd virker troen i et menneskes hjerte - i dets innerste.

Illustrasjon: Lignelsen om pundene, Lk 19:11-27. Lignelsen om talentene, Mt 25:14-30.

Vi kan samtale om Guds Ord og oppmuntre hverandre til å høre Guds Ord og ta vare på det. Og likevel er det en kjensgjerning at mennesker kommer til tro uten at andre ser det. For manges vedkommende handler omvendelsen om døpte, men "bortkomne" mennesker. De blir minnet om Guds godhet og løftepakt, gitt i dåpen. De begynner å anvende Kristi fortjeneste på seg selv. Denne gjerning kalles Guds «forekommende nåde».

Et eksempel er den bortkomne sønnen i Jesu lignelse, **Lk 15**. Den er en lignelse om ham selv, som åpenbarer Guds godhet ved å samle om seg syndere og ha måltidsfellesskap med dem, til forargelse for farisæerne, v 1f. Merk v 17-24.

2 Tim 2:13 - Er vi troløse, så er han trofast, for han kan ikke fornekte seg selv. **Rom 6:3, 23** – Eller vet dere ikke at alle vi som ble døpt til Kristus Jesus, ble døpt til hans død? Vi ble altså begravet med ham da vi ble døpt med denne dåp til døden, for at vi skal leve det nye livet, li-

kesom Kristus ble reist opp fra de døde ved Faderens veldige kraft. /.../ Syndens lønn er døden, men Guds nådes gave er evig liv i Kristus Jesus, vår Herre. Jf Mt 7:13f, 21-27.

Et særlig ansvar har apostlenes etterfølgere i prekenembetet, utsendt av Kristus og utrustet med løse- og bindemakt fra ham (Lk 24:47, Joh 20:23). De skal fritt meddele syndsforlatelsen til enhver som ber dem gjøre det, for syndsforlatelse med med forbehold om kvalifikasjon og godtgjøring er vantro for Gud.

Rom 4:5 – den som ikke har gjerninger, men tror på ham som erklærer den ugudelige rettferdig, ham blir hans tro regnet til rettferdighet. 11:6. **Gal 5:4** – Dere som vil bli rettferdige for Gud ved loven, er skilt fra Kristus, dere er falt ut av nåden. Jf Jesu ve-rop over farisæerne, Mt 23.

Guds sjelesorg for hver og en

En hjelp mot tvilen er det private skriftemål, hvor syndenes forlatelse blir tilsagt den enkelte. Det er av miskunnhet Gud gjør oss fattige, hjelpeløse og små for ham, for i sin kjærlighet forbarmer han seg fortapte (Mt 5:3, Lk 15:20). Her er det ikke tale om grader i syndserkjennelsen, men om å *gi Gud rett* når han dømmes. Frifinnelsen for Kristi skyld utelukker forbehold om motytelser.

Mt 18:11 – Menneskesønnen kom jo for å frelse det som var fortapt.

Illustrasjon: Hvem er den største? Mt 18:1-4, 6.

Eksempler: Profeten Jesaja i templet, Jes 6:5-7. - Fangevokteren i Filippi, Apg 16:25-34.

Den daglige omvendelse praktiserer dåpen

Når prekenen motiverer til gode gjerninger med henvisning til frelsen, mottatt av nåde i dåpen, da får prekenen karakter av dåpsformaning. Da gjelder det at den mener om seg selv at han står, ser til at han ikke faller i hovmods synd, 1 Kor 10:12.

Eksempler: Israels vandring i ørkenen, 1 Kor 9:24-10:13, Heb 3:12ff. Kong David, Sal 51. 2 Sam 12:13 – «Jeg har syndet mot Herren.».

Så lenge det heter "i dag", har vi all grunn til å forsake Guds fiendemakter og etterfølge Kristus, i tillit til Kristi fullbrakte verk for oss. Kristne blir stadig fristet til å leve uten Guds ord som regel og rettesnor. Innbilt kristentro er fullt mulig. Like fullt er veien åpen - tilbake til Guds løfte i vår dåp,

Mt 11:28 – Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder, så vil jeg gi dere hvile. 23:37. Lk 8:13, 1 Tim 1:19f. Jf Esek 18:31, 33:11.

Når Kristus kommer som verdens dommer, synlig for alle i sin Guddoms makt og majestet, da er ikke omvendelsen lenger mulig. I dag er nådens tid. I dag må Gud slippe til med sitt ord.

Mt 25:32 – Alle folkeslag skal samles foran ham. Han skal skille dem fra hverandre, slik en gjeter skiller sauene fra geitene. Ef 1:19f, Joh 1:12f, 1 Kor 2:5.

11. PIETISMENS FRELSESTEORI

«*Saliggjørelsens orden*» - eller frelsens orden, er navnet på pietismens frelseslære, publisert i Filip Speners "Pia Desideria" (1675). Denne lære fins blant flere «fromme ønskemål» om fromhetslivets utforming.

Pietismens frelsesorden fremstiller frelsen som en indre-sjelelig *utvikling*, som regel fremstilt i tre *stadier*: *Ubotferdig - vakt – gjenfødt*. Det avgjørende vendepunkt er «gjenfødselen» i angerens smerte, da et Guds barn blir forløst. Forstått på denne måte, må gjenfødselen ha prioritet fremfor rettfærdiggjørelsen, gitt til kjenne i et hellig levnet. Typisk for gammelpietismen siden Spener var kravet til «alvorlige» erfaringer som levende kristne kan bedømme av egen erfaring.

Pietismens frelseslære formidlet Romerkirkens prosess-tenkning og læren om *forvandlingsnåden* i arven fra Augustin. Under innflytelse fra reformert hold, ble – og senere fra den liberale teologtradisjon, ble læren om forvandlingsnåden satt i system i kirker som formelt sett var av evangelisk-luthersk bekjennelse,.

Pietismens teologer leste inn i Nytestamentet et frelsesskjema som er Nytestamentet fremmed.

Joh 3:6, 18, 36 – Det som er født av kjøtt, er kjøtt, men det som er født av Ånden, er ånd. /.../ Den som tror på ham, blir ikke fordømt. Den som ikke tror, er allerede dømt, fordi han ikke har trodd på Guds enbårne Sønnns navn. /.../ Den som tror på Sønnen, har evig liv. **Mk 16:16** – Den som tror og blir døpt, skal bli salig...

Karakteristisk for pietismen er den "vakte" tilstand mellom vantro og tro. Den reiser spørsmålene: *Hvordan* anvende lov og evangelium rett i riktig rekkefølge? *Når* er erfaringen under lovens anklager kommet så langt at andre kan observere gjenfødselen i angerens smerte? *Hvem* er kvalifisert til å erklære noen for å være gjenfødt? Og *hva* skulle de bevitne? Allerede frelsesteoriens begrunnelse reiser det logiske problem: Hvilke begreper beskriver hvilket stadium? Det ble overlatt til bibelteologene å bringe orden i begrepene, men de ga sprikende svar.

Denne loviske sjelesorg medførte mismot og frafall for noen, mens andre fikk bekreftet barnekår hos Gud. En annen konsekvens var den autoritære fremgangsmåte hvor især predikanter trer i Den Hellige Ånds sted.

Prosjektet ville begrunne kristentroens sannhet med *observerbare* nådevirkninger i livets vitnesbyrd. Kravet til observasjon og verifikasjon gjenspeiler opplysningstidens krav til vitenskapelig begrunnelse, og med krav til etterprøvbare empiri gjøre kristentroen begripelig og akseptabel for den opplyste fornuft. Denne intensjon røper slektskap med opplysningstidens tenkemåte med dens rasjonalisme og gryende krav *bibelkritikk*. Apostelordets lære fra Skriftens Herre ble underlagt fornuftens enevelde, og alt som ikke oppfylte fornuftens krav, ble luket bort. Tilbake var den almenreligiøse tro på gud, dyd og udødelighet.

Tro med forbehold om nådevirkninger

Under parolen "veien videre" hadde man allerede brutt med den wittenbergske reformasjon under Luthers ledelse (jf Store Galaterbrevskommentar). Forestillingen om en frelsesprosess i flere stadier innebærer en massiv *sammenblanding* av synderens frifinnelse og fornyelse (el rettfærdiggjørelse og helliggjørelse). Det var hensikten med «frelsens orden» å føre reformasjonen videre, men prisen var Guds universelle nåde (favor Dei), stilt frem for verden i Guds Sønnens lidende lydighet og Guds forsoningsverk gitt den enkelte til del i dåpen.

Med stor konsekvens ble et par lærestykker ignorert, som om de er uten betydning i døptes dagligliv:

- (1) Dåpen som drivende motiv for troens øvelse i gode gjerninger, og
- (2) prestens utøvelse av løse- og bindemakt i prekenembetets gjerning, konkret uttrykt i privatskriftemålet.

Konsekvensen ble både omfattende og gjennomgripende. Surrogat-løsninger ødela kirkens sjelesorg i nattverdberedelsen, og kirker av Den augsburgske konfesjon ble lutherske kirker av formalitet.

Den reformerte innflytelse falt sammen med pietismens syn på teologiens kilde og sannhetens kriterium, nemlig det rette sinnelag som «levende» kristne gir til kjenne (personalismen, de gjenfødtes teologi). Glemt var tro i bibelsk mening, og dermed den "bekjennelse" som på bibelsk vis stadfester og istemmer Kristi ord og rett utlagte Bibel (homologia).

Med pietismens utbredelse innen territorialkirker av luthersk bekjennelse fulgte «indrekirkelige» vekkelsesbevegelsesbevegelser, diakonale institusjoner, skoletiltak, indremisjon og hedningemisjon. All denne virksomhet hadde basis i konventikkelgrupper på siden av sognemenighetens ordninger.

"Nylutherske" bestrebelser fra midten av 1800-tallet medførte Luther-leseri og en fornyet konfesjonell bevissthet, men i konfrontasjoner med naturvitenskap og modernitet var bestrebelsene avhengig av biblistisk bibelbruk og erfaringsteologi. Situasjonen krevde samling «det sentrale» i Bibelen mot "liberal" teologi. Oppgjøret med pietismens frelsesorden uteble.

Siden 1890-årene ble "konservativ teologi" en paraply-benevnelse om motstridende interesser i bibelsyn, kirkesyn, frelseslære, men forenet i motstanden mot liberalteologi i tradisjonen fra Friedrich Schleiermacher (d 1834). Motsetningene ble tilslørt og det nylutherske kirkeprogram nøytralisert under skinn av samling om Bibel og bekjennelse.

Tankegangen i pietistisk tradisjon medvirket til økumeniske avtaler i 1990-årene. I Den norske kirke ble bedehustradisjonen krav til en tro begrunnet i erfaringer, brukt på to måter, dels som *tradisjonsargument* for avtalene, dels som *konsekvensargument* for tilpasning til Romerkirkens rettfærdiggjørelseslære med dens front mot Guds universelle nåde og forskjellen mellom Kristi gjerning "for oss" og "i oss" (Tridentinum).

Avtalene forutsetter en felles *grunnstruktur* mellom "Kirken", anført av læreembetet, og tradisjoner begrunnet i biblisk erfaringsteologi. Resultatet i sum representerer et større frafall fra den nytestamentlige tro enn den liberale teologitradisjon i arven fra Zinzendorf via Schleiermacher.

Veien videre mot den fullendte reformasjon

Pietistene anklaget Luther for å ha stanset reformasjonen "på halvveien". Anklagen var ikke ny. Allerede ved inngangen til 1520-årene ble Luther kritisert av Johann Karlstadt for sin forsiktige fremgangsmåte i spørsmål om endringer i liturgiens formular og kirkerommets utsmykning. «Videre frem», lød parolen på flere hold.

Luther avviste den revolusjonære fremgangsmåte. Med forkynnelse og undervisning i tale og skrift ville han berede grunnen for praktisk-kirkelige endringer. Lært av Luther, valgte danskekongen samme fremgangsmåte i Norge (1537).

Den wittenbergske reformasjon medførte improvisorer i en betrengt kirkesituasjon, og siden improvisorer har en tendens til å bli varige, etterlater reformasjonen utfordringer til lutherske prester den dag i dag, f eks synodalrett, skriftemålspraksis og sakramentforvaltning.

Ved inngangen til 1600-tallet var det alminnelig enighet om behovet for praktisk-kirkelige reformer. Massealtergangene i lutherske kirkehus medførte problemer for vedkommende prest, og uheldige episoder forekom. Et hundreår etter reformasjonsverket fant pietismens teologer løsningen i *sideordnede* virksomheter i en *sideordnet* kirkestruktur av privatrettslig karakter, til da ukjent i kirkens historie. Karakteristiske uttrykk fra den tid er begrepsparene prest/predikant, embete/alminnelig prestedømme, kirke/konventikkel (el troendegruppe/vennesamfunn).

Siden målet var den fullendte reformasjon, ble det viktig å legitimere den nye praksis ved hjelp av Luthers skrifter. Et dunkelt utsagn fra den *unge* Luther gjaldt behovet for ekstraundervisning for viderekomne i gudstjenester beregnet for dem. Luthers selvfølgelige forutsetning var en virksomhet innordnet prestens oppdrag og fullmakter i sognemenighetens ordninger. Luthers tanker falt sammen med hans skarpe polemikk i årene 1520-23, rettet mot Romerkirkens offerprest-embete. Luthers argumentasjon var et forsvar for dåpen, da forstått som en vigsel til det "alminnelige" prestedømme. I sin iver ble han drevet inn i konsekvensteologi. Han avledet prekenembetet av dåpen, og begrunnet det med 1 Pet 2:9 (Til den kristelige adel, 1520. WA 6, 407, 13ff, 22f; 408, 11f. Samme sted kunne han senere bruke indirekte som argument for prekenembetet forbeholdt menn).

Luthers konklusjon gjorde prekenembetet til en abstraksjon (el tenkt størrelse). Men 1 Pet 2:9 handler ikke om Herrens utvalgte apostler og deres etterfølgere, men om de troendes prestedømme for Gud, uavhengig av kjønn (jf Rom 12:1, Gal 3:28). Luther oppga forsøket.

På sine eldre dager advarte Luther mot ukritisk lesning av sine skrifter fra unge år. Noen lære om et abstrakt-funksjonelt prekenembete, som alle døpte har del i, var til da ukjent i kirkens historie, og finnes da heller ikke formulert i Konkordieboken.

Tro forvekslet med livets vitnesbyrd

I pietismens frelsesorden ble ikke ordet «gjenfødelse» forstått som opptagelse i nådestanden, men brukt om en *umiddelbar* åndsmeddelelse i betydningen *moralsk forvandling*. Dermed ble også troen forvekslet med en moralsk kvalitet, nemlig den *elskende* tro (jf talemåten "glad i Jesus").

Typiske utslag ble aversjon mot konfesjon eller ortodoksi, og likeså nedsettende tale om tro i betydningen tillit til Guds løfte, gitt den enkelte i dåpen. Nedsettende ord om «død-troen» røper manglende forståelse for troens øvelse, enhver i sitt og sin daglige gjerning. Heller liv enn lære - og derfor rekkefølgen *liv og lære!* (Jf liberal teologitradisjon: Heller etikk enn dogmatikk.) Man overså den kjensgjerning at Guds skrevne og forkynte ord går forut for tanken og bønner, og læren som går forut for apostlenes formaninger til døpte, og likeså den nytestamentlige ordbruk hvor rettferdiggjørelse og gjenfødelse er synonyme (så også i Konkordieboken).

Nyevangelisme (nypietisme) og *metodisme* (rosenianisme) ville bryte med den loviske sjelesorg, men uten det konsekvente brudd med læren om frelsens orden (ordo salutis-læren). Reaksjonen mot gammelpietismen siden Spener og Francke ble kortversjoner, med krav om tidfesting av "min" overgivelse eller viljesbeslutning (hos Zinzendorf: Minutenbegnadigung).

En vekkelsesteori, beslektet med det klassiske dannelsesideal, formidler fremdeles impulser fra Romerkirkens prosessnåde og reformerte kirker i tradisjoner fra Zwingli, Calvin og Bucer. Et karakteristisk uttrykk er tro på syndenes forlatelse med forbehold om *nådevirkninger*.

Biskop Erik Pontoppidan (d 1764)

får her tjene som illustrasjon til dansk-norsk kristentradisjon. Hans katekismeforklaring "*Sandhed til Gudfryktighed*" fikk en dominerende posisjon gjennom et par århundre. Pontoppidan betraktet den moralske livsforvandling som nødvendig *vilkår* for rettferdiggjørelsen (syndsforlatelsen). Dermed ble rettferdiggjørelsen på pietistisk vis innordnet gjenfødselen, og troen fikk et nytt meningsinnhold – ikke tillit til Guds løfte, men refleksjon over den opplevde tro.

Pontoppidan ga dåpen status som gjenfødselsens nådemiddel for barna, og Ordet som gjenfødselsens nådemiddel for voksne med henvisning til 1 Pet 1:23. Denne statusfordeling er Nytestamentet fremmed. Glemt var vanndåpens betydning i den døptes liv (Lille Katekisme, jf Første bud og siste spørsmål i 4. parten).

Pontoppidan oppfattet ikke gjenfødselen som "en *ny* beskaffenhet, et *nytt* lys i forstanden og en *ny* lengsel, lyst og kraft i viljen", men som "den alvorlige *forandring*" i synderens hjerte og "de nye nådens gaver, som gjør ham til et nytt og annet menneske".

ke". Her er det ikke tale om nyskapelse av ingenting. August Hermann Francke (d 1772) brukte ordet "*gjennombrudd*" om forandringen (Durchbruch). Det grunn til å spørre: Skal den gamle adam bli frelst gjennom forvandling? Består helliggjørelsen i skinnhellighet? Er frelsen forbehold de kvalifiserte?

Nådevirkningen krevde øyenvitner til vedkommendes forandring, men *hvilken* forandring skulle de bevitne? *Angerens* fødselsveer, som loven virker? Eller *troens* forløsning, som Kristi forsoning virker? Resultatet ble uansett *betinget* nåde, istedenfor ubetinget absolusjon.

Løse- og bindemaktens problem i pietistisk sjelesorg:

Hvem er ubotferdig, vakt eller gjenfødt? Hvem kan dømme rett om "levende" tro? Hvordan være i stand til å anvende henholdsvis lov eller evangelium i rette tid på rette vedkommende, for så å begrunne frelsesvisshet i rørelser og følelser?

Også denne problemstillingen omfatter forholdet predikant og tilhører. Gammelpietister mente å finne svaret ved å observere den "vakte" over lengre tid. Var man usikker, la man på «en stein til». Metode og løsning viser slektskap med *rasjonalismen*, med dens lære om menneskets evne til å forstå og kontrollere naturen. Det er mye rasjonalisme i pietismen.

En hjelpeteori ble kalt "*Ordets rette deling*" (Ordets orthotomi, jf 2 Tim 2:15b). Det ble særlig predikantens oppgave å anvende Ordet rett på tilhørerne, inndelt i "ubotferdige", "vakte" og "gjenfødte" tilhørere. Læren om frelsens orden legitimerer predikanten autoritære opptreden i Helligåndens sted (jf benevnelsene «stortaler», storpredikant»).

Nyevangelismens kortversjon i arven fra Nicolai v Zinzendorf (d 1760) tilslører menneskers overmot i rollen som herrer over Ordets virkninger. De sorterer tilhørerne, anvender lov eller evangelium på rette vedkommende, og begrunner frelsesvisshet med følelser og rørelser. Denne loviske sjelesorg bruker himmelrikets nøkler på fornuftens vilkår, for utelukket er dåpens betydning for troen, og utelukket er den ubetingede syndsforlatelse i det private skriftemål, meddelt den enkelte som ber om det.

Surrogatløsningen det "allminnelige" skriftemål

Med stor konsekvens ble det ikke lenger gitt anledning til skrifte underveis til Herrens bord. Bort med skriftestolen i det gammel-lutherske kirkerom! Den har ikke kvalifiserte kommunikanter bruk for, for Gud hører sine barns bønner og frikjenner dem umiddelbart i den himmelske domstol, er tankegangen. Uten et kristenliv på dåpens grunn – i Guds løftepakt, må man begrunne frelsesvisshet i følelser og rørelser.

Annerledes var holdningen til "alminnelig skriftemål", som både pietister og rasjonalister godtok. Tilpasset kristelig-etiske personligheter, leste presten en skriftebønn med oppfordring til alle om å si "hertil av hjertet amen". Deretter fremsa han en kollektiv absolusjon *med forbehold* om oppriktig anger, eller «sanndrue og ydmyke hjerter».

Fremgangsmåten skjedde første gang juledag 1799 i Berlin. Den vakte oppsikt viden om i Europa, for noe slikt hadde aldri hendt før i kirkens historie. Men grunnen var beredt. Den nye praksis var bekvem for både prest og forsamling, pietister og rasjonalister. Snart ble alminnelig skriftemål vanlig i kirker som formelt sett var av luthersk bekjennelse.

Det alminnelige skriftemål virket ødeleggende for prestens utøvelse av løse- og bindemakten i nattverdbereidelsen, og ødeleggende på nattverdfrekvens og nattverdsøking. Den pietistiske forkynnelse advarte mot altergang uten den alvorlige forandring i hjertet, gitt til kjenne i "levnets forbedring". Med massealtergangenes opphør var løpet lagt for enda en nyhet - "åpen kommunion".

Pietister og kristeligsinnede rasjonalister hadde sammenfallende interesser i sin reformasjonsiver, for også gjenfødte, "levende" kristne hyller devisen "Gud, dyd, udødelighet", om enn med annen begrunnelse og med et asketisk-puritansk livsideal. Ingen av partene tok på alvor vantroen, som er "alle syndearters mor". Guds nådetilsagn forkynt og meddelt med forbehold, er en forfinet fornektelse av den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger. Denne rettferdighet åpenbarer Guds universelle nåde, stilt fram for verden i gudmenneskets lidende lydighet, lydig inntil døden som verdens syndebærer, og Guds forsoning med verden i Kristus Jesus og ham korsfestet. Og stadfestet med Guds vitnesbyrd, som reiste ham opp fra de døde, erklært rettferdig i alles sted, blir denne rettferdighet og hellighet gitt den enkelte til del i dåpen med løfte om salighet for hver den som tror (Mk 16:16).

Pietismen formet i liberalismens bilde

Den liberale teologitradisjon (siden begynnelsen av 1800-tallet) formidlet pietismens anliggender. Også liberalere betraktet skriftemål og nattverd som uttrykk for "ritualisme" og "sakramentalisme", det vil si ytre ting med status som saker av underordnet betydning. Samme status ble dogmer, liturgi, prekenembete, kirkerett og andre ting til del. Altså har det gode sinnelag prioritet fremfor læreenhet.

Det ble viktig å unngå den uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære, for avgjørende ble det personlige vitnesbyrd om den livsforvandlende tro. Dermed betraktet man «konfesjon» eller «konfesjonskirke» som en hindring eller trussel mot troens vitnesbyrd i trosvennes fellesskap.

Samme tankegang komme til uttrykk på folkekirkelig nivå, med krav om trosytringer i form av raushet, toleranse, frisinn, osv. Den skjønnmalende ordbruk tilslørte apostelordets lære fra Skriftens Herre, for ordene var fylt med modernismens idéer om religion, mennesket og virkeligheten. Kirkens tro ble ofret på fornuftens alter i et rangsnudd forhold til Jesu undervisning i Skriftene.

Lik pietismens teologer fant også liberalerne evangeliets kjerne i den *individuelle* Jesusfromhet, som klarer seg med sin Bibel og bønn i det private rom. Også liberalerne betraktet det *allmenne* prestedømme som uttrykk for det vesentlige i kristendommen (f

eks Harnack). Tankegang og prioriteringsmåte fikk omfattende følger – i første omgang på sognenivå.

Det vesentlige og unike ved det kristne gudstjenestefellesskap ble alminneliggjort, som om kirkens unike kjennetegn ikke vedkom fellesskapet. Ord og Sakrament ble skilt fra hverandre av en åndsmakt som krevde sin rett ved siden av Kristi ord. Med stor konsekvens fulgte det radikalpietistiske brudd. I den «kirekelige» pietisme ble det åpne brudd unngått med sideordnede virksomheter i kirkehus og bedehus, anført av prest og emissær. Forholdets karakter varierte fra myndig uavhengighet til nært samarbeid mellom lekfolk og prest.

Forholdet endret seg i vårt land med den kirkeorganiserte virksomhet i en råds- og møtetransstruktur «til topps», først med demokratisk valgte menighetsråd i hvert sogn (1920). Med stor konsekvens fulgte det parlamentariske kirkedemokrati begrunnet i det abstrakt-funksjonelle embete og med det organiserte tjenestefellesskap som rammeverk. Kirkefellesskapet ble prisgitt den politiske kamp om interessekontroll, og forpliktet på flertallsmakt nedfelt i kirkemøtevedtak.

Også representanter for den liberale teologitradisjon foretrakk den unge Luther fremfor den eldre. Også liberalerne opererte med forestillingen om å være underveis mot den fullendte reformasjon, men da ved hjelp av tilpasninger til modernitetens samfunn med den moralitet som dets yndlingsidéer krever. Men hemmet av «det gamle synet», var man alltid på etterskudd.

I likhet med pietismen, er også den liberale betraktningssmåte prosessuell, og med tre karakteristika kjent fra moderne økumenisme, evangelikal protestantisme og reformerte tradisjoner siden 1500-tallet (Zwingli, Calvin og Bucer):

- (1) *Inderlighet* – med vekt på opplevelsesmystikk.
- (2) *Individualisme* – med vekt på debatt og meningsutvekslinger.
- (3) *Reduksjonisme* (el minimalisme) – med vekt på tilstrekkelig enighet.

Pietisme og liberalisme representerer kirkesosiale motkrefter til apostolatets kirke i den skriftbundne tradisjon fra begynnelsen. Motstandens identitet og begrunnelse finner støtte i kulturideologiske vilkår i nåtid, og må følgelig avvise konfesjonell lutherdom med dens identitet og begrunnelse i fortid. Avvisningen rammer den kompetanse, autoritet og gyldighet som apostelordets lære har fra Skriftens Herre og kirkens Lærer, Jesus Kristus.

To utfordringer til det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap

Lære og liturgi henger sammen. Kirkens bekjennelse krever «vår hellige tro» bekjent i sakssvarende ordninger, til vern om Guds barns nåderett hos den treene Gud. La meg formulere den læremessige utfordring først i følgende punkter:

- Å sammenholde Ordet og vannet i døptes liv.

En kristen har ikke lagt dåpen bak seg for så å leve av Guds ord, men lever av Guds ord på dåpens grunn. I tillit til Guds løfte, gitt i dåpen, skal troen øves i forsakelse og tro – i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Først når den onde menneskenatur

er død og begravet, er livet i dåpen slutt. Med Kristus som gave, virksom ved troen, gjenoppretter han det tapte gudsbilde og skaper med sin Ånd det nye menneske som skal leve evig for Gud. Ved dåpen er vi kalt til å stille våre legemer til disposisjon for hans rettferdighet. Dåpen er *rettferdiggjørelsens sakrament* hele veien i den kristnes liv. Rom 6:3-11. Gal 3:26f. Tit 3:4-8.

Et liturgisk uttrykk i høymessen: *Presten*: Dere er alle Guds barn ved troen på Kristus Jesus, for dere som er blitt døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Så la oss fremsi forsakelsen og bekjenne vår hellige tro.

Menigheten: Jeg forsaker djevelen og alle hans gjerninger. Jeg tror på Gud Fader, osv.

- Å sammenholde Kristi ord og fremsatt brød og vin.

Den oppstandne Kristus tjener oss med Ord og Sakrament i Nattverdens Liturgi. Vi samles om Kristi Ord og Sakrament, trer fram for Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd, påkaller og ber, takker og priser Gud for himmelske gaver i jordiske skikkelser, og med dem samfunn med ham og Guds kirke i himmelen og på jorden.

Vi skiller ikke Kristi ord fra brød og vin, for i kraft av sin Guddoms person skaper han hva hans ord sier. Med sitt ord tyder han underet han gjør, og med sitt ord befaler han sine venner hva de skal gjøre med gaven han lar rekke fram i brødets og vinens skikkelser.

Ikke noe sted i Nytestamentet knytter Den Hellige Ånd til det sakramentale under i Herrens Nattverd. Ånden kaller og opplyser ved evangeliet, og derfor ber ham komme oss til hjelp, så vi tror Kristi ord over fremsatt brød og vin. Det er vrang lære (heresi) å påkalle Den Hellige Ånd for å gjøre det sakramentale under (forvandlingsepiklese), og vrang lære når man lærer om den nattverdfeirende menighet, at den medvirker til det sakramentale under.

Når dømte mennesker sammenholder hva Gud har sammenføyd til vår frelse, samler de seg om rettskafne prester i prekenembetets forvaltergjerning. De akter dem som Kristi medarbeidere og forvaltere av "Guds mysterier" (1 Kor 4:1).

Så over til et par praktisk-kirkelige utfordringer:

- Å gjenreise løse- og bindemaktens embete i nattverdberedelsen.

Blant dem som hører evangeliets gave proklamert for alle, fins dem som tør anvende Kristi fortjeneste på seg selv, hva grunnen enn måtte være. For deres skyld må det være ordnet adgang til privat skrifte, hvor syndenes forlatelse blir tilsagt den enkelte.

- Å gjenreise kirkeskoler i samarbeid med dåpsforeldre om hensikten med dåpen.

Dåpens nytte forutsetter samarbeid mellom lekfolk og prest om undervisning i kirkens tro og dens begrunnelse, og om Kristi befalinger som vi må holde for å tjene ham i hans kirke.

Prekenembetet oppfyller dåpens nytte når døpte blir utsendt fra messen med Kristus til gave (troens rettferdighet), enhver til sitt kall og i den daglige gjerning. Der skal troen øves med Kristus til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

12. ER KIRKENS TRO TROVERDIG?

Mange har forsøkt å gjøre kirkens tro troverdig. Det er å legge lista for høyt. Det står ikke i menneskers makt å gjøre kirkens tro troverdig. Det har åpenbaringsordets Gud gjort, og det på tre måter: (1) Med de undergjerninger som Jesus gjorde, (2) med Det gamle testamentes vitnesbyrd og (3) med Jesu oppstandelse fra de døde.

Joh 5:36 – De gjerninger jeg gjør, vitner om at Faderen har sendt meg. **Apg 10:43** – Om ham vitner alle profetene. **Rom 1:2-5** – Dette evangelium har Gud på forhånd gitt løfte om gjennom sine profeter i hellige skrifter, evangeliet om hans Sønn, Jesus Kristus, vår Herre, som menneske kommet av Davids ætt, ved hellighets Ånd innsatt som Guds mektige Sønn da han stod opp fra de døde.

1 Kor 15:1-3. Rom 3:28. Se 4:25 hvor grunntekstens dià krever oversettelsen "på grunn av" i begge ledd. Jf 5:18f, Apg 6:34, Gal 1:23, osv.

Med Guds forsoningsverk "for oss" er vår medvirkning til forsoningens goder utelukket. Med Kristi lidende lydighet er vår gjerning utelukket fra frelsens årsak. Den korsfestede og oppstandne Kristus er Guds rettferdighet *før* vi kommer til tro på ham. Denne himmelske lære er gitt videre til kirken i og med apostelordets lære fra den korsfestede og oppstandne Kristus (1 Kor 15:3-11, jf 14:36-38).

Rom 5:18f – Altså, likesom én manns fall ble til fordømmelse for alle mennesker, så fører én manns rettferdige gjerning til frifinnelse og liv for alle. Likesom de mange ble syndere på grunn av det ene menneskes ulydighet, skal nå de mange stå som rettferdige på grunn av den enes lydighet. **4:16** – Derfor fikk (Abraham) løftet fordi han trodde, så alt skulle være av nåde.

Vi som ble døpt til Kristus Jesus, ble døpt til hans død. Guds fullbrakte forsoningsverk blir gitt den enkelte til del i dåpen for at vi skal leve det nye livet med ham som Gud Faderen reiste opp fra de døde. Døpt til hans død, har ikke synden noen rett over oss. Derfor skal vi regne oss som døde for synden, men som levende for Gud i Kristus Jesus. Med vår forsakelse og tro gjør vi ikke troen troverdig, men stadfester og bekjenner Guds troverdighet i livets vitnesbyrd. *Rom 6:3-13.*

2 Tim 1:12 – jeg vet hvem jeg tror på.

Guds troverdighet medbestemmer den bibelske språkbruk om troens unike innhold og begrunnelse.

Antitetisk språkbruk

I Bibelen er ord som «rettferdighet» ofte brukt i ordsammenstillinger med motsatt innhold (antitetisk). Denne ordbruk markerer *det usammenlignbare og enestående* ved Guds gaverettferdighet.

Eksempler: Ord 17:15 – Både å frikjenne en skyldig og å dømme en rettferdig er en styggedom for Herren. (5 Mos 25:1, 1 Kong 8:32, Jes 50:80 osv.)

Mt 12:37 – Ja, etter Dine ord skal du kjennes rettferdig, og etter Dine ord skal du dømmes skyldig. (Jf Rom 5:16 og 8:33f, Åp 22:11 osv.) **Fil 3:8f** – Ja, jeg regner alt som tap, fordi det å kjenne Kristus Jesus, min Herre, er så mye mer verd. For hans skyld har jeg tapt alt, og jeg ser det som skrap for at jeg kan vinne Kristus og være i ham. Her har jeg ikke min egen rettferdighet, den loven gir, men den rettferdighet jeg får ved tro på Kristus, som er fra Gud og bygger på tro.

Forholdet kjennskap og kunnskap

Jesu skarpe utfall mot fariséernes lære rammet også den unge Saulus. Skriftens ord om den kommende Messias i en *tjeners* skikkelse var anstøtelig også for ham, inntil møtet med den Oppstandne utenfor Damaskus. Denne kjennskap ble snart utdypet med kunnskapen, gitt med Moses og Profetene, og oppfylt i en bevitnet Jesus-historie, slik Skriftene har sagt.

Jer 31:34f – Da skal ingen lenger lære sin neste og sin bror og si: "Kjenn Herren!" De skal alle kjenne meg, både små og store, sier Herren. For jeg vil tilgi deres misgjerning og ikke komme i hu deres synd.

Denne kjennskap ligner vennskap. Vi lærer hverandre å kjenne gjennom det vi sier og gjør. Kunnskap gir grobunn for vennskap.

Joh 15:14f – Dere er mine venner hvis dere gjør det jeg befaler dere. Jeg kaller dere ikke lenger tjenere, for tjeneren vet ikke hva hans herre gjør. Jeg kaller dere venner, for jeg har sagt dere alt jeg har hørt av min Far. **Joh 17:3** – Dette er det evige liv, at de kjenner den eneste sanne Gud ved den han utsendte, Jesus Kristus.

Også Guds motstander vet den Jesus-historie vi bekjenner med Den apostoliske trosbekjennelse, men meningen skyr han som pesten:

"Jeg tror at Jesus Kristus, som er sann Gud, født av Faderen fra evighet og tillike sant menneske født av jomfru Maria. Han er min Herre, som har gjenløst meg, fortapte og fordømte menneske, kjøpt meg og fridd meg fra alle synder, fra dødens og djevelens makt, ikke med gull eller sølv, men med sitt hellige, dyre blod og sin skyldfrie lidelse og død, for at jeg skal være hans egen og leve under ham" osv.

Kristentroen er ingen forestilling om «noe» eller «noen». Troens rettferdighet er ham jeg tror på – Jesus Kristus.

Jes 45:24f – Om meg skal de si: "Bare hos Herren er frelse og kraft." /.../ Ved Herren skal hele Israels ætt få rettferd og juble av glede. (Jf Jes 53:11.) **Fil 3:9** – Her har jeg ikke min egen rettferdighet, den som loven gir, men den rettferdighet jeg får ved tro på Kristus, rettferdigheten fra Gud ved troen (e Sv Kyrkobibel). Rom 1:16, 4:24. 2 Kor 5:21, 1 Kor 1:30.

Denne tro utelukker menneskets medvirkning eller fortjeneste i frelsen. Skal man nevne det som skiller kristentroen fra alle lovreligioner og livssyn, er det nok å nevne dette: Menneskene blir ikke frelst ved lovgjerninger, men ved tro på Jesu, Guds Sønnens død for verdens synder.

Mt 20:28f – Menneskesønnen (er ikke) kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge for mange. **Rom 3:28** – et menneske blir erklært rettferdig ved tro uten lovgjerninger. 4:5. **Gal 2:16b** – ikke noe menneske blir rettferdig for Gud ved lovgjerninger. Ef 2:8f. Rom 10:4, 11:6, 22, 35.

Eksemplet Abraham: Han er de troendes far uavhengig av omskjærelsen, så rettferdigheten kan bli dem tilregnet ved tro, Rom 4:11b. Jf Jes 53:11.

Evangeliet åpenbarer Guds rettferdighet uten lovgjerninger. Men bekjenner vi ham med forbehold om et hellig liv og levnet, er vi ikke troverdige. Da gjør vi oss gudsforestillinger på selvforløsnings vei, og tillegger Gud egenskaper som han ikke har - løgnaktig, troløs, lunefull, upålitelig, uforutsigbar, svikefullhet, osv.

Rom 3:18 – Synden hvisker sine ord til den gudløse, dypt i hans hjerte. Frykt for Gud vet han ikke av (= Sal 36:2). Rom 10:2-4, Gal 2:16, Fil 3:6ff.

Livets rettferdighet – tro i handling

Du er frikjent, meddeler evangeliet; og du er utsendt for å tjene Gud i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Guds frie barn har Kristus til gave og setter all sin lit til ham som er virksom i de troendes liv og skaper det nye menneske som skal leve evig for Gud. Han forbedrer ikke, men dør den onde menneskenatur, og oppreist fra døden i våre synder, skaper han *ny* vilje, lyst og kraft til å leve det liv vi er skapt til å leve. Derfor hører troens lydighet med blant forsoningens goder.

3 Mos 18:5 – Dere skal holde mine forskrifter og lover. Det menneske som retter seg etter dem, skal leve ved dem. Jeg er Herren. **Fil 2:13** – Det er nemlig Gud som virker i dere både å ville og å virke, slik det behager ham. **Gal 3:6, 12** – Om Abraham heter det at han trodde Gud og det ble regnet til rettferdighet. /.../ når det står skrevet: Den rettferdige skal leve ved tro, er det klart at ingen blir rettferdig for Gud ved loven. (Jf 1 Mos 3:17-19) Rom 3:21-25, 28, 4:3, 5:6, 9, 11, 22.

Når apostelen underviser om det nye livet med Kristus som eksempel, da oppmuntrer han med Kristi fornyende gjerning lagt foran oss i De ti bud. Og fremst blant de gjerninger vi skylder Gud, er den barnlige tro som Gud virker ved evangeliet. Den som lærer Gud å kjenne i Kristus Jesus, frykter og elsker Gud over alle ting og setter all sin lit til ham.

Rom 12:2 – la dere ikke lenger prege av den nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til hans behag, det fullkomne. Joh 6:29, 15:5. Heb 13:20f.

Også da – når vi øver troen i gode gjerninger, er Kristus troens rettferdighet, og syndenes forlatelse vår støttestav hele veien. Da trives troen sammen med gjerningen, og samarbeider med Gud i påkallelse og bønn. Da bevitner vi frifinnelsens årsak med livets rettferdighet til Guds ære fra dag til dag. I denne sammenheng støter vi på uttrykket "*å være rettferdig*" eller "*rettskaffen*".

Lk 2:25 – I Jerusalem bodde det den gang en mann som hette Simeon, han var rettskaffen og gudfryktig og ventet på tiden som skulle komme med trøst for Israel. Jf Job 13:18, 34:5. Mt 13:17, Fil 1:1f.

Eksempler: Den hederlige og rettskafne *Job*, som Gud førte gjennom mange prøvelser under Jobs stadige innsigelser. Jf Job 9:20 (15), 10:15, 33:9. Til sist måtte Job erkjenne at han hadde tilslørt Guds plan med uforstandige ord, Job 42:3.

Josef, jomfru Marias trolovede, ville skilles fra Maria for ikke å føre skam over henne (Mt 1:19).

Guds kjære barn er ham kjær fordi Gud er den han er og vist verden sitt innerste vesen i selvhengivende kjærlighet, stilt fram for verden i Kristus Jesus og ham korsfestet. Vår barnerett hos Gud, gitt av nåde og til en ufattelig pris, stadfester vi ved å praktisere dåpen i forsakelse og tro til Guds ære. Den onde menneskenatur stritter imot, men oppmuntret av den trøst som evangeliet gir, går Guds barn til sin gjerning, enhver i sitt kall. Ved troen på Guds lidende lydighet «for oss», er de rettferdige for Gud, og derfor lever de rettskaffent for Gud og mennesker.

Sal 32:11 – Bryt ut i jubel, dere rettferdige! Alle oppriktige, rop av fryd! (f Sal 33:1, 97:11, 140:14. Esek 18:5, 9)

Guds tro eller selvgjort tro?

Blant tilhørerne finnes også de som forsvarer seg med et ærbart liv, og forbedrer seg så godt de kan med “et Fadervår i pakt”.

“Jeg er ingen kristen”, sa tenåringen. “Hva har *du* gjort, da?” Spørsmålet rørte ved den onde lyst i tanker, ord og gjerninger, og åpnet for Guds løsning i en bevitnet Jesus-historie og tilsagt den enkelte i det private skriftemål. Med evnen til å føle skyld og skam i behold, er det hverdagssynder som røver troens frimodighet. I skriftemålet blir syndsforlatelsen uten forbehold tilsagt den enkelte på Kristi vegne. Det er hovedsaken. Da er det nok med en skriftebønn som gir anledning til å nevne en synd eller to, for Gud vet vår nød bedre enn vi noen sinne kjenner oss selv. Da skal skriftefaren bruke Kristi fullmakt og meddele i Kristi sted: “Jeg forlater deg dine synder, i Faderens osv.” Joh 20:23. Slik bekrefter Gud sin nådepakt i dåpen og gir troens frimodighet i et legende fellesskap.

Ingen blir bevart i Guds tro uten troens gode strid (1 Tim 1:18, 2 Tim 4:7). En flukt vei heter å ta seg sammen og satse på selvforbedring med Guds hjelp. Det er å underkjenne frelsen, gitt i vår dåp. I troens gode strid anvender vi Guds løftepakt i dåpen og tror syndenes forlatelse med bønn til Gud: Herre, hjelp! Herre, forbarme deg! Kampen står mellom herlighetsteologi og korsteologi. Den ene vandrer i beskuelse, andre i tillit til Guds ord og løfte.

Den som vil sikrer visshet om frelse med følelser og rørelser, må leve et liv på opplevelsesjakt og bli skuffet gang på gang. Herlighetsteologi lar mennesker før eller siden gå skuffet bort, skuffet over andre og skuffet over seg selv som ikke maktet rollen som gladkristen, aktiv kristen, osv.

Jesus sier om dem som lærer menneskene en selvbestemt tro, at de “stenger himmelriket for menneskene”, Mt 23:13. De røver forsoningens goder. Med hensyn til «de minste små» som tror på ham, er det ingen forskjell mellom småbarn, idioter og voksne (Mt 18:9, 25:40). Og er de svake, gått fra forstanden eller ligger i koma, så går Den Hellige Ånd i forbønn for dem med uutsigelige sukk i hjertets dyp (Rom 8:26f).

Gal 5:4f – Dere som vil bli rettfærdige for Gud ved loven, er skilt fra Kristus, dere er falt ut av nåden, men vi holder oss til troen, og ser ved Ånden fram mot den rettfærdighet som er vårt håp. **Sal 73:24-26** – Men jeg blir alltid hos deg, du har grepet min høyre hånd. Du leder meg med ditt råd, og siden tar du meg opp i herlighet. Hvem har jeg ellers i himmelen? Når jeg bare har deg, ønsker jeg ikke noe på jorden. Om kropp og sjel forgår, er Gud for evig min klippe og min del. (Asafs tro var Lasarus’ tro, Lk 16:22, 31.)

Jesus er hva navnet sier: Guds frelse. Han er den “fremmede” rettfærdighet, også når han virker det nye livet “i oss”. Han er hele veien troens rettfærdighet “for oss” – ingen unntatt.

Så er den tilregnede rettfærdighet medisinen mot herlighetsteologi. Medisinen heter «syndenes forlatelse», forkynt og tilsagt for Guds godhets skyld, stilt fram for verden i Kristus Jesus og ham korsfestet (1 Kor 2:2). Gud befaler og nøder oss til å stole på Guds universelle nåde i Kristi død, gitt den enkelte til del i dåpen til hans død. Da er lovens byrde lett, for den har Kristus båret og oppfylt i alle deler og i alles sted. Ved troen begynner vi den evige sabbatshvile i ham.

Mt 11:28-30 – Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder, så vil jeg gi dere hvile. Ta mitt åk på dere og lær av meg, for jeg er tålsom og ydmyk av hjertet, og dere skal finne hvile for deres sjeler. For mitt åk er godt, og min byrde lett. **1 Joh 3:23** – Vi skal tro på hans Sønn /.../ og elske hverandre, slik som han bød oss. (Rom 1:5, Apg 6:7 osv)

Eksempler: Om forhold tro og kjærlighet, se Rom 4:2f og Lk 1:74f. – Om forholdet troens rettfærdighet og skinnhellighet, se Lk 16:15 og Rom 3:20. Fil 3:8f/1 Kor 4:3f og Joh 12:43.

Troen er i seg selv et mørke, men har i Guds ord lys på sin vei. Troen ser i Den Hellige Skrift Ordet som ble mennesket i Jesu tjenerskikkelse, og ser en forsonet Gud i “Jesus Kristus og ham korsfestet” (1 Kor 2:2, jf Jes 53:5, 11). Troen bekjenner hva evangeliet åpenbarer, at «han er *Min* Herre» og ingen Gud foruten ham, den eneste sanne Gud Fader, Sønn og Hellige Ånd, nå og alltid og i all evighet. Troen istemmer Guds vitnesbyrd og har Guds tro.

Guds tilgivende nåde for Kristi skyld er den samme for alle Guds barn. Frikjent på grunn av Guds Sønnns lidende lydighet – ikke av noen annen grunn, er han troens rettfærdighet den nådehimmel som skjuler de feil og mangler som enda hefter ved Guds barn. Deres navn er skrevet i Livets Bok, og derfor kommer de ikke for dommen (Mt 25:34, jf Fil 4:3, Åp 3:5, 13:8, 20:12).

Guds vitnesbyrd i en bevitnet Jesus-historie, slik Skriften har sagt, gjør kirkens tro troverdig. Døpt til Jesu Kristi, er Guds frelsesverk for alle gitt den enkelte i dåpen med løftet om salighet for hver den som tror (Mk 16:16a).

2 Tim 2:11-13 – Dette er et troverdig ord: For døde vi med ham, skal vi også leve med ham. Holder vi ut, skal vi også herske med ham. Fornekter vi, skal han fornekte oss. Er vi troløse,

så er han trofast, for han kan ikke fornekte seg selv. Jf Rom 6:4-8. **Åp 1:4f** – Nåde være med dere og fred /.../ fra Jesus Kristus, det troverdige vitne...

13. DEN FRAFALNES OMVENDELSE

Allerede kristenforfølgelsene i Romerriket reiste spørsmålet: Er det mulig for den frafalne å vende tilbake til dåpens nåde, selv om vedkommende angrer og tror Guds tilgivelse for Kristi skyld? Pietismens vekkelserforkynnelse reiste spørsmålet på nytt med psykologiserende frelsesskjema og menneskets levetid inndelt i perioder.

Periodisme

Især *det vakte stadium* var begrenset til «nådetiden» og betraktet som en prosess, lik et fremadskridende svangerskap i sorg over synden, inntil gjenfødelsens veer var synlige og hørbare. Følgelig måtte man ikke være for snar med syndsforlatelsen, eller erklære den vakte for et gjenfødt Guds barn for tidlig. Regel: Snar til å binde, sen til å løse!

Uteble «gjenfødselen» (el troens gjennombrudd), var nådetiden slutt. Slik kunne man betrakte en bygd eller by når vekkelsetiden var over og «lysestaken» flyttet til et annet sted, eller hadde vandringsmannen Jesus ristet støvet av sine føtter og dradd sin vei. Var alt håp ute? Var omvendelsen enda mulig?

Hvor mennesker feller dommer om nådetidens slutt, begrenser de Guds løfter og Åndens gjerning med evangeliet. Dette strider mot Jesu befaling om å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Mt 11:28, Mk 1:15, Lk 24:46f). Ved evangeliet trøster og oppmuntrer Gud til tro: Din gjeløser lever og hans evige rettferdighet er din! (Joh 3:16, jf 20:23) Hvor Guds kirkes rene kjennetegn er for hånden, der er det nådetid. Derfor må vi be til Ordets Herre at hans rene evangelium ikke må bli tatt ifra oss som fortjent.

Det nyevangeliske alternativ

Den "nyevangeliske" forkynnelse forkortet frelsesskjemaet til omvendelsesopplevelsen der og da. Fremdeles trer forkynnerne i Åndens sted og deler ut frelsen etter bestemte kriterier, for så å erklære vedkommende for kristen – med forbehold.

Det kan være forkynneren fremstiller Kristi lydighet i alles sted (1 Joh 2:2), at han proklamerer Guds forsoning med verden i Kristus, og forkynner Kristi oppstandelse, rettferdiggjort i alles sted (Åp 5:9, 12, Jes 53, Rom 4:25), men til et visst punkt. Talen slutter med *med forbehold* om en lovgjerning eller frelsesprosedyre, bestemt av mennesker. Guds nåde forkynt med forbehold, binder mennesker til opplevelseshjakt, valgbeslutninger og menneskepåfunn. Denne binding forfalsker evangeliet (Gal 5:4f).

Om man i denne sammenheng bruker dåpen, er også den en lydighetshandling som bekrefter omvendelsesopplevelsen og den selvvalgte tro, om enn med Guds hjelp.

Skiller man Ordet fra vannet i dåpen, må man redusere vanddåpen til en handling som bekrefter den omvendelse eller det standpunkt man har tatt allerede. Med stor konsekvens blir dåpen uten betydning i døptes dagligliv.

Evangeliets budbærere bedriver ikke sjelegraving. De presenterer heller ingen prosedyre som gir til kjenne valg og overgivelse med håndsopprekning, kneling og bønn. De setter ingen betingelser, for Guds oppreisning fra døden i våre synder kjenner ingen annen grense enn vantroen.

En evangelisk-luthersk prest eller predikant *kunngjør* Guds fullbrakte forsoning med verden, og meddeler syndenes forlatelse på grunn av Jesu Kristi, Guds Sønnns lidende lydighet. Han *oppmuntrer* tilhørerne til å la seg forlike med Gud og leve forlikt med ham og sin neste, og med Kristus til gave leve med ham til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

En rettskaffen prest tilbyr ingen redningsplanke istedenfor dåpen, men gir ekte saker. Han forkynner frelsen gitt den enkelte i dåpen med løfte om salighet for hver den som tror, for troen kjenner ingen annen kvalifikasjon enn Jesu Kristi lidende lydighet i alles sted. Og de som uten forbehold tror Kristi ord om alterets sakrament og istemmer kirkens tro, innbyr han til Herrens Nattverd, for med sine gaver styrker Kristus de troende og bevarer dem i samfunn med Guds kirke i himmelen og på jorden. Og ved å gjøre som han befaler, kommer vi hans lidelse og død i hu med takksigelser for Faderen og i Den Hellige Ånd. - Men de som ikke tør anvende Kristi fortjeneste på seg selv, innbyr han til privat skriftemål for at Guds skal stadfeste for den enkelte den barnerett han har gitt i dåpen. Andre innbys til undervisning med Bibel og katekisme til hjelp.

En evangelisk-luthersk prest utfører prekenembetets gjerning i tillit til Herren Jesus. Han kaster garnet ut til fangst, i tillit til Gud Den Hellige Ånd, at han kaller og opplyser med evangeliet, når og hvor han vil, i dem som hører Guds ord. Da skjer det at noen begynner å anvende Kristi fortjeneste på seg selv, og oppdager i ettertid at de tror. Slik er troens gnist.

Joh 15:22 – Var jeg ikke kommet, og hadde jeg ikke talt til dem, da hadde de vært uten skyld. Men nå har de ingen unnskyldning for sin synd. **16:9** – Synden er at de ikke tror på meg.

Heb 12:22-25 – Dere er kommet til fjellet Sion, til den levende Guds by, det himmelske Jerusalem, til ti tusener av engler, til en høytidssamling, til menigheten av de førstefødte som er oppskrevet i himmelen. Dere er kommet til en dommer som er alles Gud, til åndene av de rettferdige som har nådd fullendelsen, til Jesus, mellommannen for en ny pakt, og til det rensende blod som taler sterkere enn Abels blod. Se til at dere ikke avviser ham som taler! De som avviste ham som talte sitt ord her på jorden, slapp ikke unna. Enda mindre skal vi gjøre det dersom vi vender oss bort fra ham som taler fra himmelen.

Eksempel: Jesu dom over farisæerne, Lk 19:39ff og Mt 23.

14. RETTFERDIGGJØRELSE OG FORSONING I BIBELSK ORDBRUK

Vår posisjon til den Oppstandnes undervisning er den samme som for øyenvitnene, da de lyttet til ham (Lk 24). I likhet med dem, må også kristne i ettertid se Jesus-historien i oppstandelsesperspektivet, og føre skriftbevis på apostolisk vis, lært av den Oppstandne. Men forskjellen er åpenbar.

De var kronvitner i et umiddelbart og direkte forhold til den oppstandne Jesus. Vårt forhold er middelbart og indirekte. Vi er henvist til apostelordets lære fra ham (Lk 10:16), gitt videre til kirken og formidlet med ord og termer bestemt av nåderetten i Guds rike. Skal vi fatte den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, må vi følge deres eksempel som mottok den Oppstandnes undervisning: Lytte, lese og arbeide med ordene under hans veiledning, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Denne innsikt i traderingsperspektivet er av grunnleggende betydning for kristne uansett tid og sted.

Variasjonen i det bibelske rettspråk

Den synonyme ordbruk:

Den synonyme ordbruk synes glemt når man forkynner evangeliet om *synderens* rettferdiggjørelse for Kristi skyld, men uten begrunnelsen i *Kristi* lidende lydighet. Den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, er Kristi rettferdiggjørelse etter sin menneskenatur. Født under loven, var han i sin lidende lydighet lovens oppfyller og Guds rene, uskyldige Lam (Mt 5:17) og verdens syndebærer (20:28, Joh 1:29). Kristi rettferdiggjørelse og Guds forsoning med verden i ham handler om samme sak – Guds fullbrakte frelsesverk.

Dette forhold møter oss når vi leser «rettferdiggjørelse» og «forsoning» brukt om samme hendelse: Guds Sønnns lidende lydighet, lydig til døden i Jesu tjenerskikkelse. Samme hendelse blir belyst med ulike innfallsvinkler. Ordet forsoning plasserer oss i templet, rettferdiggjørelse i rettsalen.

Gjennom hele Bibelen er ordet «rettferdiggjørelse» ofte brukt i rettslig (forensisk) mening, og ofte i motsetning til fordømmelse (5 Mos 25:1, Rom 5:18). Samme ordbruk omfatter Guds forsoning med verden i Kristi død:

Eksempler:

1 Joh 2:2 – (Kristus Jesus) er forsoningen (= rettferdiggjørelsen) for våre synder, ja, ikke bare for våre, men for hele verdens.

Rom 5:9f (1-11) – Da vi nå er blitt rettferdiggjort (= forsonet) i hans blod, skal vi desto mer bli frelst ved ham fra vreden. Om vi blev forsonet (= rettferdiggjort) med Gud ved hans Sønnns død, mens vi var fiender, skal vi desto mer - da vi er forsonet (= rettferdiggjort), bli frelst ved hans liv. Jf 2 Kor 5:19, 21. - Ordbruken om forsoning og rettferdiggjørelse uttrykker samme sak,

Rom 4: 3, 5. Apostelen Paulus siterer ordene om Abraham som trodde Herren, og (*Gud*) «regnet ham det til rettferdighet, 1 Mos 15:6 (NO 1930). Paulus anvender

Abrahams tro på «den som ikke har gjerninger, men som tror på ham som erklærer den ugudelige rettferdig» Å tilregne rettferdighet og å erklære rettferdig er samme sak.

Som skriftbevis anfører Paulus sitatet fra **Salme 37:1f** (NO 1930) – *Salige er de hvis overtredelser er forlatt, og hvis synd er skjult, salig er den mann som Herren ikke tilregner synd.* – Å forlate, skjule og ikke tilregne synd er synonyme ord om samme sak (Rom 4:7f).

Apg 13:38f (NO 1930). Under talen til synagoge-menigheten i Pisidia sa Paulus at han på Jesu Kristi vegne forkynte syndenes forlatelse for dem, «og fra alt det som dere ikke kunne rettferdiggjøres fra ved Mose lov, rettferdiggjøres i ham enhver som tror». - Her betyr «å rettferdiggjøre» det samme som å forlate, tilgi, frikjenne eller ikke tilregne synd.

Tit 3:4-7: Gud frelste oss i dåpen - ikke på grunn av gjerninger som vi hadde gjort i rettferdighet, men fordi Gud er barmhjertig. «Slik skulle vi stå rettferdige for Gud ved hans nåde.»

Apostlene kunne bruke også andre ord om samme sak:

Da Paulus holdt avskjedstalen for prestene og biskopene i Efesus-menigheten, overga han dem «til Gud og hans nådeord» (Apg 20:32 NO 2001).

Peter brukte gjerne verbet "å frelse" synonymt med "å rettferdiggjøre", f eks Apg 4:12 - Det er ikke frelse i noen annen osv (se 15:1, 11. Jf Gal 2:16, Ef 2:5).

Omskrivende ord og uttrykk

De som oversatte «Moses, Profetene og Salmene» til gresk (Septuaginta), var så fortrolig med den hebraiske uttrykksmåte at de ofte foretrakk ordet "miskunn" (el miskunnhet) fremfor "rettferdighet" (dikaiosynæ).

Eksempler: 1 Mos 19:19, 20:13, 21:23, 32:10. Men overført på Nytestamentet, vil denne fremgangsmåte passe dårlig i mange sammenhenger.

Rettslig språkbruk

Denne språkbruk om Guds frelsesverk belyser *forholdet* mellom frifinnelse og fornyelse, eller synderens rettferdiggjørelse og helliggjørelse. Frifinnelsen på grunn av Kristi lidende lydighet – og den alene, begrunner barneretten hos Gud. Denne frifinnelse av nåde, mottatt i tro, er fornyelsens vilkår. Med Kristus som gave, er han virksom i den troendes liv og skaper det nye menneske som skal leve evig for Gud i rettferdighet, uskyldighet og salighet (jf forkl LK 2 troart).

I denne sammenheng bruker grunnteksten et gjerningsord som betyr å «frifinne» den anklagede og erklære ham for «ikke skyldig» (*dikaion*). Denne frifinnelse kalles en «rettferdiggjørelsesdom» (*dikaionoma*). Evangeliet kunngjør frifinnelsen: Dine synder er forlatt. Du er frikjent. Kristus tok din sak og gikk i ditt sted. Syndenes forlatelse blir kunngjort offentlig i prekenen, gitt den enkelte til del i dåpen til Jesu Kristi død, og stadfestet i privatskriftemålet for enhver som ber sin prest om å høre mitt skriftemål: Da har han Kristi fullmakt til å si på Kristi vegne: «Jeg forlater deg dine synder, i Faderens osv.» Årsaken er underfull: Den sanne Gud og mann har i sin lidende lydighet oppfylt Guds lov i alle deler og båret verdens synder. Derfor er ikke syndenes forlatelse å få noe annet sted enn i Guds kirke på jorden.

Rom 5:10, 16, 18f (Jes 53:11) – Da vi enda var Guds fiender, ble vi forsonet med ham ved hans Sønnns død. Når vi nå er forsonet, hvor mye mer skal vi ikke da bli frelst ved hans liv. Ja, ikke bare det, vi priser oss lykkelige i Gud, ved vår Herre Jesus Kristus, han som har gitt oss forsoningen. /.../ For dommen over en mann førte til fordømmelse, men nådens gave førte til frifinnelse, enda det var mange som hadde falt. /.../ Altså: Likesom fordømmelse kom over alle mennesker ved den enes synd, så kom også rettferdiggjørelse til liv over alle mennesker ved den enes rettferdiggjørelsesdom. Likesom de mange kom til å stå som syndere på grunn av det ene menneske ulydighet, så skulle de mange stå som rettferdige på grunn av den enes lydighet.

Guds vitnesbyrd om «den enes rettferdiggjørelsesdom» er Jesu oppstandelse fra de døde, rettferdiggjort i alles sted. Guds vitnesbyrd blir stadfestet i den forsamlede menighet, som holder alle den Oppstandnes befalinger. Der er Herren Jesus, sann Gud og vår bror, virksom til stede ved sine medarbeidere, som trofast forvalter «Guds hemmeligheter» i prekenembetets gjerning (1 Kor 4:1f).

Vi merker oss først at frifinnelsen – den tilregnede rettferdighet, blir tydeliggjort ved hjelp av motsetninger (**antitetisk ordbruk**). Eksempler:

- Guds *velsignelse* - motsatt av Guds *forbannelse* (Gal 3:9f, Apg 3:25).
- Å *bli Guds rettferdighet* i Kristus - motsatt av å *gjøre til synd* (2 Kor 5:21).
- Å *løse synder* - motsatt av å *binde synder* (Mt 16:19, 18:18, Joh 20:23).
- Å *frelse* - motsatt av å *fordømme*. Mt 12:37 – etter dine ord skal du kjennes rettferdig, og etter dine ord skal du dømmes skyldig. (Rom 5:16 og 8:33f.) Mk 16:16 – *Den som tror og blir døpt, skal bli salig, men den som ikke tror, skal bli fordømt* (jf Mt 1:21, 9:2, Rom 5:1, Apg 13:39).
- Å *frikjenne en skyldig og å dømme en rettferdig*. Ord 17:15, 5 Mos 25:1, 1 Kong 8:32, Jes 50:80.
- I sin forsvarstale for kong Agrippa illustrerte Paulus syndenes *forlatelse* i motsetning til *lenkene* han bar (Apg 26:29, jf Jesus-ordet, v 18).
- Eksempler på rettslig (forensisk) språkbruk:
- *Josefs bror Juda* fant det nytteløst å erklære seg selv uskyldig for Gud (1 Mos 44:16). –
- *Dommerne* skal frikjenne den som har rett, og dømme den som er skyldig (5 Mos 25:1).
- Absaloms svik: Når noen kom til kong David for å få dom i en sak, pleide Absalom å si, 2 Sam 15:4 - Bare de ville sette meg til dommer i landet! Da kunne alle som hadde en trette eller sak, komme til meg, og jeg skulle hjelpe dem til å få sin rett. – Men dette krav på uinnskrenket myndighet var i strid med Guds lov, 2 Mos 23:7f, 5 Mos 16:19, 27:25.
- Asafs bønn: Hjelp fattige og farløse til å få sin rett, frikjenn de arme og trengende (Sal 82:3).
- *Da templet ble vigslet*, ba kong Salomo blant annet, 1 Kong 8:31 - *Frikjenn den rettferdige og la ham få igjen for sin rettferd*.
- Om Herrens rettferdige Tjener, Jes 53:11 – *Min rettferdige Tjener skal gjøre de mange rettferdige når de kjenner ham, for han har båret deres synder*. (Dette bibelsted er kalt «Bibelens krystalliseringspunkt». Det handler om «det salige bytte».

Adams falne ætt lever i trelldom under Guds fiendemakters okkupasjon, fordømt og fortapt under synd og død og satans velde. Men en rettergang har funnet sted med en lykkelig utgang. Gud hørte «den elendiges» bønn i Jesu, Guds Sønnns munn, **Sal 35:23** –

før min sak! (43:1, 119:154). Alle elendiges elendighet var lagt på Guds rettfærdige Tjener i den dypeste elendighet.

En underlig rettergang. Gud førte sak mot oss, men med sin enbårne Sønn som vår stedfortreder. Den Hellige og Rettfærdige led i sin menneskenatur syndens nød, **Sal 22:2** - *Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?* Her merker vi oss Jesu perspektiv i samme salme, som ofte blir oversett når man kommenterer disse Jesu ord på korset.

Sal 22:30ff – Jeg vil leve for Herren, min ætt skal tjene ham, og vitne om ham for kommende slekter. /.../ at han grep inn til frelse.

Ordene ser forsoningsverket i lys av Jesu oppstandelse fra de døde. På pinsedagen talte apostelen i samme tilbakeskuende perspektiv på Jesu død: Vi har med våre synder korsfestet «*herlighetens Herre*», men Gud hørte Den elendiges rop, reiste ham opp fra de døde og gjorde ham til Herre og Messias (Apg 2:32-34).

Fra ham har Guds folk i den nye pakt mottatt løse- og bindemaktens embete. Lydig mot Jesu befaling apostlenes etterfølgere i Jesu navn omvendelse og syndenes for alle folk (Lk 24:47). Frifinnelsen har funnet sted i «Guds blod» (Apg 20:28), og Gud vil ha sitt verk trodd i verden.

1 Tim 4:16 – Gi akt på deg selv og din gjerning som lærer. Fortsett med dette! For når du gjør det, skal du frelse både deg selv og dem som hører deg. Jf Dan 12:1-3. Mt 16:13ff, 18:18. Joh 20:23. 2 Kor 3 og 5:18-21.

Ikke-tilregning og tilregning – tro i passiv mening

Guds rettfærdiggjørelsesdom har to sider – både ikke-tilregning og tilregning. Synden blir for Kristi skyld ikke tilregnet. Guds rettfærdighet i Kristus blir av nåde tilregnet troen.

Denne kunnskap om ikke-tilregning og tilregning forebygger to misforståelser – den ene at rettfærdiggjørelsen ved tro er "noe" vi skal forestille oss, den andre at troen er en lydighetshandling eller beslutning vi må ta for at frelsen skal bli oss til del. Misforståelsene unngås med evangeliet om Guds Sønn rettfærdiggjørelse i Jesu tjenerskikkelse:

Guds Sønn ble gjort til synd etter sin menneskenatur. I sin lidende lydighet bar han menneskenes synder og *ble tilregnet* menneskenes fortjente død på forbannelsens tre. Stedfortrederen oppfylte Guds hellige lov i alle deler og i alles sted. Derfor oppstod han rettfærdiggjort på grunn av *vår* rettfærdiggjørelse (Rom 4:25, jf 5:12ff). Verdens synder blir ikke lenger tilregnet Den Hellige og Rettfærdige. Tvert om: Den Hellige og Rettfærdige lever og råder ved Faderens høyre for å bli tilregnet hver den som tror og står uten ros for Gud. (Mt 5:3, Lk 18:14, 19:9 osv.)

Eksempler: Rom 4:2 jf Lk 1:75. Rom 3:20 jf Lk 16:15. Fil 3:8f jf Joh 12:43.

Hva Gud har gjort i Sønnens exodus fra fornedrelse til opphøyelse, vil han gjøre med menneskene. Derfor gir han den fullbrakte frelse den enkelte til del i dåpen til Jesu Kristi død – både ikke-tilregning og tilregning.

Ikke-tilregning: Frelsens gave består i syndenes *forlatelse*. Gud tilregner oss ikke syndens lønn, for Guds Sønn har i Jesu skikkelse har tatt bort verdens synder og slettet verdens syndeskyld. **Heb 9:22** - *Uten blodsutgytelse blir det ingen forlatelse* (jf 2 Mos 23:7). Vår tro er ikke årsaken, men han som troen favner, det slaktede Guds Lam (Joh 1:29, Åp 5).

Tilregning: Ved evangeliet (i avgrenset mening) *tilsier* Gud oss og tilregner oss av sin hellighet og rettferdighet i Kristus Jesus. Den som hører Kristi ord og kommer til tro, anvender hva Gud tilsier og er ved dåpen og troen kledd i Guds rettferdighet, gitt i dåpen. Altså består ikke troens rettferdighet i «noe» vi skal forestille oss, men i en *virkelig* rettferdighet, nemlig den hele Kristus – sann Gud og sant menneske, reist opp fra de døde på grunn av vår rettferdiggjørelse.

Guds løfte oppmuntrer oss til å anvende Guds gave-rettferdighet i tillit til Gud som etter sitt løfte vil være oss nådig for Kristi skyld. Gud virker ved evangeliets løfter denne tillit til ham. Troen arter seg da som *passiv* lydighet; den mottar og anvender Guds gave-rettferdighet – Kristus i sin lidende lydighet «for oss».

Mt 11:28 – Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder, og jeg vil gi dere hvile. Apg 16:31 osv.

I forholdet ikke-tilregning og tilregning merker vi oss tre ting:

- Gud har skaffet de undertrykte rett overfor undertrykkere.

Sal 7:9-11 – Herre, du som dømmer folkene, hjelp meg til min rett, for jeg er rettskaffen og hel i min ferd. Gjør ende på de gudløses ondskap, men la den rettferdige bli stående! Du som prøver hjerter og nyrer, du er en rettferdig Gud. Gud er mitt vernende skjold, han frelser de oppriktige av hjertet. 82:2-4, 103:6.
- Nådepaktens Gud har oppfylt alle plikter og gitt alle den samme nåderett hos ham.

Sal 143:2 – ingen som lever, er rettferdig for deg. **Ord 20:9** – Hvem kan si: «Jeg har holdt hjertet rent, nå er jeg rensset for synd?» **51:2** – Vær meg nådig, Gud, i din trofasthet, slett ut min e overtredelser i din store barmhjertighet. **32:1f** – Salig er den som har fått sine overtredelser tilgitt og sine synder skjult. Salig er det menneske som Herren ikke tilregner skyld, og som er uten svik i sin ånd.
- Evangeliet åpenbarer Guds nådige sinnelag, som finnes før evangeliet åpenbarer den for oss uavhengig av loven.

Jer 33:16 – I de dagene skal Juda bli frelst og Jerusalem bo trygt. Og dette er navnet byen skal få: «Herren, vår rettferdighet». **Jes 45:4** – For min tjener Jakobs skyld, for Israel, som jeg har utvalgt, har jeg kalt deg og gitt deg et hedersnavn, enda du ikke kjente meg.

Rom 1:16f – evangeliet /.../ er en Guds kraft til frelse for alle som tror /.../ i det åpenbares Guds rettferdighet, av tro og til tro, slik det står skrevet: Den rettferdige skal leve ved tro. Rom 3:26, 5:21, 1 Kor 1:30, 2 Kor 5:21.

Dåpen - rettferdiggjørelsens sakrament

Men skal vi ikke medvirke til vår egen frelse? Dette problem oppstår fordi man overser hvordan Gud gir den enkelte del i det fullbrakte forsoningsverk. Guds frelsesverk er fullført for alle, og omvendelse og syndenes forlatelse skal forkynnes for alle, men *frelsen blir gitt den enkelte til del i dåpen* til Jesu Kristi død. Først frifinnelsen, gitt den enkelte til del i dåpen med barnerett hos Gud. Deretter følger hensikten – livet med Kristus som gave. Jf Rom 6:3-11, 1 Pet 2:21ff, 3:8ff.

Gal 3:26f – Alle er dere Guds barn ved troen i Kristus Jesus. Dere, så mange som er blitt døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus.

Med den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, er Gud virksom og skaper den situasjon da et menneske anvender Kristi lidende lydighet på seg selv (1 Kor 2:2, jf Joh1:12, Rom 8:15f, Gal 3:26f). Da kommer den udøpte til dåpen og blir døpt, og den frafalne vender om til Guds løftepakt i dåpen. (Joh 3:36, jf Mk 16:16a.) Målet er livet med Kristus til *gave*, gitt av nåde. Gaven er Den Hellige og Rettferdighet i hans lidende lydighet. Han alene er troens rettferdighet for Gud, og med ham til gave har Gud behag i livet med ham til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Virksom ved troen, skaper han det nye menneske som skal leve evig for Gud.

Forholdet mellom Kristus som gave og eksempel følger exodus-mønsteret i Sønnens fornedrelse. Det medbestemmer den døptes liv i forsakelse og tro, lik en utvandring fra lidelse og død - til oppstandelse og evig salighet, «likesom han er stått opp fra de døde, lever og regjerer i evighet» (forkl 2 trosart).

Den troendes liv starter ikke i det lovede land. Når troen øves under jordelivets kår, arter livet seg som en *utvandring*, aldri uten kors og trengsel, men stadig underveis mot Guds fullendte rike, jagende mot målet. Guds kirke er på denne jord det folk som følger Lammet, hvor enn det går (Lk 14:4). Dagen nærmer seg, da Gud setter sluttstrek for frelsens historie. *Dagsordren* lyder, **Mt 26:41** – *Våk og be!* (25:13), for den som står, risikerer å falle. Jf dåpsformaningen, 1 Kor 10:1-12. Alternativet består i den falske åndelighet med støtte i selvbekreftende tilbakemeldinger.

Formidling krever oversettelse, omskriving og prioritering

Herrens apostler måtte *avpasse* forkynnelsen til tilhørere i den greske kulturkrets. Det var de nødt til, for de var som regel ukjent med åpenbaringsordets rettspråk i den gamle pakt. Herrens apostler måtte oversette saken på tilhørernes språk og med ord som tilhørerne var fortrolig med. Med evangeliet om Guds verk i Jesus Kristus – hans person og verk, fikk ordene nytte innhold. Denne form for oversettelse fremgår tydelig av Johannes-skriftene. De skiller seg ut med et språk som synes enkelt for oss, men ser vi ord som «brød», «lys» osv i deres sammenheng, formidler ordene Guds tro til oss. Det samme gjør de andre evangelistene.

Når Paulus *utdyper* læren med skriftbevis og rettstermer fra Det gamle testamentet, har han lærde tilhørere, fortrolig med «Moses og Profetene». Da opplever vi et språk

som for oss er krevende. Ordene leder inn i kristentroens dybder (jf progresjonen i Romerbrevets læredel, kap 1-11).

Nevnt er Peters tale på *Pinsedagen* (Apg 2), og talen som Paulus holdt til sitt forsvar for kong *Agrippa* (Apg 26). I samtalen med *filosofene på Areopagos* (Apg 17:21ff) grep Paulus fatt i tankene deres om en ukjent gud. Derfra fortsatte han med Guds opprettende gjerning inntil Dommens dag, da Jesus Kristus skal utøve Guds dommergjerning. Dette har Gud gjort troverdig ved å oppreise ham fra de døde, forklarte han. Da gjorde mange av filosofene narr av ham, mens andre ville vite mer. Hva var problemet?

Problemet var sannhetskriteriene i den antikke verden. I den tradisjon som filosofene representerte, er bare det sant som er blitt trodd av mange, og med stor utbredelse og fra gammelt av. Vi merker oss at Paulus ved denne anledning *prioriterte* Jesu oppstandelse fremfor skriftbevis, som var en bevisførsel fremmed for tilhørerne.

Evangeliet lar seg *omskrive* i kortere eller med utdyping i lengre form.

I *kortform*: Joh 3:16-18, 5:24. 1 Joh 1:7, 2:12, 3:14. Rom 3:26, 5:9. 1 Kor 6:11. Kol 1:13.

Eksempler på *utdyping* med flere ord: Apg 2:38 omskrevet i Tit 3:5-7. Apg 3:19 omskrevet i Kol 2:12-14. Apg 10:43 omskrevet i Rom 3:21-26.

Konklusjon:

Det var under arbeidet med salmeeforelesningene Martin Luther måtte erkjenne at den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, er en *tilregnet* rettferdighet og samtidig *ikke-tilregning* av synd. Luther var bibelteolog, og i likhet med ham, arbeidet reformatorerne med en hel Bibel. Moderne teologi spriker i mange fagfelt og i en mengde spesialiteter.

Uten begrunnelsen i Det gamle testaments Kristus-vitnesbyrd, blir den nytestamentlige tro lett forvansket og fremstilt som en «paulinsk særtradisjon» og en spesialitet for «konfesjonelle» lutheranere. Man overser bakgrunnen i Det gamle testamente og likeså åpenbaringsordets språkbruk når det er tale om frifinnelse (rettferdigerklæring) og fornyelse (helliggjørelse).

Med stor konsekvens fulgte kirkefelleskap mellom kirker – lutherske av formalitet – og kirker i den reformerte tradisjon, og likeså Felleseklæringen med Romerkirken om rettferdiggjørelsen. Man er enige om sammenhengen, men ser bort fra forskjellen. Man forkynner synderens frifinnelse *med forbehold om nådevirkninger* og gode gjerninger. Man forkynner et annet evangelium, som om det finnes et annet evangelium enn det apostelordet har gitt oss fra Skriftens Herre, han som åpnet Skriftene for dem og ga videre den rett utlagte Skrift. Gal 1:7, 9.

Den bibelske forskjell mellom frifinnelse og fornyelse, mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse, utløste kirkens reformasjon og etter hvert Romerkirkens motreformasjon.

Under reformasjonsjubileet vil mange feire at Luther slo opp sine teser mot avlatshandelen den 31. oktober 1517, og utløste kirkens reformasjon. Man *hva* jubilerer man

for? Ikke kan det være den nytestamentlige tro, som Luther brakte fram i lyset og forsvarte med skriftbevis på apostolisk vis. Det vil bli mye snakk om Luther, men lite om kirkens bekjennelsesdannelse under reformasjoeller ingenting kirkens bekjennelsesdannelse undepå reformasjonsi

Bekjennesskriftene om språkbruken:

- Det ikke lagt vinn på begrepsdefinisjoner og systematisk orden i bekjennesskriftene fra kirkens reformasjon (jf SK Troen, 28-30). Denne observasjon tilsvarer nytestamentlig språkbruk om frelsen.
- Prioritet har forskjellen mellom frifinnelse (rettferdiggjørelse i avgrenset mening) og fornyelse (helliggjørelse). Fronten gjelder frifinnelse med forbehold om nådevirkninger. Hvor dette trosforsvar blir forsømt, eller ligger nede, går skjelningen tapt, og kirken ligger åpen for villfarelser. De lar lovgjeringer utfylle Kristi lovoppfyllelse og offerdød. FC Ep 3:7-8, SD 3:18-21, 39.
- Om språkbruken, se Apol 4:76-78, 12:58, FC SD 3:17-22. Gud erklærer synderen rettferdig, som tror at Gud er ham nådig på grunn av mellommannen Kristus, Apol 4:230.
- En definisjon av den tilregnede rettferdighet er kommentaren til Rom 5:1 i Apol 4:305: "På dette sted betyr "rettferdiggjøre", ifølge rettslig språkbruk, å frikjenne en skyldig person og erklære ham rettferdig, og å gjøre dette på grunn av en annens rettferdighet, nemlig Kristi. Hans fremmede rettferdighet er det som blir meddelt oss ved troen." Jf Apol 4:86, 252, 21:19.
- Å motta syndenes forlatelse er det samme som å bli rettferdiggjort, Apol 4:76.
- Ordet "rettferdiggjøre" betyr å avløse, dvs frikjenne fra synd, FC Ep 3:7, SD 3:30.
- "Derfor betyr ordet å rettferdiggjøre her å erklære rettferdig og befri fra synden og frikjenne fra syndens evige straff for Kristi rettferdighets skyld, som av Gud blir tilregnet troen, Fil 3(9). Denne bruk og betydning av dette ordet er vanlig i /.../ Den hellige Skrift.» FC SD 3:17 (sit Ord 17:15, Jes 5:22f, Rom 8:33).
- "Å motta syndenes forlatelse er å bli rettferdiggjort, ifølge det som står: "Salige er de som har fått sine misgjerninger forlatt", Sal 32,1 (Apol 4:76).
- - "rettferdiggjørelse er forsoning for Kristi skyld, at vi blir rettferdiggjort ved tro" (Apol 4:148).

Til selvstudium:

CA 4 og 5, 24:28. Apol 4:75-121, 176-178, 258, 395. Samme 13:8, 21:19, 27:11.

FC SD 3:4, 9, 14-15, 29-30, 56-58. (1 Kor 1:18-21, 2:1, 4, 9f 13ff. Rom 1:22. Åp 13:8.)

Bekjennesskriftene om rettferdiggjørelsen ved tro:

- "de blir rettferdiggjort uten vederlag, for Kristi skyld ved troen, når de tror at de blir tatt til nåde, og at syndene blir forlatt for Kristi skyld, han som ved sin død har gjort fyllest for våre synder. Denne tro tilregner Gud som rettferdighet for seg, Rom 3 og 4". (CA 4. Kursiv her.)
- Troens gjenstand er Kristi person og verk. Verket må ikke skilles fra personen – eller omvendt: Guds frifinnelsesdom mottas i tro for Kristi skyld, SD 3:13-14 (Apol 4:45-46, 48, 79, 101, 112).
- Den rettferdighet som Den Hellige Ånd tilbyr oss i evangeliet og sakramentene, er Kristi frivillige lydighet, lidelse og oppstandelse i vårt sted. Han er årsaken til at Gud

forlater synden, ser på oss som hellige og rettferdige, og gjør oss evig salige, FC SD 3:14-16. Se CA 3:2f.

- "Fra denne artikkel kan man ikke vike eller gi etter, om så himmel og jord og det som ellers ikke vil bestå, styrtet sammen. For det "er intet annet navn, som vi kan bli salige ved, sier St Peter Apg 4 (12). "Og ved hans sår har vi fått legedom" (Jes 53:5). *Og av denne artikkelen avhenger alt det som vi lever og lærer mot paven, djevelen og verden. Dette må vi være fullvisse om og ikke tvile. Ellers er alt tapt og paven, djevelen og alt som er mot oss, beholder seieren og får rett" (SA B 1:5. Kursiv her).*
- Kristus er Guds "fremmede" rettferdighet, som gis oss ved troen, Apol 4:305, 24:12 (ref Rom 5:1).
- Rettferdigheten i Kristi lydighet blir tilregnet oss, FC Ep 3:4, jf 21, SD 3:14-16. - Denne tilregnede rettferdighet må ikke blandes sammen med den tilegnede eller påbegynte rettferdighet (Guds vesensmessige rettf), FC SD 3:23-25, 30, 32.
- Kristus tar loven i sin hånd og utlegger den åndelig, dvs åpenbarer Guds vrede over alle syndere, og hvor stor den er, FC SD 5:10.
- Den rette kunnskap om Kristus som vår mellommann og forsoner, stiller hans velgjer-ninger opp mot Guds vrede, Apol 4:46, 126, 159, 256.
- Troen stiller ikke frem våre fortjenester og vår kjærlighet mot Guds hellige vrede over synden. Troens tilflukt er Guds nådige løfte, og dens forsvar vår mellommann og sted-foretreder Kristus. CA 4 viser til Rom 3-4. Apol 4:40, 46, 80f, 231. FC SD 3:37-41.
- "Troens rettferdighet for Gud består kun i forsoning av nåde eller forlatelse for synde- ne /.../ Derfor tror, lærer og bekjenner vi at hele Kristi persons hele lydighet, - som han har vist Faderen for oss, like til den mest forsmadelige død på korset, blir regnet oss til rettferdighet", FC SD 3:30, samme 9, 14, 56.
- "- så ofte som vi snakker om den rettferdiggjørende tro, må vi vite at disse tre ting hører sammen: Løftet selv, det at løftet er ufortjent, og Kristi fortjeneste som løse- penge og forsoning» (Apol 4:53).
- All vår rettferdighet må søkes "utenfor oss", FC SD 3:55, jf Ep3:4. Merk Luther om samme sak, SK Troen, 38,
- Om menneskets situasjon overfor Gud, og Guds initiativ, se Apol 4:40, 46.
- CA 3:2-5 og CA 4 (tysk tekst) viser til Kristi lidelse. Godtgjørelsen for Gud består i Kristi lidende lydighet. Ved evangeliet meddeler Gud denne fremmede rettferdighet, som er den *hele* Kristus i hans frivillige lydighet som sann Gud og sant menneske, Apol 4:305f, jf FC Ep 3:3, SD 3:4, 55.
- Gud tilregner oss den fremmede rettferdighet, som er "tilgivelse for syndene og Guds nådige antagelse av fattige syndere for Kristi lidelses og fortjenestes skyld", FC SD 3:54.
- Troens visshet hviler alltid hos mellommannen Kristus, i tillit til hans lidende lydighet, Apol 4:118, 163, FC SD 3:9.
- De som ikke forkynner årsaken til troens visshet, tilintetgjør evangeliet om Kristi rett-ferdighet og løftet om syndenes forlatelse av nåde, Apol 4:120f.
- Kun troens rettferdighet i Kristus gir rett kunnskap om Gud, Apol 4:204, FC SD 3:11.
- Guds rettferdighet i Kristus mottas kun ved tro. Ifølge Apologien artikkel 4 er det fire grunner til denne mottagelse (e Robert D Preus):
- En frifinnelsesdom og et løfte kan bare mottas i tro, 61-72.
- På grunn av vantro og annen synd, fortjener ikke mennesket annet enn Guds straffe- dom, og ingenting godt fra ham, 29-43.

- Guds lov frelser ingen. Loven kan fremme ytre orden og disiplin, 22-28, men bringer alltid med seg anklager og frykt, 37-38, 257, 285.
- Ingen kan lyde loven og bli rettfærdiggjort ved den, men evangeliet forteller at vi er frifunnet av Guds nåde for Kristi skyld, 43-46, 157-158, 196. Dette budskap er den sanne trøst mot døden og dommen, 85, 118, 148, 382.
- "Den som nå vet at han ved Kristus har en nådig Fader, han kjenner i sannhet Gud, han vet at Gud har omsorg for ham, kan kalle på ham og er - kort sagt, ikke uten Gud, slik som hedningene", CA 20:24.

Martin Chemnitz: "Dette ene lærestykke fremfor alt skiller kirken fra alle øvrige mennesker og deres overtro. /.../ Om dette punkt fordunkles, forvrenges eller omstyrtet, er det umulig å bevare læren ren i andre stykker" (Loci II, 545f).

15. TROENS RETTFÆRDIGHET I TROENS LYDIGHET

Hva er «tro» i bibelsk mening

Kristentroen ligner ikke et spann som det er opp til kirken eller den enkelte å fylle med innhold. Kristentroen er heller ikke *et pressmiddel* overfor Gud, eller en *gjenytelse* som kvalifiserer til barnerett hos Gud.

Enkelte bibeloversettelser signaliserer forestillingen om gjenytelse. De lar oss lese «*derfor* regnet Herren (Abraham) som rettfærdig» (jf NO 2001: 1 Mos 15:6, Rom 4:3, Gal 3:6). Ordet "derfor" står ikke i grunnteksten.

Troen er ofte nevnt sammen med *trofasthet* og *sanndruhet*, dels om Gud, dels om mennesker. Brukt om mennesker er det tale om Åndens frukt i helliggjørelsen (el fornyelsen).

Rom 3:3 – om noen var utro, skulle da deres utroskap gjøre Guds troskap til intet? 4:20f. **2 Tim 2:13** – Er vi troløse, er han trofast, for han kan ikke for-nekte seg selv. **Gal 5:22** – Åndens frukt er /.../ trofasthet.

Uten tillit til Guds løfte, tillegger vi Gud egenskaper som han ikke har - løgnaktig, troløs, svikefull, osv. Da er "min" tro en selvrettfærdig og innbilt tro.

Rom 3:18 – frykt for Gud vet de ikke av. 10:2-4. **Gal 2:16b** – ikke noe menneske blir rettfærdig for Gud på grunn av lovgjæringer. Fil 3:6ff.

Den selvgjorte tro oser av forakt for Guds rettfærdighet - både lovens strenge rettfærdighet og evangeliets gave-rettfærdighet.

Lk 16:15 – Dere vil ha folk til å tro at alt står rett til med dere, men Gud kjenner hjertene deres. Det som er stort blant mennesker, er avskyelig for Gud. **Rom 3:20** – Ikke noe menneske blir rettfærdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever. Ved loven lærer vi synden å kjenne. Jf 1 Kor 4:3f og Rom 4:2f.

Eksempel: Pauli ord om farisæisk egenrettfærdighet, 1 Kor 4:4, Fil 3:8f.

Troen er like fra begynnelsen en *tilflukt* til åpenbaringsordets trofaste Gud, som vil være oss nådig *fordi han er den han er*. Han lar forkynne og rekke frem sin rettfærdighet i Jesu Kristi, Guds Sønnns lidende lydighet. Og lar oss kjenne Gud i hans ubegripelige nåde.

Men evangeliet i omfattende mening stopper ikke her, for *hvorfor* har Gud kjøpt oss fri og frelst oss med sin Sønnns lidende lydighet? Bekjenner vi hver for oss «han er min Herre», da er han ikke bare min i hodet, men i hele mitt liv, for hva han har gjort for enhver av oss, det har han gjort for at vi skal tilhøre ham og tjene ham i hans hellighet og rettfærdighet (se forkl 2 trosart). Evangeliet om synderes frifinnelse på grunn av Kristi lydighet – og den alene, har kun en hensikt - ”*at vi skulle bli Guds rettfærdighet i ham*”, 2 Kor 5:21b. Hva vi er i Kristus, skal vi bli.

Troens rettfærdighet: Guds Sønn i sin lidende lydighet

Troens rettfærdighet er ingen idé, eller «noe» vi skal forestille oss, men Guds Sønn i sin lidende lydighet, like fra unnfangelsen til sin død på korset. Han har oppfylt loven i alle deler og båret verdens synder. Derfor kan han «*gjøre de mange rettfærdige når de kjenner ham*», Jes 53:11. I dette bytte er «*de mange*» en hebraisk uttrykksmåte for «alle».

Døden kunne ikke holde på ham som selv var uten skyld. Derfor oppstod han rettfærdiggjort på den tredje dag, slik Skriftene har sagt. Dette er Guds eviggyldige vitnesbyrd om sitt fullbrakte forsoningsverk, og om Kristus Jesus som er vår rettfærdighet for ham. Disse gaver er gitt oss i dåpen til Jesu, og ved troen anvender vi dem, enhver på seg selv. Også troen er en gave, Guds tro som gis ved evangeliet.

Troens rettfærdighet består i Jesu Kristi, Guds Sønnns lidelse og død ”for oss” – og ingenting annet. Ved denne tro er han virksom. Hva vi er i Kristus ved dåpen og troen, det skal vi bli. Med dette håp for øye går vi hver for oss til den daglige gjerning og øver troen i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

Jes 45:25 – Ved Herren skal hele Israels ætt få rettfærd og juble av glede. **1 Kor 1:30** – Dere er hans verk ved Kristus Jesus, han som er blitt vår visdom fra Gud, vår rettfærdighet, helliggjørelse og forløsning, for at den som roser seg, skal rose seg av Herren. **2 Kor 5:21** – Han som ikke visste av synd, har han gjort til synd for oss, for at vi skulle bli Guds rettfærdighet i ham (bli – av ginometha, aor konj av ginomai).

Åp 22:11 – La den som gjør urett, fortsatt gjøre urett, og den urene fortsette i sin urenhet! La den rettfærdige fortsatt gjøre det som er rett, og den hellige fortsette i helliggjørelse.

Gud regnet ikke Abraham rettfærdig på grunn av troen, men fordi Guds løfte virket den tro som stoler på Gud som gjør døde levende. Gud er Gud. Han er den Trofaste før vi lærer ham å kjenne, og hva han har gjort til vår frelse, må han ha gjort uavhengig av

lovgjerninger fra vår side. Slik er også troens rettferdighet en virkelighet før den blir forkynt, og før vi kommer til tro på den.

Evangeliets virkninger kan ikke være årsak til evangeliet. Flere bibeloversettelser roter til forholdet. Hvis Gud tilregner oss sin rettferdighet «fordi» vi tror, kan ikke nåden være fri, men forkynt med forbehold om fornyelse. Da er man falt ut av nåden. (Gal 2:21, 5:4). Oversetter man med et «fordi», må det fremgå allerede av sammenhengen at den rettferdighet som Gud tilregner troen, er Jesus, Den Rettferdige, gitt av nåde.

Joh 8:46 – hvem av dere kan vise at jeg har gjort synd? **1 Pet 2:21** – det fantes ikke svik i hans munn. **3:18** – Den Rettferdige led for urettferdige. (Jes Jes 53:4f, 9, 11f.) **Heb 9:28** – Kristus som en eneste gang ble ofret for å ta bort de manges synder, skal for andre gang bli sett uten synd til salighet for dem som venter ham (e Sv Kyrkobibel).

Senere - i påskeperspektivet – ble tittelen «Den Hellige og Rettferdige» - alternativt «Den Rettferdige» - brukt i omfattende mening som en bekjennelse til Jesu person og verk (Apg 3:14f, 7:52f, 22:14. Jf 1 Kor 15:1-3). Tittelen bekjenner to ting – (1) foreningen av Gud og mennesket i jomfru Marias morsliv, den største av alle Guds undergjerninger, og (2) bekjenner at Den Rettferdige døde i alle synderes sted (Mt 26:28, Apg 20:28). Så har Gud forsonet verden med seg selv i Jesu offerdød (2 Kor 5:19, Rom 3:24f).

Kristus alene – den rettferdighet som Gud tilregner troen

Kristi lidende lydighet i alles sted åpenbarer Gud sin nådige rettferdighet i Jesus Kristus, og skaper av ingenting den tro som tør anvende Kristi fortjeneste, enhver på seg selv (jf Abrahams tro, Rom 4:17). Vi må høre oss frelst.

Døden hadde ingen makt over «*Den Hellige og Rettferdige*» (Apg 3:14). Derfor ble han reist opp fra de døde, og etter sin menneskenatur erklært rettferdiggjort i alles sted. Guds vitnesbyrd står fast. Gudmennesket Jesus er troens rettferdighet ved Faderens høyre og lovens oppfyller nå og i all evighet.

Rekkefølgen er klargjørende: Frifinnelsen har funnet sted *før* mennesker mottar frifinnelsen i tillit til Guds nådetilsagn. Guds rettferdighet "for oss" i *fortid* utelukker enhver form for medvirkende årsak i *nåtid*. Gud har gjort og gjør hva ingen dødelig kan. Gud vil være Gud i våre liv, og ved evangeliet virke den tro som kjenner Gud i hans trofasthet og nåde, og ingen gud utenom ham. Guds kjære barn vet av Guds lov at Gud er en brennende ild, nidkjær for sitt verk, men leker likevel trygt i hans nærhet, og tjener Gud slik det behager ham (Heb 12:28f)

3 Mos 18:5 – Dere skal holde mine forskrifter og lover. Det menneske som retter seg etter dem, skal leve ved dem. Jeg er Herren. **Gal 3:12f** – I loven kommer det ikke an på tro /.../ Men Kristus kjøpte oss fri fra lovens forbannelse da han kom under forbannelse for vår skyld. Jf 1 Mos 3:17-19. Rom 4:16, 5:18f.

1 Joh 4:10f – Kjærligheten er ikke det at vi har elsket Gud men at han har elsket oss og sendt sin Sønn til soning for våre synder. Mine kjære, har Gud elsket oss slik, da skylder også vi å elske hverandre. **Gal 5:16, 26** – Lev et liv i Ånden. Da følger dere ikke begjæret i vår syndige natur /.../ Har vi fått livet ved Ånden, så la oss også leve ved Ånden.

Mk 16:16 - Den som tror og blir døpt, skal bli frelst, men den som ikke tror, skal bli fordømt. Gal 3:26f.

Troens rettferdighet i helligjørelsen

Jesus Kristus er nå og alltid og i evighet Guds rene Lam som tok bort verdens synder, og han er nå og alltid troens rettferdighet. Med ham til gave, gitt i dåpen til hans død, går vi til vår gjerning med ham til eksempel.

1 Tess 5:9f – Gud har ikke bestemt oss til vrede, men til å vinne frelse ved vår Herre Kristus Jesus. Han døde for oss for at vi, enten vi våker eller sover, skal leve sammen med ham. **Rom 5:19** - Likesom de mange kom til å stå som syndere ved det ene menneskes ulydighet, så skulle de mange stå som rettferdige på grunn av den enes lydighet. **6:14** – Synden skal ikke ha herredømmet over dere. Dere er jo ikke under loven, men under nåden (v 12-14). Gal 3:26f, 5:25. Sal 40:8-12. 2 Kor 5:19, 21. Åp 5:14ff.

Bare Gud, vår skaper og gjenløser, kan skape ny vilje til å elske ham av hele vårt hjerte og vår neste som oss selv. Men hvordan?

Nyttestamentet beskriver svaret med to ord: *Rettferdiggjørelse* og *helliggjørelse*, vel å merke i denne rekkefølge. Rekkefølgen er fort sagt, og alle synes enige om at Gud vil vi skal gjøre gode gjerninger, men problemet er forskjellen (se nærmere: «Veiskillet i læren om troens rettferdighet»).

Gud tilregner synderen Kristi fullkomne hellighet og rettferdighet, hel og ubeskåren, og den som tror på ham, mottar syndsforlatelsen uten vederlag, ved tro alene. Annerledes med *helliggjørelsen* (el troens lydighet). Frikjent og frelst på grunn av Kristi lidende lydighet, tilhører jeg ham for at jeg «*leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet, likesom han er stått opp fra de døde, lever og regjerer i evighet*» (forkl LK 2 trosart. Jf 4 parten om hva det betyr å være døpt).

CA 6:1-2: I denne tro vil Gud at vi bærer gode frukter og gjør gode gjerninger «som er pålagt av Gud, fordi Gud vil det; ikke for at vi skal stole på at vi ved disse gjerningene skal fortjene rettferdiggjørelse overfor Gud. For syndsforlatelsen og rettferdiggjørelsen blir grepet ved troen, således som Kristi røst vitner om det: «Når dere har gjort alt dette, skal dere si: «Vi er nyttige tjenere»» (Lk 17:10).

CA 26:27-29: «- det er nødvendig å gjøre gode gjerninger, ikke for at vi skal stole på at vi fortjener nåden ved dem, men for Guds viljes skyld. Bare ved troen gripes syndsforlatelsen og nåden. Og fordi Den Hellige Ånd blir mottatt ved troen, ble hjertene nå fornyet og får et nytt sinn, slik at det kan bære fram gode gjerninger.»

Hensikten med frifinnelsen av nåde er den fornyelse som Kristus virker med sin Ånd i de troendes liv. Hva vi er i Kristus allerede, det skal vi bli fullt og helt i oppstandelsen fra de døde. «*I denne kristenhet gir han hver dag meg og alle troende full tilgivelse for all synd, og på den ytterste dag vil han oppvekke meg og alle døde, og gi meg og alle som tror på Kristus et evig liv*» (forkl LK 3 trosart, slutten).

Kristus skaper med sin Ånd ny vilje, lyst og kraft til å leve det nye livet etter Guds gode skapervilje. Problemet er arvesyndens motstand inntil livets slutt. Derfor blir helliggjørelsen i sin begynnelse og ufullendt i dette liv. Likevel har vi all grunn til frimodighet for Gud. Troen har Kristus til gave, og med ham løftet om salighet for hver den som

tror (Mk 16:16). Troen kan være svak, men ved troen er vi kledd i Kristi hellighet og rettferdighet, gitt i dåpen til hans død. Det må vi tro på grunn av Guds løfte, og ikke av noen annen grunn. Vi lever på nåderettens grunn i tillit til Guds trofasthet, som har begynt den gode gjerning (Fil 1:6, jf 3:20). Vi er hans medarbeidere som har seiret og lar oss vinne seier over synd og død og satans rike.

Når det gjelder forholdet rettferdiggjørelse og helliggjørelse, eller frifinnelse og fornyelse, må vi holde fast ved det bibelske vitnesbyrd i dets sammenheng, det vil si uten problematiserende bortforklaringer. Ethvert forbehold om gjerninger gjort i kjærlighet er utelukket fra frifinnelsens årsak (Kristus «for oss»). Eller sagt med Luthers bilde (i Store Galaterbrevskommentar) - Vår gjerning eller kvalifikasjon må holdes utenfor «rettferdiggjørelsens sirkel». En annen illustrasjon beskriver forholdet mellom en svigerfar og svigerdatter. Svigerdatteren kommer i tid etter svigerfaren – aldri omvendt. På lignende vis følger helliggjørelsen (el fornyelsen) etter rettferdiggjørelsen (el frifinnelsen) – aldri omvendt.

Troen øves i gode gjerninger

Den rettferdighet som behager Gud, er *"ikke den av lov, men den ved tro på Kristus, rettferdigheten fra Gud ved troen"*, Fil 3:9. Det er denne tro vi øver i gjerninger etter Guds gode skapervilje.

Her er ingen forskjell mellom barn og voksne, Mt 18:9. Jesus er hva navnet sier: Guds frelse. Han er den "fremmede" rettferdighet, som Gud i nåde regner troen til rettferdighet. Sant nok, arvesynden er fremdeles virksom og preger også den kristnes liv, men troen favner Kristus og har det nye livet i hjertets dyp: Kristus "for oss" er også det nye livet "i oss".

Ved troen kjemper Den Hellige Ånd mot kjødet og virker fornyelsen (el helliggjørelsen), Gal 5:16ff. I denne mening er Kristus den rettferdighet som troner i hjertets innerste, virksom ved troen. Han skaper et nytt menneske og gir det nye livet i absolutt mening – det han selv er. Virksom med sin Hellige Ånd, skaper han ny vilje, lyst og kraft til å leve det liv vi er skapt til å leve i samsvar med Guds gode skapervilje.

Denne nyskapende gjerning må være ufullendt i dette liv, for den onde menneskenatur gjør motstand inntil døden. Med livets vitnesbyrd i troens lydighet bevitner vi Kristi fornyende gjerning. Hva vi er «i Kristus» - hellige og rettferdige for Gud, det skal vi en gang bli fullt og helt. Kristus og ham korsfestet er troens rettferdighet, reist opp fra de døde. Han er virksom ved troen og gjør oss likedannet med ham. Denne sammenheng mellom årsak og virkning møter oss i den bibelske språkbruk.

"Å være rettferdig" for Gud: Det er å være uten synd og skyldfri for Gud, Sal 19:9, 51:4, 143:2. Dan 8:14.

Samme uttrykk kan brukes om *den nye lydighet*, Job 13:18, 34:5, eller om *livets rettferdighet* hos mennesker som stoler på Guds løfter, Mt 13:17, Lk 2:25, Fil 1:1f.

Slike uttrykk beskriver livets vitnesbyrd, når et menneske lever trofast og oppriktig etter Guds bud: Sal 32:11, 33:1, 97:11, 140:14. Esek 18:5, 9. Mt 1:19 (om Josef).

Eksempel: Gud førte Job gjennom mange trengsler og satte hans gudfryktighet på prøve. Til sist kom han styrket ut i tillit til den rettferdighet som Guds løfte åpenbarer. Job 9:20 (15), 10:15, 33:9, 35:7.

Skal man nevne det som skiller kristentroen fra alle religioner og livssyn, er det nok å nevne dette: *Menneskene fortjener ikke frelsen med lovgjerninger, men mottar frelsen fra Gud i tillit til Guds løfte*, at han er oss nådig og kommer oss til frelse med Jesu Kristi, Guds Sønnns lidende lydighet i alles sted. Gave-evangeliet gjør forskjellen. Dette skille har Gud stadfestet da han reiste Kristus opp fra de døde, og samme skille blir stadfestet med kirkens unike kjennetegn fra den Oppstandne.

Apg 6:34 – han gledet seg med hele sin familie over å ha fått troen på Gud. **Gal 1:23** – Han som før forfulgte oss, han forkynner nå den tro som han prøvde å utrydde (Apg 9:21). **Jud 3** – å kjempe for den tro som én gang for alle er overgitt til de hellige.

Tro i handling

Guds løfter ved profetene i den gamle pakt er oppfylt i Jesu persons hemmelighet og hans død på korset. Bevitnede kjensgjerninger begrunner kirkens hellige tro. Guds vitnesbyrd engasjerer vilje, følelse og forstand, og driver oss til troens lydighet i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

Med Kristus til gave, trives troen sammen med ham til eksempel i gode gjerninger. Troen har Kristus og oppfylder det første bud, og med ham alle Guds bud. Da går troens årsak alltid foran troens lydighet, frelsens årsak alltid forut for dens virkninger, og frifinnelsen alltid foran fornyelsen - aldri omvendt eller blandet sammen. Utelukket er menneskers medvirkning til frelsen. Frelse ved kvalifikasjon er den egenrettferdiges omvendelse med Guds hjelp.

Jes 53:11 – Min rettferdige tjener skal gjøre de mange rettferdige når de kjenner ham, for han har båret deres synder. **Rom 4:5** – den som ikke har gjerninger, men tror på ham som erklærer den ugudelige rettferdig, ham blir hans tro regnet til rettferdighet (e Sv Kyrkobibel). **3:28** – et menneske blir erklært rettferdig ved tro uten lovgjerninger. 3:21-25, jf 4:3 og 5:6, 9, 11, 22, 11:6, jf v 22, 35. Gal 3:6.

Ef 2:8, 10 – Av nåde er dere frelst ved tro, og det ikke av oss selv. Guds gave er det. /.../ Vi er hans verk, skapt i Kristus Jesus til gode gjerninger, som Gud forut har beredt for at vi skal vandre i dem. Mt 5:3ff, 11:5, Lk 15:20. 1 Kor 1:29f. 2 Tim 1:9, Tit 3:5, 8.

Luthers forklaring til Det første bud beskriver den evangeliske tro – Abrahams tro. En vakker dyd, men likevel ikke årsaken til vår rettferdiggjørelse (el frifinnelse) hos Gud. Troen kjenner Gud i hans godhet *for Kristi skyld*, som led, døde og oppstod for oss (Mt 11:12). Denne kjennskap driver trellefrykten ut, så vi setter all vår lit til ham, påkaller ham, ber, lover og takker ham. Med støtte i syndenes forlatelse hele veien, tjener vi Gud med Kristus til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

Jes 2:3 – Kom, la oss gå opp til Herrens fjell, til Jakobs Guds hus, så han kan lære oss sine veier, og vi kan ferdes på hans stier! **55:6** – Søk Herren mens han er å finne, kall på ham den stund han er nær! Den ugudelige skal forlate sin vei og ugjerningsmann oppgi sine tanker og vende om til Herren, så vil han vise barmhjertighet, til vår Gud, for han er rik på tilgivelse. 61:10.

Joh 1:12, 6:44. Rom 5:11, 9:30. Kol 2:6, 1 Kor 6:18, Gal 3:26f.

16. GUDS SØNNES LIDENDE LYDIGHET VÅR ENESTE RETTFERDIGHET FOR GUD

Hovedunderet

Hovedunderet fremfor alle andre er hverken Sønnens lidende lydighet i Jesu skikkelse, eller Guds forsoning med verden i Jesu død. Hovedunderet er **foreningen av Gud og menneske i Jesu person**. Hvorfor skulle Gud ha behag i den ene uskyldiges død?

Rent umiddelbart høres det grusomt ut at Gud ofret sin enbårne Sønn for å la seg forli-ke med en gjenstridig menneskehet, okkupert av Guds fiendemakter (Peter Abelard på 1100-t). Det er en overfladisk reaksjon, men den gir grunn til ettertanke. Foreningen av Gud og menneske i Jesu person er forutsetningen for troens rettferdighet og Guds forsoning med verden i Jesu død på korset. Det hovedunderet vi bekjenner med orde-ne ”*unntaget av Den Hellige Ånd*”.

Menneskelivet sett i lys av hovedunderet

Guds selvhengivende kjærlighet i Jesus av Nasaret overgår all forstand, samtidig som denne kjærlighet (agape) lar oss betrakte menneskelivet i lys av to perspektiv som kor-responderer med vår forstand:

For det første: Vår egen skyld og skam og håpløshet omfatter vårt forhold til Gud og medmennesker.

Gud er min nestes verge, og min neste er Guds verk, likeså dyrebar som meg selv. Uten frykt for den hellige Gud, og uten kjærlighet til ham, må våre tanker, ord og gjer-ninger provosere ham lik «ei binne som er fratatt ungene sine», sier profeten (Hos 13:8). Med denne reaksjon viser åpenbaringsordets Gud sin *nidkjærhet* for sitt verk.

Når mennesker rammes av urett og løgn, høres ofte rop om hevn. Skulle Gud overse urett og løgn? Spørsmålet omfatter vårt eget liv. Vi er selv årsak til Guds nidkjære re-aksjon, og selv årsak til vår egen fortapelse.

For det andre: I Jesu korsdød har den hellige Gud stilt frem for verden sin strenge rett-ferdighet – som hans hellige lov krever, og samtidig sin nådige rettferdighet - som evangeliet gir.

Guds oppgjør med menneskenes skyld og skam har funnet sted i Kristus Jesus og ham korsfestet (1 Kor 2:2). Oppgjøret foregikk som en rettergang, men uten å ramme noen

utenforstående. Gud ofret og ble ofret. Gud mot Gud i gudmennesket Jesus, Guds enbårne Sønn og alles bror. "Så har Gud elsket verden at han ga sin Sønn den enbårne" (Joh 3:16).

I dette kjærlighetens under skjedde to ting: Guds strenge rettferdighet ble oppfylt, slik Guds hellighet krever, og Guds nådige rettferdighet åpenbart, slik Guds kjærlighet til sitt verk krever. Sønnens lidende lydighet inn til døden i alles sted er *Guds rettferdighet til frelse for hver den som tror*.

Det dype i kirkens tro

Det dyp som Jesu person og verk rommer, er skjult også for Guds gode engler (1 Pet 1:12). Kanskje var det derfor de første kristengenerasjoner vegret seg mot å avbilde Jesu korsdød? De eldste funn stammer fra 400-tallet. En korsfestet Messias? En korsfestet Gud? For jøden var korset forbannelsens tre, for andre folk den dypeste vanære.

Jøden har andre Messias-forventninger. De tolv ventet ingen lidende og korsfestet Messias. De ventet en Messias som skulle gjenreise Davids kongedømme i frihet fra fremmedåket. Peter irttesatte Jesus som sa han «måtte» gå til Jerusalem for der å lide døden og oppfylle Guds løfter, gitt Guds profeter i den gamle pakt, (Mt 16:22). Han «måtte», men fullførte sitt oppdrag av fri vilje, i selvhengivende kjærlighet for menneskenes skyld. Vi ser det hele i ettertid, vet utgangen på Jesu exodus, og har vanskelig for å forstå skuffelsen. Av frykt for å lide døden med Jesus, søkte de dekning bak lås og slå (Joh 20:9). De to Jesus-disiplene som vendte tilbake til Emmaus, sa til den fremmede, **Lk 24:21** – *Og vi som hadde håpet at det var han som skulle utfri Israel!*

Ingen forstod at Guds løfte om den nye pakt var oppfylt i Jesu Kristi død for tre dager siden. Frelseshistoriens høydepunkt og sentrum var skjult for dem. De hadde hørt Jesu disippelundervisning om sin person og sitt verk, slik det står skrevet om ham i «Moses og Profetene». De hadde hørt og likevel ikke hørt (jf Jes 6). Guds lov var oppfylt og Gud hadde forsonet verden med seg selv i Jesu død, og likevel forstod de ikke.

Guds forsoningsverk i den korsfestede Jesus skjedde *i det skjulte* – skjult i den korsfestede Jesus, skjult i vitners nærvær uten troens Halleluja. Slik er *korsets teologi*. Guds tanker er ikke våre tanker. Guds tanker til frelse krevde Guds selvhengivende kjærlighet til hans egne i syndens nød og mørke. Vårt exodus gjenstår, innledet i vår dåp til Jesu død.

Guds vitnesbyrd må til. Uten Jesu oppstandelse fra de døde, ingen tro og ingen samling om den Oppstandne, virksom med sine befalinger i den forsamlede menighet. Det burde vi forstå i ettertid. Gud reiste Jesus opp fra de døde, stadfestet foreningen av Gud og menneske i ham, og stadfestet sitt verk i den oppstandne Jesus, rettferdiggjort i alles sted.

Apostelen Tomas fikk anledning til å stadfeste Guds vitnesbyrd. Tomas overholdt lovens bestemmelse om likberøring, og fikk på den åttende dag ta på sårmerket etter spydet i Jesu side. «*Min Herre og min Gud!*» Fremst i rekken av bekjennere står To-

mas, og med ham bekjenner vi: «*Han er min Herre, som har gjenløst meg fortapte og fordømte menneske, kjøpt meg og fridd meg fra alle synder, fra døden og djevelens makt, ikke med gull eller sølv, men med sitt hellige, dyre blod og sin skyldfrie lidelse og død*», osv.

Guds kirke på denne jord bærer sine kjennetegn, innstiftet og befalt av den korsfestede og oppstandne Kristus, og gjør hva han befalte. Tegnene følger den forsamlede menighet: Prekenembetet med løse- og bindemakten fra ham, dåpen til Jesu død, og Herrens Nattverd, innstiftet like før sin død med sikte på sin glede - å være hos sine venner med sitt ofrede legeme og blod i sakramentets skikkelser. Tegnene stadfester Guds vitnesbyrd i ord og handling.

Begripelig den i lys av Guds vitnesbyrd på den tredje dag. Jesu oppstandelse fra de døde er Guds evigyldige og endegyldige «Amen» til Jesu undervisning i «Moses, Profetene og Salmene». Denne undervisning mottar vi gjennom apostelordets lære fra ham. Den lar oss se med bibelordene Guds frelsesverk i Jesus Kristus og ham korsfestet. Da stiger den troende kirkens evige Halleluja fra det dype (Sal 130).

Peters tale på Pinsedagen

I sin tale på Pinsedagen forkynte Peter at vi mennesker er medskyldige i Jesu kors død, men han unnlot Peter å forkynne i klartekst hva Jesu korsdød betyr (Apg 2). Det er en viss pedagogikk i dette.

Først må vi få Jesus-historien dokumentert og fortalt, med vekt på visse kjensgjerninger - at han led, ble korsfestet, døde og ble gravlagt, og deretter oppstod fra de døde på den tredje dag. Deretter følger tydningen - «at Kristus døde for våre synder, slik Skriftene har sagt» (1 Kor 15.3), og til sist hensikten, nemlig den tro som anvender Guds velgjerninger i Kristus, og med Kristus til gave tjener ham i hans hellighet og rettferdighet, gitt den enkelte i dåpen. Hensikten har adresse til dem som lar seg hjelpe. Denne progressive pedagogikk medbestemmer Luthers forklaring til Andre trosartikkel og hele Lille Katekisme. Sann teologi legger ikke til noe, eller trekkr noe ifra, men utdyper med apostelordets lære fra Bibelens Herre og kirkens Lærer, Kristus Jesus.

Peter forklarte at det var "*ikke mulig for døden å holde ham fast*", Apg 2:24. Tilhørerne forstod. Den korsfestede Jesus var *Guds rettferdige Tjener*, han som trer tydelig fram hos profeten Jesaja. Lydig til døden hadde han oppfylt Guds lov i alle deler, og gitt sin rettferdighet i bytte for menneskenes synder (Jes 53:11). Hva skulle de da gjøre, stilt overfor lovens forferdelige anklage og en så ufattelig kjærlighet?

Peter fulgte Jesu marsjordre – kunngjorde frelsen for de rådville, som gis den enkelte til del i dåpen til syndenes forlatelse i Jesu navn (v 38). Guds løftepakt med Abraham var oppfylt for alle folkene, og ved dåpen til Jesu død blir Guds rettferdige Tjener – Den Hellige og Rettferdige – gitt den enkelte til gave. Vi blir innlemmet i Guds folk på Golgata-paktens grunn med barnerett hos Gud. Troen anvender Kristi velgjerninger, enhver på seg selv, og med ham til gave følger vi ham i gjerninger lagt foran oss i Guds bud.

Like fra Pinsedagen blir vi presentert for det unike ved kirkens tro – dens begrunnelse i en bevitnet Jesus-historie, slik Skriftene har sagt. Så er ikke kirkens tro et produkt av menneskers spekulasjon, men *Guds tro* – vår hellige tro. På samme vis er ikke kirkens Kristus-bekjennelse et kirkemøteprodukt, men gitt fra himmelen (Mt 16). Begrunnelsen gjør annen tro til vantro og utelukker andre frelsesveier. Denne eksklusivitet frister til hovmod, men Gud legger korset på. Troens årsak finnes ikke i troserfaringer men i Guds talte, skrevne og virksomme ord. Hva Gud har stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde, det åpner han for oss med Jesu undervisning i Det gamle testaments vitnesbyrd om Jesu persons hemmelighet og hans lidelse, død og oppstandelse på den tredje dag.

Apg 3:14 – Den Hellige og Rettferdige. **1 Pet 3:18** – Kristus selv led døden for syndenes skyld, én gang for alle. Den Rettferdige led for urettferdige for å føre dere fram til Gud. **Jes 24:16** – Fra jordens ende hører vi sanger til Den Rettferdiges pris. Apg 7:52, 22:14. 1 Joh 2:1.

En korsfestet Kristus stiller oss overfor åpenbaringsordets Gud i all hans hellighet og kjærlighet. En synlig påminnelse er *krusifikset*. Det minner oss om «det salige bytte» (Jes 53:11). Vi ser i Guds ord hva vi har fortjent i kraft av vår onde menneskenatur, og vi ser hva Kristus har fortjent i kraft av sin lidende lydighet. Han som er Guds løsepenge for verdens synder, er vår rettferdighet for Gud og vår barnerett hos Gud i bønnens frie adgang til ham.

Gud virker troen med evangeliets løfter som middel. Vi kommer til troen ved å høre Kristi ord. Den Hellige Ånd kommer oss til hjelp - kaller, opplyser og gir oss nåde til å anvende Kristi fortjeneste, enhver på seg selv. Troen kan være svak eller sterk, men gir alltid Gud samme gjensvar: «Han er min Herre...» **Min!**

Sønnens aktive og passive lydighet «for oss»

Bibelen lar oss betrakte Sønnens fornedrelse som både passiv og aktiv lydighet. Sønnens *passive* lydighet fremstiller ham som Guds rene Lam og verdens sydebærer i Jesu skikkelse. Men spør vi etter troens rettferdighet – hva den består i, er svaret Sønnens *aktive* lydighet. Den ène oppfylte loven i alle deler og i alles sted. Derfor var han Guds rene, uskyldige Lam og verdens sydebærer. Og derfor oppstod han rettferdiggjort på den tredje dag. Han er den evige rettferdighet som Gud tilregner troen av nåde.

2 Mos 12:5 – Det skal være et lam uten lyte, av hankjønn (Joh 1:29, 1 Pet 1:19, Heb 9:14). **Dan 9:24** - Sytti uker er fastsatt for ditt folk og din hellige by, til ondskapen har nådd sitt mål og synden tar slutt. Da blir skylden strøket ut, det kommer en evig rettferdighet, profetenes syner blir stadfestet, og Det aller helligste blir salvet. **Sak 9:9** – Se, din konge kommer til deg. Rettferdig er han, og seier er gitt ham.

Gal 4:4f – i tidens fylde sendte Gud sin Sønn, født av en kvinne og født under loven. Han skulle kjøpe dem fri som stod under loven, så de kunne få barnekår. **Mk 1:15** – Tiden er kommet, Guds rike er nær. Vend om og tro på evangeliet! Joh 1:14. Rom 1:3.

Fil 2:8 – Han fornedret seg selv og ble lydig til døden. **Heb 5:8** – Enda han var Sønn, lærte han lydighet av det han led. **Mt 5:17** – jeg er ikke kommet for å oppheve loven eller profetene. Jeg er ikke kommet for å oppheve, men for å oppfylle. **Rom 5:19** – Likesom de mange ble

syndere på grunn av det ene menneskes ulydighet, skal nå de mange stå som rettfærdige på grunn av den enes lydighet (Jes 53:11).

Rom 4:24f – Vi skal få rettfærdigheten tilregnet når vi tror på ham som reiste Jesus, vår Herre, opp fra de døde, han som ble overgitt til døden på grunn av (diå) våre synder og oppreist på grunn av (diå) vår rettfærdiggjørelse. **2 Kor 5:21** – Han som ikke visste av synd, har han gjort til synd for oss, for at vi i ham skulle bli Guds rettfærdighet. **Ef 1:10** – Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i Kristus har velsignet oss med all Åndens velsignelse i himmelen. **5:2** – Kristus elsket dere og gav seg selv for oss som en offergave, et velluktende offer for Gud. **Gal 2:20** – det liv jeg nå lever i kjødet, det lever jeg i troen på Guds Sønn, som elsker meg og gav seg selv for meg.

Den som lærer Gud å kjenne i Kristi lidende lydighet, kjenner den treene Gud i all hans kjærlighet i den hele, udelte Jesus – sann Gud og sant menneske. Med evangeliet og sakramentene rekker Gud oss sin gave-rettfærdighet i gudmennesket Jesus, Den Hellige og Rettfærdige, og tilregner ham troen til rettfærdighet for seg. Med sitt løfter tenner Gud den gnist som tør anvende Guds løfte på seg selv (1 Mos 15:6, Rom 4:3). Døpt til Kristus, er de ved troen kledd i Kristus (Gal 3:26f, Rom 6:3f), og lik Abraham velsignet i Kristus (Gal 3:9f, Ef 1:3).

Hvilke følger har denne tro for våre liv? Hvorfor har Gud kjøpt oss fri fra synd og død og djevel med Kristi død som løsepenge? Et svar gir følgende hendelse:

Ved en anledning plukket Jesus kornaks på sabbatsdagen sammen med disiplene (Mt 12:1-15). Da viste han i handling at han er Menneskesønnen som rår over sabbaten og tydet Guds gode vilje: Gud vil ha barmhjertighet *av hjertet* fremfor utvortes lydighet mot Moselovens forskrifter. Barmhjertighet av hjertet, det er svaret på hensikten med troens rettfærdighet.

Lovens Herre har av fri vilje og i Jesu tjenerskikkelse oppfylt kjærlighetens bud i selvhengivende kjærlighet. Han er den rettfærdighet som langt overgår farisèernes og de skriftlærdes rettfærdighet (Mt 5:20). Han er troens rettfærdighet og den barmhjertighet som Gud vil ha av hjertet. Virksom ved troen er han den barmhjertighet som oppfyller Guds lov og langt overgår vår rettfærdighet, prestasjon eller kvalifikasjon. Den er for skrap å regne for Gud (Fil 3:8). tillit til Guds løfte lever vi under Kristi herredømme, fri til å tjene ham i evig rettfærdighet, uskyldighet og salighet.

Sal 40:8-10 (Heb 10:7) – Se, jeg kommer - i bokrullen er det skrevet om meg – for å gjøre din vilje, Gud, er min lyst, og jeg har din lov i mitt hjerte. Jeg brakte budskap om rettfærdighet i den store forsamling.

Gal 4:4f – født av en kvinne, født under loven, for at han skulle kjøpe dem fri som var under loven, så vi skulle få barneskår. **Mt 5:17** - Tro ikke at jeg er kommet for å oppheve loven og profetene. Jeg er ikke kommet for å oppheve, men for å oppfylle loven. Joh 4:34, 5:36, 17:4, 19:30. Rom 1:4, Gal 3:13, Ef 2:4-6, osv.

Mt 5:17 inngår i den såkalte "Bergpreken" (Mt 5-7), også kalt Jesu "ordinasjonspreken" for de tolv (Lk 6:13). Jesu oppfyllelse av loven omfatter hans verk som Guds rettfærdige tjener og Guds sonoffer for alle – «de mange» (Jes 53:11, Mt 26:28). Da er det en forhastet slutning, om man begrenser Guds frelsesvilje til dem som tror evangeliet.

Guds lovåpenbaring er gitt alle mennesker, med vår lovoppfyllelse som frelsesvilkår. På lignende vis er *Kristi lovoppfyllelse* innordnet Guds universelle nådepakter. Den siste og endegyldige er nådepakten i Jesu Kristi, Guds blod. Nådepakten er uten ethvert forbehold om lovgjerninger eller nådevirkninger. Da står vi overfor mange bibelord om Guds universelle nåde: På den ene side bibelord om *Kristi offerdød*, på den annen side bibelord om frelsen på grunn av *Kristi fortjeneste*. Noen eksempler:

Kol 1:12-14 – med glede skal dere takke Faderen, som satte dere i stand til å få del i den arven de hellige får i lyset. For han har fridd oss ut av mørkets makt og satt oss over i sin elskede Sønns rike. I Kristus har vi forløsningen, syndenes forlatelse. 1 Pet 1:18-21. Jes 53:11, Rom 5:18f, Fil 2:8, osv.

Denne sideordning er medisinen mot ensidig forkynnelse – enten bare Forsoneren og syndebæreren, eller bare Lovens oppfyller og troens rettferdighet. I det sekulære samfunn er det fristende å innskrenke forsoningsverket til Kristi lydighet under loven, og fremstille ham som et ideal til etterfølgelse (eks den liberale teologitradisjon). Men kristentroen er ingen lovreligion. Troens rettferdighet er Kristus til gave, og med ham lovens oppfyller i kjærlighet til Gud vår neste som oss selv.

Troen – ingen gjenytelse, men Guds suverene verk ved evangeliet

Ikke noe sted i Bibelen beskriver troen som en gjenytelse eller prestasjon fra menneskets side. Gud skaper troen av ingenting (Rom 4:17). Årsaken til vår frifinnelse finnes i Gud, ikke i oss. Årsaken er Sønnen i Jesu skikkelse - «Den Hellige og Rettferdige» (Apg 3:14).

Guds nådepakt i Jesu blod er nådepakten i *Guds blod* (Apg 20:28). Gud har påtatt seg alle forpliktelser og gitt menneskene alle rettigheter. Evangeliet proklamerer og tilsier oss Stedfortrederens rettferdiggjørelse som vår egen. Vi er frikjent for Guds godhets skyld, på grunn av Kristi fortjeneste – og ikke av noen annen grunn! Derfor lever han for at vi skal leve med ham, eller sagt med Lille Katekismes forklaring:

«Likesom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet», har han «kjøpt meg og fridd meg fra alle synder, fra dødens og djevelens makt /.../ for at jeg skal være hans egen og leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet».

1 Kor 7:23 – Dere er kjøpt og *prisen betalt*. **Lk 7:29** – også tollerne /.../ gav Gud rett og lot seg døpe av Johannes. (Å gi Gud rett = erklære ham for rettferdig). Jf Rom 2:13, 3:13. 1 Pet 1:18f.

Det finnes et alternativ til frifinnelsen på grunn av Kristi fortjeneste. Alternativet er strengt, men rettferdig. Alternativet den strenge rettferdighet som Guds hellighet krever: **Mt 19:17** – vil du gå inn til livet, så hold budene! Med en overtredelse i tanke, ord eller gjerning er vi hver for oss årsak til vår egen fortapelse, støtt bort fra den hellige Gud. (1 Mos 19:18, Mt 5:43, Rom 13:9 osv.) Ingen uren kan komme Gud nær og leve. (1 Mos 2:17, Rom 5:18a, 6:23 osv.)

Vantroen akter ikke åpenbaringsordets Gud som Gud, men forakter ham, flykter fra ham og dekker seg bak dydens fikenblad (Mt 12:37 osv.) Vantro er eneste årsak til for-

tapelsen, liksom Gud er eneste årsak til frelsen. Gud sparte ikke sin egen Sønn, men gav ham for oss alle (Rom 8:32).

Den første Adam – og den siste Adam

- Kristus "den siste Adam" og den førstefødte før hele skapelsen

Den første Adam representerer livet under syndefallets kår – "utenfor" den paradisiske virkelighet. Kristus representerer en annen virkelighet med en annen virkningshistorie. De to er hverandres motstykker og hovedpersonene i verdenshistorien.

1 Kor 15:45 – Det første menneske, Adam, ble en levende sjel. Den siste Adam ble en ånd som gir liv. Kol 1:15 – Han er den usynlige Guds bilde, den førstefødte, som står over alt det skapte. Jf 1 Mos 2:18ff.

"Det første menneske, Adam", var skapt i Guds bilde og representerer oss alle. Ved sin ulydighet ble han stamfar til en menneskehet under syndens og dødens lov. Kristus var motstykket til den første Adam. I kraft av Kristi lidende lydighet har Gud "*frelst oss fra mørkets velde og satt oss inn i sin elskede Sønnens rike*" (Kol 1:13).

Kristus er etter sin menneskenatur (adamsnatur) det gjenreiste menneske - den siste Adam. I kraft av sin lidende lydighet ble han Kirkens hode og kilden til liv og udødelighet.

Kol 1:18-20 – han er hodet for legemet, som er kirken. Han er opphavet, den førstefødte av de døde, så han i ett og alt kan være den fremste. Det var Guds vilje å la hele sin fylde ta bolig i ham, og ved ham forsone alle ting med seg selv. Rom 5:12ff, 1 Kor 15:21f, 45-47,.

- Skapelse og syndefall belyser Sønnens inkarnasjon.

Unnfanget ved Den Hellige Ånd, ble vår menneskenatur opptatt i forening med Sønnens guddomsnatur. Vår menneskenatur ble delaktig i Sønnens handlende allmakt "i himmel og på jord" (Mt 28:19). Den stilling som Adam hadde i skaperverket før fallet, har Sønnens menneskenatur i Jesu skikkelse – nå og alltid og i all evighet. Guds evige frelsesråd og inkarnasjonens mysterium ligger skjult i Adams skapelse og syndefall, 1 Mos 1-3.

Ordene om mennesket skapt i Guds bilde - "*i vårt bilde*", 1 Mos 1:26, peker frem mot Kristus. Han er "*den usynlige Guds bilde*", som var før alt det skapte, Kol 1:15-17.

Gudmennesket Jesus er Guds tabernakel, Joh 1:14, hvor «Nåden og Sannheten» vær virksom til stede i tjenerskikkelsen. Han åpenbarte sin Guddoms herlighet for Peter, Jakob og Johannes, Mt 17:1-4, og demonstrerte sin persons hemmelighet med de undergjæringer han gjorde, når hans oppdrag var tjent med det. Han er "*Guds hemmelige visdom, den skjulte, som Gud før tidsaldrene har forutbestemt til vår herlighet*", 1 Kor 2:7, jf Sal 78:2 og Mt 13:35.

I Jesus Kristus møter vi til samme tid Lovens Herre og oppfyller i Menneskesønnen. Til forskjell fra den første Adam, har den siste Adam utført sitt oppdrag, og derfor har Gud oppreist ham fra de døde, rettfærdiggjort i alles sted.

Hos Moses og Profetene er han kalt "*en rettfærdig Spire*" av Davids ætt, og "*Herren vår Rettfærdighet*", Jer 23:5f. Han er opphavet til endetidens gudsfolk og Faderens velsig-

nede. De kommer alle fra dåpen og tjener den levende Gud som hans kjære barn i tillit til Kristi fortjeneste. Derfor venter de ham som Herre og Frelser på Dommens dag (Fil 3:20).

Ef 1:4 – I Kristus har han utvalgt oss før verden ble skapt, så vi skulle stå hellige og feilfrie for hans ansikt. 1 Joh 4:17, Mt 25:34b. Rom 5:12-21. 1 Kor 2:6-8, 15:21f, 45-47. Kol 1:12-20.

Den éne Hellige og Rettferdige er etter sin himmelfart ved Faderens høyre side (Mt 22:44, Apg 2:33f, Rom 8:34 osv). *Der er vår bror, han som kalte apostlene "mine brødre", Joh 20:17, og de som gjør Faderens vilje, er hans brødre og søstre, Mt 12:50, Heb 2:11. Nå kan han fritt gjøre hva han kan etter sin guddomsnatur – å være hos sine venner hvor som helst de samles.*

Mt 12:50 – den som gjør min himmelske Fars vilje, han er min bror og søster og mor. Joh 6:40, Rom 8:16f.

Heb 2:14 – Siden barna er mennesker av kjøtt og blod, måtte også han bli menneske som de. Slik skulle han ved sin død gjøre ende på ham som hersker ved døden, det er djevelen. V 16-17. Ef 1:20-23, 1 Tim 6.15

I samme personforening står Sønnens guddomsnatur i et lignende forhold til sin menneskenatur: I Kristus Jesus ble "herlighetens Herre" delaktig i lidelse, død og oppstandelse (1 Kor 2:8). Gud vant seg en kirkebrud "*med sitt eget blod*" (Apg 20:28). Gud fór ned til helvetmaktene og triumferte. Gud døde, ble lagt i graven og reist opp fra de døde i Jesu skikkelse.

En visdom som overgår all forstand

Hvordan kan den hellige Gud frikjenne synderen? Guds lov reiser dette spørsmål til alle tider, og alltid er mennesker henvist til Jesu undervisning i «Moses og Profetene» (GT), dokumentert i en bevitnet Jesus historie, og gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Denne tydning med skriftbevis var det Gud stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde. Denne henvisning til en bevitnet Jesus-historie reiser et nytt spørsmål:

Hvorfor tok ikke Gud et oppgjør med sine fiendemakter lenge før? Guds langmodighet gjennom utallige generasjoner virker urettferdig. Svaret ligger hos Gud, som er "*en rettens Gud*" (Jes 30:18). I sin langmodighet vil Gud være nådig og vise miskunn for Kristi skyld. Guds frelsesplan for verden er Guds sak. Vår sjanse er Guds fullbrakte frelsesverk i Jesus Kristus og ham korsfestet. Lengre kommer vi ikke. Kirken gransker ikke skjulte ting.

Evangeliet henviser oss til *kjensgjerninger* i en bevitnet frelseshistorie, hvor alt dreier seg om Guds løfter, oppfylt i Kristi lidelse, død og oppstandelse. I sentrum står den hovedsak som den bibelske ordbruk sammenholder med ordparet *rettferdiggjørelse og forsoning*.

Kristus nevner denne hovedsak med to ord over fremsatt brød og vin: "*Syndernes forlattelse*". Ordene sammenfatter meningen med den nye pakt i Jesu Kristi, Guds Sønnens blod: *Med forsoning blir et brutt forhold gjenopprettet. Med rettferdiggjørelse blir anklagen opphevet, skylden strøket og synderen frikjent.*

Guds nådepakt i Jesu offerdød lar oss møte Gud som både Forsoneren og den krenkede part til samme tid. Gudmennesket er både offerpresten som ofret og Lammet som ble ofret. Denne hemmelighet innbyr til undring, takk og tilbedelse. Andre lar seg friste til uforstand.

Mt 16:21-23 – Fra den tid begynte Jesus Kristus å gjør det klart for disiplene at han måtte dra til Jerusalem, og at de eldste, overprestene og de skriftlærde skulle la ham lide mye. Han skulle bli slått i hjel, og den tredje dagen skulle han oppstå. Da tok Peter ham til side og gav seg til å irettesette ham: «Gud fri deg, Herre! Dette må ikke hende deg.» Men Jesus snudde seg og sa til Peter: «Vik bak meg, satan! Du vil føre meg til fall. Du har ingen sans for det som Gud vil, bare for det som mennesker vil.

Lk 18:13f. Heb 2:14ff, 8:8-12. 1 Joh 2:1f, 4:7-11. Ef 1. Åp 5.

Motbilder i den gamle pakt var offertjenesten i templet, og især offeret på den store Forsoningsdagen (Heb 10:3). Men her er en viktig forskjell. Jesu tjeneste som øverstepestre skjedde ikke i templets Aller Helligste, skjult for folket. *Han var selv templet* (Joh 2:13-22).

Gud forlikte verden med seg selv i Kristus Jesus – den nye pakts tempel. Virkeligheten avløste skyggebildene i den gamle pakt (Heb 9:11ff). Ingen av øyenvitnene til den korsfestede Jesus så Guds forsoningsverk. Bare Gud kan bevitne noe slikt, og det gjorde han på den tredje dag, da Gud reiste Jesus opp fra de døde, rettferdiggjort i alles sted. I Skriftens lys skjønner vi Pauli ord:

1 Kor 2:8 – Denne visdom har ingen av verdens herskere kjent til. Hadde de kjent den, ville de ikke ha korsfestet herlighetens Herre. **Gal 3:26f** – Alle er dere Guds barn ved troen i Kristus Jesus. Dere, så mange som er litt døpt til Kristus, er blitt ikledd Kristus.

17. HVILKEN RETTFERDIGHET ER DET EVANGELIET ÅPENBARER?

Jesu død forener rettferdiggjørelse og forsoning i Jesu persons hemmelighet, og begrunner rettferdiggjørelsen ved tro alene og barnekår hos Gud.

1 Kor 2:2 - jeg ville ikke vite av noe annet hos dere enn Jesus Kristus og ham korsfestet. **Gal 3:26f** – Dere er alle Guds barn ved troen på Kristus Jesus, for dere som er blitt døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. **Rom 8:15** – Dere har ikke fått trelldommens ånd, så dere igjen skulle være redde. Dere har fått barnekårets Ånd som gjør at vi roper «Abba, Far!» **Joh1:12** – Alle som, tok imot ham, dem gav han rett til å bli Guds barn – de som tror på hans navn. De er ikke født av kjøtt og blod, ikke ved menneskers vilje og ikke ved manns vilje, men av Gud.

Men vil vi i norsk sammenheng synge om forsoningens forutsetning i Jesu, Guds Sønnens lovoppfyllelse, kommer vi i forlegenhet. Det er vanskelig å finne viser med dette tema. Et eksempel er Nyttårsdagens tema: Kristi omskjærelse da han tok på seg alle lovens forpliktelser for å skaffe oss alle nåderett hos Gud.

En båt duger ikke uten bunn. Kristi lovoppfyllelse er «bunnen» i den rettferdighet som evangeliet åpenbarer «uavhengig av lov» (Rom 3:21). Den søker man ikke uten den selverkjennelse som loven virker. Da tar vi Kristi kors på alvor, og oss selv på alvor.

Guds universelle nådepakt i Jesu Kristi død

Gud taler og handler i sine pakter på en slik måte at han alltid oppfyller sine forpliktelser og holder sine løfter. Guds oppfyllelse er alltid i samsvar med Guds rettferdighet. I så henseende er det ingen forskjell mellom lovpakt og løftepakt (nådepakt).

I Guds lovpakt med sitt folk – *Sinai-pakten*, har Gud alle rettigheter, mens alle forpliktelser ble lagt på Guds utvalgte folk. I Guds universelle *løftepakt med Abraham* er forholdet motsatt: Gud har tatt på seg alle plikter og gitt menneskene alle rettigheter. I Jesu korsdød har Gud oppfylt både lovpakten og løftepakten, men på en slik måte at Guds strenge rettferdighet tjener Guds nådige rettferdighet.

Jes 53:5, 11 – han ble såret for våre overtredelser og knust for våre misgjerninger. Straffen lå på ham for at vi skulle ha fred, ved hans sår har vi fått legedom. /.../ Min rettferdige Tjener skal gjør de mange rettferdige når de kjenner ham, for han har båret deres synder. - **5 Mos 32:4** – Han er Klippen, fullkomment er hans verk, rettferdige er alle hans veier. En trofast Gud, uten svik, rettferdig og rettviss er han.

Men hva med oss? Kan menneskets utroskap oppheve Guds trofasthet?

Rom 3:3f – Slett ikke! La det stå fast at Gud taler sannhet, men hvert menneske er en løgner. Slik står det skrevet: For at du skal få rett når du taler, og vinne når du fører sak.

Gud har ført sin sak mot en fallen menneskehet og vunnet på forunderlig vis:

Rom 4:24f – Vi skal få rettferdigheten tilregnet når vi tror på ham som reiste Jesus, vår Herre, opp fra de døde, han som ble overgitt til døden på grunn av våre synder og oppreist på grunn av vår rettferdiggjørelse.

Guds universelle nåde og tilgivende rettferdighet var årsaken til den nye pakt. Han påtok seg tjenerskikkelsen av fri vilje, og lydige til døden oppfylte han etter sin menneske-

natur Guds lov i alle deler og bar Guds vredes dom i alles sted (Fil 2). Den Guds rettferdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av lov, er Lovens oppfyller, Jesus Kristus i hans lidende lydighet (Gal 4:4).

Rom 8:3 – Det som var umulig for loven fordi den var maktesløs på grunn av menneskets onde natur, det gjorde Gud. For syndens skyld sendte han sin egen Sønn i syndige menneskers skikkelse og holdt dom over synden i vår natur. **2 Kor 5:21** – Han som ikke visste av synd, har han gjort til synd for oss, for at vi i ham skulle bli Guds rettferdighet.

Så har troens årsak i fortid og nåtid:

I fortid:

Jes 42:6 (om Guds rettferdige Tjener) - Jeg, Herren, har kalt deg i rettferd og grepet din hånd. Jeg har formet deg og gjort deg til en pakt for folkene, til et lys for folkeslagene. **Mt 26:27f** - han tok en kalk, takket, gav dem og sa: «Drikk alle av den! For dette er mitt blod, paktens blod, som utøses for mange til syndenes forlatelse. **Rom 5:10** – Da vi ennå var Guds fiender, ble vi forsonet med ham ved hans Sønnens død.

I nåtid:

1 Joh 2:1f – om noen synder, har vi en som taler vår sak hos Faderen, Jesus Kristus, Den Rettferdige. Han er en soning for våre synder, ja, ikke bare for våre, men for hele verdens. **Heb 5:8** - Enda han var Sønn, lærte han lydighet av det han led. Da han hadde nådd fullendelsen, ble han opphav til evig frelse for alle dem som adlyder ham.

Slike steder illustrer forsoningens nødvendige vilkår: Det rene, uskyldige Guds Lam som har oppfylt Guds lov i alle deler. Gjennom ham lærer vi Guds nådige sinnelag å kjenne og ha evig liv i ham (Joh 17:3). Gud sparte ikke sin egen Sønn, men elsket verden med en kjærlighet som overgår all forstand.

Guds strenge og nådige rettferdighet

Apg 3:14 – Dere fornektet Den Hellige og Rettferdige og bad om å få løslatt en morder. **7:52** (Stefanus)– dere som fikk loven overgitt ved påbud fra engler, men ikke har holdt den. **22:14** – (Den Oppstandnes ord til Paulus:) Våre fedres Gud har utvalgt deg til å kjenne hans vilje, til å se Den Rettferdige og til å høre hans egen røst.

Guds gode skapervilje, tydeliggjort i Tibudsloven, krever kjærligheten til Gud og vår neste som oss selv – hundre prosent! Loven åpenbarer Guds strenge rettferdighet. Ingen kan se Gud uten den rettferdighet som loven krever (Mt 5:8, 17). Dette krav som Jesus innskjerpet for farisæerne, oppfylte han selv i kraft av sin persons hemmelighet - sin Guddoms person:

Mt 5:46 - Vær da fullkomne, slik deres himmelske Far er fullkommen. **Rom 3:19** – det som loven sier, gjelder dem som har loven, for at hver munn skal tie og hele verden stå skyldig for Gud.

Likevel vil mennesket være sin egen gud og lykkes smed, bundet til seg selv. Denne binding blir tilslørt med ordet «frihet». Vår fortjente dom er «i mørket utenfor» (Mt 8:12, 22:13). Med flukten fra eget ansvar for Gud, tar vi hverken oss selv på alvor eller Kristi kors på alvor.

Stilt overfor lovens dom, finnes ingen utvei. Overprøving er utelukket. Da skjer det utenkelige: Gudmennesket Jesus trer inn, tar seg av vår sak i en bevitnet historie, og

åpenbarer Guds rettferdighet uavhengig av loven (Rom 3:25, Jes 63:1-3, Åp 19:13). Frifinnelsens årsak finnes i Gud (1 Kor 2:9f) – i Guds råd fra evighet av (Mt 25:34, Ef 1:4). Gud har oppfylt sitt løfte til Abraham (1 Mos 12:3).

Underlig er forholdet til Guds lovpakter med sitt folk. På lovpaktens grunn førte Gud sak mot sitt folk, men alltid slik at dommen tjente løftepakten og fremmet dens oppfyllelse:

Hos 4:1 – Hør Herrens ord, dere Israels sønner! /.../ For det er ingen sannhet og troskap og ingen gudskjennskap i folket. De sverger og lyver, myrder og stjeler, bryter ekteskapet og farer med vold, bloddåd følger på bloddåd. Derfor skal landet visne, og alle som bor der, tæres bort, både markens dyr og himmelens fugler, selv fisken i havet skal utryddes (Jes 3:13-15). - Om Guds dom over folkene, se Joel 3:8-20, Sal 9:6-11.

Jes 42:1 – Se, min Tjener, som jeg støtter, min utvalgte, som min sjel har behag i. Jeg legger min Ånd på ham; han skal føre rett ut til hedningefolkene.

Menneskene demonstrerer i ord og adferd et liv under syndens herredømme. De gjør seg fortjent til Guds straffedom med sitt harde og ubotferdige sinn, og ved å la seg lede av urett (Rom 1:18ff, 2:5ff). Guds gode skapervilje avslører. Tibudsloven tydeliggjør Guds skapervilje, mens Jesu undervisning skjærer den. Avslørt blir vantroens frukter, og avsagt blir vår fortjente dom. Blir ikke Guds rettferdighet åpenbart *uavhengig* av loven, blir den Guds anklageskrift mot enhver. Betinget nåde er ikke nåde.

Rom 3:19f – Vi vet at alt det som loven sier, gjelder dem som har loven, for at hver munn skal tie og hele verden stå skyldig for Gud. Ikke noe menneske blir rettferdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever. Ved loven lærer vi synden å kjenne. Kol 2:14, 23-25. Gal 5:3f, 9.

Her merker vi oss at Guds lov tjener evangeliet, som åpenbarer Guds nådige rettferdighet "uavhengig av loven" (Rom 3:21).

Jer 23:5f – Se, dager skal komme /.../ da jeg lar en rettferdig spire vokse fram i Davids ætt. Han skal være konge og styre med visdom og gjøre rett og rettferd i landet. /.../ Og dette er navnet han skal få: Herren, vår rettferdighet. Jes 53:11. Joh 5:43ff.

Oppfyllelsen har Gud bevitnet med Kristi oppstandelse fra de døde. Da oppstod «*Herren, vår rettferdighet*». Han er vår evige rettferdighet, vårt evige liv og vår evige velsignelse. Og hva han er, det var han fra evighet, altså før mennesker kommer til tro på ham.

Guds nidkjærhet kom til syne i Jesus Kristus og ham korsfestet - av brennende kjærlighet til sitt verk. *Samtidig* ble Guds løftepakt oppfylt med den velsignelse som Gud lovte Abraham. Men løftepakten er eldre enn lovpakten, så lovpakten tjener løftepakten og fremmer den.

Rom 10:4 – Kristus er lovens ende, så hver den som tror, blir rettferdig for Gud (Joh 3:18, Apg 13:39, Gal 3:23f).

Det er løftepakten vi minner oss selv om med korstegnet. Det markerer Guds kjærlighet, som langt overgår hans nidkjærhet. «SÅ har Gud elsket verden» (Joh 3:14). Døden har ingen makt over ham som er vår rettferdighet ved Faderens høyre – utenfor oss (Joh 16:10, 1 Joh 2:2).

Tre illustrasjoner til «den fremmede rettferdighet»:

Første illustrasjon, Rom 3:19-26:

- alt det som loven sier, gjelder dem som har loven, for at hver munn skal tie og hele verden stå skyldig for Gud. Ikke noe menneske blir rettferdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever. Ved loven lærer vi synden å kjenne. Men nå er Guds rettferdighet blitt åpenbart uavhengig av loven. Om den vitner Loven og Profetene. Dette er Guds rettferdighet som gis ved troen på Jesus Kristus, til alle som tror. Her er det ingen forskjell, for alle har syndet, og de har ingen del i Guds herlighet. Men ufortjent og av hans nåde blir de erklært rettferdige på grunn av forløsningen i Kristus Jesus. Ham har Gud stilt synlig fram for at han ved sitt eget blod skulle være et sonoffer for dem som tror. Slik ville Gud vise sin rettferdighet. For tidligere hadde han i sitt tålmod båret over med de syndene som var begått. Men i vår tid ville han vise sin rettferdighet, både at han selv er rettferdig, og at han erklærer den rettferdig som tror på Jesus.

Andre illustrasjon: Åpenbaringsboken, kap 19:

Det kommer ikke til noe slutttoppgjør med Guds fiendemakter i den ytterste dom. Rytteren på den hvite hest seirer med sverdet som går ut av hans munn. Han er «Guds ord» og «herrenes Herre» (17:14). Bak ham følger hæren hans på hvite hester, kledd i fint lin, hvitt og rent (v 11ff). Linet er de helliges rettferdige gjerninger (v 8). Vi forstår: De er kledd i «*frelsens kappe /.../ rettferdighetens kappe*» (Jes 61:10), og har seiret allerede (12:11).. Denne hær er nærmest for statister å regne. Ordet – deres herre, har seiret.

Slaget uteblir. Guds kirkehær er «*de som kommer ut av den store trengsel, og som har vasket sine klær og gjort dem hvite i Lammets blod*» (7:14, jf Gal 3:26, Ef 5:25-27, Åp 21:9). I sin åpenbaring for Johannes fremstiller Kristus seg selv som den gave-rettferdighet Gud tilregner troen. Det gjør Kristus uten bruk av rettstermer fra den gamle pakt, for adressatene er fremmed for Guds pakter med sitt folk. Først fremstiller Kristus frelsens årsak, deretter sitt komme med Guds fullendte rike på den nye jord, hvor Lammets bryllupsmåltid er gjort ferdig for Lammets kirke (14:4, 19:9, Mt 22:4, 11f).

Tredje illustrasjon: Det himmelske bibliotek

Åp 3:5 – den som seirer, skal bli kledd i hvitt, og jeg vil aldri stryke hans navn ut av Livets Bok, men kjennes ved hans navn for min far og hans engler.

Ordene stadfester Guds nådepakt i Kristi offerdød. Den som seirer, har alle rettigheter, mens Kristus tar alle plikter på seg og sørger for seieren. På nådens vilkår – og begrunnet i Guds trofasthet, står navnet skrevet i Livets Bok. Kristi løfte gjelder den be-kjennende kirke, som med Kristus til gave, etterfølger ham (14:4; jf Mt 10:32f).

Den endelige dom, Åp 20:11ff, lar oss forstå at det himmelske bibliotek må være stort. De døde ble dømt etter sine gjerninger (jf 10:8). Her er ingen nåde, for målestokken er Guds hellige lov (21:27). Unntaket gjelder dem som står oppført i Livets Bok. Denne ene bok blant de mange sier ingenting om gjerningene, for frelsens årsak er Kristi lidende lydighet.

«Livets Bok» - det er en megetsigende boktittel om vår rettferdighet for Gud. Guds rene Lam er verdens syndebærer og vår rettferdighet for Gud. Samtidig står løftet om nådelønnen fast (Mt 5:11f). De rettferdiges gjerningene følger med dem (Åp 19:8, 21:27).

Guds handlemåte er underfull. Guds nådige rettferdighet opphever ikke Guds strenge rettferdighet, men stadfester den. Forholdet markerer forskjellen mellom lov og evangelium i Guds frelsesplan. Denne forskjell og sammenheng har utspring i Guds hellighet, slik hans åpenbaringsord viser ham: Gud er nidkjær for sitt verk i selvhengivende kjærlighet til sitt verk.

Denne grunnleggende viten om Gud beror ikke på spekulasjon (herlighetsteologi), men på forskjellen mellom nådepakt og lovpant gjennom frelsens historie. Forskjellen begrunner og medbestemmer alt hva Konkordiebokens bekjennelsesskrifter sier om Gud, mennesket og verden.

Til selvstudium:

5 Mos 27:11-26. 2 Kor 3:7-11 (fordømmelsens embete og rettferdighetens embete el Åndens embete – det nytestamentlig prekenembete).

Lk 18:13f (tolleren i templet). Ef 2:3-9. 1 Joh 1:9, 2:1f. Gal 3:22 (jf v10 og 13f, 4:4f).

Steder til sammenligning: Jf Rom 7:9 med v 24f. – Jf Rom 8:1f med v 33ff. – Jf 1 Kor 4:3f med 15:55-57.

Guds endegyldige vitnesbyrd

Med Jesu legemlige oppstandelse fra de døde har Gud stadfestet sitt fullbrakte forsoningsverk og vår rettferdiggjørelse i stedfortrederens lidende lydighet. Slik har Gud oppfylt løftet om en profet «som meg» (5 Mos 18:15). Det er ham vi skal høre (Mt 17:5, Joh 1:46ff, 6:14).

Den oppstandne Jesus viste seg deretter flere ganger for apostlene og mange andre. Da talte han med dem om de ting som hører til Guds rike, og utla «*det som står skrevet om ham i alle Skriftene, helt fra Moses og hos alle profetene*» (Lk 24:27, jf v 44-48).

Rom 1:17 – Den rettferdige skal leve ved tro (Hab 2:4). Jf Joh 3:36a, Rom 3:21f, Gal 3:11-14).

Om Guds vitnesbyrd, se Apg 2:24, 3:15, 4:10, 10:40, 13:30, 34.

Henvisninger til Guds vitnesbyrd i Peters taler, se Apg 2:32-35, 10:34-41, 13:26-39.

Kristi legemlige oppstandelse begrunner *like fra begynnelsen* rettferdiggjørelsen ved tro uavhengig av lovgjerninger.

Apg 2:37f – da de hørte dette, stakk det dem i hjertet, og de sa til Peter og de andre apostlene: Hva skal vi gjøre, brødre? Peter sa da til dem: Vend om, og enhver av dere la seg døpe på Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse, så skal dere få Den Hellige Ånd til gave.

Rom 4:24 – Vi skal få rettferdigheten tilregnet når vi tror på ham som reiste Jesus, vår Herre, opp fra de døde. **6:3, 6-8** – vårt gamle menneske ble korsfestet med ham for at syndelegemet skulle bli til intet, så vi ikke mere skal tjene synden: for den som er død, er rettferdiggjort fra synden. Men er vi død med Kristus, da tror vi at vi også skal leve med ham. **8:11** – dersom

hans Ånd bor i dere, skal han som reiste Kristus opp, også gi deres dødelige legeme liv ved den Ånd som bor i dere. 1 Kor 6:14, Gal 1:1, Ef 1:20, Kol 2:12, 1 Tess 1:10. 1 Pet 1:21.

Like fra begynnelsen er det tale om Jesu, Guds Sønnns exodus fra denne verden med følger for dem som kommer til tro og lar seg døpe til Jesu død. Frelst av nåde, er vi kalt til å etterfølge Sønnens selvhengivende kjærlighet i Jesu skikkelse (Apg 2:38, Rom 6:11, Ef 2:10, Åp 14:4).

Like fra kirkens begynnelse i Jerusalem er den oppstandne Kristus troens rettferdighet – og ingen annen. Her er det ikke tale om noen «paulinsk», enn si «luthersk» særtradisjon, men om den nytestamentlige tro, sikkert bevitnet og sikkert begrunnet i den rett utlagte Skrift fra dens Herre (1 Kor 15:1-11).

I likhet med de andre apostlene har også Paulus mottatt evangeliet fra Herren (Gal 1-2, 1 Kor 15:1-3). Også Paulus forkynte den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av loven (Rom 4:24f). Mottatt fra Herren, forkynte også han Kristus som motsykke til den første Adam, Rom 5:12ff, fulgt av «dåpkapitlet», Rom 6. Jf Joh 8:46, 1 Joh 2:2, 1 Pet 2:22.

Det grunnleggende

Motivene er sammenvevd. Det er lett å betone forsoningen på bekostning av *det grunnleggende* – Jesu persons hemmelighet og hans gjerning som Lovens oppfyller i alles sted. Hva Gud har sammenføyd, det får vi holde sammen med de forskjeller som Guds ord viser.

Illustrasjon: 2 Kor 5:19-21 – Det var Gud som i Kristus forsonet verden med seg selv, slik at han ikke tilregner dem deres misgjerninger, og han overgav ordet om forsoningen til oss. Vi ber dere på Kristi vegne, la dere forsones med Gud! Han som ikke visste av synd, har han gjort til synd for oss, for at vi i ham skulle bli Guds rettferdighet.

Ordene sammenfatter Kristi liv og død i ettetid - i påskeperspektivet. Vi kjenner ham ikke slik vi kjenner hverandre, men evangeliet lar oss kjenne ham som døde og oppstod for alle, v 15f. Vi kjenner ham ved troen – ikke umiddelbart, men gjennom apostelordets lære fra ham, v 20. Virksom med evangeliet, møter han oss indirekte i en ny virkelighet, v 17 – *hvis noen er i Kristus, er han en ny skapning. Det gamle er borte, se, det nye er blitt til.*

Med Guds rettferdighet til gave, er det ingen fordømmelse for den som er i Kristus Jesus (Rom 8:1). Troen anvender Guds rettferdighet, enhver på seg selv. Frikjent hos Gud på grunn av Kristi fortjeneste, er han vår fred mellom oss og Gud. Med ham til gave går til vår gjerning med Kristus til eksempel – med frimodighet. Hele veien er Kristus og ham korsfestet frifinnelsens årsak. Hele veien er syndenes forlatelse vår støttestav og eneste grunn til barnekår hos Gud. Med Kristus til gave, gitt av nåde, trives troen sammen med gjerningen som har Guds ord og befaling for seg.

Det er verdt å merke seg at den nytestamentlige tro også var deres tro som satte sin lit til «Israels håp og frelser», Jer 14:8, 17:13 (jf Lk 24:21, Rom 15:4, osv). Innholdet er gammelt nytt, beskrevet hos «Moses og Profetene», men oppfyllelsen gjør forskjellen. Vi som i ettetid kommer til tro, kommer til tro ved apostelordets lære fra ham. Den

lar oss se Jesu person og verk i påskeperspektivet, slik den Oppstandne utla det som stod skrevet om ham i Det gamle testamente (Lk 24).

Jesu påskeperspektiv på sitt verk opplyser Bibelens rettsspråk om menneskehetens frelse. Den har funnet sted og blir forkynt med evangeliet. Språkbruken er et eien-dommelig sakralspråk - "Den Hellige Ånds språkbruk".

18. VEISKILLET I LÆREN OM TROENS RETTFERDIGHET

Alle kristne synes enige om at Gud vil fornyelse og virker den. Det er ikke her det store skillet går. Skillet avsløres med to spørsmål:

(1) Hva er årsaken til at en synder - som Guds lov fordømmer, blir frikjent for Guds domstol og har evig liv?

Svaralternativet er: Enten menneskets gjerninger (også viljens forvandling og gjerninger gjort i tro), eller Guds Sønnns stedfortredende lydighet, godtgjøring og forbønn. Enten skjer frifinnelsen (el rettferdig-erklæringen) på grunn av Kristi lidende lydighet i alles sted, eller så er frifinnelsen betinget av fornyelsen i en frelsesprosess. - Er årsaken Kristi fullbrakte verk, mottar troen den frelse som våre gjerninger utelukker.

(2) Ved hvilket middel er det vi mottar evangeliets løfter og anvender dem på oss selv?

Svaralternativet er: Enten ved tro eller ved gjerninger. Til den ene siden går de som søker utenfor seg selv. De vedkjenner seg Guds ord om menneskets medfødte avmakt og fiendskap mot Gud, og setter all sin lit til Kristi fullbrakte verk i alles sted, og mottar frifinnelsen ved evangeliet og sakramentene. Da er mennesket utelukket fra frifinnelsens årsak (eksklusivt), for begrunnelsen er det helbibelske vitnesbyrd om Guds utvelgelse og nådepakter, hvor de mange direkteutsagn bekrefter hverandre og gjør slutninger mulige.

Til den andre siden går de som nedtoner eller overser betydningen av bibelord om arvesyndens kraft i mennesket. De søker inn i seg selv og svarer: Kristi forsoningsverk "for oss" hører sammen med Kristi gjerning "i oss". De finner i sine erfaringer en bekræftelse på at Guds frelsesverk gjelder også meg. Da er Kristi gjerning "i oss" avgjørende (inkludert). Begrunnelsen er her generelle prosess-teorier om forvandlingsnåden, som gjør det mulig å bortforklare bibelord og se bort fra Guds nådepakt og utvelgelse. Denne framgangsmåte gjør det lett å tilpasse "evangeliet" til kirkens historie, moderne økumenisme og dominerende idéer i samtiden. En grunnleggende, allmennreligiøs tankegang kommer her til uttrykk i tilslørende språkbruk og begrepsglidninger på lovreligionens grunn.

Hvis rettferdigerklæringen skjer *med forbehold om fornyelse* i en frelsesprosess, må meningen være den som Romerkirkens Tridentinerkonsil fastslo (år 1547): - ”våre **gode gjerninger tjener til å bevare frelsen, eller at den mottatte troens rettferdighet eller til og med troen selv, helt eller delvis blir opprettholdt og bevart ved våre gode gjerninger**” (sit FC SD 4:35, ad Tridentinum, sesjon 6, canon 24 og 32. Uth her. - I Konkordieformelen har drøftingen adresse til en avsporing i det lutherske miljø (den majoritistiske strid)).

Sitatet dekker fariseernes lære om menneskets evner og muligheter til å medvirke i frelsen. Kirkens historie gjenspeiler fariseismens læreutbredelse i kirken, tross Jesu advarsel (Mt 16:6). Nevnte spørsmål utfordrer den bekjennelsestro lutherdom. Vi er den gamle kirke i skriftbunden tradisjon, bundet til apostelordets lære fra Skriftens Herre og kirkens Lærer. Følgelig er apostelordets lære vår berettigelse som kirkefelleskap, og for menneskenes skyld opprettholde det veiskille som består inntil Dommens dag.

Vatican 2

(Lumen gentium § 24. Uth her. = Romerkirkens katekisme (1993) § 2068). Konsilet stadfestet Tridentinums lære, at et menneske når fram til frelse ”ved troen, dåpen og **overholdelsen av budene**”. Her er det ikke tale om tillit til Guds løfte, eller om den frifinnelse (syndenes forlatelse) som på grunn av Kristi lidende lydighet inntil døden gjelder hele veien - ved begynnelsen, underveis og ved slutten.

Rettferdiggjørelsen er her forstått som ”et samarbeid mellom Guds nåde og menneskets frihet. Mennesket gir sin trostilslutning til Guds Ord, som på sin side maner mennesket til omvendelse, og i kjærlighetens samarbeid med den Hellige Ånds tilskyndelse som går forut for mennesket og bevarer det” (samme § 1993). Rettferdiggjørelsen ses som en prosess, hvor Guds forvandlingsnåde samarbeider med den frie vilje og hjelper mennesket til å heve seg til rettferdighet for Gud.

Tankegangen er allmennreligiøs, men fikk i løpet av 1990-årene offisiell tilslutning i en rekke kirker på protestantisk hold, blant dem kirker som var lutherske av formalitet. Følgende sitater er tatt fra økumeniske dokumenter som Den norske folkekirke sluttet seg til med Kirkemøtets nesten enstemmige tilslutninger. Sitatene illustrerer frafallet fra den nytestamentlige tro, som de lutherske bekjennelsesskrifter bevitner med Guds ord.

Leuenberg-konkordien 1973

Pkt 10: ”Den som setter sin lit til evangeliet, er for Kristi skyld rettferdiggjort for Gud og **frigjort fra lovens anklage. Han lever i daglig omvendelse og fornyelse sammen med menigheten, i lovprisning av Gud og i tjeneste for nesten, i forvissning om at Gud vil fullføre sitt herredømme. Således skaper Gud nytt liv**” osv. (Uth her.) - Men hva er forholdet mellom frifinnelse og fornyelse? Tjener gjerningene til å bevare troens rettferdighet?

Avtalen mellom Den norske kirke og Metodistkirken i Norge 1994

Dåpen pkt 20 og 23: *Forholdet mellom rettferdiggjørelse (frifinnelse) og helliggjørelse (fornyelse) er merkelig nok ikke behandlet som selvstendig tema. Fremstillingen gir inntrykk av ulike betoning, med rom for "en **proessorientert** tenkning /.../ i deler av luthersk kristendom" (uth her). Med henvisning til "vekkelseskristendom" innen Den norske kirke – og uten noe læreoppgjør fra det hold, gir man forskjellene status som "ikke /.../ kirkesplittende"*

Avtalen mellom enkelte lutherske kirker og Den anglikanske kirke

"Fellesuttalelsen fra Porvoo - med Porvoo-erklæringen" 1992 (1994 (2)), pkt 32 c: - "*vi regnes som rettferdige og blir rettferdiggjort for Gud, ene og alene av nåde ved tro, på grunn av vår Herre og Frelser Jesu Kristi fortjeneste /.../ **rettferdiggjørelse og helliggjørelse er sider ved den samme guddommelige handling**" osv. (Uth her. Formuleringen er tilpasset dialogen mellom anglikanere og Romerkirken, jf pkt 19. Se spørsmålene nedenfor til Felleserklæringen).*

Felleserklæring om rettferdiggjørelseslæren. Det Lutherske Verdensforbund. Det pavelige råd for fremme av kristen enhet. 1997:

Pkt 18: - "*Kristi fødsel, død og oppstandelse er både grunnlaget og forutsetningen for rettferdiggjørelsen. Derfor betyr rettferdiggjørelsen at Kristus selv er vår rettferdighet, som vi får del i gjennom Den hellige Ånd, etter Faderens vilje"...* Pkt 22: - "*Når mennesker får del i Kristus ved tro, tilregner ikke Gud dem deres synd og Gud skaper en virksom kjærlighet i dem ved Den hellige Ånd. **Disse to aspektene ved Guds nådige handling må ikke skilles (fra) hverandre.** De hører sammen på den måten at ved troen er mennesker forent med Kristus som **i sin person** er vår rettferdighet (1 Kor 1, 30), **både syndenes tilgivelse og Guds frelsende nærvær.**" (Uth her.)*

Erklærende ser bort fra Kristi lidende lydighet som lovens oppfyller i alle deler og i alles sted. Videre ser erklæringen bort fra forskjellen mellom lovpakt og nådepakt (løfte) i frelsens historie, og hvordan de begge blir oppfylt i Kristi offerdød.

Felleserklæringen gjelder et lærestykke som for lutheranere har grunnleggende betydning og står i forbindelse med "alle trossannheter". Derfor ble det nødvendig å presisere at "*katolikker ser seg bundet av flere kriterier*" i budskapet om rettferdiggjørelsen (§ 18). *Var den forensiske nådeforståelse et av kriteriene og et av to aspekter?* I så fall hadde Romerkirken gitt etter for den wittenbergske reformasjon. Disse og andre formuleringer vakte en storm av innsigelser, især fra tyske katolikker.

Sitatene illustrerer det uovervinnelige problem, som unngås - dels med ignorans og uklare, flertydige utsagn, dels med en *sidestillingsteori* som ikke finnes uttalt i Nytestamentet. Problemets kjerne er ikke sammenhengen mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse, men *forskjellen* mellom dem, som beror på Guds rettferdigerklæring av synderen i Sønnens lidende lydighet under loven, inntil døden på korset.

Reaksjonen fra katolsk hold, og særlig fra tyske katolikker, var redelig og forutsigbar i posisjonen fra Tridentinum og Vatican 2. Det ble protestert mot formuleringer som kunne oppfattes som konsesjoner til den forensiske nådeforståelse (f eks pkt 34-36).

Indirekte bidro reaksjonen til å avklare at *også den moderne, frafalne lutherdom opererer med syndsforlatelsens evangelium som et av to frelseskriterier* – rettferdiggjørelse og helliggjørelse. Postulat: Sønnens lidende lydighet i Jesu skikkelse er *ikke den eneste årsak* til synderens frifinnelse for Gud. *Også fornyelsen hører med*, som Kristus virker ved troen ”i oss”. Postulatet er tilpasset formålet – ønsket konklusjon om kirkefelleskap begrunnet i *skjønnsmessige* betraktninger om *tilstrekkelig* enighet og *range- ring* av læremotsetninger ”av ikke kirkesplittende karakter” (konvergensøkumenikk). Resonnementet fremmer interessekontroll av politisk art.

Fra Vatikanets side ble den oppnådde enighet presisert i det såkalte ”**annekset**” fra **1998**. *Sammenhengen* mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse ble beskrevet, blant annet med et par sitater fra Konkordieformelen (SD 2:65 og 4:38). Det var en tilslørende manøver. Det er ikke i spørsmålet om sammenhengen vannskillet går. Med manipulerende sitatbruk søker Romerkirken å vinne tilbake ”lutheranere av formalitet”, som om enighet foreligger om rettferdiggjørelsen. I norsk sammenheng medførte den tilslørende manøver konvertitter til Romerkirken og gammelkatolikkene, blant annet fra konservative tilsluttet Foreningen Bibel og Bekjennelse.

Frafalne lutheranere takket ja til den gamle medisin: Når Guds lov åpenbarer Guds nidkjære hellighet og strenge rettferdighet, da viser de til *nådevirkninger*, og når samvittigheten erfarer lovens anklager og fordømmelser – som vi med våre synder har fortjent, også da viser de til *nådevirkninger*.

Anført av Det Lutherske Verdensforbund, var den oppnådde enighet forutsigbar. Enighet ble oppnådd med representanter for osiandrisk rettferdiggjørelseslære (e Andreas Osiander, d 1552), vesentlig fordi teologene var fremmede for bekjennelsestro lutherdom som kirkesosial realitet. Uvitende om veiskillet og dets bibelske begrunnelse, var de ikke i stand til å stille de avslørende spørsmål, enn si besvare dem (se ovf).

Anm. *Andreas Osiander* (d 1552) lærte at rettferdiggjørelsen ved tro omfatter **mer** enn en tilregning av Kristi lydighets fortjeneste. Den omfatter *også Kristi guddommelige natur, som ved troen bor i oss og tildekker synden*. – Jf FC Ep 3:16, SD 3;63.

Osianders lærested var en spekulativ utleggelse av 2 Pet 1:4. Den overser apostelens begrunnelse i Guds dyrebare og meget store løfter.

Peter viser først til «vår Guds og Frelsers Jesu Kristi rettferdighet», som de troende har «ved kunnskapen om Gud og Jesus, vår Herre», 1f. Med denne kunnskap, motatt som gave, følger den fornyelse som Kristus virker ved troen, v 4. Kunnskapen gjelder «vår Guds og Frelsers Jesu Kristi rettferdighet». Med den som gave, følger den fornyelse eller guddommelige natur som Kristus virker ved troen. Karakteristisk er den apostoliske formaning med Guds tilgivende nåde som fortegn når man oppmuntrer til livets vitnesbyrd med Kristus som eksempel. Jf 1 Pet 2:9-11.

Med enighet om *nådevirkninger* unngikk man det problem som består like til Dommens dag, for Romerkirken kan umulig godta Guds universelle nåde (favor Dei) med ”sola Scriptura” som kilde. Romerkirken er i sin bibelutleggelse for alltid bundet til de sideordnede åpenbaringskilder «Skrift og Tradisjon», og i kirkens samarbeid med Helligånden integrere i sitt læresystem lærdommer i strid med apostelordets lære fra Skrif-

tens Herre. Romerkirken har utelukket seg selv fra en kirkereformasjon under kirkens Herre. Det er historisk sett kristenhetens største tragedie, for alltid sementert og institusjonalisert siden Tridentinum (HSasse).

Det er all grunn til å stille de gamle testspørsmål til "nyprestens" prekener: Hvilken selverkjennelse har han? Hvorfor preker han? Deler han erkjennelsen gitt til kjenne i forklaringene til andre trosartikkel og tredje bønn i Fadervår? Det er ikke bare Guds vilje at jeg "fortapte og fordømte" menneske *skal bli* frelst (pkt 36). Han **har** frelst meg (LK, forkl 2 trosart). Da var ikke hensikten å hjelpe oss på selvforbedringens vei, men for å bryte og hindre «djevelens, verdens og vårt kjøds vilje», og styrke og bevare oss «fast i sitt ord og i troen helt til vår siste stund».

Hva har Kristus gjort, som Gud av nåde tilregner troen til rettferdighet for ham? Hva er det Kristi fortjeneste består i? Hvorfor kan vi stole på Kristi lidelses og døds fortjeneste? Hva begrunner troens visshet om å være frelst fra Guds vrededom over synd og død og satans rike? Er frelsen fullført, eller er jeg henvist til Guds gode hensikt å ville frelse meg? Slike spørsmål avslører det problem som består, men finnes tilslørt i nevnte avtaler og dokumenter. Reformasjonsjubiléet unngikk problemet og feiret Luther i stedet, presentert som noe annet enn det nytestamentlige trosvitnet og bekjenner i den skriftbundne tradisjon fra aposteltiden.

Den sideordnede binding til tradisjon og flertallsmakt binder Guds nådevirkninger til frelsens årsak. De forkynner et annet evangelium med forbehold om nådevirkninger. Dette frafall fremstår med «luthersk profil» og med påstand om å formidle «det beste i lutherdommen», men frafallet overgår den liberale teologitradisjon, for fallet er en katastrofe for den evangelisk sjelesorg siden aposteltiden. Med inkluderende vendinger og flertydige ord forsøker man å bevise sirkelens kvadratur.

Konklusjon

Den eneste årsak til synderens frifinnelse hos Gud er Sønns lidende lydighet i Jesu skikkelse. Dette gjør Gud kun av nåde, for sin godhets skyld, uten forbehold om fornyelse i en frelsesprosess. Siden årsaken til vår frelse er Kristi fullbrakte verk, er våre gjerninger eller kvalifikasjoner utelukket fra frelsens årsak. Da vedkjenner vi oss samtidig det bibelske vitnesbyrd om menneskets medfødte avmakt og fiendskap mot Gud.

Guds eneste middel til hjelp og redning i syndens nød er evangeliets løfte om frelse og salighet for hver den som tror frifinnelsens årsak, som kun er Kristi fortjeneste. Ved evangeliets løfte virker Gud den tro som anvender Kristi fortjeneste, enhver på seg selv. Troen har Kristus til gave, og med ham den hellighet og rettferdighet som gjerningene våre utelukker.

Begrunnelsen for denne nytestamentlige tro er det helbibelske vitnesbyrd om Guds utvelgelse og nådepakter, hvor de mange direkteutsagn bekrefter hverandre og gjør nevnte slutninger mulige. Begrunnelsen har Gud stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde, rettferdiggjort i alles sted til frelse for hver den som tror. "Men nå er Kristus

oppstanden fra de døde som førstegrøden av de hensovede”, skrev han som en gang var farisèeren Saulus (1 Kor 15:12-21).

“- av denne artikkelen avhenger alt det som vi lever og lærer mot paven, djevelen og verden. Dette må vi være fullvisse om og ikke tvile. Ellers er alt tapt og paven, djevelen og alt som er mot oss beholder seieren og får rett.” *Luther, SA B 1:5. Merk Jes 53:6 blant skriftbevisene.*

De går en annen vei, de som forkynner rettferdiggjørelse ved tro med forbehold om nådevirkninger. De forleder tilhørerne til å begrunne barnekår hos Gud med selvbe-kreftende opplevelser, beslutninger og selvforbedring. Da er de falt ut av nåden.

«Verre enn den liberale teologi», sa professor Leiv Aalen høsten 1977, og siktet til lærerkollegiet ved Det teologiske Menighetsfakultet. I strid med apostelordets lære var det gjort lærevektak i kvinneprestsak, Leuenberg-sak og «dissentersak». En demning brast og virkningene ble ødeleggende for Den norske kirke.

19. «BLIR REFORMASJONEN TIL INGEN NYTTE?»

Overskriften er tittelen på en bok som utkom i Finland høsten 1997 (Turhentuuko us-konpuhdistus?). Bidragsyttere var nitten ledere fra virksomheter med utspring i vekkel-sesbevegelser innen folkekirken. Første opplag ble utsolgt på kort tid.

Spørsmålet refererer indirekte til Luthers advarsel i De schmalkaldiske artikler: Tviler man på Guds ord om synderens frifinnelse på grunn av Kristi fortjeneste, mottatt i tro, da «er alt tapt og paven, djevelen og alt som er mot oss beholder seieren og får rett» (SA B 1:5). Luther anfører som skriftbevis blant annet **Jes 53:6** – *Vi får alle vill som får; vi vendte oss hver til sin vei. Herren lot alle våre misgjerninger ramme ham.* – Tvilen på denne kjensgjerning tar forbehold om nådevirkninger; som om Gud frikjenner med forbehold om troens lydighet i gode gjerninger (helliggjørelsen). I så fall var den wittenbergske kirkereformasjon til ingen nytte.

Spørsmålet rammer kjernen i prekenembetets oppdrag – å forkynne den rettferdighet som evangeliet åpenbarer *uten* lovgjerninger. Hvis ikke, tilhører ikke himmelriket dem som er fattige i seg selv – uten nådevirkninger å støtte seg til (Mt 5:3).

Hvordan kan jeg bli stående for Guds domstol og være viss på det? Det er hva evange-liet om troens rettferdighet handler om med følger for livet her og i all evighet. Da er det ikke for mye forlangt av apostelens etterfølgere at de kan begrunne evangeliets sannhet i en bevitnet Jesus-historie, slik Det gamle testamente vitner med bibelord om ham.

Bokens foranledning var den såkalte “*Felleserklæring*” (*Joint Declaration*) mellom Vati-kanet og Det Lutherske Verdensforbund om rettferdiggjørelseslæren. Felleserklæ-

ringen har i full offentlighet stilt fram frafallet fra den nytestamentlige tro, med det forbehold som Luther advarte mot. Felleserklæringen står i den skarpeste motsetning til Konkordiebokens bekjennelser fra reformasjonstiden. Kå klart og frimodig istemmer de og stadfester med bibelord den nytestamentlige tro.

De finske bidragene aktiverer mine opplevelser i Finland like etter Det Lutherske Verdensforbunds generalforsamling i Helsingfors 1962. Den bekjennelsestro lutherdom ble i realiteten rangert som skoleretning innen det lutherske fellesskap. Jeg kom i tvil. Er det sant det jeg tror? Min reaksjon var bestemt av norske kirkeforhold den gang. De finske bidragsytere aktualiserer Luthers advarsel også i en norsk sammenheng. Hvordan?

Ingen menighetssak?

Den norske kirkes organer behandlet læren om rettferdiggjørelsen ved tro alene som om den ikke vedkommer den bekjennende menighet, men en sak for teologene, biskopene og kirkemøte-delegatene. Med hvilken myndighet og kompetanse endrer de læren om hva vi skal tro og gjøre?

I folkekirken rår stats- og folkesuvereniteten. Men det er ingen kirke (ekklesia) som handler slik. I slike saker handler den åpne folkekirke i et kirkerettslig tomrom, åpen for ethvert lærdomsvær alt etter flertallsmakt. En antikristelig åndsmakt rår i folkekirken rom (men ikke bare der). Den viste seg også da økumeniske avtaler ble inngått - først med metodistene, deretter med anglikanerne, så med tilslutning til Leuenbergkonkordien, og til sist i behandlingen "Felleserklæringen" mellom Vatikanet og Det Lutherske Verdensforbund i 1997. Kirkemøtet ga hver gang sin tilslutning med tilnærmet enstemmighet.

Kontrasten til opposisjonen innen den finske folkekirke taler for seg. Her på berget var konservative prester og lekfolk engasjert i kvinneprestsak, abortsak, sodomisak. Under reformasjonsjubileet er saken kirkens velsignelse av likekjønnet partnerskap, det vil si å velsigne i Guds navn hva Guds ord forbanner. Det ondes rot er også her et forfalsket evangelium tilpasset det sekulær-liberale samfunn – i klartekst «billig nåde».

Kirkens handlende subjekt

Nicea-konsilets erkjennelse år 325 stadfestet *regelen fra den første synode* med gyldighet for alle synoder i tidens løp (Apg 15:14-18): Et kirkemøte har ikke noe Guds mandat til å forandre læren, annet enn å *bevitne apostelordets lære*, gitt kirken fra Skriftens Herre og kirkens Lærer, Jesus Kristus. Kort sagt: Apostelordets lære er kirkens skranke, stadfestet med kirkens bekjennelse. Regelen sammenfaller med prekenembetets mandat og fullmakter, gitt den enkelte prest ved kall og vigsel.

I siste instans har lokalkirken *prøvingsretten*. Årsaken er den nytestamentlige lære om Guds Ene Hellige kirke (ekklesia). Den bekjennende menighet på ethvert sted er den universelle kirkes *handlende* subjekt, med myndighet til å godta og iverksette (resipere), alternativt si nei til synodevedtak (ius negativum). Denne iverksettende myndighet

utøves ved å stadfeste læren med den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Uten denne *confirmatio* mangler synodevedtaket legitimitet i menigheten.

Det må bemerkes at den synodalrett som Luther formidlet fra den gamle kirke (oldkirken), viste seg umulig å praktisere i Danmark-Norge (1536/37). Årsak: Kongens kasse var nesten tom, og dertil kom de geografiske forhold i det grisgrendte Norge. Veien lå åpen for en kirkevirkosomhet innordnet kongens enevoldsrett med hjemmel i "den suveraine Kongelov" av 1665 (jf Norges Grunnlov 1814, pgf 16).

Kirkens bekjennelse og rett representerer den samme Kristus-virkelighet, både kirkefelleskap og lærefelleskap. «De helliges samfunn» er etter sitt vesen kommunion i samstemmig bekjennelse til enhetens Herre, Herren over enhetens sakrament (1 Kor 10,16f, forutsatt i CA 7). Prest (pastor loci) og biskop har gjennom menighetens kall mottatt Guds kall til å tjene den med evangeliet og sakramentene i Kristi sted, og utøve løse- og bindemakt fra ham. Kirkebrudd og gjenopprettet gudstjenestefelleskap handler med andre ord ikke om den rene menighet (for den fins ikke), men om gjenopprettet lærefelleskap i den uforbeholdne bekjennelse til kirkens læregrunn lagt i begynnelsen (Apg 2:42, Ef 2:20ff).

En prest (pastor) utøver sitt oppdrag for menighetens skyld. De troende lever av den Oppstandnes himmelske gaver (forsoningens goder), som gis med evangeliet og sakramentene som midler. Kirkefelleskap praktiseres derfor i samarbeidet mellom prest og lekfolk, dels med munnens bekjennelse, dels med munnens mottagelse av alterets sakrament. Følgelig er det kirkesplittende når et kirkemøte motsier bekjennelsen til apostelordets lære, og forplikter prest og menighet på kommunion i strid med enhetens Herre.

Folkekirkens utøvelse av *menneskers* autoritet, kompetanse og myndighet strider mot den *gudgitte* pastoral- og menighetsrett som oldkirkens frie synoder praktiserte siden Jerusalem-møtet. Den konfesjonelle lutherdom er ingen skoleretning, men den gamle kirke i skriftbunden tradisjon siden aposteltiden. Denne identitet ble gitt til kjenne med kirkens reformasjon også i vårt land. I denne rettstradisjon er det en menighetsrett å være fri til å stadfeste apostelordets lære fra kirkens Herre og bekjenne læren i frie synoder på alle kirkenivå, og ellers tie når Skriften tier.

Den antikristelige åndsmakt er virksom med rettighetsidéer i det liberale folkedemokrati overført på det organiserte kirkefelleskap. Slike virksomheter har et annet rettsgrunnlag og en annen bekjennelse enn kirkens uforbeholdne bekjennelse, nemlig bekjennelsen til den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt videre i og med apostelordet.

Vedtak uten legitimitet

Lærevedtak begrunnet i allmenntytte, hensiktsmessighet og skjønn mangler apostelordets autoritet, kompetanse og gyldighet, og derfor slike vedtak uten den legitimitet som Guds ord krever i menighetene. Vedtak med forbehold overfor Skriftens ord og selvvitnesbyrd vitner falskt om den levende Gud. Likeså forførende er det taktikkeri

som anbefaler prekestol- og nattverdfellesskap "på tilstrekkelig grunnlag". Det er Bileams råd (jf 2 Pet 2:15, Åp 2:14).

Skulle prest og menighet utøve Kirkens rett etter Guds ord, og opptre som bekjennelseskirke i folkekirkens ordninger, er denne opptreden en selvmotsigende og uten troverdighet. En første bekreftelse er presten innkalt på bispeteppet, og deretter personalsaker og avskjedssaker, som i norsk sammenheng ble ført for *verdslig* rett.

Påtvunget kirkefellesskap med vrang lære medfører den bekjennelsessituasjon som krever gudstjenestefellesskapet gjenopprettet. Denne bekjennelsehandling medfører frie synoder og alternativt tilsyn. Fortsetter man den gamle praksis som om ingenting er hendt, og kan hende med det forfengelige håp å påvirke vedtak «i riktig regning», da medvirker man kirkeforfalskningens spill. (Jf Rom 16:17, Mt 7:15, 18:7 osv.)

Kritisk blikk på «Felleserklæringen» om rettferdiggjørelseslæren

Modernitetens kirker lever av tilpasninger til ideologiske samfunnsendringer. Tilpasningene skjer alltid med status som «fremskritt». Da Den norske kirke ved kirkemøtet ga sin tilslutning til nevnte *Felleserklæring*, var det avgjørende argument de «fremskritt» som var oppnådd. Hvilke fremskritt?

Erklæringen (pkt 18) sier om rettferdiggjørelseslæren, at den "*står i et avgjørende forhold til alle trossannheter, som må betraktes i sin innbyrdes sammenheng. Den er et uoppgivelig kriterium som uopphørlig tjener til å rette hele kirkens lære og praksis mot Kristus*". Etter protester - især blant tyske katolikker, har formuleringen nedtonet kommisjonens opprinnelige standpunkt om rettferdiggjørelsens «kriteriologiske» betydning".

Nedtoningen tilslører en rekke utsagn om fremskritt, utvikling og ny innsikt (pkt 7 og 13). *Hvilke* vranglærer er erkjent? *Hvilke* fremskritt er gjort? Fremskritt i læren om rettferdiggjørelsen medfører fremskritt i "alle trossannheter", eksempelvis i læren om synden, mennesket, Kristus, kirken, nådemidlene, embetet. Men hvor er den dokumentasjon som viser at fremskritt har funnet sted? Den mangler!

Nedtoningen skyldes at kardinal Ratzinger (senere pave Benedictus 16) med flere i Vatikanet fikk kalde føtter og sørget for retrett. Derfor heter det i sluttversjonen at "*katolikker ser seg bundet av flere kriterier*". For dem er ikke læren om rettferdiggjørelsen en artikkel som kirken står og faller med. Det kan enhver se av «Den Katolske Kirkes Katekisme» etter Vatikan 2 (min kronikk, Dagen 11.10.96).

Roms posisjon siden Tridentinerkonsilet er *uendret* fordi den er uoppgivelig. Romerkirken lar seg ikke korrigere av det apostoliske ord fra kirkens begynnelse. Det er tragedien. Ingen utvikling kan endre dette forhold. Men sett fra pavestolen, kan man si med et hjertesukk: «Hadde dere bare ikke lært den universelle nåde!» (favor Dei). Men problemet er ikke konfesjonelle lutheranere, men den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Romerkirken med sin lære om «Skrift **og** Tradisjon» betrakter kirkens historie i et utviklingsperspektiv, hvor kirken samarbeider med Den Hellige Ånd. Utelukket er kirkens reformasjon.

Hva blir vi frelst fra?

Hva er syndens nød? Erklæringen definerer ikke ordet synd, og ordet arvesynd finnes ikke noe sted (Simo Kiviranta). Her finnes ingen bibelsk beskrivelse av menneskets situasjon under syndefallets kår - under lovens anklage og fordømmelse fra Guds side. Sterke interesser må ligge til grunn, siden erklæringen fortier hva Guds åpenbaringsord sier om saken. Fortielsen inngår i premissene for en felleserklæring mellom katolikker og lutheranere om rettferdiggjørelsen. Forstå det, den som kan.

Romerkirken lærer om syndefallet at mennesket mistet sin overnaturlige, helliggjørende tilleggsgave fra Skaperen. Men selve mennesket er *fremdeles "skikket for Gud"* (capax Dei). Fremdeles lengter og søker mennesket etter Gud. Altså må frelsen bestå i den *behovstilfredsstillelse* som fyller mangelen. Frelsen må følgelig være den prosess hvor mennesket får del i forvandlingsnåden og blir utrustet med Åndens "fornyende gaver" (pkt 18). Slik får mennesket tilbake den opprinnelige tilleggsutrustning.

Ved hjelp av forvandlingsnåden kan mennesket videreføre seg selv med fullkomngjørelsen som mål. Dette prosess-perspektiv på rettferdiggjørelsen medfører med stor konsekvens læren om skjærsilden. Med Romerkirkens perspektiv og tankegang befinner vi oss i en annen verden enn den Nytestamentet åpner for oss. Her er ikke den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, et tillegg til menneskets opprinnelige rettferdighet, men består i det å være en *ny* skapning for Gud i Kristus Jesus. Han er Guds Rettferdighet, den Gud tilregner troen. Troen har Kristus til gave, «fylt av Gud».

Romerkirken har ved hjelp av en teori om menneskets iboende krefter avstreift den bibelske syndefallsrealisme og dermed læren om synd og nåde. Romerkirken fornektet det bibelske vitnesbyrd om menneskenaturens totale syndeforderv i menneskets gudsforhold. En katolikk kan ikke si om menneskenaturen at den er "uten frykt for Gud og uten tillit til Gud" (CA 2). Katolikken kan ikke gi Gud ære og rett når Gud fordømmer, og si med vår barnelærdom at gudmennesket Jesus Kristus "er min Herre, som *har gjenløst meg fortapte, og fordømte menneske*". Senere viste sodomisaken at mange innen Den norske kirke var tjent med fortielsen.

Hvor er frifinnelsens årsak?

Stilt overfor Guds åpenbaringsord, lærer vi både Gud og oss selv å kjenne rett. Frelsen har ikke noe tilknytningspunkt i oss. Sjelegraving har ingen hensikt, annet enn selvbe drag eller fortvilelse. Årsaken til vår frifinnelse for Guds domstol finnes et annet sted – i Gud selv, det er utenfor oss.

1 Mos 15:6 - Abram trodde på Herren, og han regnet ham det til rettferdighet (jf Rom 4,3, Gal 3,6). **Sal 51,3** - Vær meg nådig, Gud, etter din miskunnhet. **Dan 9,18f** - For ikke på våre rettferdige gjerninger grunner vi våre ydmyke begjæringer, som vi bærer frem for ditt åsyn, men på din store barmhjertighet. Herre, hør! Herre, forlat! Herre, gi akt og gjør det og dryg ikke – for din egen skyld, min Gud! For din stad og ditt folk er kalt med ditt navn".

2 Kor 5:19, 21 – Gud var i Kristus og forlikte verden med seg selv. Derfor tilregnet ham dem ikke deres overtredelser /.../ Ham som ikke visste av noen synd, har han gjort til synd, for at vi skulle bli Guds rettferdighet i ham.

Den evangeliske tro har Guds miskunnhet og barmhjertighet, stilt fram i Jesu skikkelse. Han er Guds gave-rettferdighet til syndere, forapt i seg selv. To «læresteder» om saken er Rom 3,28 og Ef 2,8, men unevnt i Romerkirkens katekisme og tilslørt i Felleserklæringen pkt 10.

Ifølge Romerkirkens lære blir ikke synderen frikjent for Kristi skyld, og blir heller ikke tilregnet Kristi rettferdighet i tillit til Guds løfte, at vi er frikjent for Kristi lidende lydighets skyld. For katolikken er det utelukket å eie rettferdighetens gave ved tro alene, på grunn av Guds nådige sinnelag. Nei, det er ikke nok, sier katolikken. Og mang en forkynter tenker i samme bane: Det må da vel mere til? (15).

“Veien går videre”, har vi hørt - fra Langfredagen til Pinsedagen, fra rettferdiggjørelsen til helliggjørelsen. Men forkynter man syndenes forlatelse for Kristi skyld med behold om nådevirkninger, er det ikke tale om frifinnelse, men om betinget dom på lovoppfyllelsens vilkår.

Utenomstakk med bibelord

Felleserklæringen vil med en serie bibelhenvisninger beskrive “Bibelens budskap om rettferdiggjørelsen” (pkt 8-12). Vi skulle da vente en helbibelsk skisse grunnet på de ord og uttrykk som inngår i temaet rettferdiggjørelse. Det var hva Luther-eleven Martin Chemnitz en gang gjorde, og det med en grundighet som gav ham økenavnet “Martin den andre”.

På dette punkt er Felleserklæringen påfallende *defensiv*. Ifølge professor *Jukka Thurèn* (Åbo) er rundt regnet halvparten av bibelhenvisningene en beskrivelse av frelsen i *generelle* termer, og likeså den kristnes liv i lydighet og helliggjørelse. Hvorfor denne defensive, tilslørende tendens?

En pekepinn gir formuleringen: “I Kristi død og oppstandelse har alle dimensjoner av hans frelsesverk sin rot” (pkt 10). *Perspektivet dreies bort fra den tilregnede rettferdighet* og dens begrunnelse i Kristi lidende lydighet og fullbrakte verk. Og videre: “Kristi fødsel, død og oppstandelse er både grunnlaget og forutsetningen for rettferdiggjørelsen” (pkt 15). *Interessen samler seg om det som skjer i mennesket og ikke for Guds domstol.*

Tendensen i bibelbruken er den samme i Romerkirkens Katekisme: Bibelbruken er innordnet “kirken selv” (tradisjonen) og ikke “Skriften alene” (jf pave Benedicts Jesusbøker). Underlig nok: Samme tankegang gjennomsyrrer folkekirkens korporative kirkeideologi, hvor biskopen representerer “hele kirken” som dens enhetssymbol og læreforvalter. Historisk sett er denne bispeidé en religionsimport.

Sagt med Thurèn: Tendensen i Felleserklæringen er mer i samsvar med motreformasjonens budskap enn med budskapet fra Schmalkalden. *Tridentinerkonsilet* (1545-63) bestemmer Roms posisjon for all ettertid:

“Rettferdiggjørelsen er **ikke bare** syndenes forlatelse, men **også** det indre menneskes helliggjørelse og fornyelse, **under forutsetning av viljens mottagelse av nåden** og de

gaver ved hvilke en urettferdig blir rettferdig og en uvenn blir venn" (Trid 8,7. Uth her).

Det er dette evangelium Felleserklæringen handler om, det vil si et annet evangelium (Gal 1:8). Erklæringen er gitt på vilkår diktert fra Rom.

Da forstår vi bedre Kirkemøtets tilslutning i Den norske kirke. Det *representerer motreformasjonen* i et kirkefelleskap hvor Luthers Lille Katekisme og Confessio Augustana (invariata) for lengst har opphørt å være fellesskapets trosbekjennelser. Resultatet er en flom av kvasiteologi. Uten basis og substans i apostelordets lære fra Kristus, trives kvasiteologer best med prinsipielle betraktninger og konsekvensteologi, ofte pyntet med tilfeldige bibelord innordnet menneskelige tradisjoner til ingen nytte. Dette frafall blir gjenstand for skuldertrekk, sammenlignet med kirkens velsignelse av likekjønnet partnerskap. Man ser ikke skogen for bare trær.

Ernst Käsemanns teori

Felleserklæringen påberoper seg "innsikt fra nyere bibelforskning" (pkt 13). *Timo Eskola* konstaterer at bibelbruken i Felleserklæringen gjør som den tyske teologen Ernst Käsemann i sin tid: Erklæringen vedgår at Paulus (!) lærer en tilregnet rettferdiggjørelse (forensisk), men fremhever at den alltid er *koblet sammen med* den troendes nye lydighet. Hvordan er dette å forstå? Det käsemannske resonnement består i følgende postulat-rekke.

Postulat 1: Troens gave og lydighet er innordnet Kristi herredømme.

Postulat 2: Gaven kan ikke skilles fra Giveren, som krever den nye lydighet.

Postulat 3: Giverens herredømme gir gaven karakter av livsforvandlende kraft og tilegnet rettferdighet.

Slutning: Altså to sider av samme sak – livet under Kristi herredømme. Eller sagt med førsteutkastet til Felleserklæringen: De er "aspekter" på samme sak.

Eskola konstaterer at postulatrekken er ubibelsk og konklusjonen en kortslutning: Kristus er Herren over både rettferdiggjørelse og helliggjørelse, altså må de sammenfalle! Hvordan kan det som er, være det som bør være?

Gjennom årtier har Käsemanns teori gitt kjærkommen støtte til den moderne økumenisme, og samtidig virket med surdeigskraft i kirker som er lutherske av formalitet. Kirkemøtet i Den norske kirke gjorde som Käsemann – overså apostelens skriftbevis (GT) i tillit til kvasiteologisk skjønn i høringsuttaalelsene.

Den nye kompromiss-konsensus om rettferdiggjørelsens "grunnleggende sannheter" lider av en grunnleggende mangel: En konsensus som *ikke skjelner mellom lov og evangelium* i synderens frifinnelse for Guds domstol. Frifinnelsen på grunn av Kristi fortjeneste er blandet sammen med fornyelsen, som Kristus virker med sin Ånd ved troen.

Felleserklæringen forsvarer *sammenhengen* mellom tro og gjerninger, men vitner om likegyldighet for *forskjellen* mellom "Kristus for oss" og "Kristus i oss". Men forholdet

er slettes ingen likegyldighet. Her handler forholdet om «Kristi evangelium» contra falske evangelier (Gal 1:6-8. Jf Apg 15:1, 24, Mt 16:19, Rom 9:3, 1 Kor 16:22).

Den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, er Jesus Kristus, “Den Hellige og Rettferdige” (Apg 3:14), som Gud reiste opp fra de døde, rettferdiggjort i alles sted. Apg 7:52, 22:14.

Mt 6:33 – Søk først Guds rike og hans rettferdighet, så skal dere få alt det andre i tillegg. **Rom 3:21f** – nå er Guds rettferdighet blitt åpenbart uavhengig av loven. Om den vitner Loven og Profetene. **4:25** – han som ble overgitt til døden **på grunn av** våre synder og oppreist **på grunn av** vår rettferdiggjørelse (e Sv Kyrkobibel. Grunnteksten har den parallelle bruk av «diá» - på grunn av, som også sammenhengen krever). 1 Mos 15:6 («Derfor» finnes ikke i grunnteksten. Sal 106:31).

Bekjennelsesskriftenes stilling

Konkordiebokens bekjennelser fra reformasjonstiden stadfester Skriftens lære med skriftbevis på apostolisk vis, lært av Skriftens Herre og kirkens Lærer. De holder fast det profetiske og apostoliske Kristus-vitnesbyrd, slik det står skrevet, og gir videre til etterkommerne den rett utlagte Skrift, gitt kirken i begynnelsen. Samme funksjon og beviskraft har kirkefedre-utsagn som formidler apostelordets lære (Ordets suksesjon).

Konkordiebokens bekjennelser har en klarhet og troverdighet som Felleserklæringen og lignende erklæringer mangler med sin kompromisserende, generelle og tilslørende ordbruk. Dette kunne vært unngått med åpen stillingtagen til bekjennelsesskriftene.

Jukka Thurèn viser til Luthers bruk av **Jes 53** i De schmalkaldiske artikler (B:1). Det er en særdeles viktig observasjon, for dette skriftbevis har kirken mottatt fra Herren via dem som kjente ham først. Med løftet om “Herrens lidende tjener” som nøkkel, gikk aposteltidens kristne til “Moses og Profetene” og fant hva enhver kan lese, *at “det eksisterer ingen rettferdiggjørelse uten rettergang”* (Thurèn). Verdens synder ble lagt på ham, v 6, og hans rettferdighet rekkes oss i den tilregning som er kalt “det salige bytte”, v11.

Faderen har godtatt Sønnens offer. Rettergangen *har funnet sted* for Faderen. Verden er *frikjent* på grunn av den éne for alle. Guds vitnesbyrd er Jesu oppstandelse fra de døde på den tredje dag.

Gud er en forsonet Gud, og Guds gave-rettferdighet til alle er Kristus Jesus, som gis den enkelte i dåpen til Jesu død (Rom 6). Denne gave er det Gud tilregner troen til daglig bruk uavhengig av lovgjæringer (Rom 1:16f). Ved dette evangelium – og intet annet – kaller og opplyser Den Hellige Ånd. Og de som ikke har gjæringer å rose seg av for Gud, deres ros er Guds rettferdighet, stilt frem for verden i den Oppstandne Kristus. Han er til stede i den forsamlede menighet, virksom med evangeliet og sakramentene i dens midte. De ukvalifiserte rekker hatten frem. Himmelriket er deres (Mt 5:3, 6:33)

Hos bibelteologen Luther møter vi den nytestamentlige bruk av Det gamle testamente. Denne GT-bruk er avslørende for Felleserklæringen med dens tilslørende GT-bruk (pkt 8). Overført på kirkemøtets nesten enstemmige vedtak, er også det tilslørende. Hva er tilslørt? Frafallet fra Kristi evangelium til fordel for et annet: Syndenes forlatelse

med forbehold om nådevirkninger (jf evangeliet purt og rent, CA 7). Her er et kirkefellesskap virksom med basis i villfarelsen «billig nåde», stadfestet med kirkemøtets læreveedtak om vigsel av likekjønnet «ekteskap» (11.4.2016).

Felleserklæringen behandler Skriftens innhold som en arkeologisk lagdeling, for øvrig i klar kontrast til Guds løfte i den gamle pakt, og løftets oppfyllelse i Jesu Kristi blod, utgytt "for mange til syndenes forlatelse" (Mt 26,28, 2 Mos 24,5-11). **1 Joh 2:1** - om noen synder, da har vi en talsmann hos Faderen, Jesus Kristus, Den Rettferdige. Faderens enbårne Sønn opplyser den kommende verden med korsets visdom fra Faderen, slik han nå opplyser hele Den Hellige Skrift.

"Fra denne artikkel kan man ikke vike eller gi etter, om så himmel og jord falt", sier Luther med henvisning til Apg 4:12 og Jes 53:5. Med ettergivenhet blander man sammen frikjennelsens årsak og dens virkninger i den troendes liv. Med rystende alvor var Luther før sin død opptatt av den fare som truer kirken innenfra, nemlig antikristens kirkeødeleggende virksomhet.

Luthers advarsel er i sak Jesu varselrop mot farisèernes og saddusèernes lære (Mt 16:12). Den griper om seg hvor selvkloke hoder - under skinn av fremskritt og kjærlighet - gjør gudsopprør i kirkelig regi. Da blir den rest tilbake som følger *Ordets regel*: De hører med apostelordets lære Den Gode Hyrdes stemme og følger ham. Med ham til gave, gitt av nåde, gjør de gode gjerninger, enhver i sitt kall, og med ham til eksempel. Hvor troens grunn *hele veien* er syndenes forlatelse for Kristi skyld, der går troen og gjerningen godt sammen, for *utelukket er "tilliten til kjærligheten og gjerningene /.../ i rettferdiggjørelsen"* (Apol 4,74). I Jesu lignelse om farisèeren og tolleren var det tolleren som gikk erklært rettferdig hjem (Lk 18).

Hva skal vi si om en Felleserklæring som unngår å ta stilling til Tridentinerkonsilet og de evangelisk-lutherske bekjennelsesskrifter? Den er useriøs, sier Thurèn. Felleserklæringens orienteringspunkt er såkalt "innsikt", innordnet interesser utenfor Skriften. Erklæringen er unndratt den bekjennelse som i nytestamentlig mening stadfester Guds ord med den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Luther advarer: Med dette svik er reformasjonen forgjeves og "alt er tapt".

En seiglivet konstruksjon

er myten om en motsetning mellom Luther og lutherdommen i rettferdiggjørelseslæren. Allerede pietismens fedre distanserte seg fra "konfesjonskirken" med forkjærlighet for den unge Luther. I årtier har påstanden versert om et skille mellom Luther og hans elever. Myten lever sitt eget liv og tilhengerne hevder at det var ikke Luther, men Konkordieformelens fedre – Luthers elever - som skilte mellom "Kristus for oss" og "Kristus i oss". Da kan de ikke ha lest Röhrers nøyaktige referater fra Luthers forelesninger over Galaterbrevet, utgitt i Store Galaterbrevskommentar år 1535.

Jeg hørte påstanden første gang våren 1967, mens jeg var LVF-stipendiat i Helsingfors. Tuoma Mannermaa – den prof Seppo Teinonens assistent, påstod at Luthers elever hadde misforstått Luthers forelesninger over Galaterbrevet, hold på latin. Kronargu-

mentet var Luthers utbrudd da han forsnakket seg, men tok seg inn igjen med latinets “*immo!*” På godt norsk: Nei, hva er det jeg sier! Straks rettet han opp fadesen.

Men “*immo*” kan også bety “jeg trekker tilbake”. Hva Luther mente med sitt «*immo*» fremgår av situasjonen. Han nærmet seg tematikken i galaterbrevets andre del, og hadde vel den i tankene da han forvekslet “Kristus for oss” med “Kristus i oss”. *Immo!* Da er det en kortslutning å påstå at Luther trakk tilbake alt hva han hittil hadde sagt ved hjelp av uttrykket “Kristus for oss”. Nei, tvertimot! Det kan enhver se ved gjennomlesning av Luthers Store Kommentar til Galaterbrevet, Luthers forord medregnet. Mye ville ha vært annerledes i norsk kirkeliv, om ikke markedet hadde foretrukket herlighetsteologi fremfor lutherleseri og Konkordiebok.

Ortodoksiens sjelesorgmotiv var nettopp skjelningen mellom Kristus “for oss” og “i oss”. Det gjaldt framfor alt å forsvare tollerens enfoldige tro på syndenes forlatelse for Kristi skyld – og ikke av noen annen grunn! Jeg deler *Anssi Simojoki*'s syn på forskningssituasjonen. Hverken Luther eller de gammellutherske teologer har med læren om den tilregnede rettferdighet (el frifinnelsen) avvist Kristi virksomme nærvær i de troendes liv (fornyelsen). Den bekjennelsestro lutherdom har alltid holdt begrepene om rettferdiggjørelse og helliggjørelse fra hverandre. Det gjør hverken Mannermaaskolen (Helsingfors) eller Felleseklæringen.

Leseren kan selv tenke etter: Går det en grense mellom Luther og hans elever, mellom Luther og lutherdommen, da må grensen også gå mellom Luther og Den augsburgske bekjennelse, ja, mellom Luther og Luthers lille katekisme! Det stemmer ikke.

Jesus Kristus, Gud og mann, **har frelst meg** – “*ikke med gull og sølv, men med sitt hellige, dyre blod og sin uskyldige lidelse og død for at jeg skal /.../ tjene Ham i evig rettferd, uskyld og salighet*”. Og videre i forklaringen til Alterets sakrament - “*hvor syndenes forlatelse er, der er liv og salighet*.” Forbehold i denne sak er samtidig tilpasning til allmenreligion og farisèerens overtro på menneskets evner for Gud.

Leuenberg-kirkene favner Felleseklæringens farisèervisdom og vender det døvne øre til Jesu varselrop, **Mt 16:6** - *Pass dere og ta dere i vare for surdeigen til farisèerne og sadukéerne!*

Fra bekjennelsesskriftene:

“Den rettferdighet som blir tilregnet troen eller den troende for Gud av bare nåde, er Kristi lydighet, lidelse og oppstandelse, fordi han har oppfylt loven for oss og betalt for vår synd”, FC SD 3:14f.

Ved sin aktive lydighet oppfylte han loven for oss, og ved sin passive lydighet bar han syndens straff for oss, SD 3:15f.

Troen har alltid Guds løfte for øye – at Gud vil være oss nådig Kristi skyld, Apol 4:180. Kristi fortjeneste utelukker alle andre fortjenestegrunner, SA B 2:24.

Kristi rettferdighet i hans lidende lydighet er eneste grunn til opptagelse i barnekår hos Gud og arverett til det evige liv, FC SD 3:22, 32

20. **EGENRETTFERDIGHETENS LYSENDE FORTJENESTER**

Martin Luther har regnet opp femti «fortjenester», som til sammen utgjør hva han kaller en «klagesang». Den er å finne i et tillegg til innledningen til Store Galaterbrevskommentar (oppl 1538). Oppregningen følger kapitlene i tur og orden, men uten å an vise de vers eller avsnitt det er tale om. Den oppgaven har han overlatt til leseren.

Sekter kommer – sekter går

Slik ville Luther vise at det finnes ingen fred mellom Kristus og Belial (2 Kor 6:15). Slekter kommer og går. Det gjør også sektene, for djevelen sover ikke, sier Luther av egen erfaring. Han var blitt angrepet av til sammen tjue sekter gjennom like mange år, hver gang med noe nytt og uventet. Den aller siste ville utrydde De ti bud fra menigheten med den begrunnelse at menneskene ikke trenger lovens skremsler, men den vennlige formaning med Kristi nåde. Altså må Gud åpenbare sin vrede uten loven. Luther sikter her til en uberettiget form for antinomisme (anti nomos dvs «mot lov»).

Den falne menneskenatur vil ha sin egen rettferdighet bekreftet hos Gud og mennesker. Det fikk allerede Guds profeter erfare i den gamle pakt. Luther viser til eksemplene Hoseas og Mika (se Hos 4 og Mi 2:1-9, jf Tit 3:11). Den som utøver prekenembetet ved å skille loven fra evangeliet, røver et stort stykke av Guds ord og opptrer som falsk profet (el heretiker, vranglærer). Tilhørerne får ikke kjenne Gud i hans nåde, men blir fanget i egenrettferdighet.

Vårt forhold til Det første bud den altavgjørende hovedsak

Luther markerer det bibelske anliggende med sluttordene til Første parten i Lille Katekisme. I grunnteksten er de føyd til billedforbudet, som er et spesialtilfelle av Første bud. Luther oppfattet at troen er poenget (2 Mos 20:5f). Guds hellige lov avslører at synden mot Det første bud bryter alle bud og fortjener straff med følger for tredje og fjerde ættledd, mens *Gud lover miskunn i tusen ættledd mot dem som holder hans bud. «Derfor skal vi også elske Gud og sette all vår lit til ham og gjerne gjøre etter hans bud»*. Det er som om Luthers forklaring lener seg til den Andre parten om Troen, og fremhever vårt forhold til Det første bud som den altavgjørende hovedsak i alle partene og i den troendes liv.

Sektenes virksomhet godt for noe

Hvor Kristus er Troens rettferdighet for Gud, oppstår villfarelser (heresier). Hvor Kristus bygger sin kirke, bygger som kjent djevelen sitt kapell til forsvar for egenrettferdighetens ære. De later som om Guds ord er utgått fra dem, eller kommet bare til dem (1 Kor 14:36). Det må en prest (el predikant) vite. Sektenes kirkeødeleggende virksomhet er godt for noe. Det blir klart hvem troens bekjennere er, de som holder fast ved den rett utlagte Skrift fra dens Herre. De etterfølger apostelordets lære fra ham. For-

holdet til apostelordets lære avslører forholdet til åpenbaringsordets Gud. Her skilles sann og falsk teologi. (1 Kor 11:19)

Jesus innskjerpet profetenes domsforkynnelse da han avviste fariseernes lære. Det samme gjorde apostlene. Denne kirkestrid tar ikke slutt før på Dommens dag. Fari-seismens menneskesyn og frelseslære følger kirken som en skygge gjennom historien. Det skjer over alt hvor man under skinn av kristentro lærer tilhørerne at de har evnen til å velge det gode fremfor det onde, og samarbeide med Gud om frelsen. Slik blir evangeliet om Guds frie nåde tilpasset forestillingen om den bleksottige og snille allfa-der som med utstrakte armer venter på alle. Man forkynner *at* Gud elsker menneske- ne, og viser gjerne til menneskenes likeverd for ham.

Hva er problemet? Det er en forkynnelse uten «korsets anstøt» (Gal 5:11). Man unnla-ter å forkynne *hvordan* Gud har elsket oss alle, for man tar hverken lov eller evangeli-um på alvor i Jesus Kristus og ham korsfestet. Denne unnlåtelsessynd kalles «billig nå- de». Tilhørerne blir henvist til en idé istedenfor til Guds konkret-anskuelige handling: «SÅ har Gud elsket verden, at han gav sin enbårne Sønn osv (Joh 3:16, Jf Gal 6:12-14).

En forkynnelse uten Sønnens lidende lydighet i Jesu skikkelse har utspring i mennes-kets *overtro* på selvets muligheter for Gud, og menneskets iboen de *trang* til å be-grunne sitt gudsforhold «av egen fornuft eller kraft», som det heter i forklaringen (3 trosart). Man gjør seg lekker som om man av naturen ikke tilhører den totalitet som kalles «verden» - den gudsfjendtlige verden. Guds hellige lov avslører og fordømmer med rette. Evangeliet forkynner syndenes forlatelse og oppreiser fra døden i våre syn-der. Så kommer troen av evangeliet om Guds forsoning med verden, fullbrakt i Kristi død på forbannelsens tre.

Her handler det ikke om tenkte tilfeller og generelle betraktninger, men om *virkelighe-ter* - om *arvesyndens motstand* i alle mennesker, og om *åpenbaringsordets Gud*, nid-kjær for sitt verk som han elsker. Det kan ingen vite uten Guds vitnesbyrd i en bevitnet Jesus-historie - om Jesu persons hemmelighet og om hans lidelse, død og oppstandelse for alle og i alles sted. Kristentroens begrunnelse er Guds Sønnens lidende lydighet, som har oppfylt Guds liv i alle deler og i alles sted. Gud forlikte verden med seg selv i Mid-lerens død. Det endegyldige og eviggyldige vitnesbyrd er Guds vitnesbyrd, da han Je-sus opp fra de døde, rettfærdiggjort i alles sted. Han er vår hellighet og rettfærdighet for Gud. Gjennom ham lærer vi Gud å kjenne og ha evig liv i ham. Ellers ikke.

En tro med de reservasjoner eller fornektelser som fornuften krever, er ingen tro. Tro med forbehold er vantro – alle syndearters mor. Dens kjennetegn er lære og liv i be-visst motsetning til apostelordets lære fra Skriftens Herre. Da står ikke bruken av bi-belord i Den Hellige Ånds tjeneste, men blir misbrukt i kalkstrykeres fromhet. Billig nåde har mange ansikter, som hver på sin måte pranger med egenrettighetens lysende fortjeneste.

Martin Luthers illustrasjon ved hjelp av Galaterbrevet:

KAP 1. EGENRETTFERDIGHETEN

- (1) leder bort fra kallet, gitt av nåde,
- (2) foretrekker et annet evangelium,
- (3) forviller troendes sjeler,
- (4) forvrenger Kristi evangelium,
- (5) er en forbannelse,
- (6) søker å vinne mennesker,
- (7) er mennesker til behag,
- (8) er ikke Kristi tjener,
- (9) kommer av mennesker – ikke ved åpenbaring.
- (10) Den ypperste lovrettferdighet er ingenting.
- (11) Den ødelegger Guds kirke.

KAP 2

- (12) Den gjør rettferdiggjørelsen umulig med gjerninger,
- (13) gjør de rettferdige i Kristus til syndere,
- (14) gjør Kristus til syndens tjener,
- (15) gjenoppbygger den nedbrutte synd,
- (16) gjør oss til overtredere,
- (17) forkaster Guds nåde,
- (18) anser Kristus for å være død forgjeves.

KAP 3

- (19) Den gjør oss til uforstandige galatere,
- (20) forhekser,
- (21) lytter ikke til sannheten,
- (22) korsfester Kristus på nytt,
- (23) tror at den har sine gjerninger å takke for Ånden,
- (24) begynner i Ånden og ender i kjødet,
- (25) er under forbannelse,
- (26) gjør tillegg til Guds testamente og forakter det,
- (27) gjør at synden flommer over,
- (28) blir lagt under synd.

KAP 4

- (29) Egenrettferdigheten reller under elendige "makter",
- (30) gjør at evangeliet blir forkynt forgjeves,
- (31) gjør at all erfaring og alt arbeid er forgjeves,
- (32) gjør oss til treller og tjenestekvinnens sønn,
- (33) gjør oss arveløse sammen med tjenestekvinnens sønn,
- (34) virker at Kristus blir oss til ingen nytte.

KAP 5

- (35) Den gjør oss skyldige til å holde hele loven,
- (36) skiller oss fra Kristus,
- (37) er falt ut av nåden,
- (38) hindrer oss fra å løpe vel på det godes vei,
- (39) er en oppfordring som ikke kommer fra Gud,
- (40) er en fordervelsens surdeig.
- (41) Den som lærer slikt, skal bære sin dom.
- (42) Egenrettferdigheten virker at vi bites innbyrdes og blir oppspist av hverandre,
- (43) regnes blant kjødets gjerninger.

KAP 6

- (44) Den får noen til å mene om seg selv at han er noe, den som ingenting er,
- (45) roser seg av noe annet enn Gud,
- (46) behager de kjødelige på kjødelig vis,
- (47) hater *korsets anstøt*,
- (48) holder ikke engang loven,
- (49) roser seg av dem som lærer kjødets gjerninger,
- (50) duger ikke til noe og betyr ingenting.

Et Luther-ord om bibelbruk i korsets skole:

- "siden kunnskap, prøvelser og ren skriftutleggelse mangler hos prester og biskoper, må de henfalle til sikkerhet. *De blir ikke prøvd i fristelser, kors og forfølgelser, som visselig følger Ordets rene forkynnelse.* Derfor kan de umulig forstå Paulus. /.../ om vi ikke holdes i øvelse med tyranners og kjetteres vold og list.

Kjenner vi ikke skrekken for satans brennende piler i hjertet, ville Paulus forbli like dunkel og ubegripelig for oss, slik han har vært det for den hele verden i de henfarne århundrer, og fortsatt er det for våre motstandere papister og svermere.

Det er profetiens gave - og våre studier forent med indre og ytre anfektelser - som gir oss nøkkelen til Paulus og hele Skriften." (SGal, 347. Gal 4:13f. WA 40 I, 634. Kursiv her)

21. DET FLERTYDIGE ORDET "KIRKE"

Mange forbinder ordet "kirke" med kirkehuset, presten og den organiserte kirkevirksomhet. Da må man oppfatte kirken som menneskeverk, underlagt menneskers kontroll.

Opprinnelig kom de kristne sammen i privathus hvor de kunne høre Ordet og holde Herrens Nattverd. Der var den forsamlede menighet "kirke" under Kristi nådige herredømme. Kirkehusene ble først vanlige på 300-tallet, da kristentroen ble anerkjent som offentlig religion i den keiserlige almanakk.

Den troende kirke – den bekjennende kirke

Uttrykket "den troende kirke" sikter til kirkens hellige tro, den tro som Gud virker med sitt evangelium bevitner med apostlenes lære fra Kristus. Den treene Gud er med andre troens kilde og det overordnede subjekt i kristnes bekjennelse og bønn.

Apg 18:27 - (han) ble til stor hjelp for dem som ved Guds nåde var blitt troende. **1 Tim 4:10** – den levende Gud, som er alle menneskers frelser, men først og fremst de troendes.

Kirkens tro er begrunnet i Kristi lidelse, død og oppstandelse på den tredje dag, "slik Skriftene har sagt" (1 Kor 15:3f, jf Mt 16:21). Han er den levende hjørnestein i kirkens grunnvoll. Uten den Oppstandne ville kirkens Kristus-bekjennelse, apostelordets lære og kirkens gudstjeneste vært ukjent i verden. Den oppstandne Kristus sammenfører og sammenholder kirken som tros- og lærefelleskap. Det gjør han med apostlenes lære fra ham. Allerede kirken i Salomos buegang fremstod som apostolatets kirke, ortodoks og konfesjonell (Apg 2:42).

Ef 2:20f - Dere er bygd opp på apostlenes og profetenes grunnvoll, men hjørnesteinen er Kristus Jesus selv. Han holder hele bygningen sammen, så den i Herren vokser til et hellig tempel. **1 Kor 4:17f** – Timoteus /.../ skal minne dere om min vei i Kristus Jesus, slik som jeg lærer over alt, i alle menighetene. Noen av dere er blitt overlegne, fordi de tror at jeg ikke kommer tilbake. **11:2** – Dere skal ha ros for at dere /.../ holder fast på de overleveringer jeg har gitt videre til dere. **15:1f** – Jeg kunngjør for dere, brødre, det evangelium jeg forkynte dere, det dere har mottatt og står på. Gjennom det blir dere frelst, hvis dere holder fast på det ordet jeg forkynte.

Troen er aldri uten kirkens gudgitte Kristus-bekjennelse til Jesu undervisning i Skriftene om sin person og sitt verk. Peter bekjente på vegne av de tolv Kristus-bekjennelsen, som Jesu Far i himmelen er opphav til. De bekjente ham ikke umiddelbart, men i svar med Jesu undervisning i "Skriftene". Kristi person og verk er troens årsak. kirken er ikke bygd et menneskes myndighet, men på det embete som bekjenner det samme som Peter bekjente på vegne av de tolv. Derfor talte Jesus til Peter som en tjener: «På denne klippe», det vil si på dette embete vil jeg bygge min kirke...»

Mt 16:16-18 – «Du er Messias, den levende Guds Sønn.» Jesus tok til orde og sa: «Salig er du, Simon, Sønn av Jona. Dette har ikke kjøtt og blod åpenbart deg, men min Far i himmelen. Og det sier jeg deg: Du er Peter, på denne klippe vil jeg bygge min kirke, og helvetets porter skal ikke få makt over den.»

1 Pet 2:5 – Vær selv levende steiner som bygges opp til et åndelig tempel! Bli et hellig presteskap, og bær fram åndelige offer som Gud gjerne tar imot, ved Jesus Kristus. **2 Tim 2:15** – du skal vite hvordan en skal ferdes i Guds hus, som er den levende Guds menighet, sannhetens støtte og grunnvoll. 1 Kor 6:15-20, 2 Kor 6:14-18, osv.

Felles bønn i offentlighet er trosbekjennelse og må være i samsvar med Kirkens kjen- netegn. Det er svermeri å begrunne Guds kirkes nærvær med inderlighet, kjærlighet, iver osv. De er ustadige og tvetydige kjennetegn som forgår.

Den rett utlagte Skrift

Hva troen tror på (fides quae), kan prøves på apostelordets lære fra Kristus. Andre kil- der finnes ikke. Guds kirke på jorden har ikke noe Guds mandat til å forandre eller re- servere seg mot apostelordets lære. Følgelig er det ikke meninger, men den rett utlag- te Skrift fra dens Herre som virker skillet mellom rettlærende (ortodokse) og vranglæ- rende (heterodokse) kirker. Dette skille består inntil Dommens dag. Utopister prote- sterer.

Apostelordets lære fra Kristus er "den sunne lære" – i motsetning til fremmed eller selvvalgt lære. Det greske ordet for vranglære – *heresi*, kommer et ord som betyr «jeg velger meg» (*haireomai*). Foretrekker man sin egen eller andres mening fremfor apos- telordets lære fra Kristus, da opptrer man som heretiker. Kunnskapskilden er en an- nen.

Joh 8:44 – Dere har djevelen til far, og dere vil gjøre det deres far ønsker. Han har vært en morder fra begynnelsen og står ikke i sannheten; det finnes ikke sannhet i ham. **2 Tim 4:1** – Ånden sier med klare ord at i de siste tider skal noen falle fra troen. De skal holde seg til ån- der som fører vill, og til lærdommer som stammer fra onde makter.

2 Tim 3:1-5 – i de siste dager skal det komme vanskelige tider. For da vil menneskene være egoistiske, glade i penger, fare med skryt, være overmodige, snakke stygt om andre, være ulydige mot foreldre, utakknemlige, uten respekt for det hellige, ukjærlige og uforsonlige, fare med sladder, mangle selvbeherskelse, være rå, likegyldige for det gode, svikeyfulle, oppfaren- de, innbilske. De elsker lystene høyere enn Gud. I det ytre har de gudsfrykt, men de fornekt- er dens kraft. Vend deg bort fra slike folk!

Avgjørende for kirkens liv er ikke formene, men evangeliets rene lære og sakrament- forvaltning i samsvar med Kristi ord (CA 7). Den antikristelige åndelighet kjennes på selvopphøyet råderett over kirkefelleskapets ordninger.

Sakramentene - Guds synlige Ord i kraft av Guds forkynte ord

Det strider mot Guds ord å skille sakramentenes forvaltning fra Ordets forkynnelse – eller omvendt. Skillet etablerer forestillingen om to myndighetsområder – det ene for presten, det andre for predikanten. Noe lignende skjer når man underviser om Natt- verdens sakrament uten hensyn til Kristi ord over framsatt brød og vin. (CA 5 beskriver

det nytestamentlige presteembete (hyrdeembete) siden aposteltiden: "For at vi skal få denne tro, er evangelieforkynnensens og sakramentforvaltningens embete innstiftet".)

Det er vanlig blant lutheranere å bruke ordet "kirke" om Guds universelle (allmenne) kirke, og ordet "menighet" om det ordnede nådemiddelfelleskap på stedet. Denne ordbruk handler om skilte størrelser, for det lokale gudstjenestefelleskap er samtidig uttrykk for den universelle kirkes tilbedelse hvor som helst Guds hemmeligheter blir forvaltet med troskap. Desto viktigere er de liturgiske uttrykk. De bevitner denne underfulle enhet og sammenheng.

Den forsamlede menighet samarbeider med sin prest om de handlinger som den oppstandne Kristus har innstiftet og befalt. Disse handlinger betegner *det unike* ved prestens hyrde- og lærergjerning i menigheten. Derfor er det feil å omtale den som "prestjobben".

Det er forskjell på kirkefelleskap og kirkeorganisasjon. Et kirkefelleskap omfatter menigheter av samme bekjennelse. Deres samarbeid om felles støttetiltak er da å forstå som en troens frukt i kjærlighet. Det er uttrykk for villfarelse og falsk åndelighet når mennesker representerer en kirkeorganisert uenighetskultur og føyer seg etter røversynodens lærevedtak.

Benevnelsen "folkekirke"

Benevnelsen gir inntrykk av en parallell til Guds folk i den gamle pakt, som i etnisk forstand var "Israel etter kjødet" (1 Kor 10:18). Til forsvar for folkekirken har men vist til Jesus som ikke brøt med den, tross kritikkverdige forhold. Med denne betraktningmåte blandet man sammen «folk» (el nasjon) og kirke, og kalte for «separatister» de lutheranere som gjenopprettet menigheter på kirkens grunn, lagt i begynnelsen. Andre utvandret til land hvor de var fri til å gjenopprette kirkefelleskap på kirkens ubeskårne grunnvoll.

Kilden til benevnelsen «folkekirke» er nasjonalromantiske idéer fra første halvdel av 1800-tallet (eks NFSGrundtvig og filosofen Hegel. Jf "nasjonalkirken" i 1930-årene). Uttrykk av typen «Den norske folkekirke» markerer det institusjonaliserte oppbrudd fra den evangelisk-lutherske bekjennelse, for her rår menneskers meninger og holdninger, og ikke Jesus med apostelordets lære fra ham som er Skriftens Herre og kirkens Lærer.

På den ene side kan *folkeviljen* vinne fram gjennom representasjon i en kirkeorganisert råds- og møtstruktur, og med kirkemøtets flertallsvedtak kontrollere brede samfunnsinteresser. Da fungerer den organiserte kirkevirkosomhet som rammeverk for den sekulær-liberale kvasireligion som vil tilfredstille dens livsfølelse og rituelle behov. Begrepet "folk" får dermed opposisjonelle overtoner (jf folkereisning, selvstyrekrav) og et innhold bestemt av individets frihet, likhet og brorskap (el likestilling). Seire vinnes med «halleluja» og gledesårer religiøse «happenings» iverksatt fra kirkebestemt dato, men seirene gjelder den nyhedenske livsstil. Den toger inn i kirkefelleskap som historisk sett har tømt kirkehus for folk og la en gang så blomstrende kirkefelleskap øde.

Hvor det unike ved kirkens budskap og virksomhet blir vraket og menigheten alminneliggjort, der blir virksomheten uinteressant.

På den annen side kan også «*konservative*» kristne vinne fram gjennom mobilisering, og med kirkemøtets flertallsvedtak vinne kontroll over apostelordets lære i gudstjenestelige ordninger. Da fungerer den organiserte kirkevirksomhet som rammeverk for de "personlige" kristne som til sammen utgjør "kristenfolket", men da med "folket" som arbeidsfelt og misjonsmark.

På begge sider er man bundet sammen i den overordnede fellesinteresse som den organiserte virksomhet representerer i vedtatte former. Da fungerer forestillingen «Den norske folkekirke som *ideologisk overbygg*. Det helhetlige hensyn fremtvinger kompromisser som i noen grad tilgodeser den tapende part, iallfall for en tid (biskopelig pragmatisme). Så trekker partene et lettelsens sukk, for folkekirken består ved å tilfredsstillende menneskers behov for overgangsriter og magisk-terapeutisk deisme i krisituasjoner. Virkningen er omfattende og kirkeødeleggende. Den omdanner folkekirken i folkereligionens bilde. De kirkehus som en gang var innordnet den evangelisk-lutherske bekjennelse under sogneprestens tilsyn, står åpner for anti-kristus i Herrens tempel.

Dåpmisbruk

Folkekirke-idèen lar dåpen være *koblingen* mellom borgersamfunn og kirkesamfunn, mellom "folk" og "kirke". Det er en påstått kobling, uavhengig av forsakelsen og kirkens gudgitte tro, og løst fra den evangelisk-lutherske kirkes identifikasjon med Den Ene Hellige Kirke i skriftbunden tradisjon. Under parolen "åpen folkekirke" genererer koblingen forestillinger om en syntese mellom kirkelige og folkelige interesser (metaforisk manipulasjon). Et eksempel var venstre-grundtvigianismens(1800-t), som identifiserte kirken med folkets interesser (den sekulære bekjennelsespragmatisme).

Guds hus og kirke i nytestamentlig mening er noe annet enn et folkets hus, hvor guden *demos* (folket) rår. Motsetningen er himmelropende. I Guds kirke styrer Kristus med den rett utlagte Skrift, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære fra ham. Her lærer døpte å etterfølge alle Kristi befalinger og leve i Guds kirkeorden som Guds kjære barn for Kristi skyld. I den åpne folkekirker tjener dåpen som alibi for rettighets- og likestillingskrav i et «indrekirkelig» demokrati.

Det liberale folkedemokratis idèer om individers likestilling og rettigheter la premisser for folkekirkenes organisering i Norden. De lavkirkelige viste til det abstrakt-funksjonelle embete som "alle" kristne har del i, og viste til det alminnelige prestedømme i kampen mot embetsmannsveldet i kirken. Prestens utøvelse av prekenembetets gjerning i menigheten ble innordnet det parlamentariske system, og kirkens lære og liv gjort avhengig av folkeviljen i representative organer, i siste omgang av Stortingets lovgivende myndighet over Kirkeordningsloven (fra 2017). Kirker som formelt sett var "evangelisk-lutherske", ble ofre for regimentblanding og positivistisk (ateistisk) kirkerett. Et vendepunkt i Danmark-Norge var «den suveraine Kongelov» fra år 1665, stadfestet med Norges Grunnlov av 1814.

Ikke kirkedemokrati, men kristokrati

Kristi kirke er verken statsstyrt eller folkestyrt. Kirken er et kristokrati hvor Kristus alene er Herren og kilden til kirkens sendelse og prekenembetets kompetanse, autoritet og gyldighet i læresaker. Denne delegering "ovenfra" omfatter alle kirkenivå – først til Herrens utvalgte apostler, så til prestene etter dem, og til den bekjennende menighet i den gudstjenestelige samling om Ord og sakrament.

I Kristi kirke har ingen krav på noe som helst, for i likhet med Kristus er alle tjenere i Guds kirkeorden og Kristus underordnet – enhver i sitt kall. Men et kirkestyre hjemlet i representasjon og flertallsfornuft, må nødvendigvis agere reduktivt i sin omgang med kirkens grunn, lagt i begynnelsen.

Hvem er årsak til åpen kirkesplittelse?

De lekfolk som unntaksvis gjenopprettet det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap (eks Nord-Sverige begynnelsen på 1800-t), de ble stemplet som "separatister", og menigheter av luthersk bekjennelse ble gitt "kirkesvik"-status (jf landssvik). Benevnelsene tilslørte den bekjennelsessituasjon da bekjennelsestroskap i praksis betyr gjenopprettede gudstjenestefellesskap på kirkens grunn, befridd fra statlig overstyring og påtvungne reservasjoner i lære og praksis, og i lydighet mot Gud mer enn mennesker (Apg 5:28).

22. DEN KJEMPENDE KIRKE

Guds kirke i himmelen og på jorden er både den triumferende kirke for Guds trone og den kjempende kirke på jorden. Hos Gud er en glede, fred og hvile som overgår all forstand. Men under syndefallets kår fins en strid å unngå og en fred å bevare, men ikke for enhver pris:

1 Joh 5:19 - Hele verden ligger i det onde. Rom 12:18 – Hold fred med alle, om det er mulig, så langt det står til oss. 2 Tim 2:23-25, Ef 4:3, 5f.

En kamp for den himmelske læres renhet

Åpenbaringsordets Gud kaller troens bekjennere, men især kirkens hyrder (pastorer og biskoper) til *læreforsvar*. Det utøves ikke med privatmeninger, men med den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Saken gjelder apostelordets læreformidling fra Skriftens Herre og kirkens Herre. Da stiller vi ikke likt, for i kirken gjør kall og vigsel til hyrde- og læreembetet forskjellen mellom prest og menighetslem. Det er prestens skyldighet å vokte den Guds hjord som er ham betrodd, og på Kristi vegne forvalte evangeliet og sakramentene under utøvelse av himmelrikets nøkler. Guds ord opplyser og veileder.

1. Gud har opprettet det fiendskap som kaller kristne til strid

1 Mos 3:15 – (Gud sa til djevelen) «Jeg vil sette fiendskap mellom deg og kvinnen, mellom deg og kvinnen, mellom ditt avkom og hennes ætt. Den skal knuse ditt hode, men du skal

hogge den i hælen.» **Åp 12:9** – Den store drake ble styrtet, den gamle slange, han som kalles djevelen og satan og som forfører hele verden, han ble kastet ned på jorden og hans engler med ham.

Ef 6:10-20 – Bli sterke i Herren, i hans veldige kraft! Ta på Guds fulle rustning, så dere kan holde stand mot djevelen lumske angrep. For vi har ikke en kamp mot kjøtt og blod, men mot makter og myndigheter, mot verdens herskere i dette mørke, mot ondskapens åndehær i himmelrommet. Ta derfor Guds fulle rustning på, så dere kan gjøre motstand på den onde dag og bli stående etter å ha overvunnet alt. Stå da klar med sannheten som belte om livet....

Gud var initiativtageren til "de hellige kriger", da israelittene inntok det lovede land (Josvas bok). De var skyggebilder av troens gode strid i den nye pakt. Nå pågår en helig krig for Guds kirkes fremtreden som apostolatets kirke med de rene kjennetegn fra kirkens Herre. Så lenge denne verden består, må kristne stride for evangeliets renhet og sakramentforvaltning etter Guds ord. Kirkens våpen er «Åndens sverd, som er Guds ord» (Ef 6:17). Derfor må kampen stå *hver gang Ordet blir forkynt og undervisning gitt i Guds ord.*

Joh 15:16a – jeg har utvalgt dere og satt dere til å gå ut og bære frukt, frukt som varer. **Judas 1:3f** – å kjempe for den tro som en gang for alle er overgitt til de hellige. For det har sneket seg inn visse folk blant dere, ugudelige mennesker som etter Skriftene for lengst er bestemt til dom. De forvrenger vår Guds nåde så de kan leve et utsvevende liv, og forneker vår eneste hersker og Herre, Jesus Kristus. Mt 10:34ff. Gal 2:4-10.

Om faren *utenfra*:

Mk 13:13 – dere skal hates av alle for mitt Navns skyld. Men den som holder ut helt til slutt, skal bli frelst. **Joh 16:2** – det kommer en tid da enhver som slår dere i hjel, skal tro at han utfører en tjeneste for Gud. Sal 124 og Åp 12.

Om ødeleggelsen *innenfra*:

Gal 5:1 – Til frihet har Kristus frigjort oss. Stå derfor fast og la dere ikke igjen tvinge inn under trelldommens åk. 1 Kor 10 og Heb 3-4.

Salmenes Bok – *Kristi bønnebok* - lar oss ofte be om Guds redning og hjelp mot våre fiender, f eks Sal 3, 6, 7, 13, 31, 35, 46, 54, osv.

Kravet til troskap og årvåkenhet i overleveringen, gjelder *alle kristne*, enhver i sitt kall, og med Kristi gjenkomst for øye: Mt 24 og Lk 12.

Brudd med apostolisk læreoverlevering krever *brudd med vranglærernes fellesskap*: (i 3 Joh er problemstillingen den motsatte – fellesskap med vranglæreren er brudd med apostelordets lære fra Herren).

2 Joh 9f - Den som ikke holder seg til Kristi lære, men går ut over den, har ikke samfunn med Gud. Den som holder seg til læren, han har samfunn med Faderen og Sønnen. Om noen kommer til dere og ikke fører denne lære, så ta ikke imot ham i deres hjem, og hils ham ikke (jf hilsenen i gudstjenesten: (P) Herren være med dere, (M) og med din ånd. Hilsenen konstituerer og opphever nåderettens forsamling i Guds rike).

"Såkornets lov" er Kristus-mønsteret i Guds kjempende kirke, Joh 12:24.

Illustrasjon: Stefanus, Apg 7 (51f, 55f (jf Dan 7:13), 58f).

I denne kamp er *løftet om seier allerede oppfylt* i Jesu lidelse og død.

Joh 14:27 – Fred etterlater jeg dere, min fred gir jeg dere, ikke den fred som verden gir. La ikke hjertet bli grepet av angst og motløshet. **16:33** – I verden har dere trengsler. Men vær frimodige; jeg har seiret over verden. Jf 3 Mos 3:15.

Fullendelsen gjenstår, når døden blir tilintetgjort.

1 Kor 15:26, 57 – Den siste fiende som tilintetgjøres, er døden. /.../ Gud være takk, som gir oss seier ved vår Herre Jesus Kristus! Derfor, mine kjære brødre, stå fast og urokkelig, og gjør stadig fremgang i Herrens gjerning..

2. Prestens gjerning - en strid på tre fronter

1 Tim 6:12-16 – Strid troens gode strid og grip det evige liv som du er kalt til, og som du bekjente deg til da du avla den gode bekjennelse for mange vitner....

(a) Et forsvar *for Guds ord*:

En kamp for kirkens gudgitte Kristus-bekjennelse, under avvisning av lærdommer i strid med apostelordets lære fra Kristus og Faderen. Kampen medfører lidelse med martyriets mulighet, om Gud vil. På denne front skjer fremveksten av kirkens bekjennelsesformularer og bekjennesskrifter, slik det skjedde i oldkirken og på reformasjonstiden.

(b) Et forsvar *for troens bekjennere*:

Denne kamp gjelder Guds kirkes kjennetegn i menighetens samling om Ord og Sakrament i samsvar med Kristi ord. På denne front føres kampen med preken, undervisning og læretukt.

1 Pet 5:1-4 – Vær hyrder (pastorer) for Guds hjord....

(c) Et forsvar *for menneskenes skyld i nærmiljø og samfunnsliv*:

Da gjelder kampen en livsstil med Kristus selvhengivende kjærlighet som eksempel i lydighet mot Guds bud. På denne front har privatskriftemålet, menighetens diakoni og kristnes kallsgjeringer samfunnsbevarende virkninger (jordens salt). Når Kristus-bekjennelsen ledsager "gode gjerninger", finner mennesker vei til kirkens fellesskap og rett lovprisning. Samtidig markeres fronten mot den hedenske livsstil prisgitt menneskets onde begjær i dets opprør mot Guds gode skapervilje.

Mt 5:13-16 - Dere er jordens salt...

3. Fristelsen til unnfallenhet

Når kristne tilpasser læren til "det jeg føler er rett for meg", da slår de følge med mengden, lik drivtømmer på en mektig flod. De viker unna striden for Guds ord, tilpasser læren til syndefallskulturen og motsier apostelordets lære med forakt for den bekjennende kirke. Vår onde menneskenatur fore-trekker den bekvemme løsning, verdens applaus og harmoni i dette liv. Da dyrker man avguder fremfor å etterfølge apostelordets lære fra åpenbaringsordets Gud og Bibelens Herre.

Mt 4:9f – «Alt dette vil jeg gi deg, dersom du faller ned og tilber meg.» Da sa Jesus til ham: «Bort fra meg, satan! For det er skrevet: Herren din Gud skal du tilbe, og bare ham skal du tjene.» **5:13** – om saltet mister sin kraft, kan det da bli salt igjen? Det duger ikke lenger til noe.... **Åp 2:4** – dette har jeg imot deg, at du har forlatt din første kjærlighet.

Anti-kristus er på fremmarsj hvor kirkefellesskap består med rom for lære og liv i strid med apostelordets lære fra Kristus Jesus, Skriftens Herre. Forførelsen fullendes med handlingsrom for opposisjon under kontroll, lik hunder i bånd. De tar dressur.

Joh 8:28f – Når dere får løftet Menneskesønnen opp, da skal dere forstå at JEG ER han, og at jeg ikke gjør noe av meg selv, men taler slik Faderen har lært meg. Og han som har sendt meg, er med meg. Han har ikke latt meg være alene, for jeg gjør alltid det som er etter hans gode vilje (42f, 47, 51). Jf Mt 23:13-33. Fil 3:7f, 17. 1 Kor 4:16, 11:1, osv.

23. «ORDETS REGEL» KIRKENS RETTESNOR

Joh 10:4-5, 27 – sauene følger ham, for de kjenner hans stemme. Men en fremmed følger de ikke; de flykter for ham, fordi de ikke kjenner stemmen til den fremmede. /.../ Mine sauer hører min røst, jeg kjenner dem, og de følger meg.

Hjordens adferd omfatter Hyrdens adferd og stemme. Hyrden er det Guds Lam som har båret verdens synder (Joh 1:29). Med ham til gave, følger hjorden Den Gode Hyrdes eksempel i kjærlighetens gjerninger. Hjorden – den troende kirke, lever i troens lydighet etter Guds gode skapervilje og med Kristus som eksempel. Guds folk kjennes på etterfølgelsen i Lammets spor, hvor enn det går (Åp 14:4).

«Ordets regel» er Kristi ord – i en sum Kristi virksomme ord over fremsatt brød og vin, både testamentord, tydningsord og befalingsord. Fra ham har vi mottatt den rett utlagte Bibel, gitt kirken i og med apostelordets lære. Den er i sannhet «Guds ord» fra Bibelens Herre (1 Tess 2:13, jf 1 Kor 15:1-3, osv).

Bibelen vitner med sin ordlyd om Jesu person og verk, utlagt av ham selv. Han ga videre læren fra sin Fader, mottatt fra evighet av. Det trofaste og sanndrue vitne er Ordet som ble menneske i Jesu skikkelse (Joh 1:14). Den trofaste kirke bekjenner sin eneste Lærer og rettskilde, og utøver sin nåderett med den himmelske lære fra Faderen og Sønnen (2 Joh 2:18ff). Derfor formaner apostelen, at vi aldri må gå utover det som står skrevet (1 Kor 4:6). I så fall farer vi vill og fører andre vill. Hvordan påstå noe slikt? Svar: På grunn av Guds endegyldige eviggyldige vitnesbyrd.

Åpenbaringsordets Gud har bevist sin og Jesu troverdighet da han reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag, slik Det gamle testamente vitner om ham. Åpenbaringsordets Gud er kilden til kirkens Kristus-bekjennelse og nåderett i en bevitnet Jesus-historie. Den er ikke avsluttet, men fortsetter i nåtid. Det kan vi vite av Guds kirkes kjennetegn, innstiftet og befalt av den korsfestede og oppstandne Kristus. De er ytre tegn i en dennesidig historie. De høres og ses hvor de blir forvaltet i den forsamlede menighet slik han har befalt. I motsatt fall må troløse tjenere spørre: Hvor er Jesus?

Synlige påminnelser er allerede prekestolen, døpefonten og Herrens bord – og med skriftestolen i det gammellutherske kirkerom. De er påminnelser om det apostoliske prekenembete, himmelrikets nøkler, misjonsbefalingen, dåpen og alterets sakrament, innstiftet «i den natt da han ble forrådt». Forvaltet på troskapens vilkår, vitner tegnene om Den Gode Hyrde, virksom i den forsamlede menighet. Sett fra vår side, er kirkens historie historien om nådemidlenes bruk og om «de helliges samfunn» om de hel-

lige ting, forvaltet på Guds vilkår, i samsvar med Kristi ord uten forbehold eller lærdommer oppfunnet av mennesker.

Kristi befalinger er lette å holde, men etterfølgelsen medfører de omkostninger som Gud tillater. Likevel er korsets åk gagnlig og lett, for syndebyrden har Den Gode Hyrde båret. Kristus ved Faderens nådeside er vår skatt i himmelen. Han alene er årsaken til vår barnerett og nåderett hos Gud, gitt den enkelte i dåpen. Derfor må dømte lære Ordets regel, skal de kunne gjenkjenne Den Gode Hyrdes stemme, ferdes rett i Guds kirke og fly inntrengere og røvere.

Martin Luther brukte uttrykket "Ordets regel" i en preken som nok blir sjelden lest eller opplest i vår tid. Den finnes i den norske Kirkepostillen på Tredje Pinsedag (s 302). Tekst: Joh 10:1-11. Det fins bare tre Luther-prekener over denne teksten, alle fra 1520-tallet, og derfor gjenspeiler de konfrontasjonen den gang mellom det evangeliske presteembete og Romerkirkens offerprestedømme. En nyttig påminnelse for oss er Luthers utleggelse av det siterte Jesus-ord, Joh 10:4-5, her i oppdatert språkdrakt:

- "alle kristne har makt og rett til å dømme om all lære, skille seg fra falske lærere og biskoper og ikke lyde dem /.../ andre kjennetegn trengs ikke enn de Kristus har gitt. Denne dom er de skyldig til å følge og altså flykte fra alle slike, uansett hvem og hvor store og mektige de enn er.

Hermed er alle de avsatt fra sitt embete og sin myndighet som vil styre i kirken og likevel ikke forkynne Kristi ord, men sine egne bud. De krever av folk at man skal adlyde dem som biskoper, de som representerer kirkens organiserte myndighetsområde (el ordentlige regimente).

Dertil er Kristi hjord skyldig til å etterfølge denne Kristi dom og anse slike for avsatte, ja, som fordømte og utskilte fra Kristi kirke, og å flykte for dem som forbannede. Så sant de vil være Kristi fromme og trofaste hjord, skal de ikke la seg røve eller selv gi bort denne sin domsmyndighet, så de bifaller, antar eller følger hva de andre måtte beslutte annerledes, de være paver, biskoper eller kirkemøter."

Kirkens fremste martyr er Den Gode Hyrde, som ga sitt liv til løsepenge for sin hjord. Vi er dyrt kjøpt. Hjorden tilhører ham – og ingen annen. Og ingen kan være hyrde for en menighet uten å være villig til å lide for Ordets skyld, så får lidelsen komme som Gud vil.

Apg 20:28 – Gi akt på dere selv og på hele den hjord hvor Den Hellige Ånd har innsatt dere til biskoper, til å være hyrder for Guds kirke, som han har kjøpt med sitt eget blod (e Sv Kyrkobel).

Ordets regel normerer samarbeidet i menigheten. Den er «Guds hjord» (1 Pet 5:2). Med Kristus til gave, fornyer han våre liv med herlighetsriket for øye. Skjult under korset bærer Ordets regel frukt til Guds ære.

Til bibelstudium og samtale:

Med Ordets regel følger «utskillelsens regel» – nei til fremmede guder og avguderisk myndighet, Jos 24:14-15. Mt 7:15-27, 16:25.

Apostolatets kirke kan ikke fremstå uten «utskillingens regel». Se Rom 16:17f, Gal 1:8f. Kol 2:8. 2 Tess 3:6, 2 Tim 3:5-9, Tit 1:16, 3:10, 2 Joh 10f.

Kirkens rettsgrunn, se Ef 2:20, 1 Tim 3:15, osv.

Eksempel: Sendebrevet til Laodikea-menigheten, Åp 3:14ff.

24. DEN ÉNE HELLIGE KIRKES ENHET OG VEKST

Først to observasjoner i Nytestamentet: (1) Ikke noe sted fremstiller Guds kirkes hellighet som en kvalitet ved kristne mennesker. (2) Ikke noe sted fremstiller kirkens enhet og vekst som et produkt av mennesker, det være idéer, behov, hensikter, proselyttering og organisasjonstalent. Alt slikt vitner om *”lyst til tom ære”*, Gal 5:26.

Joh 17:19 – Jeg helliger meg selv for dem, for at også de skal være helliget i sannhet.

Jesus - den ene Hellige og Rettferdige, skilte seg ut for å frembære seg selv som et hellig offer for alle oss andre. Den Ene for alle. Denne enestående hendelse er Jesu øversteprestelige gjerning. Den er det store og uuttømmelige hovedtema i Bibelen, og skal så være i hver eneste preken.

Kristus har helliget sin kirkebrud med sin offerdød, og hun tjener Gud i Kristi hellighet rettferdighet. Den Hellige Ånd skiller kirken ut fra alt som er syndig og urent. Med Ordet og sakramentene som midler, tilregner han kirken Kristi hellighet og han gjør henne hellig, hva hun allerede er i ham.

Ef 5:25f - Kristus elsket kirken og gav seg selv for henne, for å hellige henne ved å rense henne i vannets bad med ordet, og for å stille kirken frem for seg i herlighet. (E Sv Kyrkobel.).

Jesus ber ikke bare for apostlene og deres etterfølgere i prekenembetet. Han ber for alle kristne og hver enkelt til samme tid: - *«at de alle skal være ett, likesom du Fader, i meg og jeg i deg, at også de skal være ett i oss, så verden skal tro at du har sendt meg.»*

Ordene taler om det guddommelige vesen. Sønnen er av samme vesen som Faderen – *«du, Fader, i meg og jeg i deg.»* Han ber for alle kristne, at de skal være ett i Faderen og Sønnen. Eller sagt med apostelen Peter: Han ber for oss om *«samfunn med guddommelig natur»* (2 Pet 1:4). Hvordan er det mulig, undres vi. *«Ved de dyrebare og meget store løfter»*, forklarer han.

Når evangeliets rene lære blir mottatt, da oppstår en guddommelig enhet mellom mottageren og Guds kirke i himmelen og på jorden. Guds kirkes enhet er en *læreenhet* på gudgitt læregrunn. (CA 7.)

Den som reserverer seg mot apostelordets lære fra Sønnen og Faderen, han stiller seg utenfor den rettroende kirkes guddommelige enhet. Denne enhet kommer synlig til uttrykk i Den Hellige Nattverd – i kommunionen:

1 Kor 10:16f – Velsignelsens kalk som vi fremsier velsignelsesbønnen over, er den ikke samfunn med Kristi blod? Siden det er ett brød, er vi, skjønt mange, ett legeme. Vi får jo alle del i dette ene brød. (E Sv Kyrkobibel.)

De helliges samfunn i de hellige ting er årsaken, når vi forkaster vranglæren og holder oss borte fra vranglærernes altere. I stedet kneler vi ved de altere hvor evangeliets rene lære blir forkynt og vi mottar med munnen Kristi legemes og blods sakrament, slik Kristi ord sier. Da blir vi forent med ham og er ett i Faderen og Sønnen. Den Hellige Ånd virker ved Kristi evangelium den tillitsfulle tro på Kristi ord – om underet han gjør og gaven han lar rekke fram i en jordisk skikkelse til mat og drikke. Da forkynter vi med vår kommunion Herrens død inntil han kommer, for at verden skal tro at Faderen har utsendt Sønnen i Jesu tjenerskikkelse til løsepeng alle.

Guds underfulle gave tatt i betraktning, må vi for all del unngå å gjøre vår nattverdfeiring og altergang til hovedsaken i messen. De helliges samfunn består i Guds underfulle gave – Faderens forsoning med verden i den natt da Sønnen ble forrådt. Gjør vi kirkes enhet og vekst til et produkt av menneskers skjønn og anstrengelser, vanhelliger vi Guds navn og stiller oss utenfor Guds Ene Hellige kirkes enhet. Derfor bruker vi ikke den skjønnmalende ordbruk om «kirkefellesskap på tilstrekkelig grunnlag», «forbrødring i kjærlighet», «tjenestefellesskap», «åpen folkekirke» og lignende.

Kristus forener og gir vekst

Den treéne Gud forener kirken og lar henne vokse med sitt skapende ord. Han innlemmer mennesker ved tro og dåp, og bygger kirken.

1 Kor 3:7 – Derfor er de ikke noe, hverken den som planter eller den som vanner, men bare Gud som gir vekst. Kol 2:19

Ef 2:21f – (Kristus Jesus) holder hele bygningen sammen, så den i Herren vokser til et hellig tempel, og gjennom ham blir også dere bygd opp til en bolig for Gud i Ånden.

Kristus er til stede i den forsamlede menighet på troskapens vilkår, for prekenembetets utøvere er kalt til å forvalte Guds rikes hemmeligheter slik han har befalt. Da vokser kirken "innenfra" - i dem som hører Kristi ord forkynt og anvender forsoningens goder, enhver på seg selv. De blir rotfestet i Guds ord og bærer frukt, Gud til ære.

1 Kor 4:1f, 6 – Så skal dere /.../ se på oss som Kristi tjenere og forvaltere av Guds hemmeligheter. Nå kreves det av forvaltere at de viser troskap. /.../ at dere kan lære ikke å gå ut over det som er skrevet. .

Joh 17:20f – Jeg ber /.../ også for dem som ved deres ord kommer til tro på meg. Jeg ber at de alle må være ett, likesom du, Far, er i meg og jeg i deg. Slik skal også de være i oss, for at verden skal tro at du har sendt meg. Jf 10:17. Mt 16:18. Ef 3:14-19, Kol 2:6f.

På kirkens grunn, lagt i begynnelsen

Kristus bygger sin kirke og forener den på apostlenes og profetenes grunnvoll, hvor han selv er den levende hjørnestein. Grunnvollen består i den rett utlagte Skrift fra dens Herre. På denne basis blir den Kristus-virkelighet bygd opp "som ikke er gjort med hender", Mk 14:58. Guds kirke hører uatskillelig sammen med Kristus, og er det

mysterium som hans legeme var i Jesu skikkelse. Den troende kirke er Kristus-virkelighet og bærer Guds eget vesen fra evighet.

Joh 2:19 – Jesus svarte: «Riv ned dette templet, og jeg skal reise det opp på tre dager.»

1 Kor 3:16f – Vet dere ikke at dere er Guds tempel, og at Guds Ånd bor i dere? Dersom noen ødelegger Guds stempel, skal Gud ødelegge ham. For Guds tempel er hellig, og dette tempel er dere. Ef 2:20f.

I nåtid er Guds kirke å finne i den forsamlede menighet med de gudgitte kjennetegn. Tegnene høres og ses i en, jordisk virkelighet av kjøtt og blod.

Rom 12:1f – Ved Guds barmhjertighet formaner jeg dere, brødre, til å bære legemet fram som et levende og hellig offer som er til Guds behag. Det skal være deres åndelige gudstjeneste. Og la dere ikke lenger prege av den nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan bedømme hva som er Guds vilje: det gode, som er til hans behag, det fullkomne. Joh 15:19, jf 17:15, 18:36, 1 Joh 4:5f.

Kristi legemes vekst

Storhetsidéer motiverer alliansebevegelser og den moderne økumenisme, med drømmer om "et stort økumene". Typisk er uhistoriske forbilder om den udelte kirke gjennom tusen år, og «den apostoliske menighet» etter modell fra menigheten i Korint. Da overser man Jesu lignelser om såkornet og surdeigen (Mt 13:33-43). De er Kristus-lignelser om «såkornets lov».

Joh 12:24 (Jes 53) – Hvis ikke hvetekornet faller i jorden og dør, blir det bare det ene korn. Men hvis det dør, bærer det rik frukt. Mt 13:33-33. Apg 15:11, Rom 6:10f, 1 Kor 15:36, Gal 3:20f osv.

I Nytestamentet fins ingen skildringer av endetiden som en gullalder for Guds kirke på jorden. Her finnes ingen løfter om en sukséhistorie. Jesu lignelser varsler det skjulte skjebnefellesskap med gudmenneskets lidelse, død og oppstandelse. Kristi legemes enhet og vekst er Kirkens enhet og vekst hos dem som hører Kristi ord, bekjenner ham og holder fast ved apostelordets lære fra ham. Hos dem er Kristus virksom med sitt ord.

Ef 4:15ff – la oss holde oss til sannheten og i alt vokse opp i kjærlighet til ham som er hodet, Kristus (e Sv Kyrkobibel). Fra ham kommer hele legemets vekst; det sammenføyes og holdes sammen av hvert støttende bånd, alt etter den oppgave som er tilmålt hver enkelt del, og slik vokser legemet og blir bygd opp i kjærlighet. Jf 2:20-22.

Kristi løfte til sin kirkebrud gjelder Åndens gjerning. Åndens midler er Kristi evangelium og sakramenter. Ved dem skaper han og styrker troen på Kristi velgjerninger "for oss".

Joh 16:14 - Han skal ta av mitt og forkynde dere". Rom 10:16f. Jf **Apg 15:7** – ved min munn.

Kristi kirke vokser innenfra i enhet og sannhet

Kirkevekst er alltid Kristi legemes vekst "innenfra", i det gjenreiste skaperverk. (CA 5) På grunn av arvesynden må veksten være ufullendt inntil troens bekjennere legges i grav. Likevel består Guds kirkes enhet, for Guds ords sannhet er én. *Enhet og sannhet* er her her to sider av samme sak og av grunnleggende betydning i det menighetsbyggende arbeid.

Kol 3:16a - La Kristi ord bo rikelig blant dere!

Motiveringen er gitt med dåpen til Jesu død og oppstandelse (Rom 6:3-11). Det merkes når troen øves i gjerninger som har Guds ord og bud for seg, enhver i sitt kall. Virkningen gjør "de helliges forsamling" til et liturgisk og diakonalt fellesskap på Ordets grunn, gitt den enkelte i dåpen.

Ef 2.8-10 – av nåde er dere frelst, ved tro. Det er ikke deres eget verk, men Guds gave. Det hviler ikke på gjerninger, for at ingen skal rose. For vi er hans verk, skapt i Kristus Jesus til gode gjerninger, som Gud på forhånd har lagt ferdige for at vi skulle gå inn i dem. Tit 3:4-8. 1 Kor 3:16f, Ef 2:21f, osv.

På frifinnelsen følger fornyelsen – aldri omvendt. Den Hellige Ånd er livgiveren i deres innerste (hjerter) som tror frifinnelsen, fullbrakt "i Lammets blod". De er Guds kirke i egentlig mening. Etter troen følger kjærligheten, virksom i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg (Første Parten). Hos dem er Kristus virksom med sin Ånd, som lar kirken vokse i kraft av Kristi ord og bli rotfestet "i Kristus" (Kol 2:7).

Menneskers lengsel etter den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, vitner om den spede Kristus-tro underveis, også kalt «den lengtende tro». Andre bekjenner frimodig Kristi velgjerninger, men felles for den svake og den sterke er Kristus i sin hellighet og rettferdighet. Troen har Kristus, som gjør fattige rike. Kristi forbønn omfatter dem alle, og han oppmuntrer oss til å høre og ta vare på Kristi ord. Han gjør vårt legeme til et tempel hvor Den Hellige Ånd bor.

Joh 17:15 – Jeg ber ikke om at du skal ta dem ut av verden, men at du skal bevare dem fra det onde.

Mt 7:24 – Den som hører disse mine ord og gjør etter dem, han blir lik en klok mann som bygde huset sitt på fjell. **Jes 55:3**: "Hør Herrens ord, så skal deres sjel leve!" **Lk 11:28** – Særlige er de som hører Guds ord og tar vare på det. Joh 5:25. Fil 4:9, Åp 3:3, osv.

Joh 14:23f – Den som elsker meg, vil holde fast på mitt ord, og min Far skal elske ham, og vi skal komme til ham og ta bolig hos ham (5:23). Lk 10:16. 1 Kor 3:16.

Det sakramentale kristenliv

Veksten innenfra – i nådemidlenes bruk – kjennetegner lemmenes liv i Kristi kirke, så lenge vi lever her. De troende lever av Guds kirkes kjennetegn, og blir oppbygget sammen med de andre. Kirkens enhet er aldri en «jeg vil-enhet», eller en "jeg alenevekst", men alltid en «sammen med Kristi legemes enhet» og alltid en «sammen med Kristi legemes vekst». Jf Ef 4:15f. Målet er felles for alle: "det evige liv, at de kjenner deg, den ene sanne Gud, og ham du utsendte, Jesus Kristus" (Joh 17:3).

Gal 3:26f – dere er alle Guds barn ved troen på Kristus Jesus. Alle dere som er blitt døpt til Kristus, er blitt ikledd Kristus. Rom 6:3f, 13:14. Gal 5:16.

Den rangsnudde prioriteringsmåte

Den lar virksomheten være innordnet menneskers vilje, interesser og behov. Da må veksten søkes i opptelling og statistikk, og enhetskriteriet være kirkefaraiseismens gode miljø. Men de helliges samfunn i de hellige ting dør av slikt. Et eksempel var Tyatira-menigheten, Åp 2:18ff.

25. GUDS KIRKES ENHET STÅR IKKE I GJELD TIL KJØDET

Alt i kirken handler om dåpen

Rom 1:28, 32 – Fordi de ikke brydde seg om å ha kunnskap om Gud, overgav Gud dem til deres egen sviktende dømmekraft, så de gjør slikt som ikke sømmer seg. De er fulle av all slags urett, umoral, pengejag og ondskap... /.../ De vet at Guds lov sier at de som gjør slikt, fortjener å dø. Men ikke bare gjør de dette selv, de roser også andre som gjør det.

Rom 6:3, 11 – vet dere ikke at alle vi som ble døpt til Kristus Jesus, ble døpt til hans død? /.../ På samme måte skal dere regne dere som døde for synden, men som levende for Gud i Kristus Jesus. **8:12** – Derfor står vi ikke i gjeld til kjødet, så vi skulle leve etter kjødet (NO 30).

Gal 5:24 – de som hører Kristus Jesus til, har korsfestet kjødet med dets lyster og begjæringer.

Hvor er kilden til kirkens enhet og vekst? Overskriften antyder to typer svar. Til den ene siden går de som begrunner kirkens enhet og gudstjenestefellesskap «ovenfra» - i kirkens Herre, Kristus Jesus. Til den andre siden går de som begrunner enhet og gudstjenestefellesskap «nedenfra» - i mennesket. Begrunnelsen forutsetter et valg mellom uforenlige svar.

Begrunnelsen «nedenfra»

Noen finner kilden til kirkens enhet i troendegruppen (el vennsamfunnet), andre i den nattverdfeirende menighet, og atter andre i sognemenigheten (territorialmenigheten). Med medlemskap i den kirkeorganiserte virksomhet lar de seg representere i dens råd- og møtестruktur i en parlamentarisk struktur. I siste omgang er det kirkemøtets flertall som avgjør spørsmål om lære og kirkefellesskap på «alles» vegne, ikke sjelden med kampvoteringer etter en opprivende debatt, offentlig og i lukkede fora.

Tilpasningen til det liberale folkedemokratis idéer om individers rettigheter og likhet synes å være en selvfølgelighet for de aller fleste kirkeaktører. Denne tilpasning åpner indirekte for reservasjoner mot apostelordets lære fra Kristus, som regel under innflytelse fra kirker i den reformerte protestantisme. Denne innflytelse kommer til uttrykk på to måter - dels i prioriteringen av fellesskap fremfor lære (el etikk fremfor dogmatikk), dels i "erklæringer" om kirkefellesskap på "tilstrekkelig" grunnlag.

Gjennom debatt og psykososiale prosesser ender man opp med «konklusjonsteologi». Den legger avgjørende vekt på «det helhetlige hensyn» (pragmatisme), på god avstand fra kilden og likevel i samsvar med den.

I den grad man gir opposisjonen et liturgisk handlingsrom, er den underlagt flertallets interessekontroll representert ved biskopens «tilsyn», som påser at praksis foregår i vedtatte «former».

Vi merker oss lærevedtak begrunnet i kilden «nedenfra» - i menneskers meninger og holdninger, og konklusjoner begrunnet i en humanisert rettsorden kalt «gjeldende kir-

kerett». I realiteten fatter man lærevedtak i et kirkerettslig tomrom, løst fra kirkens gudgitte bekjennelse og rett (f eks Mt 16). I dette tomrom demonstrerer man at «kirken» er sin egen åpenbaringskilde, som om den står i gjeld til den onde menneskenatur (kjødets lyst). Slike kirkemøter er fra gammelt av kalt «røversynoder». De røver apostelordets lære med tilslørende ord om forbehold, alles beste og enhet på tilstrekkelig grunnlag. Utformet i liturgiske ordninger, blir døpte opplært i å stole på bortforklarende tolkninger, holde menneskers befalinger i den innbilning at Gud er med oss alle dager.

Begrunnelsen «ovenfra»

Den møter oss i den skriftbundne kirketradisjon fra den gamle kirke siden aposteltiden, representert ved bekjennelsestro (konfesjonell) lutherdom. Her er Kristus kilden til kirkens enhet i bekjennelsen til den rett utlagte Bibel, gitt kirken i og med apostelordets lære fra Skriftens Herre, Jesus Kristus. «*Hellige dem i sannheten, ditt ord er sannhet*», ber han i sin bønn til Faderen (Joh 17:17). De som kommer til tro på ham ved apostelordets lære fra ham, de bekjenner ham med Den Hellige Ånds hjelp og holder fast ved apostelordets lære fra ham. På dette vilkår «bor» Faderen og Sønnen hos oss (14:23).

Kilden «ovenfra» er Faderens enbårne Sønn i Jesu ringe skikkelse. «*Han gav seg selv for våre synder for å ta oss ut av denne onde verden etter Guds og vår Faders vilje*», skriver hans apostel (Gal 1:4). Så er Kristus den som sammenfører og sammenholder kirken. Midlet er sannhetens ord fra Faderen, gitt videre i prekenembetets gjerning til den forsamlede menighet. Hensikten er den kirkevekst som lar døpte vokse opp i kjærlighet til Kristus, som er sitt kirkelegemes hode og frelser. (Ef 2:20ff, 4:12-16.)

Kilden ovenfra gjør kirkens enhet til en **læreenhet**, og lar oss leve i samfunn med ham i en **kristokratisk** kirkestruktur. Sett fra vår side, er kilden gitt i og med dåpen til Jesu Kristi død. I dåpen ble Guds forsoningsverk gitt den enkelte til del, så i vi med Kristus til gave kan etterfølge Kristi eksempel i gjerninger som har Guds ord og gode skapervilje for seg. Dette «ja» i livets vitnesbyrd har en nei-side når dåpen praktiseres i forsakelse og tro. Med forsakelsen «korsfester» vi den onde menneskenatur (Gal 5:24). Troen stoler på Kristi lidende lydighet, som er vår hellighet og rettferdighet for Gud. Med Kristus til gave går vi til vår gjerning, enhver i sitt kall. Ved troen skaper han det nye menneske som skal leve evig for Gud, «*likksom han er stått opp fra døde, lever og råder i evighet*» (forkl LK 2 trosart).

Guds kirkes enhet og vekst fremstilt i 16 punkter

1) Guds nåde og handlende allmakt virker kirkens enhet og vekst.

Dette under skjer ikke umiddelbart. På bibelsk vis må enhetens kilde og begrunnelse være åpenbaringsordets treene Gud. Han gjør under med sitt talte, skrevne og inkarnerte Ord, skaper troen av ingenting, og sammenfører og sammenholder sin hjord i enig bekjennelse til hans ord.

Joh 17:6-8, 11f, 17, 19-21 – Jeg har åpenbart ditt navn for de mennesker du gav meg fra verden. De var Dine og du gav meg dem, og de har holdt fast på ditt ord. Nå vet de at alt det du har gitt meg, er fra deg. For jeg har gitt dem de ord du gav meg, og de har tatt imot dem. Nå vet de i sannhet at jeg er utgått fra deg, og de har trodd at du har sent meg. /.../ de er i verden, og jeg går til deg, Hellige Far, bevar dem i ditt navn, det navn du har gitt meg, så de kan være ett, likesom vi er ett. Da jeg var hos dem, bevarte jeg dem i ditt Navn, det navn du har gitt meg. Jeg vokter dem /.../ Hellige dem i sannheten, ditt ord er sannhet. /.../ Jeg innvier meg for dem, så de også skal være innviet ved sannheten. Jeg ber ikke bare for dem, men også for dem som ved deres ord kommer til tro på meg. Jeg ber at de alle må være ett, likesom du, Far, er i meg og jeg i deg. Slik skal også de være i oss, for at verden skal tro at du har sendt meg.

Misbruken av v 21 – løsrevet fra sammenhengen – stammer fra greven Nicolaus v Zinzendorf (1701-60), hovedkilden til den filadelfiske tradisjon og moderne økumenisme.

2) *Skriftens evangelium er midlet Den Hellige Ånd bruker når han gjør sin gjerning i hjertene.*

Han kaller, opplyser, forsamler og helliggjør Guds kirke, og bevarer henne hos Jesus Kristus i den éne rette tro. Troens vilkår er Guds forsoning med verden i gudmenneskets død. Uten dette vilkår, er ikke Kristus Guds *tilregnede* rettferdighet i hjerter som tror.

Illustrasjon: Veiskillet i nattverdlæren: Til den ene side går de som tror Kristi ord om gaven vi mottar med munnen. Til den annen side går de som søker kirkens enhet i "den nattverdfeirende menighet", det vil si enhet i den *tilegnede* rettferdighet med rom for bortforklarende og tilslørende reservasjoner overfor Kristi ord (Verba).

Ef 2:19ff – dere er de helliges medborgere og tilhører Guds familie. Dere er bygd opp på apostlenes og profetenes grunnvoll, men hjørnesteinen er Kristus Jesus selv. Han holder hele bygningen sammen, så den i Herren vokser til et hellig tempel, og gjennom ham blir også dere bygd opp til en bolig for Gud i Ånden.

3) *Kirkens enhet består i syndenes forlatelse på grunn av Kristi lidende lydighet.*

Enheten består i den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av lov. Denne rettferdighet av nåde mottas synlig i sakramentets skikkelser, slik Kristi tydningsord sier. Herrens Hellige Nattverd (el kommunion) er kirkens enhet uttrykt i den sakramentale handling: Kristus er den som innvier (konsekreterer) med sine ord i sin tjeners munn. Nattverdgestene (kommunikantene) bekjenner Kristi ord (Verba), mottar gaven med munnen og har samfunn med Kristi legemes og blods eviggyldige offer for verdens synder. De kommuniserer hva de er – ett med Guds kirke i himmelen og på jorden.

1 Kor 10:16f – Velsignelsens beger som vi velsigner, gir det oss ikke del i Kristi blod? Brødet som vi bryter, gir det ikke del i Kristi legeme? Fordi det er ett brød, er vi alle ett legeme. For vi har alle del i det ene brød.

4) *Herrens Hellige Nattverd er enhetens sakrament.*

Kristi kirke bekjenner med nattverdens liturgi Herren over enhetens sakrament og ihu-kommer hans fullbrakte og eviggyldige offerdød for Faderen. Vi istemmer uten forbe-

hold hans konsekrasjonsord over fremsatt brød og vin - om underet han gjør og gaven vi mottar med munnen.

5) Kristi ord er regelen – og ingenting annet.

Hvor Kristi ord er regelen (Verba est regula), uttrykker liturgien i ord og handling den tro som Den Hellige Ånd virker med "Kristi ord" – og ingenting annet. Hans ord beskriver underet han gjør i den forsamlede menighet, når han gjør sitt ofrede legeme og blod synlig i brødets og vinens skikkelser. Nattverd gjestene mottar gaven med munnen, bekjenner Kristi under til frelse, og har del i Kristi Golgata-offer i samfunn med Guds kirke i himmelen og på jorden. Men den som ikke er beredt til å bekjenne Kristi ord, er ikke beredt til et disippelliv i lære og liv, og enda ikke rett beredt til Herrens Nattverd.

Joh 10:4 – sauene følger ham, for de kjenner hans stemme. **Rom 10:16f** – ikke alle var lydige mot evangeliet. Jesaja sier: Herre, hvem trodde vårt budskap? Altså kommer troen av prekenen, og prekenen ved Kristi ord (e Sv Kyrkobibel. Prekenen, egtl «det hørte».)

6) Guds verk er enhet i læren.

Kirkens bekjennelse istemmer og bevitner den rett utlagte Bibel, gitt kirken i og med apostelordets lære fra dens Herre. Den trofaste formidling lærer dømte å ferdes i Guds kirke, synlig og lokalisert i den forsamlede menighet hvor evangeliet og sakramentene blir forvaltet slik Kristus har befalt (CA 7).

- "uten sekter og splittelser" (Luthers Store Katekisme, Troen, 51).

7) Kirkens enhet er ingen skueartikkel, men en trosartikkel.

Gud kjenner sine, og blant dem finnes også de som lever i "den lykkelige inkonsekvens". De tror syndenes forlatelse på grunn av Kristi lidelse, død og oppstandelse, uten å oppfatte den selvmotsigende medvirkning i et vranglærende kirkefelleskap, og uten å erkjenne sitt behov for disippelskap og undervisning i en rettlærende sammenheng.

2 Tim 2:9, 19 – Guds ord bærer ikke lenker. /.../ Guds faste grunnvoll står, og den har et segl med denne innskrift: «Herren kjenner sine»....

8) Kirkens enhet består gjennom endetiden, tross tiltagende forførelse og forvirring.

Med evangeliet og sakramentene som midler, tilbyr Gud og rekker oss sin rettferdighet i Kristi lidende lydighet for verdens synder. Og Den Hellige Ånd virker med de samme midler – når og hvor han vil – den tro som griper frifinnelsen i Kristi død.

1 Mos 15:6 - Abraham trodde Herren, og han regnet ham det til rettferdighet (NO 30. «Derfor» finnes ikke i grunnteksten). Jf Sal 106:31. Gal 3:6, 26f. Jak 2:23.

9) Kirkens bekjennelse til den rett utlagte Skrift fra dens Herre overstiger grenser av språklig, sosial, etnisk og kulturell art.

Enighet i sak gir seg til kjenne i sakssvarende uttrykk på mangfoldig vis. En illustrasjon er fellesskap mellom kirker i enig bekjennelse, men organisert hver for seg.

Illustrasjon: Brevene i Nytestamentet adressert til «de hellige» i ulike menighets situasjoner. Apostelordets lære fra enhetens Herre forener dem i samme sinn og samtale. Jf forvirringen under syndefallets kår, 1 Mos 11

Kontrastene mellom rettlærende og vranglærende kirker handler ikke om toleranse, raushet og kollegialitet, men om lærdommer i strid med apostelordets lære fra Kristus. Kirkesplittelsen er en kjensgjerning straks motsigelsen er rangert som "ikke kirkesplittende" og dermed vernet om i fellesskapets gudstjenestelige ordninger.

10) Kirker som forringer Guds universelle nåde i Kristi lidende lydighet, har brutt med kirkens enhet i troen på syndenes forlatelse for Kristi skyld.

De må begrunne kirkefellesskap ved å tilsløre den *tilregnede* rettferdighet, og dermed tilsløre Kristi lovoppfyllelse i alles sted. Med stor konsekvens blir kirkens kjennetegn forvrengt og kirkens enhet forfalsket. Karakteristisk er prioriteringen av embetsplikt og lojalitet mot "overordnet" myndighet, regelverk og forskrifter. Følgene viser seg i læreforvirring, uforutsigbarhet og uvisshet om kirketilhørighet.

"Da gjerningene likevel ikke skjenker samvittigheten fred, velger man seg stadig nye /.../ ved siden av Guds bud, for derved å frembringe noe stort og merkverdig, som man kan stille mot Guds vrede og dom" (Apol 4:212).

11) Kirkens enhetskilde er Kristi bibelutleggelse, gitt kirken i og med apostelordets lære om Jesu Kristi person og verk.

Også senere embetsutøvere er kalt til å fullføre Kristi oppdrag og utøve Kristi fullmakter. De har arbeid mer enn nok: Å stadfeste Kristi lære med skriftbevis, forvalte sakramentene under utøvelse av løse- og bindemakten, og være forbilder for troens bekjennere i lære og liv. Andre forsoningsmetoder er utelukket, for Gud er i Kristus Jesus en forsonet Gud.

Joh 8:31f – Hvis dere blir i mitt ord, er dere virkelig mine disipler. Da skal dere kjenne sannheten og sannheten skal gjøre dere fri. Ef 2:20.

Rom 5:1 – Da vi altså er blitt rettferdige ved tro, har vi fred med Gud ved vår Herre Jesus Kristus. **Kol 2:10** – i Kristus, som er hode for alle makter og myndigheter, har også dere fått del i denne fylde (forts viser til dåpen).

12) Læretilpasninger til menneskers krav og behov ødelegger kirken.

Falske profeter forførte mange i den gamle pakt. I kirkens historie har det til alle tider vært prester og teologer som begrunner læretilpasninger med bortforklarende tolkninger i tillit til eget skjønn. Slik har de vunnet mengdens applaus og sympati. Uten ordnet læretukt under utøvelse av kirkens rett, er prisen alltid den samme – den rett utlagte Bibel fra dens Herre og kirkens ødeleggelse.

Joh 17:20 – Jeg ber /.../ for dem som ved deres ord kommer til tro på meg (N Apg 2:14-36). **1 Kor 4:6** – at dere kan lære ikke å gå ut over det som er skrevet.

"Enhet på tilstrekkelig grunnlag" medfører fortielser og reservasjoner. *Eksempler:* Fortielsen av den bibelske arvesyndslære med rom for menneskets medvirkning i frelsen, fortielsen av Kristi ord over fremsatt brød og vin, med rom for menighetens "virkekraf-

tige" frembæring, og fortielsen av frifinnelsens evangelium med forbehold om at også fornyelsen (el helliggjørelsen) hører med, det vil si gjerninger gjort i tro.

1 Kor 14:36f – Var det kanskje fra dere Guds ord gikk ut, eller er det bare til dere det er nådd fram? Hvis noen mener at han er profet eller åndsfylt, så skal han vite at det jeg skriver, er Herrens bud. **Gal 5:13** – Dere er kalt til frihet, brødre. La bare ikke friheten bli et påskudd for den syndige natur, men tjen hverandre i kjærlighet. 1:6ff, osv.

13) Kristenhetens oppsplitting i stadig nye kirker og trossamfunn vitner om en dyptgående og akselererende krise.

Fremveksten av den moderne økumenisme siden 1850-årene medførte et veiskille i kirkens historie. Sagt med Luther ville kirkeledere være "*skarpsindige dommere mellom Ånd og bokstav*" og ble infisert av djevelens list (SA C 8:3-6). Av hensyn til allmennyttent vant en mengde svermerier innpass i kirkens rom. Samtidig beholdt man den evangelisk-luthersk bekjennelse, formelt sett (de iure), og i praksis av underordnet betydning. Allmennyttens preferanse bekreftet superapostlenes høvdinge- og bispesstatus, samtidig som den underkjente apostelordets læreautoritet, kompetanse og gyldighet fra Skriftens Herre.

14) Smågruppen - den sosiale motor også i frafallets prosess.

Den onde menneskenatur gjør motstand mot Ordets regel, men følger satans regel "har Gud virkelig sagt?" (1 Mos 3:1). Vantroen driver frem tanker, ord og gjerninger i smågruppens søken etter selvbekreftende tanker, opplevelser og aktiviteter. I kraft av mengden, driver de frem stadig nye pavedømmer til vern om gamle og nye læreimporter. Til sist agerer bispemøter og kirkemøter som om de står "i gjeld til kjødet" (Rom 8:12 NO 30).

Smågruppen lar oss forstå kirkens sekularisering som et indrekirkelig fenomen med mobiliserende kraft, og samtidig smågruppens betydning som den sosiale motor i den apostoliske læretradisjon i hjem og menighet.

15) I Nytestamentet er kjødelige motiv nevnt når brudd med apostelordets læreutsagn fører til partidannelser og kirkesplittelse.

Rom 16:18 – Den slags mennesker tjener /.../ sin egen mage. Med fine ord og talemåter fører de godtroende folk på avveier. **1 Tim 6:3-5** – Om noen farer med en annen lære og ikke holder fast ved vår Herre Jesu Kristi sunne ord /.../ da er han hovmodig og skjønner ingen ting.

Joh 5:44 – Hvordan kan dere tro, dere som gjerne vil ha ære av hverandre og ikke søker ære hos den eneste Gud? **Gal 6:12** – slike som vil ta seg godt ut blant mennesker og slippe å bli forfulgt på grunn av Kristis kors. **5:26** – lyst til tom ære (NO30. Også kalt «prestesjuka»). Fil 2:3.

Mt 27:19 (Pilatus's hustru) – «Ha ikke noe å gjøre med denne uskyldige mannen!» **1 Tim 1:13** – i min vantro visste jeg ikke hva jeg gjorde. Joh 16:2f. **Jak 4:4** – vennskap med verden er fiendskap mot Gud. Mt 6:24. (**Uvennskap** er et motiv kjent fra kirkens historie, Apol 4:242f).

16) Interesser styrt av kjødelige motiv er symptomer på overfladisk syndserkjennelse og unnfallenhet overfor Guds ord.

Symptomene vitner om arvesyndenes kraft i menneskets innerste og definerer menneskets nød på vredens hav.

1 Kor 2:14 – slik et menneske er i seg selv, tar det ikke imot det som hører Guds Ånd til. 1:23, osv. Jf Fil 1:19 og Ef 1:19 - ,

Overfladiskhet og unnfallenhet rammer "de helliges forsamling" på fire kjerneområder:

a. Guds nådemidler: Man underkjenner Guds bruk av ytre midler til å meddele syndenes forlatelse for Kristi skyld, og med Kristus til gave gi evig liv. Man stoler heller på en selvbestemt tro og et selvbestemt prekenembete i strid med Herrens bud.

b. Kristi ord over fremsatt brød og vin. Man bortforklarer og underkjenner Kristi allmaktsord, og legger avgjørende vekt på menighetens «virkekraftige» nattverdfeiring og nattverd gjestenes spising, drikking. Man underkjenner Kristis allmaktsord med påkallelse av Den Hellige Ånd og bønn om å gjøre brød og vin til Kristi legeme og blod (forvandlingsepiklese). Ikke noe sted i Nytestamentet knytter Den Hellige Ånd til Herrens Nattverd. Denne falske åndelighet medfører en total forvrengning av den nytestamentlige tro.

c. Guds universelle nåde. Med henvisning til en generell teori om menneskene i vår tid, med påstand om at menneskene ikke etterspør en nådig Gud, så lar man være å forkynde «Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2). Tilhørerne får ikke høre at Kristus er oppstanden på grunn av rettferdiggjørelse, og blir heller ikke kalt til omvendelse og syndenes forlatelse fordi Gud er en forsonet Gud, og Kristus vår rettferdighet for Gud. Avgjørende betydning blir tillagt den enkeltes medvirkning i frelsen og den selvbestemte tro.

Joh 1:29 – Se, der er Guds Lam som bærer verdens synd. 3:16ff. 1 Joh 1:2, 1 Tim 2:4-6.

d. Den Hellige Skrift som eneste kilde og norm for kristen lære og liv. Man prioriterer selvets bibelutleggelse i overtro på fornuftens lys i menneskets gudsforhold.

Skadevirkningene drives frem av meningsytringer og debatt etter mønster fra det liberale folkedemokrati, og munner ut i flertallsvedtak kalt "kirkens syn", eller den kvasiteologi som normerer fellesskapets lære og liv med krav på alles lojalitet og embetsplikt mot "overordnet" myndighet. I klartekst: «Kirkens syn» er det surrogat som erstatter kirkens bekjennelse til den rett utlagte Skrift fra dens Herre.

Fremgangsmåten i frafallskirker viser at valgbare aktører er fremmede for bekjennelse i nytestamentlig mening (homologi). De er fremmede for det dype i kristendommen og det unike og underfulle ved kirkens lære og praksis. Med fremmedgjørelsen forstummer den glade tilbakemelding til Herren, for man hører ikke Den Gode Hyrdes røst i apostelordets lære.

Joh 10:35 – Skriften kan ikke settes ut av kraft. 2 Tim 3:16, 1 Pet 1:10-12, osv.

Forholdet "kirkens syn" og "kirkens røst" tilsvarer forholdet sann og falsk kirke, eller sann og falsk teologi. Forholdet aktualiserer *skriftemålet*.

Det er privatskriftemålet Luther sikter til med forklaringen i Lille Katekisme om "*kristenheten på jorden*" (el Guds kirke). Der er det Den Hellige Ånd daglig gir "*meg og alle troende full forlatelse for all synd*". Denne gave lar oss kjenne "*den eneste sanne Gud*"

og den han utsendte, Kristus Jesus”, Joh 17:3. Kjenner vi enhetens Herre gjennom hans ord, handler vi ikke som om vi står i gjeld til kjødet, men praktiserer vår dåp. Vi forsaker djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen, og vet å verdsette kirkens enhet i den uforbeholdne og hengivne bekjennelse til Kristi ord.

Min hovedkilde: Pieper-Müller 1985, 12-17, 644-648.

26. DEN FARE SOM TRUER KIRKEN INNENFRA

La meg begynne med benevnelsene «den åpne folkekirke» og «Den norske folkekirke». De signaliserer ikke kirkemisjonens virkeområde, men tilhørighet, fjernt fra den oppstandnes Jesus og hans marsjordre: «Forkynn i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk», Lk 24:47.

Den organiserte folkekirke ligner et folkets hus, hvor folkesuvereniteten rår med flertallsmakt gjennom representasjon i en parlamentarisk råds- og møtstruktur. «Folket» krever rett til å praktisere lære og liv i samsvar med yndlingsidèer i det sekulær-liberale samfunn. Når nødvendig, må kirken omvende seg, be om forlatelse og virke på folkets nåde!

I Den norske folkekirke er det første sodomittiske par vigslet med en liturgi vedtatt av kirkemøtet. Drøyt hundre prester vegrer seg mot å bistå denne praksis. Begrunnelsen spriker, for bekjennere i nytestamentlig mening er de ikke, og har de heller ikke vært. Siden kvinneprest-reformen ble iverksatt i 1973 har folkekirken løsnet fortøyningene til Bibelen og den evangelisk-lutherske bekjennelse. Den ligner en båt i drift for vind og vær.

Jesu varselrop mot fariseernes surdeig ble overhørt i tillit til at «konservative» skulle kunne bringe kirken på rett kurs. Men et kirkefelleskap som består ved å gi vranglæren rom i sine ordninger, lar seg ikke korrigere i samsvar med kirkens evangelisk-lutherske bekjennelse. Noe slikt historisk dokumentasjon fins ikke. Surdeigen har gjort sin virkning.

«Kirke» i nytestamentlig mening

Den forsamlede menighet bør vite den nytestamentlige mening med ordet kirke (ecclesia), for hvem er vi? En påminnelse er følgende Luther-sitat:

Kirken er «et kristent, hellig folk som tror på Kristus, og som derfor kalles et kristent folk. Det har Den Hellige Ånd som daglig helliger det, ikke bare med syndenes forlatelse, som Kristus har skaffet til veie, men også ved å avlegge, forsake og døde syndene. Derfor kalles det et hellig folk /.../ eller – som man også bruker å si: «den hellige kristenhet» eller «hele kristenheten», i Det gamle testamente omtalt som Guds folk».

/.../ den som ikke rett tror på Kristus, han er ikke kristelig eller kristen. Den som ikke har Den Hellige Ånd mot syndene, han er ikke hellig. Det er grunnen til at de kan ikke være et kristent, hellig folk, det vil si *sancta et catholica ecclesia*.

/.../ Men *ecclesia* er ikke bare aposteltidens hellige, kristne mennesker, som er døde for lenge siden, men de som lever til tidens slutt. Det finnes alltid på jorden et hellig, kristent folk der Kristus bor, virker og råder i kraft av gjenløsningen, ved nåden og syndenes forlatelse, og Den Hellige Ånd i den daglige forsakelse av syndene og livets fornyelse, så vi ikke forblir i syndene våre, men kan leve et nytt liv og gå frem i alle slags gode gjerninger og ikke i gamle, onde gjerninger – alt i samsvar med De ti bud eller Mose to tavler.» (Luther i sitt skrift Om konsilene og kirken. 1532.)

Gudfryktighets skinn

Blant troens bekjennere finnes de med gudfryktighets skinn. Ved deres medvirkning blir villfarelser utbredt og kristne forført. (CA 8.) Ingen ytre kirkeorden kan forhindre kirkens blandede sammensetning. Alle slike tiltak medfører samme resultat - den fariseiske kirkeimitasjon. Slik er kirkesituasjonen på denne jord inntil Kristi gjenkomst.

Det er av grunnleggende betydning å holde fast ved det bibelske endetidsperspektiv på kirkens kår i en fallen verden. Guds evangelium og sakramentene er rene kirketegn, men ren er ikke den forsamlede menighet. Den er også historien om svikefulle reservasjoner mot apostelordets lære fra kirkens Herre. Det er først på Dommens dag Kristi kirkebrud trer synlig fram i sin renhet, ikledd Jesu Kristi hellighet og rettferdighet.

Ef 5:25-27 – Kristus elsket kirken og gav seg selv for henne, for å hellige henne ved å rense henne i vannets bad med ordet, og for å stille kirken frem for seg i herlighet, uten flekk eller rynke eller noe slikt, hellig og uten feil skulle hun være. (E Sv Kyrkobibel.) Joh 3:29, 1 Pet 3:7. Joh 3:5, 13:10, Tit 3:5. Høys 4:7, Ef 1:4, Kol 1:22.

Illustrasjoner: Lignelsen om god og dårlig fisk i garnet, Mt 13:47-52. Skillet på Dommens dag, Mt 25:31ff.

Vi må anse for kristne alle de som i ord og handling lar seg hjelpe med Guds ord, tar imot kallet, istemmer kirkens tro på evangeliet, og ellers viser at de forkaster vrang lære og skyr dens forkynnere. Livets vitnesbyrd ses, men ikke troen.

Blant dem som før i troen på Kristus og hans verk, fins også de som ytre sett tilhører heterodokse kirker. Luther viste til pavedømmet (Romerkirken), hvor mennesker tross all vranglære hører skriftlesningene, ber Herrens bønn, tror absolusjonen, osv. Og når presten holder krusifikset frem for den døende, oppmuntrer han og sier: "Se på Jesus, som døde for deg på korset!" Den som tror hva krusifikset påminner oss om, sovner inn i fred.

Kirkens wittenbergske reformasjon var ingen ny kirkedannelse, men den gamle kirke i den skriftbundne tradisjon fra aposteltiden. I likhet med kirkens bekjennelser i oldkirken, vokste reformasjonstidens bekjennelser frem med «ja» til den rett utlagte Bibel fra dens Herre, og med «nei» til vrang lære i strid med apostelordets lære fra Herren. Disse bekjennelser ble samlet og utgitt i Konkordieboken år 1580. Vår identifikasjon som lutheranere er slettes ingen ny kirke, men den gamle kirke – apostolatets kirke uten rom for fremmede lærdommer.

Forordet til Konkordieboken fremholder at det finnes mange gudfryktige og redelige mennesker i de kirker som ennå ikke er kommet til enighet med oss i alle ting. De er

slike som vandrer i hjertets enfold. For deres skyld må "lutheranere" være bekjennelseskirke i nytestamentlig mening, og samlingen om Bibel og bekjennelse være kirkehjem for bekjennere spredt omkring. Der skal de finne kirkehjem på den ubeskårne grunnvoll - *"på apostlenes og profetenes grunnvoll, hvor hjørnesteinen er Kristus Jesus selv"*, Ef 2:20. Så består ikke kirkens enhet i det gode miljø eller i mennesker som tror og mener det samme som meg, men i den læreenhet som består i sannhetens ord fra Faderen ved Sønnen, og gitt videre til kirken i og med apostelordets lære fra ham (Joh17:8, 17, 20f).

Kirkens enhet er og blir *en enhet på Skriftens grunn, utlagt av Herrens selv* (Joh 17:14-23). Kirken har ikke noen annen grunnvoll enn denne, lagt i begynnelsen av ham som er Alfa og Omega (Åp 1:8, 21:6, 22:13). Jesu bønn for kirkens enhet er ingen bønn om en konstruert kirkeenhet på tilstrekkelig grunnlag. Han ber ikke for menneskers organisatoriske evner og administrative kløkt, men for Den Ene Hellige Kirke – hans kirkebrud, utvalgt før verdens grunnvoll ble lagt (Ef 1:3f, Mt 25:34). Det er disse som med Den Hellige Ånds hjelp tror Guds tro, gitt videre til kirken gjennom apostelordets lære fra Sønnen og Faderen.

Kirken tror og bekjenner hva åpenbaringsordets Gud sier om inkarnasjonens mysterium og Sønnens lidende lydighet i Jesu ringe skikkelse. Han er Guds rettferdige Tjener, som har oppfylt Guds lov i alle deler, og det Guds rene Lam som har båret verdens synder. Kirkens enhet er enhet i bekjennelsen til apostelordets lære fra Kristus. Derfor samler bekjennelsen og gjør oss til *"fullkomment ett"*.

Verden kan umulig forstå hva kirkens enhet består i, når kirkemøter og prelater verner om lære og praksis i strid med apostelordets lære fra kirkens Herre. Verden rår hvor falske profeter rår med politikervisdom nedfelt i kirkefellesskapets ordninger. Slike virksomheter undertrykker Guds kirkes rene kjennetegn innenfra – med flertallsvedtak i fellesskapets ordninger og av helhetlige hensyn under skinn av kirkeomsorg. Men vedtakene er uten den autoritet, kompetanse og gyldighet som Kristi apostler og deres etterfølgere har i kraft av den rett utlagte Skrift fra dens Herre (jf Apg 15).

Mennesker forstår den visdom som bekrefter dem i deres frafall og vantro. De har sansen for den falske kirke, som på sin side kan påregne deres sympati så lenge den varer. Det som har gjort varig inntrykk til alle, er det bekjennermot som med målrettet utholdenhet etterfølger apostelordets lære som Guds ord, tross store personlige omkostninger.

De helliges skrøpeligheit

Kirkens blandede beskaffenhet må ikke forveksles med de helliges skrøpeligheit. Denne forveksling har konservative ulik observans begått siden *Filip Jakob Speners* reformstrategi i boken «*Pia Desideria*» (1675) og i hans katekismeforklaring til Luthers Lille katekisme (1677). Følgene merkes til denne dag i kirkeredder-strategien.

Prester og lekfolk ville fullføre og redde kirkens reformasjon med det hellige levnet, praktisert i troendegrupper innen sognemenighetens ordninger. Norm og rettesnor

var den asketisk-puritanske moraltradisjon siden Augustin. Med henvisning til gode hensikter forsvarte de medvirkningen i sognemenighetens ordninger, men bordet fanget. Den politiske betraktningmåte reiste med tiden spørsmålet: Er det rom for oss? Da begikk man en annen forveksling. Den gjenopprettede læreenhet på kirkens grunn forvekslet man med den rene menighet – som ikke finnes i denne verden. Så fortsatte man fedrenes praksis som ingenting var hendt. Om man ikke kunne redde folkekirken, så reddet man sin virksomhet med frafallskirken som rammeverk.

Pietismens historie gir mange påminnelser, blant dem hører den kristnes livsvilkår: Livet i Guds kirke på jord leveres *sakramentalt*, alltid med *den frelsesbesittende tro på dåpens grunn*. (Mt 16:18, 28:20.)

Joh 14:23 – Den som elsker meg, vil holde fast på mitt ord, og min Far skal elske ham, og vi skal komme til ham og ta bolig hos ham. 20:22f.

1 Kor 10:16f – Velsignelsens beger som vi velsigner, gir det oss ikke del i Kristi blod? Brødet som vi bryter, gir det ikke del i Kristi legeme? Fordi det er ett brød, er vi alle ett legeme. For vi har alle del i det ene brød. Apg 2:42, 18:9-11. Ef 2:1f, 1 Tim 3:15, osv.

Guds løftepakt i dåpen blir stadfestet med syndsforlatelsen, offentlig forkynt i prekenen og tilsagt den enkelte i skriftemålet, når som helst noen ber skriftefaren om det. Med Kristi legemes og blods sakrament blir troen styrket i «de helliges samfunn» med ham i de hellige ting. Kort sagt: En kristen henter frem «*gode ting*» fra Guds forråd, som troen lever av (Mt 12:35, Lk 6:45).

Sammenhengen mellom Guds kirke og kirkefelleskap

Sammenhengen består i evangeliets rene lære og en rett sakramentforvaltning i de helliges forsamling (CA 7). Er denne sammenheng brutt i fellesskapets ordninger, krever Guds ord av troens bekjennere at de gjenoppretter prekestol- og nattverdfellesskap i samsvar med Guds kirkes gudgitte kjennetegn på den ubeskårne grunnvoll, lagt i begynnelsen. Ved å praktisere «utskillingens regel» og dermed bevare Guds kirkes rene kjennetegn, er det gjenopprettede gudstjenestefellesskap apostolatets kirke på dette sted:

Utskillingens regel, Jos 24:23f – «Skill dere nå av med de fremmede gudene dere har, og bøy hjertet til Herren, Israels Gud!» sa Josva. Folket svarte: «Herren, vår Gud vil vi tjene, og hans ord vil vi lyde.» 1 Mos 19:12-14. Jes 48:20-22, 52:11f. Jer 51:6, 45. Jf Mt 24:15f.

Kirkerettens grunnregel, Mt 7:6 – Gi ikke det hellige til hundene og kast ikke perler for svinene, så de tramper dem ned under føttene og vender seg om og river dere i stykker.

Den apostoliske regel, Apg 5:29 – Du skal lyde Gud mer enn mennesker.

I den nye pakt er utskillingens regel ført videre i den apostoliske lære- og rettstradisjon fra kirkens Herre. Den er kirkerettens grunnregel, men blir den satt til side, stadfester historien Kristi advarsel, som har en langt videre adresse enn stats- og folkekirken. Mange reserverer seg mot utskillingens regel ved hjelp av bortforklarende tolkninger og av hensyn til egen bekvemmelighet og helhetlige hensyn, men fremstår likevel som Bibel- og bekjennelsestro, men uten troverdighet.

Rom 16:17 – Hold øye med dem som skaper splittelse og fører til fall ved å gå imot den lære dere har tatt imot. Hold dere unna dem (jf 6:17).

Mt 7:15f, 16:17, 22f. Apg 13:51, 18:6f, 19:9 (jf Mt 10:14). Gal 1:8f, 4:3, 9, Kol 2:6-8. 2 Kor 6:14-17, 2 Tess 3:6,14. 1 Tim 6:3-5, 2 Tim 3:2, 5f, Tit 3:10f. 2 Joh 7-10, Åp 18:4.

Kirkefelleskap noe annet enn et tjenestefelleskap

Hverken tjenestefelleskap, kollegialitet eller det gode miljø begrunner kirkens enhet eller samfunn. De hører ikke med til kirkens gudgitte kjennetegn i omfattende mening. Hvorfor late som om det er tilfelle? Folkekirkens biskoper og kirkemøtet prioriterer hensynet til det organiserte tjenestefelleskap. Ingenting synes viktigere enn å verne om en «uenighetskultur» som underkjenner Kristi ord og befalinger til kirken. Hvilke bibelord begrunner felleskap med vranglære? De fins ikke.

Jeg har vært menighetsprest i Den norske kirke noen år, og siden 1977 vært observatør til surdeigens virkning, som Jesus advarte mot. Overtroen på menneskets evner i sitt gudsforhold har virket med kirkeødeleggende kraft. Da man overskred apostelordets skranke i kvinneprest-saken og senere i «dissenter-saken» ved Det teologiske Menighetsfakultet, var det som om en demning brast. Virkningen ble kirkeødeleggende. Lærerflertallet ga etter for yndlingsidéer i det sekulær-liberale samfunn, og «konservative» fulgte med, lik drivtømmere i den liberale teologitradisjon og moderne økumenisme.

En illustrasjon: Omkr 1975 hadde «Foreningen for Bibel og Bekjennelse over 400 medlemmer, de aller fleste prester i Den norske kirke. De unnlot å gjøre sin skyldighet i en bekjennelsessituasjon. Foreningen rekrutterer ikke lenger prester derfra.

I sin bok «Om konsilene og kirken» (1539) regner Luther opp syv kjennetegn ved Guds kirke på jorden: Først Guds hellige ord, dåpens hellige sakrament, alterets hellige sakrament, og himmelrikets nøkler anvendt offentlig og privat. Deretter følger «bønn og lovprisning» og «korset».

De fire første kjennetegn er av kirkegrunnleggende art. Skal bli forkynt, utdelt, forvaltet og praktisert på Kristi vegne, må det finnes prester og biskoper. Derfor kaller og vigsler kirken skikkede menn til å forvalte kirkens klenodier i prekenembetets gjerning (Ef 4:8). Vi merker oss Luthers ord om «korset»:

Skal kirken bli likedannet med sitt hode, Kristus, må Guds hellige, kristne folk tåle alle slags prøvelser og forfølgelser «av djevelen, verden og kjødet (som Herrens bønn viser)», sier Luther. Hvorfor, kan vi spørre? Jo, de holder seg til Kristus og Guds Ord, og holder ut for Kristi skyld (Mt 5:11). Etterfølgelsen dører den gamle Adam, og du blir helliget, sier Luther, og fortsetter: Du lærer «tålmodighet, ydmykhet, mildhet, lovprisning og takksigelser, og frimodighet under lidelse. Dette er å bli helliget av Den Hellige Ånd og å bli fornyet til et nytt liv i Kristus. Slik lærer vi å tro på Gud og stole på ham.»

Menighetens samling om Ord og sakrament handler hverken om den rene menighet eller det gode miljø, men om *Guds ords virkekraft*. Den oppstandne Kristus samler og forener den hjord som hører hans stemme. De kjenner ham og følger ham. De praktiserer «Ordets regel». De flyr røvere og følger Kristi ord med den uforbeholdne be-

kjennelse til Den Gode Hyrde. Dermed blir Konkordiebokens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden kristnes samlingsmerke i tidens løp. Noen annen oppgave har de ikke.

Den fare som truer kirken innenfra, er arvesyndnes motstand mot åpenbaringsordets Gud. Denne fare lurer i vårt eget bryst. Døpt til Jesu Kristi død, står vi ikke i gjeld til den onde menneskenatur, men forsaker den onde lyst i vårt innerste med daglig anger og bot. Det gjør vi med Kristus Jesus til gave. Vi er frelst av nåde for å leve under Kristus i hans nåderike, og med ham til eksempel tjene ham i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. I denne daglige øvelse setter vi vår lit til ham har frelst oss, og virksom ved troen lar han det nye menneske stå frem og til sist oppstå oppstå på den ytterste dag, «likesom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet» (LK forkl 2 trosart).

27. APOSTOLATETS KIRKE

Guds kirke er ikke bare «Ën, Hellig, Allmenn kirke». Hun er også «Apostolisk». Den nicenske bekjennelse fra år 325 presiserer at den «allmenne» (katolske) kirkes geografiske utbredelse er den «apostolisk» kirkes utbredelse i tidens løp siden aposteltiden.

Lokalkirken kan ikke være «apostolisk» uten å være *apostolatets kirke fra begynnelsen*. Hva vil det si? Et kort svar er dette: Kristus venter å motta på den ytterste dag den lære han ga videre til sine utvalgte apostler i begynnelsen. Den apostoliske kirke er den trofaste kirke.

Mt 28:18f – Meg er gitt all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor ut og gjør alle folkeslag til disipler, døb dem i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende.

Oppgaven synes umulig. Den syntes umulig også for kristne i aposteltiden (1 Tim 4:1f). Det er nok å vise til kirkens histore like fra aposteltiden. Historien bekrefter apostelordets lære fra Kristus, om den forvirring og det frafall som antikrist (el Den lovløse) virker med alt større omfang gjennom endetiden før Kristi gjenkomst. Dette lar Gud skje med dem som går fortaapt fordi de ikke tok imot kjærligheten til sannheten (Joh 16:13. Jf 2 Tess 2:9-12. Mt 24:23f, Joh 8:44f. 1 Joh 2:18-22, 4:3. 2 Joh 7.)

Prekenembetets oppdrag er til alle tider mulig på Guds vilkår og med Guds hjelp. En illustrasjon gir den avskjedstale som apostelen Paulus holdt for prestekollegiet i Efesus. Paulus varslet at vranglærere ville trenge inn blant dem for å trekke disiplene med seg (Apg 20:29f). Med seg selv som forbilde (v 19, 31) beskriver han motstrategien: Å utføre Jesu befaling uten å holde noe tilbake av «Guds plan og vilje» (el frelsesråd); å forkynde offentlig og privat omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk, å våke og formane hver eneste disippel i tillit «til Gud og hans nådeord» (v 20f, 27, 31f), og gjøre dette uten tanke på personlig vinning (v 33).

Denne strategi er et stykke korsteologi. Vi skimter konturene av Guds Sønnns lidende lydighet og selvhengivende kjærlighet i Jesu tjenerskikkelse. «Vær hyrder for Guds menighet, som han vant ved sitt eget blod», det vil si ved den enbårne Sønnens blod, v 28

Til bibelstudium: Sal 74:2, Joh 10:1f, 15, Mt 20:28. Ef 1:7, 5:25-27. Kol 1:14. Jf formaningerne til prestene: 1 Tim 3:1-7, 4:16. Tit 1:7-9. 1 Pet 1:18f, 2:24f, 5:1-4. Åp 1:5, 5:9.

Apostelen holdt ikke noe tilbake. Uten forbehold holdt han Herrens befaling. «Å holde» sin herres befaling, det er å utføre den i ord og gjerning. I nytestamentlig ordbruk: Den som utfører Herrens befaling uten å trekke noe fra eller legge noe til, avlegger en Kristus-bekjennelse: Du er «min Herre», og hva du har gjort for meg, det bekjenner jeg ved å holde dine befalinger (jf LK forkl 2 trosart – akslingen i LK). Alternativet er fornektelsen: Ord og gjerning i strid med Kristi ord og befaling.

Prekenembetets oppdrag (f eks Mt 28:19f) omfatter både kirkens *geografiske* utbredelse til folkeslagene og utbredelsen i tidens løp - i generasjonsløpet (jf Sal 78). De handlinger som den oppstandne Kristus innstiftet og viser til, gir himmelske goder i nåtid, men det tar minst tre generasjoner å etablere en tradisjon og bare en dag å bryte den. Denne erfaring reiser tre spørsmål til ettertanke og samtale i menighetens virksomhet:

- Hvilke vilkår må være til stede for at formidling skal finne sted?
- Hvilken rettesnor gjør forskjellen på nyttige og unyttige, eller tjenlige og skadelige skikker og tradisjoner i vår virksomhet?
- Hvordan bør endringer skje på en slik måte at de bygger opp og bevarer menighetens enhet i bekjennelsen?

Mt 10 - Jesu utsendelse av de tolv et grunnmønster i tidens løp

Faderen er opphav til utsendelsen. De tolv dro ut som Kristi delegater (apostler), med befaling om å forkynne "*himmelriket er nær*" og handle i Kristi sted, v 1, 7 (jf 4:17). "*Den som tar imot dere, tar imot meg, og den som tar imot meg tar imot ham som har utsendt meg*", v 40

Lk 10:16 – Den som hører dere, hører meg. Jf Lydia, Apg 16:15, og galaterne, Gal 4:14b.

Av frelseshistorisk betydning var den prioriterte utsendelse - først "*til de fortapte får av Israels hus*", v 6. Sammen med oppdragets innhold fulgte lønnsvilkårene eller nådelønnen, v 8-10, med gyldighet for embetsutøverne etter apostlenes bortgang. Også fremgangsmåten normerer kirkens praksis i tidens løp. Det gjelder å undersøke *hvor* inngang gis i nåtid, v 11-15.

Apg 13:46f – Det var nødvenidig å forkynne Guds ord til dere først. Men siden dere avviser det og selv ikke finner dere verdige til det evige liv, så går vi nå til hedningene. For dette er Herrens befaling til oss: Jeg har satt deg til et lys for folkeslag, for at du skal bringe frelse helt til jordens ende.

1 Kor 9:7 – Hvem planter en vingård uten å få spise av frukten? 2 Tess 3:8f, 1 Tim 5:18, osv)

Kristi beskrivelse av apostolatet lar oss gjenkjenne Kristus-paradigmet i Sønnens fornedrelse, v 24f, 38-42. "*Dere skal bli hatet av alle for mitt navns skyld*", v 22. Allikevel

er det ingen grunn til å frykte, for "det er deres Faders Ånd som taler i dere", v 20. "Hva jeg sier dere i mørket, det skal dere si i lyset, og hva dere hører i øret, det skal dere forkynne på takene", v 27.

1 Kor 2:4 – Jeg la ikke fram mitt ord og mitt budskap med overtalende argumenter og visdomslære, men med Ånd og kraft som bevis. Joh 14:26.

Den målrettede utholdenhet i bekjennelsen

Kristus-bekjennelse innebærer Kristus-etterfølgelse, for troen er aldri uten livets vitnesbyrd. Derfor er den målbevisste utholdenhet i bekjennelsen et gjennomgangstema i Nytestamentets skrifter, og kjennetegner Kristi kirkes fremtreden like fra begynnelsen. En Kristi delegat kjennes på utholdenhet og trofasthet i sin embetsgjerning. Normen er gitt for kirkens fremtreden som apostolatets kirke i tidens løp.

Mt 10:22b – den som holder ut inntil enden, skal bli frelst. Heb 10. **Apg 2:42** – de holdt fast ved apostlenes lære osv. 1 Kor 4:2, 2 Kor 12:12.

Illustrasjoner: 1 Kor 9:24-27 (løpebanen) og 10:1-12 (israelittenes exodus fra faraos Egypt). Ef 6:10-20 (Guds våpenrustning).

Guds trofasthet krever trofaste bekjennere

Det fins ikke grader av trofasthet. Gud ER den Trofaste. Kilden til den målbevisste utholdenhet er Guds løfte, gitt den enkelte i dåpen. Åpenbaringsordets Gud har oppfylt sitt Kristus-løfte for sin egen skyld (jf 1 Mos 12:1-3). Gud har gitt seg selv til kjenne i Jesu lidelse, død og oppstandelse, "slik Skriftene har sagt", 1 Kor 15:3. Dette har han gjort for at de som hører Kristi ord, skal lære Gud å kjenne gjennom ham.

Mt 10:32f – Hver den som bekjenner meg for menneskene, vil også jeg bekjenne for min Fader som er i himmelen. Men den som fornekte meg for menneskene, vil også jeg fornekte for min Fader som er i himmelen. **2 Tim 2:11-13** – Er vi døde med ham (Kristus), skal vi også leve med ham. Om vi holder ut, skal vi også herske med ham. Om vi fornekte, skal også han fornekte oss. Om vi er troløse, forblir han trofast. Han kan jo ikke fornekte seg selv. Jf Mk 10:16, Joh 3:18. **Heb 10:23** – La oss holde urokkelig fast ved håpets bekjennelse, for han som ga løftet, er trofast.

Hebreerbrevets store tema er Kristus-bekjennelsens ankerfeste i *Guds trofasthet*, som Gud har vist menneskene med løftene han har oppfylt i en bevitnet Jesus-historie:

Heb 1:1-3 – Mange ganger og på mange måter har Gud talt for lenge siden til fedrene ved profetene. I disse siste dager har han talt til oss ved sin Sønn, som han har satt til arving over alt. Ved ham har han også skapt verdensaltet. Han er en utstråling av Guds herlighet og bildet av hans vesen, og han bærer alt ved sitt mektige ord. Da han hadde fullført renselsen for våre synder, satte han seg ved Majestetens høyre hånd i det høye.

Guds trofasthet gjør apostolatets kirke forutsigbar gjennom historien. Hun formidler apostelordets lære fra Skriftens Herre og kirkens Lærer, og vitner sant om Gud. Den falske kirke fremtrer med læretilpasninger til yndlingsidéer i samtiden, som om kirkens begynnelse er nå - hos oss, og Guds ord kommet bare til oss (1 Kor 14:36). Illustrerende er den tekniske språkbruk hos apostlene Paulus og Johannes.

Paulus brukte gjerne synagogens termer, som jødekristne var fortrolige med. *Johannes* brukte gjerne termer som hedningekristne oppfattet med bakgrunn i hellenistisk kultur. Innholdet eller meningen gjorde han anskuelig med Kristi ord og gjerninger (*Kristus-paradigmet*).

En Jesu disippel «blir» i Jesu ord og «tar vare på» dem. Termene uttrykker hva kristentroen består i og kjennes på. *Først* gaven: Troen har Guds nåde til alle – gudmenneskets død for verdens synder. *Deretter* "nåde over nåde" med Jesus som eksempel i selvhengivende kjærlighet, Joh 1:16.

Joh 13:14f – Når jeg som er herren og mesteren, har vasket deres føtter, så må også dere vaske hverandres føtter. Jeg har gitt dere et forbilde. 15:10ff. Jf Mt 8:19, 10:38, 16:24. Joh 8:31 (tærein = holde, bevare).

Johannes supplerer de andre evangelistene med Jesu undervisning om åpenbaringsordet gitt verden i en sendelsesrekke: *Faderen – Sønnen – Ånden - apostlene* (og senere etterfølgere i prekenembetet). Sendelsesrekken gjelder opphavet, formidleren og hjelperen i prekenembetets gjerning.

I tillegg til de tekniske apostel-termene fra synagogen, bruker Johannes synonymet *pémpein* (= å sende el sende av sted). Johannes underviser om troen som "tar vare på" ordene fra Faderen og «holder» dem (tærein). En Kristi delegat holder fast ved Kristi ord og formidler dem i lære og liv. Samme tema står sentralt i Pauli undervisning. (Se nærmere Såkorn, bind 1, excurs om "bekjennelse i bibelsk mening").

Joh 14:21, 23 – Den som har mine bud og holder dem, han er det som elsker meg. /.../ Den som elsker meg, vil holde fast på mitt ord... Jf 1 Kor 11:2, 15:2 (katekjein).

Et Jesu vitne (martyr) "blir" i Sannheten og "vandrer" i den. Det er av grunnleggende betydning for kirken i denne verden at man holder fast ved Kristi ord i prekenembetets gjerning. Da er den forsamlede menighet apostolatets kirke på dette sted. Ellers ikke.

Den apostoliske læreformidling i aposteltiden

Nytestamentet lest i sammenheng, gir innblikk i aposteltidens læreformidling i løpet av et tidsspenn på vel seksti år. Følgende oversikt legger vekt på *pastoralbrevene* med bibellesning og selvstudium for øye.

Apostlenes kronvitne-posisjon

Sett bakover i tid, ender perspektivet i en bevitnet Jesus-historie - om den fornedrede og herliggjorte Guds Sønn i Jesu lidelse, død og oppstandelse. Denne begynnelse omfatter Jesu utvalgte apostler i deres *kronvitneposisjon*, 1 Kor 11:23, Lk 24:47.

De tolv stod i et *umiddelbart* forhold til kirkens Lærer – Kristus Jesus. De ble kalt til apostler av ham umiddelbart, og de var øyenvitner til den Oppstandne Kristus. De ble dessuten utrustet med Den Hellige Ånd til å overgi Kristi lære til kirken for all ettertid (jf Ef 2:20). Apostelordets læremyndighet er avgjørende for kirkens fremtreden som Guds kirke i tidens løp.

Apostolatets kirke i apostelordets etterfølgelse som Guds ord

Målet: Å lære mennesker den eneste Gud å kjenne gjennom den han utsendte, Jesus Kristus, og ha evig i ham.

Begrunnelsen: Guds løfter i den gamle pakt er oppfylt i Jesu lidelse, død og oppstandelse. Derfor er Guds evangelium til alle mennesker en oppmuntring til å vende om og leve forlikt med en forsonet Gud.

Guds ord og handlinger formidlet i tidsløpet (det diakrone perspektiv), etablerer forestillinger om hendelsesrekker like fra begynnelsen i Jerusalem (Lk 24:47). Poenget er ikke rekonstruksjon – et umulig prosjekt, men Guds tiltale i et prekenembete innstiftet i fortid, og praktisert i nåtid. Denne formidling skjer hvor menigheten er apostolatets kirke på stedet.

Prekenembetets utøvere i tidens løp er satt til å forvalte Kristi lære fra Faderen, den hans utvalgte apostler overga til kirken for alle tider. De er ikke kalt *umiddelbart* – lik Herrens apostler, men kalt *middelbart* gjennom kirkens (menigheten) kall. Med apostlene som forbilder skal den enkelte prest formidle (tradere) apostelordets lære i nåtid – og ingenting annet. Denne «Ordets regel» i gudstjenestefellesskapets praksis bygger Guds kirke på grunnvollen, lagt i begynnelsen.

Gjennom kirkens historie har apostelordets etterfølgere etterlatt mange spor i lære og liv, tross skrøpeligheter. Et eksempel er kallsbøkene "*series pastorum*". De handler ikke om presterekkene og personlighetene, men om apostolatet i prestens kallsgjerning. Presterekken er en påminnelse om menighetens livskilde. Den lever av apostelordets lære fra den treene Gud, og takker Gud for den trofaste forvaltning, og ber om å bli bevart på den ubeskårne grunnvoll.

Nåtidsperspektivet på den forsamlede menighet

Disippelposisjon

Forholdet mellom den gang og nå er en forskjell i tid, men ikke med hensyn til det innhold og den virkelighet som Jesu undervisning bringer. Øyenvitne-posisjonen hører fortiden til – enn så lenge. *Disippelposisjonen* er konstant uansett tid.

Først i rekken finner vi Jesu disipler og øyenvitnene til Den oppstandne (Lk 1:1-4), og blant dem Kristi utvalgte apostler (Joh 1:35ff, Mt 10, 1 Joh 1:1-5, osv). Lignende hendelser *gjentar seg* i menighetens samling om Ord og Sakrament forvaltet på troskapens vilkår. Lesninger og utleggelse lar Jesu undervisning komme til orde, og døpte får istemme "*den tro som en gang for alle ble overgitt til de hellige*", Jud 3. Saken gjelder alltid den nytestamentlige tro her og nå, aldri de gamles forskrifter, Mt 15:2.

Forholder avsender og mottager (actus tradendi)

I nåtid kommer Gud sitt folk i møte gjennom de befalinger som den oppstandne Kristus gav for å formidle den rett utlagte Skrift om ham og hans verk.

Mt 4:17 - omvend dere, for himlenes rike er kommet nær! 2 Kor 5:19ff.

Kristi virksomme nærvær i den forsamlede menighet skjer alltid på Guds vilkår, ved prester som - lik Herrens apostler - lærer døpte mennesker å holde "alt« hva Kristus

befalte å lære dem. Der er Kristus menighetens Lærer. En prest har et særlig ansvar for menighetens grunnvoll i den offentlige prekengjering. Samtidig har menighetslemmene et medansvar. Kallet gjør forskjellen.

Eksempler på formidlingssituasjoner: En kristen husorden med bibellesning og bønn. Den innbyrdes samtale om det man har hørt i preken og undervisning, eller om aktuelle emner fra bibelhistorie og katekisme, kan hende ispedd fortellinger om henfarne bekjennere.

Slike hendelser illustrerer *smågruppens* kjerne-funksjon i den apostoliske kirke- og læretradisjon, når to-tre deltagere anvender Guds ord og utveksler erfaringer, gir råd og oppmuntrer hverandre. Her handler samtalen om den "*grunnleggende undervisning*", 1 Kor 15:3. Den virker trang til å vite mer og begrunne troen (jf 14:36). Men uten basiskunnskap, oppstår lett unyttig kivi (Tit 3:9) om saker som ikke vedkommer det byggende menighetsarbeid. Da stilner samtalen og kristne ligner stumme hunder (Jes 56:10). Det er traderingskrise.

Den oppstandne Kristus i menighetens sentrum

I nåtid rettes oppmerksomheten mot den opphøyede Kristus i hans allmakt og suverenitet, Heb 1. I sentrum står Kristus, virksom i den forsamlede menighet med evangeliet og sakramentene (1 Kor 10:16, 11:26-30). Prekenen proklamerer offentlig Guds forsoning med verden i Kristus, og oppmuntrer tilhørerne til å la seg forlike med Gud og leve forlikt med ham, 2 Kor 5:20, jf Joh 3:16 osv.

På tomannshånd har formaningen adresse til den enkelte, f eks "du er mannen", 2 Sam 12:7. Er overtredelsen erkjent, blir evangeliet anvendt på den enkelte i skriftemålet, i samsvar med Jesu fullmaktsord - "*jeg forlater deg Dine synder i Faderens osv*". Se Joh 20:23, jf Mt 9:2, 1 Kor 4:1f.

Illustrasjon: 1 Kor 5-6.

I det menighetsbyggende arbeid kjennes Guds kirke på nådemidlenes bruk i en bevitnet brukerhistorie. Med evangeliet og sakramentene som midler, setter Kristus spor i deres liv som stiller sine legemer til disposisjon for ham og praktiserer sin dåp, Rom 6:12. (Jf "hvetekornets lov", Joh 12:24). Sporene i fortid oppmuntrer til målrettet utholdenhet i nåtid.

Illustrasjon: 1 Kor 15:1-3. Apostelordene forener overlevering og tiltale. I sentrum står verken kirken, overleveringen eller embetsutøveren, men gudmennesket Jesus i hans fornedrelse og opphøyelse (jf 2 trosart).

Vi merker oss de tekniske termene - ta imot (paralambànein), overlevere (paradidònai), og holde fast ved (katékjein) osv. Den trofaste formidling i lære og liv er det nødvendige vilkår, skal menigheten bli bygd opp på kirkens grunnvoll og være apostolatets kirke hvor mennesker lærer den eneste sanne Gud å kjenne i hans innerserte hjertelag (Joh 17:3).

Ukjent for Nytestamentets skrifter er kirkefelleskap begrunnet i «tilstrekkelig» enighet. Ukjent er også forestillingen om en apostolisitet som fins spredt mer eller mindre

rundt omkring. Hvor det er tale om mangelsykdommer, stiller «Kristi visitas» diagnosen og forordner medisinen med læren fra ham (Åp 2-3).

Situasjonen er en annen hvor den organiserte kirkevirkosomhet foregår i gudsopprørets tegn, og består i kraft av reservasjoner mot Guds kirkes rene kjennetegn. Der underkjenner man prekenembetets fullmakter og oppdrag, og dermed den autoritet og kompetanse som en prest har i kraft av apostelordets lære fra kirkens Herre og Lærer, Jesus Kristus. Med reservasjonene forfaller menighetslivet til religiøse «happenings» i vedtatte former på almenreligionens vilkår.

Apostolaets kirke er de som følger Lammet, hvor enn det går (Åp 14:4).

Hovedkilder: Sasse 1975 (1956) I, 188-204. - Legarth 1995.

28. **APOSTOLATETS KIRKE PÅ HISTORIENS ARENA**

I begynnelsen

Til kirkens læretradisjon hører erindringer fra Jesu disippelkrets, som mottok hans undervisning i "Skriftene" og var øyenvitner til hans undergjerninger. Etter Pinsedagen kom skrivere til, og resultatet ble evangeliene etter Matteus, Markus, Lukas og Johannes.

Nedskrevne beretninger oppfrisket og kontrollerte erindringene. Etter hver som mange deltok og gjentok det passerte, ble fortellingsstoff og menighetspraksis forenklet og skjematisk. Irrelevante detaljer falt bort, men ikke alle. Det oppstod formellignende sammenfatninger og tekniske termer som lettet både identifikasjon og formidling. Evangeliene er ikke et resultat av tilfeldigheter. Evangelistene hadde inngående kjennskap til Kristi lære. Det fremgår av redigeringen og av innskutte kommentarer, GT-sitater, opplysninger o. l. I denne prosess var synagoge-gudstjenesten og de jødekristne miljøer rundt Middelhavet av stor betydning, især i Jerusalem – i "urmenigheten". Men viktigere: Et overordnet "JEG" gjennomtrenger tekstene.

Kristi utvalgte apostler stod i en særstilling. De var øyenvitner til den oppstandne Kristus og utrustet med Den Hellige Ånd, mer enn andre kristne. De var i stand til å gjengi Kristi lære - som Ånden minnet dem om, når nødvendig på fremmede språk. Med læren fra Kristus la de grunnvullen for kirkens liv på jorden, Ef 2:19ff.

Vår tilgang til den rett utlagte Skrift er Nytestamentets skrifter fra apostlers hånd, som derfor kalles "apostoliske" skrifter. De er - lik apostolatet den gang – Guds rettesnor (kànon) for kirkens lære og liv i den nye pakt. Hvor kirken fremtrer uten reservasjoner som apostolatets kirke, står kristne - uansett tid og sted - i samme posisjon til apostlenes lære som kristne i aposteltiden.

Eksempler: Markus-evangeliet, skrevet av Peters tolk Markus (ifølge en Papias-tradisjon). Karakteristisk for Peters undervisning var korte beretninger og Jesus-ord beregnet for memorering. Det samme fremgår av Apg 10.

Mot slutten av aposteltiden skrev apostelen Johannes sitt evangelium, hvor han supplerer de andre evangeliene med undergjerninger, samtaler og historiske detaljer. Åpenbaringsboken er Jesu åpenbaringsbok til sin apostel Johannes og kirkens historieteologi. Dens tema er kirkens historie gjennom endetidens trengsler, det vil si den kirke som følger Lammet, «hvor enn det går» (Åp 14:4) med Jesu Kristi gjenkomst i sin Guddoms herlighet, synlig for alle på Dommens dag. Den trofaste kirkes historie er den røde tråd i verdenshistorien, inntil dagen kommer, da den allmektige Gud og Lammet demonstrerer sin trofasthet og gjennomfører løftene om den nye jord. Da er livet under syndefallets kår slutt, og Guds folk har nådd målet i tilstander som overgår alt hva mennesker kan fatte.

Hva Paulus-brevene sier om embetsutøvernes oppdrag og fullmakter, var kjent fra før. Derfor poengterer Kristus *det konstante innhold* i den apostoliske læreoverlevering fra ham, jf 1 Kor 7:17, 11:16, 14:33 osv. Apostelordets lære har altså økumenisk gyldighet fordi det er apostolisk (ikke omvendt!). Jf Apg 2:42, 1 Kor 4:17 (å minne dere om), 14:34 (i alle de helliges menigheter), osv.

Også Johannes-evangeliet fremhever det konstante læreinnehold i apostelordets lære, men innskrenker seg til supplere de andre evangeliene (f eks Mt 10) med underberetninger og formidle evangeliet om Jesu person og verk overfor mennesker i den greske kulturkrets og tankeverden med krav til retorisk formidling i litterære former. Oppgaven var påtrengende i en tid da menighetene kom under press fra gnostisk åndelighet, med forakt for skaperguden og det inkarnerte Guds ord i mannen Jesus. Johannes har formidlet Jesu åpenbaringer i en disposisjonen som forløper i en trinnsvis opp- og nedstigning, hvor synet av Herrens ark er bokens høydepunkt og Jesu trøstemotiv i sin kirkevisitas på jorden.

Kirkens apostolisitet står og faller med apostelordets lære fra Herren, gitt kirken i begynnelsen for å bli formidlet i nye disippelgenerasjoner inntil dagens ende. I den trofaste kirke er den oppstandne Kristus virksom. I kraft av sin Guddoms person er han Begynnelsen og Enden, Alfa og Omega, den første og den siste (Åp 1:8, 2:8, 21:6, 22:13).

Guds kirke er en Guds skapelse, skapt og opprettholdt i samsvar med Guds rådslutning før alt ble til. Med hensyn til begynnelsen er det ingen forskjell mellom Guds skaperverk og kirke. Altså må vi forstå dem i lys av troens artikler om personene i Treenheten - uten sammenblanding, og takke og love Gud for hans oppholdende gjerning som skaper og gjenløser (jf Lille Katekisme, forkl til Første bud, Trosartiklene og Fjerde bønn).

Kristi disippelundervisning de førti dagene mellom hans oppstandelse og himmelfart var av forberedende betydning for kirken. Kristus ga disippelkretsen forstand til å bevitne det som var skrevet om ham hos Moses, Profetene og i Salmene (Lk 24, Apg 1).

Like fra Pinsedagen trådte den nye pakts kirke frem som Guds kirke (Apg 2). Her var *ingen initieringsfase*. Til forskjell fra andre kollektivtradisjoner fremsto kirken uten en uklar initieringsfase. Den mangler. På Pinsedagen fremstod Guds folk i den nye pakt som den *etablerte* kirke. Like fra begynnelsen foregikk urmenighetens virksomhet i

samsvar med Guds løfter, og i samsvar med den Oppstandnes befalinger og fullmakter til apostlene og deres etterfølgere i prekenembetet. Alle de kirkegrunnleggende handlinger var der fra begynnelsen – Kristi virksomme nærvær ved apostlenes lære fra ham, og likeså dåpen, absolusjonen og kommunionen innstiftet av ham. Den samme bruk i nåtid bevitner den Oppstandnes nærvær i den forsamlede menighet, virksom med dennesidige midler, slik han lovte.

I fortsettelsen

Apostlenes etterfølgere i prekenembetet kjennes på to ting – (1) *den rett utlagte Bibel fra dens Herre*, gitt kirken i og med apostelordets lære, og (2) *Guds "hemmeligheter"* (mysterier/sakramenter), *forvaltet slik den oppstandne Kristus befalte*.

Prekenens gyldighet som Guds ord består i det apostoliske og profetiske Kristus-vitnesbyrd, "slik Skriftene har sagt". Det samme vitnesbyrd som legitimerer apostlene - om den oppstandne Kristus, hans person og verk, legitimerer etterfølgernes kallsgjerning i all ettertid og under alle forhold. De taler og handler som Kristi delegater i Kristi sted, Lk 10:16, 1 Kor 4:1f osv. Under denne forutsetning er det ikke galt å kalle en prest for Ordets «lærer».

En prest (el pastor) er satt til å formidle den lære som Herrens apostler gav videre til kirken i begynnelsen. Da er Kristus kirkens Lærer i prekenembetets gjerning (Joh 8:25), og lærer menigheten gjennom trofaste medarbeidere (f eks Kristi ord over fremsatt brød og vin). Troskapens kriterium har Kristus anskueliggjort med seg selv som forbilde, Joh 7:14-18.

Andre lærere eller lærdommer skal være utelukket fra kirkens prekestoler og læreka- tedre, og likeså fra kirkens kommunion ved Herrens bord. Utelukket skal også Anti- kristelige tradisjoner være, begrunnet i selvbestaltede superapostler og deres innsikter fra en annen kilde (Joh 8:44, 1 Tim 2:8ff, 1 Kor 14:34ff, Gal 1:14, Kol 2:6-8).

Avgjørende for kirkens apostolisitet er ikke tradisjoner fra fordums tid, men det sak- forhold som består mellom Herren og hans delegat. En reservasjon mot apostelordets lære fra begynnelsen er en reservasjon mot Kristi ord i fortsettelsen. Samme virkning har en lærdom som ikke fins i Nytestamentet (f eks forvandlingsepiklese etter Kristi testamentord under Herrens Nattverd). En rettskaffen prest holder fast ved den rett utlagte Skrift fra ham som er "det troverdige og sanne vitne, BEGYNNELSEN til Guds skapelse", Åp 3:14. Guds løfter er oppfylt i hans lidelse, død og oppstandelse, slik Det gamle testamentets skrifter vitner om ham.

Denne legitimeringsmåte begrunner prekenembetets gjerning i all ettertid. **Mt 16:21a** – *Fra den tid begynte Jesus å forklare for sine disipler at han måtte gå til Jerusalem og lide meget osv.* (Jf Lk 24:26f, 44b.) Derfor må prekenembetets forvalteroppdrag være likeså konkret-anskuelig som Kristi embeter var det som profet, prest og konge i kjøtt og blod, og lik ham legitimere sin kallsgjerning med ord og fullmakter fra ham - lik de- legaten i forholdet til sin herre.

Liksom skapelsen er irreversibel, er apostolatet irreversibelt i Guds kirkeorden. Og liksom frelseshistorien er irreversibel, er den apostoliske læretradisjon irreversibel. Årsaken er Kristi utvelgelse av apostlene, utsendt med mandat og fullmakter fra ham, Joh 14:23, 17:8, 20, 20:21-23. Liksom Sønnen lot seg binde til det skaptes orden som mann, bandt han prekenembetet til det skaptes orden. Dermed er apostolatets kirke fri til å bekjenne under syndefallets kår den gode Skaperen i kirkens orden, løst fra verdens forvrengte idèer om det androgyne «menneske». Trofaste embetsutøvere forvalter "Guds hemmeligheter" på Guds vilkår i en skapergitt orden for skapelsen og kirken (1 Kor 4:1f, Mt 28:20). De er i sin delegat-posisjon Kristi "medarbeidere" og alltid avhengige av ham – aldri omvendt.

Hva Gud har talt og gjort i frelseshistorien, det er talt og gjort ved Guds virksomme ord i hans profeters munn, og til sist ved det inkarnerte Guds Ord i Jesu ringe skikkelse. Og hva Gud i nåtid taler og gjør i sin kirke på jorden, det gjør han med sitt skapende ord i sine utsendingers (el delegaters) munn. I sentrum står Kristi virksomme nærvær med sitt skapende ord. Da er han som er Midleren for Guds skaperverk og forsoningsverk, også Midleren for Guds frelsesgoder i sitt skaperverk under syndefallets kår.

Kristi kirkebrud på jorden mottar himmelske gaver i jordiske skikkelser. Guds verk er "såre godt", som i begynnelsen, så nå og alltid og i all evighet, 1 Mos 1:21, 25. (Jf Joh 1:14, 3:5, 17:3, 21:23, 1 Kor 11:24f.) Og alt som er skapt, synlig og usynlig, svarer: "Ham som sitter på tronen og Lammet tilhører velsignelsen og prisen og æren og kraften i evighetenes evigheter." Åp 5:13

Utelukket er læreformidling tilpasset allmennytt

I skarp kontrast til apostolatets kirke står analogislutninger om kirke, samfunn og folk, som ingenting beviser. Like skarp er kontrasten til den tenkemåte som begrunner det abstrakt-funksjonelle embete, innordnet idèer om individers likestilling og rett, og om allmennytt (det pragmatiske hensyn).

Tankekonstruksjoner av denne type tjener den politiske hensiktsmessighet, relativt uavhengig av apostelordets lære fra "ham som er fra begynnelsen", 1 Joh 2:13 (jf Joh 8:58 osv). Tre konsekvenser følger umiddelbart:

(1) *Ignorans* overfor apostelordets lære fra begynnelsen. Den forplikter ikke, men rokker ikke ved bevitnede kjensgjerninger, blant dem prekenembetets mandat og reelle kompetanse fra begynnelsen.

(2) *Falske legitimeringsmåter* med henvisning til kirkens kulturhistoriske betydning og læretilpasninger til menneskers behov. Men hverken tilslørende ordbruk eller såkalt "hermenevtisk refleksjon" rokker ved prekenembetets mandat og fullmakter fra Kristus.

(3) *Gjenstridighet* mot den kirkebot som Kristus formaner og oppmuntrer til. Med gjenstridighet utfordrer man Guds nidkjærhet for den kirkerest som etterfølger apostelordet som Guds ord og bekjenner det i liturgiske ordninger.

I Guds kirkeorden er det ikke vår bønn eller lovprisning som virkeliggjør Guds plan og vilje, like lite som bonden frembringer avlingen. Det gjør åpenbaringsordets Gud i sin handlende allmakt – i sitt skaperverk og i sin kirke på jorden. I den forsamlede menighet er han virksom med evangeliet og sakramentene som midler, når prekenembetet utøves slik han har befalt. Virkningen er apostolatets kirke på stedet – tilgjengelig i nåtid slik hun var det i begynnelsen (Apg 2:42), for målet står fast:

Joh 17:3 – det evige liv, at de kjenner deg, den eneste sanne Gud og den du utsendte, Kristus Jesus. (Jf Fil 3:8-11)

29. **KIRKENS KATOLISITET ER "APOSTOLISK"**

Den såkalte «*apostoliske*» trosbekjennelse – også kalt «*Credo*» var opprinnelig en kort bekjennelse til de tre personer Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd i Den Hellige Tre-enhet. Formen gjenspeiler dåpliturgien, da katekuménene med sitt "ja" istemte kirkens bekjennelse før selve dåphandlingen.

Benevnelsen "*apostolisk kirke*" er første gang bevitnet i et skriv fra Alexander av Alexandria år 324. Året etter finnes benevnelsen i en avsluttende, kirkebeskrivende setning til Den nicenske trosbekjennelse: - "*den katolske og apostoliske kirke*". Men fremdeles lød den tredje trosartikkel - "*og på Den Hellige Ånd*".

Hvorfor «apostolisk»?

Predikatet "apostolisk" markerte kirkens læreforvidling med henvisning til skrifter fra apostlenes hånd. Ordet dukket opp i konfrontasjoner med dem som forfektet andre veier til "innsikt" (gnosis). Gnostikernes kilde var apokryfe (skjulte el hemmelige) skrifter med påstand om at de stammet fra Jesu disippelkrets og formidlet den "egentlige" kristentro. Det sier seg selv at for mange ble ordet "apostolisk" et honnørord i kampen om den rette overlevering. Angrepene kom fra mange hold, for den gang var den nytestamentlige tro på vikende front i et religiøst mangfold.

Etter hvert som man erkjente behovet for et kirkebeskrivende tillegg, kom flere bekjennelsesformularer i omløp, inntil konsilet i Konstantinopel år 381 vedtok ett av dem: - "*én, hellig, katolsk, apostolisk Kirke*". På romersk-katolsk hold har man anført møtets status som økumenisk konsil (consilium generale), vesentlig fordi biskopen av Rom ikke var representert da tillegget ble stadfestet under konsilet i *Kalcedon* år 451.

Credo's kirkebeskrivelse identifiserer den rettlærende kirkes utbredelse (katolisitet) ved hjelp av apostelordets læreoverlevering fra kirkens Herre (apostolisitet): Katolsk er den kirke som i tidens løp overgir Kristi utleggelse av "Moses og profetene". Den er gitt videre til kirken gjennom de skrifter som beviselig stammer fra Kristi utvalgte apostler. Kort sagt: **Kirken er katolsk i kraft av sin apostolisitet**. Eller sagt med andre ord: Den katolske kirke er apostolatets kirke. Noen annen kirkeidentitet har ikke den

evangelisk-lutherske kirke, annet enn å være den gamle kirke i den apostoliske læretradisjon fra Skriftens Herre og kirkens Lærer, Jesus Kristus.

Andre har brukt ordet «katolsk» synonymt med «vidsynt» eller «omfattende» med hensyn til læren. På den annen side har andre brukt ordet «apostolisk» om karismatiske menigheter etter mønster fra Korint-menigheten, og gjerne forbundet med en bestemt menighetsordning (som ikke fins foreskrevet i NT). Med stor konsekvens oppstår kirkefelleskap «på tilstrekkelig grunnlag», hvor «liv» har prioritet fremfor «lære», eller etikk fremfor dogmatikk. Kirkefelleskap av denne type var den gamle kirke (oldkirken) fremmed like fra aposteltiden.

Det nytestamentlige kánon – kirkens rettesnor

Forhistorien viser til kirkens Kristus-bekjennelse og apostlenes etterfølgere i prekenembetet. De ledet an i en læreoverlevering med støtte i skrifter fra apostlenes hånd. Denne overlevering medførte menighetenes resepsjon av Det nye testaments 27 "apostoliske" skrifter (i øst Athanasius år 367, i vest Augustin og en nordafrikansk synode år 393).

Avgjørende for menighetenes resepsjon var skriftets virkning – mennesker som var blitt hjulpet til tro på det inkarnerte Guds ord. Det er hva de skrifter gjør som formidler Kristi lære. De har gyldighet for kirken hvor som helst i tidens løp.

Vi merker oss en treleddet hendelsesrekke: Først Kristus-bekjennelsen (Mt 16), deretter den Oppstandnes utsendelse av apostlene, og til sist kirkens resepsjon den nye pakts kánon (NT).

Det spesielle ved kirken i den nye pakt er apostolatets oppdrag og fullmakter fra den oppstandne Jesus Kristus. Apostlene var øyenvitner til ham, kalt umiddelbart av ham og utrustet av ham på Pinsedagen med Den Hellige Ånds gaver, så de kunne gi videre Kristi undervisning i Loven, Profetene og Salmene, Lk 24:44. Både aposteldisipler og menighetene med sine prester/biskoper bevitnet apostlenes særstilling bevitnet: De formidlet apostelordets lære og etterfulgte apostelordet som Guds ord i lære og liv.

Og likevel: *Det unike ved kirkens virksomhet* er ikke dens opprinnelse, men *det evangeliske prekenembete*: Det bevitner ikke bare Kristi forsoningsdød og oppstandelse med løse- og bindemakt fra ham, og med sakramenter innstiftet av ham. Den oppstandne Kristus er selv virksom med disse nådemidler, forvaltet på troskapens vilkår i den forsamlede menighet (Lk 10:16, Mt 28:20, Joh 14:23f).

1 Kor 11:2 – Jeg roser dere fordi dere /.../ holder fast ved de tradisjoner som jeg har overgitt til dere (jf v 23, 15:2).

Hvor det skjer, fremtrer apostolatets kirke i samlingen om Guds hemmeligheter (1 Kor 4:1f, *mysterier* el handlinger som formidler frelse). Troen lever av dem for menneskenes skyld. Men forvaltet på menneskers vilkår, eller av gammel vane, blir menigheten uten misjonerende kraft og dør ut.

Gal 2:5, 5:1, Kol 1:23, 2:5, 2 Tess 2:15, Heb 2:1-4, 4:14, 2 Pet 1:19. Tit 1:9, osv.

Den trofaste kirke formidler læren fra begynnelsen, stadfestet med Jesu oppstandelse og overgitt fra ham ved de apostler han utvalgte og utrustet til denne oppgave. Kilden er enestående - i siste instans den enbårne Sønnens lære fra Faderen. Med sin utlegelse av "Skriftene" (GT) åpnet han apostlenes forstand til å forstå hva Skriftene vitner om ham. Utruset med Den Hellige Ånd på Pinsedagen, la de kirkens læregrunn for all ettertid. I denne posisjon var de enestående, og i sin embetsgjerning ble de forbilder for senere prester/biskoper (jf kirkeårskalenderens aposteldager).

Denne kirkeidentifikasjon ved hjelp av prekenembetet (el apostolatet) medfører avgrensninger mot fremmed lære. En kirkeødeleggende trussel var i de første kristengenerasjoner hemmelige (okkulte el apokryfe) skrifter med påstand om å formidle Jesu egentlige lære fra en indre disippelkrets (gnostikerne, Markion, Arius o a). Skriftene var ukjente for aposteltidens kristne. Med denne avgrensning ble tradisjonen utelukket som sideordnet åpenbaringskilde med henvisning til andre personer enn Herrens utvalgte apostler.

I tidens løp er prekenembetet under kontinuerlig press. Fra alle kanter høres krav om tilpasninger til yndlingsidéer i samtiden, så Kristi delegater blir stadig fristet til å fortie upassende deler av Guds vilje og frelsesplan, og i deres sted forkynne noe annet. Da gjør den trofaste kirke hva Herren krever under motsigelser. Hun bekjenner i ord og handling apostelordets lære fra Skriftens Herre, forvalter sakramentene slik Kristus har befalt, og markerer avstand til lærdommer fra andre kilder. Kort sagt hun «holder fast ved» Guds kirkes unike kjennetegn, gitt i begynnelsen med løftet om den Oppstandnes virksomme nærvær. (Apg 2:42, 46, 1 Kor 15:2, 2 Kor 4:11, Ef 6:13, Åp 3:11, 12:17, 14:12 o a.)

Illustrasjon: "De apostoliske fedre" (skriftene fra første generasjon etter apostlenes bortgang). I likhet med apostlene før dem, gjorde de flittig bruk av GT når de begrunnet Kristus-bekjennelsen. Skriftene deres tegner bildet av prester og biskoper (ledere for prestekollegier) som førte kirkens Kristus-bekjennelse i munnen og formidlet apostlenes lære i den skriftbundne tradisjon. Ved dem framstod den bekjennende kirke som *apostolatets kirke* etter aposteltiden.

Jødekristerne og kristne fra andre folkeslag samlet seg derfor om trofaste prester og biskoper og samarbeidet med dem i deres embetsgjerning. Det var denne kirkesamling *Ignatius* innskjerpet på sin ferd mot martyriet i Rom. Ordet "apostolisk" er en stadig påminnelse om normen for kirkens lære liv, gitt en gang for alle i og med apostelordets lære (NT).

Kirkens historie brukt som sannhetsbevis

Det hender lærekonflikter aktualiserer den gamle problemstilling fra de første kristengenerasjoner: Hvilket *historie-argument* har status som Guds åpenbaringsord til kirken? Svar: *Den lære som beviselig er overgitt og praktisert i kirken siden aposteltiden.* (Jf "Bileams lære" og "nikolaiittenes lære" i Pergamon-menigheten, Åp 2:14f, og "kvinnen Isebel" i Tyatira-menigheten, begge steder mot slutten av aposteltiden, 2:20-23.)

Et par eksempler: Først Luthers diskusjon med Zwingli om dåp av spedbarn fra kristne hjem. Fra aposteltiden (NT) finnes indirekte utsagn om saken. Senere fedreutsagn har apostolisk gyldighet fordi de bevitner den overleverte praksis siden aposteltiden.

Et annet eksempel: Kirkens kall av skikkede menn til apostlenes etterfølgere i prekenembetet – i likhet med Kristi kall av apostlene. Med Guds kirkeorden vitner menn og kvinner om den gode Skaperen, som de har lært å kjenne i Kristus Jesus. De vitner om Guds godhet i hvert deres gudgitte kall – mannen i sitt farskall, kvinnen i sitt morskall.

1 Kor 14:36f, 1 Tim 2:13f. Jf 1 Mos 2:21-23, 1 Kor 11:8f, Ef 5:22ff.

Konklusjon

Den trofaste overlevering i skriftbunden tradisjon danner innholdet i kirkens katolisitet. I kraft av sin apostolisitet er den forsamlede menighet Guds Éne, Hellige, Allmenne Kirke på dette sted. Andre lærdommer blir derfor avvist.

Det vil alltid finnes velmenende mennesker som under skinn av kristentro mener å ha en "dypere innsikt" enn apostelordets lære fra Kristus. Kirkens historie dokumenterer deres opptreden som superapostler som prester, biskoper og lekfolk i fremtredende posisjoner. Men ingen spekulasjon om livets mål og mening har gyldighet i Guds kirke. Derfor har skriftene fra apostlenes hånd (NT) status som kirkens kànon eller rettesnor – i kraft av den rett utlagte Skrift fra dens oppstandne Herre.

Mennesker kan avvise Paulus med argumentet "det er hva Paulus mener", som om Herrens apostel overgir privatmeninger. De kan også vise til "Jesu lære" i evangeliene, som om apostlene lærte noe annet senere. Eller de kan vise til "Jesus fra Nasaret", som om kirken bekjenner en annen Jesus enn den historiske Jesus.

Spekulative fremstillinger av denne type overser de strenge krav til læreformidling som Jesus krevde og apostlene praktiserte, og overser Guds vitnesbyrd. Åpenbaringsordets Gud har reist Jesus opp fra de døde og stadfestet Jesu undervisning i "Skriftene" om sin person og sitt verk: Jesus fra Nasaret er Guds lovede Messias (Kristus) - sann Gud og sant menneske, og Gud har fullført sin forsoning med verden i Jesu død.

Med prekenembetet som middel, stiller Gud hvert menneske til ansvar for sitt liv med den siste dom for øye. Med sin hellige lov viser han det liv vi er skapt til å leve som mannkjønn eller kvinnekjønn. Gud lar oss bruke hans bud som skriftespeil for at vi skal våre liv på alvor for ham. Dette gjør Gud for at vi skal vende om til ham, tro hans usigelige nåde og barmhjertighet på grunn av Kristi fortjeneste. Gud er en forsonet. Med evangeliet oppmuntrer han alle til å vende om og leve forlikt med ham. I tillit til syndenes forlatelse for Kristi skyld kaller han oss til å leve med Kristus til gave, og med ham til eksempel gjøre gjerninger som har Guds ord og kjærlighetsbud for seg.

Mennesker går egne veier for å løse egen skyld og skam og håpløshet. Gud søker oss gjennom sin kirkes underfulle kjennetegn, og blant dem dåpen til Jesu død hvor han gjorde den enkelte delaktig i Guds forsoningsverk. Det gjorde han for at vi skal leve

med den oppstandne Jesus som Guds kjære barn, og tjene ham i hans nåderike kledd i Guds evige rettferdighet.

Men foretrekker vi andre kilder, midler og begrunnelser enn de underfulle og unike ting ved apostolatets kirke, da sitter vi igjen med religiøse happenings i en kirkevirk-somhet som mennesker forstår. Der blir vi bekreftet med billig nåde i vår egen rettferdighet. Men de som er fattige i seg selv, de rekker hatten fram. Himmelriket tilhører dem. (Mt 5:3.)

30. FORBRØDRING I DEN FALSKE APOSTOLISITET

Det revolusjonære uttrykk er den *filadelfiske* troendegruppe med basis i den felles nådeserfaring i vekkelsens opplevelsesmystikk. Den nye kirkevisjon var gjenfødte, levende kristne i et hellig liv og levnet (*praxis pietatis*). Kjært barn har mange navn, f eks brødresosietet, forening eller vennsamfunn. *Målsettingen* var å ødelegge «konfesjonskirken» innenfra under parolen «veien videre». Med forkjærlighet for den unge Luther, anklaget man den eldre Luther for å ha stanset kirkens reformasjon på halvveien.

Med sognemenighetens (el territorialmenighetens) ordninger som rammeverk om troendegruppens virksomhet, fremstod gruppen som et *supplement* til det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap. Samtidig dro den fordel av den organiserte kirkevirk-somhet.

Med det formelle brudd fremstod troendegruppen som et *alternativ* og derfor kalt «separatister». Med basis i opplevelsesmystikk uten et ordnet nådemiddelfellesskap er det dem man refererer til med benevnelsen *radikalpietister*. På grunn av den løse struktur fikk de kort varighet, og deres utbredelse og oppslutning vanskelig å dokumentere i ettertid. I den folkelige sammenheng ble de referanseramme for oppfatninger om kristendom, ikke minst på grunn av den heltestatus som enkelte av dens lederskikkelser fikk.

Historisk sett, er det tale om en virksomhet typisk for spiritualistisk-mystiske gruppedannelser siden tidlig middelalder. Denne tradisjon fortsatte på luthersk kirkemark via spiritualistene (svermerne) på reformasjonstiden til pietismens retninger ved inngangen til 1700-tallet. I ettertid ble det vanlig skjelne mellom *den kirkelige pietisme* (Spener og Francke), *herrnhutisme* (Nicolai v Zinzendorf, d 1760) og *radikalpietismen* (Gottfried Arnold, d 1714). Ulike strategier av politisk art medførte den tvetydighet som kjennetegner gruppevirksomheter i lavkirkelige organisasjoner (det abstrakt-funksjonelle embete).

Samtidig med pietismens fremvekst under reformert innflytelse gikk lutherdommen i oppløsning som konfesjonell enhet. Dette skjedde med diverse reservasjoner mot

Konkordiebokens bekjennelser, som likevel beholdt sin *formelle* status som kirkens basis.

Anm. På reformert hold mistet Den nicenske bekjennelse status som den *økumeniske* bekjennelse. Dermed var det ikke lenger mulig for lutherske teologer å føre læresamtaler på en felles lærebasis med en motpart som begrunner kirkefelleskap med andre kriterier enn læreenhet i den uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære fra Kristus. Denne konflikt tilspisser seg i forholdet rettferdiggjørelse og helliggjørelse, og i nattverdlæren, hvor reformertes utgangspunkt er troendemenighetens nådeserfaringer eller åndelighet (spiritualitet) ivaretatt med tilslørende og bortforklarende ord om Kristi tyding av den gave han lar rekke fram.

Utopien ”den apostoliske menighet”

En sentral formidler var den unge grev *Nicolai von Zinzendorf* (1701-1760), som lot kirkens historie munne ut i et Jesus-monarki, når konfesjonskirkenes ”Babel” går til grunne og blir avløst av endetidens åndskirke.

Et grunnmotiv hos ham var kampen mot dogmatiske ”meninger”, gitt til kjenne i aversjon mot konfesjon. Et forsøk på bibelsk begrunnelse er den optimistiske tolkning av sendebrevet til Filadelfia-menigheten (Åp 3,7ff); om en overkonfesjonell, filadelfisk kristendom, hvor mystisk inderlighet er kirkens enhetsbånd og et forvarsel om kirkens gullalder i endetiden.

I nåtid fremstår den efaringsbaserte Filadelfia-enhet som tegn på en gudvillet plan for hele kristenheten, når vekkelse medfører *kjærlighetens* forbrødring og samarbeid på inderlighetens grunn, og etter hvert synliggjør kirkens enhet i frihet fra konfesjonenes meningstvang og lærestrid. Zinzendorfs misbruk av Joh 17:21, løsrevet fra sammenhengen, fikk omfattende følger.

Joh 17:21 – Jeg ber at de alle må være ett (, likesom du, Far, er i meg og jeg i deg. Slik skal også de være ett i oss, for at verden skal tro at du har sendt meg.

Zinzendorf leste inn en enhetsteori og brukte Jesus-ordet som et kronargument for kjærlighetens forbrødring i den erfarte blodsnåde i vekkelsens Jesus-mystikk. I likhet med sine forløpere på reformasjonstiden forvekslet han adjektivet «eins» (enig, jf overenskomst) med tallordet «Eines» (ett). Jesus ber i sin øversteprestelige bønn (Joh 17:21) – ikke om en organisert kirkeenhet, men kun for dem som ved apostlenes ord tror på ham (v20), at de skal være helliget i Sannheten (v 19), dvs enige i Faderens ord, gitt i og med Sønnen (v17). Bønnen om «*at de alle må være ett*», gjelder med andre ord den læreenhet som er mellom Faderen og Sønnen, «*at også de skal være ett i oss*» (v 21). Han som er det inkarnerte Guds Ord (Joh 1:14), bærer Navnet over alle navn (Fil 2:11, Åp 19:13). Den enhet som apostelordet virker med læren fra Faderen og Sønnen er ingen ytre enhet, men enhet i læren. Denne enhet kalles «de helliges samfunn».

Denne enhet er poenget i Luthers forklaring til Det andre bud. Vi skal ikke bruke Guds navn til løgn og bedrageri, og dermed verne om lære og liv i strid med Guds ord. Det er også poenget i forklaringen til Første bønn: - «*den som lærer og lever annerledes*

enn Guds ord lærer, han vanhelliger Guds navn blant oss. Bevar oss fra det, himmelske Far!»

Jesus ber: «*Hellige dem i Sannheten, ditt ord er Sannhet*» (v 17), og ber at disiplene må holde fast ved det hellige evangelium som han har gitt dem fra Faderen, og de bli bevart fra falsk lære, og inneslutter i sin forbønn den troende kirke (v 20, jf v 6, 8, 20).

I den filadelfiske økumenikk er ikke vranglæren problemet, men den rettlærende kirke representert ved konfesjonell lutherdom liturgiske ordninger. Et slikt kirkefelleskap kaller han "sekt", "konfesjon" eller "religion". I den filadelfiske tradisjon siden Zinzendorf er ikke vranglæren årsaken til kristenhetens splittelseshistorie, men en mangel ved de kristne. Medisinen er den åndsbårne forvandlingsnåde, om bare den filadelfiske vekkelse slipper til. Da er forutsetningen den at troen oppstår umiddelbart og lever uavhengig av apostelordets lære. Derfor må bekjennelsen være det personlige vitnesbyrd om den erfarte nåde, og ikke kirkens bekjennelse til apostelordets lære fra Faderen og Sønnen, det vil si den tro som Den Hellige Ånd virker suverent med Guds ords sannhet om ham som er Sannheten.

En konfliktmodell

Fra flere hold overtok Zinzendorf visjonen om kjærlighetens forbrødring mellom sanne troende. Den blir en realitet hvor de troende danner det gudvilledede alternativ til ordnet nådemiddelfelleskap i sognemenighetens ordninger og den organiserte kirkevirk-somhet.

Dermed overtok Zinzendorf den konfliktmodell som er særlig kjent fra reformasjonstidens spiritualister og gjendøpere: På den ene side "*den apostoliske menighet*" av sanne troende i opposisjon til den territorielle menighet, på den annen side den undertrykkende kirkereligion representert ved pavekirken og konfesjonell lutherdom, som til sammen danner en avguderisk enhet.

Til forskjell fra radikalpietistene ville Zinzendorf realisere visjonen om en "apostolisk" menighet innenfor det organiserte kirkefelleskap, altså uten det åpne, formaliserte brudd. Målet var en kirkefornyelse innenfor det falske kirkevesen med sin tradisjonelle kristendom.

Herrnhutisk og gammelpietistisk strategi

I likhet med gammelpietismens ecclesiola-program (Spener) i sognemenighetens ordninger, tok også Zinzendorf avstand fra den såkalte "separatisme", det vil si radikalpietistenes formaliserte brudd med den "offisielle" kirke. Men her er en forskjell med hensyn til *horisont*: For Zinzendorf var det ikke tale om en kirkefornyelse innen sognemenighetens ordnede gudstjenestefelleskap, men om det *globale* åndssamfunn i grupper av likesinnede sjeler uavhengig av konfesjon og kirkeorganisasjon.

Hertil kommer en *prinsipiell* forskjell. Gammelpietismens ecclesiola-strategi siden Spener og Francke forutsatte at den forsamlede sognemenighet er en kristen menighet. Zinzendorf derimot fant "Guds menighet" et annet sted - i den "apostoliske"

sammenslutning av sanne troende. Der finnes det troendesamfunn som avløser det gamle kirkevesen.

Den "apostoliske forordning"

Anledningen til å organisere en "apostolisk" menighet bød seg i 1727, under en vekkel-se blant mähriske flyktninger i Herrnhut. De ble organisert etter en "*apostolisk forordning*" (Satzung). Her var katolikker, calvinister, lutheranere, schwenkfeldianere og separatister av mange slag, men forenet på rettferdiggjørelsens **og** (!) helliggjørelsens grunn (jf Borgå-avtalen, Leuenberg-konkordien, osv). Alle lot de meningsforskjellene fare i lydighet mot *kjærlighetens* bud uten all sekterisme (konfesjon).

Zinzendorf fikk anledning til å avlegge ordinasjonsløftet (el religionseden) *med forbehold* overfor forkastelsesformlene i Confessio Augustana. For ham var bekjennelse ingen lærebekjennelse i nytestamentlig mening, men et personlig vitnesbyrd på inderlighetens grunn, for utelukket var kirkens læreenhet i den uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære, og likeså Guds kirkes rene kjennetegn i en dennesidig, jordisk brukerhistorie (CA 7). Det lå under Zinzendorfs verdighet å reflektere nærmere over innholdet i Konkordiebokens bekjennelser, som for ham ikke var annet enn læresetninger og skoleteologi - det vil si "meninger". Den samme ignorans kjennetegnet bibelbruken. Upassende bibelord sorterte han bort. I tråd med denne betraktningssmåte oppfattet Zinzendorf motsetningen mellom reformert og luthersk som ordstrid. Den vitnet om en mangel ved de kristne. Med stor konsekvens fulgte den åndeliggjorte kirkes *lærerelativisme* i det herrnhutiske *unionsprogram*.

I Herrnhut ble hjertenes enhet manifestert i lojaliteten mot «*den apostoliske forordning*», som dermed fikk den status som en lærebekjennelse har. For første gang på luthersk kirkemark ser vi her følgene av å sideordne rett og vrang lære i kirkefelleskapets ordninger, nemlig den ordningsjustis som gjør "*kirkens ordninger*" til fellesskapets samlingsmerke og kriteriet på troskap.

Et fellesskap begrunnet i den reduktive metode

Den filadelfiske endetidsdrøm er begrunnet i en uhistorisk forestilling om aposteltidens menigheter, deres virksomhet og ordning tidlig i aposteltiden. Visjonen åpner for analogibevis, som regel begrenset til Korint-menighetens åndsmanifestasjoner og en menighetsordning etter calvinsk mønster (forstander, eldsteråd og tilsynsman).

Med dette utgangspunkt, betraktes kirkens historie i et forfallsperspektiv fra liv til død. Målsettingen virker selvnlysende: Å arbeide for en renessanse av kristen forbrødring og enhet med basis i erfaringer og kjarismer.

Menighetsordningens bekjennelseskarakter forutsatte en viss enighet i "det sentrale" eller "det grunnleggende" i Bibelens budskap. Prinsipielt sett må den samlende miniteologi da være den lære medlemmene er enige om og finner tilstrekkelig. Fortsatt uenighet blir redefinert og rangert som ulike "meninger" om saker av underordnet betydning, for den åpne lærestrid om de sentrale lærestykker anses bilagt "i kjærlighet". Man later som om eksempelvis forholdet lov og evangelium ingenting har med

«evangeliet» å gjøre. (Jf Borgå-avtalen, Leuenberg-avtalen, folkekirkens «uenighetskultur».) Karakteristisk er vage talemåter og tilslørende ord om "forsonet ulikhet" og "tilstrekkelig enighet". Virkningen ble ødeleggende for prestens hyrde- og lærergjering forpliktet på «kirkens ordninger» fremfor kirkens bekjennelse i nytestamentlig mening (homologi).

Den reduktive fremgangsmåte innskrenker kirkens grunn lagt i begynnelsen. Med de beste hensikter bevitner man indirekte fronten mellom apostolatets kirke og *antikristens* kirkeødeleggende virksomhet. Fronten går mellom herlighetsteologi og kors-teologi. På den ene siden hører de som søker frelsesvisshet i opplevelsesmystikk, innerlighet, tegn og under. På den andre siden hører de som søker Guds frelsesgoder i Kristi virksomme nærvær med evangeliet og sakramentene, forvaltet i den forsamlede menighet slik han har befalt. Avtaler om kirkefelleskap på tilstrekkelig grunnlag gir inntrykk av en felles basis, men spørsmålet om *hvordan* man får del i Guds frelsesgoder, avslører grunnleggende uenighet om Jesu person, verk og mål. Fronten består inntil Dommens dag.

Korsteologer begrunner barnekår hos Gud med frelsen gitt i dåpen, og Guds løfte om salighet for hver den som tror. De formidler en gudskunnskap som er indirekte begrundet i Guds åpenbaringsord og stadfestet med Kristi oppstandelse fra de døde og bevitnet med Guds kirkes unike kjennetegn, gitt i begynnelsen. Således er den rett utlagte Skrift fra dens Herre eneste kilde til viten om Guds vesen og vilje.

Herlighetsteologer begrunner frelsesvisshet med menneskets evner til å samarbeide med Gud om frelsen, og med postulatet om Jesus i hjertet og en umiddelbar tilgang til gudskunnskap. Den sjelesorg som her tilbys, appellerer til valg og overgivelse gitt til kjenne med geberder, følelsesutbrudd, lovprisning, osv. Men en frelsesvisshet begrundet i erfaringer, krever bekreftelse i nye opplevelser, i «velsignelser» (blessings) av ulike slag, i stadig nye kampanjer og sukséhistorier (2 Kor 5:7). Den reduktive metode rammer åpenbaringsordets lære om mennesket under syndefallets kår, og vitner om et farisèisk opprør mot åpenbaringsordets trofaste Gud Fader, Sønn og Helligånd i Guds handlende allmakt.

Korsteologer oppmuntrer søkende til å høre Guds Ord, i tillit til Den Hellige Ånds suverene gjerning ved evangeliet, for troen gis ikke umiddelbart, gjennom syner, åpenbaringer og egenaktivitet, men i en bevitnet Jesus-historie, slik Skriftene har sagt. De forkynder offentlig Guds gode skapervilje og stiller mennesker til ansvar for ham, og oppmuntrer angrende syndere til å vende om til en forsonet Gud og leve forlikt med ham. Og siden ikke alle har frimodighet til å anvende Kristi fortjeneste på seg selv, innbyr de til det private skriftemål og meddeler syndenes i Kristi sted til den som ber om det. De viser vei til kirkens samfunn i Kristi legemes og blods sakrament, og oppmuntrer alle døpte til et liv på dåpens grunn, enhver i sitt kall, og med Kristus til gave, gjøre gode gjerninger med Kristus til eksempel.

Alternativene tilsvarer skillet mellom den *dokumenterbare* kirkevirkelighet, slik den er beskrevet i det apostoliske ord, og den *påståtte* kirkevirkelighet i mennesketankens

fantasitegninger. Den påståtte forbrødring kjennes på den formale språkbruk og på ordninger i et kirkerettslig tomrom, hvor menneskers ordninger og tradisjoner er overordnet apostelordets læremyndighet og kirkens gudgitte rett.

Illustrasjon: Kol 2:6-20.

De fleste kirkesamfunn gjør krav på å være apostolisk

Begrunnelsen for den påståtte apostolitet kan være lærens alder, utbredelse og oppslutning. Men slike begrunnelser beviser ingenting. En historisk rekonstruksjon er heller ikke mulig.

En teori om presteordinasjonen hevder at biskopen gjennom sin håndspåleggelse meddeler ordinanden «*en utslettelig embetsnåde*», som biskopen selv har mottatt gjennom rekker av biskopelige håndspåleggelse tilbake til apostlene. Teorien er en religionsimport og gammelt nytt i menneskehetens historie. En annen begrunnelse er en *menighetsordning* fra aposteltiden. En tredje er *trostrynger* eller "tegn" i form av helbredelser ved bønn, eller følelsesutbrudd kalt "åndsdåp" og "tungetale". Økt tilslutning gjennom kampanjer betraktes som Guds verk.

Kirkefelleskap begrunnet i skjønnsmessige betraktninger om «tilstrekkelig enhet», forutsetter den filadelfiske oppfatning om en apostolitet mer eller mindre spredt omkring, inntil den forekommer "i tilstrekkelig grad". Slike konstruksjoner utelukker bot for vrang lære, for de gamle lærebekjennelser består, og med dem motstridende lærdommer eller vrang lære med status som "læreforskjeller" man fortsatt kan være uenige om. I denne betraktningsmåte er Guds kirkes en enhet en idè, eller tenkt virkelighet, som manifesterer seg i gudstjenestefelleskap begrunnet i postulater og skjønn. Slikt er overtro.

I den apostoliske læreoverlevering er Guds kirke en dennesidig læreenhet begrunnet i den inkarnerte Guds Sønn, som ga læren fra Faderen videre til sine utvalgte apostler, utrustet med Den Hellige Ånds gaver på Pinedagen til sin kirkegrunnleggende gjerning med Kristi ord og lære. På kirkens grunn, lagt i begynnelsen, består Guds Ene Hellige kirke av mennesker i enig bekjennelse til Kristi ord. (Joh 17, Ef 2:20, osv.)

Bekjennelsestro lutheranere nøyer seg med et "nei" til påstanden om å tilhøre "Luthers kirkestiftelse" i Wittenberg ved inngangen til 1520-årene. Kommer denne påstand fra Romerkirken, må vi spørre: Hvor var Romerkirken *før* pavedømmet? Kommer denne påstand fra unionistisk eller reformert hold, må vi spørre: Hvor var Guds kirke gjennom de mange århundrer *før* dere?

Problemet er kirkens identifikasjon som apostolatets kirke i nåtid. Hvor er apostelordets etterfølgere å finne i våre dager? Eller det nærgående spørsmål: Medvirker *jeg* i et gudstjenestefelleskap med rom for lærdommer og praksis i strid med apostelordets lære fra kirkens Herre? I så fall: Hvor finner jeg det gudstjenestefelleskap som er «bekjennelseskirke» i nytestamentlig mening, også kalt «konfesjonell» lutherdom, hvor kirkens enhet er en læreenhet på kirkens ubeskårne grunnvoll, lagt i begynnelsen, så

gudstjenestefellesskap med vranglære er utelukket fra fellesskapets prekestoler, lærekatetre og liturgiske ordninger?

Kriteriet for et rett svar er det samme i dag som for kristne i aposteltiden: Den *uforbholdne* etterfølgelse av apostelordets lære som Guds ord. Det er ingen selvfølge. Svaret blir avgitt med den prekenen og det liturgiske formular, og den undervisning som gis der og da (*actus tradendi*). Er svaret bekreftende, kan tilhørerne gå visse om at i dag har Den Hellige Ånd vært i arbeid med oss (fritt e H Sasse). Men er svaret benektende, kan årsaken være ordninger som hjemler ja og nei til apostelordets lære.

Romerkirkens problem - kristenhetens problem?

Romerkirkens problem er de mange lærestykker som er kommet til etter Luthers død (1546). Aktuelle eksempler: Læren om kirkens tradisjon som en sideordnet åpenbaringskilde til Skriften (Tridentinum), og læren om religionenes utvikling i kraft av Kristi virksomme nærvær og kirkens dialog (Vatican 2).

Sideordningen "Skrift OG tradisjon" åpnet for konklusjonsteologi etter den vincentinske regel – "*det som er blitt lært over alt, alltid og trodd av alle*". Dermed ble kirken på stoisk vis prisgitt "*folkets røst*" og evolusjonismens vinder. Romerkirken har utelukket seg selv fra den kirkereformasjon som gjenoppretter lære og praksis i samsvar med "Skriften alene" og "troen alene". Romerkirken betrakter sin historie som et samarbeid mellom Kirken og Den Hellige Ånd. Kirken tolker Skriften i en opphøyet posisjon over den rett utlagte Skrift, gitt videre i og med apostelordets lære. Med stor konsekvens blir Det gamle testamente gjenstand for en stemoderlig behandling. Noe lignende skjer i småpavedømmene i biblistiske tradisjoner i både lærde og naïve utgaver.

Teologene i den wittenbergske reformasjon grep fatt i det symptom som utartet i Romerkirken, nemlig den onde menneskenatur «uten frykt for Gud, uten tillit til Gud og med begjær» (CA 2). Derfor formaner apostelordet mot kristne mot å opptre som selvkloke disipler (Rom 12:16), å trakte etter forgjengelig ære (Gal 5:26), eller opptre i rollen som superapostler, det vil si falske apostler (2 Kor 11:5, 13, jf Mt 7:15f, 24:11, Åp 2:2).

I moderne tid ble denne selvopphøyede åndelighet hele kristenhetens problem gjennom svermeriets inflammasjon, alltid under skinn av opplysning og fremskritt, erfaring og innsikt. Faller vi i for den falske teologi, går vi våre egne veier (Jes 58:13), spår av egen lyst (Esek 13:2) og agerer med «dypere innsikt» i rollen som herrer over apostelordets lære fra Skriftens Herre. Men åpenbaringsordets Gud vil ikke handle med oss mennesker utenom sitt Ord og Sakrament (SA C 8). Her må kristne praktisere sin dåp, forsake djevelens gjerninger og all hans «pompa», og bøye seg for en bibelteologisk kjensgjerning.

Også den frafalne lutherdom fremstod ved en rekke anledninger i full offentlighet som medspiller i tragediens utbredelse. En slik anledning fant sted i året 1997, da den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger, ble offer for forsøket på å

komme til enighet med Romerkirken om saken. Under skinn av klarhet, ny innsikt og supplerende perspektiv, ble forskjellen mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse, frifinnelse og fornyelse tilslørt og sammenblandet. Den bekjennelsestro lutherdom, i arven fra Luther og den wittenbergske reformasjon, ble uten videre lagt til side i ly av den sammenblanding som allerede skjedde på reformasjonstiden, anført av Andreas Osiander (d 1552), først Luthers medarbeider, senere motstander av evangeliet om synderens frifinnelse på grunn av lidende lydighet og *den alene*. Også fornyelsen hører med (De Iustificatione, 1550). Den osiandrinske rettferdiggjørelse bidro allerede den gang til den falske forbrødring på fariseismens grunn. Problemet var Guds universelle nåde (favor Dei), som Romerkirken utelukker, tross dens begrunnelse gjennom hele Bibelen. Da står vi overfor det kirkeproblem hvor enhver er seg selv nærmest. "Det er da vel ikke meg, Herre?" Mt 26:22.

Også Martin Luther stod overfor motstandernes overmakt og fremgang i deres kamp *mot* frifinnelsens evangelium og Guds universelle nåde. Hva så? Ved en anledning viste han til Guds opprettholdende gjerning i kirkens historie, og konstaterte at det hellige prekenembetet er blitt bevart i kirken siden aposteltiden (Om vinkelmesser og prestevigslar, 1533). Gud har bevart prekenembetet til tross for teorier om messens offer og en forvrengt praksis, og til tross for teorier om biskopens overhøyhet og overføring av en "uutslettelig egenskap" under prestevigselen, med påstand om at presten under messen kan frembære Kristi legeme og blod som et "ublodig" offer for Gud.

Det er her verdt å merke seg at Luther rettet søkelyset mot "*Ordets tjener*", og ikke kirkens historie i alminnelighet. Prekenembetets oppdrag siden Oppstandnes mandat og fullmakter til apostlene står fast, og utøves hvor prester er fri til å være trofaste mot Kristi ord og befaling. Derfor ble den wittenbergske reformasjon fra første stund en kamp om løse- og bindemaktens embete (avlatshandelen). Noe lignende gjentok seg et par århundrer senere, da pietister og rasjonalister angrep prestens vokterembete ved Herrens bord (konkret uttrykt i skriftestolen nær Herrens bord).

Det bør tilføyes: Det evangeliske presteembetet er blitt bevart også i kirker som ble lutherske av formalitet, til tross for at «Ordets tjener» ble «kongelige» embetsmenn i strid med toregiment-læren, og til tross for læren om det abstrakt-funksjonelle prekenembete, ukjent for kirken gjennom mange hundreår - også for Luther. Reformatorenes kamp gjaldt den overlevering som *faktisk* skjer over kirkens prekestoler og lærekatetre. Derfor måtte de avgi svar med prekener, undervisning og et liturgisk formular som lar tilhørerne høre og bruke den rett utlagte Skrift fra dens Herre. På dette vilkår er det Herren forener og sammenholder kirken og utruker dømte til Ordets etterfølgelse med den kommende verden for øye.

Splittelse og frafall skjer når gudstjenestelige ordninger verner om lære og liv i strid med apostelordets lære fra Skriftens Herre. Under slike forhold kan ingen vite med sikkerhet hvor den apostoliske kirke er, for den lære som ble forkynt oss i dag, er sideordnet med motstridende lære i kirkefelleskapets ordninger og belastet med uforutsigbarhet.

Likevel kan den evangelisk-lutherske bekjennelse fremdeles bestå i kraft av sin formelle status, det vil si uten å være fellesskapets trosbekjennelse i nytestamentlig mening (homologi). Slik opphørte kirker av evangelisk-luthersk bekjennelse å representere den gamle kirke i den skriftbundne læretradisjon. En kjærlighetslære kan tilsløre denne kjensgjerning, men ikke oppheve den. Forførende er visjonen om en kollegial uenighetskultur innhyllet i kjærlighetens kappe. Med fagre ord og velmente hensikter utelukker man apostolatets kirke, hvor Gud bevarer apostelordets etterfølgere fra det onde og verner gudstjenestefellesskapet på kirkens gudgitte grunn under utøvelse av den gudgitte rett.

Joh 17:15 – Jeg ber ikke om at du skal ta dem ut av verden, men at du skal bevare dem fra det onde.

Hovedkilde: Leiv Aalen: Den unge Zinzendorfs teologi. Oslo 1952. Diss. Samme: Die Theologie des jungen Zinzendorf. Berlin & Hamburg. = Arbeiten zur Geschichte und Theologie des Luthertums. Bd XVI. (= Diss. Lagt til et kapittel om Z's kirkesyn.

31. **"ET INDREKIRKELIG DEMOKRATI" EN KIRKEVIRKSOMHET PÅ FOLKETS VILKÅR**

Det liberale demokrati, begrunnet i idèene om individers "likhet, frihet og brorska", kan overføres på den kirkeorganiserte virksomhet. Resultatet kjenner vi: I Norge Den norske folkekirke, også kalt «åpen folkekirke».

Problemet oppstår i det lokale gudstjenestefellesskap: Samlingen om Ord og Sakrament er innordnet «menneskelig» rett i et kirkerettslig vakuum, det vil si uten pastoralrett og menighetsrett til vern om kirkens bekjennelse i liturgiske ordninger. Dette problem forplanter seg «oppover» i det organiserte kirkefellesskap, hvor prekenembets utøvere er berøvet muligheten til «frie synoder» (consiles liberales), frie til å stadfeste apostelordets lære fra kirkens Herre og utforme den i sakssvarende praksis etter mønster fra den første synode – Jerusalem-synoden (Apg 15). Hvor folkesuvereniteten rå, vil stadige tilpasninger til den moderne økumenisme og det sekulær-liberale samfunn omdanne kirkefellesskapet i samsvar med falske apostlers lære, og de liturgiske ordninger bevitne menneskers visdom og overhøyhet.

Benevnelsen «folkekirke»

Kilden til denne begrepsbruk er nasjonalromantiske idèer fra første halvdel av 1800-tallet (eks NFSGrundtvig, filosofen Hegel (jf benevnelsen "nasjonalkirken" i 1930-årene). Under samfunnsforhold hvor tilnærmet hele befolkningen var døpt med kristen dåp og konfirmert, falt det naturlig å markere sammenblandingen i den statlige lovgivning, f eks konfirmasjon et nødvendig vilkår for giftemål og evangelisk-luthersk bekjennelse (de iure) nødvendig vilkår for utnevnelse i det kongelige embetsverk. Lov-

givningen bekreftet sammenblandingen borgersamfunn og kirkesamfunn, konkret anskueliggjort med geistlige embetsmenn i den kongelige norske statskirke.

Sammenblandingen opphørte formelt sett etter hvert som konfesjonsvilkårene opphørte og folkekirken ble gradvis selvstendiggjort gjennom fremveksten av en råds- og møtestruktur. Men gamle sammenblanding siden Kongeloven av 1665 genererte en forestilling som enda spøker i nordmenns hoder, nemlig *syntesen* mellom kirkelige og folkelige interesser virkeliggjort med et «indrekirkelig» demokrati i den «åpne» folkekirke (metaforisk manipulasjon). En sidevirkning var den separatist-status som ble dem til del som gjenopprettet evangelisk-lutherske gudstjenestefelleskap i samsvar med Grunnlovens konfesjonsbestemmelse (pgf 2 b), men i frihet fra statlig overstyring. De ble marginalisert.

Syntesen folk og kirke minner om venstre-grundtvigianismen (1800-t), som identifiserte kirken med folkets interesser (den sekulære bekjennelsespragmatisme). Sammenblandingene gjorde det etter hvert umulig å være den bekjennende kirke i ordninger innordnet folkesuvereniteten. Spenningen økte med fremveksten av det sekulær-liberale samfunn med dets tro på mennesket (det religiøse moment). Sekulariseringen medførte kirkekontroll i samsvar med sekulær-liberale idèer nedfelt i kongelige resolusjoner og Stortinget – den lovgivende statsmakt. Kontroll var også hensikten, for utelukket var den evangelisk-lutherske kirke i en synodal struktur, fri til å bekjenne apostelordets lære fra kirkens Herre og Lærer, og fri til å verne om døptes nåderett ved hjelp av kirkens gudgitte Kristus-bekjennelse og rett i liturgiske ordninger. Det liberale folkedemokratis rettighetsidèer beredte grunnen for de kristelige organisasjoner «i kirken, men ikke under kirken», og likeså fremveksten av folkekirken organisasjon. De lavkirkelige medvirket med læren om det abstrakt-funksjonelle embete, som "alle" kristne har del i, som det heter.

Dette endringsforløp var i store trekk det samme i de nordiske land: Geistligheten ble innordnet det liberale demokratis rettighetsidèer, samtidig som folkeviljen kom til uttrykk med flertallsvedtak og vant kontrollen over kirkehusets bruk, alterets sakrament (eplesaft istf «vintreets frukt», Mt 26:29. Endret h 1967), underordningslære, nøklemakt, kristendomsundervisning, kjønnes ulike kall i menighetens gudstjeneste, ekteskapslovgivning, ekteskapsinngåelse, osv.

Honnørord gir inntrykk av *sammenfallende* interesser, når partene ønsker en "åpen, tolerant og inkluderende" folkekirke. Situasjonen er en annen. Med bruk av generelle, vage ord *tilslører* man motstridende interesser og reservasjoner *mot* apostelordets lære og det frafall som skjer med sekulære læretilpasninger og begrepsglidninger over lengre tid i generasjonsløpet. De tilslører en grunnleggende konflikt mellom forpliktelsen på «kirkens ordninger» og «kirkens bekjennelse» til den apostoliske og profetiske læregrunn, hvor den oppstandne Kristus er hjørnesteinen i Guds *ekklesia*. Under slike kirkeforhold har unge prester og lekfolk problemer med å oppfatte det indrekirkelige frafall og dets dramatik i sak. De er som regel opptatt av kontroverssaker i nåtid, uten forhistorien og som regel uten de begreper som lar oss oppfatte frafallet fra den nyttes-

tamentlige tro, stadfestet med Konkordiebokens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden.

Allerede benevnelsen "folkekirke" har innebygget en *interessekonflikt*. På den ene side folkeviljens interessekontroll gjennom flertallsvedtak; på den annen side opposisjonen eller den tapende part. Dermed fungerer den organiserte kirkevirkosomhet som *rammeverk* for en idèkamp mellom menneskers yndlingsidèer, livsfølelse og rituelle behov i nåtid og kirkens bekjennelse med apostelordets lære fra kirkens Herre, gitt i fortid – i begynnelsen. En idèkamp i et kirkeorganisert rammeverk gir begrepet "folk" *opposisjonelle* overtoner (jf folkereising, selvstyrekrav) bestemt av sekulær-liberale idèer, og i opposisjon til Bibel og bekjennelse.

I denne frafallshistorie har situasjonen virket beroligende. Innvendinger mot Kirkeordningslovens bestemmelser om valg av menighetsråd (1920) ble møtt med henvisninger til praksis. Som regel var det aktive, "personlige" kristne som deltok i valg av menighetsråd. Men også de fremmer og ivaretar sine interesser og virksomheter med folkekirken som rammeverk, ofte med "folket" som arbeidsfelt og misjonsmark. Samtidig ligger virksomheten åpen for folkelig mobilisering, når viktige samfunnsinteresser står på spill. Da kommer «kristenfolket» eller «de konservative» til kort.

Folkekirke i et kirkerettslig vakuum

Fremveksten av Den norske kirkes organisasjon var avhengig av statsrettslig myndighet nedfelt i statlig religionsjus, kalt «gjeldende kirkerett». De færreste kjente til forholdet kirkens gudgitte bekjennelse og rett som to sider av samme sak – å være Guds kirke under Jesu Kristi herredømme. Følgelig var man stort sett uvitende om kirkens synodalrett, pastoralrett og menighetsrett i den apostoliske kirke- og læretradisjon siden aposteltiden. Kirkedebatter og utredninger om forholdet kirke og stat viser både uvitethet og ignorans om «kirkerettens» basis i ateistisk (positivistisk) rettsteori og kirkeregjeringens suverene, dvs uinnskrenkede - overhøyhet over de gudstjenestelige ordninger (prerogativlæren). I denne sammenheng var man fremmed for «menigheten» som Guds kirkes handlende subjekt under Kristi herredømme.

"Delegering" ble løsningen. Kirkeregjeringen (Kongen i kirkelig statsråd) overførte myndighet til kirkeorganer på høyere nivå. Kirkereformer gjennom myndighetsdelegering til kirkelige myndighetsorganer ble uten videre oppfattet som «indrekirkelig» frihet. Slik ble det kirkerettslige vakuum tilslørt, hvor mennesker er kilden til en humanisert kirkerett på menneskers vilkår.

I likhet med den kongelige enevoldsrett (Grl pgf 16) utelukker også det "indrekirkelig demokrati" Guds kirkes kristokratiske struktur, for utelukket er utøvelsen av prekenembetets mandat og fullmakter i «frie synoder» på stifts- og provinsnivå. Utelukkelsen er gjensidig. Kristus alene er kirkens Herre og Lærer, som gjennom sine delegater på alle kirkenivå stadfester apostelordets lære fra ham til vern om kirkens nåderett i gudstjenestelige ordninger. Underordnet Kristi uinnskrenkede læremyndighet, har intet kirkelem krav på noe som helst. Alle er tjenere i Guds kirkeorden – enhver i sitt kall, gitt av nåde på dåpens grunn.

”Kirke” i betydningen kirkeorganisasjon

Kirke i nytestamentlig mening kan hverken et helt folk eller en sosiologisk struktur være. De fører inn en tredje dimensjon som er den nytestamentlige lære om kirken ganske fremmed, for Guds kirke i den nye pakt har kun to dimensjoner – den universelle kirke og dens handlende subjekt – det lokale gudstjenestefellesskap.

Illustrasjon: Ingressen til læreartiklene i CA 1: «Våre menigheter lærer samstemmig», latinsk tekst: *”Ecclesiae magno consensu apud nos docent”* etc. Merk overskriften til CA 7: *”De ecclesia”*. Det er ikke den organiserte kirke, men det lokale gudstjenestefellesskap som er ståstedet i det økumeniske perspektiv, jf sendebrevene, Åp 2-3.

Det medfører *regimentblanding* når et kirkefellesskap blir organisert som ”et ytre borgersamfunn” (Apol 7/8, 13). Sammenblandingen kommer til uttrykk i en virksomhet tilpasset dominerende idéer og verdslige maktstrukturer i samtiden. Det motsatte kan også skje, når fellesskapet vil kristianisere stat og folk ved å fremstå som en *”platonisk” stat* (samme 20).

Regimentblanding endrer prekenembetets mandat og fullmakter. Det geistlige embete - ”Åndens embete” må utøve myndighet på ideologiske vilkår, i strid med Kristi oppdrag og fullmakter. Regimentblanding korrupperer lokalkirkens gudommelige opprinnelse og art. Virkningen er kirkeødeleggende for ethvert kirkefellesskap uavhengig av forholdet stat og kirke, eller kirke og folk. (CA 28:1-4, 12-18, 21.)

Eksempler på kirken organisert som *borgersamfunn*: Kirkeregjeringens suverene kirkekontroll under utøvelse av kongelig enevoldsmakt. - Den konfesjonelle stat. - Den «åpne» folkekirke innordnet folkesuvereniteten i en råds- og møttestruktur (hva slags kirke vil du ha?) - Samfunnets kristianisering ved hjelp av den statlige lovgivning.

Eksempler på kirken organisert som *idealsamfunn* (spiritualistisk tradisjon): Vedkommende trossamfunn eller troendegruppe gjør krav på å være Guds sanne (levende) kirke i kraft av erfaringsbevis og utvortes hellighet (SA C 8:3). - *Calvinsk-reformert* tradisjon: Evangeliet blir oppfattet som en ”ny lov”, så kirkedisiplin og menighetstukt hører med til kirkens kjennetegn (Apol 4:5-8). Menighetens virksomhet foregår i analogi med borgersamfunnets politietat og rettsvesen. En beslektet tankegang i *pietistisk tradisjon* gjelder omvendelses-opplevelsen kalt «gjenfødelsen». Den ble forstått som starten på et hellig liv i samsvar med et asketisk-puritansk livsideal (kasuistikk-moral).

Romerkirkens posisjon

”Kirken er på én og samme tid synlig og åndelig, et hierarkisk ordnet samfunn og Kristi mystiske legeme. Den er én, dannet av et menneskelig og et guddommelig element. Dette er dens mysterium som alene troen kan se inn i” (Den Katolske Kirkes katekisme, pkt 779. Uth her).

Romerkirken forstår ikke kirken i de nytestamentlige motsetningskategorier av typen ”samtidig rettferdig og synder for Gud”. Nytestamentlige kirkeutsagn blir overført på den organiserte kirkeenhet, hvor bispeembetet - i kraft av en suksesjonsteori - synliggjør enheten. Frelsen blir her gjort betinget av lydighet mot ”overordnede” i kirkens

organisasjon (Tr 3, 39-59. Jf Mt 24:23f (15:6), Joh 16:13f, 2 Tess 2:3f, 1 Tim 1:5, 4:1-3 osv).

Romerkirkens Codex Juris Canonici 1983 (s 105) fastslår: *"Det tilkommer stiftsbiskopen – med den lovgivende, iverksettende og dømmende myndighet som rettslig er betrodd ham, å styre den lokalkirke som tildeles ham"* (can 391, § 2). Denne styringsmyndighet omfatter blant annet *"gudsdyrkelse, aktelsen for helgenene samt forvaltningen av kirkelig eiendom"* (can 392, § 2). Herunder hører forskrifter om faste og påsekommunion, dvs hvilke matretter som er tillatt på visse dager, og når man skal motta sakramentene.

Her er det tale om den myndighetsutøvelse som gjør krav på å tale i Guds navn og bestemme på Guds vegne i saker som hører inn under menneskelig rett. Under skinn av kirkeledelse trenger man seg inn i menneskets gudsforhold og trosser apostelens for-dømmelse av *"jødiske myter og bud"* (CA 28:46 (Tit 1:14)).

Guds kirke samles om Ord og Sakrament på nåderettens grunn

CA 28:53-56: - *«det er tillatt for biskopene og prestene å treffe ordninger for at det kan gå sømmelig for seg i kirken».* Og menighetene er fri til å bruke dem *«for kjærlighetens og fredens skyld /.../ slik at alt kan gå for seg med orden og uten uro i menighetene»* (1 Kor 14:40, Fil 2:14). *Men det skal gjøres således at ikke samvittigheten blir plaget med å måtte mene at det er nødvendige for frelsen, og å måtte regne det for synd når de bryter dem selv om det skjer til forargelse for noen...»*

Begrunner man ordningene med kirkens oppdrag og bispeembetet, krenker man prekenembetet og kirkens rett, dels med en institusjonalisert krenkelse av løse- og bindemaktens embete og menighetens rett, dels med en humanisert kirkerett i strid med guddommelig rett. I samme grad som ordningstvang lykkes, blir kirken lagt i sataniske lenker, Tr 42-51 (ref Apg 15:10, 2 Kor 10:8, Kol 2:16, 20, Tit 1:14, Mt 15:13f, 1 Tim 4:1. Jf CA 26:27f).

Sømmelighetskravet til det kristne gudstjenestefellesskap er innordnet Guds kirkes kristokratisk med *utspring i Den Hellige Treénhet* – i Faderens sendelse av Sønnen i Jesu tjenerskikkelse, og Sønnens sendelse av sine utvalgte apostler og deres etterfølgere i Åndens embete. Kirkens underordning kommer til uttrykk i menighetens samling om Ord og Sakrament, når dens liturgi bevitner Guds orden for skapelse og kirke med saksvarende uttrykk. Der vitner mann og kvinne sant om den gode Skaperen i hvert deres gudgitte kall. Da forutsetter reformer den pedagogiske fremgangsmåte og menighetens iverksettende myndighet istedenfor påbud og ordningstvang.

Kristus er "hode" (kefalè) for Guds kirke på jorden, hvor Kristus styrer kirken med sin lære fra Faderen, om sin person og sitt verk. Med Kristus til gave, lever kristne med ham til eksempel i tjenende lydighet, enhver i sitt kall. Sett "nedenfra" - fra døptes side, blir underordningen bevitnet og anskueliggjort i liturgiske ordninger. Det skjer med åpenbaringsordets lære i ordninger som lar dømte holde hva Kristus har befalt (Mt 28:20).

Guds kirkeorden verner nåderikets nærvær i den forsamlede menighet. Dermed er kirkens rett av en annen art enn statlig jus til vern om borgernes liv og eiendom. Denne artsforskjell medfører spenninger i forholdet kirke og stat, eller kirke og folk, og også åpne konflikter. Den evangelisk-lutherske kirke (apostolatets kirke) utfordrer religionsfriheten i det sekulær-liberale samfunn. Og omvendt: "Ugudelige lover" utfordrer kirken i apostelordets etterfølgelse, og især prestene og biskopene i deres gjerning som Kristi delegater.

På grunn av kirkefellesskapets blandede sammensetning (CA 8), kan ingen rettslig sperre utelukke regimentblanding og maktmisbruk i kirken. Derfor krever den guddommelig rett at fellesskapets ordninger gir kriterier og foreskriver fremgangsmåten for læretukt i samsvar med Kristi ord.

De som går «Herrens vei»

De som praktiserer dåpen i forsakelse og tro, de går «Herrens vei». I tillit til syndenes forlatelse for Kristi skyld, stiller sine legemer frem som våpen for Guds rettferdighet (Rom 6). Altså handler hele den døptes liv i kirke og samfunn om dåpens rette bruk, alltid med Kristus som gave og eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Noen kasuistikk-moral er ikke mulig. Nødvendig er Guds ord og bønner om det sinn som evner å prøve hva som er Guds vilje, det som er godt, fullkomment og behager Gud (Rom 12:2, Ef 5:10, 17, Kol 1:9-11 osv).

Kristnes liv i troens lydighet, enhver i sitt kall, medvirker til å hindre maktmisbruk og verne om de borgerlige friheter religionsfrihet, ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og organisasjonsrett. I praksis oppstår situasjoner da kristne i likhet med andre blir utfordret til å avklare de motsetninger som skal og må bestå, om ytrings- og religionsfrihet skal bestå og maktmisbruk unngås. Denne medvirkning akter den statlige myndighet som en gudvillet orden og dens utøvere som Guds tjenere til vern mot den onde gjerning. Denne aktelse er innordnet lydigheten mot Gud mer enn mennesker, Apg 5:29. (Mt 22:21, jf 1 Pet 2:13, 17, 1 Tim 2:1-3, Rom 13:1-7, Jer 29:7.)

En umiddelbar konsekvens kan være deltagelse i den offentlige debatt, en annen deltagelse i partipolitisk arbeid. Hensikten må være å fremme Guds gode skapervilje ved å bedre medmenneskers kår og avskaffe urett. Noen havner da i posisjoner med stor myndighet (Apg 17:34, Rom 16:23). To innsikter er da avgjørende:

- I det *samfunnsbyggende* arbeid må kristne bruke fornuftige argumenter på naturretens grunn (lovens borgerlige bruk).
- I det *menighetsbyggende* arbeid må argumentasjonen ta stilling til saker som involverer både læren og hensynet til nytte og orden. I lærespørsmål stiller kristne med bundet mandat: Å stadfeste den rett utlagte Skrift, gitt kirken i og med det apostoliske ord. I praktiske spørsmål og i saker av liturgisk art gjelder den kristne frihet, fri til å uttrykke læren i sakssvarende ordninger, og fri til å velge den fremgangsmåte som best tjener den oppbyggende virksomhet.

Apostelordets prioritet i kirken utelukker endringer i "den tro som en gang for alle ble overgitt til de hellige", Jud 2. Troskapen prøves i kirkens offentlighet – i menighetens

samlinger - hver eneste gang. Prøven gjelder det nødvendige vilkår for Kristi virksomme nærvær: Guds evangelium, klart og rent forkynt, og sakramentene forvaltet i samsvarende med Kristi ord og befaling, for ved disse midler – og ingen andre - bygger Gud sin kirke og bevarer henne med Kristi gjenkomst for øye.

Fall og feil kan rettes på, umiddelbart eller neste gang, om anledning gis. Utelukket er den påtvungne, varige regimentblanding i gudstjenestelige ordninger. Da krever Guds ord det oppbrudd som gjenoppretter døptes frihet til å leve i et gudstjenestefellesskap under Kristi herredømme (Rom 6:17, 16:17 etc).

32. **KVINNEPREST-REFORMEN I LYS AV KIRKENS HODE-STRUKTUR**

Hvem skal styre kirken? I det sekulær-liberale samfunn forventer folk flest at kirken må styres etter rettighetsidéene i det liberale demokrati. Individenes rettigheter og likestilling må også gjelde folkekirken, for eller er ikke folkekirken «åpen». Kvinneprestereformen er følgelig en religionsimport fra den sekulæred-liberale kvasireligion.

I tråd med antikkens sosiologi forestiller man seg kirken som summen av medlemmer, og kirken som en rettighetspyramide organisert til topps. Videre må medlemmenes rettigheter og plikter komme til uttrykk i flertallsviljen, gitt til kjenne når valgte representanter avgir stemme i menighetsråd, bispedømmeråd og i kirkemøtet som lik et parlament er kirkens høyeste myndighetsorgan.

Kirkeorganisasjoner av denne type leder til kortslutninger fra lik funksjon til lik verdi (el likeverd). Virkningen er omfattende for kirkefellesskapets lære og liv. Ord og uttrykk fra bibelsk sammenheng får nytt innhold i en ny sammenheng, fremmed for den nytestamentlige ekklesia og dens kristokrati. Sognemenigheten fremstår som kommunekirke med ordninger underlagt folkeviljen, og som kirke-etat blant andre kommuneetater. Et gudstjenestefellesskap på folkekirkelige vilkår befinner seg i et kirkerettslig tomrom, skilt fra kirkens rett som bekjennende kirke i en kristokratisk struktur. Sekulære likhets- og rettighetsidéer utelukker bibelsk lære om mannens og kvinnens likeverd i deres ulikhet, for utelukket er det asymmetriske samspill mellom mannkjønn og kvinnekjønn i Guds kirkeorden.

Det egalitære handlingsperspektiv

I det egalitære handlingsperspektiv betraktes prest og biskop som stillingshavere på en karrièrestige. Foruten formell kompetanse og personlige egenskaper, blir det lagt vekt på om man «passer inn» lokalt og i bispedømmerådets interessekontroll. Kortslutningen fra likeverd til lik funksjon krever at kvalifiserte kvinner har fri adgang til prekenembetet og til "toppstillingene" i kirken.

Karakteristisk er dobbelkommunikasjonen i møte med apostelord lik **1 Tim 2:12** - *Jeg kan ikke tillate en kvinne å selv opptre som lærer, eller herske over mannen, men hun bør lytte i stillhet.* Uten åpenbaringsordets kunnskap, må den umiddelbare konklusjon være: Ordene er uttrykk for tids- og kulturbetinget kvinneundertrykking! Man leser og leser likevel ikke, hører og hører likevel ikke (Jes 5:9f). Årsaken er ikke likestillingsidéen i og for seg, men det sekulær-liberale credo i en gudsfornektende virkelighetstolkning: Lik funksjon = lik funksjon. Denne kortslutning begrunner lovgivning og reguleringer i den sekulær-liberale stat – og i folkekirkens råds- og møtестruktur.

Problemet er de biologiske kjensgjerninger, som allerede et lite barn ser og undrer seg over i møte med sine nakne foreldre – far og mor. Hva er meningen? Etter hvert søker man den omfattende mening i en kjærlighet som overstiger sex og forplantningslære. Den sekulær-liberale tolkning overstiger tankens muligheter og forkynner seksualiteten uavhengig av kjønn, uavhengig av ektepakten mellom en mann og en kvinne, og uavhengig av den tyding som er gitt i forholdet Gud og hans folk (GT) og mellom Kristus og hans kirkebrud (NT). I samsvar med personlige behov følger den selvbekreftende konklusjon: bibelord om "underordning" må ofres på fremskrittets alter i modernitetens samfunn.

Det religiøse moment er her troen på «menneskets» eller individets selvrealisering uavhengig av kjønn og i en omfattende, spekulativ tyding av forholdet mann og kvinne. Ved hjelp av lovgivning og reguleringer fremstod den sekulære psevdoreligion i «lovlige» former. Samboerskap ble utbredt og konkubinatsparagrafen i straffeloven opphevet (1972). Problemet barn utenfor ekteskap ble løst med preventiver og med lov om selvbestemt abort (7. juni 1975). Velferdssamfunnet ble tuftet på tekniske løsninger, og foregangskvinner utropt til heltinner i det sekulær-liberale samfunn.

Ved hjelp av lovendring i ekteskapsloven ble likekjønnet «ekteskap» tillatt fra 1. januar 2009. Folkekirken tilpasset seg med et vigselrituale for likekjønnede par, vedtatt av Kirkemøtet 29.1. 2017. I strid med sin egen basis velsigner folkekirken hva åpenbaringsordets Gud fordømmer. Den likestillingsidé som begrunnet kvinneprestreformen (iverksatt 1961) fikk omfattende følger for folkekirkens lære og liv, og for de mange konservative som i årenes løp mistet et kirkehjem.

Komplementær eller egalitær likestilling?

Den *komplementære* likestilling bevitner det skapergitte menneskeverd i et asymmetrisk forhold mellom mann og kvinne. Kilden til dette forhold er åpenbaringsordets Gud, den gode Skaperen, som vi lærer å kjenne gjennom den han utsendte, mannen Jesus Kristus. Inkarnasjonen bevitner den gode Skaperen.

1 Mos 1:27 – til mann og kvinne skapte han dem.

Gud har velsignet mann og kvinne som foreldre og forvaltere i Guds skaperverk (v 26-28). Kristi forhold til sin kirkebrud tyder forholdet (2:21-24, jf Mt 19:4f). Velsignelsen følger menneskene under syndefallets kår inntil Dommens dag.

Den *egalitære* likestilling gjelder mennesket som kjønnsløs idè. Den krever menneskeverdet *konkretisert* (el manifestert) i samme oppgave (el funksjon) uavhengig av kjønn (det androgyne menneske, jf hår- og klesmoter) Når kvinnen opptrer som prest, trer hun inn i et kall oppfunnet av mennesker, og forneker i handling troen på den *gode* Skaperen (1 Tim 2:15). Mannen i prekenembetets gjerning bevitner den gode Skaperen, som vi lærer å kjenne gjennom mannen Jesus i hans selvhengivende kjærlighet til sin kirkebrud (Ef 5, Rom 5:12ff). Kvinnen i sin morsrolle bevitner i sitt kall den samme tro. Dette samspill i ulike kall, synliggjort i menighetens gustjenestefellesskap, er av grunnleggende betydning for menneskene, til vern om ekteskap, barn og familieliv under alle forhold.

Den sekulære liberale psevdoreligion satte kirkene under *press* både utenfra og innenfra - utenfra i det sekulære samfunn, innenfra i den organiserte kirkevirksomhet. I den protestantiske kristenhet ble kvinneprest-reformen det manifeste uttrykk for kirkenes tilpasning til den egalitære likestilling. Den nye praksis er en religionsimport med omfattende følger for modernitetens kirker (kulturakkomodasjon).

Kvinneprest-ordningen representerer kristenhetens venstrefløy innen protestantismen. Motstanden blir fremdeles avfeid med påstanden at det hele dreier seg om "tolkninger", som om en "tolkning" kan oppheve «det gamle synet» siden aposteltiden. Men problemet består med uttrykkelige bibelord om saken og et omfattende tekstmateriale. Og problemet blir synlig med apostolatets gudgitte kirkeorden. Synliggjøringen bekrefter den uforlikelige motsetning som må bestå inntil Dommens dag. Imens står spørsmålet ubesvart i frafallskirkene: *Hvordan kan bruddet med apostolornets lære representere den rett utlagte Skrift fra dens Herre?*

De indretrinitariske relasjoner er kilden til kirkens hodestruktur

Det er i denne ende apostelen begynner sin undervisning, **Ef 1:3ff**. Han innleder med en lovprisning, mettet med innhold og med en indretrinitarisk struktur. Til slutt kommer den hustavle-formaning som starter med forholdet Kristus og kirken, og beskriver underordning «i Kristus» som et stort gode, ellers ukjent i verden. Avgjørende er underordningens kilde: Personene i Den Hellige Treénhet vet seg elsket av de andre to i selvhengivende kjærlighet.

Ånden - som skaper kirken ved evangeliet og fornyer skapelsen, vet seg elsket av Faderen og Sønnen, underordner seg dem, og elsker og ærer dem med alle sine gaver. *Sønnen* – midleren for skapelse og gjenløsning, vet seg elsket av Faderen og Ånden, og tjener dem i selvhengivende kjærlighet og med alle sine gjerninger. Og *Faderen* - som fødte Sønnen fra evighet, og lot Ånden utgå fra dem begge, han er opphavet til skapelsen - synlig og usynlig, og vet seg elsket av Sønnen og Ånden med deres gjerninger og gaver i samme underfulle enhet.

Den Hellige Treénhet stadfester kjønnspolariteten i det skapergitte jeg-du-forhold mellom mann og kvinne – mannlig og kvinnelig: *Faderen* stadfestet kjønnsrelasjonen da han ga sin Sønn den enbårne i Jesu tjenerskikkelse, *Sønnen* stadfestet den da han av fri vilje tok manndom på for å utvelge sin kirkebrud (Åp 21:2). *Ånden* stadfester den ved

å dra oss ved evangeliet inn i kjærlighetens mysterium, gitt til kjenne i gudmenneskets kjærlighet til sin kirkebrud.

Kristne ektefeller har ved troen fått Kristus til gave, og med ham til eksempel øver de troen i selvhengivende kjærlighet - mannen som underordner seg Kristus, og hustruen som underordner seg sin mann "i Kristus", det er den troende kirke som Kristus-virkelighet.

Det kristokratiske handlingsperspektiv

I bibelsk språkbruk er ord om "underordning" positivt ladede ord. Den bekjennende kirke kaller skikkede menn til prester, og bekjenner dermed den komplementære sidestilling med Kristus som forbilde (Rom 5:12ff, Ef 5:21ff). Begrunnelsen er gitt med apostelordets lære fra kirkens Herre, uavhengig av tid og sted. Samlet om Ord og Sakrament vitner apostolatets kirke med mann og kvinne i hvert deres kall om den gode Skaperen, som de kjenner gjennom Sønnens gjeløsergjerning.

1 Kor 12:17b – (Gud har) gitt hvert enkelt lem sin plass på legemet, slik han vil det. **14:40** – alt må gå sømmelig og ordentlig for seg. **Ef 5:17** – Pass derfor nøye på hvordan dere lever, ikke som tåpelige mennesker, men som kloke.

I de asymmetriske (el komplementære) posisjoner er mannen opphav og far, og kvinnen mor til barnet hun føder. I hvert sitt kall og i fellesskap uttrykker de menneskeverdet som konkret-anskuelig realitet og lar hvert menneske erfare sitt eget og alles menneskeverd.

Vi sanser umiddelbart det absolutte vilkår for alles forhold til seg selv, Skaperen og medmennesker. Dette kjønnsrelaterte handlingsperspektiv lar oss begripe de bibelske formaninger til kirkens menn og kvinner – om underordning "i Kristus", enhver i sin skapergitte posisjon (1 Kor 11:2f). Dette kristokratiske vitnesbyrd i gudstjenestelige ordninger bekjenner den gode Skaperen, som verden ellers ikke kjenner (jf Jak 1:17).

I Nytestamentets skrifter underviser og formaner apostler og profeter som Kristi delegater. De menn som utfører prekenembetet med troskap, opptrer ikke med "menneskelig" autoritet. De utøver guddommelig myndighet som delegater i Kristi sted og med ham til eksempel. Med Kristi forbilde plassert i *ektepakten*, aktualiserer apostelen Guds nådepakter gjennom frelsens historie og markerer Guds trofasthet. I dette perspektiv må den bekjennende kirke arbeide med sin lærepraksis og sine liturgiske ordninger i nåtid. La oss se nærmere på begrunnelsen i kirkens hode-struktur.

Kirkens hodestruktur: Ef 5:21ff

Dens kilde er den indretrinitariske underordning. Guds kirkeorden er en "hemmelighet" (mysterion) formidlet til kirken gjennom Sønnens frivillige tilsynekomst i Jesu lidende lydighet. Kirkens hode-struktur er innordnet Kristus. Begrunnet i hans selvhengivende kjærlighet til sin kirken – sitt legeme, er den troende kirke en Kristus-virkelighet. Der er den oppstandne Kristus til stede i den forsamlede menighet, og med sitt ord styrer han og renser og verner kirken. Kirkefedre har grunnet over bibeltekster om underordningens mysterium, åpenbart gjennom Sønnens inkarnasjon:

Athanasianum pkt 20-22, 28, 31: Faderen er ikke virket av noen, heller ikke skapt, heller ikke født. Sønnen er av Faderen alene, ikke virket, heller ikke skapt, men født. Den Hellige Ånd er av Faderen og Sønnen, ikke virket, heller ikke skapt, heller ikke født, men han utgår fra dem.

/.../ vår Herre Jesus Kristus, Guds Sønn, er Gud og menneske. /.../ lik med Faderen etter sin guddom, ringere enn Faderen etter sin manndom.

Sønnens underordning under Faderen, av fri vilje og i selvhengivende kjærlighet, innholdsbestemmer mannens lederskap som familiefar og i menighetshyrde (Joh 10, 1 Pet 5:1-3). Kallt av Gud gjennom menighetens kall, er menighetens prest (el pastor) Kristi delegat og medarbeider, kalt til å forvalte evangeliet og sakramentene slik Kristus har befalt og med de fullmakter han har gitt (jf 1 Kor 4:1f, Joh 20:21-23).

Denne delegat-posisjon bekrefter og identifiserer mann og kvinne i deres gjensidighet og i hvert deres kall. Alltid er Sønnens inkarnasjon forutsetningen for takksigelser til Faderen «i vår Herres Jesu Kristi navn», Ef 5:20 (jf 2:18, 3:12). Og alltid er Kristi lidende lydighet det forbilde som kontrasterer kristnes livsstil (el ethos) i kontrast til mennesker som er «fremmede for livet i Gud» og «uten opplæring om (Kristus) etter den sannhet som er i Jesus», Ef 4:18, 21. Mot denne bakgrunn formaner apostelen til et liv etter Herrens vilje og drevet av Ånden, 5:17-20 (jf Kristus-dydene, Gal 5:22f).

Ef 5:21 - Underordne dere under hverandre i ærefrykt for Kristus!

Denne formaning til alle menighetslemmer danner overgangen til "*hustavlen*" fra v 22 til 6:9 - om Guds vilje i skapergitte relasjoner, enhver i sitt kall.

Hustavlen begynner med undervisning om kirkens hodestruktur under Kristi herredømme. Liksom "*Gud er Kristi hode*", 1 Kor 11:3, er Kristus mannens hode (el leder) i forhold til hustruen. Denne struktur er *verken tids- eller kulturbestemt*, men gitt med den frelseshistoriske åpenbaring da Sønnen av fri vilje underordnet seg Faderen som lovens oppfyller i alles sted (jf Mt 5:17, Joh 7:16-18, Fil 2:5-11, Rom 5:12ff).

Kirkens hode-struktur opphever ikke, men stadfester Guds skapervilje for mann og kvinne i den asymmetriske relasjon(1 Mos 2:21ff). Utelukket er kvinnens adgang til å opptre med myndighet i Kristi sted, og dermed utøve læremyndighet over menighetens menn (jf 1 Tim 2:12 – autentein). I så fall vitner kvinnen falskt om Gud med denne verdens visdom.

Underordning under Kristus er det gode som overstiger forplantning og reproduksjon. Men forsøker vi med vår "*innsikt*" (gnosis) å bestemme innholdet og regulere forholdet med våre tanker om livets mål og mening, overstiger vi tankens muligheter og ender opp med bespottelige tanker om personenes innbyrdes kjærlighet i Treénheten, og især om Sønnens underordning under Faderen (Joh 3:16).

Her som ellers i Nytestamentet, har formaningene adresse til de dømte som tror og bekjenner Kristus som ufortjent gave. «*Kristus elsket kirken og gav seg selv for henne for å hellige henne i vannets bad ved ordet*», v 25f. Denne selvhengivende kjærlighet er nøkkelen til å forstå mannens og hustruens underordning i kirkens kefalé-struktur. Med Kristus som gave, skal både mann og kvinne underordne seg Kristus og følge hans eksempel i tjenende lydighet, enhver i sitt kall.

Forholdet Kristus og hans kirkebrud danner grunnmønsteret i den nytestamentlige menighetsetikk og familieetikk. Mannen skal forsake hersketrang og øve troen i gjerninger med Kristus som eksempel (Ef 5:26f, jf dåpens betydning). Stilt overfor Kristi lederskap ved sin mann, er hustruen fri til å underordne seg «i Kristus». 1 Kor 11:3, Ef 5:22f, 29f, 32

Formaningen gjenspeiler Sønnens forhold til Faderen, gjort synlig i Jesu tjenerskikkelse for vår frelses skyld. Det inkarnerte Guds ord har i sin lidende lydighet tydet forholdet mann og kvinne. Det har han gjort med seg selv som forbilde i selvhengivende kjærlighet.

Joh 12:45, 14:9. 2 Kor 4:4, Fil 2:6, Kol 1:15, Heb 1:3, osv.

Tydningen lar den førstefødte Adam og hans Eva være profetier om Kristus og hans kirkebrud - anskuelig og begripelig (1 Mos 2:7, 21-23). Han er i sin menneskenatur den førstefødte og i sin lidende lydighet den andre Adam, Rom 5:12ff. Med Kristus som gave og eksempel gjelder det for kristne å tre fram for verden i samsvar med Guds visdom, gitt i og med Kristus-åpenbaringen.

Ef 3:8-10 - å forkynne for folkeslagene det glade budskap om Kristi ufattelige rikdom og opplyse alle om hvordan den hemmelighet forvaltes, som fra evighet har vært skjult i Gud, som har skapt alt. Slik skulle nå Guds mangfoldige visdom gjennom kirken bli kunngjort...

Videre merker vi oss i v 21 det resiproke pronomeren "*hverandre*". Det er brukt i *avgrenset* mening, lik formaningen "å bære hverandres byrder", Gal 6:2. Ingen skal bære alle de andres byrder, men den som er i stand til det, skal bære andres byrder. Altså: Hustruen skal underordne seg mannen sin og ikke alle menn - liksom kirken underordner seg Kristus – og ikke hvem som helst.

Livet med Kristus som forbilde er ingen drøm eller forestilling, men livet fra dag til dag med den Herre vi bekjenner (jf 1 Pet 2:21ff). Forholdet Kristus og kirken omfatter forholdet foreldre og barn, Ef 6:1-3.

Men agerer kristne rollespill i et tenkt "partnerskap", fremstiller de Kristus og kirken i et lesbisk (androgyn) parforhold. Da later de som om den ene kan være den andres kjønn i forestillingen om en symmetrisk relasjon. Overført på menighetens gudstjenestefellesskap, er dette rollespill både gudsopprør og kirkeødeleggende ufornuft til skade for det sosiale liv. Menneskene blir forført og døpte får ikke lære å holde alle Guds kirkebefalinger. Ef 4:17ff.

Det asymmetriske forhold mann og kvinne omfatter skaperorden og kirkeorden, både ekteskap og gudstjenestefellesskap. Når Kristi medarbeidere og apostlenes etterfølgere forvalter Guds hemmeligheter på troskapens vilkår, da er Kristus virksom i prekenembetets gjerning og styrer kirken med sitt ord.

Illustrasjoner: Kirkebenevnelsen "**Guds husfolk**", Ef 2:19 (el storfamilie). - **1 Tim 3:14f** motiverer foregående fremstilling i kap 2 og 3, og kravene til menighetens biskop, 3:2-5 (leder for et prestekollegium?).

Sammenfatning:

Kjønnenes menneskeverd er hellig og ukrenkelig fra unnfangelse til død, uavhengig av følelse og posisjon. Den oppfatning at underordning krenker menneskeverdet, er i seg selv uttrykk for gudsopprør og samfunnsødeleggende ufornuft.

Modernitetens mennesker viser til vitenskap og fremskritt, og hevder at vi må forholde oss til Bibelen på en annen måte enn mennesker før i tiden. Denne fluktrute er en illusjon. Menneskets erkjennelsesmuligheter er begrensede, og fremskrittene legger føringer utenfor vår kontroll. Vi mennesker strever – nå som før - med våre verdensbilder og vår egen plassering i de mange "virkeligheter".

Troen lever av Guds tydning, gitt med Kristi undervisning i "Skriftene", og stadfestet med Kristi legemlige oppstandelse fra de døde. Denne tydning er omfattende og begripelig. Den overskrider tankens muligheter og samtidig begripelig med basisviten om menneskets verdi, mål og mening. Guds tydning i Kristi undervisning er troverdig, uavhengig av tid og sted, og stadfestet med evangelistenes Jesus-historie og Guds vitnesbyrd da han reiste Jesus legemlig opp fra de døde. Denne tydning gis videre i prekenembetets gjerning med kirkens unike tro med dens unike begrunnelse og Guds kirkes unike kjennetegn i den forsamlede menighet.

1. **Underordning i kirkens hodestruktur handler ikke om rang, men om relasjoner** – med Kristi tjenerforhold til Faderen som eksempel (Joh 13, Fil 2). Når mannen i sitt farskall lever underordnet Kristus, og når hustruen i sitt morskall lever underordnet sin mann "i Kristus", da skjer Guds gode skapervilje i kirken som Kristus-virkelighet (jf 1 Kor 11:7ff). Kvinnens underordning "i Kristus" lar henne gå frivillig inn under mannens myndighet (v 22-24). Jf formaningene i 1 Kor 14:34, Kol 3:18, 1 Tim 2:11, Tit 2:5 og 1 Pet 3:1.

2. **Det er alltid tale om underordning til beste for den som underordner seg** (jf 1 Kor 12: 23-26). Grunntekstens ord for "å underordne seg" blir alltid brukt i passiv form om mann og kvinne - aldri aktivt om å underlegge seg eller kue den andre.

3. Mannens lederskap i ekteskap og familie skal gjenspeile **Kristi selvhengivende kjærlighet til Kirken** (v 23, 25). Hustruens forhold til sin mann skal gjenspeile **Kirkens underordning under Kristus** - kirkens "hode" eller leder (v 22, 24).

4. **Kirkeformaning har adresse til mann og hustru i ekteskap – og menn og kvinner i menigheten** (v 15ff). Ektemakene utgjør en enhet (jf 1 Mos 2:23f, 1 Kor 7:3f). Kristne ektemaker skal vende seg bort fra denne verdens visdom og "bli fylt av Ånden" (v 18). Da lar de Guds ord prege sitt forhold i selvhengivende kjærlighet, for utelukket er den konkurrerende selvrealisering.

5. En mann som underordner seg Kristus, **gjenspeiler Guds herlighet** (1 Kor 11:37), og likeså hustruen når hun underordner seg sin mann «i Kristus», jf Fil 2:6ff.

6. Det er **mannens skyldighet å være leder etter Kristi eksempel** (v 25, 28, 33). Selvhengivende og tjenende kjærlighet innebærer troskap til døden (v 25-33).

7. Mannens lederskap etter Kristi eksempel **prioriterer hustruens og barnas beste** framfor egeninteresser. Om nødvendig, er det hans skyldighet - og ingen rettighet (1 Tim 5:8) - å treffe den avgjørende beslutning og stå til ansvar for den.

8. Kristen livsstil ligner **en nedadgående kappestrid i tjenende kjærlighet** (jf Rom 12:10, 13:8, Fil 2:3). Et eksempel er Jesu fotvasking, Joh 13:3f (jf Mt 20:26, Mk 9:35). Alternativet er selvklokskap som Guds fiende frister til, 1 Mos 3:5.

Kirkens troverdighet går tapt med læretilpasninger til idéer, trender og popkultur i nå-tid. Slikt gjør flyktig inntrykk på sekulær-liberale mennesker. Inntrykk gjør den *utholdende* bekjennelse til apostelordets lære fra Bibelens Herre og Kirkens Lærer, det vil si *uten avvik fra «Skriftene* eller fra den allmenne kirke eller fra Romerkirken, slik som vi kjenner den fra kirkefedrene» (CA 21, overgangen til misbruk-artiklene).

Det gudsfolk som «følger Lammet, hvor enn det går» (Åp 14:4), det tilhører vinner-siden i Guds frelsesplan.

Se nærmere den bibelteologiske begrunnelse i min artikkel «*Har Guds ord gått ut fra dere?*». = En trofast kirke, s 147-163. Kommentartikler til «Såkorn» bd 1 om Bibel og bekjennelse.

33. **TRADISJONEN - INGEN ÅPENBARINGSKILDE**

«Vi holder oss til det gamle her», sa en eldre kar og siktet til høymesseliturgen fra 1920. Enfoldig, men tankeløst. Også farisæerne på Jesu tid trøstet seg med de gamles tradisjoner. Andre steder satser man på aktiviteter og tilbud tilpasset markedet med håp om økt kirkesøkning.

Begge betraktningmåter overser det unike ved kirkens tro og dens begrunnelse, og dermed unike handlinger som begrunner gudstjenestefellesskapet. I stedet støtter man seg til en åpenbaringskilde ved siden av den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Det er langt fra noen selvfølge at åpenbaringsordets Gud styrer vår tanker, ord og gjerninger.

Den trofaste forvaltning av evangeliet og sakramentene har løftet om nådelønn (Mt 5:11f), men medfører motgang og lidelser for Jesu navns skyld. Hvor dags- og ukeplan prioriterer "*Ordet og vitnesbyrdet*" (Jes 8:20a), der går livet i Kristi spor, hvor enn han går:

Jes 50:4b – (Gud) vekker mitt øre hver morgen, han vekker det for at jeg skal høre som disipler hører.

Er Kristus er vår bibellærer, da er åpenbaringsordets Gud kilde til den rett utlagte Bibel og kunnskap om ham. Virkninger er alltid den samme: Disipler med opplyst forstand til å oppfatte læreavvik og religionsimporter under skinn av kristendom.

Eksempel: Filosofenes reaksjoner, da Paulus begrunnet kristentroen med Jesu oppstandelse, Apg 17:32-34.

En læreimport er antikkens sannhetskriterium, som overført på kirkelæren hevder at *kirkens lære kjennes på stor utbredelse og oppslutning gjennom lang tid*. Dette sannhetskriterium ble bestemmende for kirkens skoleteologi i middelalderen (skolastikken), og for Romerkirkens motreformasjon.

Vincent av Lérin (d før 450) formulerte kjennetegnet på sann tradisjon med regelen «*det som er blitt lært overalt, alltid, og trodd av alle*» (quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est). Merk den prioriterte rekkefølge! Med vekt på *utbredelsen*, kunne Augustin si mot donatistene i Afrika, at kirken er hun som "med sikkerhet dømmes jorderiket".

Det samme lærte *stoikerne* lenge før Vincent, etter regelen: "*Folkets røst er Guds røst*" (vox populi vox Dei). Eller sagt med Muhammed et par hundreår etter Vincent – da om islams konsensus (idjma): "*Mitt folk kan aldri samtykke i en villfarelse*". Hvor utbredelse og oppslutning er sannhetskriterier, der overser man apostolatets kirketegn: Guds kirke på jorden kjennes på apostelordets lære fra Jesus Kristus, kirkens Herre og Lærer. Så er den trofaste formidling av apostlenes lære kjennetegnet på kirkens katolisitet – og ikke omvendt (Apg 2:42, Ef 2:20 osv).

Talsmenn for moderne økumenisme siterer gjerne den vincentinske regel. Det gjør også lutheranere av formalitet når de søker tilflukt i "et stort økumene" alternativt kirkefellesskap på tilstrekkelig grunnlag.

Illustrasjon: Det satt langt inne for den unge Luther å erkjenne at kirkemøter kan ta feil.

Hvor folkets røst får status som kirkens røst, blir flertallsvedtak læretradisjon. Det skjer i kirker organisert etter mønster fra det liberale folkedemokrati. Martin Luthers konfrontasjon med Romerkirken involverer den åpne folkekirke under folkesuverenitetens pavedømme.

På lignende vis argumenterte antikkens grekere med støtte i «*den uskrevne lov*». I romerretten var kronargumentet «*flertallets seder*». Dette allmenreligiøse moment kommer til uttrykk i den moderne tro på en "*fellesånd*" (Gemeingeist), eller folkemeningen gitt til kjenne i den politiske korrekthet. Da forutsetter man at et folk eller samfunn vil gå til grunne uten «*fellesånden*». (Jf fornorskning, norskhet og innvandring.)

Overtroen på enstemmighet og flertallsmakt har en lang forhistorie i den antikke verden og i asiatiske kulturer, hvor menneskers identitet og sosiale tilhørighet er begrunnet i en felles åndelighet (*spiritualitet*). Referansepunkt i nåtid er de tradisjonsforvaltere som formidler denne spiritualitet, mottatt fra fortiden gjennom rekke av forvaltere. Men et kirkefellesskap (el trosfellesskap) begrunnet i sedvaner fra "de gamle", er et fellesskap i krise, slik Jesu oppgjør med farisæerne viser.

Antikkens tankegang til kirkebruk ble nedfelt i en *suksessjonsteori* - om biskopenes formidling av en embetsnåde rekke av håndspåleggelse tilbake til apostelen Peter. Man påstår at ordinanden under prestevigselen mottar den embetsnåde som setter ham i stand til å forvandle fremsatt brød og vin til Kristi legeme og blod, og frembære på nytt (re-presentere) Sønnens Golgata-offer for Faderen.

Men et kirkefelleskap blir ikke Guds kirke og Kristi legeme ved å overføre antikkens religionssosiologi på fellesskapets organisasjon (H Sasse). Da har man misforstått apostelordet om embetsnåden, 2 Tim 1:6, og gitt den et innhold som er Nytestamentet fremmed. Det er nærliggende å oppfatte v 7 som en presisering – «*krafts og kjærlighets og sindighets ånd*».

Guds kirke på jorden er alle dager "*sannhetens søyle og grunnvoll*", som kjennes på det prekenembete som – lik Herrens apostler - fører den gudgitte Kristus-bekjennelse i munnen, Mt 16:16f, jf 1 Tim 3:16f. De begrunner den på apostolisk vis med Guds vitnesbyrd, som reiste Kristus opp fra de døde, og med den rett utlagte Skrifte fra dens Herre. Til denne embetsgjerning trengs ingen suksesjonsteori, men krafts og kjærlighets og sindighets ånd.

Konsekvenser for kirkens motivering

Den sementerte repetisjon av fortidens ordninger for repetisjonens skyld vil vil med vil med stor konsekvens overstyre Guds kirkes handlende subjekt – det lokale gudstjenestefellesskap. Her må man gjenoppdage og besinne seg på Jesu målsetting i den oppbyggende menighetsvirksomhet:

Joh 17:3 – det evige liv, at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og ham du utsendte Jesus Kristus.

Med antikkens sannhetskriterier anvendt på kirken, vil målsettingen være en annen: Å bevare og pleie gamle skikker og ritualer i den tro at man «der» har det trygge tilfluktssted. Under dekke av god hensikt kommer allmenreligionens sannhetskriterier inn bakveien i det kristne miljø. Glemt var det sakssvarende uttrykk for apostolisk-luthersk kristendom, og glemt var den kristne frihet til i den barmhjertighet som Gud vil ha (Mt 9:13).

Den kulturtilpassede tankegang fanger kristne i *modernitetens problemstilling*: Gammeldags eller oppdatert? Trangsynt eller frisinn? Tradisjonalist eller kulturradikal? Konservativ eller liberal? osv. En reaksjon kan da være den eksperimentelle søken, så menighetens virksomhet appellerer til menneskers behov med "kreative" nydannelser med appell til markedets behov. Under skinn av praktisk teologi slipper man løs den praktiske fornuft i menighetens virksomhet (I Kant). Med stor konsekvens utdanner man prester og menighetsarbeidere til å søke stadig nye kirkeimitasjoner tilpasset menneskers idèer og behov i det sekulær-liberale samfunn. Da må markedets respons være suksékriterium, egnet til å begrunne hva som helst av knefall for folkets "fellesånd" og gunst.

I den apostoliske kirke- og læretradisjon blir prester og diakoner utdannet til å formidle apostelordets lære, lære døpte å holde alle Kristi befalinger og dermed leve sakramentalt i Guds kirke og diakonalt, enhver i sitt kall.

Den kristeliggjorte forkledning kalles "åpen folkekirke" under Åndens ledelse, men forkledningen skjuler den allmennreligiøse begrunnelse, virksom i selskap med kinesiske

religioner, buddhisme og islam. Uansett omstendigheter består menighetens gudgitte sendelse:

Å samle om kirkens gudgitte Kristus-bekjennelse, å være apostolatets kirke på den gudgitte grunnvoll, og med nådemidlenes bruk i liturgiske ordninger lære døpte å leve under Kristus i hans rike, tjene ham i hans evige rettferdighet, og vente ham som Frelser på Dommens dag.

I sentrum for det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap står den oppstandne Kristus, virksom til stede i den forsamlede menighet uten menneskepåfunn i lære og liv. Enten dagene er gode eller onde har de sin glede der – i Guds kirkes himmelske samfunn i jordiske ting.

Min hovedkilde: Sasse 1975 (1956) I, 188-204.

34. **KIRKEFELLESSKAP "PÅ TILSTREKKELIG GRUNNLAG"**

Kirkefellesskap begrunnet i «tilstrekkelig» enighet har et logisk og et bibelteologisk problem.

Begrunnelsen «tilstrekkelig» beskriver den oppnådde hensikt med bruk av skjønn. Begrunnelsen omfatter både metoden og det resultat som - tross «tilstrekkelig» enighet - gir rom for uenighet, det vil si forbehold mot Kristi ord og lære, gitt kirken i og med apostelordets lære.

Med henvisning til det gode formål kan man logisk sett forsvare et hvilket som helst resultat, her det kirkefellesskap som med bruk av skjønn er det ønskede resultat med kompromissets flertydige kjennetegn. Dermed er grunnlaget problematisk. Forholdet mellom oppnådd enighet og fortsatt uenighet er uavklart i et påstått fellesskap hvor læren er av underordnet betydning. Med tilslørende ordbruk innhyller et fellesskap med reservasjoner mot Kristi ord og apostelordets lære fra ham. Dermed er vi over i det bibelteologiske problem:

I Nytestamentet er kirkens enhet en læreenhet. Kirkefellesskap «på tilstrekkelig grunnlag» er Kristus-åpenbaringen fremmed. Her er kirkeenhet og læreenhet to sider av samme helhet, og språkbruken om denne helhet uttrykker den hengivne tilbakemelding uten forbehold. Guds Ene Hellige Kirke er de som ved apostlenes ord kommer til tro gudmennesket Jesus, hans ord og verk. Guds kirke er apostolatets kirke med den uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære fra Skriftens Herre og kirkens Lærer, den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Apostolatets kirke er den bekjennende kirke i nytestamentlig og ingen konstruksjon blitt til ved menneskers skjønn. Apostolatets kirke bærer også navnet «et evangelisk-luthersk gudstjenestefellesskap – av historiske.

Pragmatisk kirkestyring

Illustrasjon: Pragmatisk kirkestyring hjemlet i vedtak som gagnar helheten (det helhetskirkelige hensyn). Myndighetspersoner i fellesskapets organer vedtar ny lære, ukjent for kirken i den skriftbundne tradisjon fra aposteltiden. De agerer *som om* de har en gudgitt kompetanse og autoritet til å overprøve apostelordets lære fra Kristus Jesus, og innføre den nye lære med gyldighet for «hele kirken».

Det helhetskirkelige hensyn setter *politikeren* i prekenembetets sted, og mennesket i Guds sted, men på en fordekt måte. Man fremstår som Guds samtalepartner "i tenkeboksen", eller med en kjærlighetslære i debatten, for til slutt å ta stilling etter eget og andres skjønn. Man spiller rollen som hyrde- og læreembetets utøver, men uten den kompetanse, autoritet og gyldighet som en Kristi delegat eller apostel har.

Innad blir konservatives medvirkning legitimert den gode hensikt. Eksempler: "*det* vår virksomhet er best tjent med", hensynet til breddekontakt for evangeliets skyld, anledninger til å bevitne Guds ord, tilgang til informasjon om saker til behandling i kirkeorganisasjonen, osv. - **Utad** den gode hensikt om hensynet om menneskers "behov", eller forventningspress, sanksjonstrusler og mulige fordeler av økonomisk og organisatorisk art.

I slike prosesser blir ubekvemme apostelord bortforklart som ikke relevante i vår tid. Dette skjer i en virkelighetsforståelse som gir fornektelsen skinn av kirkeomsorg. Prisen er lojalitetsbindinger til fariséernes og skriftlærdes tradisjoner, som Jesus advarte mot (Mt 15, 16:6, 12).

En tankeoperasjon i to trinn:

a) Apostelordets lære fra Skriftens Herre blir skilt fra det skapte

Brysomme bibelsteder blir gjenstand for generelle og forhåndsbestemte betraktningmåter, som om meningen ikke er gitt med den likefremme ordlyd, men finnes i en tenkt virkelighet. Eller sagt med andre ord: Man later som om Guds evangelium finnes «bak» bibelordene, og ikke gitt i og med den likefremme ordlyd. I klartekst: Kirken bekjennelse til Kristi lære blir skilt fra Guds kirkes ytre kjennetegn i en dennesidig historie om nådemidlenes bruk.

Et karakteristisk uttrykk er den status man gir Konkordiebokens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden – som tids- og kulturbetingede vitnesbyrd om den tids meninger om lære og liv. Denne status rammer indirekte Den Hellige Skrift (norma normans) og den kirkerettslige gyldighet som Konkordieboken har i kraft av de bibelord som stadfester og istemmer læren, gitt kirken i og med den rett utlagte Skrift fra dens Herre (norma normata). I stedet treffer man lærevedtak i et kirkerettslig tomrom. Man forplikter dømte menneskers på vedtak og ordninger begrunnet i skjønn og helhetlige hensyn. Hva blir det neste? Er Kristus delt? (1 Kor 1:13.)

b) Misbruk av Skriftens lære om rettferdiggjørelsen ved tro

Under skinn av lutherdom legger man til grunn - stilltiende eller uttalt - at siden vi ikke krever rettferdiggjørelse ved gjerninger (taushetsargument), er den omtvistede hand-

ling overlatt til skjønn om nytte, hensiktsmessighet osv. Med "understatement" tilslører man det radikale brudd (fritt e Leiv Aalen) og begrunner den falske forbrødring (jf NicZinzendorf).

Begge trinn i tankeoperasjonen legger premissene for ønsket konklusjon. I stedet for den praksis som holder fast ved Guds ord og bud i et sakssvarende forhold, foretrekker man den praksis som etter skjønn anses for relevant og allmenngyldig, det vil si hensiktsmessig og allmennyttig. Med stor konsekvens blir kirkens lære innordnet «den praktiske fornuft» (I Kant).

Den skisserte betraktningmåte - typisk for idealistisk tradisjon, illustrerer "*kirkens grekerproblem*" (H Sasse). Under skinn av teologi, gis den praktiske fornuft frihet til å begrunne kirkefelleskapets vilkår og utforming, ikke med apostoliske læreutsagn og Herrens bud, men med *generelle* betraktninger og *tilslørende* språkbruk om hensikter og allmennytte. Første offer i denne kvasiteologiske virksomhet er apostolatets kirke, når pastor loci agerer kommissær for overordnet myndighet og demonstrerer lojalitet, embetsplikt og kollegialitet i lydighet mot "kirkens ordninger" (jf Zinzendorfs filadelfiamenigheter grunnet på "den apostoliske ordning".)

Hensiktsmessige legitimeringsmåter illustrerer følelsen av medansvar og gjensidig forpliktelse mellom deltagerne i et interessefelleskap på alle nivåer. Den radikaliserende utgave gir seg til kjenne i et paranoïd vi-og-de andre-forhold, hvor endog handlingens bekjennelse til Skriftens ord og selvitnesbyrd stemples som "tjenesteforsømmelse", "geriljavirksomhet", "opprør", osv.

Den organiserte folkekirke fremstår som "kirke" alternativt "hele kirken", tross motstridende lærdommer i en organisert uenighetskultur. Da befinner deltagerne seg i kraftødende krysskonflikter.

Mt 6:24 – Ingen kan tjene to herrer. Han vil hate den ene og elske den andre, eller holde seg til den ene og forakte den andre. Dere kan ikke tjene både Gud og Mammon..

Rom 17f – Hold øye med dem som skaper splittelse og fører andre til fall ved å gå imot den lære dere har tatt imot. Hold dere unna dem. /.../ Med fine ord og talemåter fører de godtroende folk på avveier. (Mt 7:15, 2 Tess 3:6, 14, Tit 3:10, 2 Joh 7-10.)

Den kirkepolitiske *legitimering* skjer ved hjelp av tankeoperasjonene **kategorisering** og **statusrangering**. Lavest status har "uvesentlige spørsmål". "Alvorlige lærespørsmål" tåler uenighet og – om nødvendig – lar de seg administrere med «kjøreregler». Bekjennelsesspørsmål, eller "kirkesplittende vranglære", er i pragmatisk kirkepolitikk et *tenkt* tilfelle. Kristus advarte mot hykleriets grunnholdning til åpenbaringsordets Gud (Lk 12:1, jf 1 Mos 3:1), men later til å bli overhørt med kirkeødeleggende virkning, slik historien viser.

Melanchtons misbruk av Luthers vennskap

Luthers nære venn og medarbeider **Filip Melancton** (d 1560) ble lett påvirket av den vennlige fasade og broderlige tilnærming. På den ene side kunne han forsvare evangeliets sannhet med Skriftens ord, lojal mot kirkens wittenbergske reformasjon. Klare

eksempler er hans Apologi for Den augsburgske bekjennelse og Traktaten om pavens makt og myndighet. På den annen side kunne han – når han fant det hensiktsmessig, legge avgjørende vekt på kirkens borgerlige anseelse og ytre fred (brev om Zwickau-profetene 27.12.1521 til Fredrik den vise). I en lignende situasjon viste **Martin Luther** til Guds evangelium, gitt i og med Skriftens ord. Uforferdet og kompromissløst vendte han tilbake til Wittenberg i visshet om å stå under Guds beskyttelse (brev 13.1.1522 til Melanchton).

Melanchton og Luther representerer ikke bare ulike reaksjonsmåter – den ene bibelteolog og bekjenner, den andre kompromiss-søkende diplomat i lærespørsmål. De to representerer handlingsrekker som utelukker hverandre gjensidig i kampen om åpenbaringsordets sannhet. Melanchton utnyttet Luthers vennskap, som på sin side unnskyldte sin venn og tok alt i beste mening. Det var først i sitt siste leveår at Luther motvillig måtte innse realiteten i forholdet.

Senere møter vi "filipismens" kompromisserende linje i den humaniserte kirkerett under fyrstemaktens kontroll, og fra slutten av 1800-tallet i de «konservatives» kirkepolitikk med sikte på reformer i ønsket retning. På filipistisk vis ble Den augsburgske bekjennelse tolket *mot* Konkordieformelen. Den bekjennelsestro lutherdom ble avskrevet, og de som tok det bekjennelsestro standpunkt i lærekonflikter, ble marginalisert og stemplet som gjenstridige, splittende osv. Deres problem var medvirkning i et kirkefelleskap av unionistisk type.

Martin Bucer (d 1551)

inntok megler-posisjon mellom Zwingli og Luther, og oppnådde enighet om nattverdfellesskap mellom Strassburg og kompromissvillige lutheranerne i Wittenberg (Wittenberger-konkordien 1536). Typisk for Bucers fremgangsmåte var bruken av velvillige og tilslørende talemåter, drevet fram av det klassiske dannelsesideal og den kristeliggjorte humanisme under påvirkning fra *Erasmus fra Rotterdam* (d 1536). Bucers enhetsbestrebelse langs den brede front søkte *det samlende kompromiss i det vesentlige, med rom for læremangfold*. Fremgangsmåten medførte glidninger i nytestamentlig ordbruk om Kristus og kirken, om mennesket og rettferdiggjørelsen, i nattverdlæren, osv.

Bucer opplevde ingen suksé med sin kirkepolitikk, skjønt det var nære på. Takket være keiserens inngripen overfor erkebiskopen av Köln, unngikk man å overføre erkestiftet til det bucerske kirkefelleskap. På motsatt hold samarbeidet han med Filip *Melanchton*, landgreve *Filip av Hessen* og andre, men lyktes heller ikke der. *Wittenberger-konkordien* ble snart gjennomskuet. Bucers åndsfeller i Zürich hadde et mer reflektert forhold til kommunionsvilkår og nektet sine studenter å praktisere nattverdfellesskap med lutheranere under opphold i Strassburg.

Bucers gjennomslag kom i 1549, da han ble rådgiver for erkebiskop *Thomas Cranmer* i Cambridge. I denne posisjon satte Bucer varig preg på *Church of England* (anglikanerne). Den svake oppslutning om Wittenberg-konkordien ble delvis kompensert av *den calvinske synode i Paris i 1631*, da "det hellige bord" ble åpnet for *alle* lutheranere. I 1717 ble nattverdfellesskap avtalt mellom Church of England og den reformerte kirke i

Zürich. Et samtidig forsøk på samarbeid med Svenska Kyrkan ble kontant avvist. Men tiden arbeidet for Bucers idéer, og nattverdfellesskap med Svenska Kyrkan ble opprettet i 1920. Fellesskap fikk gitt prioritet fremfor læreenhet, og den anglikanske suksesjonsteori behandlet som adiàforon. Blant de nordiske biskoper ble den finske erkebiskop Gustav Johansson alene med sin protest.

Kong Fredrik Vilhelm 3 (1797-1840) av Preussen

oppkastet seg til "øverste biskop" - oberste Bischof - for både reformerte og lutherske undersåtter. I år 1830 ga han *påbud* om felles kommunion. Deretter fulgte advarsler mot dem som vegret seg bibelord som forbyr samfunn med heretikere. Snart ble det vanlig å legitimere praksis med det helhetlige kirkehensyn, og dermed nedskrive bekjennelsen til Kristi tydningsord som uvesentlig og derfor upassende.

I Preussen ble bekjennelsestro lutheranere forfulgt. Da valgte mange å *emigrere* til Amerika, hvor de gjenopprettet kirkefellesskap med frihet til å være kirken av den augsburgsk konfesjon, det vil si uten påtvungne forbehold. Kontrasten til lutherske kirker av formalitet artet seg - fra deres side sett, som *brutte* kirkefellesskap. Denne reaksjonsmåte var mulig vesentlig fordi den gamle kirkes lære om kirkefellesskap var "glemt". Blant de kirkepolitiske strategier hørte også "lavkirkelige" gruppetradisjoner (societeter) av biblisistisk type, som for en stor del formidlet arven fra gammelpietisme og herrnhutisme.

KFUM-konferansen i London sommeren 1857

Konferansen innledet den moderne økumenisme med en ny nattverdpraksis, hittil ukjent i kristenheten. Biskopen av London, Archibald Campbell Tait (d 1882) forrettet "åpen kommunion" (*open communion*) – åpen for alle til å delta på eget ansvar uavhengig av læreenhet.

Fremgangsmåten ble snart folkekirkenes løsning på kirketuktproblemet ved innskriving til nattverd, for fremgangsmåten var tidsbesparende og bekvem, og derfor *hensiktsmessig* for både prest og kommunikant. Folkekirkenes biskoper viste til endringer i de "folkekirkelige" forhold (b Essendrop og Kirkedepartementet i Norge). Bruddet med apostolisk kirkerettspraksis fra den gamle kirke skjedde uten dramatikk fra den ene søndag til den andre, da forrettende prest sluttet med nattverdinntegning i «skrifthuset» (sakristiet). Men foranledningen var en åpenmenighetskonflikt.

Stiftskapellan *Karl Roll* bestyrte sogneprestembetet i Talvik-Alta 1858-1864. Konflikten oppstod fordi Roll praktiserte kirkerettsbestemmelsene ved inntegning til nattverd, og det grundig og samvittighetsfullt ved å stille spørsmål til den enkelte som ville gå til alters. Mange ble avvist fordi kunnskap og erkjennelse manglet. En petisjon ble sendt kirkeminister Essendrop med om lag hundre underskrifter anført av sorenskriveren. De ville ikke ha Roll utnevnt til sogneprest i Alta, som ble sognekall fra 1864. Essendrop var fortrolig med skriftemålsproblematikken, og som biskop i Hålogaland fått innsyn i konflikten fra flere sider, blant under et visitasmøte i Talvik.

Essendrop etterkom henstillingen i sin rolle som kirkeminister. Avgjørende for ham var hensynet til de nye «folkekirkelige» forhold. De gamle kirkerettsbestemmelsene lot seg ikke lenger praktisere. Antagelig var den åpne kommunion utbredt allerede. Ny-lutheraneren Roll ble aldri utnevnt til sogneprest, tross mange embetsansøkninger. Han ble i sin tid en kirkehelt i manges øyne, dypt respektert, men også latterliggjort av andre. Etter sin død (d 27. 10. 1887) ble han så godt som glemt i kirkehistoriske fremstillinger, til tross for at denne livshistorie aktualiserer en tematikk av grunnleggende betydning for den evangelisk-lutherske kirke (jf min artikkel om ham, www.fbb.nu. FBB's ressursider).

Den "konservative" linje

Ifølge Tom Hardt ble de konservatives medvirkning i folkekirken forsvart med argumenter kjent hos et par av ortodoksiens teologer: *Johann Gerhard* (d 1637) og *David Hollazius* (d 1713). Den gang gjaldt spørsmålet *dåp av spedbarn*.

Handler en luthersk prest rett, om han døper et spedbarn av foreldre som tilhører en vranglærende kirke? Eller omvendt: Handler lutherske foreldre rett, om de lar sitt barn døpe av en prest i en vranglærende kirke? Argumentene ble senere overtatt av pietistene, men da brukt til forsvar for medvirkning i et kirkefelleskap med rom for vrang lære i de gudstjenestelige ordninger. For oversiktens skyld følger en sammenligning med pietistisk strategi (P) i parentes. Deretter mine innvendinger:

Påstand: Dåpen er gyldig (P: Guds ord og Nattverden er gyldig) av flere grunner:

For det første. I gammeltestamentlig tid var det alltid onde øversteprester som utøvet embetet. (P: Vi samarbeidet med biskoper og prester, selv om vedkommende motsier Guds ord.)

Innvending: En analogi beviser ingenting. Kristi kirke er ikke et folk i etnisk mening, lik det gamle Israel. Moralen er ikke kirkens grunn.

For det andre: Foreldrene har anledning til å protestere mot prestens vranglære ved den tid barnet bringes til dåpen. (P: Vår medvirkning gir anledning til å protestere mot vranglæren, og derfor er det viktig at vi stiller opp, eller lar oss representere.)

Innvending: Et sirkelbevis beviser ingenting, men binder velmenende kristne til vranglære i liturgiske ordninger. Anledningen til protest begrunner samarbeidet, som dermed utelukker et gjenopprettet nådemiddelfelleskap med Guds kirkes kjennetegn. Man gjør hjertenes forbrødring til en utopi i "den fullendte reformasjon" og underkjenner bekjennelsens oppgave å samle kristne om Ord og Sakrament i nåtid.

For det tredje: Det vil alltid være noen troende i vranglærende kirker - noen som ikke har bøyd kne for Baal. (P: Vi vil ikke gjenopprette menigheter, for Gud lar ugress og hvete vokse sammen i kirken.)

Innvending: Bruken av CA 8 – om kirkens blandede sammensetning blir anvendt mot CA 7 – om kirkens rene kjennetegn. Et skinnargument tilslører den oppgave som påhviler troens bekjennere i en bekjennelsessituasjon (Rom 16:17, 2 Tim 2:19 osv).

Eksempel: Korah og hans tilhengere, 4 Mos 16:5, 21, 26.

Jf Mt 25:12, Joh 10:14, 13:18a. 1 Kor 8:3, 13:12, 14:38. Gal 4:9, Åp 3:5b, osv.

Påstanden om dåpens gyldighet lar seg ikke bevise, hverken med analogier, hensikter eller utenomsnakk. Hensikten er en annen: Å tilsløre *anliggendet*: Interessekontroll ved hjelp av reservasjoner mot bekjennelsen til Skriftens lære om kirkefelleskap. *Omstendighetene* krever dessuten det "helhetlige" hensyn til anseelse, økonomiske besparelser, verdslige fordeler, tjenestefellesskapet, osv. Tilslørende virker også henvisningen til *resultatene*, for skriftbegrunnelsen mangler. (Jf den ekstreme modernist erkebiskop *Nathan Söderblom*, d 1931).

Med fortsatt medvirkning i et uønsket læremangfold ble samling om «Bibel og bekjennelse» de konservatives merkesak med det gode formål for øye – å bevare Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke i sognemenighetens ordninger. Sett i ettertid var det en utopi. Formålslutheranere i en sideordnet kirkestruktur (organisasjoner og bedehus) formidlet kirkeredder-visjoner i den kirkelige pietisme siden Spener og Francke. Med hensyn til formålet var strategien både flertydig og forgjeves i ordninger under stats- og folkekirkelig kontroll. Fremgangen kom i en annen sammenheng.

Gruppevirksomheter med basis i vekkelsens opplevelsesmystikk medvirket direkte og indirekte i fremveksten av den evangelikale protestantisme og moderne økumenikk. Et karakteristisk uttrykk ble samarbeidet mellom pietister og liberalere om kirkefelleskap på tilstrekkelig grunnlag, for mange hadde interesse av frontmarkeringer mot kirkefelleskap i evangelisk-luthersk og oldkirkelig mening, nemlig kirke- og nattverdfellesskap i enig bekjennelse til enhetens Herre over enhetens sakrament.

Min hovedkilde: Hardt 1997b, 14-22.

35. **GJØR IKKE KIRKEN ALMINNELIG!**

Prester i *den liberale tradisjon* talte gjerne over Jesus-ordet om disiplene som *lys og salt* i verden (Mt 5). Teksten ble misbrukt til å legitimere kirkens virksomhet på samtidskulturens vilkår. Resonnement: Skal saltet få ønsket virkning, må saltet spres på maten. I klartekst: Skal kristne kunne påvirke samfunnsutviklingen i ønsket retning, må de delta i samfunnsdebatten, være sosiale entreprenører og gjøre seg valgbare til «styre og stell». Denne kirkevisjon handler om legitimering: Med bidrag til allmennyten skulle kristne legitimere kirkens nærvær på samfunnets arena.

Virkningen ble den alminnelige folkekirke under parolen «kirke og kultur». Med stor konsekvens fremstod den assimilerte kulturkirke med ordninger som «folket» godtar, og med tilbud som mennesker etterspør. Men Jesus-ordet sier ingenting om saltklump og spredning. Det forhindrer ikke at liberal-teologenes betraktningssmåte i nyere tid har fått stor utbredelse blant konservative i kirker og bedehus. Man røper uvitenhet om kirkens katolisitet når man gjør kirken alminnelig ved å imøtekomme menneskers

behov og gjøre virksomheten begripelig. Da underslår man det unike ved kirkens tro og virksomhet. Da går man allmenreligionens ærend med den forkynnelse som arter seg som magisk-terapeutisk deisme. Derfor: Gjør ikke kirken alminnelig!

Overgangen fra den konfesjonelle til den sekulær-liberale stat

Sekulær-liberale konflikter med *konservative i opposisjon* gir inntrykk av uforlikelige motsetninger. Den kirkelige praksis tegner et annet bilde. Prester av ulik observans er forenet i kollegialitet og embetsplikt på «tjenesteveien». Annerledes er forholdet prest og lekfolk. Det spriker alt etter felles interesser i «forvaltningskirken». På sognenivå har grupperinger som ellers ikke samarbeider, felles interesse av prestens gjerning i en sognekirke «for alle». Men på hvilket læregrunnlag?

Det radikale lekfolk foretrakk statskirken, men holdt samarbeidet med presten nede på et «kirkerettslig minimum». Tross motforestillinger, lyktes det for reformbevegelsen gjennom flere generasjoner å få Den norske kirke – en kirke som ingen har sett - organisert i en råds- og møttestruktur «til topps». Forutsetningene underveis var gitt med *felles interesser og betraktningmåter*. Noen eksempler:

- Det abstrakt-funksjonelle prekenembete i lavkirkelige organisasjoner, og Den norske kirkes embetsstruktur forankret i Kongens embetsverk, begge med stats- og folkekirken som rammeverk.
- Skriftemål og nattverd rangert som handlinger av underordnet betydning.
- Kristentroens begrunnelse i følelse og erfaring.
- Den prioriterte rekkefølge liv og lære, eller etikk og dogmatikk, ga den kirkeorganiserte virksomhet status som tjenestefellesskap mer enn tros- og lærefellesskap.
- Kirkerommets bruk løst fra prekenembetets oppdrag og fullmakter, gitt sognepresten i ordinasjonen. Endringene gjenspeiler kirketilpasninger til de rettighetsidèer i de sekulær-liberale samfunn.
- Kgl res 22 mars 1888 ga sognepresten fullmakt til å la lekmenn tale fra kordøren, «så sant det forelå godt vitnesbyrd fra kjente og pålitelige menn». Senere resolusjoner åpnet for bruken av det liturgiske rom i allmenntjenestens tjeneste, løst fra det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap.

I løpet av 1900-tallet ble fløy-metaforen brukt om «kirkestriden» mellom konservative og liberale av ulik observans. Opprinnelig gjaldt ikke striden kirkens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden. Striden ble utløst med reservasjoner mot ledd i Apostolicum, særlig jomfrufødselen, og det med følger for bekjennelsen til Kristi stedfortredergjerning og legemlige oppstandelse.

Med det liberale demokratis likhets- og rettighetsidèer fulgte kravet om kvinners adgang til presteembetet i Den norske kirke. Stortingsvedtak i 1938 ga denne adgang med forbehold om menighetens ønske. Denne klausul ble fjernet i 1956 mot et klart kirkelig votum. I anledning den første kvinneprest-ordinasjon i 1961 vedtok kirkemøtet at ingen måtte pålegges alter- og prekestolfellesskap med kvinnelige prester.

Lærestrid vitnet om et kirkefellesskap i drift, bort fra Den augsburgske konfesjon i Kirkeordinansen fra 1537, senere stadfestet med Christian V's *Norske Lov fra 1687* (2 Bok 1 Kap):

«Den Religion skal i Kongens Riiger och Lande alleene tilstædis, som overeens med den Hellige Bibelske Skrift, den Apostoliske, Nicænske og Athanasii Symbolis, og den Uforandrede Aar et tusind fem hundrede och tredive overgiver Augsburgske Bekiendelse, og Lutheri liden Catechismo.»

Grunnlovsfedrene våren 1814 nøyde seg med å *stadfeste* kirkens lære. Denne tilbakeholdenhet under tidspress tilsørte den interesse som flere hadde av den enevoldsrettslige myndighet i kirkesaker. I den såkalte «Souveraine Konge Lov» fra 1665 er denne myndighet beskrevet slik:

«Danmarks og Norgis enevolds arve-konge skal være herefter, og af alle undersåtterne holdis og agtis for det ypperste hoved her på jorden, over alle menneskelige love, og der ingen anden hoved og dommer kiender over sig, enten i geistlige eller verdslige sager uten Gud allene.»

Kongen har all makt og myndighet «til at gjøre love, forordninger, efter sin egen gode villie og velbehag, at forklare, forandre, formere og formindske, ja og slet at ophæve forrige af hannem selv, eller hans forfædre utgivne love».

Kongen har «høyeste magt over alle i cleresitet, fra den høyeste til den laveste, at beskikke og anordne alle kirke og Gudstieneste, møder, sammenkomste og forsamlinger om religionssager, når han det rådligt erakter, byde, forbyde.»

Kongen har retten til å tilsette og avsette «*alle betiente, høye og lave, være sig hvad navn og tittul de have kunde, efter sin egen fri villie og tykke.*» (Sit Knut Mykland: Gjennom nødsår og krig. 1648-1720. Norges historie bd 7. Oslo 1977. S 109.)

Hvor suveren var kongen? En av fire innskrenkninger gjaldt kongens forhold til kirken. Kongen plikter å bekjenne den kristne tro «*som den ren og uforfalsket er bleven foresat og fremsat i den augsburgske confession*» (samme). Denne innskrenkning ble presisert i Norske Lov ved å tilføye bekjennelsesplikten gjelder den «**uforandrede**» Augsburgske konfesjon. Det var i samsvar med kongens vergemandat i bysantinsk rettstradisjon, samtidig som presiseringen ivaretok Konkordieformelens anliggende (1577) mot unionistisk kirkepolitikk siden Filip Melanchton (filipisme).

Grunnloven 1814 stadfestet den enevoldsrettslige innskrenkning (Grl pgf 2), og presiserte den med kongens vergemandat, pgf 4: «*Kongen skal stedse bekjende sig til den evangelisk-luterske Religion, haandhæve og beskytte denne.*»

Uttrykket «håndheve og beskytte» er tekniske termer fra oldkirkens synodalrett – om myndighetsfordelingen mellom keiser og kirke, sistnevnte representert ved den økumeniske synode (consilium generale). Med kirkerettens integrering i statens lovgivning ble kongens vergemandat i praksis overført til kongens embetsverk og håndhevet som en del av den statlige lovgivning. Kirkens rett ble dermed humanisert på filipistisk vis og kongens mandat tolket i enevoldsmaktens favør.

Da bispemøtet mars 1977 krevde at høymessereformen skulle blir iverksatt med påbud, la biskopene til grunn den enevoldsrettslige tolkning av Grunnlovens pgf 16. De så bort fra menighetsrettens og pastoralrettens kilde i gudommelig rett, som Kirkeordningsloven indirekte vernet om med bestemmelsen om menighetsmøtets *iverksetten*de myndighet. Pragmatisk kirkepolitikk kunne anvende enevoldsrett når det passet og menighetsrett når det passet, det vil si av helhetlige hensyn.

Gjennom lovendringer siden slutten av 1800-tallet ble konfesjonsplikten opphevet og den konfesjonelle stat avvirket. I løpet av 1990-årene inngikk «kirken selv» (ved kirke-møtet) avtaler om kirkefellesskap med kirker i reformerte tradisjoner «på tilstrekkelig grunnlag», løst fra bekjennelse i nytestamentlig-luthersk mening. Nedbyggingen av den konfesjonelle stat ble fullført med nedbyggingen av Den norske kirke som evange-lisk-luthersk kirkefellesskap. Det skjedde med bruk av skjønn i et kirkerettslig tomrom.

Utover på 1900-tallet ble kirkestrid løst på formaljuridisk vis – dels med lovendringer under utøvelse av parlamentarisk myndighet, dels med kongelige resolusjoner under utøvelse av enevoldsrettslig suverenitet over kirkens tjenere, møter og liturgier (Grf pgf 16). Det kirkerettslige vakuum ble gitt et innhold bestemt av Stortingets kirkelov-givende myndighet alterantivt av kongelige resolusjoner (Kirkeregjeringen). Med dele-gering av myndighet til kirkelig organer fremstod Den norske kirke som «åpen folkekir-ke», fra 1.1.2017 med indrekirkelig frihet under parlamentarisk kontroll ved Stortinget som lovgivende statsmakt. Overgangen fra enevoldsmakt til folkemakt skjedde samti-dig med den indrekirkelige læreoppløsning, til glede for dem som synes det er spen-nende å medvirke i folkekirkens «utvikling».

Glemt er den gammellutherske kirkeidentitet siden Martin Luther: Vi er den gamle kir-ke i den skriftbundne tradisjon fra aposteltiden. Apostolatets kirke er modernitetens kirke fremmed. Den tapende part må avfinne seg med læreforandringer, og hver gang søke tilflukt i unntaksordninger som er «til å leve med», og istedenfor bekjennelsen til den rett utlagte Skrift bekjenne «gjeldende ordning».

Før Den Evangelisk-Lutherske Frikirke ble dannet i 1877 (første menighet i Moss), ble det advart mot forventninger om å reformere «statskirken» innenfra. Noen oppfattet faren ved en politikervisdom i strid med Kristi ord og apostoliske formaninger. I etter-tid fikk de rett. Det er umulig å reformere et kirkefellesskap som består ved å verne om reservasjoner mot apostelordets lære. Heller ikke «Frikirken» lar seg reformere.

Den prosessuelle betraktningmåte

Pietismens kirkekritikk fins også i den liberale teologitradisjon (siden begynnelsen av 1800-tallet). Skriftemål og nattverd ble betraktet som uttrykk for "ritualisme" og "sakramentalisme", eller rester av katolsk overtro og rangert som ytre ting av under-ordnet betydning. Ytre ting var også dogmer, liturgi, prekenembete, kirkerett osv.

Lik pietismen, er det også her tale om en prioritering med følger for innholdet. Avgjø-rende ble det gode sinnelag uttrykt i gode gjerninger, ifølge regelen heller etikk enn dogmatikk, heller liv enn lære. Med denne prioritering ble samtalen mellom kristne tappet for åpenbaringsordets innhold og fylt med kristeliggjort snusfornuft.

Lik pietismens teologer fant også liberalerne evangeliets kjerne i den individuelle Je-sus-fromhet, alene med sin tro, alene med sin Bibel og alene med sin bønn, det vil si løst fra kirkens tro, løst fra den rett utlagte Skrift fra dens Herre og løst fra den beden-de kirke. Også liberalerne betraktet det allmenne prestedømme som uttrykk for det vesentlige i kristendommen. Da må det vesentlige være uavhengig av prestens em-

betsgjerning som Kristi delegat, det vil si uavhengig av prestens oppdrag som forvalter av evangeliet og sakramentene på troskapens vilkår, og uavhengig av prestens nådemiddelforvaltning under utøvelse av løse- og bindemaktens embete.

I likhet med pietismens teologer foretrakk også de liberale teologer den unge Luther. De sorterte bort hva de mislikte hos den eldre Luther og overså hans selvkritiske merknader. Også liberalerne opererte med forestillingen om reformasjonen som Luther stanset på halvveien, og søkte på modernistisk vis læretilpasninger til yndlingsidèer i samtiden. De søkte bort fra "det gamle synet", men befant seg til stadighet på etterskudd. Fremgangsmåten er verdt å merke seg. Den har tre karakteristika, ellers kjent fra moderne økumenisme, evangelikal protestantisme og reformerte tradisjoner siden Zwingli og Calvin: (1) *Inderlighet* – med vekt på opplevelsesmystikk. (2) *Individualisme* – med vekt på debatt og meningsutvekslinger. Og (3) *reduksjonisme* (el minimalisme) – med vekt på tilstrekkelig enighet.

(1) Inderlighet

Friedrich Schleiermacher var i egne øyne «en herrnhuter på høyere nivå» (Herrnhuter höherer Ordnung). Også liberalere fant på biblilistisk vis evangeliets kjerne i den individuelle Jesus-fromhet og betraktet det allmenne prestedømme som uttrykk for det vesentlige i kristendommen. Da må «det vesentlige» være uavhengig av prestens gjerning som Kristi delegat og forvalter av evangeliet og sakramentene. Konsekvensene er omfattende. Kristentroens begrunnelse forsvinner i opplevelsesmystikk og i det kirkeorganiserte rammeverk som også lavkirkelige godtar. Får ikke kirkens bekjennelse samle, må kirken arte seg som et debattforum lokalt og nasjonalt, prisgitt menneskers kamp om interessekontroll på hjertereligionens grunn.

(2) Individualisme

Et karakteristisk uttrykk er forestillingen om Guds kirkeflokk underveis til en fjern himmel, hvor en bleksottig Gud Fader venter enhver, *salig i sin tro, frelst av billig nåde*. Begrunnelsen må være en kjærlighetslære for alle i strid med Jesu marsjordre, Lk 24:47 – å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk. Med billig nåde agerer presten folkemann i en sognemenighet på himmelveien, fremmed for syndens nød like fra dåpsliturgien, fremmed for dåpens rette bruk i daglig omvendelse og tro på syndenes forlatelse, og fremmed for enhetens Herre over enhetens sakrament, mottatt med munnen ved Herrens bord. I motsatt fall er diagnosen klar: Den prest må være gal som under slike forhold forsvarer det evangelisk-lutherske gudstjenestefelleskap mot folkesuverenitetens krav – og tar omkostningene i Ordets etterfølgelse. (Jf Am 7:10-13.)

(3) Reduksjonisme (el minimalisme)

Både pietister og liberalere foretrekker den unge Luther fremfor den eldre og deler forestillingen om den ufullendte reformasjon. Forskjellen beror på *målsettingen*. Liberalerne søker den fullendte reformasjon i *allmennytt*, gitt til kjenne i rollen som avantgardister med læretilpasninger til dominerende idèer i samtiden. Denne rolle medfø-

rer stadige avstandsmarkeringer til "det gamle synet" fra aposteltiden, klassifisert som den tids oppfatninger, typisk for sin tid.

Den liberale teologitradisjon formidler en humanisert kristendom med aktelse for forninner fra henfarne slekters kristentro. Man beholder de gamle bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden, men presiserer gjerne: «Konkordieformelen er ikke bekjennesskrift i Den norske kirke.» Den interesse man da ivaretar, er reduktive tolkninger av Confessio Augustana *mot* Konkordieformelen for dermed å sikre rom for lære og liv i strid med apostelordets lære fra Skriftens Herre.

Denne form for rommelighet i læren står i skarp kontrast til den ordningsjustis som fra omkr 1980 fulgte kampen mot fosterdrapsloven, kvinneprest-reformen, likekjønnet «ekteskap», osv. Forgjeves forsøkte en del prester å sikre seg et handlingsrom innen Den norske kirkes ordninger. Da viste folkekirken sitt Janus-ansikt. På den ene side sørget man for at brysomme prester ble fradømt «kappe og krage» i kraft av verdslig rett, på den annen side inngikk man avtaler om kirkefelleskap med kirker i reformerte tradisjoner. Avtalene stadfestet det indrekirkelige lærefrafall ved å gjøre Den norske folkekirke til en «Leuenberg-kirke» på tilstrekkelig grunnlag. På den ene side ble frafallet tilslørt med disiplinærsaker og ordningsjustis, på den annen side med aksept for vrang lære under skinn av enhet som om ingenting var hendt.

Den reduktive metode kjennetegner kirker i reformerte tradisjoner siden Zwingli, Calvin og Bucer, og anvendt med selvfølgelighet i den moderne økumenisme og evangelikale protestantisme. En karakteristisk legitimeringsmåte ble henvisningen til ulike preferanser og erfaringer i ulike tradisjoner, som i det historiske perspektiv viste tilnærming (konvergens) i kirkerelasjonene. Denne formale betraktningsmåte så bort fra den indrekirkelige ødeleggelse av konfesjonell lutherdom i stats- og folkekirkelige ordninger.

Fremgangsmåten med de tre karakteristika er Nytestamentet fremmed. Det beror på kulturimport når man anvender teknikkene klassifisering og rangering på kirkeforhold til forsvar for kirkefelleskap på tilstrekkelig grunnlag. I tråd med filipistisk kirkepolitikk og humanisert kirkerett viste fremgangsmåten styrke i kompromiss-søkende kirkediplomati, og resultatene fulgt med glede står og takk til Gud på den seirende side. Frisende er menneskers sympati og utsiktene til fordeler i enkeltsaker (Mt 4:8ff).

En fremgangsmåte med disse karakteristika sikret det organiserte tjenestefelleskap med rom for både konservative og liberalere. Fremgangsmåten befestet en differensiert ansettelsespolitikk, tilpasset sognemenigheter med ulike profil og av helhetlige hensyn til den organiserte kirkevirkosomhet. Dermed la man avgjørende vekt på en kirke dimensjon som er ukjent for apostolatets kirke siden aposteltiden. Den tapende part var det evangelisk-lutherske gudstjenestefelleskap i rollen som stats- og folkekirkelig rammeverk for motstridende interesser og lærdommer. Et vendepunkt var Høy-messereformen fra advent 1977, et kompromissprodukt med åpenbare og påtvungne svekkelser i læren.

Den prosessuelle betraktningssmåte kom til uttrykk i pietistisk tradisjon med læren om «frelsens orden» (ordo salutis), i den liberale teologitradisjon i synet på et menneskes vekst i kristen dannelselse. I begge tradisjoner begrunner man læremessige nyheter dels med dypere *innsikt* i mennesket (antropologi), dels med en videreutviklet lutherdom om det *egentlige* evangelium. Da overså man den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt videre til kirke i og med apostelordets lære, og stadfestet med kirkens resepsjon under Nicea-konsilet år 325. Det var sine utvalgte apostler Kristus utrustet på Pinse-dagen med Åndens gaver, mer enn andre kristne. Og det er Kristus vi ærer ved å etterfølge apostelordets lære. På fruktene skal tréet kjennes.

Den allmenne kirke på gudgitte vilkår

Med Jesu oppstandelse fra de døde har Gud stadfestet på endegyldig vis Jesu persons hemmelighet og sitt fullbrakte verk i hans død: (1) Han er «sann Gud og sant menneske, født av Faderen fra evighet, og sant menneske født av jomfru Maria» (LK forkl 2 trosart), og (2) Gud har forsonet verden med seg selv i Jesu død. Han med sin lidende lydighet oppfylt Guds lov i alle deler og i alles sted. Derfor er den oppstandne Jesus vår evige rettferdighet for Gud og Gud en forsonet Gud, til frelse for hver den som tror.

Guds Jesus-vitnesbyrd er unikt og angår hvert eneste menneskes eksistens i nå og i evighet. Noen annen legitimitet har ikke det kristne gudstjenestefellesskap. Den Oppstandne er etter sitt løfte til stede i den forsamlede menighet, virksom med Ord og Sakrament i dens midte. Han forener og sammenføyer, og bygger den opp til et Guds tempel på grunnvollen, lagt i begynnelsen. (Ef 2:20, kap 4.) Menighetens sendelse tjener Guds formål:

- Jesu marsjordre: Å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Lk 24:47).
- Jesu undervisning i «Skriftene»: Den rett utlagte Skrift om Jesu person og verk skal bli disipler til del, gitt kirken i og med apostelordets lære fra ham (Joh 17:8, 20; 1 Kor 15:1-4).
- Jesu befalinger til døpte om livet i hans kirke på jorden. (Mt 28:19f, jf Apg 2:38, 13:38, 15:14-18 osv).
- Herrens Nattverd. Jesu tilsynekomst og samfunn med sine venner i den nye pakts måltid, innstiftet i den natt han ble forrådt.

Det sekulær-liberale samfunn utfordrer kristne til fornyet besinnelse på de «Guds hemmeligheter» som begrunner menighetens tro og gudstjenestefellesskap (1 Kor 4:1f). Med evangeliet og sakramentene er den oppstandne Kristus virksom med sin Hellige Ånd. Guds tro kommer til oss gjennom Kristi forkynte ord, så vi gjennom ham lærer den eneste sanne Gud å kjenne i hans trofasthet og nåde. Dette gjør han for at vi skal leve med Kristus i hans rike og tjene ham i hans evige rettferdighet, og med ham til eksempel gjøre gode gjerninger, slik Gud har befalt. Altså er det enestående ved kirkens liv gudmenneskets fortsatte nærvær, virksom med Ord og Sakrament i denne-sidige livshistorier.

Mot denne underfulle bakgrunn forstår vi at Herrens apostler - og etter dem deres etterfølgere i prekenembetet, er Guds gaver til menighetene. Den Oppstandne er virk-

som gjennom sine delegater i den trofaste gjerning (Lk 10:16). De er gitt «*til de helliges fullkommengjørelse, til embetets gjerning, til Kristi legemes oppbyggelse*» (Ef 4:12. Sv Kyrkobibel). Men uten Jesu oppstandelse fra de døde og hans befalinger, ville apostolatets oppdrag og fullmakter vært ukjent i verden, og likeså menighetens samling om Ord og Sakrament i den evangeliske messe.

Like fra begynnelsen har kirken holdt fast ved apostlenes lære fra Kristus. Kirken i Salomos søylegang var en rett-troende kirke, det vil si «konfesjon» i nytestamentlig mening (homologi, Apg 2:42). Like fra begynnelsen er Guds Ene Hellige Kirke apostolatets kirke. En illustrasjon gir Luthers elever, Kordieformelens forfattere:

«Av denne vår erklæring kan alle og enhver, venn og fiende, klart finne ut at vi ikke har til hensikt å prisgi noe av Guds evige, uforanderlige sannhet (noe som det heller ikke står i vår makt å gjøre) for timelig freds, ros og enighets skyld. En slik fred og enighet ville heller ikke bestå fordi den ville være i strid med sannheten og sikte på å undertrykke den.

Enda mindre har vi i sinne å pynte på eller dekke over noen forfalskning av den rene lære og offentlig fordømte villfarelser. Men vi har en hjertelig lyst og kjærlighet til enighet og er for vår del av hjertet tilbøyelige og ivrige til etter beste evne å fremme en slik enighet.

Vi ønsker en enighet som ikke krenker Guds ære, som ikke prisgir noe av det hellige evangeliums guddommelige sannhet, som ikke gir plass for den minste villfarelse, men bringer fattige syndere til rett og sann omvendelse, oppreiser dem ved troen, styrker dem i den nye lydighet slik at de på den måten blir rettferdige og evig frelst ved Kristi fortjeneste alene osv.» (FC SD 11:95-96. Jf samme 12:40.)

Den uforbeholdne tilbakemelding

Kirkens historie er hele veien historien om nådemidlenes rette bruk og sataniske fristelser. Historien om lutherdommens konfesjonelle ødeleggelse hører med i dette endetidsperspektiv. Den tyske presten og reformasjonshistorikeren Jürgen Diestelmann (+ jan 2015) minner oss om det valg som Bibel- og bekjennelsestroskap medfører:

Vi må velge mellom motstridende normer og motiv, representert ved bekjenneren Martin Luther og den kompromiss-søkende Filip Melancton. Tross advarsler i årenes løp, tok Luther vennens forsiktighet i beste mening og beskyttet ham. Melancton på sin side unngikk å gå åpent fram, inntil taktiske reservasjoner mot Kristi ord kom offentlig til uttrykk i Luthers siste leveår. Det hviler uhygge over kirkens blandede beskaffenhet (CA 8). Det er da vel ikke meg, Herre?

Veiene skilles. Motstridende motiv stiller konservative prester og lekfolk overfor et enten - eller: Enten bekjennelseskirke i apostelordets etterfølgelse, eller unionistisk kirke med rom for reservasjoner mot apostelordets lære. Enten bekjennelseskirke under utøvelse av kirkens gudgitte rett, eller unionistisk kirke, åpen for verdens visdom under utøvelse av «menneskelig» rett. Enten oppbygge eller gjøre kirken alminnelig. Enten etterfølge Kristi himmelske lære eller forråde ham med politikervisdom og pro-testmakeri. **Joh 1:44** - «*Følg meg!*»

Jer 7:24 – de ville ikke høre og vendte ikke øret til. De fulgte sine egne tanker, sitt onde og harde hjerte (9:14, 11:8).

Mt 16:24 – Den som vil følge etter meg, må fornekte seg selv og ta sitt kors opp og følge meg.

Joh 8:12 – Den som følger meg, skal ikke vandre i mørket. **12:26** - Om noen vil tjene meg, må han følge meg.

1 Tess 2:13f – Da dere fikk overgitt det Guds ord som vi forkynte, tok dere imot det, ikke som menneskeord, men som det Guds ord det i sannhet er. /.../ dere har gått i samme spor som Guds menigheter i Judea, de som har sitt liv i Kristus Jesus. **Åp 14:4** – Det er de som følger Lammet, hvor enn det går. 1 Kor 15:1-3, osv.

Den «filipistiske» kirkepolitikk medførte kirker underlagt fyrstemaktens enevoldsrett, senere tilpasset det liberale demokratis rettighetsidéer. Kirken ble gjort alminnelig og «luthersk» av formalitet med «luthersk profil».

Hvor kirkens rett er skilt fra kirkens bekjennelse, er kirkeredning forgjeves. Den er historien om førstefødselsretten solgt for en tallerken linsevelling (1 Mos 25:27-34). Med tjenestefellesskap fremfor trosfellesskap i enig bekjennelse mister saltet sin kraft. **Mt 5:13** - *Det duger ikke lenger til noe, men kastes ut og trækkes ned av menneskene* (jf kirkerettens grunnregel, Mt 7:6). Jesus formaner til etterfølgelse fordi han er lovens oppfyller og Troens rettferdighet – og ingen annen, v 3 og 17. Med ham til gave, følger vi hans eksempel i gjerninger til Gud Faders ære, v 16 (1 Pet 2:12, 21).

Den trofaste kirke i Ordets etterfølgere har mange forbilder, først kirkens fedre i den gamle pakt (Heb 11), så Herrens apostler og blodvitner gjennom kirkens historie. Mange er de blitt, for mennesker kjente og ukjente.

Den unge Melancton var lojal mot den wittenbergske reformasjon, og derfor takker vi Gud for hans eminente apologi til Confessio Augustana og hans Traktat mot pavens makt og myndighet. Desto viktigere er det valg som hans Luther-misbruk stiller oss overfor. Luther ville legge fram for konsilet i Mantua den store hovedsak – å reformere kirken i samsvar med den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt kirken i og med apostelordets lære. Konsilet i Mantua ble det ingenting av. I stedet kom tridentinerkonsilet med de vedtak som for alltid binder Romerkirken til tradisjonen som sideordnet åpenbaringskilde til Bibelen. Romerkirken består med fordømmelsen av Guds evangelium om synderens frifinnelse på grunn av Kristi lidelse og døds fortjeneste, mottatt i tro, og ikke av noen annen grunn. Romerkirken lar seg ikke reformere i samsvar med den nytestamentlige tro. Det er kristenhetens største tragedie.

Lar vi oss reformere? Kristi ords bekjennere befinner seg i bekjennessituasjon, fri til å bruke kallsretten, fri til å gjenopprette gudstjenestefellesskap på kirkens ubeskårne grunnvoll, lagt i begynnelsen. Prekenembetets ordinerte utøvere er fri til å bruke synodalretten etter mønster fra Jerusalem-synoden (Apg 15) og i oldkirken praktisert i frie synoder – fri til å bekjenne apostelordets lære fra Kristus, fri til å være Den Ene Hellige, Allmenne og Apostoliske Kirke i enig bekjennelse til enhetens Herre. Men vil vi uten forbehold istemme og bevitne Konkordiebokens bekjennelser fra den gamle kirke og reformasjonstiden?

Alternativene følger den praktiske fornuft og gjør kirken alminnelig.

36. GUDS KIRKE - KIRKEN FOR ALLE

Da jeg som ung prest virket i et fleretnisk miljø, la jeg merke til at den forsamlede menighet representerte både sjøsamer, norskættede og kvæner (etterkommere av finske innvandrere). Det minnet meg om løftet til Abraham, om ham som er Guds velsignelse til alle folkene, og om Pinsedagen, da forsamlingen representerte folkeslagene rundt Middelhavet. Og tanken gikk til Jesu åpenbaring for apostelen Johannes, til det sted hvor han beskriver den triumferende kirke:

Åp 7:9 – en stor skare som ingen kunne telle av alle nasjoner og stammer, av alle folk og tungemål. De stod foran tronen og Lammet, kledd i hvite kapper og med palme grener i sine hender.

Ordene beskriver kirkens etnisitet i bilder som omfatter den troende og kjempende kirke på jorden (Mt 24:21). Hvite kapper betegner Guds rettferdighet, mottatt i dåpen og rengjort ved troen på syndenes forlatelse for Kristi skyld (v 14, 22:14). Palmegrener betegner troens seier (3:4f).

Benevnelsen Den norske kirke er misvisende. Heller «kirken i Norge» eller lignende. Guds kirke har bare to dimensjoner – den universelle kirke og lokalkirken. «Det Jerusalem som er dere oppe, er fritt, og det er vår mor», sier apostelen (Gal 4:26). Kirkens utbredelse til folkene på jorden skjedde fra urmenigheten i Jerusalem. Altså er hver lokalmenighet et «anneks» til det himmelske Jerusalem.

Et oversetterproblem

Ordet «katolsk» finnes ikke i Nytestamentet. Det gjør heller ikke ordet «apostolisk», som ble føyd til i den såkalte «nicenske» bekjennelse år 325, da for å markere den rett-troende kirkes utbredelse i *tidens* løp. Avgjørende for kirkens fremtreden - uansett tid og sted - er ordenes kirkebeskrivende innhold. Med begge ord vedkjenner vi oss kirkens gudgitte bekjennelse og rett fra begynnelsen.

Den apostoliske trosbekjennelse (Apostolicum) på latin har ordet «*catholicam*». Opprinnelig beskriver ordet den rett-troende kirkes *geografiske* utbredelse. Mulige oversettelser er universell, alminnelig, allmenn eller «for alle folk». Men hvilken kirke er det man sikter til? Det ble nødvendig å presisere at kirken er «apostolisk».

De fleste vil vel i vår tid forbinde ordet «katolsk» med «katolikkene», det vil si de som tilhører «Den romersk-katolske kirke», som er dens selvbenevnelse. Sakssvarende er benevnelsen «Romerkirken», for konfesjonelle lutheranere er ingen ny kirke, men de egentlige katolikker. Deres identitet er den gamle kirke i skriftbunden tradisjon fra aposteltiden. Derfor har noen villet kalle seg for «evangelisk-katolske» kristne, heller det enn «evangelisk-lutherske». Problemet er høykirkeliges misbruk av benevnelsen, som i ettertid avslørte at man var på toget til Rom.

En oversettelse god nok

Da Martin Luther oversatte Apostolicum til tysk, måtte han finne et ord som formidlet innholdet i «catholicam»? Ordet katolsk var allerede okkupert av pavedømmet. Hvilket ord skulle han velge?

Luther la vekt på den personale side ved den nytestamentlige kirke (ekklesia). Ordet kirke ble i pavedømmet brukt om kirken som institusjon eller organisasjon. Den personale side ved kirken lot til å være glemt. Han lyttet til folks dagligtale og valgte ordet «kristenhet» (*Christenheit*). Heller ikke dette ord finnes i Nytestamentet, men var egnet til å uttrykke saken. I andre sammenhenger kunne han bruke uttrykket «den kristelige menighet». Istedenfor huset, organisasjonen og prestene, så han for seg den forsamlede menighet og dens gudstjenestefellesskap. Der skal vi søke kirken med de gudgitte kjennetegn, forvaltet på Kristi vegne. På nytestamentlig vis så Luther for seg den Guds universelle kirkes nærvær i den forsamlede menighet.

Konkordieboken i norsk oversettelse fra 1866 (Carl Paul Caspari og Gisle Johnson) brukte ordet «*kristelig*». Det var den gang et honnør-ord, fremdeles i bruk. Den norske kirkes liturgireform i 1889 valgte ordet «*almindelig*». Det lød som profanering i manges ører, men ble beholdt i Alterboken fra 1920 og frem til høymessereformen fra 1977. Da ble ordet erstattet med «*allmenn*». Dermed er vi tett på «catholicam» i den latinske teksten, hvor ordstammen markerer kirkens *sendelse til alle folkene*. Guds kirke på denne jord er med ett ord sagt «allmenn» (nynorsk: ålmenn). Med bibelundervisning utdypet vi saken.

Kristus er kirkens Lærer

De kirkebeskrivende ord er en generell beskrivelse: «én, hellig, allmenn, og apostolisk kirke». Kilden til denne viten er åpenbaringsordets treéne Gud. Hva jeg vet eller «tror» om er ikke mine egne andres kirketeorier, men den tro som Helligånden virker ved evangeliet fra Faderen og Sønnen, derfor ingen annen tro enn den som Guds kirke tror og bekjenner. Med denne innfallsvinkel begynner Luthers forklaring i Lille Katekismes forklaring:

«Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus eller komme til ham, men Den Hellige Ånd har kalt meg ved evangeliet, opplyst meg ved sine gaver, helliggjort og bevart meg i den rette tro, likesom han kaller, samler» osv.

Altså er det jeg vet eller får vite om Guds kirke (el Jesu Kristi kirke), ikke noe annet enn det alle kristne vet av samme kilde:

Den Hellige Ånd er virksom med evangeliet som middel, forkynt og rakt frem i sakramentets skikkelser. «*I denne kristenhet gir han daglig meg og alle troende full tilgivelse for all synd...*» Hva Gud gir meg, det gir han alle troende i hele kristenheten. Han gir av nåde «*full tilgivelse for all synd*», og dermed evig liv hos Gud. Han gjør det ikke bare av og til, men hver dag, så lenge vi bærer på den gjenstridige menneskenatur.

Hva Gud er, det er han fullt og helt - over all forstand. Og slik Gud er, er også Guds kirke – én, hellig, allmenn og apostolisk – ikke i tilstrekkelig grad, men fullt og helt. Og

hva kirken er ved dåpen og troen, kledd i Kristi hellighet og rettferdighet, det skal hun også bli.

Hva er hensikten med kirkens katolisitet?

Et kortsvar er dette: At alle mennesker skal bli frelst og lære sannheten å kjenne (1 Tim 2:4). Konklusjonen ligger nær, at da er alt annet av underordnet betydning og ikke så nøye. Denne rangering rammer med stor konsekvens *de ting som er unike* ved kirkens gudstro og fellesskap på denne jord, og i siste omgang en selv. Man nøyer seg med Guds kirkeformål og billig nåde. Man overser *hvorfor* Kristus har frelst meg kjøpt meg fri (LK forkl 2 trosart). Denne ignorans gjør kirken alminnelig og uinteressant.

Det er forskjell mellom frifinnelsens årsak og dens virkning i forsakelse og tro, men også en sammenheng med Kristus som gave. Ved troen på hans lidende lydighet «for oss» er han virksom med sin Ånd «i oss». Han skaper det nye menneske som skal leve evig for Gud i hans rettferdighet og hellighet. Guds «dyrebare og herlige løfter» gjør oss delaktige i guddommelig natur – i Guds vesen (2 Pet 1:4, Joh 17:22f).

Allerede Første trosartikkel er unik: Kjennskapen til den gode Skaperen i hans hand-lende allmakt, ikke bare i sitt skaperverk, men også i sitt frelsesverk og i sitt verk som helliggjører (i vid mening). De er tre personer i den ene Guddom, i herlighet like stor, i majestet like evig (Athanasianum, pkt 6). Kilden til denne gudskunnskap er ikke speku-lasjoner og tankespinn, men en bevitnet Jesus-historie, kort fremstilt i Andre trosartik-kel (Apostolicum). Også djevelen vet Jesus-historien, men skyr meningen (fritt e Lu-ther).

Luthers forklaring gir beskjed om *hvem* Jesus er, *hva* han har gjort og *hvorfor*: - «for at jeg skal være hans egen, og leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdig-het» osv. Spørsmålet melder seg - *hvordan?* Luther har valgt å svare med uttrykket «full forlatelse», og sikter til den *ubetingede* absolusjon i det evangeliske skriftemål, eller «evangeliet» i avgrenset mening. Saklig sett hører sakramentene dåpen og Her-rens Nattverd med i forklaringen til de kirkebeskrivende ord og «de helliges samfunn», som er kirkens samfunn i de hellige ting, det vil si det synlige evangelium, rakt i sakra-mentets skikkelser. Luther har av pedagogiske grunner valgt å behandle sakramentene i hver sin part. Årsaken var kirkeødeleggende vranglære om dåp, absolusjon og natt-verd.

Ef 5:25-27 – (Kristus) elsket kirken og gav seg selv for henne for å hellige henne ved å rense henne i vannets bad ved Ordet, og for å stille kirken frem for seg i herlighet, uten flekk eller rynke eller noe slikt; hellig og uten feil skulle den være (e Sv Kyrkobibel). Høys 4:7. Joh 3:5, 29. Ef 1:4. Tit 3:5, 1 Pet 3:21, osv.

Den treéne Gud er kilden til kirkens hellighet, gitt henne av nåde på grunn av Kristi selvhengivende kjærlighet. Kristus og hans kirkebrud er uatskillelige på grunn av Guds nådepakt i Kristi død for alle. Den reformerte tenkemåte tar utgangspunkt i menighe-ten og fyller de kirkebeskrivende ord med refleksjoner over de troendes erfaringer, ad-ferd og fellesskap.

Guds kirkes enhet en læreenhet

Joh 17:17 - *Hellige dem i sannheten, ditt ord er sannhet.* Guds ord er sannhet liksom Gud er Sannheten helt og fullt. DITT ORD – ikke Sønnens egne ord, men ordene fra Faderen er gitt videre med den himmelske lære til Guds kirke på jorden, til dem som ved apostlenes ord fra ham kommer til tro på ham. (Joh 17:14, 20f, jf 7:16-18, 8:28 osv. Rom 10:17, Ef 2:20, 1 Kor 15:1f osv.)

Kristus sammenfører og sammenholder kirken *med sitt ord* fra Faderen (Joh 10:4, 14:23f. Ef 4:16, Rom 12:3-5 osv). Kirkens Lærer og suverene Herre (Kyrios) er den oppstandne Kristus Jesus, gudmennesket ved Faderens høyre. Nå skaper han og nærer og renser han sin kirkebrud «*ved Ordet*». Han som sammenfatter alt, sammenfatter med dette uttrykk Skriftens lære om hans person og det verk han var sendt for å utføre. Den troende kirke er en Kristus-virkelighet. Hun lever av Kristi ord på dåpens grunn, og gir læren videre ubeskåren og hel. I denne apostoliske læretradisjon er den allmenne kirke apostolatets kirke og Ordets tjenerinne i Guds kirkeorden. Det er denne *læreenhet* den konfesjonelle lutherdom sikter til med ordene «èn, hellig, allmenn og apostolisk kirke» (NC).

I likhet med Herrens utvalgte apostler, er også deres etterfølgere i prekenembetet Kristi delegater og medarbeidere. Deres autoritet og kompetanse består ikke i titler og posisjoner, men i Kristi oppdrag og fullmakter i prekenembetets gjerning. Hvor preken og menighetssvar arter seg som et «amen» til Kristi ord, der følger gudstjenestefelleskapet eller hjorden Den Gode Hyrdes røst og følger ham. De praktiserer Ordets regel. Deres bekjennelse har kirkerettslig gyldighet i kraft av Guds ord, som de stadfester med «amen» i lære og liv. (Jf Apg 2:42, Gal 1:8. 1 Kor 14:36, 15:1-3.)

Den rett utlagte Skrift fra dens Herre forplikter kirken til etterfølgelse på nåderettens grunn, gitt i dåpen. Andre utleggelse er uten gyldighet i Guds kirke. Den allmenne kirke fins ikke uten den apostolisitet sin etterfølger apostelordets lære «som Guds ord, som det i sannhet er, virksom i dere som tror», 1 Tes 2:13. Dette eksklusive forhold fremgår av det nytestamentlige bekjennelsesvokabular. Kirkens historie er like fra aposteltiden historien om etterfølgernes utholdende bekjennelse inntil dagens ende. Den trofaste kirke tar vare på Kristi ord, bekjenner den rett utlagte Skrift fra ham og bruker sin nåderett fra ham, stadfestet med Kristi oppstandelse fra de døde og gitt den enkelte i dåpen med barnerett hos Gud.

Hverken «cæsar» eller «demos» har noen gudgitt overhøyhet eller forrettighet i kirkesaker. Hverken statsmakt eller folkemakt har noen myndighet over Guds kirke i lokal-kirkens samling om Ord og Sakrament. I praksis vitner slike overgrep om antikristens virksomhet i liturgiske ordninger, og ettergivenhet om den kirkeforførende kraft som gjør kirken alminnelig med tilpasninger til allmenreligionens krav til lære og liv. Med forførelsen går de unike ting tapt, nemlig de ting som kjennetegner Guds kirke og gjør henne til Guds kirke for alle.

Konformitetstrykket

Joh 15:19 – Hadde dere vært av verden, hadde verden elsket sitt eget. Men dere er ikke av verden; jeg har jo utvalgt dere av verden. Derfor hater verden dere.

Rom 12:2 – la dere ikke lenger prege av den nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømmes om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til hans behag, det fullkomne.

Denne verdens konformitetspress frister med folkets gunst og utsikter til belønning. Alle kristne, men især utøverne av prekenembetet, blir fristet med «*verdens riker og deres herlighet*», Mt 4:8. Fristende er kirkefordeler gitt på folkesuverenitetens vilkår, **v 9** - *Alt dette vil jeg gi deg, hvis du vil falle ned og tilbe meg*. Av frykt for sanksjoner og tapte muligheter, reagerer menighetens prest, eller myndighetshavere kirkens organisasjon, med læretilpasninger til samfunnets «fellesverdier». Tilpasningene saboterer Kristi marsjordre med billig nåde, og dåpens rette bruk blir underkjent i døptes liv.

Jesus svarte, **v 10f** - *Bort fra meg, satan! Det er skrevet: Herren, din Gud skal du tilbe, og ham alene skal du tjene. Da forlot djevelen ham, og se, engler kom til ham og tjente ham*. – Den bekjennende kirke istemmer Jesu svar og bevitner det i lære og liv, i fellesskap og enhver i sitt kall.

Mt 16:24 - Vil noen komme etter meg, da må han fornekte seg selv og ta sitt kors opp og følge meg. Den som vil berge sitt liv, skal miste det, men den som mister sitt liv for min skyld, skal finne det (v 16-19, Ef 2:20). **Heb 10:13** – La oss holde urokkelig fast ved bekjennelsen av vårt håp, for han som gav løftet, er trofast. (Mt 10:22, 24:13 osv. Jf Mt 13:21, Rom 5:1-5, 8, 1 Pet 2:20.

Vi griper poenget: Den utholdende bekjennelse har håpet for øye, i skarp kontrast til religiøsitet eller spiritualitet som verden godtar.

Gjennom et par generasjoner har konformitetstrykket virket med kirkeødeleggende kraft. Påtrengende eksempler er de nordiske folkekirker, tilpasset folkemeningens forventninger til en forkynnelse og kirkepraksis uten omvendelse og syndenes forlatelse i Midlerens navn. De forkynner «fred, fred! - og så er det ingen fred», Jer 6:14 (1 Tess 5:3). Når djevelen lyver, «taler han ut fra sitt eget», forklarer Jesus (Joh 8:44).

Den kirke som legitimerer sitt nærvær med folkets religiøse behov, frir til folk med alminneligheter og fremhever sin betydning som kulturinstitusjon i en tusenårig kristen-tradisjon. Når man likevel bekjenner at kirken er «hellig, allmenn» kirke (Apostolicum), kan forklaringen være at man oppfatter ordene som **mål**beskrivende ord, og ikke ord om den Kristus-virkelighet som Guds Ene Hellige kirke **er**.

Guds kirke er i denne verden Guds Ords tjenerinne. Hun lar Guds hellige lov avsløre syndens nød under syndefallets kår, og lar evangeliet åpenbare Guds gaverettferdighet uten lovgjæringer, nemlig den rettferdighet som Kristi lidende lydighet i alles sted og for alle. Derfor går hun Guds ærend, forkynner i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk, og de som lar seg hjelpe, tjener hun med forsoningens goder.

- Den Ene, Hellige Kirke er et kristokrati. Virksom med sin Hellige Ånd bygger Kristus kirken på den læregrunn han har lagt med apostelordets lære fra ham og Faderen. På

dette gudgitte vilkår er gudstjenestefellesskapet apostolatets kirke på dette sted, og den universelle kirkes handlende subjekt.

- Kristus-bekjennelsen er gitt fra himmelen: Jesus Kristus, sann Gud og sant menneske.
- Prekenembetets oppdrag og myndighet fra den Oppstandne Kristus står fast: Å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk, og forvalte evangeliet og sakramentene under utøvelse av løse- og bindemakt fra ham.
- Dåpen til Jesu død, befalt av den Oppstandne Jesus, gjør den enkelte delaktig i Guds frelsesverk med løfte om salighet for den som tror.
- Det private skriftemål med Guds ubetingede tilgivelse, tilsagt den enkelte som ber sin prest om å høre skriftemål (el i nødsfall en annen kristen).
- Alterets sakrament i Herrens Nattverd – et synlig pant på syndenes forlatelse og evig liv i Guds kirkes samfunn med enhetens Herre over enhetens sakrament.

Den allmenne kirke er likeså unik som hennes goder, og likeså inkluderende som hun er ekskluderende som Gud er i Jesus Kristus og ham korsfestet. Men gjør vi kirken allminnelig, tilslører vi den Oppstandnes nærvær i den forsamlede menighet, virksom med forsoningens goder på sine vilkår.

Den folkekirkelige åpenhet på vilkår bestemt av mennesker, må tilby surrogater, fra gammelt kalt «billig nåde». Denne største villfarelse i vår tid tilslører to ting: (1) Prekenembetets oppdrag - å forkynne i Jesu Navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Lk 24), og (2) det unike ved evangeliets religion, begrunnet i den bevitnede Jesus-historie om hans lidelse, død og oppstandelse, slik Skriftene har sagt og Gud stadfestet med Jesu oppstandelse.

Billig nåde tilslører menneskets skyld og skam og håpløshet, og tilslører Guds nidkjærlighet for sitt verk, okkupert av fiendemaktene synd og død og satans velde. Under dekket av velmenende tilpasninger mister saltet sin kraft og lyset skjult i fornuftens mørke. Mt 5:13ff.

Da blir det sagt at konfesjonell (el bekjennelsestro) lutherdom ved deres prester (el pastorer) er opptatt av å bygge murer. Nei, Gud er vår faste borg, vår tilflukt og vårt vern, og vi hans delegater. Med Guds hjelp er vi opptatt av å gi menneskene ekte saker i prekenembetets gjerning. Derfor fremstiller vi Guds nådemidler i all deres herlighet, og oppmuntrer alle til å la seg forlike med den levende Gud, og med Kristus til gave, leve etter Guds gode skapervilje. Det gjør vi i den glade tilbakemelding til den rett utlagte Bibel fra dens Herre, og gjør det uten forbehold overfor Ham som lærer oss i og med apostelordet.

Følgelig opptrer vi ikke herskere, men som Ordets tjenere. Vi manipulerer ikke, men går åpent frem. Vi opptrer ikke som om Guds ord er utgått fra oss, men fallbyr ekte saker og og bærer omkostningene i tålmodighet. Vi går åpent frem, informerer og innbyr mennesker til undervisning og instruksjon. Kom og se! Hør, så skal dere leve!

I sentrum for vår virksomhet står Ordets og Sakramentets gudstjeneste. Vi samles om den oppstandne Kristus, virksom i den forsamlede menighet. Han er vår fred med Gud, og ham venter vi som Frelser på Dommens dag. Vi murer oss ikke inne. Vi samles, utsendt av ham, går vi til vår daglige gjerning, enhver i sitt kallng.

37. KIRKEVIGSELENS MENING

FRA HISTORIEN OM FOLKESTYRETS INNTOG I DET LITURGISKE ROM

Hva skjer med det liturgiske rom når folkestyret bestemmer bruken? Utgangspunktet er en konsekvensrik hendelse, vel verdt å hente fram. En kirkeåpningssak innledet de endringer som omdannet Den norske kirke til en «åpen» folkekirke.

Da vekkelsesfolket tok seg til rette

Det skjedde i 1888 fire år etter parlamentarismens gjennombrudd i vårt land. Åsted var Borgund kirke..

Utpå nyåret ville vekkelsesfolket bruke sognekirken til oppbyggelsesmøter med lekpredikant. Sognepresten gjorde sin lovpålagte plikt og nektet, for i den statskirkelige ordning var det biskop og Departement som hadde myndighet til å åpne kirkehuset for lekpredikant. Det myndige lekfolk tok seg til rette og åpnet kirken, og det ble åpen konflikt mellom sognepresten og vekkelsesfolket i sognet.

Saken havnet hos kirkeminister Jakob Sverdrup fra partiet Venstre. Han utba seg biskopenes tilrådinger, men fikk sprikende svar. Biskop Smitt i Kristiansand stift mente endringen var i samsvar med kirkens bekjennelse, mens biskop Skaar i Hålogaland hevdet det motsatte standpunkt. Da tok Venstre-ministeren Sverdrup initiativet til den resolusjon som historisk sett brøt med kirkens rettstradisjon om kirkehusets bruk innordnet prekenembetets mandat og fullmakter, for «i kirken bør ingen lære offentlig eller forvalte sakramentene uten at han er rettelig kalt» (CA 14). Denne læreartikkel gjelder «kirkeregimentet» eller den geistlige myndighet under utøvelse av prekenembetet i Guds kirkeorden (ordo ecclesia).

Etter et drøyt halvår ble konflikten løst med kgl res av 22. august 1888: *Sognepresten ble gitt fullmakt til å la lekmenn tale fra kordøren, så sant det forelå godt vitnesbyrd fra kjente og pålitelige menn.* Hvilken «fullmakt»? Kongen i statsråd løste rettstvisten ved å *delegere myndighet* til sogneprestene. Resolusjonen tok stilling til et lærespørsmål i et demokratisk-administrativt perspektiv. Løsningen så bort fra sogneprestens forvalteroppdrag under utøvelse av kirkens rett, og likeså Kongens innskrenkede myndighet i bysantinsk kirkerettstradisjon.

Grunnlovens § 4 beskriver Kongens vergemandat med de tekniske termene «beskytte» og «verne» i den bysantinske kirkerettstradisjon fra 300-tallet om forholdet fyrstemakt og kirke. Forholdet omhandler fordelingen mellom bestemmende, godkjennende og iverksettende myndighet. Kongens myndighetsutøvelse er i denne tradisjon innskrenket til godkjennende lov- og ordensmyndighet. Han skulle ifølge GrL § 16 *anordne* «al offentlig kirke- og gudstieneste, alle møde og forsamlinger om religionssager», og *påse* «at religionens offentlige lærere følge de dem foreskrevne normer.» I likhet med Kongens vergemandat var også Stortinget pliktig til å håndheve Grunnlovens § 2, og

dermed verne og opprettholde «statens religion», det vil si kirken etter den augsburgske konfesjon.

Den fullmakt som ble sogneprestene til del, så bort fra den bysantinsk kirkerettstradisjon, og likeså sogneprestens ordinasjonsfullmakter fra kirkens Herre, gitt ved kall og vigsel til det offentlige prekenembete i kirken (CA 7). I følge resolusjonens utforming vitner den om en enevoldsrettslig tolkning av nevnte paragrafer i Grunnloven. Fullmakten er gitt i et kirkerettslig tomrom av hensyn til demokratiske rettighetsidéer innen kirken. Folkeviljen vant fram på bekostning av kirkens rett, og konflikten løst lokalt med fullmakter til Herrens tjener i rollen som kongens embetsmann. Dermed ble den konsekvensrike kirkeomdanning innledet, som i lovs form medførte den åpne folkekirke med dens prekenembete og organisasjonsstruktur med basis i det sekulær-liberale demokratiske idèer om individers likestilling og rettigheter.

For oss som er vokst opp i det sekulær-liberale samfunn, er det vanskelig å oppfatte at den selvtekt som ble utøvd i nevnte episode var et radikalt brudd med kirkens gudgitte bekjennelse og rett. Vi tar de demokratiske rettigheter for gitt og «står på krava», som det heter. Det gjorde også det lavkirkelige lekfolk den gang, som etter alt å dømme ikke ville finnes seg i det embetsmannsvelde som sognepresten representerte. Episoden var tidstypisk, samtidig som den aktualiserer momenter i den apostolisk-lutherske lære- og rettstradisjon.

Biskop Skaar oppfattet bruddet med kirkens bekjennelse og rett, men ble marginalisert i kirkestatsrådets administrative håndtering, etter alt å dømme med avgjørende vekt på det helhetskirkelige hensyn. Noe lignende hadde skjedd i begynnelsen av 1860-årene, da kirkestatsråden av hensyn til de folkekirkelige forhold ga etter for «åpen kommunion» (Karl Roll-saken i Talvik-Alta). Begge hendelser medførte brudd med kirkens bekjennelse og rett i gudstjenestelige ordninger, fra da av tilpasset demokratiske rettighetsidéer.

Hva er hensikten med kirkevigselen?

Kirkens rett og bekjennelse er to sider av samme sak, og det med umiddelbare følger for kirkerommets bruk. Det er utskilt fra verdslig bruk og vigslet til Guds bruk, eller sagt med Alterboken fra 1920, med ord i biskopens munn:

«- hold alltid langt borte fra det alt som er vanhellig og urent /.../ Gjør dette hus til et bedehus for ditt folk, /.../ Så erklærer jeg denne kirke med alt som hører den til, viet og helliget til Guds ære og hans menighets oppbyggelse i troen på Jesus Kristus. I Faderens osv.»

Fem prester + prost og biskop, til sammen syv, representerer den universelle kirke (Åp 2-3) og markerer i handling at den menighet som her samles, er det handlende subjekt i Guds kirke, og et annekst i «det Jerusalem som er der oppe /.../ vår mor» (Gal 4:26). Vigslingen er en bekjennelse med kirkerettslig gyldighet.

Man kan innvende at ordene betoner den subjektive side på bekostning av Guds bruk med evangeliet og sakramentene i sitt nåderike. Men hele handlingsperspektivet røper at vigslingen utelukker den verdslige bruk, unntatt i helt spesielle situasjoner da

nestekjærligheten opphever den lovbestemte bruk, f eks krigs- og katastrofesituasjoner. (I 1972 ble Universitet i Tromsø åpnet med en høytidelighet i Domkirken fordi alternativet manglet.)

Prekenembetet er «Åndens embete» (2 Kor 3:6, 7), og Guds ord er dets «sverd» (Ef 6:17, Jes 49:2, osv). Den forsamlede menighet er «Guds hus og kirke nu», som bruker sin nåderett i Kristus og trer fram for den hellige Gud. Når man vigslar eller innvier et hus til Guds bruk, overgir man og skiller ut huset til Guds bruk. Det er en liturgisk handling med bønner, takk og lov – en handling som anskueliggjør kirkerettens liturgiske art til vern om menighetens fellesskap på Guds kirkes grunnvoll, lagt i begynnelsen. Noe ligende skjer ved kirkegårdsvigsel. Da er kirkegården å betrakte som «Guds hage», utskilt til Guds bruk under begravelser og på oppstandelsens morgen.

Denne rettstradisjon fortsatte etter kirkens reformasjon. Bruken i samsvar med den evangelisk-lutherske bekjennelse markerte lutherdommens identitet med den gamle kirke, som her fortsetter i den skriftbundne tradisjon fra aposteltiden. Men glemmer man begrunnelsen i det bibelske handlingsperspektiv, viser erfaringen at sakssvarende handlingsuttrykk blir utlevert til velmenende misbruk begrunnet i praktisk fornuft. Denne risiko omfatter alt i kirken. Her følger noen perspektiver på et forsømt tema.

Sogneprestens ansvar for kirkehusets bruk var i samsvar med kirkens rettstradisjon fra den gamle kirke. Det kirkerettslige grunnlag var gitt i og med kirkevigslingen – *en kirkerettslig bekjennelsehandling av liturgisk art*. Huset er skilt ut og overgitt til Guds bruk i samsvar med Guds mandat og fullmakter. Dette samsvar er prestens skyldighet i sin gjerning som Guds delegat og menighetens rettelig kalte prest. Da skjer bruken på Guds vilkår i samarbeid med den forsamlede menighet. I denne liturgiske samhandling er menigheten huseier og huset dens hjem, og bruken innordnet prekenembetets gudgitte mandat og fullmakter.

Med hensyn til bruken er ikke huset poenget, men *det liturgiske rom*, utskilt til Guds tjeneste med Ord og Sakrament, og menighetens gjensvar med bønn, bekjennelse, takk, osv. Kirkevigslingen medfører at dette hus er innordnet Jesu Kristi *suverene* (el uinnskrenkede) myndighet over rommets bruk. Det er Guds hus. Her er den Oppstandne til stede i den forsamlede menighet, virksom med uanselige midler – med ord, vann, vin og brød. Midlene er uanselige i menneskers øyne, men er i kraft av den Oppstandnes bruk *de ting som er enestående ved kirken*.

Allerede rommets interiør er tause vitner om den Oppstandnes befalinger til kirken, som hans delegater utøver i prekenembetets gjerning, forpliktet til å lære døpte å holde alle Kristi kirkebefalinger. Denne sammenheng mellom kirkevigsling og kirkebruk handler om nådemidlenes bruk i en dennesidig menighetshistorie. Dette bruksmønster i kirkens rettstradisjon ble brutt da folkesuvereniteten krevde kirkehuset åpnet for likestillings- og rettighetskrav, ukjent for den gamle kirke og den wittenbergske reformasjon.

Den folkekirkelige profanering av kirkens rom

Profanering skjer med den menneskesentrerte bruk av kirkens rom. Når det praten summer før «forestillingen» og applausen avslutter opptredenen, da befinner vi oss ikke det liturgiske rom, men i teateret, konsertsalen auditoriet eller lignende.

I skarp kontrast til kirkevigselen fremstår "kulturkirken", åpen for kultur-evenementer i det sekulær-liberale samfunn, noen ganger med patetisk sang og larmende musikk i det liturgiske rom, andre ganger med rommet som stemningsfull kulisse med god akustikk. Karakteristisk er den misbruk som skjer med slagerviser under gravferdsliturgien og kirkebryllup.

For tredje år på rad arrangerte den kvinnelige sognepresten MC-guds-tjeneste for «Holy Riders» i kirken. Lokalavisen dekket begivenheten med bilder og intervju, og med følgende kommentar.

«Det bråker og smeller. Folk i kirken reiser seg og tar bilder av motorsyklene som kjører opp midtgangen. I bakgrunnen spilles «Purple Rain» av Prince på orgelet.» Bikerne har også sin egen «Bikerbibel», fortalte hun, og der står det mye rart, blant annet at Gud er like virkelig som lukten av bensin. Den halvtimes lange gudstjenesten avsluttes med «ON the road again, just can't wait to get on the road again.»

Begrunnelse og legitimeringsmåte? De brummer, bråker og lukter bensin, men hører så absolutt til i kirken, forklarte presten, ikke uten et visst poeng. Innvendingen gjelder misbruken - i strid med kirkevigselen og Kristi nærvær, virksom i forsamlingens midte med underfulle ting. Misbruken omfatter i dette tilfelle et embete oppfunnet av mennesker.

Endrede forventninger i tidens løp

Tilstrømningen til kulturarrangement i kirkehuset synes å øke hvor prest og menighetsråd legger vinn på å gjøre bruken alminnelig og kirkehuset åpent for tilbud som «markedet» vil ha. Frierier til menneskers behov og forventninger tilslører og underkjenner det unike og underfulle ved menighetens gudstjenestefelleskap. Tilslørt blir prestens delegat-opppdrag og de ting som skaper troen og bygger en menighet, nemlig Kristi virksomme nærvær med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet.

I den apostolisk-lutherske kirke- og læretradisjon har man visst hva troen lever av og satset på Guds kirkes underfulle tegn i jordiske skikkelser. Jeg ser for meg en episode i Hammerfest på slutten av 1600-tallet. Presten var blitt gammel og dårlig til beins, og anledninger til kirke- og altergang stadig sjeldnere. Da bar noen presten på en stol til kirkehuset og plasserte ham i koret. Messen ble holdt og menigheten betjent med Ord og Sakrament. Hendelsen illustrerer omfattende samfunnsendringer i innvede hendelsesrekker:

- Overgangen fra den konfesjonelle - til den sekulær-liberale stat.
- Overgangen fra dåpsopplæring i hjem og menighet - til formidling av kristendom, religion, livssyn og etikk i statens enhetsskole
- Overgangen fra kirkelig folketradisjon i apostolatets kirke - til folkestyrt kirkeorganisasjon og «åpen folkekirke».

Konfliktdimensjonen embetsverk og folkevilje

Vekkelsesfolkets inntog i sognekirken var forberedt gjennom pietismens konventikkelvirksomhet i en sideordnet kirkestruktur. Karakteristiske språkuttrykk er sidestillingen prest og predikant, menighet og troendegruppe, gudstjeneste og møte, kirke og bedehus. Sidestillingen representerer en indrekirkelig interesse-konflikt i det gudstjenestelige rom. Det ble presten i prekenembetets gjerning offer for konflikten mellom folkevilje og «embetsmannsvelde».

I den statskirkelige sammenheng var konflikten forberedt gjennom sammenblandingen av geistlig og åndelig myndighet med presten som utøver av dem begge. Kirkeåpningssaken i Borgund aktualiserte interesser i to relasjoner: *Konfesjonen* i forholdet prest/vekkelsesfolk, og *enhetskulturen* i forholdet øvrighet/undersått. Presten i sin dobbeltrolle måtte representere dem begge, både den augsburgske konfesjon og konfesjonsstatens enhetskultur. Dobbeltrollen virket tilslørende på prekenembetets gjerning under utøvelse av gudgitt myndighet, av mange oppfattet som Kongens mann når han var ute i «lovlig gjerning».

Med parlamentarismens gjennombrudd i 1884 ble geistligheten – eller utøverne av det evangeliske presteembete – en del av tapersiden. De ville verne om kirkens konfesjonelle basis av frykt for at kirkens grunnlovfestede basis ville løsne om kirken ble underlagt folkeviljen med Stortinget som den kirkelovgivende myndighet. La oss se Kirkeregjeringens løsning i en nordisk sammenheng.

Skal det enestående ved kirken lære og liv gjøres alminnelig?

Kirkens liturgiske rom med dets interiør vitner om Guds kirkes underfulle tegn. Her er kirkens oppstandne Herre til stede, virksom med Ord og Sakrament, forvaltet på troskapens vilkår i den forsamlede menighet. Med glidninger i begrepene oppstår situasjoner da bruken motsier tegnene i et hus vigslet til bruk i Guds nåderike. Grunnen ble beredt for folkeviljens inntog, og huset innordnet den «åpne» folkekirke organisert til topps. Folkesuvereniteten avløste kongesuvereniteten.

Bruken av kirkerommet på sekulære vilkår bekrefter den gamle erfaring: Øyeblikkets sensasjon og det ekstraordinære er uten menighetsbyggende betydning. Tilslørt blir Kristi virksomme nærvær i den forsamlede menighet, og fortrenget blir Kristi gaver med evangeliet og sakramentene som midler. Tilslørt og fortrenget blir også det evangeliske prekenembete, for nådemiddelforaktere foretrekker en "folkemann" som taler og seremonimester fremfor Kristi delegater. Tilslørt blir også det fortrolige forhold mellom han «prestefar» og hans «sognebørn» i den kirkelige folketradisjon.

Stilt overfor pietismens troendegrupper, stod geistlighet og kirkelig folketradisjon overfor et strategivalg, slik eksemplene fra Norden viser - enten *forbudslinjen* (Sverige-Finland) eller *reguleringslinjen* av hensyn til den kirke-konservative Halle-pietismen (Danmark-Norge). Motiveringen var den samme - "enheten i religionen". Kontroll ble forsøkt med presten i rollen som "kongens mann". Rettsforføyninger med hjemmel i

konventikkelplakaten drev mange steder konventiklene til såkalt «frinattverd» eller det åpne kirkebrudd.

Konventikkel-plakatene ble ikke avskaffet før langt ut på 1800-tallet – i Norge 1842, i Danmark som følge av Grunnloven i 1849, i Sverige i 1858, i Finland i 1869. I Norge ble dissenterloven opphevet i 1845. Lovendringene vitner om de frihetsidèer som siden opplysningstiden hadde uthullet den konfesjonelle enhetsstat og svekket dens autoritet. En voksende opinion hadde ulike interesser å ivareta, blant dem hører «vekkelses-folket», som i Borgund åpnet kirkehuset med folkemakt. Det var en hendelse med symbolkraft for både lavkirkelige og venstre-politikere. Siden fulgte den kirkedemokratisering som gjorde Kristi delegater til tapende part i "Guds hus".

Etter ansøknin g kunne biskopen allerede i 1913 overdra retten til å forvalte nattverden til kapteinen eller en av mannskapet *på norsk skip*. Fra samme år ble det klart at det ikke var nødvendig med noen særskilt fullmakt for den som forrettet nattverden i et hjem eller i en sluttet krets – såkalt «*frinattverd*» (i privatsfæren).

To resolusjoner fra 1913 og 1949 ga biskopen adgang til å gi medlemmer av Den norske kirke – både *menn og kvinner* - fullmakt til å forrette sognebud eller nattverden i sognemenigheten, og ellers ved anstalter, sykehus og større anlegg. Slike nattverd-gudstjenester skulle "som regel" ikke holdes samtidig med "den offentlige gudstjeneste" i sognets eller distriktets kirke. Denne fullmakt kunne også omfatte dåp, og vedkommende kunne bli innvidd til tjenesten etter særskilt ritual.

Mer restriktive var bestemmelsene om lekfolks adgang til å tale under den «offentlige» gudstjeneste med menighetsmøtets generelle tillatelse og prestens samtykke (kgl res 29. oktober, 1913. jf res 26. januar 1956). Presten kunne fritt bestemme om han ville la seg bistå av andre under gudstjenesten, men ingen myndighet kunne bestemme at presten skulle overlate gudstjenesten til andre. Det kunne likevel forekomme at presten ble presset til det før høymessen av hensyn til et stevne eller lignende (undertegnede Kåfjord k, Lyngen Tref s 1970, Hylestad k i Setesdal h 1974).

Kirkeloven fra 1920 ga regler for *menighetsrådets* disposisjon av kirken utenfor de vanlige gudstjenester og kirkelige handlinger. Fremdeles hadde prest i selvstendig embete rett til å bruke sin menighets kirkehus til gudstjenestelig bruk og foredrag om kristelige eller kirkelige emner. Samtidig ble *menighetsrådet* gitt disposisjonsrett, når de ønsket kirkehuset brukt til gudstjenestelig eller annen oppbyggelig bruk ved prester av evangelisk-luthersk bekjennelse, eller til oppbyggelse ved menn eller kvinner som tilhørte Den norske kirke, eller til vitnemøter med en leder godkjent av menighetsrådet. Likeledes fikk *menighetsrådet* rett til å stille kirkehuset til disposisjon for kirkekonserter og godkjenne dens program.

Eksemplene kan forfleres, men tilstrekkelig til å illustrere to ting - den restriktive linje med hensyn til kirkehusets kristelige bruk, og nedbyggingen av prestens ansvar i kraft av prekenembetets gudgitte oppdrag og mandat under biskopens tilsyn. Skrittvis tilpasninger til omstendighetenes krav vitner om et økende spenningsforhold til kirkehusets vigsel og kirkens bekjennelse.

Den indrekirkelige uthuling av prekenembetets oppdrag rammer kirkefellesskapet på et dypere plan enn en kirkedør åpnet med makt, om enn i god hensikt, slik det skjedde i Borgund 1888. *Til da* var kirkerommet brukt til menighetens samling om nådemidlenes bruk i prestens gudgitte forvaltergjerning som Jesu Kristi delegat, konkret uttrykt i bruken av prekestol, døpefont og alterbord. *Til da* var kirkerommet et skjermet sted mot enevoldsmakt (cæsareopapisme). I samsvar med Kirkeordinansen fra 1537 utøvet menighetens sin rett sin rettelige kalte prest, og det med en selvfølgelighet som ikke engang var verdt å nevne, hverken i de sachsiske visitasjonsartikler fra 1528 eller i Kirkeordinansen fra 1537.

Fra 1888 av skulle sogneprestene med delegert kongemakt utøve kontroll med folkeviljen i kirkens rom, i første omfang representert ved et "myndig" lekfolk. Situasjonen ble rettslig sett selvmotsigende. Dets reformprogram gjaldt frihet for forkynnelse i kirker og bedehus, og med stor konsekvens frihet til å forvalte Herrens Nattverd i en lukket krets. Bruken av det liturgiske rom under sogneprestens tilsyn var havnet i et kirkerettslig tomrom innordnet administrative forordninger hjemlet i enevoldsrett.

Med det indrekirkelig demokrati fremstod Den norske kirke i 2017 som åpen og selvstyrt folkekirke under Stortingets lovgivende kontroll. Overgangen fra cæsareopapisme til demopapisme tok om lag 139 år. Altså var de konservatives redningsstrategi en utopi. En bekjennelsessituasjon krever bekjennere, fri til å bruke kirkens rett og gjenopprette det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap, og fri til å være apostolatets kirke med de underfulle tegn på ethvert sted.

38. TESER OM DET MENIGHETSBYGGENDE ARBEID PÅ KIRKENS GRUNN

1. Et evangelisk-luthersk gudstjenestefellesskap har som formål «det evige liv at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og ham du utsendte, Jesus Kristus», Joh 17:3. - Utelukket er menneskers formål eller hensikter.

2. Kirkens tro er Guds tro, gitt kirken med Jesu undervisning i «Skriftene» (Moses, Profetene og Salmene) **om sin person og sitt verk.** Han er Bibelens Herre og kirkens Lærer gjennom sine delegater i prekenembetets gjerning. Deres autoritet og kompetanse består i apostelordets lære fra ham – og ingenting annet. - Utelukket fra kirkens grunn er lærdommer begrunnet i menneskets tanke, vilje og følelse, og likeså

3 Menighetens virksom har ingen annen legitimitet enn Guds Sønnns lidende lydighet og Guds forsoningsverk i Jesu Kristi død, som Gud stadfestet på endegyldig vis da han reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag, slik Skriftene har sagt. - Utelukket er legitimering med henvisning til nytte og tilfredsstillelse av menneskers behov.

4. Prekenembetets oppdrag er gitt med den Oppstandnes marsjordre, Lk 24:47 – i hans navn skal omvendelse og syndenes forlatelse forkynnes for alle folkeslag... De som kommer til tro og lar seg døpe til Jesu død og oppstandelse, de skal i menighetens gudstjenestefellesskap lære å leve i menighetens gudstjenestefellesskap ved holde alle den Oppstandnes befalinger til kirken. Dette oppdrag omfatter hele menneskelivet fra dåpen av, eller fra den dag da et menneske vender tilbake til sin dåp. Den som er døpt til Jesu død, er også kalt til å øve troen, enhver i sitt dagligliv ved å forsake djevelens gjerninger og tro på syndenes forlatelse for Kristi skyld. - Utelukket er forestillinger om de kvalifisertes «kristenliv».

5. Guds enbårne Sønn i Jesu skikkelse er Guds rettferdighet, som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger. Han er Guds gaverettferdighet *før* evangeliet åpenbarer den, og *før* Gud tilregner den troen, og *før* Kristus virker fornyelsen. Med Kristus til gave, mottatt ved dåpen og troen, er vi Guds kjære barn under Kristi herredømme «*for at vi skulle være hellige og ulastelige for (Guds) åsyn /.../ (og) for at vi skulle være hans herlighet til pris*», Ef 1:4, 12. - Utelukket fra frifinnelsens årsak er farisèernes lære om de kvalifisertes nådestand – med forbehold om livets fornyelse i virkninger som andre hører og ser. Da gjør man evangeliet til en ny lov.

6. Den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt kirken i og med apostelordet, er eneste norm menighetens virksomhet og den kristnes liv. Med Jesus Kristus som kirkens Lærer er gudstjenestefellesskapet et disippelfellesskap under Jesu Kristi herredømme. - Utelukket fra gudstjenestefellesskapets basis er bekjennelser el. erklæringer av privatrettslig karakter om enighet på tilstrekkelig grunnlag, som om mennesker evner å samle og forene kristne.

7. Samling om Ord og Sakrament skjer med bruk av vår barnerett hos den treene Gud, gitt i dåpen og bekjent i liturgiske ordninger på sakssvarende vis. - Utelukket er ordningenes gyldighet i kraft av menneskers autoritet og kompetanse.

8. Gudstjenestefellesskapets begrunnelse er Guds kirkes unike kjennetegn, evangeliets himmelske lære og sakramentene forvaltet slik Kristus befalte. Derfor samles vi om den oppstandne Jesus Kristus, virksom i prekenembetets gjerning, forvaltet på troenskapens vilkår. På dette vilkår er den oppstandne Kristus virksom med sin Ånd i den forsamlede menighet, og forener og sammenfører oss til et hellig tempel i Herren. I tillit til Guds løfte stadfester vi Guds troverdighet med nådemidlenes bruk. Med utholdende bekjennelse gir vi vår tilbakemelding til ham som er troens rettferdighet ved Guds nådeside - Herren Jesus, sann Gud og alles bror. - Utelukket fra gudstjenestefellesskapets begrunnelse er menneskers føleri og meninger om nytte og behov.

9. Guds kirkes unike kjennetegn fra den oppstandne Jesus gjør gudstjenestefellesskapet unikt. Han er etter sitt løfte til stede i den forsamlede menighet, virksom i handlinger som ses og ord som høres. - Utelukket fra kirkens grunnleggende kjennetegn er trosytringer, slikt som bekjennelse og bønn, lovprisning, diakoni, kristnes innbyrdes samtale og trøst, eller de prøvelser som følger Ordets etterfølgelse.

10. Med kirkens unike kjennetegn legitimerer menigheten sin virksomhet i lokalsamfunnet. Kristnes legitimering i begynnelsen, da apostlene Peter og Johannes stod anklaget for det høye råd, er den samme legitimering for menighetens virksomhet i nåtid, **Apg 4:20** – «*Vi kan ikke tie om det vi har sett og hørt.*» - Utelukket fra begrunnelsen er menneskers legitimeringsmåter ved hjelp av positive virkninger på samfunnet i fortid og nåtid.

11. Gud demonstrerer sin handlende allmakt i deres indre som hører Guds Ord. Med Kristi ord som middel virker han den tillit som anvender Jesu Kristi fortjeneste, enhver på seg selv. Denne tro regner Gud til rettferdighet for ham. Da tror vi hver for oss at hans lidelse er min lidelse, hans død er min død, og hans oppstandelse fra de døde er min oppstandelse, og Herren Jesus ved Faderens høyre min rettferdighet. Slik vitner Den Hellige Ånd med vår ånd om Guds velgjerninger i Jesus Kristus. Da hender det at tilhørere oppdager i ettertid at jeg tror. - Utelukket fra Guds gave-rettferdighet er menneskers domsmyndighet i kraft av eget skjønn, med forbehold om angerens smerte, inderlighet, oppregning av synder og godtgjøring for begåtte synder.

12. Guds universelle nådepakt i Jesus Kristus og ham korsfestet, blir den enkelte til del i dåpen til Jesu død. Kristenlivet leves i omvendelse og tro på dåpens grunn hele livet. I tillit til ham som er Troens rettferdighet, er dømte mennesker kalt til å stille sine legemer frem som våpen for Guds gode skapervilje, enhver i sitt kall. - Utelukket er forestillingen om kristelige personligheters livsytringer i et asketisk-puritansk livsmønster, og i kristeliggjorte aktiviteter og virksomheter.

13. Med dåpsformaningen i den offentlige forkynnelse blir døpte oppmuntret til gode gjerninger (Tit 3:8. Mk 16:16. Jf LK forkl 2 trosart: «Dette har han gjort for at jeg osv). - Utelukket er forestillingene om dåpen av hensyn til dem som tviler på at barnet er Guds barn, og likeså den lære at dåpen er gjenfødelsens nådemiddel for småbarna, men Ordet gjenfødelsens nådemiddel for voksne (Pontoppidan).

14. Sammen med dåpsformaningen hører *det private skriftemål*. En prest må alltid regne med at det blant tilhørerne finnes noen som strever med å tro seg for et Guds barn og lem i Guds kirke, hva grunnen enn måtte være. Derfor skal den jevnlige undervisning om privatskriftemålet høre med i prestens gjerning, og likeså ordnet adgang til skrifte. Gud gir ikke surrogater, men ekte saker (JDiestelmann). - Utelukket er forestillingen om presten som utøver sin gjerning etter skjønn og godtykke, og likeså «allminnelig skriftemål» (pietisme/rasjonalisme), ukjent for den gamle kirke og bekjennelsestro lutherdom.

15. Alterets sakrament synliggjør kirkens samfunn i enig bekjennelse til enhetens Herre over enhetens sakrament. Han styrker Kristi venner i kirkens samfunn med den treene Gud. Kristi tjeneste for oss er messens gavestruktur «ovenfra», slik hans innstiftelsesord viser. I den sakramentale handling (konsekrasjon, utdeling og spising) er Kristus virksom med sitt allmaktsord i prestens munn. Kristus tjener sine venner med sitt Golgata-offer, som han lar rekke frem i brødets og vinens skikkelser, og nattverdgestene mottar med munnen, de troende til syndenes forlatelse, liv og salighet. - Utelukket er kirkesamfunn i en sideordnet troendegruppe, løst fra kirkens bekjennelse til Kristi ord og enhetens sakrament, og likeså forestillingen om en rett gudstjeneste i kraft av troendegruppens medvirkning, eller troen på menighetens virkekriftige nattverdfeiring, som virker Kristi legemes og blods sakramentale nærvær «sammen med» brødet og vinen (jf forvandlingsepiklese, Nytestamentet fremmed).

16. Det er som menighetslemmer vi lever det normale kristenliv i Guds Ene Hellige Kirke (Apg 2:42). En kristen lever i den Kristus-virkelighet som er Guds nåderike «i Kristus». Menighetens samling om Ord og Sakrament angår alle døpte, for alt i menigheten/kirken handler om dåpen og det gudssamfunn den innlemmer i.

Dette samspill blir ødelagt med vantroen og dens syndefrukt, som angår de andre og ikke bare meg selv. Vi må fremfor alt besinne oss på Guds sjelesorg ved Ord og Sakrament – og på skriftemålets rette bruk, når samvittigheten gnager. Guds uforbeholdne absolusjon virker troens frimodighet i et legende fellesskap. - Utelukket er den sløve vane og falske tilflukt i gammel sedvane fra «de gamle».

17. I tillit til Guds løfte, gitt i dåpen, lever vi i det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap som liturger for Gud og diakoner for vår neste. Gjennom undervisning og instruksjon lærer vi å delta i liturgier og be tidebønn. Noen blir kalt til oppgaver som kordiakon, kateketdiakon, kirkevergediakon (økon/adm) og pleiediakon (karitative oppgaver). Men alle har medansvar for fellesskapet, alle inviterer venner og bekjente,

og alle medvirker i gjennomførbare måloppgaver og langsiktige planer for den oppbyggende virksomhet. - Utelukket er den gruppevirksomhet som lik satellitter i hver sin bane, i selvbestemte friheter og med menigheten som referanse og rammeverk.

39. «JORDENS SALT» OG «VERDENS LYS»

Tekst: Mt 5:13-16

Dere er jordens salt! Men om saltet mister sin kraft, kan det da bli til salt igjen? Det duger ikke lenger til noe, men kastes ut og trækkes ned av menneskene. (Jf 7:6. Jes 5:3-7, Klag 1:10f)

Dere er verdens lys! En by som ligger på et fjell, kan ikke skjules. Og når en tenner et lys, setter en det ikke under et kar, men i en stake, så det lyser for alle i huset. Slik skal også deres lys skinne for menneskene, så de kan se de gode gjerninger dere gjør, og prise deres Far i himmelen!

Disse Jesu ord har adresse til Jesu disipler i tidens løp. De er etter Pinsedagen hans kirkes lemmer ved tro og dåp ikke ved kvalifikasjon, men av Guds nåde. De er fattige i seg selv (Mt 5:3). Hvordan kan de da være «jordens salt» og «verdens lys»?

Svaret er han som priser dem salig. I kraft av sin persons hemmelighet er han himmelrikets nærvær i tid og rom. Hans selvhengivende kjærlighet i en bevitnet historie er frelsens årsak og derfor troens tilflukt og ingen annen..

Teksten beskriver troens virkning i den enkeltes liv og i kirkens historie. Den bekjennende tro har en ytterside i ord og gjerning (jf Rom 10:6-10). Troen bekjenner Guds tro, gitt fra himmelen: «Jesus er Herren», 1 Kor 12:3. Med ham til gave, gitt av nåde, trives troen sammen med Kristus til eksempel i gode gjerninger og kristen søskenkjærlighet (jf Mt 16:16f). Men med tilpasninger til verdens levemåte fremtrer den alminnelige kirke, uten Guds troverdighet og korsets dårskap. Til gjengjeld elsker verden sitt eget, Joh 14:19.

Dere er jordens salt

Poenget med dette bildet er saltets kraft. En tro som ikke bekjenner Jesu person og verk, er en kraftløs forestilling eller mening. Den kan være spekulativ, men duger ikke til mer enn forestillingen «Karlson på taket». Kirkens gudstro er ikke menneskers påfunn. Kilden er «Guds kraft», en gang skjult i Jesu tjenerskikkelse, og oppreist fra de døde «ved Faderens veldige kraft» (Rom 6:4). Unntaksvis viste han sin Guddoms kraft med undergjerninger, når han selv ville og hans oppdrag tjent med det.

Da Jesu venner tok ham ned fra korset, var «Israels håp og frelser» skjult under korset (Jer 14:8, 17:13, jf Lk 24:21). En korsfestet Messias var og er et anstøt for jøden. På den tredje dagen avla Gud sitt vitnesbyrd. Med handlende allmakt stadfestet Gud Jesu undervisning om sin persons hemmelighet og sin død til løsepenge for alle. Den Oppstandne stadfestet Guds vitnesbyrd da han viste seg for øyenvitnene med sitt forherli-

gede legeme. De på sin side så hans Guddoms kraft, hørte ham undervise, spiste sammen med ham og tok på ham. Det gjorde de ved flere anledninger. Så er Gud selv kirkens fremste trosforsvar og Jesu fremste vitne. Og lik de første kristne, er også vi kalt til å bekjenne Guds vitnesbyrd med Skriftens ord, lært av ham. Vi er kalt i og med dåpen til Jesu død.

Fra den Oppstandne Kristus har apostlene gitt videre «Troens ord» (Rom 10:8, 17). Det var ikke «kløktig uttenkte eventyr» vi kunngjorde, skrev apostelen Peter (1 Pet 1:16). Samme sak ga Paulus uttrykk for da han sammenfattet Jesus-historien med uttrykket «Kristus, Guds kraft og visdom», 1 Kor 1:24. Han er «Guds kraft» til frelse for hver den som tror. Så er ikke kirkens tro en lovreligion, hvor frelsen består i den foreskrevne prestasjonsfromhet, men Guds tro som kommer til oss med Guds rettferdighet, oppfylt i Jesu Kristi lidende lydighet inntil døden på korset. Han er troens rettferdighet, som gis gratis – av nåde.

Evangeliet meddeler Guds gave-rettferdighet, syndenes forlatelse for Kristi skyld. Hvorfor? For at vi skal leve under hans nådige herredømme og tjene ham i hans rike som Guds kjære barn, og følge Jesu eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Han er ikke bare frifinnelsens årsak, men også fornyeren. Ved troen fornyer han oss med sin Ånd og skaper det nye menneske med en ny vilje, lyst og trang til å leve etter Guds gode skapervilje. Det gjør han ved troen for at vi skal bli likedannet med ham. Nå er det nye menneske i sin begynnelse, for den onde menneskenatur strider imot inntil død og grav. Men det nye menneske skal oppstå på den ytterste dag og leve evig for Gud, liksom Kristus er oppstanden og lever i evighet. Derfor er han «min Herre» (LK forkl 2 trosart).

Kirkens tro er unik, ikke bare dens begrunnelse i fortid, men også dens kilde i nåtid – den Oppstandne Jesus, virksom med evangeliet og sakramentene i den forsamlede menighet med fullendelsen for øye, når han kommer med den nyskapte jord og ønsker velkommen Guds velsignede kirkeskare.

Apostolatets kirke er ikke grunnet på menneskers visdom, men på Guds kraft. Basis er Guds løfters oppfyllelse i Jesu lidelse, død og oppstandelse (1 Kor 2:5). I nåtid er den Oppstandne virksom med evangeliet og sakramentene i den forsamlede menighet. Forvaltet på troskapens vilkår, gir han oss forsoningens goder i et gjenopprettet samfunn med den levende Gud (1 Kor 4:1f)

Det samme vilkår fremhever apostelen Johannes, 1 Joh 1:1-3. Kirkens tro er sikkert begrunnet i den Oppstandnes fysisk-konkrete tilstedeværelse blant disiplene. Hvorfor? Johannes tilføyer - «for at deres glede skal være fullkommen» (v 4). Årsaken gjør også kirkens glede unik. Evangeliet tilsier og rekker oss ham som er «Guds kraft til frelse for alle som tror /.../ for i det åpenbares Guds rettferdighet, av tro og til tro», Rom 1:16f. Kontrasten til den alminneliggjorte kirke taler for seg. Den kan pirre nysgjerrigheten med påfunn og tilbud, dempe sorg og savn på menneskers vis, og tekkes mennesker med reformer i samsvar med yndlingsidéer i tiden. Kristus har mange etter-

plaprerer, men få etterfølgere, skal Johan Arndt ha sagt. En alminnelig kirke har liten interesse utover de behov som også andre tilfredsstillende, ofte på bedre vis.

Hva er problemet? Problemet er forkastelsen, **Jer 17:5** – *Forbannet er den mann som setter sin lit til mennesker og holder kjød for sin arm*. Vi er svake i Kristus, «men vi lever med ham hos dere i Guds kraft», sier apostelen (2 Kor 13:4). «Du har liten styrke, du har tatt vare på mitt ord og ikke fornektet mitt Navn», sier Kristus, Åp 3:8. Vår styrke er Lammet som har seiret, han med sin munns sverd (1:16).

Dere er verdens lys

«JEG ER verdens lys», sier Jesus om sin persons hemmelighet, Joh 8:12 (jf 1:4f). Han er «en utstråling av Guds herlighet og bildet av hans vesen, og han bærer alt med sitt mektige ord», Heb 1:3 (jf 2 Kor 4:4).

Lys-bildet beskriver Guds herlighet, en gang synlig til stede over paktens ark, senere skjult til stede i Jesu tjenerskikkelse, og i den forsamlede menighet evangeliet og sakramentene forvaltet på troskapens vilkår. Uanselig var den enbårne Sønnens fremtreden den gang, og uanselig er den Oppstandnes nærvær, virksom med ord som høres og med vann og vin og brød som ses. Men midlene gjør kirken hørbar og synlig.

Trofaste forvaltere forkynner den fullbrakte frelse i Kristi gjerning «for oss». Det gjorde uten forbehold om hans fornyende gjerning «i oss». Men med Kristus som gave, oppmuntrer de dømte til å legge vinn på gode gjerninger (Tit 3:8). Guds unike evangelium gjør Guds kirke lokalisert.

Poenget er Guds rene evangelium uttrykt i sakssvarende ord og handlinger. Først den bevitnede årsak, deretter virkningen i livet på dåpens grunn. Først Kristi gjerning «for oss», og deretter hans gjerning «i oss» - i livet med ham til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Uten denne skjelning går kirkens unike tro tapt. Tilpasset allmenreligion, blir «evangeliet» fylt med alminneligheter og kirken sidestilt med andre religioner og livssyn, lik et tilbud blant andre i kraft av egenrettferdighetens lysende meritter.

Han «kalte dere fra mørket til sitt underfulle lys», 1 Pet 2:9. Kalt fra mørket til Jesu persons herlighet, har ikke kirken samfunn med mørket (2 Kor 6:14). Vårt «samfunn er med Faderen og med hans Sønn Jesus Kristus», sier apostelen Johannes (1 Joh 1:3f). Dette samfunn er hans kirkes hemmelighet og rikdom. Troen er i seg selv et mørke. Troens hemmelighet er han som troen favner. Eller sagt med ordene i Lille Katekisme: «Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus eller komme til ham, men Den Hellige Ånd har kalt meg ved evangeliet og opplyst meg med sine gaver...».

Derfor advarer Herrens apostel mot menneskers kløkt i villfarelsens kunster, **Ef 4:15** - *la oss holde oss til sannheten og i alle henseender vokse opp i kjærlighet til ham som er hodet, Kristus* (e Sv Kyrkobibel. NT). Alternativene tilslører det underfulle ved kirkens tro og gudstjeneste. De skjuler lyset under et kar (Mt 5:15) og gjør kirken alminnelig. Den trofaste kirke setter lyset i staken og bekjenner uten forbehold apostelordets lære

fra gudmennesket Jesus. En annen kompetanse, autoritet eller legitimitet fikk hverken Herrens apostler eller deres etterfølgere i prekenembetet.

Ulikhet på Guds vilkår - eller likhet på verdens vilkår

Anvender man Jesu ord om «jordens salt» og «verdens lys» ved å *skille* menigheten fra denne verden, må den fremtre som den rene menighet i kraft av utvortes hellighet. Anvender man Jesu ord på verdens vilkår, anvender menigheten samtidskulturens normer på kirkens lære og liv, som om menigheten er *et stykke verden*.

Misbruken stiller oss overfor to ytterligheter – på den ene side det selvoppholdende *isolat*, som om syndens farer truer utenfra; på den annen side den *verdsliggjorte* kirke, som tilfredsstiller menneskers behov med magisk-terapeutiske deisme i kristeliggjorte former. Begge ytterligheter svikter menighetens sendelse, for deltagerne tar ikke Gud på alvor, hverken lovens absolutte hellighetskrav eller evangeliet om synderes frifinnelse på grunn av Kristi fortjeneste. Derfor tar deltagerne heller ikke seg selv på alvor som syndere og samtidig rettferdige for Gud ved troen på Jesu Kristi, Guds Sønnens lidende lydighet i alles sted.

Gjennom prekenembetets oppdrag blir omvendelse og syndenes forlatelse forkynt i Jesu navn for alle folk (Lk 24:47). Ved apostelordets lære fra den Oppstandne kommer mennesker til tro og samles om hans virksomme nærvær med Ord og Sakrament i et ordnet gudstjenestefellesskap. Dette fellesskap er ikke «av verden» (Joh 15:19, 17:15f, 18:36), men sendt «til verden» (17:18) for at mennesker skal tro Faderen sendelse av Sønnen i Jesu skikkelse (17:21, 23) og hans forsoningsverk, fullbrakt i Sønnens død. Gjennom apostelordets lære fra Faderen og Sønnen er Den Hellige Ånd virksom. Han opplyser med evangeliet og lar oss kjenne Gud i hans trofasthet og selvhengivende kjærlighet, ellers ukjent for menneskene. Dette gjør den treene Gud for han er den han er, full av nåde og sannhet. Han gjør det med sitt ord, virksomt i et dennesidig gudstjenestefellesskap mellom mennesker av kjøtt og blod.

Her stanser jeg ved *isolatets* fare. Med ensidig vekt på den *ulikhet* som består i skikker og tradisjon og utvortes hellighet, går tendensen i retning det *selvoppholdende* isolat. Gruppedeltagerne ser det som sin fremste oppgave å vedlikeholde den etablerte virksomhet med språkbruk, arbeidsformer og ritualer overtatt fra «de gamle». Denne selvsentrerte målsetting kjennetegner selvfornøyde tradisjonister til alle tider: «Vi tar vare på det gamle her hos oss», eller «det me e vane med», er refrenget av frykt for «forandringer». Med en illusjon later man som om det gamle er godt fordi det er gammelt, og ikke gammelt og bør tas vare på fordi det er bibelsk. Med alderens patina misbrukt på farisèervis, gjør man tradisjonen til sideordnet åpenbaringskilde.

Innen de nordiske folkekirker var vekkelsesbevegelsene sin tids *motkulturer*. De fremstod som sosiale produkt med identitetsgivende fasong, hver på sin måte. Den skjematiserte forkynnelse og gruppeadferd definerte forholdet «vi» og «de andre», og dermed forholdet mellom «kristelig» og «verdslig» levevis. Det sjelesørgeriske motiv ble forbundet med kasuistikk-moral om synd og ikke synd, som om synd er en fare som truer oss mennesker utenfra. Her merker vi oss virkningen *generasjonsløpet*.

Ser vi forholdet *ungdomsgenerasjon* og *besteforeldregenerasjon* i tidsperspektivet, vil intervjusamlinger gjenspeile bruken av ulike referanserammer når man bedømmer samfunnsforhold i nåtid. Med hensyn til tradering vil det til enhver tid foreligge en latent normkonflikt mellom «forandring» (modernitetstrykk) og «bevaring» (tradisjonsstrykk).

De gamle vil lett betone de sedvaner og samhandlingsformer som de lærte av «de gamle», da de selv vokste opp. Sett i deres perspektiv, vil ønsker om nye former eller arbeidsmåter virke truende og fremmedgjørende. Bringer nye former nytt innhold, det vil si lære og liv i strid med «Guds ord»? Og motsatt: De unge vil i sin identitetsøken nødvendig skille seg ut, men markere likhet ved hjelp av de uttrykk som en ungdomsgruppe krever med hensyn til mote, adferd, interesser osv. Sett i de unges perspektiv, må nedarvet sedvane og gruppeadferd virke «gammeldags» og fremmedgjørende.

I generasjonsløpet spiller *foreldregenerasjonen* (el mellomgenerasjonen) den sentrale rolle. Det kommer særlig klart til uttrykk i den kristne trosformidling offentlig og privat. Hvilke adferdsformer, skikker, og sedvaner bør forandres og hvorfor? Og hva bør tas vare på og hvorfor? I den apostoliske kirke- og læretradisjon fremgår ikke svaret av diskusjonen eller samtalen mellom generasjonene, men om begrunnelsen, gitt i begynnelsen.

Illustrasjon: Jesu «øversteprestelige» bønn, Joh 17.

Handlingsmønsteret i den apostoliske kirke- og læretradisjon.

Mønsteret (el paradigmet) er gitt med i det innbyrdede forhold mellom Faderen og Sønnen og Helligånden i deres innbyrdes lovprisning, gitt til kjenne og tilgjengelig for mennesker i en bevitnet Jesus-historie om Guds selvhengivende kjærlighet. Den er kilden til kirkens læreformidling og medbestemmende i det menighetsbyggende arbeid. I hans lidende lydighet medbestemmer kirkens læreformidling i denne verden.

Tradisjonsformidling i ulike posisjoner

Sønnen i Jesu skikkelse er *Faderens Sanndrue og Trofaste vitne, og kirkens fremste martyr*. Trofast til døden ga Sønnen Faderens ord og lære videre til apostlene. Med Sønnen til eksempel ga apostlene Sønnens lære videre til kirken og la den læregrunn som i all ettertid danner kirkens læreenhet. De er følgelig *kronvitnene* i den apostoliske kirke- og læretradisjon. Den sanndrue og trofaste formidling i disse grunnleggende relasjoner medbestemmer den læreformidling som senere er det nødvendige vilkår, skal Sønnen bygge sin kirke. Der – og ingen andre steder – gis adgang til Faderen ved Sønnen og gjennom apostelordets lære fra dem (i Ånden).

Åndens gjerning er indirekte nevnt med henvisning til apostlenes innsikt i Jesu undervisning om Guds folk i den nye pakt (apostolatets kirke). Endetidens gudsfolk omfatter dem som gjennom apostelordets lære kommer til tro på Jesu persons hemmelighet og hans verk, v 20.

Hensikten med kirkens læretradisjon er gitt med Sønnens død

Sønnen helliger seg selv for Faderen. Han er kirkens øversteprest og verdens syndebærer i samme person. Før han går for å fullføre sitt verk for alle, og oppfylle Faderens vilje, går i forbønn for sien utvalgte apostler og for den kirke som etterfølger apostelordets lære fra ham. Sønnen har åpenbart Guds Navn for de mennesker som Faderen gav ham. Han ber spesielt for apostlene, at de skal være «*helliget i sannhet*», v 19, og likeså for dem som ved deres ord fra ham kommer til tro på ham, v 20.

Apostlene har to kjennetegn: (1) de *har tatt vare på Faderens ord*, som Sønnen har gitt videre til dem, v 6, 8 og (2) de er *kommet til innsikt* om Jesu persons hemmelighet, gått ut fra Faderen og utsendt av ham, v 8, 25.

Denne innsikt eller kjennskap får også apostelordets mottagere. De lærer den eneste sanne Gud å kjenne gjennom Jesus Kristus og har evig liv, v 2f. Da er Jesu glede fullkommen i dem, v 13. Gjennom Sønnens selvhengivende kjærlighet *lærer de Faderens kjærlighet å kjenne*, v 20, 26.

Vi merker vi oss to ting: (1) Sønnen har gitt Faderens ord videre til apostlene for å *hellige dem i sannheten*, «*ditt ords sannhet*», v14, 17, 19. (2) I sin posisjon som utvalgte mottagere av den himmelske lære, er apostlene *Sønnens autoritative kronvitner* i kirkens læretradisjon. Hensikten – å hellige i sannheten - blir oppfylt hvor mennesker mottar apostelordets lære fra Faderen og Sønnen (Joh 7), og lik apostlene tar vare på sannhetens ord.

Sønnen har i Jesu skikkelse åpenbart Guds navn, og ber nå for dem som tok vare på hans ord da han var hos dem, v 6, 26. Han ber at Faderen må *bevare dem* i sitt navn, v 12, liksom Sønnen bevarte dem i sitt navn da han var hos dem, v 11 (m unntak av Judas Iskariot). De blir bevart hos Faderen *ved å bli helliget* i Sønnens ord fra Faderen, v 17.

Både lærehelhet og læreenhet

Ordene fra åpenbaringsordets Gud beskriver ingen utviklingshistorie. De varsler heller ingen nyheter ukjent for apostlene. Hva Sønnen har gitt videre til apostlene, og apostlene videre til kirken fra ham, er ord til å stole på lik Gud selv. Ordene utgjør til sammen både *helhet og enhet*. De kan ikke skilles, likeså lite som Faderen og Sønnen kan skilles. Ingen ting kan legges til eller trekkes fra uten å oppgi både helheten og enheten og ødelegge dem begge. Da må man late som om Guds ord er kommet bare til oss, eller utgår bare fra oss, og stille seg på verdens side i dens fiendskap mot Gud, v 14f (jf 8:44). I så fall gjør man åpenbaringsordets Gud til løgner og forkynner en avgud til menneskers behag (jf 1 Joh 1:10, 2:21f, 5:10, Åp 14:5, 21:27, 22:15).

Faderen er opphavet til Sønnens ord. De er personer i den guddommelige enhet som **er** Sannhet. Sønnen formidler sannhetens ord i kraft av sin enhet med Faderen (og Ånden som utgår fra Faderen og Sønnen, er virksom med apostlenes ord fra dem begge). Jesu bønn viser indirekte til inkarnasjonens under i jomfru Marias morsliv. Ordet tok bolig i blant oss, eller direkte oversatt: slo opp sitt tabernakel i blant oss «og vi så hans herlighet», Joh 1:14, 2:11.

Ordene er ikke former som i ettertid må fylles med innsikter fra en idèverden «bakom» eller «over» ordene. «Ditt ord er sannhet», v 17. Guds ord formidler kunnskap fra Gud, så vi *av ordene* lærer å kjenne Guds innerste vesen – hans «herlighet» - i Jesu ringe skikkelse, v 7f, 25. Med denne kjennskap ble Jesu Guddom forherliget i hans apostler, v 10, 22.

Ordet «*herlighet*» (gr doxa, hebr kabod) viser til den lysglans som fylte tabernaklet, 2 Mos 40:34. Lysglansen var skyggebildet av den Kommende i Jesu tjenerskikkelse (jf Fil 2). Sønnens nærvær, virksom i en bevitnet Jesus-historie, kom hørbart og direkte til syne under Jesu dåp i Jordan, Mt 3:16f, og likeså for Peter, Jakob og Johannes den gangen de var sammen med ham på et høyt berg, Jf Mt 17:2, 5, 2 Pet 1:16 osv. Ellers kunne han gi sin persons hemmelighet til kjenne med undergjæringer, når han ville og hans gjerning var tjent med det. De som i ettertid kommer til tro på ham gjennom apostelordets lære, har i likhet med dem løftet om å få se hans Guddoms herlighet i den kommende verden, v 24, jf Åp 21:3.

Hensikten

Jesu undervisning i Skriftene gir innsikt i Jesu persons hemmelighet og det verk han var sendt for å utføre, Joh 5:39, 46, 8:40, 45. Denne innsikt har han gitt videre med apostelordets lære for at de som kommer til tro på ham skal «være ett, liksom vi er ett», v 22. Her som ellers i Nytestamentet, oppfyller lære*helheten* sin hensikt i kirkens lære*het* på apostelordets grunn. Eller sagt på en annen måte: Det er ikke disiplenes innbyrdes kjærlighet som begrunner enheten, for sannhetens ord står ikke i et sekundært forhold til kjærligheten. Her som ellers i Nytestamentet er det ikke kjærligheten som begrunner fellesskapet med skjønnsmessige betraktninger om tilstrekkelig enighet (jf Åp 2:6, 14f, 20-23).

Jesus ber for den læreenhet som tar vare på «ditt ord», v 6, 8, 14, 17. Denne enhet er gitt kirken i og med apostelordets lære fra Faderen og Sønnen. På denne lærehelhet eller grunnvoll oppfyller Guds ord sin doble hensikt, v 20: (1) De som kommer til tro på Jesu persons hemmelighet og hans død som Guds Lam og verdens syndebærer, de blir ett, liksom Faderen og Sønnen, v 11, 21-23. (2) Da må verden forstå Jesu persons hemmelighet er årsaken til den kirkeenhet som består i apostelordets lære fra ham, v 3, 23, og at de som tar vare på Guds ord, er elsket med Guds kjærlighet, stilt fram for verden i Jesu død, 23, jf v 3, 3:16, 5:24, 1 Joh 4:9 osv. Den kjærlighet som Faderen har elsket Sønnen med, må være i dem og han i dem, v 26.

Konstantene i den apostoliske kirke- og læretradisjon

Det er ikke bare opprinnelsen til kirkens læregrunn som er unik. Det er også fortsettelsen i den læreenhet som består på den læregrunn som er lagt i begynnelsen. «Hjørnesteinen» i denne grunnvoll er Kristus Jesus selv, skriver apostelen Paulus, Ef 2:20, og uttrykker hovedsaken i Jesu øversteprestelige bønn. I kraft av sin Guddoms person, stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde, er hans ord og befalinger til apostlene alle dager konstantene i den apostoliske kirke- og læretradisjon (jf Mt 28:19f).

Guds kirkes unike kjennetegn er i denne verden prekenembetet med løse- og binde-makt fra den Oppstandne, og likeså dåpen i den treene Guds navn (el Jesu navn) og hans legemes og blods sakrament. Forkynt og forvaltet på troskapens vilkår, tar hans delegater vare på Sønnens ord fra Faderen og holder hans befalinger, Gud til ære.

Apostlenes etterfølgere i prekenembetet er – lik apostlene selv - Kristi delegater. Med Kristi mandat og fullmakter forvalter de Guds «hemmeligheter» (1 Kor 4:1), og i den trofaste embetsgjerning formidler de Guds evige goder med ytre midler som høres og ses i en dennesidig, jordisk historie. Den trofaste kirke har ingen andre guder enn den eneste sanne Gud, åpenbaringsordets Gud, som hun kjenner og setter all sin lit til. Hun er den kirke som Gud helliger med sitt ords sannhet, v 17, 3:5, jf Ef 5:26f, Tit 3:5 (jf LK, Luthers forkl 1. bud). Hun er det folk som følger Lammet, hvor enn det går gjennom endetidens trengsler, Åp 14:4b.

Sønnens forhold til Faderen, og apostlenes forhold til Sønnen medbestemmer og legitimerer menighetens sendelse og virksomhet under alle forhold i tidens løp. Døptes forhold til Sønnens ord fra Faderen skal i nåtid være det samme som for aposteltidens kristne. Målestokk og rettesnor er for alle tider gitt i og med apostelordets lære fra Faderen og Sønnen. Denne relasjon kommer til uttrykk gjennom hele Nytestamentet, og i apostolatets kirke i tidens løp. Alternativene kjennetegner den falske forbrødring i villfarelsenes listige kunster, Ef 4:14.

Jesu formaninger i åpenbaringene for Johannes

Åpenbaringsboken rommer Jesu åpenbaringer for den gamle apostel Johannes ved aposteltidens slutt. Jesu sendebrev til de syv menighetene i Lille-Asia lar oss se apostolatets kirke i et tilbakeskuende perspektiv på kirkens læreenhet, gitt i begynnelsen. De syv er hver for seg handlende subjekter i Guds universelle kirke, som de representerer i tidens løp. Problematikken varierer, men treffer menighetssituasjoner uansett tid og sted. Oppfordringen gjentas, lik et refreng: «*Den som har ører, må høre hva Ånden sier til menighetene*». Med Kristi gjenkomst og den kommende verden for øye, blir lokalkirken oppmuntret og formant til utholdende tro.

Åp 2:10 – Vær tro til døden, så skal jeg gi deg livets krone! **3:11** - Jeg kommer snart. Hold fast på det du har, så ingen tar fra deg din krone!»

Hva er «det» vi skal holde fast på, lik en fager skatt? (2 Tim 1:14.) Det nytestamentlige svar er apostelordets lære fra Faderen og Sønnen. Den som agerer kristen med forbehold tilpasset «verden», begrunnet i dypere innsikt, vender det døde øre til apostelordets lære og forfører mennesker med idèer i strid med den gode Skaperen. 1 Kor 14:34-36, 15:1-3, 1 Tim 2:11f, 1 Kor 11:8f. Jf 1 Mos 1:27, 2:18, 22.

Guds kirkes unike kjennetegn fra begynnelsen begrunner kirkens trosformidling i tidens løp. De er usammenlignbare og derfor evig-unge nyheter formidlet gjennom de handlinger som gudmennesket Jesus innstiftet og befalte før han ble opptatt til Faderens nådeside. I tidens løp er han til stede og virksom i den forsamlede menighet, hvor som helst den holder hans befalinger uten forbehold og menneskepåfunn.

Anm. Da kirken i den nye pakt stod frem på Pinsedagen, var alt gjort klart med befalingene fra den Oppstandnes side. Luther regner opp *syv kjennetegn*. Det fremgår av rekkefølgen at de *kirkegrunnleggende* tegn er «Guds ord», eller den rett utlagte Skrift fra dens Herre og sakramentene: Dåpen i den treëne Guds navn hvor Guds ord er forent med vannet, Herrens Nattverd hvor Kristus med sitt ord virker den sakramentale forening, og «Himmelrikets Nøkler» offentlig forkynt i prekenen og privat i skriftemålet.

Til slutt nevner han biskop- og presteembeter til å forkynne offentlig, døpe, meddele absolusjon og forvalte Herrens Nattverd, så følger bønn og lovprisning, til sist «korset» eller de prøvelser som Gud tillater for å gjøre de troende likedannet med kirkens hode Jesus Kristus.

Tvilens teologi forfalsker klenodiene med kirkeimitasjoner på tilstrekkelig grunnlag, alt etter skjønn og behov. Imitasjonene ligner drivtømmer på en flomdiger elv.

Luthers Lille Katekisme formidler «dørens» teologi fra kirkens Herre (Joh 10:1-10).

I sentrum for menighetens virksomhet står den gudstjeneste han innstiftet «i den natt han ble forrådt». Det gjorde han for å fortsette sitt nærvær hos sine venner, og i den forsamlede menighet være virksom med sin Ånd i prekenembetets gjerning slik han har befalt. Begrunnelsen i den rett utlagte Skrift fra Faderen og Sønnen er gitt hver menighet i og med apostelordets lære. Denne begrunnelse stiller krav til kirkens Kristus-bekjennelse i liturgiske ordninger, fri til å uttrykke den himmelske lære med saksvarende uttrykk. Ikke formene, men innholdet er kirkens kontinuum inntil Jesu komme som verdens dommer på den ytterste dag, synlig for alle i sin guddoms makt og majestet (Åp 1:7).

«Kirken må alltid reformeres», skal den være «lys» og «salt» i verden

Et kristenmenneskes frihet medfører konfrontasjon og oppgjør med den loviske tradisjonalisme. Den følger kirken som en skygge. Det var dette oppgjør Luther siktet til med ordene «kirken må alltid reformeres, for i samvittighetene skal Kristus råde med syndenes forlatelse. Den er hans fortjeneste, og han alene.

Et kirkefelleskap av «Den uforandrede augsburgske konfesjon» har ingen annen berettigelse enn den uforbeholdne og hengivne tilbakemelding på apostelordets lære fra Faderen og Sønnen. Her gjelder Jesu programord for kirken i denne verden - å være «lys» og «salt» i verden. Da settes lyset i staken med de gudgitte ord og handlinger som er hans kirkes unike tegn på hans virksomme nærvær i den forsamlede menighet. Og med Kristus til gave øver kristne troen i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Da virker saltet med kraft og driver dem til den enbårne Sønnen og har «nåde over nåde», Joh 1:16. Lyset og saltet, gitt i begynnelsen, er det samme hele veien.

Den trofaste formidling av Sannhetens ord begrunner den gammellutherske forkjærlighet for saksvarende riter og skikker fra den gamle kirke. Da er ikke poenget de ytre formene, men den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Hans ord lar den forsamlede menighet fremstå som apostolatets kirke i liturgiske ordninger, hvor som helst og når som helst i tidens løp. Men formene fra den gamle kirke er jo overtatt fra Romerkirken,

innvender noen! Hvor skulle de ellers komme fra? Vi bruker det bibelske innhold uttrykt i sakssvarende former.

Allerede de nord-tyskere som så Luther under messen i Wittenberg, undret seg over Luthers adferd under Nattverdens Liturgi. Med geberder og handlingsuttrykk fra den gamle kirke viste han ærefrykt for Nattverdens Herre, virksom med sitt ord over fremsatt brød og vin. Med sitt skapende ord kommer han til syne med sitt ofrede legeme og blod rakt fram i jordiske skikkelser. Men den som ikke tar på alvor Kristi presise tydningsord, må late som om min egen kropp ikke vedkommer dens skaper og gjenløser.

Med reservasjoner mot Kristi ord fra Faderen rår menneskers fornuft og kraft. Den skjelner ikke mellom lov og evangelium, men gjør evangeliet til en ny lov. Med forbedhold om lovgjerninger mister saltet sin kraft. Med prestasjonsfromhet tilpasset egenrettferdighetens behov blir ingen drevet til Kristus Jesus, Den Hellige og Rettferdige. Han tilhører dem som ikke har lovgjerninger å rose seg av for den hellige Gud.

40. **HVA ER «FRIE SYNODER» I APOSTOLATETS KIRKE? Noen ledetråder**

«*En fri synode*» (el fritt konsil) er et teknisk uttrykk fra oldkirken, brukt om preste- eller bispemøter, kommet sammen for å treffe vedtak i lære- og ordnings saker. Deres for bilde er Jerusalem-synoden – «den første synode» (Apg 15).

En fri synode er «fri» til å bekjenne apostelordets lære, gitt kirken i begynnelsen, og dermed fri til å utøve kirkens rett i samsvar med prekenembetets mandat og fullmakter fra kirkens Herre. Det skjedde Nikea-synoden år 325 – det første økumeniske konsil (consilium generale). Deltagerne ga til kjenne at de var uten Guds myndighet til å vedta ny lære, eller forandre den lære som beviselig var formidlet i kirken fra Herrens utvalgte apostler. Denne frihet utelukker innblanding fra andre myndigheter med krav om rettslig overhøyhet, enten statlig eller kirkelig. Underkastelse kjennetegner «røversynoder» gjennom kirkens historie (jf Joh 10). Samme frihet utelukker gudsyndyrkelse med menneskers lærdommer (f eks helgenpåkallelser, messeofferteorier, forvandlingsepiklese og andre heresier).

Kirkens synodalrett medfører frihet for statsmakten til å utøve *godkjennende* myndighet og inkorporere synodevedtak i statens lover, og ellers «*verge og beskytte*» kirkens virksomhet. Kirkens synodalrett medfører likeså frihet for den lokale menighet - Guds kirkes handlende subjekt, fri til å *motta* (recipere) og *iverksette* synodevedtak.

Synoden åpner med en gudstjeneste, da forsamlingen konstituerer som rettsforsamling i Guds nåderike, hvor den utøver guddommelig rett. Konstituering skjer med hilsenen (salutatio) – «Herren være med dere – og med din ånd». Synoden fortsetter

med den læresak som er synodens «substans», for deretter å gi rom for ordningssaker av praktisk-kirkelig art. Noe lignende skjer under den felles menighetsgudstjeneste, da kristne utøver Guds nåderett, gitt i dåpen. (Hans Dubois.)

Frie synoder i apostolatets kirke

Kirkesituasjonen i vår tid ligner forhistorien til Nikea-konsilet. Det kryr av kristne kirker og trossamfunn, især innen den protestantiske kristenhet. Den som sier, vår kirke holder seg til «Bibelen alene», vil straks få gjensvaret «det gjør vi også!» Man velger forkynnere som utlegger bibeltekster etter eget skjønn og opptrer med den autoritet og kompetanse de har fra mennesker. Forvirringen reiser spørsmålet om en forenende *spiritualitet* (el åndelighet) uavhengig av konfesjonsgrenser og i utvikling religionenes fellesskap begrunnet i opplevelsesmystikk.

Alternativet synes enkelt: Å stadfeste og istemme den lære som beviselig er gitt videre til kirken i og med apostelordets lære fra Jesus Kristus, fra ham som er Skriftens Herre og kirkens Lærer. Derfor sier vi «Bibelen alene» - «Kristus alene». Det er hva Konkordieobokens bekjennelser gjør i kraft av Kristi ord, **Joh 10:4** – *sauene følger ham, for de kjenner hans stemme* (Ordets regel) – Den Gode Hyrde sammenføyer, forener og gir kirkevekst.

Ef 4:15ff – la oss holde oss til sannheten og i alt vokse opp i kjærlighet til ham som er ho-det, Kristus (e Sv Kyrkobibel). Fra ham kommer hele legemets vekst; det sammenføyes og holdes sammen av hvert støttende bånd, alt etter den oppgave som er tilmålt hver enkelt del, og slik vokser legemet og blir bygd opp i kjærlighet. Jf 2:20-22.

I den norske kirkeprovins er det vokst frem en flora av kristelige virksomheter og menigheter ved siden av gudstjenestefellesskapet i sognemenighetens ordninger (territorialmenigheter). Blant dem finnes også varianter under benevnelsen «luthersk», men formet av pietisme og reformert kristendom, og av biblisme og liberal teologitradisjon. Den felles motivering er ønsket om å føre videre den reformasjon som Luther stanset på halvveien.

Velmente initiativ ble selvbergingstiltak i et gjennompolitisert kristenliv ledet av «høvdinger». Etter å ha ødelagt evangelisk-lutherske kirker innenfra, er de selv blitt kirker i krise under skinn av «uenighetskultur» uten motkulturell kraft. Selvbergingsstrategier kommer til uttrykk i stadig nye arbeidsformer, alltid på etterskudd i modernitetens samfunn. Problemet er den indrekirkelige fremmedgjøring for Guds kirkes unike kjennetegn. Den fremmedgjør dømte mennesker for den nådemiddelkristendom, som i Guds kirke på jorden er normalen - som i begynnelsen og hele veien (Mt 28:20, Apg 2:42, 1 Kor 4:1f osv).

Den apostoliske kirke- og læretradisjon krever frie synoder

Apostelordets lære fra Kristus krever den utholdende formidling (el tradering) i generasjonsløpet. Denne formidling - med håpet for øye, er lett å bryte fra den ene søndag til den andre.

Heb 10:13, 36 – La oss holde urokkelig fast ved bekjennelsen av vårt håp; for han som gav løftet, er trofast. /.../ Dere trenger utholdenhet, så dere kan gjøre Guds vilje og vinne det som er lovt.

Kirkens bekjennelse har kun en oppgave - å samle kristne om den oppstandne Kristus, virksom med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet. Denne oppgave er påtrengende hvor kristnes troverdighet blir anfektet fordi de medvirker i et gudstjenestefelleskap med rom for reservasjoner mot apostelordets lære. Med politikervisdom og lojalitetsbindinger til «de gamle» fortsetter man virksomheten som før og medvirker i gudstjenestefelleskap med rom for vrang lære. I tillit til menneskets evner i læren om kirkefelleskap, vender man det døve øre til Jesu varselrop, **Mt 16:11** – *Ta dere i vare for surdeigen til fariséerne ...*

Den rest som fins av bekjennelsestro prester i den norske kirkeprovins bør komme sammen til en provinssynode – fri til å stadfeste og istemme Konkordiebokens bekjennelser til apostelordets lære fra Skriftens Herre, og fri til å gjenopprette gudstjenestefelleskap med kirkens bekjennelse og rett, uten menneskepåfunn og uten folkestyre og statskontroll. Tilløp til kirkedannelser fins allerede. En forberedende konferanse burde avklare den læresituasjon hvor veiene skilles, og hvem de er som uten forbehold istemmer Konkordiebokens bekjennelser fra oldkirken og den wittenbergske reformasjon.

Jeg hører innvendingen fra konservativt hold: «Vi trenger en bredere plattform». Et mot spørsmål: Hva skulle den bibelske begrunnelse være? En annen innvending viser til mangfoldet: Er det virkelig nødvendig å gjenreise det evangelisk-lutherske gudstjenestefelleskap? Det må da være tilbud nok! Men en rest er tilbake. Noe er på gang.

Rom 11:2-10 – Gud har ikke forkastet sitt folk, det folk han hadde vedkjent seg. Vet dere ikke hva Skriften sier i fortellingen om Elia, der han står fram for Gud og anklager Israel? Herre, Dine profeter har de drept, og Dine altere har de revet ned. Jeg den eneste som er igjen, og nå står de meg etter livet. Men hva er Guds svar til ham? Jeg har holdt sju tusen mann igjen som ikke har bøyd kne for Ba'al.

På samme måte er det også i vår tid blitt en rest igjen som Gud har valgt ut av nåde. Og er det av nåde, er det ikke på grunn av gjerninger. Ellers ville jo nåden ikke være noen nåde. Hva så? Det Israel strever etter, har de ikke oppnådd; men de utvalgte har oppnådd det. De andre er blitt forherdet, slik det står skrevet:

Gud har gitt dem en sløvet ånd, øyne som ikke ser og ører som ikke hører, helt til denne dag. Og David sier: La deres bord bli en snare og felle, så de snubler og får sin straff. La det bli mørkt for øynene på dem, så de ikke kan se, og la deres rygg være bøyd for alltid.

Gud utvelger seg en rest. Denne frelseshistoriske kjensgjerning må vi ha in mente når Herrens apostel formaner og påminner i andre sammenhenger: *Kristus er den som sammenfører og sammenholder* kirken i den læreenhet hvor han selv den levende hjørnestein. Ef 2:19ff og 4:14-26. La oss holde oss til Guds ords sannhet og vokse i kjærlighet til ham som er kirkens hode, Kristus. Her følger noen ledetråder i form av teser:

- **Et evangelisk-luthersk gudstjenestefellesskap representerer ingen ny kirke, men er apostolatets kirke i den skriftbundne læretradisjon fra Bibelens Herre og kirkens Lærer, Jesus Kristus.**

Begrunnelsen er Jesu undervisning om sin persons hemmelighet og det verk han var sendt for å fullføre med sin død på korset. Denne undervisning har Gud stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag, slik «Skriftene» har sagt. Hva Gud har stadfestet, det stadfester den bekjennende kirke med apostelordets lære fra ham. Det er hva vi gjør med Konkordiebokens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden, samlet og utgitt i 1580. Deres gyldighet består i det Guds ord de istemmer og stadfester på apostolisk vis – og ikke av noen annen grunn.

Utelukket er gudstjenestefellesskap med rom for menneskepåfunn og tids- og kulturbestemte læretilpasninger.

- **Et evangelisk-luthersk gudstjenestefellesskap er innordnet Guds tjeneste og hensikt med evangeliet og sakramentene.**

Gud vil gi menneskene det evige liv ved å lære ham å kjenne - den eneste sanne Gud, ved den han utsendte, Jesus Kristus (Joh 17:3). I tillit til Guds løfte, gitt i dåpen, tror vi syndenes forlatelse og har evig liv, og med ham til gave etterfølger vi hans eksempel i gjerninger som har Guds ord og bud for seg.

Utelukket er andre formål. **Lk 24:47** – i Jesu navn skal omvendelse og syndenes forlatelse forkynnes for alle folkeslag.

Jesu marsjordre omfatter apostlenes etterfølgere i prekenembetet (1 Pet 5:1-3). Kristus er virksom med sin Hellige Ånd i prekenembetets gjerning og bringer forsoningens goder når og hvor han vil til dem som hører Kristi ord (Rom 10:17. CA 4 og 5).

Utelukket er misjonskall begrunnet i Guds skapervilje, for forskjellen mellom lov og evangelium tjener kun prekenembetets oppdrag.

- **Prekenembetets autoritet, kompetanse og gyldighet består i den rett utlagte Skrift fra dens Herre.**

Jesus Kristus er kirkens Lærer, og hans ord er kirkens regel (Joh 10:4). Derfor unnflyr vi kirkefellesskap med rom for vrang lære (Rom 16:17)

Utelukket fra fellesskapets basis er troserklæringer av privatrettslig karakter, og likeså private bibeltolkninger uansett motiv.

- **Guds troverdighet er menighetens troverdighet.**

Gud har oppreist Jesus fra de døde på den tredje dag, slik Skriftene har sagt, og stadfestet løftenes oppfyllelse i Jesu person og lidende lydighet (Apg 4:20). Derfor ærer vi Gud i Treënheten, og Treënheten i enheten, og tror og bekjenner at vår Herre Jesus Kristus, Guds Sønn, er Gud og menneske, født av Faderen før alle tider og sant menneske av sin mors vesen, født i tiden (Athanasianum 3, 28f). Noen annen legitimitet har ikke det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap.

Utelukket er den legitimitet som begrunner menighetens virksomhet med henvisning til menneskers behov, kirkens virkningshistorie i tidens løp og menighetens rolle i det sosiale liv. Slike legitimeringsmåter tilslører menighetens sendelse og erstatter syndsforlatelsens evangelium med lovreligion (Gal 1:8).

- **Et evangelisk-luthersk gudstjenestefellesskap bekjenner Jesus som kirkens hode og HERRE under utøvelse av døptes nåderett i den felles gudstjeneste, og ellers med bibelbruk og bønn, enhver i sitt kall.**

På nåderettens grunn, gitt i dåpen, fremtrer vi som bekjennende kirke i sakssvarende ordninger (jf pkt 2).

Utelukket er ordningenes gyldighet i kraft av menneskelig rett, og likeså ordninger til vern om lære og liv i strid med apostelordets lære fra kirkens Herre.

- **Guds Ene Hellige Kirke er å finne på ethvert sted for kristne samles om Guds rene evangelium og sakramentene blir forvaltet i samsvar med Kristi befaling.**

Den oppstandne Kristus er til stede i den forsamlede menighet, virksom med «Guds hemmeligheter» forvaltet på troskapens vilkår (1 Kor 4:1f). Guds kirkes unike kjennetegn stadfester den Oppstandnes virksomme nærvær og motiverer til kirkegang og deltagelse i liturgien.

Utelukket fra kirkens grunnleggende kjennetegn er flertydige trosytringer til vern om reservasjoner mot apostelordets lære, og likeså kristnes trosytringer, mer eller mindre beheftet tvetydighet på grunn av den onde menneskenatur.

- **Hverken gode tilbud eller godt miljø begrunner det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap, men kirkens uforbeholdne bekjennelse til den rett utlagte Bibel fra dens Herre, gitt kirken i og med apostelordets lære.**

I sentrum for menighetens virksomhet står den oppstandne Jesus, virksom med evangeliet og sakramentene i den felles gudstjeneste. Derfor gis undervisning og instruksjon med sikte på døptes modenhet i tro, vitnesbyrd og tjeneste for ham. Tilslutning forutsetter undervisning etter regelen: Dette er hva en evangelisk-luthersk menighet handler om og hva tilslutning innebærer. Søker du noe annet, finner du det ikke her.

Utelukket fra kirkens grunn er den praktiske fornuft og tilfredsstillelse av menneskers behov.

- **Troens rettferdighet for Gud består i Sønnens lidende lydighet i Jesu skikkelse, gitt den enkelte i dåpen med Guds løfte om salighet for hver den som tror.**

Gal 3:26f – Dere er alle Guds barn ved troen på Kristus Jesus, for dere som er blitt døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Med Kristus til gave står vi «hellige og ulastelige for (Guds) åsyn /.../ hans herlighet til pris», Ef 1:4, 12. Denne barnerett har Gud gitt oss for at vi skal tjene ham i hans hellighet og rettferdighet, alltid ivrige etter gode gjerninger med Kristus som eksempel, enhver i sitt kall. Følgelig må undervisningen om Jesu Kristi person og verk sikte mot dåpens rette bruk. På apostolisk vis må dåpsformaningene følge evangeliets lære og oppmuntre til gode gjerninger, som behager Gud ved troen (1 Pet 2:21, Rom 12:1f, Tit 3:8, osv).

Utelukket fra frifinnelsens årsak er enhver kvalifikasjon fra vår side, og utelukket er den moralske slapphet med syndenes forlatelse til sovepute.

- **Troen bekjenner Guds kirkes hellige tro og lever på dåpens grunn som lemmer i Guds Ene Hellige Kirke.**

Menighetens samling om Ord og Sakrament angår alle dømte, for alt i menigheten/kirken handler om dåpens betydning. Dette samspill blir ødelagt med vantroen og dens frukter. Den åpenbare og uoppgjorte synd angår gudstjenestefellesskapet på en destruktiv måte. Den legende medisin er apostelordets lære. Den krever formidling i grupper og avpasset deltagerens evner og kunnskapsnivå.

Utelukket er gruppevirksomheter løst fra den felles samling om Ord og Sakrament.

- **Et evangelisk-luthersk gudstjenestefellesskap viser omsorg for mennesker i nød og praktiserer privatskrifte i et legende fellesskap.**

Under gudstjenesten bes for den eller dem som har bedt om forbønn. Presten benyttes i sognebud for dem som er avskåret fra kirkegang. Under forberedelsen til Herrens Nattverd er det ordnet adgang til privatskrifte. Det hører med til prestens

jevnlige gjerning å undervise om skriftemålet og invitere til det. Det vil alltid finnes noen som ikke har frimodighet til å anvende evangeliet på seg selv, hva grunnen enn måtte være. I slike livssituasjoner kommer skriftemålet til hjelp med Kristi fullmaktsord (Joh 20:23). De som strever med nervøse lidelser, blir henvist til sakkyndig hjelp.

Utelukket er sjelegransking med forbehold om angerens smerte, oppregning av syndene og godtgjøring for begåtte synder. Og utelukket er den kvasiterapeutiske sjelesorg i et selvoppnevnt oppdrag.

- **I sentrum for menighetens virksomhet står Herrens Nattverd, hvor alterets sakrament styrker de troendes samfunn med den treène Gud.**

En evangelisk nattverdliturgi kjennes på dens gavestruktur «ovenfra», og på bekjennelsen til Kristi allmaktsord over fremsatt brød og vin. Hva han sier, det skjer på underfullt vis, og tjener sine venner med sitt legeme og blod i sakramentets skikkelser. De mottar med munnen det underfulle pant på syndenes forlatelse, liv og salighet hos den levende Gud.

Utelukket er kirkesamfunn i en sideordnet kirkestruktur, løst fra Kristi ord og enhetens sakrament, og likeså påstanden om Kristi legemes og blods sakramentale nærvær i kraft av menighetens nattverdfeiring og «sammen med» brødet og vinen.

- **Det liturgiske rom er vigslet til menighetens samling om kirkens Herre, virksom til stede med Ord og Sakrament.**

Bruken må derfor tjene menighetens sendelse og prekenembetets oppdrag, Gud til ære og pris. Prestens tilsynsansvar omfatter bruken av det gudstjenestelige rom. Dette er stedet hvor døpte samles som *liturger* for Gud, og blir utsendt derfra som *diakoner* for sin neste, hver i sitt kall.

Utelukket er kirkerommets bruk i strid med prekenembetets oppdrag og menighetens sendelse, unntatt i nødssituasjoner, da koret dekkes til.

- **Menighetens samling om Ord og Sakrament skal i ord og handling forkynne Guds undergjerninger i en bevitnet Jesus-historie i fortid og nåtid.**

I sentrum står den Oppstandne Kristus. Virksom med sin Hellige Ånd bereder han oss til Lammets bryllup på den nye jord. Han sammenfører og forener oss, og lar oss vokse som lemmer i Guds Ene Hellige Kirke (Ef 2:20f, 4:12ff). Her samarbeider prest og lekfolk om bruken av Ord og Sakrament. Alle har medansvar for menighetens økonomi, og alle informerer og innbyr venner og bekjente til gudstjeneste og gruppeundervisning.

Utelukket fra Kristi befalinger er den selvbestemte gudsdyrkelse med dens påfunn og falske åndelighet.

41. ER PREKENEMBETET ALLES KAKE?

Forestillingen om et prekenembete som alle kristne har del i, og derfor rett til å utøve, blir gjerne kalt «det lavkirkelige embetssyn». I praksis handler det om predikanter i en sideordnet kirkestruktur med basis i troendegrupper. Det synlige uttrykk er bedehusene, hvor bedehusforeningene dannet et omfattende nettverk i landsdekkende organisasjoner for indre- og ytre misjon.

Denne virksomhet satte preg på kirkelivet i Norden fra siste halvdel av 1800-tallet, men det er Norge som fremfor andre kan kalles bedehus-landet eller bedehus-Norge. Med nærmere ettersyn er benevnelsene særlig dekkende for Skagerak-kysten, Rogaland og videre på Vestlandet. Tettheten berettiger benevnelsen «bedehuskultur». Det ble vanlig å tale om «prest og predikant», «kirke og bedehus», og det «frivillige» arbeid ved siden av den «offisielle» kirke. Ordparene gjenspeiler pietismens innflytelse gjennom et par århundre, og fremveksten av en indre, sideordnet kirkestruktur i en privatrettslig sfære. Denne virksomhet innen sognemenighetens ordninger skapte «spenningen i norsk kirkeliv».

Betrakter vi denne spenning som et læreproblem, går vi glipp av dens *sosiale og kirkegeografiske forutsetninger*. Under høymiddelalderkirkens virksomhet før «Manndauden» (1349), skal det ha vært om lag 200 innbyggere pr prest. I 1814 var tallet økt til om lag 800 pr prest. Omkr år 1900 var forholdstallet økt med flere tusen i kirkens disfavør på grunn av befolkningsvekst, industrialisering og tilflytting til de største byene, og dertil økt sekularisering. Benevnelsen «de kirkefremmede» dukket opp i det kirkelige vokabular omkr 1950. I dag er folkekirken fremmed for sin egen basis.

I vårt land mangler vi kirkegeografiske oversikter med basis i tradisjonsvitenskapelige undersøkelser på sognenivå. Men et poeng er innlysende: *Det fins ikke noe menighetsliv uten samarbeid mellom prest og lekfolk om nådemidlenes bruk*. Dette samarbeid forutsetter nærhet og jevnlig bruk. Var sognekirken tillagt åtte gudstjenester i året og stod tom vinters tid, sier det seg selv at alternativet til det kirkesosiale menighetsliv ble troendegruppen på bedehuset, mange steder på Sør- og Vestlandet i samarbeid med bygdefolket (Andr Ropeid). Forholdene varierte, og alt etter den dominante part fikk virksomheten ulik karakter. Presten ble ofte tilskuer i sin posisjon som kongens embetsmann i en forvaltningskirke.

De gamle talemåter ser ut til å være på hell under endrede samfunnsforhold. Selv om mangt et bedehus sjelden blir brukt, eller solgt til andre formål (muslimer?), er de viktige påminnelser om *det kristelig-sosiale vilkår, skal trosformidling finne sted* i et byggende menighetsarbeid. Hva skjer med kirkens trosformidling i den folkelige sammenheng? I grisgrendte strøk? I byer og tettbefolkede strøk? Et nettverk av gruppearbeid er av grunnleggende betydning, skal et ordnet gudstjenestefellesskap bli menneskers kirkehjem på kirkens ubeskårne grunn. Troens bekjennere står overfor oppgaven å fornye læren om de troendes prestedømme og det hyrde- og læreembete som Kristus innstiftet og ga til kirken (pastor/prest). Jeg viser til professor Sverre Aalens vektige

bidrag (FBB's ressursider, www.fbb.nu. Det bør for tilgjengelighetens skyld blir satt opp i punkter med henblikk på bibelstudium, gjerne i kombinasjon med andre bidrag som lar oss se aposteltidens lærepraksis i et tilbakeskuende perspektiv).

La det med en gang være sagt, at forestillingen om et prekenembete som lik et verv går på omgang var aposteltidens kirke fremmed, og derfor ukjent også for den gamle kirke og den wittenbergske reformasjon. Kristus utvalgte sine apostler, og de innsatte i sin tur biskoper eller prester (Apg 14:23), som igjen gjorde det samme (Tit 1:5). Dette selvrekrutterende hyrde- og læreembete er «*Åndens embete*» (d geistlige embete, 2 Kor 3:8). Med Kristi ord eller undervisning i Skriftene vitner Ånden om Kristus og ham korsfestet, og trøster og oppmuntrer oss til frimodig tro og utholdende bekjennelse (Joh 14:26, 16:17f, Rom 10:13f, osv. CA 5:1.) La meg først kommentere Luther-bruken i denne sammenheng, og deretter pietismens fedre og deres abstrakt-funksjonelle tankegang.

Martin Luther

var i løpet av årene 1520-23 ble drevet til skarp polemikk mot pavedømmet og dets offerprester. Til den historiske bakgrunn hører Cluny-reformen på 1100-tallet, da "*den kirkelige myndighet*" (potestas ecclesiastica) ble overført til paven alene. Dermed ble biskopene i den europeiske kristenhet degradert til pavens delegater og dermed utøvere av pavelige fullmakter.

Luther argumenterte med *dåpen*, og hevdet at den kirkelige myndighet var gitt alle døpte. Straks oppfattet enkelte *det abstrakt-funksjonelle paradigme*, kalt "alle døptes prekenembete" (Martin Brecht). Hans elever og medarbeidere var ikke overbevist. I Luthers skrifter siden 1524 er argumentasjonsmåten kraftig nedtonet og lite fremme, og mot slutten av sitt liv advarte Luther mot ukritisk lesning av skrifter fra hans unge år.

Konkordiebokens bekjennelser fra reformasjonstiden illustrerer forholdet. I de sammenhenger hvor embetslæren er utførlig behandlet, er det abstrakt-funksjonelle embete fraværende (CA, Apol og Tractatus). Her er det viktig å være klar over at bekjennelsesskriftenes status som "avledet norm" (norma normata) ikke består i Luthers lære, men i *bekjennelsen til den rett utlagte Skrift, gitt kirken i og med det apostoliske ord fra Skriftens Herre*. Det er denne utleggelse "lutheranere" bekjenner med Skriftens ord. Men lar man kirkelæren være avgjort med Luther-sitat, eller med et kompendium av Luthers teologi (hvilket?), har man tillagt ham en autoritet som han kontant avviste som Antikristens lære. På samme måte som det finnes en naiv og en lærd biblisme, finnes en naiv og en lærd Luther-misbruk.

Pietismens fedre

ville føre reformasjonen "videre", og grep fatt i den gamle kritikk fra spiritualistisk hold – mot Luther som stanset reformasjon på halvveien. Nå stod man overfor oppgaven å gå "videre fram" og fullføre reformasjonen i "*fromhetens praksis*" (*praxis pietatis*). Men hva er fromhet?

Et vendepunkt ble *Philip Jacob Spener's "Pia Desideria"* (1675). Hans lære om "det alminnelige prestedømme" gjorde sogneprestens gjerning overflødig i troendegruppen. Lekfolk ble gjort til småprester og troendegruppene til småkirker (*ecclesiola*). Med stor konsekvens ble presteembetet (pastorembetet) oppfattet som et menneskepåfunn (radikal lavkirkelighet). Med forkjærlighet for «gode» bibelord ble pastoralbrevene stilt i skyggen av den selektive bibellesning. De ble snart oppfattet som uttrykk for «institusjonalisering» mot slutten av aposteltiden. Dåp, privatskriftemål og nattverd ble oppfattet som "ytre" ting, til forskjell fra – eller i motsetning til den gjenfødtes "indre" liv. Den svake sakramentforståelse var tydelig allerede hos Johann Arndt (d 1621); høyt aktet og et kronvitne i pietistisk sammenheng.

Den pietistisk-lavkirkelige tradisjon tillegger kristne en dobbeltrolle. På den ene side utøver de troende prekenembetet i den private sfære, på den annen side er hyrdefunksjonen forbeholdt dem som har troendegruppens kall, representert ved forening, organisasjon o.l. Kallspraksis forutsetter at Kristus har opprettet et abstrakt embete, og overlatt til kristne selv å bestemme utforming og oppgaver alt etter omstendighetene (jf *adiàfora* i betydningen "likegyldige" ting). Derfor kan lavkirkelige meget vel tale om Guds innstiftelse av en hyrdetjeneste til å forvalte evangeliet og sakramentene, samtidig som man avviser kall til hyrdetjenesten i bestemt form og med bestemte kjennetegn. Det ville jo medføre utskillelse av noen få (klerus) til et embete som andre ikke har, i strid med distinksjonen mellom offentlig og privat. Det er nettopp hensikten med distinksjonen å avvise det hyrde- og læreembete som etterfølger Herrens apostler med Kristi mandat og fullmakter. Man avviser det embete som er blitt bevart i kristenheten siden aposteltiden.

En rekke bibeloversettelser oversetter uten videre "*diakonia*" med «tjeneste», og tilslører de steder der benevnelsen ordet brukt om det *faste*, apostoliske hyrde- og læreembete (apostel, aposteldisippel, biskop/prest). Da bør man for leserens skyld oversette med ordet "embete", f.eks. "Amt" (tysk), "virka" (finsk), osv. Straks kan leseren oppfatte hva slags "*diakonia*" Timoteus, Titus og andre var betrodd. Kall og innsettelse i prekenembetet gjorde forskjellen mellom pastor og andre menighetslemmer.

Eksempler:

Diakonia brukt om apostelembetet (apostolatet): Apg 1:17, 20:24, 21:19, Rom 1:5, 1 Kor 9:2, Gal 2:8, 1 Tim 1:12.

Om hyrde- og biskopembetet (pastoratet) i forlengelsen av apostolatet: 2 Kor 3:6-9, 5:18, 6:3, Ef 4:12, Kol 4:17, 2 Tim 4:5.

Forskjell på embeter: 1 Kor 12:5, Rom 12:7.

Den abstrakte-funksjonelle tankegang

Den er forestillingen om prekenembetet som summen av "lederoppgaver" i den felles virksomhet. "Lederne" for hvert sitt arbeidsomåde (el aktivitet) utøver hvert sitt verv som representanter for prekenembetet "som helhet" – lik tilmålte stykker i en kake.

Karakteristisk er distinksjonen mellom hyrdetjenestens innhold og form. *Innholdet* krever tankeoperasjonen *konkretisering* i organiserte former. Tjenesten er i sin mest

omfattende form kjent under benevnelsene pastor, forstander o.l. Men siden kristne ikke er bundet til *former* (det spiritualiserende moment), står fellesskapet fritt til å utforme prekentjenesten alt etter tid og sted, interesser og behov. Denne frihet gjør prekenembetet til et verv på omgang. Praksis svarer godt til det liberale folkedemokratis idéer om *individens* medlemskap, rettigheter og valgbarhet.

Slutninger fra innhold til form følger tre faser: (1) *Abstrahering* – å forestille seg innholdet i en gudvillet hyrdetjeneste uten form. (2) *Konkretisering* – å forestille seg hyrdetjenestens former alt etter behov og hensiktsmessighet. (3) *Applisering* – å omsette hyrdetjenestens innhold i praksis, ved kall (og innsettelse) til bestemte lederoppgaver. Resonnementet forutsetter at en pastor (el menighetshyrde) må vi ha, men bare som en blant flere tjenester. Også de andre utøver prekenembetet, bare i en annen form, f.eks. en søndagsskolelærer, kantor, kateket, gruppeleder, osv.

Tankegangen hviler på et taushetsargument: Siden det ikke finnes noen overdragelsesformel i Nytestamentets skrifter, og siden Skriften ikke foreskriver det offentlige prekenembetet i en bestemt "form", trekker man slutningen: Formene er overlatt til vår frihet. Men et taushetsargument beviser ingenting. Det gjør heller ikke slutningen fra det som *er* – prekenembetets innhold – til det som *bør* være, nemlig former etter behov. Ord om behov og hensikt er legitimerende maktspråk om politiske beslutningsprosesser, som til sist reiser spørsmålet: Hva skal vi med presten?

Man trenger ikke Guds ords opplysning for å forstå at en menighet trenger en "leder" – "for ordens skyld". Den abstrakt-funksjonelle embetside er et stykke herlighetsteologi. Den utfordrer det menighetsbyggende arbeid på det avgjørende punkt: Å holde fast ved *Guds orden for skapelse og kirke*. Guds orden er omfattende. Like lite som inkarnasjonen er et tenkt tilfelle, er heller ikke Jesu utvalgte apostler og deres etterfølgere tenkte tilfeller. De er hyrder i kjøtt og blod. Holder vi fast ved ekteskapet mellom en mann og en kvinne i kjøtt og blod, må vi holde fast ved Guds kall til mannen som Jesu Kristi og apostlenes etterfølger i prekenembetet – også han en mann i kjøtt og blod.

Underkjenner man «noe» i apostelordets lære, forvrenger man alt, og virkningen blir noe annet enn apostolatets kirke. Alt henger sammen. Utelukket er frihet for "den praktiske fornuft", med frihet til å anvende, utforme og praktisere et tenkt prekenembete alt etter behov og hensiktsmessighet.

I alle læresaker stiller fornuften med bundet mandat – bundet av det apostoliske ord fra kirkens Herre, sann Gud og alles bror. Men binder vi slike saker til den praktiske fornuft, løser vi prekenembetet fra dets lovkritiske oppdrag – å vitne om livet i Guds ordninger for sitt skaperverk og sin Kirke på jorden. Dette oppdrag holder fast ved Guds kirkeorden, bekrefter Guds skaperorden, og vitner sant om den gode Skaperen i det prekenembete som består inntil Kristi dag, like fra den dag Ordet ble menneske. Underveis frister den praktiske fornuft, lik en skjøge.

Den filosofiske implikasjon

Det abstrakt-funksjonelle embete omfatter *funksjon og form*. *Nødvendig* vilkår er funksjonen, *krevd* vilkår er formen. Men hva har *prioritet*? På den ene side er "formene" underordnet evangeliet og sakramentene i funksjon (el bruk). På den annen side er bruken underordnet de former som sosiale og ideologiske endringer krever, f eks ordinasjon av kvinner til prester/biskoper. Eller vigsel av likekjønnet partnerskap, osv.

Praksis taler for seg. *Avgjørende vekt får hensynet til krevd vilkår* (endret utforming), alt etter behov og omstendigheter. Logisk sett er slutningen gitt med forestillingen om et moralens ingenmannsland hvor alt er likegyldig i og for seg, men *blir gyldig* ved beslutninger begrunnet i skjønn og allmennytte (stoïsk adiaforon-lære).

Et springende punkt er *ordinasjonsløftet*. I Den norske folkekirke må ordinanden forplikte seg på "*kirkens ordninger*" som om de er løst fra det skapte og begrenset til funksjonen i en tenkt og konstruert virkelighet. Ordinasjonsløftet forplikter presten på en byråkratisk lederidé med omfattende følger for prestens oppdrag og fullmakter i menigheten. Det er hensikten å sikre frihet for kirkereformer, men allerede ordinasjonsløftet binder presten til kreative og velmenende aktører, og til de vedtatte former som markedet etterspør og overordnet myndighet vedtar. Den handlingsfrihet man praktiserer, er underlagt omstendighetenes tvang og aktørenes skjønn om hensiktsmessighet, allmennytte osv. Kort sagt: Den praktiske fornuft agerer i rollen som kirkens Herre. Det er en utagerende og kirkeødeleggende rolle.

I strid med apostelordets lære fra Kristus

Når man forsvarer det abstrakt-funksjonelle embete, hevder man to ting:

- (1) Det "alminnelige" prestedømme er prekenembetets fundamentale forutsetning.
- (2) I aposteltiden fantes ulike tjenester med frihet for menigheten til å praktisere dem.

Jeg har alt nevnt det problem som bibeloversettelser reiser uten å skjelve mellom faste embeter og tidsbetingede tjenester. Problemet bunner i apostolatets opprinnelse i kirken. Den inkarnerte Guds Sønn kalte og utsendte de tolv til et bestemt oppdrag, og ga dem bestemte fullmakter til å forkynne og handle som Kristi medarbeidere i Kristi sted (Mt 10, Joh 20:21, 1 Kor 4:1f, 2 Kor 5:18-20, etc).

Liksom Sønnen tok manndom på og utvalgte tolv menn til apostler, omga også de seg med aposteldisipler og sørget for at skikkede menn ble innsatt til prester/biskoper i menighetene. Prekenembetet ble opprettholdt i samsvar med Guds orden for skapelse og kirke.

Konfliktsituasjonen

Kirken bekjenner den gode Skaperen, som menneskene lærer å kjenne i Kristus Jesus (1 Tim 2:15, 3:15f). Denne kjennskap krever stadig undervisning i menighetens virksomhet, og den medfører dessuten spenninger og åpne konflikter i forholdet til den sekulær-liberale stat.

Den virkelighetstydning som åpenbaringsordets Gud har gitt, vekker motstand med utspring i den sekulær-liberale overtro på individers selvrealisering og likestilling. Konfliktsituasjonen ligner kirkens posisjon i de første århundrer, da kirken kjempet for sin apostolisitet i møtet med gnostiske sekter og keisermaktens overhøyhetskrev.

I likhet med gnostikerne, viser liberalister til «mennesket» i abstrakt mening – den *androgyn* idè. Karakteristisk er den prinsipielle argumentasjonen for «individers» likestilling og rettigheter. Resultatene i lovs form sementerer konflikter med skapergitte, biologiske realiteter i forholdet mann og kvinne. Noe lignende skjer med det abstrakt-funksjonelle embete. Også det neglisjerer det skapergitte forhold mellom mann og kvinne, som om det er kirken ivedkommende. Begge idèer er uttrykk for humanistisk utopisme i strid med bibelsk skapetro og syndefallsrealisme.

Det religiøse moment er *omfattende* påstander om likestilte individer. Lik gnostikerne den gang påstår man å ha større innsikt enn den tydning som er gitt med Kristi apostolat fra Faderen, og senere anskueliggjort med Herrens utvalgte apostler og deres etterfølgere i prekenembetet. Det abstrakt-funksjonelle embete røper en villet korreksjon av Guds kirkeorden, men virkningen er omfattende - et annet apostolat og en gjennomgripende omdanning av kirkens lære og liv. Tidlige eksempler er skriftene «Paulus og Hekla», og «Apokryfon Ioannis» med sin speilvendte framstilling av læren i 1 Tim 2:8-15 (Jukka Thurén).

Hvor fornuften overstyrer kirkens kristokratiske struktur og dens prekenembete, der må fornuftsbestemte ordninger innholdsbestemme embetsutøvernes oppdrag og fullmakter (jf Joh 17:6b, 8a, 11, 14-17, 20f). En nyttig påminnelse gir kirkefedrenes vitnesbyrd om kjønnes tjenestefordeling. Begrunnelsen var allerede gitt med apostlenes lærepraksis fra begynnelsen (Seppo Teinonen).

Apostelordets lære fra kirkens Herre – gitt kirken i begynnelsen - representerer det konstante alternativ til abstraherte embetsidéer og de former som skiftende lærdomsvær krever. Kristus kaller skikkede menn til den apostoliske tjeneste for å forvalte Guds hemmeligheter med troskap, og tjene hans kirkebrud med Kristus som eksempel i selvhengivende kjærlighet (1 Kor 2:1f, Ef 5:20).

”Ecclesia semper reformanda est”, sa fader Luther, og siktet til Kristi i stadige kamp med Guds fiendemakter om herredømmet i samvittighetene. Her vil han alene råde ved troen på syndenes forlatelse. Med Kristus som KYRIOS i samvittighetene følger den reformasjon som er kirkens redning under alle kultur- og samfunnsforhold: Han samler kristne i dåpens nådepakt, forener dem og bygger sin kirke på apostelordets læregrunn hvor han selv er den levende hjørnestein. Utelukket er kirkefelleskap til vern om vrang lære. De bruker kallsretten. De kaller og innsetter rettskafne prester for å være apostolatets kirke i gjenopprettede nådemiddelfelleskap. Med Den Hellige Ånds hjelp sier de av hjertet «amen» til kirkens Herre.

42. PIETISMENS KIRKEKRITIKK TIL LÆRDOM FOR LUTHERANERE

Et reformasjonsjubileum gir anledning til å komme sammen for å feire den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger: Guds gaverettferdighet i Jesu Kristi, Guds Sønns lidende lydighet, som har oppfylt Guds lov i alle deler, og derfor oppstod fra de døde på den tredje dag, erklært rettferdig i alles sted. Egentlig er den ukentlige høymesse en anledning til å feire årsaken til synderes rettferdighet for Gud, gitt av nåde. La oss takke Gud for evangeliets rene lære, og istemme den nye sang:

Åp 5:12 – Lammet som er slaktet, er verdig til å motta kraft og rikdom og visdom og styrke og ære og herlighet og velsignelse.

Gud er i Kristus Jesus en forsonet Gud, og Kristus er Guds gaverettferdighet. Gaven er gitt de enkelte til del i dåpen med Guds løfte om salighet for hver den som tror. Gaven har vi fått til bruk hver bidige levedag. Den Hellige Ånd vitner med evangeliet - du er Guds kjære barn for Kristi skyld, og gir frimodighet til å anvende Kristi lidende lydighet og for Gud, kledd i Kristi hellighet og rettferdighet. Med Kristus til gave, tjener vi ham i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg, enhver i sitt kall. Troens glade gjen-svar alle dager istemmer englesangen i natten: «Æren er Guds i det høyeste, og fred på jorden, til mennesker Guds velbehag.»

Kristi evangelium har alltid møtt innsigelser. Problemet er «korsets anstøt» - *alt* er gjort ferdig. Frelsen er fullbrakt, og gitt av nåde i vår dåp. Men gis ikke frelsen med forbehold om kvalifikasjon, om aldri så liten? Nei, nåden er uten forbehold. I motsatt fall er det ikke tale om nåde, men om lovgjerninger.

Jeg spurte min lærer professor Leiv Aalen (d 1983): «Hva er Den norske kirke?» «En pietistisk kirke», svarte han . «Men hva er «kristenfolket» for noe», ville jeg vite. Han svarte: «Et gjenstridig folk.»

Et gjennompolitisert kirkeliv

I Norge oppfattet en del kristne allerede i 1860/70-årene at en luthersk kirkefornyelse umulig kunne vinne fram innen det statskirkelige rammeverk, underlagt den suverene kongemakt (Grl § 16). Denne erkjennelse førte til dannelsen av Den evangelisk-lutherske Frikirke med dens første menighet i Moss 1877. Men var den «evangelisk-luthersk»? Frikirkens organisasjon og gudstjenestelige virksomhet gjenspeiler den reformerte innflytelse, siden 1970-tallet tilpasset «moderkirken» (Dnk).

Innen Den norske kirke ble de konservatives kirkeredderstrategi forsterket av konfron-tasjonen med liberal teologi. Institusjoner ble bygd opp, især diakoni-institusjoner og kristelige ungdomsskoler (senere folkehøyskoler). Opprettelsen av Det teologiske Menighetsfakultet (MF) i 1908 fikk etter hvert stor betydning for presterekutteringen til Den norske kirke.

Mitt første møte med mangfoldet i norsk kirkeliv fikk jeg på det gamle Menighetsfakultet i St Olavs gt 29, hvor diskusjonene gikk på «avisrommet». Læremotsetningene i lærerkollegiet - den gang på 1960-tallet - medførte stadige diskusjoner om kirkesyn,

økumenikk, bibelsyn, embetssyn, osv. Forvirrende var møtet med gjennompolitiserte kirkeforhold. Det gjaldt å posisjonere seg ved å ta stilling til *idèer*.

En annen problematikk ble påtrengende mot slutten av studiet, for utdanningen manglet refleksjoner over den kirkegeografiske tilbakemelding fra kirker og bedehus på sognenivå. Hvordan formidle kirkens tro under ulike menighetsforhold? Hvor være evangelisk-luthersk prest uten påtvungne forbehold? Og hvordan lære døpte å holde alle Kristi befalinger i en statskirkelig ordning under press fra det sekulær-liberale samfunn? Vi lærte ingenting om de sosiokulturelle vilkår som må være til stede for at tradering skal finne sted og kontinuiteten i den apostoliske kirke- og læretradisjon bestå i tidens løp. Den praktiske teologi ved MF var i mangt og meget underlagt den praktiske fornuft.

Sett i ettertid tjente Menighetsfakultetet i hovedsak to formål av politisk art: (1) Å bevare Den norske kirke som rammeverk om «kristenlivet» i folket, og (2) sikre kirkens lutherske profil ved å rekruttere konservative prester. Bordet fanget. En gjennompolitisert kirkevirksomhet er en kulturtilpasset kirke, tilpasset de dominerende idéer i samtiden og åpen for den moderne økumenisme. Et foreløpig resultat (2017) er Den norske folkekirkes «indrekirkelige» frihet på folkesuverenitetens nåde. Spillereglene gir meningsfrihet, men ikke handlefrihet til å etterfølge apostelordets lære i menigheter av evangelisk-luthersk bekjennelse. Den norske folkekirke er ingen kirke av Den uforandrede augsburgske konfesjon, men en Leuenberg-kirke. I ettertid vil man fundere over denne transformasjon uten å kunne dokumentere fragmentering og oppløsning av kirkens trosformidling på sognenivå.

Et tradisjonsarkiv i kristen folketradisjon. Et framstøt i 1979

Da jeg høsten 1958 var skogpraktikant i Lapua, ble jeg interessert i finsk kirkehistorie generelt og vekkelsesbevegelser spesielt. Denne interesse ble fulgt opp med et par sommeropphold og et stipend-opphold i Helsingfors 1966/67. Oppbyggingen av landsdekkende intervjusamlinger på 1960- og 70-tallet fanget min interesse for folkelige tradisjoner knyttet til kirke og bedehus. Spennende var samarbeidet mellom tradisjonsvitere i Åbo og teologer i Helsingfors.

Noen ukers permisjoner somrene 1971-73 ga som foreløpig resultat en intervjusamling fra den lestadianske bevegelses forgrening over Lyngen til Nord-Troms, Vest-Finmark og gruppevirksomheter i Ofoten og Øst-Varanger. Luther-leseri og bruk av Konkordieboken kom til å prege forkynnelse og virksomhet. Historien om forgreningens etablering, selvstendiggjøring, utbredelse og arbeidsformer er fremdeles et hull i lestadianisme-forskningen.

Nye muligheter ga seg under min stipendiattid ved Menighetsfakultetet (1977-80). Høsten 1979 deltok jeg i noen dagers kursing for innsamlere ved Det teologiske fakultet i Helsingfors. Etter mønster fra intervjusamlinger derfra, laget jeg to intervjuskjema, ett for kirkelig folketradisjon knyttet til kirkehusets bruk – med en sosiologisk problemstilling, og ett for gruppetradisjoner knyttet til bedehusets bruk – med en antropologisk problemstilling. Begge la vekt på kildekritiske krav for øye. Kirkehisto-

rie-seksjonen støttet prosjektet, men fikk ikke støtte i Norsk almenvitenskapelig forskningsråd. Mere interessant var Lærerrådets negasjon. En av professorene ga ved en anledning indirekte til kjenne at han foretrakk religions sosiologi fremfor *normativ* praktisk teologi.

Min overordnede problemstilling var følgende: *Hvilke sosiokulturelle vilkår må være til stede, skal den nytestamentlige trosformidling bestå i tidens løp og et gudstjenestefellesskap være apostolatets kirke?* Denne motivering var beslektet med pietismens praktisk-teologiske anliggende, men med en annen motivering. Ved hjelp av den tradisjonsvitenskapelig arbeidsmåte ville jeg dokumentere det *sakssvarende uttrykk* og bedømme innholdet i lys av apostelordets lære, bevitnet i Konkordiebokens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden. Motivering og dokumentasjon ville gi prestene et redskap til å diagnostisere karakteristiske trekk ved det lokale kristenliv og dermed formulere og vektlegge langsiktige oppgaver i forkynnelse og sjelesorg (jf sendebrevne, Åp 2-3).

Hvilket veivalg?

Konkordieformelens presiseringer av Confessio Augustana (1530) samlet det gammel-lutherske kirkefelleskap i kraft av enhet i læren. Med hensyn til den gudstjenestelige praksis var menighetene blitt avhengig av *provisorier* fra den wittenbergske reformasjon. Ved inngangen til 1600-tallet ga flere til kjenne at her var behov for reformer, men med sprikende motiv. Forskjellen mellom bekjenneren Luther og diplomaten Melancton ble tydeligere.

Luthers arvtagere fulgte den bibelteologiske bekjennelseslinje og utøvet kirkens rett i skriftbunden tradisjon. Avgjørende for dem var kirkefelleskap begrunnet i den uforbeholdne bekjennelse til den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Bare slik kan man være menigheter under Kristi herredømme.

Melanctons arvtagere fulgte den kompromiss-søkende forhandlingslinje med avgjørende vekt på den *organiserte* kirkevirksomhet i lojalitet mot fyrstemaktens lovgivning i kirkesaker. Den uunngåelige virkning ble sammenblanding av de to myndighetsområder – det åndelige og verdslige område (toregimentlæren). Med basis i tilstrekkelig enighet fulgte den kirkevirksomhet som legitimerer sitt samfunnsnærvær med allmennytt (kirkepragmatisme).

Formelt sett kan man fremdeles tale om «bekjennelse» og «kirkerett», men med et innhold som er apostolatets kirke fremmed. Denne tradisjon har så langt vært det første hinder i arbeidet for å gjenoppbygge evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap i vårt land. Problemet er ikke bindinger til stats- og folkemakt, men den gruppesentrerte *tradisjonisme* som på grunnleggende vis medbestemmer læren om Bibelen, prekenembetet og sakramentene dåp, absolusjon og nattverd. Tradisjonister legger avgjørende vekt på det strategivalg som «de gamle» gjorde i en annen kirkesituasjon, som regel uten noen bibelsk begrunnelse. Dens preferanse anvender en sideordnet åpenbaringskilde, i seg selv et frafall fra konfesjonell lutherdom. Dette frafall

blir ikke mindre med økumeniske avtaler om prekestol og nattverdfellesskap med kirker i den reformerte tradisjon.

Vi kan vel undres over at det skjedde så fort, men forhistorien er hjertenes frafall. Det er nok å vise til åpne lærekonflikter ved Det teologiske Menighetsfakultet 1970-tallet (kvinneprest-spørsmålet og «dissentersaken» (åpen kommunion)).

Illustrasjon: «*Dette frafall er verre enn den liberale teologi*», sa Leiv Aalen (sept 1977), da vi pratet sammen utenfor inngangen til det nye Menighetsfakultetet. Med en resignert håndbevegelse pekte han opp mot navneskiltet på den hvite fasaden: «*En hvitkalket grav!*»

Man kan late som om alt er som før, og fortsette virksomheten som om ingenting er hendt. Senvirkningene gir Leiv Aalen rett i hans diagnose. Hadde han den gang tatt initiativet til å gjenopprette det konfesjonelle gudstjenestefellesskap, hadde flere fulgt ham. Det var ikke bekjennermot som hindret ham.

I en annen retning pekte *spiritualistenes* Luther-kritikk, med påstanden at Luther i sakramentlære og rettferdiggjørelseslære hadde stanset kirkens reformasjon «på halvveien». Under parolen «videre fram» ville de fullføre reformasjonen. De syntes det var talt lenge nok om troens rettferdighet. Nå var tiden inne til helliggjørelse i praksis.

I konflikten mellom ortodoksi og pietisme var Konkordieboken fra 1580 alles referanseramme, om enn med ulike motiver og glidende overganger. Ortodoksiens teologer brukte Konkordieboken til forsvar for den wittenbergske reformasjon, nedfelt i den uforandrede Confessio Augustana. Dette anliggende forklarer hvorfor den gammel-lutherske reaksjon ble så intens og voluminøs.

Forskere har betraktet ortodoksiens reaksjon som uttrykk for en generell teori om fenomenet «konfesjonalisering» innen konfesjonene. Det frister til spekulasjoner å forklare hvorfor likartede fenomen viser samtidighet i ulike land eller geografiske områder. Tesen «konfesjonalisering» tilslører det gammellutherske anliggende: Å bekjenne i nytestamentlig mening den rett utlagte Skrift fra dens Herre (*homologein*). Her står vi overfor valget mellom Luther eller Melancton (Jürgen Diestelmann, d 2015).

Pietismens begrunnelse og mål

Benevnelsen «pietisme» omfatter en historie som i hovedsak har tre varianter: Den kirkelige pietisme, radikalpietismen og herrnhutismen. Deres felles anliggende gjelder to saker:

- (1) Å *begrunne frelsesvisshet* med opplevelsesmystikk og nådevirkninger, som kristne med lignende erfaringer er de rette til å bedømme.
- (2) Å *fullføre kirkens reformasjon* i et hellig liv (praxis pietatis). (Jf spiritualistenes Luther-kritikk i 1520-årene.

Pietismens gjennombrudd er særlig knyttet til Speners bok "*Pia Desideria*" (utg 1675). Med impulser fra flere hold, blant dem reformert menighetsliv under et opphold i Sveits, redegjorde Spener for de lærestykker som ble normgivende for pietistisk forkynnelse og praksis:

(1) "Alle døptes prestedømme", (2) frelsens orden (ordo salutis), og (3) troendegruppenes virksomhet i en sideordnet kirkestruktur – ecclesiola in ecclesia.

«Alle døptes prestedømme».

Denne lære gjelder et abstrakt-funksjonelt prekenembete som alle kristne har rett til å utøve. Det var en nyhet, til da ukjent i kirkens historie og derfor ukjent for reformatorne. Tidlig i 1520-årene var Luthers polemikk rettet mot Romerkirkens offerprester, og Luther trakk slutninger som pietismens teologer støttet seg til. Luther må ha erkjent at det bibelteologiske grunnlag sviktet, for læren finnes ikke i senere Luther-skrifter, og heller ikke i Konkordieboken.

Mot pavedømmets offerprestedømme argumenterte Luther med dåpen, som gir adgang til Faderen ved Sønnen i en Ånd (Ef 2:18, 3:12, jf Joh 10:9, 14:6, Heb 10:19f osv). I dåpen ble vi vigslet til liturger for Gud og diakoner for vår neste. Da er det tale om «de troendes prestedømme, og ikke om et nytt apostolat til erstatning for det evangeliske presteembete, som blir overgitt til skikkede menn ved kirkens kall og vigsel. De er «forvaltere av Guds hemmeligheter» (1 Kor 4:1f), og med Kristus som mønster, er de hyrder og biskoper for menighetene (1 Pet 5:2, Apg 20:28).

Pietismens lære om alle "småprestene" gjorde menighetens prest (pastor loci) overflødig – iallfall prinsipielt sett. Tendensen til å klerikalisere lekfolket var tydelig og virkningen fikk kirkeomdannende kraft. Lekfolket i den sideordnede kirkestruktur ble fremmed for det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap i den apostoliske kirke- og lære tradisjon. Og med fremmedgjørelsen fulgte konklusjonen: Hva skal jeg med bekjennelsen? Jeg har jo Bibelen! Med pietisme og liberalisme ble avkirkning og sekularisering en indrekirkelig prosess på smågruppenivå.

«Frelsens orden» (el saliggjørelsens orden)

Den fremstiller frelsen som en prosess i et menneskes liv. Da er ikke forholdet lov og evangelium lenger forstått som samtidige, men påfølgende størrelser i et psykologiserende utviklingskjema. Med «tro» forstår man opplevelse, følelse, valg, overgivelse og et hellig levnet i nådevirkninger synlig for andre, og på stadig jakt etter selvbekreftende nådevirkninger. Tro i denne mening er vantro på farisèervis (Mt 23). Den krever noe mer enn Guds frelsesverk, fullbrakt i Kristi lidende lydighet, og noe mer enn frelsen meddelt den enkelte i dåpen, med løfte om salighet for hver den som tror.

Tro i bibelsk mening lar døpte synge av hjertens lyst: «Jeg er frelst og dyrekjøpt Og til saligheten døpt /.../ Faderen har givet meg salig barnekår hos seg /.../ Gjennom tidens ve og vel Er hans Ånd min trøst og del.»

Ånden vitner med Kristi ord, og gir frimodighet til å anvende Kristi velgjerninger, enhver på seg selv. Jeg er et Guds barn fordi Guds ord sier det. Har jeg ikke denne frimodighet, hva grunnen enn må være, får jeg gå til skrifte, bekjenne min synd og blir løst fra den (absolusjonen). Alterets sakrament er Guds synlige pant på «nådens stand» og samfunn med Guds kirke i himmelen og på jorden.

Læren om frelsens orden krenker Guds kirkeorden med opplevelsesmystikk og nådevirkninger som andre kan bedømme, og gjør troen til kvalifikasjon og pressmiddel for Gud. Flere stadier avløser hverandre, men i sentrum står gjenfødselen i angerens smerte, både synlig og hørbar. Forut for gjenfødselen går den vakte tilstand under lovens anklager gjennom lang tid, inntil gjenfødselen skjer.

Mens Spener talte om «forvandling», brukte Francke senere det mere treffende uttrykk «troens gjennombrudd» om gjenfødselen, da et Guds barn trer fram i nådens stand og lever et nytt liv i hellighet og renhet for Gud. Det nye i denne sammenheng er en asketisk-puritansk livsstil i tradisjonen fra Augustin, og derfor i tydelig kontrast til verdslige menneskers forfengelighet (Hermann Francke/Halle-pietismen). Med pietismen fikk humanismens dannelsesideal en kristeliggjort variant. De høyeste dyder ble her manifestert i kristelig-etiske personligheter.

En forkynnelse av gammelpietistisk type beskriver gjerne lovens virkninger i det vakte stadium. Dette anliggende er dens styrke. Svakheten er etter mitt skjønn forkynnerens autoritære posisjon i Den Hellige Ånds sted, og de som utøver det åndelige presedømmes domsmyndighet. Har den vakte tilstand vart lenge nok? Hvis ikke legger man på «en stein til».

Med herrnhutismens innflytelse ble ikke læren om frelsens orden oppgitt, men forkortet. Det avgjørende moment var ikke lenger kravet til den «vakes» loverfaringer gjennom lang tid, men «blodsnåden» i øyeblikkets opplevelsesmystikk, da den vakte opplever Jesu blods nærvær i hjertet og føler seg tilgitt eller frelst i samme øyeblikk («Minitutenbegnadigung», jf metodisme og nyevangelisme). Med basis i denne hjertereigion oppstod brødremenigheter (el societeter) av interkonfesjonell type. Denne tradisjon gjør seg gjeldende i vår tid med kirkefelleskap begrunnet i enighet om «det sentrale». Da er det ikke den uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære som samler, men kirkepolitiske og skjønnsmessige betraktninger om kirkefelleskap med rom for læremotsetninger rangert som alvorlige, men ikke kirkesplittende. I likhet med den liberale teologitradisjon fikk «liv» prioritet fremfor «lære», og i likhet med reformert teologi ble «menigheten» og dens troserfaringer utgangspunkt for teologisk refleksjon.

Troendegruppen

Den er i pietismen noe mer enn et gruppefelleskap om Guds ord og bønn. På pietistisk vis er den kirke i egentlig mening med sognemenighetens ordninger som rammeverk. Med benevnelsen konventikkel (el småsamling) siktes til samlinger eller «oppbyggelser» uavhengig av eller på siden sognemenighetens felles gudstjeneste. Men mange troendegrupper organisert om forkynnervirksomhet og andre oppgaver, oppstod en sideordnet kirkestruktur av privatrettslig karakter.

Troendegruppens *basis* er den erfarte frelsesorden. *Målet* er en kirkefornyelse med utspring i nådevirkninger. Troendegruppens *berettigelse* eller legitimitet er «nøden» for de vantro, også kalt «misjon» i de døptes vrimmel uten troens brann. Men hvor-

dan medvirke til kirkens fullendte reformasjon i et hellig levnet? Spørsmålet åpnet for ulike strategier.

I lojalitet mot sognemenighetens ordninger ville den «*kirkelige*» pietisme fornye sognemenigheten gjennom kirkegang og annen deltagelse. Sett fra troendegruppens side var dens medvirkning nødvendig. Med dens medvirkning i sognemenighetens ordninger, representerte den det dynamiske og misjonerende moment. Strategien ble forsterket hvor presten var en av deres egne.

Radikalpietistene kritiserte heftig denne form for uavhengig avhengighet, vesentlig fordi den fullendte reformasjon krevde den enkeltes åpne brudd med sognemenighetens ordninger (Johann Conrad Dippel, d 1735). Sett utenfra, ble tilhengerne omtalt som «separatister» (jf benevnelsen «dissentere»). Det er her tale om en individsentrert fromhet uten menighetsdannende kraft. Slike grupperinger gikk snart i oppløsning, og dokumentasjonen beror ofte på erindringer og tilfeldige kilder – om de finnes.

I motsetning til den radikalpietistisk brudd-løsning, representerer *herrnhutismens* historie glidende overganger fra konventikkel-strategi til selvstendige misjonskirker av interkonfesjonell type.

I 1722 hadde greven *Nikolaus Ludwig v Zinzendorf* tillatt en gruppe emigranter fra Østerrike å slå seg ned på godset Herrnhut. Tross ulik konfesjonell tilhørighet, organiserte han kolonien som menighet i 1727 og med seg selv som leder. I 1734 lot han seg ordinere til luthersks prest, til tross for sitt overflatiske kjennskap til «konfesjonen». I 1737 ble han utvist fra Tyskland i 1737, men til hans fordel. Zinzendorfs idèer om endetidens «apostoliske» menighet ble spredt vidt omkring.

Da Zinzendorf ti år senere vendte tilbake til Herrnhut, innledet han en toårig «siktelsestid». Dens kjennetegn var intens forsoningsmystikk (blodsnåden) og emosjonelle utbrudd (rørelser). Med stor konsekvens ble menigheten i Herrnhut opprinnelsen til menigheter forenet i Jesus-i-hjertet-religionen.

(*Rørelser* i vid mening siktet opprinnelig til troserfaringer. Med pietismen ble ordet «rørelser» brukt om ekstatiske utbrudd, da endog hele forsamlingen kunne bli revet med i rop, gråt, latter, dans, osv – ofte omtalt av utenforstående som tumulter, ordensforstyrrelse, osv).

Her bør en merke seg at forholdet ortodoksi og pietisme omfatter følelser og erfaringer på begge sider. Den avgjørende forskjell gjelder forholdet mellom troens årsak og dens virkninger. Mens lutheraneren taler om rettferdiggjørelse og helliggjørelse i denne rekke følge, taler pietisten om gjenfødelsens synlige virkninger i livets rettferdighet. Saken gjelder den nytestamentlige tro og dens begrunnelse i en bevitnet Jesus-historie, og til den hører «det vi har sett og hørt», Apg 4:20. Denne begrunnelse omfatter kirkens unike kjennetegn (CA 7), befalt av den oppstandne Kristus til et vitnesbyrd om hans virksomme nærvær i den forsamlede menighet.

Kritikkverdige nyheter

Til tross for sammenfallende motiv etablerte vekkellesbevegelser ulike kollektivtradisjoner begrunnet i opprinnelse, utbredelsesområder og arbeidsformer. De fremstod

som sosiale samhandlingsprodukt med ulike identiteter og tilhørigheter. Disse relasjoner ble ytterligere forsterket hvor lærekonflikter oppstod og ble sementert.

Samtidig oppstod et vi-og-de-andre-forhold i den kirkesøkende menighet. Forholdet varierte alt etter budskapssiden i gruppens virksomhet, like fra identifikasjon med kirkes bekjennelse, begrunnet i Luther-leseri, og til det motsatte forhold – fremmedgjørelse overfor det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap. Noe misvisende er alternativet til kirkelig folketradisjon ofte kalt for «sekularisering». Da overser man at denne prosess foregår i den kirkesøkende menighet på smågruppe-nivå.

Nevnte reservasjoner overfor konfesjonell lutherdom ble i samtiden oppfattet i samsvar med betraktningmåter i den lokale el regionale kristentradisjon, og ofte begrunnet i moderne idéer om individers likestilling og rettigheter. Historisk og saklig sett er det tale om oppbrudd fra den lutherske identifikasjon - den gamle kirke i skriftbunden tradisjon siden aposteltiden, men sjelden erkjent eller oppfattet.

Hverken det abstrakt-funksjonelle prekenembete eller det psykologiserende frelseskjema «frelsens orden» finnes i Nytestamentet. Det gjør heller ikke en sideordnet kirkestruktur. Men Jesu marsjordre står fast - å forkynne omvendelse og syndenes forlattelse for alle folkeslag. Forholdet ortodoksi og pietisme gjelder ikke troserfaringer og sjeleomsorg, men uforlikelige læremotsetninger i spørsmålet om kirkefellesskapets begrunnelse.

En løsning kunne være rangering av typen «problemene er alvorlige, men til å leve med», og helst i kombinasjon med den form for bibellesning som foretrekker «gode steder» og unngår ubekvemme tekster og bibelord. - En annen løsning kunne være rangeringen av ytre ordninger som likegyldige ting (adiáfora) – på stoisk vis i et morals ingenmannsland, hvor vranglærers problem anses avgjort med hensynet til allmenntjenesten.

Luthers bekjennelseslinje vant ikke vant fram i kirkeordninger underlagt fystemaktens jurisdiksjon, og under press fra ulike hold – også i den folkelige sammenheng. Pietismens kirkeomdannende kraft – og likeså den liberale teologitradisjon - hører sammen med *modernitetens* frembrudd i europeisk kultur- og samfunnsliv (el opplysningstiden). Åndenes kamp om Guds ord er uoverskuelig, men et par fellestrekk synes å være sannhet begrunnet i empiri og observasjon, og en kristendom formet av dominerende idéer i samtiden.

Fremveksten av sosieteter eller gruppevirksomheter vitnet om opplysningsidéer på fremmarsj til nytte for mange. På luthersk kirkemark ble det viktig å sikre kontroll over gruppeinteresser. Pietismens individentsentrerte erfaringsteologi begrunnet kristentros sannhet med erfaringsbevis i samsvar med modernitetens krav. Praksis viste sammenfall med rasjonalistenes interesser for gudstjenestelige reformer: Bort med liturgiske ledd som smakte av «katolsk» overtro og forstyrret andakten! Sammenfall medførte samspill. Det er mye snusfornuft i pietismen. - Men la oss nå gå videre og søkelyset mot *foranledningen* til pietismens kirkekritikk.

Kritikkverdig nattverdpraksis

Med pietismen fulgte større pågåenhet i praktisk-kirkelige spørsmål. Radikalpietister fulgte linjen fra reformasjonstidens spiritualister og ville fjerne skikker fra den gamle kirke og alt som minnet om papistisk sakramentlære.

Andre ble provosert av kritikkverdige episoder, for massealtergang og skriftemål var og er en dårlig kombinasjon. Det hendte at personer som levde i åpenbar strid med Guds ord, fikk adgang til Herrens Nattverd. Slike episoder vakte forargelse og folkesnakk, og ga grobunn for læren om det «almannelige» prestedømme, og med tiden også legitimitet til lekpredikanter kalt av troendegruppen. Det vokste fram en kristen identitet av individsentrert og biblisistisk type (jf haugianismen og konventikkelplakaten, opphevet i Norge 27. juli 1842).

Den etablerte nattverdpraksis ved inngangen til 1600-tallet var et provisorium fra 1520-årene. I en nødssituasjon ble nattverdberedelsen belastet med flere motiv, som hver for seg er bibelske: det kateketiske, det kristelig-sosiale og det liturgiske motiv. Problemet oppstod når presten skulle ivareta dem alle på en gang, samtidig som alle strømmet til. Et lite innblikk gir allerede Confessio Augustana (kursiv her):

«For ingen får adgang uten at han er *prøvet og forhørt* på forhånd. Menneskene blir også *påmint* om sakramentets verdighet og om den rette bruken av det, hvor stor en trøst det gir de skremte samvittigheter, så de kan lære å stole på Gud og vente og søke alt godt fra Gud. /.../ en slik bruk av sakramentet nærer fromheten overfor Gud»(CA 24:6-8).

I Apologien gir Melancton et livaktig innblikk i den evangeliske messe slik den ble praksis i Wittenberg året 1530:

«Messen blir nemlig hos oss feiret hver søndag og alle høytidsdager. Der blir sakramentet rakt dem som vil bruke det, *etter at de har skriftet og fått avløsning*. /.../ Men seremoniene må bli overholdt slik at de *underviser* mennesker i Skriften og ved Ordet blir ført til tro - og gudsfrykt, *så de ber i samsvar med dette*, for disse ting er seremonienes mål» (Apol 24:1, 3. Kursiv her).

Det provisorium som sitatene beskriver, var belastet med følgende motiv: katekese, nattverdformaning, skriftemål og det liturgiske motiv. Løsningen lot seg praktisere så lenge nattverd gjestene var få, i Wittenberg maks 16 i 1520-årene (Jürgen Diestelmann). Problemene viste seg med *massealtergang* og *ofte altergang* fra begynnelsen av 1530-årene. Dette søndaglige fenomen i «martinistenes» kirkehus, og især i byene, vakte oppsikt. Noe lignende hadde ikke skjedd siden kirkens første århundrer. Fremdeles står lutherske prester overfor pastorale motiver som vi bør ha et gjennomtenkt forhold til. Denne problematikk kan synes underlig hvor kommunikatene er få, og presten ser i benkene hvem de er som i dag kommer til Herrens Nattverd.

Privatskriftemålets plass i nattverdberedelsen ga den enkelte anledning til å få tilsagt Guds tilgivelse (jf formelen «Så forlater jeg *deg dine* synder, i Faderens osv») . I den offentlige preken blir evangeliet kunngjort og tilhørerne oppmuntret til å tro syndenes forlatelse for Kristi skyld, og med Kristus til gave øve troen i gode gjerninger, enhver i sitt kall. Men blant tilhørerne fins det – den gang som nå – noen som strever med å anvende Kristi fortjeneste på seg selv, selv om han led og døde for alle, og har oppfylt

Guds lov i alles sted. Privatskriftemålet er for dem, for evangeliet har adresse til den enkelte.

Massealterganger gjorde «*innskriving*» nødvendig av to grunner: For det første må presten på forhånd få vite antallet kommunikanter for å konsekre riktig mengde brød og vin, og for det andre kunne dokumentere i ettertid hvem kommunikantene var og hvor ofte de mottok alterets sakrament.

På reformasjonstiden ble lutherske prester kjent for sin iver etter å holde messen. Lørdagen gikk med til «å høre skriftemål», og da kunne det danne seg kø i midtgangen. Når nødvendig, måtte presten høre skrifte også før høymessen på søndag. (JDiestelmann.)

Selve skriftemålet tar liten tid, slik det fremgår av Luthers anvisning i Lille Katekisme. Skriftebønnen ga anledning til å nevne en synd eller to, og la det være med det, for den ubetingede absolusjon er hovedsaken. Men et skriftemål som tilgodeser andre oppgaver, kan ta lang tid. Typisk for vår tid er prestens rolle som terapeut i «sjelesorgsamtalen» - i et selvoppnevnt kall. Da faller det naturlig å misbruke De ti bud som skriftespeil, med vekt på oppregning av synder, bud for bud. Det skjer en vektforskyvning fra den ubetingede absolusjon til dens mentale virkning. Det er følgelig en utbredt oppfatning at privatskriftemålet er for mentalt syke folk. Nei, en luthersk prest viser dem til sakkyndig hjelp og lar skriftemålet for «normale» folk, som har evnen til å følge skyld og skam i behold. De kjenner den onde lyst i deres innerste, for de vet om sine hverdagssynder og strever med å tro syndenes forlatelse allikevel. La meg kommentere det gammellutherske sjelesorgmotiv.

Det gammellutherske sjelesorgmotiv:

Gud har gitt seg til kjenne i Jesu lidelse, død og oppstandelse. Gud er en forsonet Gud. I dåpen gjør han den enkelte delaktig i det fullbrakte forsoningsverk og reiser oss opp fra døden i våre synder. Fra dåpen kommer vi som Guds kjære barn, frelst av nåde og med barnerett hos Gud.

Her er *syndefallsrealisme* på sin plass. Forskjellen mellom troende og vantro beror ikke på synd, for det er syndere vi *er*. Forskjellen beror på vårt forhold til Guds gaverettferdighet, nemlig Guds enbårne Sønn i sin lidende lydighet i alles sted. Troen har ham til gave som er virksom ved troen og gjør to ting: Med sitt ord og sin Ånd dør han den onde menneskenatur, og skaper av ingenting det nye menneske som skal leve evig for Gud. Vantroen har ingenting, annet enn døden i sine synder.

Denne syndefallsrealisme medbestemmer kirkens sjelesorg med syndenes forlatelse. Denne gave er unik. Den finnes ikke noe annet sted enn i Guds kirke på jorden. Derfor hører det med til prestens oppdrag å være skriftefar, det vil si å høre skriftemål og tilsi absolusjonen: «Jeg forlater deg dine synder, i Faderens, osv.» En luthersk prest utfører sitt oppdrag med Kristi fullmakt og meddeler ekte saker.

Gud er en forsonet Gud, men hvordan leve forsonet med ham, når vår onde menneskenatur – «den gamle Adam» - stikker hodet fram? Her kommer privatskriftemålet oss

til hjelp med den ubetingede syndsforlatelse for Kristi skyld. Denne gave lar oss være gjester ved Herrens bord, hvor alterets sakrament er pantet på samfunn med Gud og hans kirke i himmelen og på jorden.

Utelukket fra frifinnelsens årsak er gjerningene – også de gjerninger som vi har gjort i troens rettferdighet (Tit 3:5). Med Kristus til gave, blir døpte oppmuntret til å øve troen i gode gjerninger (v 8). Slik praktiserer vi dåpen fra dag til dag – i forsakelse og tro så lenge vi lever her. Syndenes forlatelse for Kristi skyld begrunner troens lovsang fra det dype: Æren er Guds i det høyeste! Halleluja!

Det er sagt om bekjennelsestro lutherdom at den er «*nådemiddelkristendom*». Be-nevnelsen markerer gaveperspektivet «ovenfra», nemlig Den Hellige Ånds gjerning med evangeliet. Den som vil vende tilbake til Guds løftepakt i dåpen, eller bli bevart i den, må høre Guds ord. Med evangeliet opplyser Den Hellige Ånd vår forstand og gir nåde til å anvende Guds velgjerninger i Kristus, enhver på seg selv. Noen taler om «sakramental fromhet» og legger vekten på mennesket. Når lutheranere taler om nådemiddelkristendom, taler de om *Guds* gjerning med ytre midler.

Vil jeg bli *bevart* i barnekår hos Gud, må jeg bli opplært i Kristi befalinger: Høre Guds ord og lære å bruke det, - høre Guds løfte, gitt i dåpen og anvende det, - høre syndsforlatelsen tilsagt meg på grunn av Kristi fortjeneste og sammen med menigheten motta alterets sakrament med munnen. Alt sammen i tillit til Guds ord og løfte, gitt den enkelte i dåpen. En evangelisk-luthersk messeliturgi er i sin enkelhet og gavestruktur først og fremst den Oppstandnes tjeneste for oss, virksom i den forsamlede menighet. Oppfordringene i liturgien er påminnelser om vår skyldighet for Gud: La oss takk og be, la oss bekjenne osv. (Rom 12:1f.)

Nådemidlene minner oss om *det unike og usammenlignbare* ved kirkens tro og dens begrunnelse. De er påminnelser om Guds vitnesbyrd, som reiste Jesus opp fra døde, og dermed stadfestet på endegyldig vis Jesu undervisning i Skriftene: Jesus fra Nasaret er sann Gud og sant menneske, lovens oppfyller i alle deler og i alles sted, og han er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger, til frelse for hver den som tror. Dette er sentrum i den gammellutherske sjelesorg, begrunnet i en bevitnet Jesus-historie og hans nærvær, virksom med de handlinger han innstiftet før han ble opptatt til Faderens nådeside. I sentrum står kjensgjerninger utenfor oss.

Øyenvitnene til den oppstandne Jesus stadfestet Guds vitnesbyrd i løpet av de førti dagene før Kristi synlige opptagelse til Faderens høyre. Den Oppstandne møtte dem ved flere anledninger da han underviste dem i Skriftene om de ting som hører med til Guds rike (Apg 1:3). Ved en anledning var de over 500 samlet, og av dem lever de fleste enda, skrev apostelen Paulus ca 25 år senere (år 55 el 56, 1 Kor 15:6).

Troens begrunnelse er den samme for oss som for de første kristne, og likeså vårt forhold til den Oppstandne, virksom i den forsamlede menighet. Det var den oppstandne Kristus som innstiftet løse- og bindemaktens embete, ga misjonsoppdraget med befalingen å døpe og undervise. Og Herrens Nattverd, innstiftet «i den natt da han ble forrådt», tok sikte på hans fortsatte nærvær hos sine venner etter sin oppstandelse. Han

så fram til samfunn med dem på en ny og underfull måte – med sitt ofrede legeme og blod i sakramentets skikkelser vil han ha samfunn med dem hvor enn de samles i tidens løp.

Den bevitnede Jesus-historie fortsetter alle dager og avsluttes med hans gjenkomst i sin Guddoms herlighet, synlig for alle. I nåtid blir «Guds hemmeligheter» forvaltet på troskapens vilkår (1 Kor 4:1f) i den forsamlede menighet. Der er han virksom med tegnene som høres og ses, og gir sine venner forsoningens goder. Derfor tier ikke kristne om det vi har sett og hørt (Apg 4:20).

Konventikkelplakatene i Norden

Den skisserte bakgrunn belyser årsak og hensikt med «konventikkelplakatene» i Norden på 1700-tallet. De ble utstedt i øvrighetskirker stater for å forby eller vinne kontroll over pietistenes «konventikler» i noe som lignet en sideordnet kirkestruktur.

I Sverige-Finland

Kirkeloven fra 1686 forbød å utpønske og utbre "villfarande meningar". Enevoldskongen Karl 12 innskjerpet loven med Lusuc-ediktet (1706), senere stadfestet i 1721 med forbud mot hemmelige sammenkomster (konventikler).

Forbudet ble ytterligere innskjerpet med konventikkelplakaten fra 1726, som forbød oppbyggelige samlinger under dekke av husandakt. Til gjen-gjeld ble prestene pålagt å holde årvisse "husforhør" i bibelhistorie og katekisme. Denne samlingsform ble tradisjon i bygdene til langt ut på 1900-tallet. Kirke og stat hadde sammenfallende interesser, men med presten som lovlig aktør, ble troendegrupper drevet i radikalpietistisk retning.

Kongens kirkestyre ville med verdslig myndighet bevare "enheten i religionen". Dette skjedde uten forbud mot den "byabön"-praksis som var etablert med *synodalrett* i Vesterbotten («Väster-Norrlanden») omkr år 1600. Med kirkens reformasjon stod prestene overfor praktisk-kirkelige utfordringer i tynt befolkede områder, hvor mobiliteten dessuten var stor på grunn av tamreindrift og fiskeriene langs norskekysten fra Ofoten-Lofoten til Varanger. Da vedtok en prestesynode en «stadga» som påla folket i hver bygd å samles om Guds ord og kristelige bønner og salmer på samtlige helligdager. Rituallet var en *lesemesse* etter mønster fra orddelen i messen. Den som forsømte seg – enten leser eller husbond – skulle betale 3 øre i bot, og uvillig ungdom bli nektet kveldsmat den dagen. (Välitalo 1964: 22, 25f)

Vi merker oss det øvrighetskirkelige perspektiv. Byabønnen var en konsekvens av kirkens reformasjon i Sverige-Finland. Under Uppsala-møtet året 1593 - som var en bispesynode el provinssynode, ble kirkens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden antatt (resipert) som Svenska Kyrkans normerende norm for lære og liv. Med stor konsekvens fulgte nevnte prestesynode med sin forordning ti år senere.

Lesemessen (el byabønnen) var ingen konventikkel i en sideordnet kirkestruktur, men en del av sognemenighetens ordning. Lesedyktige "finnar" ble pålagt å lese for samlingsfolket fra godkjent postille, og dertil overhøre ungdommen i emner fra Luthers Lil-

le Katekisme. Overgangen fra overhøring til samtale (kanssapuhe) medførte glidende overgang fra «samtale» til tale. Tross påbud og trussel om bøtlegging, var denne ordning en anledning til å sosialisere kirkens tro. Ifølge finske minnesamlinger ble den utbredt i Finland fra Østerbotn og nordover. (Samme, 22)

I Härnösand stift ble byabønen fornyet med reguleringer og biskopelige påbud til folk med lange kirkereiser. Størst utbredelse fikk byabønen i siste halvdel av 1600-tallet (Välitalo, 23). Erkebiskop Olof Svebilius' gammellutherske forklaring fra 1689 ble oversatt til finsk og samisk og fikk stor betydning for den kirkelige folketradisjon i svensk og finsk Lappland.

Pietismens konventikkelvesen kunne medføre åpen konflikt med den etablerte byabøn-praksis. Som regel fungerte den til pietismens fordel. Tiltakene mot Viklundvekkelsen i Tornedalen utløste domkapitlets forsvar for bya-bønen med status som kirkens arbeidsform. Den var ikke i strid med konventikkelplakaten, selv om pietister deltok i dem for å utbre sine oppfatninger. Siden byabønen var bygdefolkets eneste samlingsform, dekket den flere behov ved siden av Ordets og bønnens bruk. Dette forhold fikk stor betydning for den lestadianske bevegelse i 1850- og 60-årene, da den ble utbredt og etablert i byabønnen og gjorde den til sin samlingsform i flere varianter, en rekke steder til langt ut 1900-tallet. (Välitalo, 23)

Byabøn-ordningen minner om Martin Luther funderinger over kirkeforholdene i Sachsen på 1520-tallet. Ved hjelp av "partene" i Lille Katekisme etablerte Luther et samarbeid med husfedrene i den private sfære. Hver for seg var de – lik Adam – konge og biskop for sitt husfolk. Luther fulgte den pedagogiske og sjelesørgeriske linje. Heller lek og lyst enn tvangstiltak. Uvitenhet og åpenbar ugudelighet ble en sak for presten under påmelding til nattverd, da anledning bød seg til "overhøring", skriftemål eller utsettelse av altergang (CA 24:1-10). Luthers fremgangsmåte endret seg da det evangeliske presteembete ble integrert i Kongens embetsverk.

Kilder:

Svebak Kåre: Brever og sanger under vandringen. Documentaria til Lynglestadianismen. 288 s. 1978.

Välitalo, Pekka: Muunionlaakson kylärukouksista 1800- ja 1900-luvuilla. Pastoraalikirjoitus. Haapavesi. (Om byabønnene i Muonio-dalen på 1800- og 1900-tallet. Pastoralavh) 1964.

I Danmark-Norge

ble radikalpietistisk (el kirkefiendtlig) virksomhet forbudt i 1706 (jf Karl 12's Lusucedikt). Samtidig fikk pietismens reformidèer og frelseslære økt tilslutning og utbredelse, især fra 1730 av, da Christian 6 (1730-1759) ble Halle-pietismens ivrige tilhenger og beskytter. Kongens kirkestyre forsøkte å bringe herrnhutenes filadelfia-virksomhet til opphør med konventikkelplakaten 12. januar 1741.

I likhet med fremgangsmåten i Sverige-Finland, ble konventiklene lagt inn under sogneprestens kontroll, mens enevoldskongens kirkestyre - i Danmark-Norge siden år 1660 - kunne kontrollere menighetene uten noen samlingsform å ta hensyn til på

grendenivå. I Kongeloven fra 1665 var kongens myndighet i kirkesaker begrenset av bekjennelsesplikten i samsvar med den «uforandrede» Augsburgske konfesjon fra 1530, og stadfestet i Norges Lov 1687 (ovf s 202). Det er ikke kirkens reformasjon som representerer kirkerettens vendepunkt i Norden, men innføring av enevoldsmakten – i Norge stadfestet med Høyesteretts dom i liturgisaken, den 9 april 1987.

I slutten av 1660-årene opphørte menighetenes rett til å velge prester, ifølge Ribeartiklene fra 1542 ved syv av de eldste og mest aktede menn i sognet og samråd med prostens råd og samtykke. Valgretten opphørte som følge av den sentralisering som fulgte oppbyggingen av kongens embetsverk. Utenom den offentlige gudstjeneste var fromhetslivet begrenset til bruken av salmebok og andaktsbøker i den private sfære.

Uten en samlingsform å ta hensyn til utenom kirkehusets bruk, lå landet åpent for en sideordnet virksomhet, best kjent som «bedehus-Norge» med basis i vekkelsens opplevelsesmystikk. Denne privatrettslige kirkestruktur hører sammen med «almuens» motstand mot embetsmannsveldet, en motstand som for en stor del berodde på fattigdom og avmakt, og behovet for å sosialisere kristentroen uavhengig av sognemenighetens felles gudstjeneste i dens kirkehus – også kalt den «offentlige» gudstjeneste.

Det kristelig-sosiale vilkår:

Pietismens historie er en påminnelse om trosformidling i den private sfære. Der er *smågruppen* den sosiale motor av grunnleggende betydning i formidlingen av kirkens tro (Mt 18:20).

Luther innså tidlig behovet for et supplement til sognemenighetens ordninger. Snart ble han klar over husfedrenes betydning for kirkens trosformidling. Med Lille Katekisme viser Luther hvordan en husfar (el alenemor) skal lære familien Bibelens innhold i kortform. Bibelhistorie og katekisme hører sammen. Dette samarbeid mellom prest og husfar var ikke tilfeldig. De er husfedre hver i sin orden – presten i Guds kirkeorden, familiefaren lik Adam - biskop i Guds skaperorden, og hustruen hans dronning og medtjener.

Byabøn-tradisjonen i Svensk og Finsk Lappland fikk etter ca 250 år stor betydning for den lestadianske vekkelse. Den ble utbredt gjennom predikanter i byabøn-samlingene, og gjennom den revitaliseringer som skjedde i 1860-årene, ble den virksomhet etablert som kalles «lestadianismen».

I Danmark-Norge uteble en lignende ordning. Under norske kirkeforhold måtte man gå forsiktig fram uten støtte i en folkelig bevegelse. Fremgangsmåten ligner Luthers pedagogiske strategi i 1520-årene. Ved siden av kirkehelg-tradisjonen fikk husandakten stor betydning for trosformidlingen i den private sfære. Den ble utfylt med katedralskoler for gutter (Bergen, Stavanger, Oslo og Nidaros) og etter hvert med almueskoler i kirkelig regi. De er påminnelser om en strategi som bør fornyes i det sekulær-liberale samfunn. En nærliggende mulighet er konfesjonelle «kirkeskoler» i samarbeid mellom menighet og dåpsforeldre.

Den demografiske utvikling gikk i kirkens disfavør. Den sosiale avstand mellom prest og menigmann økte. Det ble tydelig utover på 1800-tallet. En prest på farten ble forbundet med sognebud og død. I grisgrendte prestegjeld kunne gamle og syke kristne klage sin nød; de var nødt til å leve som hedninger utenfor kirkens samfunn.

Den skjulte kirkenød la landet åpent for troendegrupper i en sideordnet kirkestruktur. Deres fremvekt er en viktig påminnelse: Det er ikke læretilpasninger, men *misjon* som er det evangelisk-lutherske svar på nyreligiøsitet og sekulær-liberal overtro på menneskets evner i trosspørsmål. En annen påminnelse er den mulighet som ligger i diakonale tjenester.

En illustrasjon gir *Misjonskollegiets* virksomhet fra 1720-årene av i 13 «misjonsdistrikt – fra Snåsa i sør (Finnlierne) og nordover i Sameland. Sørsamene sør for Snåsa var utelatt. I 1724 disponerte kollegiet 10 misjonærer og 26 lærere. Det var bygd 9 kirker, 26 korshus og 11 skolehus. Virksomheten i flere misjonsdistrikt opphørte i 1770-årene, de to siste i 1814 (Lødingen, Skjervøy og Kvæningen). Da hadde 144 misjonærer vært i kollegiets tjeneste. (Notater basert på Adolf Steen: Samenes kristning og Finnemisjonen til 1888. Rapportene danner kildeunderlaget for en vitenskapelig undersøkelse på lokalnivå.)

Samarbeidet mellom sogneprest og lærere i kirkeskolen ga den organiserte trosformidling breddevirkning. Kirkeskolen hadde konfirmasjonen som mål, men fikk fagkretsen utvidet med almueskolen fra 1860. Fremdeles var sognepresten skolevisitator og skolekommisjonens formann. *Folkeskolen fra 1889* beholdt den kristne målsetting, hvor kristendomskunnskap, morgensalme og bordbønn preget skolens hverdag. Lå kirkehuset i skolens nabolag, markerte skolegudstjenesten semesteravslutningen. Den norske kirke var beholdt sin karakter av folkekirke fram til 1968, da kristendomsfagets status som kirkens dåpsundervisning ble opphevet. Samtidig mistet sognepresten den faste plass i skolestyret. Den norske kirke forsvant fra den kommunale offentlighet. Når kirkeorganisasjonens talerør i vår tid «åpen folkekirke», er det ruinens åpenhet med hensyn til lære, liv og nominell oppslutning.

Få lot til å oppfatte konsekvensene av tradisjonsbruddet i 1968, og de som gjorde det, ble overhørt. Ingen tok initiativ til å gjenopprette kirkeskoler i et forpliktende samarbeid mellom hjem og menighet. Kirkens katekumenat var i krise, og bispevisitatsene likeså. Prestens spørsmål til foreldre og faddere under dåpsliturgien – om oppseding i den kristne forsakelse og tro – ble som regel fulgt av et uforpliktende «ja». Uten et kontraktfestet samarbeid om oppseding med et konkret innhold, ble oppsedingssløftet som oftest prisgitt relativismens terror. Ordningen var opphørt.

Interessant i denne sammenheng var det «frivillige» barne- og ungdomsarbeid i regi av kristelige organisasjoner. En oversikt over hjelpemidlene i 1980-årene avslørte interessegrupper i satellitt-baner omkring sognemenighetens samling om Ord og Sakrament. Som regel var de innordnet møtevirksomheten på bedehuset. Andre var aktivitetstilbud overlatt til seg selv. Med andre ord sagt: Dåpen ble i kristen sammenheng

fulgt opp med fremmedgjøring for det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap, for lengst i oppløsning. (Min innsamling, biblioteket ved Høgskolen i Alta.)

Noen ledetråder i det bekjennelseskirkelige menighetsarbeid:

Oppbygging av lutherske gudstjenestefellesskap er ikke mulig uten det bevisste valg av Luthers bekjennelseslinje og utøvelse av kirkens gudgitte rett. Da samles kristne om prester som bekjenner apostelordets lære uten forbehold og forvalter «Guds hemmeligheter» på troskapens vilkår. Da kan pietismens historie være en påminnelse om forutsetningene for et **samarbeid mellom prest og lekfolk om gudstjenestelige og diakonale oppgaver**. Samarbeidets forutsetning er samling om Bibel og bekjennelse. En rekke undervisningsoppgaver peker seg ut, skal Kristus forene kristne i et byggende menighetsarbeid på kirkens grunn:

1. *Kristentroens unike begrunnelse legitimerer menighetens virksomhet*: Guds løfters oppfyllelse i en bevitnet Jesus-historie, slik Det gamle testamente vitner om ham og Gud har stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde. Denne begrunnelse i fortid blir bevitnet i nåtid i den forsamlede menighet, hvor den Oppstandne er virksom til stede med evangeliet og sakramentene. Apg 4:20.
2. *Bibel- og katekismearbeid* i nabogrupper innordnet den felles gudstjeneste.
3. *Hva «bekjennelse» er i nytestamentlig mening*, og hva det vil si å være «lutheraner». Menighetens konfesjonelle identitet og berettigelse som kirkehjem. Den uforbeholdne bekjennelse krever sakssvarende ord og uttrykk.
4. *Kirkens bekjennelse uttrykt i sakssvarende ordninger*, og med dem frigjort fra tilslørende ordninger og sedvaner.
5. Læren om kirkefellesskap.
6. *Kilden til kristen samfunnstydning*: Den omfattende basiskunnskap fra åpenbaringsordets Gud - om Gud, verden og mennesket.
7. *Årsaken til frelsesvisshet*: Guds frelsesverk for alle i Jesu Kristi lidende lydighet, gitt den enkelte til del i dåpen med løfte om salighet for hver den som tror.
8. *Forskjellen mellom frifinnelse og fornyelse*, eller rettferdiggjørelse ved tro alene og Kristi fornyende gjerning i de troendes liv (helliggjørelsen). Hva det vil si å være «samtidig synder og rettferdig» for Gud.
9. *Forskjellen mellom prest og lekfolk* beror på ulike kall. Det synlige uttrykk: Prestens gjerning som Kristi delegat og apostlenes etterfølger, og døptes samarbeid med sin «rettelig kalte» prest om nådemidlenes bruk.
10. *Døptes nåderett*: Å få høre Kristi bibelundervisning, lære den eneste sanne Gud å kjenne, og leve som Guds *kjære* barn i hans kirke på jorden.
11. *Dåpsformaning*: Med Kristus til gave, leve med Kristus til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling.
12. *Privatskriftemålets* fornyelse i nattverdberedelsen, frigjort fra massealtergang og forvaltningskirke, og med et legende fellesskap for øye.
13. *De troendes prestedømme*. Begrunnelse, instruksjon og øvelse - som liturger for Gud, som diakoner for sin neste.
14. *Utvikle diakonale tjenester*: Kantordiakon, kirkevergediakon, sosialdiakon, kateketdiakon og media-diakon.
15. *Misjonerende kristne*: «Vi er utsendt! Gå i fred!» - «I vår Herres Jesu Navn.» Informere, innby og bygge kontaktnett i menighetens virkeområde.

43. BISKOP – PREST – DIAKON? Et notat

Benevnelsene *biskop* (episkopos) og *prest* (presbyteros/eldste) er i nytestamentet *synonymer* om samme embetsutøver. Menighetens prest(er) er dens biskop(er), Apg 20:17, 28 (jf 1 Clem 42, 44).

En *diakon* har ikke mottatt prekenembetet, men et diakonembete, 1 Tim 3:11, jf Apg 6:1-7. Med hensyn til oppgaver, står diakonen i en mellomstilling mellom prest og menighet. Diakonen frigjør presten/biskopen "til bønner og Ordets embete", Apg 6:4, og tjener menigheten i betrodde oppgaver, jf Fil 1:1, 1 Tim 3:8-13.

Benevnelsen biskop brukt om prestenes prest og menighetenes visitator, beror på gradering av det samme prekenembete i ulike ansvarsområder. Et kirkefelleskap står fritt til å gradere embetsutøverne og fordele oppgaver mellom dem (jf kapellan, sogneprest, prost, biskop), men reguleringene skal ikke skje vilkårlig, etter godtykke.

Fellesskapet er ved bekjennelsen bundet til kirkens kristokratiske struktur og apostelordets lære fra Kristus. Ansvars- og myndighetsområder reguleres etter "menneskelig rett", men uten å bryte med det mønster som fra begynnelsen er gitt med Kristi forhold til de tolv og deres forhold til sine aposteldisipler.

Eksempel: Paulus etterlot sin disippel *Titus* på Kreta for at han skulle "ordne det som ennå manglet og i hver by tilsette prester, i samsvar med det jeg påla deg", Tit 1:5 (jf *Timoteus*, 2 Tim 2:2). Titus ble pålagt tilsynsoppgaver som vi av historiske grunner forbinder med en biskop. Men etter *guddommelig* rett var både han og de prestene han tilsatte, betrodd samme embete. Jf Apg 14:23.

Apostelordet formaner kristne til å unndra seg kirkefelleskap med dem som lærer i strid med den «læreform» de har mottatt gjennom Herrens apostel fra Kristus, Rom 6:17, 16:17, Gal 1:6ff. Veien til kirkeenhet er den uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære, og kirkebot for lærdommer i strid med Guds ord.

Fem svermerier

1. "Det treleddete embete" blir forsvart med henvisning til en historisk *utvikling* under Åndens ledelse. Argumentasjonen vitner om evolusjonismens innflytelse og kirkepolitiske prioriteringer.
2. Sidestillingen *Skrift og tradisjon*, når man i tviholder på «det gamle» som om kristne er forpliktet på menneskelige tradisjoner fordi de er gamle.
3. Man gjør prestegjerningens gyldighet avhengig av *biskopenes «vigselsuksjon»* i en ubrutt rekke av håndspåleggelse tilbake til apostelen Peter. Denne (høykirkelige) ordinasjonsteori er Nytestamentet fremmed, Apg 20:17, 28, Tit 1:5. Teorien innebærer at et kirkefelleskap uten den biskopelige vigselsuksjon mangler "Åndens fylde", "virkekraftig" nattverdfeiring, osv.
4. Man sideordner *prest og predikant* som representanter for hver sin kirkestruktur – en «offisiell» og en privatrettslig eller «frivillig» karakter. Også denne teori er Nytestamentet fremmed, og følgelig ukjent også for de lutherske be-kjennelsesskrifter.
5. Læren om *det abstrakt- funksjonelle prekenembete* som alle kristne påstås å ha del i, så det står mennesker fritt å utforme eller konkretisere prekenembe-

tet i ulike verv alt etter behov. Virkningen er interessekonflikter og kamp om interessekontroll i politiserte kirkefelleskap.

44. **KALLSRETTE I EN BEKJENNELSESSITUASJON**

Den norske kirke består i kraft av *gudstjenestelige ordninger* med rom for reservasjoner mot apostelordets lære fra kirkens Herre. Et slikt fellesskap har *opphørt å bestå som læreenhet* på nytestamentlig vis - i enig bekjennelse til den rett utlagte Bibel fra dens Herre, gitt kirken en gang for alle i og med apostelordets lære. Reservasjonen stiller evangelisk-lutherske kristne overfor et veivalg kalt «en bekjennelsessituasjon». Skal man følge ordninger til vern om vrang lære, eller skal man bruke kallsretten til å gjenopprette det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap?

En bekjennelsessituasjon handler om prekenembetets autoritet, kompetanse og gyldighet, for hvem bestemmer hva «mellomting» er, som hverken er påbudt eller forbudt av Gud? Er til eksempel ordinasjon av kvinner til prekenembetet en mellomting? Er velsignelse av likekjønnet partnerskap en mellomting? Eller er forvandlingsepiklese i Nattverdets Liturgi en mellomting? Hva *bekjennelsessituasjon* er, fremgår av Konkordieformelen (1577):

«Den ene part har ment at man i en forfølgelsestid og i en bekjennelsessituasjon, når fiendene av det hellige evangelium *ikke er kommet til enighet med oss i læren*, likevel med uskadd samvittighet igjen - *når motstanderne forlanger og krever det*, kan innføre noen avskaffede seremonier som i seg selv er mellomting og verken er påbudt eller forbudt av Gud, og at man på den måten kan *komme til enighet med dem i slike adífora* eller mellomting.

Den andre part har imidlertid hevdet at i en forfølgelsestid og i en bekjennelsessituasjon, og særlig *når motstanderne forsøker enten ved makt eller tvang eller ved list å undertrykke den rene lære* og litt etter litt igjen få innsmuglet sin falske lære i vår kirke, kan det heller *ikke på noen måte skje med uskadd samvittighet og uten skade for den guddommelige sannhet* selv når det gjelder mellomtingene.» (FC SD art 10:2-2. Kursiv her.)

Benevnelsen «adiáforon» el «mellomting» erstatter her uttrykket «menneskelige overleveringer», brukt i CA 7 (dvs «skikker eller seremonier som er fastsatt av mennesker»). CA 7 definerer ved hjelp av Guds kirkes kjennetegn *hva som «er nok» (satis est)* til kirkefelleskap, *nemlig evangeliets rene lære og sakramentene forvaltet i samsvar med Kristi befaling i de helliges forsamling?* Uklart er forholdet mellom «menneskelige overleveringer» og kirkens kjennetegn. Ved hjelp av den nytestamentlige lære om kirkefelleskap presiserer Konkordieformelen forholdet, slik sitatet viser.

Førstnevnte posisjon refererer til *Leipzig Interim år 1548*, det vil si under Tridentinerkonsilet (1545-63) og etter Luthers død (1546). Uten at læreenhet var oppnådd, ble Melancton og flere Wittenberg-teologer enige om et kompromiss for å komme Romerkirkens krav i møte. Viktigere enn læreenhet var den ytre orden. Heller organisasjon enn konfesjon! Denne prioriteringsmåte er til denne dag typisk for «filipistisk» kirkepolitikk, for eksempel når konservative «av «kjærighet til kirken» søker hand-

lingsrom for prester og menigheter med luthersk profil. Den frafalne lutherdom og falske kirke kjennes verdenstilpassede kirkevirksomheter bestemt av mennesker. Denne prioriteringsmåte virker med kirkeødeleggende kraft. Da gjelder den apostoliske formaning, Rom 16:17 - *Dra dere unna dem!*

Sistnevnte posisjon representerer Luthers prioriteringsmåte. Han var bekjenner i nytestamentlig mening, og avskydde derfor den hyklerske enighet med falske brødre. Ikke prekestol- og nattverdfellesskap uten læreenhet under enhetens Herre over enhetens sakrament! Konfesjon fremfor organisasjon. I denne nytestamentlige betraktningens måte har «den guddommelige sannhet» prioritet fremfor ordninger. Gudstjenestefellesskap forutsetter den *uforbeholdne* bekjennelse (homologi) til apostelordets lære fra Skriftens Herre.

Den som drar seg unna gudstjenestefellesskap i frafallskirken, søker ikke dit hvor man føler seg hjemme. Kirkefellesskap er en frukt av Guds ord – i enig bekjennelse til Guds ord. Det skjer hvor kirkens Herre er virksom med sitt ord, samler og forener kristne i bekjennelsen til kirkens ubeskårne grunnvoll hvor Kristus selv er den levende hjørnestein. En frukt av Guds ord er kallsretten brukt til å gjenopprette det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap hvor Kristus er virksom med Ord og Sakrament. Der er apostolatets kirke – ikke bare i navnet, men som Kristus-virkelighet og Ordets tjenerinne. Der får dømte lære å holde Kristi kirkebefalinger og leve under Kristi herredømme i hans nåderike. Døren ditt inn er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjeringer, for noe Guds evangelium med forbehold finnes ikke.

Apostlenes lære eller minilære?

I en bekjennessituasjon vil mange tenke: Vi må organisere oss på en ny måte. Og i sin iver etter å samle flest mulig, lar de seg inspirere til enhetskonstruksjoner med basis i en miniteologi. De fremtrer gjerne som «samlende» ved å *rangere* fortsatt uenighet som «ikke kirkesplittende».

Med denne motivering anvender man CA 7 til forsvar: Er det «nok» til kirkefellesskap å være enig om evangeliets lære, så kan vi ha kirkefellesskap «på tilstrekkelig grunnlag», og dermed rangere fortsatt uenighet som «alvorlig, men ikke kirkesplittende». Slik etablerer man den kirkesituasjon hvor man undergraver hverandres troverdighet ved hjelp av motstridende prekenembeter og evangelier, og tilslører apostelordets læreautoritet, kompetanse og gyldighet fra Kristus. Mange har interesse av å beskjære den *lærehelhet* som Kristus overgav fra Faderen til sine utvalgte apostler, og ved dem til kirken i all ettertid.

Joh 17:8, 20 – De ord som du gav meg, har jeg gitt dem, og de har tatt imot dem /.../ jeg ber også for dem som ved deres ord tror på meg, at de alle skal være ett, likesom du, Fader, i meg og jeg i deg, for at også de skal være ett i oss, så verden tror at du har sendt meg. Joh 7:16f, 8:28, 12:49, osv. Apg 2:42, Rom 10:17, 1 Kor 3:5, 15:1f, Ef 2:20, osv.

Herrens apostel formaner: *La dere ikke atter legge under trelldommens åk* (Gal 5:1). Guds kirke fremtrer som apostolatets kirke, fri til å bekjenne og stadfestet uten forbehold apostelordets lære fra Skriftens Herre.

Kirkens gudgitte læregrunn er ingen miniteologi begrunnet i menneskers skjønn. Apostelordets lære fra Kristus sier ikke alt – det er heller ikke mulig, men ordene meddelers kirkens grunn, hel og ubeskåret (Apg 2:42, 1 Kor 15:1-3, 1 Tim 3:15f, 2 Tim 3:16f, osv). Hvis ikke, gjør man åpenbaringsordets Gud til løgner og læregutt, og bygger fellesskapet på sandgrunn (Mt 7). Alle lærestykker henger sammen med bekjennelsen il «Kristus og ham korsfestet», 1 Kor 2:2. Den Ene for oss alle, og alle for den Ene.

Kirkens tro er Abrahams tro på Ham som er den universelle velsignelse i egen person – Guds inkarnerte Ord i Jesu skikkelse (Joh 1:14). Abraham stolte på Guds løfte uten å tvile. Det gjorde han *uten* Konkordiebokens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden, men ikke *mot* dem. De representerer ingen ny kirke med en sideordnet åpenbaringskilde.

Konkordiebokens bekjennelser har ingen annen oppgave enn å samle de troende i samstemmig bekjennelse på apostlenes og profetenes grunnvoll, hvor Kristus er den levende hjørnestein (Ef 2:20). Den samlende kraft er den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Ved å holde oss til sannhetens ord vokser vi opp i kjærlighet til ham som er kirkens hode, Kristus (3:15f). Provoserende er denne eksklusivitet fra kirkens begynnelse, for utelukket er bønne-, prekestol- og nattverdfellesskap «på tilstrekkelig grunnlag», begrunnet i menneskers skjønn.

En illustrasjon: Den syngende sogneprest Børre Knudsen på vei ut fra presteinsettelsen i Balsfjord kirke - alene. Husokkupantene der inne - i kirkens rom - var «den åpne folkekirke», anført av statsminister Brundtland og biskop Nergård, forført og fanget.

I den skarpeste motsetning til den bekjennende kirke står den åpne folkekirke med sin virksomhet «i gjeld til kjødet» – den onde menneskenatur (Rom 8:12). Mennesket er og blir «homo religiosus», alltid på søken etter harmoni og mening i sitt liv. Frafallskirken vil bestå med tilpasninger til livssynsmarkedet, og fremstå som kulturinstitusjon og forvalter av den magisk-terapeutiske deisme.

Et utkast til bibelarbeid om kalls- og vigselfrett

Det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap *sammenker bekjennelse og rett* på nytestamentlig vis. Forbilder i dette arbeid er Luther og hans elever i løse- og bindemaktens embete, som en prest er betrodd ved kall og vigsel i samsvar med Herrens bud. Kallet gjør forskjellen mellom prest og lekfolk, og begrunner samarbeidet om Ord og Sakrament.

Andre har arbeidet med saken før oss. Jeg knytter tråden tilbake til evangelisk kirkerett med utstrakt bruk av **Martin Chemnitz og hans håndbok fra 1593** (1981): *Ministry, Word, And Sacraments. An Enchiridion*. Oversetter : Luther Poellot. St Louis 1981. Jeg begrenser meg til 18 lærepunkter:

1. **Guds Ord avgrensar prekenembetet**, også kalt det geistlige embete el «Åndens embete», 2 Kor 3:8 (embete = en fast, varig tjeneste). Avgrensningen skjer på tre måter:
 - Mot verdsliggjøring, Lk 22:25f, 2 Tim 2:4,
 - mot usynliggjøring, 2 Kor 1:24, 1 Pet 5:3, og

- mot vinnings øyemed, 1 Tim 3:2f, 8 og 6:5b. 1 Pet 5:2b.

2. **Gud overdrar prekenembetet gjennom kirkens kall.** Likesom Guds Sønn tok mann- dom på i Jesu skikkelse for å oppfylle en bestemt gjerning, så utvalgte Jesus tolv apost- ler og innstiftet prekenembetet til bestemte gjerninger i kirken på jorden. De menn som blir funnet skikket, blir kalt og vigslet til prekenembetet. De er utskilt til å være Guds tjenere og forvaltere av "Guds hemmeligheter", 1 Kor 4:1, Kol 1:25, 2 Kor 4:5.

Presten er rettmessig (rettelig) kalt til apostlenes etterfølger i prekenembetet, når kall og vigsel er i samsvar med Herrens bud og apostolisk ordning.

Jf Den norske kirkes Alterbok 1920, som fremdeles hadde en overdragelsesformel: «*Så overgir jeg deg nå det hellige presteembete, i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn*», osv. Et evangelisk-luthersk ordinasjonsrituale gjøre det klart gjennom skriftlesningene at ordinasjonen gjelder løse- og bindemaktens embete i kirken.

3. **Med overdragelsen følger Guds mandat til tre hovedoppgaver:**

- Å fø Guds kirke med den profetiske og apostoliske lære om frelsen i Jesus Kristus. Apg 20:28, jf v 24 og 32. Ef 4,11-14, jf v 20f. 1 Pet 5:2a,
- å forvalte og meddele sakramentene i samsvar med Kristi befaling. Mt 28:19f, 1 Kor 11:23a, og
- å utøve nøklemakten i Kristi sted som skriftefar og vokter ved Herrens bord. Mt 16:19, Joh 20:23.

Dette hyrde- og læreembete skal skje i samsvar med Herrens bud, Mt 28: 20, Jud 3b. Kirken er forutbestemt til å leve i og av den apostoliske læreformidling (tradering), ren og ubeskåren. Med apostelordets lære fra Herren, fremtrer apostolatets kirke på ste- det, og dermed være det gudvilledede alternativ til sektene.

- 4- **Menighetens prøving skal avklare følgende spørsmål:** Er han rettmessig kalt til preken- embetet i menigheten? Har han et rett begrep om Guds Ord og sakramentene? Er han dugelig til å lære andre? Er han med livets vitnesbyrd et forbilde for andre etter Kristi eksempel? 1 Tim 5:22 og 2 Tim 2:2.

Den apostoliske læreformidling skal betros dem som er trofaste og dugelige til å lære andre, 2 Tim 2:2, jf 1:13 og 3:14f; Tit 1:9.

Nikea-konsilet år 325 stadfestet med hjemmel i kirkens lære- og rettstradisjon fra aposteltiden at ingen menighet godta den presbyter (el prest) som er kalt og ordinert uten forutgående prøving. Dette er bindende kirkerett også for oss.

5. **Ingen har rett til å utøve prekenembetet etter eget godtykke.** Rom 10:15, Jer 23:21f, jf Heb 5,1-6. Derfor innleder apostlene brevene sine med å understreke kallets full- maker. Kristne skal ikke høre den som mangler et ytre, rettmessig kall. Rom 10:14f, Jer 27:14f.

Med pietismen oppstod en sideordnet kirkestruktur, hvor «menigheten» eller troen- degruppen utøver kallsretten. Denne uorden blir opphevet hvor man gjenoppretter det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap. Det kan skje ved å gradere preken-

embetet, f eks ved å skjelne mellom prest (el pastor) og «predikant» uten ansvar for sakramentforvaltningen i menigheten.

6. **Den gutt el mann som har lyst til å bli prest (eller biskop), har lyst til en god gjerning,** 1 Tim 3:1. Men får han ikke kall fra kirken, kan han avfinne seg med det, jf 2 Sam 15:25f. I samme situasjon havner den prest som i en bekjennessituasjon stiller seg til disposisjon for kristne som vil gjenopprette det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap på stedet. Men «uten tilhørere – intet kall», sier den gamle regel.

Med «biskop» siktes her til *“prestenes prest”*, som hadde forsetet i menighetens presstekollegium. Dette forhold blir tilslørt i den folkekirkelige votering, hvor lekfolk (menighetsrådene) deltar i voteringen.

Biskopen ledet Ordets og Sakramentets gudstjeneste (messen), og etter våre forhold var han for en sogneprest å regne. Kort sagt er biskoper og pastorer hver for seg, og biskopen den første blant likemenn (*primus inter pares*).

Illustrasjoner: Pauli avskjedstale til prestene i Efesus, Apg 20:17, 28. - Menighetsenglene, sendebrevenes adressater, Åp 2-3. Pastoralbrevene fra slutten av aposteltiden viser at gradering fant sted blant utøverne av prekenembetet.

7. **Ordet “eldste” er språklig sett en korrekt oversettelse, men medfører forveksling med eldsteordninger i calvinsk tradisjon.** Kortslutningen ligger nær: Presteembetet er et menneskepåfunn, for det står jo ingenting om “prester” i Nytestamentet - kun om Kristi offerprestedømme og det “alminnelige” prestedømme», Åp 1:6, 5:10. 1 Pet 2:9.

Benevnelsen “prest” – om utøveren av det evangeliske presteembete - er avledet av “presbyter” (= eldste). Embetets guddommelige innstiftelse og avledning av apostolatet (de tolv) fremkommer av flere steder. *Joh 20:19-23* beskriver en hendelse som for kirken befinner seg på linje med skapelsen, 1 Mos 1:1-3.

Andre steder omhandler *apostlenes praksis*, som innsatte presbytere (pastorer/biskoper) til å formidle og opprettholde kirkens grunnvoll. Joh 21:15-17, Ef 2:19f, 1 Pet 5:1-3, osv. Selv om presteembetets utforming har variert, er prekenembetets oppdrag og fullmakter *konstant*, nemlig tjenesten med Ord og Sakrament i menigheten.

8. **Kalls- og vigselfrett, utøvd i samsvar med den apostoliske regel, verner om lokalkirkens frihet til å være apostolatets kirke og Ordets tjenerinne.** Det blir særlig klart når vilkåret for kirkegang er det påtvungne fellesskap med vrang lære i gudstjenestelige ordninger. Da må lekfolk kjenne til de gudgitte rettsvilkår, skal deres kall være Guds kall til prest (el pastor) i menigheten, og presten være rettmessig kalt.

Kallsretten handler ikke om personligheter, hensiktsmessighet og allmennytte, men om *Kristi kirkestyre*. Menighetens kallsrett er *nåderett*, og forvalterens gjerning et spørsmål om *trofasthet* som Kristi delegat i prekenembetets gjerning.

9. **Kirken lever av den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger:** Kristus i hans lidende lydighet for verdens synder. Dette nødvendige livsvilkår begrun-

ner kalls- og vigselsrettens bruk. Mangt er ønskelig, men "den gode del" er nødvendig, Lk 10:42.

10. **Høstens Herre sender arbeidere til sin høst, men oss har han bundet til å utøve kallsretten i samsvar med sitt Ord.** Mye splid kan bilegges og splittelse overvinnes, om bare åpenbaringsordets Gud får styre tanken og med ordenes likefremme mening utelukke lære og liv i strid med ordene. Det gjelder også kallsretten.

Høstens Herre er Gud Fader, Sønn og Helligånd. Sønnen ber Faderen om å sende arbeidere, Mt 9:38. Sønnen sender gaver for å oppbygge sin kirke, Ef 4:8, 11f. Det samme gjør Den Hellige Ånd, Apg 13:2-4 og 20:28.

Den universelle kirkes gudgitte bekjennelse og rett hviler i lokalmenigheten, Guds kirkes handlende subjekt. Der er stedet hvor Guds nåderett skal utøves. Apostolatets kirke stadfester kallet med Herrens bud og det apostoliske ord. Derfor skal vi fly de prester og biskoper som må legitimere sin tjeneste med henvisning til menneskelig rett og fornuftens visdom. De er *inntrengere*, Jer 23:21, 27:14f. Jf Joh 10:1, 10. Apg 20,29, 32; 2 Pet 2:1.

11. **Guds kall til patriarker, profeter og apostler skjedde umiddelbart**, uten andres medvirkning. Gud utrustet dem med så store gaver at de kunne tjene kirken uten å fare vill. Med deres Kristus-vitnesbyrd er kirkens grunnvoll lagt en gang for alle. Det er døptes skyldighet å bekjenne apostelordets lære fra Skriftens Herre, og med skriftbevis begrunne Kristi lidelse, død og oppstandelse. Hvis ikke, må man opptre med selvbe-kreftende åndelighet og gå ut over det som står skrevet. Jer 14:14; 1 Kor 4:6.

Det hender at Den Hellige Ånd befester kallet med kraftgjerninger, 2 Mos 4:1ff og 2 Kor 12,12. Det samme gjorde Jesus i sitt jordeliv, Joh 5:36, jf Mt 10:8. Sannhetskriteriet er ikke kraftgjerningen i seg selv, men Guds Ord. Følgelig skal vi fly vranglæren når den forfører med tegn og under, 5 Mos 12:29ff. Mt 7:22f, 24:23f, 2 Tess 2:9.

12. **Det middelbare, ytre kall til Titus, Timoteus og Sostenes var ikke et mindre-verdig kall, sammenlignet med det umiddelbare kall til slike som Abraham, Amos eller Saulus.** Gud er den som kaller, enten kallet skjedde umiddelbart (apostel, profet), eller skjer middelbart og regulert gjennom kirken (hyrder og lærere, diakoner og evangelister). Apg 6:1-6, Ef 4,11, 1 Kor 12,28.

Menigheten nominerte, apostlene valgte og vigslet. Det var regelen før menigheter vokste fram uavhengig av Herrens apostler. Paulus og Barnabas kalte og vigslet prester etter samme fremgangsmåte - i samarbeid med menigheten, Apg 14:23. Mot slutten av aposteltiden var det prestene som overdro prekenembetet til Timoteus med håndspåleggelse og menighetens forbønn, 1 Tim 4:14.

Utvelgelsen medfører overgivelse til Kristus og hans gjerning i kirken. Herrens bud ble ført videre med den apostoliske skikk (her i den gamle betydning beskikkelse, jf tysk: schicken = ordne, sende). Paulus befalte Timoteus og Titus å innsette tjenere i alle byer og ga instruks om fremgangsmåten, Tit 1:5, 2 Tim 2:2. 1 Tim 3:2ff.

Våre lutherske lærefedre talte om “kirkeregimentet” (el kirkeledelsen), som består i å lede menigheten med Guds Ord, til forskjell fra verdslige styringsmåter. Det er følgelig en utfordring til lutherske prester og teologer å utforme kirkens ordninger på en slik måte at det profetiske og apostoliske Kristus-vitnesbyrd beholder sin leder- og dommerfunksjon i kirken uten å krenke pastoralrett og menighetsrett. Apg 15:13-18, 1 Tim 6,12-16, 20.

13. **Paulus og prestene i Efesus kalte Timoteus til å være menighetens biskop, den gang leder for prestekollegiet**, 1 Tim 4:14, 2 Tim 1:6. Samtidig fikk han fullmakt til å overgi prekenembetet til andre, 2 Tim 2:2. Likevel kunne Paulus minne Efesus-prestene om at det var *Den Hellige Ånd som “satte” dem til biskoper i Guds menighet for å vokte den*, Apg 20: 28. Og i 2 Kor 5:18 og v 20 sier både Paulus og Timoteus at det var *Gud som “gav “ oss forsoningens embete.*

Tekniske talemåter antyder kallsprosedyren, men *vekten ligger på Guds kall og sendelse*: De var *“sendebud i Kristi sted, som om Gud selv formante ved oss”*. Med Guds sendelse følger Guds nåde, både frifinnelsen i Kristi fullbrakte verk, og fornyelsen ved Kristi virksomme nærvær i de troendes liv, 2 Tim 1:6, 1 Tim 4:14, 16. Et sendebud (el en delegat) står i et *medarbeiderskap* til utsenderen, forpliktet til å formidle oppdragsgiverens budskap og utøve myndighet med fullmakter fra ham. Dette medarbeiderskap gjelder enten oppdraget er av den stasjonære type (prest, diakon, biskop) eller den omreisende type (evangelist, apostel), 2 Kor 6:1.

Ingen skal arbeide for seg selv, eller bli overlatt til seg selv. Det er Guds kirke som handler. Dette fremgår av noen Paulus-brev, hvor apostelen er en av flere underskriverne (2 Kor, Fil, Kol, 1 Kor, 1 og 2 Tess). Verken apostel eller prest duger til å uttenke noen lære eller gjøre noen til kristen. Prekenembetet i kirken er *Åndens* embete, 2 Kor 3:1-10.

14. **Den apostoliske læreformidling er mål og forutsetning for ethvert kall til prest**, Tit 1:5, 1 Tim 4:14, 2 Tim 2:2 og Apg 14:23. Denne læreformidling er brutt hvor kirkefelleskapet gir rom for lærdommer og praksis i motsetning til apostelordets lære. Prisen for å medvirkning er den påtvungne fornektelse, medansvar for den og tapt troverdighet. Da foreligger den bekjennelsessituasjon som utfordrer troens bekjennere til handling: Å bruke kallsretten til å gjenopprette et evangelisk-luthersk gudstjenestefelleskap for å være apostolatets kirke.

I en årrekke har prester gått over i annet levebrød av samvittighetsgrunner. Rom 16:17, 2 Kor 6:14ff, osv. Tallet vil øke, men hvor er det kirkefolk som kjenner skyldighet overfor høstens Herre? Under omstendighetenes trykk er det desto viktigere å konsentrere virksomheten om de ting som er unike ved Guds kirke, og dermed samle seg om messen, tenke presten “i” menigheten, samarbeide om nådemidlenes bruk og kalle lekfolk til diakonale tjenester (jf Apg 6). Hvor kirkens bekjennelse samler, er situasjonen løfterik.

15. **Kirkens bekjennelse samler fordi den stadfester Kristus-åpenbaringen med Skriftens ord**, 2 Kor 1:18-21, Heb 10:23. Den som gjør merkesaker til samlingsmerke, holder

kjød for sin arm, Jer 17:5. Prestene er kalt til å være kirkens tjenere og tilsynsmenn ved Ordets forkynnelse, 2 Kor 1:24 og 4:5, Esek 33:7. Kallet gjør forskjellen. De er ikke kirken, men i likhet med andre kristne lemmer på Kristi kirkelegeme og gaver til kirken. Heller ikke Herrens apostler handlet på egen hånd - egenmektig.

Alternative fremgangsmåter finnes, men det er kirken som handler, Apg 1:15ff, 6:2-6 og 14:23. Med henvisning til kirkens art og rett kunne de lutherske lærefedre anvende samme regel på den fromme fyrste (pius magistratus), Sal 47:9, Jes 49:23 og 60:10. Under syndefallets kår er Guds ord og innstiftelser stadig utsatt for misbruk. Det gjelder også kallsretten. Ingen part har gått fri. Noen har da legitimert sin faneflukt med luftig kvasiteologi om "lutherdommens struktur". Men misbruk opphever ikke den rette bruk.

16. **Kirken er et kristokrati.** Kirken handler som Guds folk og Kristi legeme under Kristi styre og herredømme, Ef 4:15f, 1 Kor 12:12-14, 27. Guds kirke på jorden er ikke et rike av denne verden. Kongenes konge har det avgjørende ord og uinnskrenket læremyndighet i kirken.

Like lite som Kristi kirke er et prestevelde, eller et bispevelde, like lite har lekfolket noen myndighet til egenmektig samhandling etter mønster fra det liberale folkedemokrati. Følgelig har heller ikke et kirkemøte noe Guds mandat til å forandre læren (jf økumeniske avtaler), annet enn å bekjenne apostelordets lære fra Skriftens Herre, herunder den praksis som beviselig er overtatt fra aposteltidens menigheter.

Guds kirke er sannhetens støtte og grunnvoll, 1 Tim 1:16. Ingen har rett til å påtvinge menighetene noen som helst reservasjon mot apostelordets lære, eller påby ordninger som på noen måte svekker apostelordets lære og menighetens gudgitte prøvingsrett.

17. **Det fins ingen kirkeforfatning i Nytestamentet.** Vi står overfor Herrens bud og apostoliske anordninger i et *handlingsmønster* fra begynnelsen av. Her merker vi oss den *iverksettende* myndighet i det ordnede nådemiddelfelleskap. Denne myndighet utøver fellesskapet i samarbeid med sin prest i prekenembetets pastorale gjerning. Sentrale momenter i menighetens kallsrett er *nominasjon, prøving, kallelse, presentasjon, stadfestelse, overdragelse og innsettelse*.

Menighetens rett til å stadfeste valget (kallet) medfører *iverksettende* myndighet, med rett til å si nei (*ius negativum*). Regel: "Ingenting må gis til den som ikke vil ha".

Overdragelsen (vigselen) skjer under menighetens bønn og prestenes (opprinnelig apostlenes) håndspåleggelse, Apg 6:5f og 13:13, 1 Tim 4:14 og 5:22, 2 Tim 1:6. Overdragelsen markerer at Gud er sendelsens subjekt og den virksomme i Ordets tjeneste, når kallets vilkår er oppfylt.

Med prestekollegiets håndspåleggelse og menighetens forbønn handler kirken på stedet som Guds kirke (ekklesia).

18. *Det nytestamentlige kirkebegrep (ekklesia) belyser den frihet som pastoralbrevene illustrerer.* I en etableringsfase kunne apostlene selv øve læretukt, nominere og presentere menn som de fant skikket til prester, Tit 1:5, 1 Tim 1:3 og 2 Tim 2,2. Denne

fremgangsmåte forutsetter menighetens stadfestelse (jf pkt 12). Paulus og Barnabas hjalp menighetene med å velge, ordinere og innsette prester, men ikke uten menighetenes oppfordring eller samtykke, slik Lukas viser i Apg 14:23.

Eksempler: Titus, 2 Kor 8:6, 18, 12:17f. - Timoteus, 1 Tim 4:14. - Silvanus, 1 Pet 5:12.

Med menighetsvekst oppstod prestekollegier, og apostlene overførte prekenembetets fullmakter til prestene, 1 Tim 4:14. Senere har samarbeidende menigheter valgt ut noen prester til å administrere kallsprosedyren (iflg Ambrosius/Tertullian). Da er ikke hensiktsmessighet avgjørende, men lydighet mot de bud "som hører til Guds rike", Apg 1,2f. Denne lydighet verner om kirkens fremtreden som apostolatets kirke i samspillet mellom prest og lekfolk i menighetens gudstjenestelige fellesskap.

Lk 12:32 – Frykt ikke, du lille hjord! Det er deres Faders vilje å gi dere riket.

Martin Chemnitz (d 1586) listet opp fem grunner til at kristne høyakter overdragelsen av prekenembetet under presteavgivelsen:

(a) *Gud er prekenembetets **subjekt***: Det er Gud som taler, trøster, døper, tilgir, konsekrerer brød og vin osv. Og det gjør Gud med Ordet i en tjeners munn, Lk 1,70 og 10,16; Heb 1,1; Joh 1,23; 2 Kor 2,10 og 17; 5,20 og 13,3.

(b) *Gud er prekenembetets **giver***: Kirken trenger mange gaver, 1 Kor 12,27f. Også presteembetets utforming i aposteltiden viser at så er tilfellet. Den prest som er kalt og ordinert etter Herrens bud og apostolisk ordning, kan anvende Guds løfter på seg selv, søke trøst i Guds trofasthet og be om Åndens kraft og gaver til å fullføre tjenesten, 1 Tim 4,13f; 2 Tim 1,6-9; 2 Kor 3,4-9. Ifølge Guds løfter, kan han også be om Guds ledelse og vern i tjenesten, Jes 49,2-4 og 51,16.

(c) *Gud er prekenembetets **virkekraft*** gjennom Ordets tjenere: Kirkens embete er ingen idè, som mennesker står fritt til å konkretisere etter eget behov. Gud har selv utformet prekenembetet, og Gud arbeider ved dem han sender gjennom kirkens ytre kall, Rom 10,15. Slik stadfester Gud sitt verk som den gode skaperen og gjensvarende. Gud bruker dem og han gir selv vekst, 1 Kor 3,6 og 15,58, så både de og andre kan bli frelst, 1 Tim 4,16.

(d) *Kallsvisshet oppildner Ordets tjenere*: De utfører tjenesten med større hengivenhet, frimodighet og gudsfrykt. Presten kan anvende Guds Ord på seg selv og være sikker på at det kall han har, er Guds eget kall, 2 Kor 5,19; Jes 59,21; Mt 10,20; Luk 10,16; 1 Tess 4,8.

(e) *Visshet om prestens rettmessige kall virker større alvor og iver i menighetens samarbeid med sin prest*. Det sentrale samarbeidssted er Ordets og Sakramentets gudstjeneste (el messen). Her oppfordrer presten den forsamlede menighet til syndsbejelse, bønn, takk og trosbejelse, og til å høre skriftlesningene, motta velsignelsen osv. Da bør vi følge oppfordringen fordi den inngår i Guds mening med prestens kall og vigsel. Og når presten rekker fram Kristi legemes og blods sakrament, da gjør vi hva Kristi ord sier i sin tjeners munn: Ta og et! Drikk alle derav! Dette er mitt legeme, osv.

Hvor kallets vilkår er oppfylt, kan vi vite sikkert at de gjerninger som vår sydenatur skyr, de behager Gud ved troen og er av den aller største betydning. Her står en mann i Kristi sted og tjener hans kirkebrud på apostolisk vis med Ord og Sakrament. Denne tjeneste er ikke et menneskepåfunn, men Guds vilje og gjerning blant oss.

45. PRESTEVIGSLER I HVILKEN SUKSESJON?

Gjennom kirkens historie er prekenembetet gitt videre med dets oppdrag og fullmakter fra kirkens oppstandne Herre. Det er skjedd gjennom kall og vigsel. Noen oversikt finnes ikke, og er hverken nødvendig eller mulig.

Menighetens oversikt over presterekken (series pastorum) har et annet formål enn den lokalhistoriske interesse, **Heb 13:7** – *Glem ikke deres ledere, de som talte Guds ord til dere. Tenk tilbake på hvordan de levde og døde, å ta eksempel av deres tro!*

Forestiller vi oss sendelsesrekker tilbake til Herrens utvalgte apostler, da ender vi med det forbilde som er gitt like fra begynnelsen. Dets kjennemerke er Kristi selvhengivende kjærlighet i lidende lydighet. Derfor kan Herrens apostel vise til livets vitnesbyrd om oppriktig tro, og formane med seg selv som forbilde for kristne og etterfølgerne i prekenembetet:

1 Kor 4:15-17 – om dere som kristne har tusen lærere, har dere ikke mange fedre. Det var jeg som ble deres far i Kristus Jesus da jeg gav dere evangeliet. Så sier jeg: Ha meg til forbilde! Derfor var det jeg sendte Timoteus til dere, min kjære og trofaste sønn i troen på Herren; han skal minne dere om min vei i Kristus Jesus, slik som jeg lærer over alt, i alle menighetene. **15:1f** – Jeg kunngjør for dere, brødre, det evangelium jeg forkynte dere, det som dere har mottatt og står på. Gjennom det blir dere frelst, hvis dere holder fast på det ordet jeg forkynte – så sant dere ikke forgjeves er kommet til tro. **1 Tim 1:16** – når jeg fikk barmhjertighet, var det for at Jesus Kristus først skulle vise hele sin tålmodighet på meg, til et forbilde for dem som senere skulle komme til tro på ham og få evig liv. 11:23. Gal 1:9, 4:19. Fil 4:9. 1 Tess 1:2f, 2:13, 2 Tess 3:6f, osv.

Så er det ikke personene i presterekken som er poenget, men Kristi evangelium i vid mening - apostelordets lære fra Kristus. Det er vår norm, når vi forholder oss til livets vitnesbyrd og tar eksempel av prestens tro. Denne norm synes ofte glemt i de prestebilder som deres livshistorier gir.

A. Prekenembetets oppdrag og fullmakter gis videre i prestevigslene

Allerede kirkens vigselsspraksis i aposteltiden artet seg som en serie innsettelse i en sendelsesrekke. *Biskop Clemens* i Rom år 96 (medlem av prestekollegiet) summerer opp kirkens orden slik:

”Apostlene overtok fra Herren Jesus Kristus det evangelium som de forkynte for oss. Jesus Kristus ble utsendt av Gud. Kristus kommer altså fra Gud, og apostlene fra Kristus. Begge deler skjedde i god orden etter Guds vilje. /.../ De forkynte nå fra distrikt til distrikt og fra by til by. De innsatte dem som først ble vunnet, til biskoper og diakoner for dem som skulle komme til tro, etter at de først hadde prøvd dem ved Ånden. /.../ Deretter ga de en forordning om, at hvis disse skulle dø, skulle andre prøvede menn overta deres embete.” (1 Clem 42:1f, 4, 44:2, jf distinksjonen mellom clerus og lekfolk, 40:5.)

Først i rekken står altså Sønnen i Jesu Kristi skikkelse, sendt av Faderen, deretter følger apostlene sendt av Kristus. Apostlene innsatte skikkede biskoper el prester med diakoner (jf Apg 20:17, 28). Den første – han som er Begynnelsen, skal også være den sis-

te – Enden. Han venter på den ytterste dag dem som tar vare på hans ord og holder alle hans befalinger, Mt 28:20, jf Joh 17:6, 8, 14, 17, 20 etc.

Underveis i tidens løp har dømte rett til å forvente av sin prest at messen ikke gir rom for annet enn apostelordets lære fra Skriftens Herre, som også er kirkens Lærer på jorden. Den *forutsigbarhet* som gjelder dåpen, omfatter også den felles gudstjeneste hver eneste gang, hvor den oppstandne tjener oss med Ord og Sakrament. Denne forutsigbarhet utelukker ikke liturgisk rikdom og variasjon (jf kirkeårskalenderens tekstrekker for søn- og helligdager).

En luthersk prest vet av Guds ord at han ved ordinasjonen har mottatt et oppdrag med fullmakter som han ikke hadde før han ble ordinert. I vitners nærvær og med prestenes håndspåleggelse, har kirkens Herre betrodd ham forvaltningen av "den fagre skatt" (2 Tim 1:12, 14). I sentrum står læresuksjonen fra Herren og hans apostler.

Læresuksjon

Læresuksjonen består av *actus tradendi* – eller den kommunikasjon som formidler apostlenes lære fra Skriftens Herre til dem som hører og mottar læren. Da skal troens bekjennere med bibelhistorie og katekisme kunne gjenkjenne den lære som ble overgitt til kirken i begynnelsen. Denne læresuksjon foregår hvor samarbeidet mellom prest og menighet opprettholder den ubeskårne læregrunn som er det nødvendige vilkår for menighetens vekst. Med apostelordet kan kristne sikkert vite hva apostolatets kirke holder fast ved eller forkaster, og like sikkert avvise det som river ned.

Hva embetsnåden skulle være, finnes ikke presisert i Nytestamentet, men av sammenhengen i 2 Tim 1 er det nærliggende å vise til Guds gaver - "*kraftens, kjærlighetens og selvbeherskelsens Ånd*", v 7.

Kristne i analoge posisjoner

Den nytestamentlige bibelutleggelse plasserer tilhørerne i *disippel-posisjonen* overfor Kristus, Skriftens Herre - hver eneste gang. Apostelordets lære formidler den rett utlagte Skrift. Den muntlige utleggelse i prekenen skal ikke bringe oppsiktsvekkende nyheter eller privatmeninger og tankespinn. En preken fører tilhørerne inn i Skriftens helligdom med Kristus som veileder. **Lk 10:16** – *Den som hører dere, hører meg.*

Denne formidling har løftet om Den Hellige Ånd, som lærer oss den treene Gud å kjenne i all hans hellighet og kjærlighet, og ha evig liv hos ham. Alt hva Ånden gjør i kirken, gjør han i kraft av Sønnens lære fra Faderen, og alt hva Ånden har mottatt fra Kristus, har han gitt videre til kirken gjennom apostlene han utrustet på Pinsedagen. Fra dem har prekenembetets utøvere mottatt «den fagre skatt» for å gi mennesker del i den (2 Tim 1:14). Denne læreformidling i Guds kirkeorden "er nok" (CA 7) til kirkefelleskap.

Men formidlingen er ikke målet. Målet er de saliges liv for Guds åsyn i all evighet. Med dette mål for øye er den Oppstandne til stede i den forsamlede menighet, virksom med evangeliet og sakramentene *forvaltet slik han har lært og befalt*. Så er ikke bispevigsel den nødvendige vilkår. Den er en velsignelsehandling uten læremessig nødvendighet. Derfor benytter vi samme vigselbønn som ved presteordinasjon.

B. Romerkirkens presteordinasjoner til et offerprestembete

Kontrasten til Romerkirkens presteordinasjoner kan illustreres med Luthers brev til bøhmerne (på latin). Her fremhever Luther "*den hellige presteordinasjon*" (ordinatio) *til prekenembetet*, og stiller den i motsetning til Romerkirkens antikristelige ordinasjoner til et offerprestembete. Hva er problemet?

Romerkirkens embetslære er tenkt i *analogi med det levittiske prestedømme* i den gamle pakt, med påstand om nådekrefter i en egen stand av offerprester (jf Levi stamme). Videre forstår man prestens embetsnåde som "*en uutslettelig egenskap*" (character indelebilis). Den setter ham i stand til å forvandle brød og vin til Kristi legeme og blod, for så å frembære sakramentet for Gud som "*et ublodig offer*" for levende og døde. Denne grunntanke strider mot Kristi evangelium. Gud er en forsonet Gud, og årsaken til synderens frifinnelse hos Gud er Kristi lidende lydighet – og ingenting annet.

Læren om "apostolisk" vigselssuksesjon

Romerkirkens teorier om ordinasjon og messeoffer er begrunnet i en *påstått* historie i en *tenkt* kirkevirkelighet. Rekonstruksjonen lar seg ikke gjennomføre, påstanden om den sakramentale handling og dens gyldighet som offer for Gud er et stykke konklusjonsteologi med kirkeforvregende kraft.

Også andre kirker - inklusive høykirkelige grupperinger, skilte med "gyldig konsekrasjon". Også deres begrunnelse er biskopenes apostoliske vigselssuksesjon, men i en modifisert utgave. De viser til ubrutte vigselsrekker tilbake til "det gamle bispeembetet". Sett fra Romerkirkens side, er de vigsler med en annen hensikt (intentio), og derfor ugyldige. Dessuten mangler de den embetsnåde som er forutsetningen for gyldige konsekrasjoner.

Nevnte suksesjonsteorier må avvise fordi de er uten støtte i apostelordets lære fra Kristus. Reformatorenes konsekvente og bevisste avvisning ble gjort med stort alvor. Tankespinn har ingen gyldighet i Guds kirke. Teorier om en «apostolisk» vigselssuksesjon vitner om en antikristens virksomhet gjennom kirkens historie (Joh 8:44, 2 Tess 2, 1 Tim 4:1f).

C. Evangeliske bispevigsler under kirkens reformasjon

Min kilde: Tom G A Hardt.

Luther benyttet tre medkonsekраторer da han i 1541 vigslet *Nicolaus von Amsdorf* til biskop i Naumburg. Kildene sier ingenting om Luthers begrunnelse for en vigsel med såkalt "gammelkirkelig" eller "økumenisk" preg. Vigselen gjaldt det biskopelige *visitatorembete*, og ingenting annet. Dette fremgår av den polemikk som fulgte, da Luther uttalte sitt "anathema" over Romerkirkens antikristelige bispeembete.

En tilsvarende bispevigsel ble utført i 1545, da fyrst *Georg III av Anhalt* ble vigslet til biskop i Merseburg. Siden han allerede i 1524 var vigslet til Romerkirkens offerprestembete, ble han samtidig med bispevigselen ordinert til det hellige prekenembete og overgitt dets fullmakter i liturgiske og kirkerettslige former (rekonsekrasjon).

Det er her viktig å merke seg at i nytestamentlig-luthersk embetslære er *det ytre kall* - foruten mottakelsen – det *nødvendige* vilkår for vigsel og tjeneste. Vigselen derimot hører ikke med til det *nødvendige* vilkår, men er en *ønskelig* og virkekräftig velsignelseshandling. (Luther omtalte forholdet programmatisk i "De captivitate" år 1520, men presiserte forholdet i skriftet "Von der Vinkelmesse og Pfaffenweihe" år 1533.)

Den tidlige reformasjonshistorie viser eksempler på prester som uten vigsel (ordinasjon) mottok menighetens kall og utførte prekenembetets oppdrag med Kristi fullmakter i menigheten. Deres embetsgjerning ble ikke ansett for mindreverdige uten vigsel. Blant dem var *Erasmus Sarcerius*, som var en ivrig talsmann for prestevigsel som velsignelseshandling, og likeså for bispeembetet og prekenembetets oppdeling i grader på nytestamentlig vis.

46. NOEN KIRKESKADELIGE OVERSETTELSE

Ikke offerprest for Gud, men sakramentprest for mennesker

I den gamle pakt var prestene offerprester i templet (gresk: hierievs, latin: sacerdos). I Nytestamentet finnes ikke disse benevnelser brukt om prekenembetets utøvere, selv om deres gjerning hører sammen med Herrens Nattverd og kirken som «Kristi legeme» (1 Pet 2: 5, 9, Åp 5:9).

Mot slutten av 200-tallet var sacerdos en tittel som i den europeiske kristenhet ble brukt om biskopen (Cyprian, d ca 300). Denne glidning i begrepene ga grobunn for forestillingen om menighetsprestene som har del i biskopenes øversteprestelige gjerning (sacerdotium) i analogi med øverstepresten og de levittiske offerprester i den gamle pakt. Og likeså trakk man den omfattende *analogi*-slutning om kirken som erstatter jødekirken i den gamle pakt (erstatningsteologi). Slutningen ga legitimitet til jødeforfølgelsene, sist under andre verdenskrig.

En annen tragedie rammet det evangeliske presteembete. Med stor konsekvens gjorde man den evangeliske prest til en offerprest, som i Herrens Nattverd frembærer Kristi legeme og blod *for Gud*. Eller sagt meg Martin Luther: I den nye pakt er ikke prestene offerprester, men "sakramentprester". De bringer forsoningens goder *fra Gud*.

"Eldste" istedenfor prest og "tilsynsmann" istedenfor biskop

I Nytestamentet er ordene prest/biskop brukt om *apostlenes etterfølgere i prekenembetet*. I aposteltiden var "*presbyter*" (gr presbyteros = eldste) èn av flere titler brukt om apostlenes etterfølgere. Tittelen presbyter eller «eldste» viser indirekte til lederne for Israels stammer like fra tiden i Egypt, 2 Mos 3:16, 4:29.

Overført på apostlenes etterfølgere, ble "*presbyter*" med tiden forkortet til prest. Etter reformasjonen var tittelen prest (Priester) i alminnelig bruk i tyske landskirker

minst et hundreår etter reformasjonen, og den ble beholdt i dansk/norsk lutherdom (og hos anglikanerne).

Det Norske Bibelselskap har oversatt presbyter med "eldste", og representerer i dette spørsmål en pietistisk-reformert oversettertradisjon. Det gjør også de svenske kirkebiblene siden 1917, som til da hadde oversatt med "prest". Språklig sett er "eldste" riktig, men misvisende. Eldste-benevnelsen *tilslører det evangeliske presteembetet* med assosiasjoner om eldsteråd i reformerte trossamfunn siden Calvin (d 1564). Oversettelsen forleder bibelleseren til å tro at ordningen gjelder en lekmannstjeneste, eller et verv på omgang i menigheten. Noen roser seg endog av å ha den "bibelske" ordning med "eldste" og "tilsynsmenn" istedenfor prester og biskoper, men noen «bibelsk» menighetsordning finnes ikke i Nytestamentet. Oversettelsen har gjort stor kirkeskade (jf Den evangelisk-lutherske Frikirke i Norge).

"Tjeneste" istedenfor embete om faste stillinger

Den konsekvente bruk av ordet "tjeneste" (for diakonia) gjør to ting. De *tilslører* de steder hvor det er tale om den faste embetsgjerning som en prest utfører, og de *sementerer* forestillingen om det abstrakt-funksjonelle embete. Det bør fremgå av oversettelsen når tjenesten består i den embetsgjerning som har Guds innstiftelse på linje med sakramentene dåp og nattverd. Da er "embete" det saklig riktige ord.

Nevnte oversettertradisjon forkludrer samarbeidet mellom prest og lekfolk i et evangelisk-luthersk gudstjenestefellesskap. Den tjener dessuten til å vedlikeholde den gamle spenning mellom tysk og nord-amerikansk lutherdom siden midten av 1800-tallet (jf forholdet Löhe/Walther).

Hva apostlene mottok fra Herren,

skal senere embetsutøvere formidle og forvalte med troskap inntil Kristi dag. De er Kristi sendebud (el delegater) når de utfører Kristi oppdrag med Kristi fullmakter og i Kristi sted, 2 Kor 5:20, Lk 10:16 (apostel = sendebud/delegat, hebr schaliach). De forvalter «Guds hemmeligheter» - de frelsesbringende handlinger, og forvaltet i samsvar med Herrens bud kunngjør de og rekker fram Guds fullbrakte frelse.

Gud er den virksomme part i deres gjerning. Det er Gud av nåde, som i denne sammenheng betyr uavhengig av menneskers forestillingsevne og selvbestemte gudsdyrkelse.

Det er ikke et tenkt "embetssyn" som gjør prekenembetet enestående og usammenlignbart. Det gjør den Oppstandnes innstiftelse. Liksom det store under - foreningen av Gud og menneske i Jesu person, lar han seg høre i prekenen og se i sakramentets skikkelser under Nattverdens liturgi. (Jf de villfarelser som CA 5 og 14 avviser. Jf 28:21-23.)

Hovedkilder: **Brockhaus, Ulrich:** Charisma und Amt. Wuppertal 1975 (2). **Luke Timothy Johnson:** The First and Second Letters to Timothy. New York 2001.

47. PRESTEN – KRISTI DELEGAT I KJØTT OG BLOD

To påstander:

Første påstand: Det fantes ikke prester i aposteltiden, for offerprestene i templet var erstattet med "frie nådegaver" i menighetene.

Påstanden gjør forholdene i Korint-menigheten til kirkenorm i ettertid, til tross for at den ikke var normgivende i aposteltiden. Det abstrakt-funksjonelle prekenembete var ukjent for aposteltidens kristne.

En illustrasjon gir Nytestamentet med den rike tittelbruk om apostlenes etterfølgere i prekenembetet. Den ble forenklet og skjematiskert mot slutten av aposteltiden, slik Pastoralbrevene viser.

Den rike tittelbruk i aposteltiden har fulgt kirkens historie. Fremdeles bruker kristenheten ulike titler om prekenembetets innehavere og grader dem imellom. I konfesjonelle sammenhenger er benevnelsene entydige med unntak av lutherdommen. Det beror på historiske forhold. Entydig tittelbruk har sine fordeler, men nødvendig er den ikke.

Andre påstand: Når teksten henviser til et prekenembete, er det tale om *funksjonen*. I praksis er menigheten fri til å *konkretisere* prekenembetet i ulike tjenester og verv, alt etter gaver og behov.

Aposteltidens kristne visste at *Herrens utvalgte apostler utgjorde en spesiell gruppering* allerede i Jesu disippelkrets (Mt 10). Siden urmenigheten i Jerusalem omga apostlenes seg med *aposteldisipler* i den nye pakts gudsfolk. Denne gruppering omsluttet etter hvert omreisende evangelister og stasjonære menighetshyrder (prester/biskoper). Dette forhold er lett å overse, hvis man leser tekstene uten å se dem i tidsperspektivet.

Men vel så viktig: Aposteltidens kristne visste at apostlene og deres etterfølgere var *Kristi gaver til kirken*, og ingen ekstrabyrde som kristne kan leve foruten. Kristus ved Faderens høyre har gitt oss "noen til apostler, andre til profeter, noen til evangelister, andre til hyrder og lærere" (Ef 4:10. Jf Apg 20:17, 28 (menighetens prester/biskoper), 21:8, 1 Kor 12:28f, osv).

Anm. En pensjonert prest er fortsatt Kristi gave til gudstjenestefellesskapet. Det er først når helsa sier stopp, at presten er «emeritus» - uttjent, og får hvile fra prekenembetets gjerning.

Misbruken av 1 Pet 2:9

Cluny-reformene på 1000-tallet hører med til den historiske bakgrunn. Reformen degraderte biskopene til pavens stedfortredere (el delegater). Paven hadde *all* kirkemakt (potestas ecclesiastica, se Tr 60).

I sin polemikk mot pavedømmets offerprester (årene 1520-23) trakk den unge Luther slutninger som minner om det abstrakt-funksjonelle embete. Han argumenterte med nytestamentlig lære om dåpen og trakk den forhastede konklusjon: Alle kristne har kir-

kemyndighet over prestene, biskopene og paven. Denne kortslutning beror på kombinasjonen dåp og «alminnelig» prestedømme (allminnelig til forskjell fra det ”spesielle”).

Premiss 1 Pet 2:9 – dere er en utvalgt slekt, et kongelig presteskap, et hellig folk, et eienomsfolk, for at dere skal forkynne hans veldige gjerninger som har kalt dere fra mørket til sitt underfulle lys.

Konklusjon: Enhver som kommer fra dåpen, er vigslet til prest for Gud (Priester) og har dermed rett til å utøve prekenembetet (og være «Pfarrer» - sogneprest).

Her merker i vi oss ordet «forkynne» (eksangeilæte, aor. konj, egtl å forkynne av hjertet, eller gjøre kjent for andre). Apostelen formaner her alle kristne hver for seg.

Annerledes formaningen til menighetsprestene, 5:1-4. Da formaner han «hyrder for den Guds hjord som er hos dere», v 2, og beskriver deres kallsgjerning med Overhyrden Kristus som eksempel i hans frivillige tjenergjerning, v 2f. Apostelen markerer samtidig medarbeiderskap i et fast embete (el oppdrag) fra Overhyrden og underordnet ham med hans synlige gjenkomst for øye, v 1 og 4.

Sammenligner vi formaningene – den ene til alle kristne, den andre til menighetshyrerne (prestene), beror forskjellen på *Guds kall*. Utelukket er forestillinger om et verv på omgang.

Avleder man prekenembetet av menigheten, må kallsretten gi frihet til å fordele prekenembetets oppdrag på ulike verv i menigheten, og embetet gå på omgang. I denne betraktningmåte kan man si at hyrde-*funksjonen* er nødvendig fordi den er innstiftet av Gud, mens andre tjenester (el verv) er ønskelige. Men 1 Pet 2:9 er ingen formaning til dem som utøver den hyrdegjerning Kristus – Overhyrden – har innstiftet.

Men beror kallet på hensiktsmessighet? En menighet kan ikke være prest (el pastor) foruten. Den unge Luthers polemikk åpnet for konsekvenser uten bibelteologisk dekning (konsekvensteologi). Det fremgår av senere prekener og forfatterskap at han tok selvkritikk. ”Den eldre Luther” advarte mot ukritisk lesning av ”den unge Luther” (jf SA B 4). Så består ikke bekjennesskriftenes rettskraft i Luther-ord, men i den rett utlagte Skrift fra dens Herre, stadfestet med skriftbevis på apostolisk vis. (Se Såkorn Fjerde parten: Om de troendes prestedømme.)

I Konkordieboken bekjennelser fra reformasjonstiden er ikke prekenembetet begrunnet i hensiktsmessighet, men i den guddommelige innstiftelse. I den norske utgaven fra 1985 er prekenembetets innstiftelse tilslørt med oversettelsen «tjeneste» istedenfor «embete» (se CA 5).

2 Kor 5:18-21

Teksten belyser embetsutøvernes oppdrag og fullmakter, mål og midler. Kristi utvalgte apostler var Kristi delegater (el sendebud), utrustet med Den Hellige Ånds gaver til den kirkegrunnleggende oppgave. Sammen med apostlene møter vi en krets aposteldisippeler, her apostelen Paulus og aposteldisippelen Timoteus. Senere ble Timoteus fulgt av andre embetsutøvere, også de gitt Kristi oppdrag og fullmakter.

Så til teksten: Guds fullbrakte forsoning med verden var (og er) den umiddelbare årsak til prekenembetet, v 19a. Embetsutøvernes adressater er alle mennesker, det vil si hvert eneste menneske: *"La dere forsonne med Gud!"*, v 19-21. Uttrykket *"forsoningens embete"*, v 18, antyder oppdrag og myndighet, mål og middel:

- *Oppdrag* – å forkynne *"forsoningens ord"*, v 19a (jf Apg 20:24 – Guds nådes evangelium). Gud har i Kristus Jesus forsonet verden med seg selv. Kristus i sin lidende lydighet er Guds rettferdighet og frie gave til alle, 2 Kor 5:20f.
- *Fullmakt* – å formidle læren og handle "i Kristi sted", v 20a (jf v 18: "gitt oss" – *dòntos*, aor part). Middel – *"forsoningens ord"*, v 19b. Formaningen skjer med *"Kristi ord"* eller lære i Kristi sted, v 19b (jf Rom 10:14-17, Joh 20:21-23). Prekenembetets utøver formaner og oppmuntrer tilhørerne: *La dere forlike med Gud!*
- *Mål* – å berede menneskene til Kristi dommergjerning på den ytterste dag, v 18f. (Jf Jes 40:9, Mk 16:15, Mt 24:14, 28:19f osv)

Men uten den Oppstandnes befaling eller «marsjordre», ville Guds frie nåde vært ukjent for verden, Lk 24:47. 2 Kor 6:1-3, jf 1 Kor 4:1f.

Delegatens posisjon og fullmakt gjenspeiler Sønnens sendelse og myndighet før hans store lidelse. Jesu person og virksomme nærvær i nåtid er omvendelsens mulighet til enhver tid. *Mt 4:17 – Omvend dere, for himmelriket er kommet nær!* (Merk likheten med apostlenes sendelse til Israels folk, Mt 9:36-10:15!)

Gud tilbyr og rekker oss sin universelle nåde i Stedfortrederens offerdød. Det gjør han med evangeliet som middel i prekenembetets gjerning. Dets utøvere er kalt og utsendt av Gud for å kunngjøre "den gode nyhet" og forvalte forsoningens gaver med Guds fullmakter. Det skal de gjøre som Kristi utsendinger (el delegater) i Kristi sted, Apg 20:24, 1 Kor 4:1f.

Troen er vår skyldighet for Gud (første bud), som ingen evner. Hva Gud krever i sin lov, det gir han med "fredens evangelium" som middel (Ef 6:15). Den opphøyede og hellige gir sin rettferdighet i Jesu, Guds Sønnns lidende lydighet. Gud Helligånden kaller, opplyser, bevarer og helliggjør enhver som tar vare på Sønnens ord fra Faderen, Joh 14:23f. Det gjør han av ubegripelig medynk med de "ille medfarne og hjelpeløse", som vi alle er, Mt 9:36.

Forsoningens Gud er prekenembetets suverene Gud, den Gud som gjør under og oppreiste Kristus fra de døde. Den samme Gud kunngjør evangeliet gjennom sine sendebud. Den samme Gud skaper tillitsfull tro og føder på ny "i vannets bad ved Ordet", Ef 5:26. Og den samme suverene Gud gir sine venner forsoningens goder og bevarer dem hos Kristus.

Hva Gud gjør med det enkelte menighetslem, gjør han med alle kirkelemmer på jorden. Gud handler alltid suverent når han oppfyller sine løfter, men oss har han bundet til løse- og bindemaktens embete, med befaling om å høre ham (jf Luthers forkl). Mt 10:40, 17:5, Lk 10:16, Joh 20:23, osv.

”Den apostoliske hilsen” en delegat-hilsen

Rom 1:7b – Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus.

Til bibelstudium: 1 Kor 1:3, 2 Kor 1:2, Ef 1:1. Jf Mt 28:19f, 2 Kor 13:13. 1 Pet 1:2, 2 Pet 2:2, Jud 1:2, Åp 4:6.

Denne hilsemåte – opprinnelig fra semittisk tradisjon, ble brukt når keiserens delegater utførte sine oppdrag. De innledet med å tilsi ”fred” (pax) fra keiseren. Nytt i den apostoliske hilsen er begrepsparet ”nåde og fred” – ikke fra keisermakten, men fra den treene Gud Fader, Sønn og Hellige Ånd. Ånden nevnes ikke direkte. Han utgår fra Faderen og Sønnen, tilsier Guds «nåde og fred» (jf Peters brev). Sønnen var Guds utsendte i Jesu skikkelse, og etter ham er apostlene og deres etterfølgere i prekenembetet Kristi delegater.

Når apostelen innleder brev med å anvende keiserlige delegat-hilsen i tilpasset form, markerer han to ting: Apostelens *delegat*-posisjon med dens oppdrag og fullmakter, og adressatenes *disippel*-posisjon. Markeringen gjelder den forskjell som beror på apostelens kall til prekenembetet, og samtidig markerer den felles sak som apostel og menighetslemmet deler. I dette forhold kommuniserer Herren med menigheten - Herren i overordnet posisjon, kristne i mottager-posisjon. Kirkens oppstandne Herre taler og handler med oss, når apostelen proklamerer Kristi budskap og utfører embetshandlinger med fullmakt fra ham.

Av grunnleggende betydning er sidestillingen ”Gud vår Far **og** Herren Jesus Kristus”. Alt står og faller med realiteten i dette ”og” (Luther i St Gal komm). Apostolatets mandat og myndighet er av en annen art og etablerer en ny situasjon – ellers ukjent på jorden. Hva apostelen tilsier på Kristi vegne, er *nåderetten* i himlenes rike, gitt den enkelte i dåpen til Jesu død. Det fins ingen kristen uten å bruke barneretten hos Gud. Det fins heller ingen kristen gudstjeneste uten å bruke nåderetten hos Gud.

”**Nåde**” er i denne forbindelse Guds nådige sinnelag (favor Deo). Hilsenen kunngjør og meddeler alles frifinnelse i Stedfortrederens offerdød, til frelse for hver den som tror. Guds nådige sinnelag er ingen idé, eller «noe» vi skal forestille oss. Gud viser sitt nådige sinnelag ved å gi oss Kristus til gave. Han er lovens oppfyller og den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten forbehold om lovgjerninger. Troen anvender Guds nådige sinnelag, og dermed står tilhøreren i et nytt forhold til Gud på nåderettens grunn.

”**Fred**” (pax) er i denne forbindelse den fredspakt Gud har opprettet i Jesu, Guds Søns blod (jf ”dette er den nye pakt i mitt blod”). Herrens apostler og deres etterfølgere i prekenembetet er utsendt for å kunngjøre Guds fred med verden. Guds fredsslutning er en *kjensgjerning* i Kristi død på korset, slik Skriftene har sagt. Kristus er derfor freden mellom Gud og oss mennesker. I prekenembetets gjerning meddeler Gud sin fred for at tilhørerne skal tro den, og ved troen leve i Guds fredsrike, slik Guds ord og bud sier. Denne meddelelse har i den apostoliske hilsen karakter av absolusjon eller frifinnelse. Den tilsier synderes frifinnelse i Kristi død og stadfester den.

Hensikten med nådetilsagnet

Med Kristus til gave er Guds lov vår veileder og venn, slik Gud er. Derfor oppmuntrer og formaner apostelen "*ved Guds miskunn*" (Rom 12:1): Ved dåpen og troen er vi Guds kjære barn (Rom 6), fri til å tjene Gud i hans rettferdighet og hellighet som Jesus Kristus er, og tjene ham med Kristus til gave i gjerninger som har Guds ord og bud for seg (jf LK, forkl 2 trosart).

På nåderettens grunn er Guds lov "*frihetens lov*", alltid med Kristi velgjerninger "*for oss*" til en stadig oppmuntring, trøst og glede (jf Sal 119). Det er denne bruk Luthers forklaringer til budene handler om. Av grunnleggende betydning er den tro som Den Hellige Ånd virker med den rettferdighet som evangeliet åpenbarer – uten lovgjerner. Troen kjenner Gud i Kristus Jesus, frykter og elsker ham derfor over alle ting og setter all sin lit til ham. Troen oppfyller det første bud, og dermed alle bud, for troen har Kristus og mangler ingenting. Hva vi er i Kristus, skal vi også bli.

Så er *fornyelsen* (el helliggjørelsen) hensikten med «nåde og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus. "*Syndens lønn er døden, men Guds nådegave er evig liv i Kristus Jesus, vår Herre*", Rom 6:23. Fremdeles er den onde menneskenatur virksom med ondt begjær i oss, men vi tror syndenes forlatelse allikevel, og avstår fra noen synd med Guds hjelp. Med Kristus til gave tjener vi ham som Guds kjære barn og stiller våre legemer til disposisjon for hans rettferdighet (Rom 6:13), enhver i sitt kall. Han kommer oss stil hjelp i vår avmakt. Med sin Ånd virker han ny vilje, lyst og kraft til å leve det nye livet i kjærlighetens bud.

Guds nådehimmel skjuler det som mangler. Derfor er den apostoliske hilsen en stadig oppmuntring. Den innleder og begrunner den evangeliske preken og undervisning. Altså tjener vi Gud med vårt sinn, men syndens lov med vår onde menneskenatur (Rom 7:25). Selv om vi må bære på «gammeladam» inntil vår død, har vi all grunn til frimodig og utholdende tro. Den oppstandne Kristus vil fullføre sitt verk, befri oss og la oss vinne seier til evig tid. «Nåde og fred, være med deg fra Gud, vår Far, og ...»

48. PRESTENS LÆREMYNDIGHET I APOSTOLATETS KIRKE

1. Læremyndighet i kraft av apostelordets lære fra HERREN

Bruker vi ordet "autoritet" om prekenembetet, handler denne ordbruk om noe annet enn autoritet i det samfunnsvitenskapelige vokabular. Da er det tale om den målbare autoritet som tilhørerne gir ham. Noe tilsvarende ord finnes ikke i bibelsk språkbruk.

Forklaringen er åpenbar: En prest (el pastor) som formidler apostelordets lære fra Skriftens Herre, har sin autoritet fra åpenbaringsordets Gud. Hvordan? Svaret fremgår av sammenhengen. Det er tale om *delegatens læremyndighet og kompetanse fra kirkenes Herre, den oppstandne Kristus*. Altså består prekenens læremyndighet og kompetanse i Kristi undervisning, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære fra ham. Annen undervisning har ingen gyldighet i Guds kirke.

La oss se nærmere på den unike posisjon som Herrens utvalgte apostler har i Guds kirke uansett tid og sted. Tre ting begrunner apostlenes posisjon:

(1) *Tre av "de tolv" fikk se Sønnens herlighet* stråle frem av Jesu ansikt og skikkelse. Mt 17:2, Joh 1:14, 2 Pet 1:16-18, jf 2 Mos 34:29.

(2) Jesu utvalgte apostler var *øyenvitner* til den oppstandne Jesus.

(3) Apostlene mottok Guds kall *umiddelbart*, og ble utrustet på Pinsedagen med Den Hellige Ånds gaver til å gi Kristi lære videre til kirken i tidens løp.

Lik apostlene i begynnelsen, er også en prest satt til å formidle Kristi lære i fortsettelsen, men med en forskjell: En rettskaffen prest er en aposteldisippel lik Silvanus, Barnabbas, Timoteus og de andre. I posisjonen sin posisjon som aposteldisippel bekrefter presten apostlenes midlerposisjon, lik Mose' midlerposisjon i forholdet til engelen (Kristus) på Sinai, Apg 7:37f.

Likhet i posisjon hører sammen med forskjell i tid. Moses ga videre Guds lovpakt med sitt folk, apostlene overga Guds nådepakt med sitt folk. Lovpakt og nådepakt gjør forskjellen mellom den gamle og den nye pakt. Og apostelordets lære gjør forskjellen mellom apostolatets kirke og kirkevirksomheter begrunnet i en sideordnet åpenbaringskilde.

2. Apostlenes læreoverlevering utelukker læreimporter

Kilden til kirkens læreoverlevering alle dager er åpenbaringsordets treéne Gud - og ingen annen.

Til bibelstudium: Joh 7:15-18, 8:28f, 14:10, 23-24. Jf 1 Kor 15:1-8, Ef 2:21f, 1 Tess 1:13, Jud 3 osv.

Fra synagogen overtok apostlene de tekniske termene "å overgi" el "overlevere" (paradidōnai) og "å motta" (paralambànein). Ordene er over alt i Nytestamentet brukt *positivt* om å formidle Kristi lære fra Faderen. Han er opphavet til apostelordets læremyndighet i kirken (Mt 28:20, Ef 2:20). Heller ikke en Herrens apostel har noen guddommelig myndighet i kraft av sin posisjon.

Illustrasjon: Den første synode i Jerusalem, Apg 15.

Den bundne læremyndighet har Kristus til eksempel, og etter ham apostlene utrustet med Den Hellige Ånds gaver. Læreimporter var utelukket i aposteltiden og skal være utelukket i fortsettelsen. Blir ikke fremmed lære avvist, vil ”*menneskelige tradisjoner og verdens tenkemåte*” forfalske kirkens grunnvoll og forføre kristne (Kol 2:6-8).

Denne eksklusivitet er vanskelig å forstå i et kulturmangfold, hvor evnen til tilpasning er en kvalifikasjon. Overført på det menighetsbyggende arbeid, ligger slutningen nær: Vi må tilpasse *læren* til tradisjoner og tenkemåter i folket. Da handler ikke tilpasningen lenger om form og måte. Hvor læretilpasninger godtas, blokkerer de formidlingen av de ting som er unike ved kirkens gudstjenestefellesskap og dets begrunnelse. Med ordet «tilpasning» tilslører man læreimportenes kilde og vikrninger:

En kirkeødeleggelse med hensyn til kilden:

1 Tim 4:1f – Ånden sier med tydelige ord at i de kommende tider skal noen falle fra troen, i det de holder seg til forførende ånder og djevlers lærdommer, ved løgnpredikanter hykleri, som er brennemerket i sin egen samvittighet. Jf 1:5-11.

Denne type advarsler inngår i den apostoliske læreoverlevering fra Jesus.

Til bibelstudium: Mt 7:15f, 24:23f. Joh 8:41-45, 16:13f.

2 Tess 2:3f, 2 Pet 3:2f, 1 Joh 2:18f, Jud 16-19.

Illustrasjon: 2 Tim 3.

En kirkeødeleggelse med hensyn til virkningene:

Den seirende part oppfatter læreimporter som en vinning, hver gang med gledesytninger. Skjult er den kirkeødeleggende virkning. Beskjærer man *noe* av kirkens læregrunn, eller legger *noe* til, blir *alt* forvrengt i fellesskapets lære og liv.

Den tapende part får erfare ”*såkornets lov*”:

Til bibelstudium: Joh 12:24. Mk 7:1-13.

Kol 2:6-8, Rom 16:17f, Gal 4:3, 9, 2:4f, Heb 13:9 osv.

Læreimporter krever sakssvarende uttrykk og medfører *glidninger i språkbruk og adferd*. Villfarelsen virker tro på løgngen, 2 Tess 2:11, og med løgngen følger livets vitnesbyrd i strid med Herrens bud.

Til bibelstudium: 1 Joh 2:4f, Tit 1:16. Joh 3:21, 2 Kor 6:14ff.

Linjen frå Guds profeter i den gamle pakt: Jer 14:14, 23:25-32, osv.

Læreimporter har en virkning lik ny vin i gamle skinnsekker, Mt 9:17. De krever *legitimering* med folkemening, flertallsvedtak osv, og av hensyn til allmenntjenesten krever de *lojalitet* mot vedtatt ordning fremfor apostelordets lære fra Skriftens Herre.

3. Falske apostler gjør kirken til et sosialt produkt

De ”*opptrer som om de var Kristi apostler*”, 2 Kor 11:13, eller som om Guds ord er utgått fra dem, eller kommet bare til dem, 1 Kor 14:36. Denne opptreden hører sammen med den psykososiale dynamikk i samhandling i lengre tid. Virkningen nivellerer det

unike ved Guds kirkes tro og virksomhet. Gudstjenestefellesskapet blir alminneliggjort og fremtrer som et sosialt produkt.

Karakteristisk læreimportens *begrunnelse*. Entusiaster viser til "de nye formene", og later som om læren er intakt. Prisen er "*den gode del*" (Lk 10:42) - det underfulle ved åpenbaringsordets Gud, og det usammenlignbare ved apostolatets kirke. Forløpet i den psykososiale dynamikk følger et skjema i to faser og ender med konklusjonen.

Initieringsfasen: Nye idéer vinner fram i det stille. "Noen" lanserer sine synspunkter for flere, diskusjon oppstår og til sist offentlig debatt. Det oppstår en situasjon preget usikkerhet om veivalg, konsekvenser og tilhørighet. Noen går i «tenkeboksen».

Etableringsfasen: Myndighetspersoner som før lot eget standpunkt være åpent, trer frem som samlende aktører med et standpunkt i flertallets favør. Bitene faller på plass og man aner det samlende budskap.

Til sist *konklusjonen* i vedtakets form: Nå foreligger "kirkens syn" i kraft av bred enighet, og med krav på embetsplikt og lojalitet. Den kirkeorganiserte samhandling er igjen forutsigbar.

Følgene er omfattende for budskap og praksis. *Kontrasten mellom "før" og "nå"* gjøres gjeldende i forholdet "vi" og "de andre", de som holder fast ved "det gamle synet". For dem som vokser opp i et kulturtilpasset kirkefellesskap, må kirkesituasjonen fortonne seg som normal og virke normerende. De må forveksle kirkens gudgitte lære og praksis med "menneskelige tradisjoner og verdens tenkemåte", og avvise apostelordets etterfølgere "*som utskudd i verden*", 1 Kor 4:13.

Illustrasjoner fra Den norske kirke: Kvinneprestereformen, gjennomført 1961. Den norske kirkes økumeniske avtaler i løpet av 1990-årene. Velsignelse av likekjønnet ekteskap, gjennomført 2017.

4. Fremgangsmåten i krisesituasjoner

Fristelsen til læretilpasninger ligger alltid snublende nær. Etter Herrens dåp, fulgte fristelsene i ørkenen (Mt 4). Som Herren, så hans tjenere. Også Herrens utvalgte apostler ble fristet i krisesituasjoner, men gjorde aldri læretilpasninger.

Apostolatets kirke kjennes på prestens troskap i "*det som lite er*", Mt 25:21. En Kristi delegat fullfører Kristi oppdrag, stoler på ham og tar det som kommer i tillit til den himmelske strategi:

Joh 7:16 - Min lære er ikke min egen, men hans som har sendt meg.

Den nytestamentlige språkbruk tegner et mangefasettert bilde av den læreformidling som holder fast ved Kristi ord (Joh 14:23). Kristi kirke er urokkelig, står imot, holder fast, tar vare på, følger etter, osv. Den oppstandne Kristus er kirkens lærer med ord gitt videre til kirken i begynnelsen. I den forsamlede menighet er han til stede i tidens løp, virksom med evangeliet og sakramentene, slik han lovte. Derfor er læren medisinen (*doctrina est medicina*).

Til forskjell fra andre kollektivtradisjoner, mangler den apostoliske kirke- og læretradisjon både initieringsfase og etableringsfase, da bitene falt på plass. Ingen samlende person trakk konklusjonen om kirkens lære og praksis. Like fra begynnelsen var kirken i Salomos søylegang Guds folk og tempel i den nye pakt. Trofast holdt urmenigheten seg til en lærehelhet kalt «apostlenes lære» (Apg 2:42), og var fra første stund den rettlærende, ortotokse kirke. Her var Kristi innstiftelser i bruk, slik den oppstandne Kristus hadde sagt, og samme bruk i fortsettelsen stadfester Guds vitnesbyrd da han reiste Jesus opp fra de døde og stadfestet Jesu undervisning om sin persons hemmelighet og sin gjenløsergjerning. Jesus fra Nasaret er "Underfull Rådgiver, Veldig Gud" (Jes 9:6). Og kirken bekjenner den Oppstandne, som i nåtid er til stede i den forsamlede menighet, virksom med sitt ord i en tjeners munn (Mt 28:20, 1 Kor 4:1f).

5. Konstantene fra den oppstandne Kristus i apostolatets kirke

Benevnelsen "*embetsutøver*" sammenfatter Nytestamentets mange og billedrike be- nevelser om Kristi delegater i deres gjerning som forvaltere av «Guds hemmelighe- ter» i Kristi sted (1 Kor 4:1f, jf Mt 25:45f). I sentrum står Kristi virksomme nærvær med det fullendte Guds rike som mål. Trofasthet i denne gjerning har sin pris, men nåde- lønnen venter (Mt 5:12).

Benevnelsene tegner bildet av en entydig *traderingsrekke*: Kristi delegater i tidens løp er betrodd den samme himmelske lære inntil dagenes ende. Hva Faderen overga til Sønnen i Jesu skikkelse, er hva Sønnen overgav til sine apostler, og de i sin tur til sine disipler, og slik skal apostolatets kirke i tidens løp være å finne med troverdighet i det ordnede gudstjenestefellesskap (1 Kor 15:1-3, Jud 3). Ved dagenes ende vil Kristus motta hva han overga, og akte alt annet for skrap, som også apostelen gjorde (Fil 3:8).

Apostolatets kirke er forutsigbar og derfor kan vi forestille oss sendelsesrekker gjen- nom kirkens historie. Utelukket er hele veien læreimporter uansett forhold. Sett uten- fra - i forandringenes verden – er denne eksklusivitet dømt til å mislykkes. Sterke mot- krefter er virksomme like fra begynnelsen – og verre skal det bli! Guds ord varslers ikke noen blomstringstid for kirken før dagenes ende. Og likevel er bildet løfterikt og lyst, sett innenfra.

Vi ser i Kristi ord de unike handlinger (el tegn) som begrunner og bevitner den Opp- standnes virksomme nærvær i den forsamlede menighet. Evangeliets rene lære og sakramentene forvaltet slik Kristus befalte, gjør kirken identifiserbar og lokalisierbar som apostolatets kirke. Konstantene *forberedt* i Jesu virksomhet før påskebegivenhe- tene og *stadfestet* med Jesu legemlige oppstandelse fra de døde på den tredje dag. Konstantene er dels *relasjonelle*, dels *institusjonelle*.

Relasjonelle konstanter:

(1) *Guds delegat-vilkår*. Gud krever trofasthet av sine forvaltere. **Eksempler:** Timo- teus, 1 Kor 4:17, Epafras, Kol 1:7f, Antipas, Åp2:13.

(2) *Prestens delegat-posisjon i menigheten*. Den betyr ikke at andre menighetslemme- ne avstår fra et embete de allerede har, men at den mann som er kalt til menighets-

hyrde og innsatt i embetet, han har et annet kall enn de andre. Kall i samsvar med Herrens bud (1 Mos 2), stadfester gjerningen den skapergitte ulikhet mellom mann og kvinne i hvert deres gudgitte kall.

(3) *Disippel-posisjonen*. Kristnes disippelposisjon overfor apostelordets læreutsagn og formaninger er i nåtid den samme som for kristne i aposteltiden. Men blir relasjonene forrykket med nye innsikter og påfunn, går de "løgnens vei", Sal 119:29f (jf den brede og den smale vei, Mt 7:13f, 1 Kor 14:36, 38).

Eksempler: Tykikus og Onesimus, Kol 4:7-9. Jesabel som påstår hun er en profetinne og lærer (didaskēi) og villeder Jesu tjenere, Åp 2:20.

Institusjonelle konstanter

De bevitner Kristi oppstandelse og gjør kirken tilgjengelig og lokalisierbar, her nevnt i kronologisk rekkefølge:

- *Kristus-bekjennelsen*, begrunnet i Jesu undervisning og gitt fra himmelen (Mt 16).
- *Apostolatet og det evangeliske prekenembete*: Dets utøvere forvalter «Guds hemmeligheter» på troskapens vilkår, nemlig evangeliet om Kristi lidelse, død og oppstandelse, løse- og bindemakten, dåpen, Herrens Nattverd (1 Kor 4,1 (jf Mt 10, Apg 2:42).
- *Apostelordets lære*, gitt videre til kirken og samlet i Det nye testaments skrifter – kirkens rettesnor (el kánon).

Disse konstanter i apostolatets kirke ble hørbare og synlige realiteter på Pinsedagen, slik den Oppstandne hadde befalt og lovet.

Diakonateret hører ikke med til kirkens konstanter, men representerer hjelpetjenester, dels av hensyn til apostolatet, dels av hensyn til ulike behov i det gudstjenestelige fellesskap, Apg 6. Snart ble Herrens apostler omgitt av aposteldisipler, som i sin tur innsatte prester/biskoper i menighetene (jf Titus på Kreta, Tit 1:5). Spekulativ er *teorien om en læreutvikling som ender med "institusjonalisering" mot slutten av aposteltiden*.

Det prekenembete som Kristus innstiftet, formerte seg selv gjennom aposteltiden og senere med kall og innsettelse inntil dagens ende. Lukas presenterer den historiske dokumentasjon i Apg 1-16 (merk «vi» 16:16).

Personene hører ikke med til prekenembetets konstanter. En preketjeneste har sin tid, og snart er presten «uttjent» (emeritus) og borte. Saken gjelder deres "embetsgjerning til Kristi legemes oppbyggelse", Ef 4:12. Gjerningen ble iverksatt på Pinsedagen i kraft av Kristi oppdrag og fullmakter, og den skal fortsette med apostlenes etterfølgere i prekenembetet.

Heller ikke formidlingen (el traderingen) er poenget, men *Kristi virksomme nærvær* i den forsamlede menighet (Mt 18:19f). "Den som hører dere, hører meg", Lk 10:16. Med «forsoningens ord» er den oppstandne Kristus virksom med sin Ånd i prekenembetets gjerning, og åpner Guds nåderike for dem som lar seg forlike med Gud (2 Kor 5:19, jf 3:8, Mt 4:17). Derfor må opplæring og prøving gå forut, når menighetene kaller skikkede menn til prester og biskoper for Guds menigheter, 1 Pet 5:1-4.

Nevnte konstanter er hver på sin måte underfulle og unike i sitt umiddelbare forhold til den oppstandne Kristus. Av *grunnleggende* betydning for den kristnes liv er tre handlinger:

- Guds *nådetilsagn* på grunn av Kristi døds fortjeneste, 1 Kor 15:3.
- *Dåpen* "i Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse", Apg 2:38.
- *Herrens Nattverd*, som i brødets og vinens skikkelser gir samfunn (gr *koinonia*, lat kommunion) med Kristi ofrede legeme og blod, og dermed samfunn med Guds kirke i himmelen og på jorden (1 Kor 10:16f).

Denne oversikt begrunner to utsagn om kirkens gudgitte kår på jorden. De har omfattende følger for det menighetsbyggende arbeid:

(1) Kirken lever av de ting som like fra begynnelsen er *enestående* ved kirken (Mt 28:20).

(2) *Guds trofasthet og skapermakt* begrunner Kristi virksomme nærvær i prekenembetets gjerning. Den første trosartikkel - om Opphavet - må følgelig være den viktigste av de tre. De vitner om Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds personer i den ene Guddom, hver i sin gjerning og i herlighet like stor, i majestet like evig (Athanasius pkt 6).

6. Guds forbehold

Gud er virksom med sitt ord, men ikke med gjort gjerning på magisk vis. Gud oppfylder sine løfter med sitt ord, forkynt og formidlet på troskapens vilkår. Samtidig vitner bibelhistorie og kirkehistorie om troløshet, frafall og sjelemord (Joh 8:44, Mt 18:6f). Den sikre grunn er åpenbaringsordets trofaste Gud,

2 Tim 2:13 – Er vi troløse, så er han trofast. Heb 10:23 (11:11).

Eksempler: Etter Gideons død var israelittene atter troløse, **Dom 8:33**. De glemte hva Gud hadde gjort til deres frelse og vendte seg igjen til fremmede guder. "*De løp etter andre folk*", Esek 22:30. Og Jeremias klaget for Gud, **Jer 12:1, 6** - *Hvorfor er alle de troløse trygge? /.../ selv er de troløse mot deg.*

Av bibel- og kirkehistorie bør vi lære at velmente læretilpasninger med håp om den kjappe gevinst er hjertets fall for "*fremmede lærdommer*", Heb 13:9 (Jer 29:8f. Omsatt i praksis, fremstår Herre-ropernes kirkefelleskap, grunnet på falsk åndelighet (Mt 7).

Lærerik er også historien om lutherdommens konfesjonelle enhet, som opphørte ved inngangen til 1700-tallet. Kirkens konstanter ble forvrengt og forfalt, og kirker av Den augsburgske konfesjon ble «lutherske» av formalitet. Første *innsatspunkt* i ødeleggelsen var prestens gjerning som skriftefar og vokter ved Herrens bord. Med krav om sinnsforandring og levnets forbedring - synlig for «levende kristne», ble altergang forbeholdt den kvalifiserte flokk, som bevitnet gjenfødelsen med et hellig liv og levnet i den asketisk-puritansk tradisjon siden Augustin.

Den praktisk-kirkelige løsning under massealtergang er erstattet privatskrifte. Løsningen under en juledagsgudstjeneste i Berlin 1699 bestod i prestens kollektive avløsning *med forbehold* om anger og tro. Konsekvensen ble fra 1850-tallet "*åpen kommunion*", med adgang for alle til å komme på eget ansvar, det vil si uten hensyn til kommunikan-tenes læreenhet i mottagelsen av enhetens sakrament fra enhetens Herre. I Norge ble

kirkerettsregler lagt til side av hensyn til den "folkekirkelige" situasjon. Inderligheten erstattet læreenheten, og det personlige vitnesbyrd kirkens bekjennelse til Kristi ord om gaven han gir i jordiske skikkelser. Altergang på eget ansvar erstattet prestens løse- og bindemakt på Kristi vegne. Frafallet i læren ble tilslørt med lav nattverdfrekvens i sognemenighetens ordninger, alternativt med såkalt «frinattverd» i vennsamfunnets regi, i frihet fra prest og kirkebestyr. Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirkefellesskap gikk i oppløsning innenfra.

«Kirkestriden» mellom talsmenn for konservativ alternativt liberal teologi, dreide seg ikke om konfesjonell lutherdom, men om omskridte ledd i Apostolicum, f eks jomfrufødsel, legemlig oppstandelse, Jesu undergjerninger og annet som krevde en vitenskapelig forklaring.

7. Hva identifiserer kirkens økumene?

Kirkens identifikasjon er konstant: Guds Éne, Hellige Kirke er og blir *apostolatets kirke* like fra begynnelsen inntil Kristi dag. Denne *læreenhet* beror på den rett utlagte Skrift fra dens Herre, Jesus Kristus, gitt videre til kirken med apostelordets lære.

Apostolatets kirke kjennes på det prekenembete som holder fast ved Kristi ord, og derfor bekjenner ham som sann Gud og sant menneske og bringer forsoningens goder under utøvelse av løse- og bindemakt fra ham (Mt 16:15-19, Joh 8:25, 58; 14:23)

Guds Éne, Hellige Kirke er Guds skapelse og Ordets datter og trofaste tjenerinne. Hun er ved dåpen og troen ikledd Kristi hellighet og rettferdighet, og han renser og nærer henne med Ord og Sakrament inntil sin synlige gjenkomst på den ytterste dag (Ef 5). Den oppstandne Kristus ved Faderens nådeside er virksom med sitt evangelium i den forsamlede menighet.

Illustrasjon: 1 Kor 14:34-15:11 (kanskje den strengeste belæring i Nytestamentet). Det økumeniske argument, v 34 a – Likesom i alle de helliges menigheter.

Argumentet forutsetter at apostelen utøver et *apostolat* innstiftet av Kristus, v 36 – Eller har Guds ord utgått fra dere? Eller er det kommet bare til dere?

I sin posisjon som Kristi delegat har apostelen forkynt evangeliet i Kristi sted, v 37f – hva jeg skriver til dere er Herrens bud. Men om noen ikke erkjenner dette, blir han ikke selv erkjent (dvs ikke godtatt av Gud, jf 8:2f).

Saken gjelder frelsens årsak og apostelens gudgitte kompetanse og autoritet, 15:1-5, 11. Et prekenembete oppfunnet av mennesker må vitne falskt om åpenbaringsordets Gud, verdens Skaper og Gjenløser.

Her merker vi oss perspektiv-kombinasjonen på fortid og nåtid. Apostelen begrunner sitt oppdrag med Herrens gjerninger i fortid og nåtid. Hva åpenbaringsordets Gud lærte i begynnelsen, har apostelen overgitt til kirken i fortsettelsen med gyldighet for kirken i nåtid og framtid (jf 1 Kor 1:1f). Apostelordets lære fra Kristus er den rett utlagte Skrift (Herrens bud, v 37, jf 1 Tim 2:13f, 1 Mos 2:18ff). Denne læreformidling fra Herren har Paulus tatt imot og forkynt, slik Skriftene har sagt, 15:3f. Den er menighetens grunnvoll i nåtid, det vil si til enhver tid (jf 1 Tim 2:8ff om innholdet). Dette presiserer Paulus til forsvar for det apostolat som han – i likhet med de andre apostlene, hadde

mottatt umiddelbart fra den Oppstandne, 15:1-11. De kristne blir frelst, «om de holder fast ved det ord» som apostelen hadde forkynte som et evangelium. Siden det ikke finnes noe annet apostolat enn det Kristus innstiftet, med oppdrag og fullmakter fra ham, finnes det heller ikke noe annet evangelium enn det Herrens apostler har gitt videre og forkynt i Kristi sted (Gal 1:6-9).

Henvisningen til «*Herrens bud*» viser til Jesu undervisning for de tolv. Han har utlagt ordene om den førstefødte Adam i 1 Mos 2. Her som ellers gjelder ordene, **Joh 5:46** – *Om dere trodde Moses, skulle dere tro meg, for om meg skrev han*. Den førstefødte Adam er en Messias-profeti om Sønnens gjenløserverk som Guds Tjener i Jesu skikkelse (Rom 5:12ff, Ef 5:20ff, 1 Tim 2). Denne *tydning* – *gitt i fortid* – utelukker senere åpenbaringskilder i nåtid (som om Guds ord er utgått fra oss).

Utelukket er ikke variasjonen i sakssvarende uttrykk, til eksempel i spørsmål om *den adferd som sømmer seg kristne*. Denne frihet med hensyn til sakssvarende adferd eller uttrykk blir indirekte bekreftet i de konflikter og formaninger som møter oss i Nytestamentet. Den kristne frihet opphever ikke den skriftbundne læretradisjon fra Herren, men stadfester den i troens lydighet.

Ukjent for aposteltidens kristne var forestillingen om en miniteologi spredt omkring, nok til kirkefellesskap på tilstrekkelig grunnlag. Denne forestilling var følgelig ukjent også for kirkefedrene og den gamle kirke, og likeså for de lutherske lærefedre. Men forestillingen er typisk for den moderne økumenisme og dens kirkekonstruksjoner.

Til slutt: I apostolatets kirke stiller presten med læremyndighet uten menneskers autorisasjon. Hans lærekompetanse og autoritet består kun i Kristi befalinger og fullmakter, gitt i begynnelsen. Han er som Kristi delegat han skal utøve prekenembetet i menighetens gudstjenestefellesskap, sendt med Kristi oppdrag og med løse- og binde-makt fra ham. Da er Kristus kirkens Lærer på dette sted, og kristne kan med frimodighet samarbeide med sin rettelig kalt prest om nådemidlenes bruk på nåderettens grunn. Annen læremyndighet motsier menighetens sendelse med et prekenembete oppfunnet av mennesker.

Hovedkilder:

Legarth, Peter V: Det apostoliske evangelium og det evangeliske apostolat. = Bang, Erik m fl 1995 s 13-25. 1975-76.

Sasse, Hermann: In statu confessionis. I-II. Gesammelte Aufsätze und Kleine Schriften von... Friedrich Wilhelm Hopf, Hrsgb. Berlin & Schleswig-Holstein.

Hertil kommer mine samlinger og studier i konventikkelstradisjoner.

49. VISITASENES OPPDRAG OG LEGITIMITET

1. Visitasenes gjenreisning krever evangeliske biskoper

Kirkens kjennetegn forutsetter den trofaste formidling av Kristi evangelium eller lære. Denne lærehelhet "er nok" (satis est) til kirkefelleskap og begrunner det pastorale tilsyn (episkopé).

CA 28 sier med adresse til pavedømmets biskoper *hva* rett tilsyn er "etter evangeliet" (her i omfattende mening). Dette tilsyn var allerede foreskrevet i *De sachsiske visitas-artikler*, og iverksatt i løpet av 1527/1528. Filip Melancton førte instruksene i pennen, lojal mot den wittenbergske reformasjon.¹ Artiklene følger Luthers bibelteologiske be-kjennelseslinje, og samme lojalitet kommer til uttrykk i CA 28.

Med visitasene i Sachsen ble bispefyrstenes tilsynsmyndighet *erstattet* med evangeliske "superintendentere" (= overforvaltere el tilsynsmenn). Den visitasordning som hadde forfalt siden tidlig middelalder, ble samtidig gjenopprettet og fornyet. I sentrum for visitasartiklene står ikke kirkens organisasjon, men kirkens læreenhet på nytestamentlig vis.

Det er i første rekke en oppgave for prestene «å være hyrder for den Guds hjord som er hos dere», 1 Pet 5:2. Apostelen Peters formaning gjenspeiler Kristi eksempel, v 2f. Tilsynets kjennetegn er kirkens gudgitte Kristus-bekjennelse og rett som to sider av samme sak. Tilsynet foregår ikke i et kirkerettslig tomrom, men med apostelordets lære som rettesnor (NT). Tilsynet gjelder apostolatets kirke på ethvert sted. Følgelig er kirkens rett i og med kirkens gudgitte Kristus-bekjennelse og prekenembetets gudgitte oppdrag og fullmakter.

I likhet med det pastorale tilsyn, skjer heller ikke bruddet med en vranglærende kirke i et kirkerettslig tomrom. I så fall er begrunnelse og fremgangsmåte overlatt til politikerkjønn og menneskers interessekontroll, og resultatet et *fingert* brudd, det vil si uten den kirkerettslige legitimitet som bekjennelse i nytestamentlige menighet krever (confirmatio, homologia).

Pavedømmet motsatte seg en reformasjon i samsvar med den nytestamentlige tro, gitt kirken i og med apostelordets lære. De evangeliske brøt da gudstjenestefelleskap

¹ «Unterricht der Visitatoren an die Pfarrerherrn im Kurfürstentum zu Sachsen», utg 1528.

Visitasen i Sachsen år 1526 manglet en instruks. Problemer oppstod og året etter ble visitasen avbrutt. Det *kollegiale* moment var enda ikke nedfelt i noe visitasreglement. Melancton fikk oppdraget å formulere en instruks. Den utformet han etter grundige drøftinger med Luther og flere av Wittenberg-teologene, blant dem Johan Bugenhagen. Gjennom Bugenhagens medvirkning under reformasjonen i Danmark-Norge 1536/37. I denne kirkeprovins ble den sachsiske visitasinstruks det kirkerettslige grunndokument. Bugenhagen sørget for et opptrykk i 1538 på tysk, i 1542 på latin – som alle prester forstod. Instruksene ble utgitt første gang på norsk i 1998, oversatt av prost em Per Nielsen.

Kurfyrsten utøvet godkjennende myndighet. Myndighetsfordelingen fulgte oldkirkens synodalrett, senere gjentatt under reformasjonen i Danmark-Norge.

med menigheter i pavekirken. Dette brudd er både begripelig og selvinnsynlig, men ikke uten videre. Vi må forstå *den kirkerettslige legitimitet*.

Kirken ved dens utøvere av prekenembetet har ikke noe Guds mandat til å forandre læren, eller føre tilsyn ved hjelp av lærdommer i strid med den lære som beviselig er gitt kirken i begynnelsen. I så fall innfører man lærdommer uten kirkerettslig legitimitet i kirken. **Da krever apostelordets lære at den påførte splittelse kommer synlig til uttrykk i gudstjenestelige ordninger hvor kirkefelleskap med vranglæren er utelukket.** Slike gudstjenestefelleskap er i samsvar med kirkens bekjennelse og rett. De har kirkerettslig legitimitet fordi de liturgiske ordninger verner om Guds barns nåderett ved å utelukke lærdommer i strid med apostelordets lære fra Skriftens Herre og kirkens Lærer, Jesus Kristus.

Gjenopprettelsen av *det evangeliske prekenembete* var et *faktisk* brudd med læren om biskopenes vigselssuksjon. CA 28 har likevel ingen diskusjon med biskopene om disse ting. Den var overflødig. Fra evangelisk side var det nok å anføre den *bibelteologiske* begrunnelse som gjorde bruddet legitimt, og samtidig oppmuntre pavens biskoper (el kirkefyrster) til å bli biskoper "etter evangeliet". Men ingen gikk over til kirken i den wittenbergske reformasjon.

2. Bispevisitasens gjenreisning

Problemstillingen oppstår med menighetenes og prestenes behov. Når kildene fra etterapostolisk tid ingenting sier om bispevisitas, henger det sammen med to forhold i aposteltiden: *Apostlenes besøkstjeneste* og *menighetens sterke posisjon* ved dens prester (presbytere). Menigheten (el lokalkirken) er det handlende subjekt i Guds universelle kirke.

Ifølge den syriske *Didaskalia* (ca 260/280) var biskopen leder for menigheter i et kirkefelleskap, men uten tilsynsrett over andre menigheter. Bispevisitas er ikke kjent før omkr år 350. Fra tidlig middelalder ble det lagt vekt på biskopens visitas i vestkirken (synoden i Tarragona 516). Medvirkende årsak var *konfirmasjonen*, en oppgave for biskopen. Til tross for at det ble utviklet en omfattende *visitasrett*, forfalt visitasordningen utover i middelalderen da bispeembetet ble politisert og verdsliggjort. Men *klostervisitasene* bestod - siden 1300-tallet i hele Europa. Ved reformasjonens frembrudd var bispevisitasen ukjent for folk flest.

Den wittenbergske reformasjon medførte bispevisitasens fornyelse. Siden 1524 hadde presten Nikolaus Hausmann oppmuntret Luther til å gjenoppta visitasordningen og fornye den. Luther stilte seg avventende (se mere n 2). I Luthers forord til Lille Katekisme, utgitt våren 1529, viser han til biskopene. De hadde latt kirkens undervisning forfalle, og var blitt likegyldige for hvordan folket levde og døde.² Det er lett å påpeke

² LK Luthers forord, 5. SA Luthers fortale, 10.

forfall og forsømmelser. Tidkrevende er gudstjenestelige reformer. De krever den nytestamentlige begrunnelse og motivering.³

Reformatorene hadde et sterkt ønske om å fortsette den episkopale styringsskikk, som var utviklet siden det andre århundre og etter hvert blitt vanlig i kristenheten. Retningsgivende for denne utvikling etter menneskelig rett, var det tilsynsansvar som Herrens apostel betrodde *Timoteus og Titus* for flere menigheter i en region (1 Tim 3:15, 2 Tim 3:16). Fremgangsmåten var kjent for reformatorene gjennom Hieronymus' vitnesbyrd om menighetens praksis i Alexandria.⁴

Reformasjonsfedrene kunne godta datidens kirkefyrster på ett vilkår - at de la vekk "alt narreverk og svindel" og opptrådte som rette biskoper. Men siden ingen biskop gikk over til den evangeliske side, ble pavens biskoper selv årsak til den splittelse som fulgte kirkens reformasjon.⁵ Dermed var de evangeliske fri til å praktisere menighetens kallsrett og ordinere biskoper. Kirkerettens grunnelementer siden aposteltiden var på plass.

Tydelig er kontrasten til den *revolusjonære* linje, representert ved spiritualister og billedstormere. Den wittenbergske reformasjon ble gjennomført i kraft av kirkens bekjennelse og rett, og etter Luthers *pedagogiske* linje: Undervisning først, reform deretter. Denne fremgangsmåte dannet mønsteret i kirkens reformasjon i Danmark-Norge – i vårt land med skrittvis varsomhet.

Fyrstens medvirkning

I følge Luthers forord skal fyrstens medvirkning skje "*av kristelig kjærlighet, for som verdslig øvrighet er Hans Nåde ikke skyldig hertil, men for Guds skyld, evangeliet til beste og de arme kristne i Hans Nådes land til nytte og frelse*".

Melanchton hadde i 1526 utgitt instruksjonen uten Luthers vitende. Den ble derfor utgitt på nytt med noen mindre endringer. I en anmerkning om fyrstens ansvar for kirken sier Luther at fyrsten ikke medvirker «som verdslig øvrighet», men «for Guds skyld». Hvorfor denne anmerkning? Førsteutgaven gjenspeiler allerede hos den unge Melanchton det humanistiske perspektiv på den verdslige øvrighet. Luthers anmerkning gir til kjenne det bibelteologiske perspektiv på reformasjonens kirkerettslige legitimitet og gjennomføring, samtidig som fred og orden blir opprettholdt.

Men hva er fyrstens ansvar i kirkesaker? Det kunne umulig være en privatsak å gjenreise det rette biskop- og visitatorembete. En gjenreisning måtte bero på enighet mellom de berørte parter og skje i ordnede former. "*Gud er ikke uordens Gud, men fredens*", 1 Kor 14:33. Altså er det ikke fyrstens øvrighetsstatus og ordensbehov, men *åpenbaringsordets ordensnorm* som begrunner fyrstens medvirkning som medkristen og bekjenner av den rette lære.

³ Jf Apol 14:1-2, SA C 11:1.

⁴ Tr 62-67, jf 12-15.

⁵ CA 28:78, jf Apol 4:233, 14:4.

Det er i denne rolle Melancton beskriver fyrsten som *Pius magistratus* – from øvrighet. Her var det sammenfall mellom Melancton og Luther. Samme norm var begrunnelsen for Luthers anbefaling til bøhmerne i 1523 - om lekmannsordinasjon (De instituendis ministris Ecclesiae): Det er et særlig lederansvar å fremme saker i fred og fordragelighet.

Reformatorenes samarbeid med fyrsten skjedde med basis i *toregimentslæren*, og med anvendelse av rettsregler siden keiser Konstantin (*bysantinsk kirkerettstradisjon*). Det avgjørende moment er kirkens rett til "*frie synoder*" etter mønster fra menighetssynoden i Jerusalem, Apg 15. Kirkens bekjennelse og rett i den apostoliske kirke- og læretradisjon medfører at utøverne prekenembetet kan samles i «frie synoder» med *lovgivende* og *utøvende* myndighet. De har rett og plikt til å fatte lærevektak i samsvar med apostelordets lære fra kirkens Herre, og dermed avvise vrang lære. Denne erkjennelse lå til grunn for den læremyndighet som ble utøvd under de første økumeniske konsil i Nicea år 325. Keiseren hadde *godkjennende* myndighet. I den lokale menighet lå den *iverksettende* myndighet.

Luthers begrunnelse *utelukker* fyrstens status som "kongelig erkebiskop" (summus episkopos). Denne selvbestaltede posisjonering tilhører preussisk kongeideologi fra tidlig på 1800-tallet. Den begrunnet statsmaktens *unionistiske* kirkepolitikk, i tråd med enevoldskongens *uinnskrenkede* myndighet over de gudstjenestelige ordninger hos lutheranere og reformerte.

Denne kongeideologi var allerede lovfestet i Danmark-Norge i Kongeloven år 1665. Den ligger til grunn for den enevoldsrettslige tolkning av Grunnlovens pgf 16 fra 1814. Kombinasjonen kongelig erkebiskop og *uinnskrenket* enevoldsmakt begrunnet Kirkeregjeringens unionistiske resolusjoner. I denne tolkningstradisjon fikk statlig kirkejus status som «gjeldende kirkerett» i et kirkerettslig tomrom. Kirkens bekjennelse ble innordnet allmenntjenesten, og kirkens rett neglisjert.

Hva er visitasens kirkerettslige legitimitet?

Spørsmålet gjelder embetslæren og har omfattende karakter. Visitasen omfatter kirkens bekjennelse og rett i menighetens praksis. Visitasens kirkerettslige legitimitet sammenfaller med menighetens gudgitte sendelse og prekenembetet mandat og fullmakter i apostolatets kirke. Dermed er visitasens legitimitet gitt med Kristi dåpsbefaling til apostlene og deres etterfølgere i prekenembetets gjerning (Mt 28).

Altså er hverken prekenembetet eller visitasen forankret i øvrighetsfunksjonen, men i den kirkerettslige kontrakt som inngås mellom hjem og menighet når barn døpes, representert ved barnets foreldre og faddere, og kirken representert ved forrettende prest. Løftets innhold bestemmer visitasens innhold. Når kristne med bruk av kallsretten gjenoppretter det evangelisk-lutherske gudstjenestefellesskap, står de overfor oppgaven å gjenopprette katekumenatet og visitasen.

Da Kongens embetsverk ble utviklet fra 1600-tallet av, ble menighetens kallsrett fortrengt og sogneprestene fikk en sentral rolle. Kirkeretten ble forvekslet med kongelige

resolusjoner og forvekslet med Norges Lover. I strid med kirkens bekjennelse, ble geistlig og verdslig myndighet sammenblandet, og prestens gjerning forankret i øvrighetsfunksjonen. Noe lignende skjer med prekenembetet forankret i en parlamentarisk kirkeorganisasjon under demokratisk kontroll. Med læretilpasninger forfaller også bispevisitasen til kontroll av prestens kontorhold, hyggelige møter med folket og et visittasmøte om menighetens virksomheter.

Påstanden om luthersk embetslære forankret i øvrighetsfunksjonen finnes ikke belagt i den senere lutherdom på 1500-tallet, verken hos den kirke-rettslærde Tileman Hesshusius eller andre. Tvert imot. Deres grenseoppganger var svært så tydelige overfor den embetslære som man fra enkelte hold har villet tilskrive Luther.

Hvordan forstod man fra luthersk kirke øvrighetens legitimitet i kirkesaker? Her får det være nok med noen eksempler, nok til å belyse ringvirkninger fra den wittenbergske reformasjon i de nordiske kirkeprovinser.

Luther observerte med atskillig skepsis fremveksten av fyrstelige konsistorier for kirkesaker. Da byrådet i Erfurt i 1536 forsøkte å forvise rettelig innsatte prester, innskjerpet han at prestene er Kristi tjenere - ikke fordi de var kalt av rådet, men fordi de var salvet av Ånden og kalt av kirken. Samme grenseoppgang møter oss under reformasjonen i Danmark-Norge.

Et eksempel er allerede den kroningsliturgi som Johan Bugenhagen forrettet, da Christian 3 og Dorothea ble kronet i København den 12. august 1537. Det var den første kroning av en luthersk monark i Europa. Kongen og dronningen med rådsherrer var lutheranere av overbevisning. Avgjørende for dem var forholdet til det prekenembete som Kristus innstiftet med mandat og fullmakter til hans delegater prest og biskop.

Et kjernepunkt er forskjellen mellom «Kongens ordinans» og «Kristi ordinans», som representerer to myndighetsområder av ulik art. Fra luthersk side var øvrighetens legitimitet i kirkesaker klar: Den øvrighet som gjør kirkevedtak i strid med kirkens bekjennelse og rett, mangler legitimitet i kirken og trer ut av den rettroende kirkes fellesskap. Og sett fra øvrighetens side, var det lutherske bispeembete et fullmyndig *tilsynsembete*. Det var i samsvar med biskopenes identifikasjon. De var seg bevisst å utøve en tilsynstjeneste begrunnet i Guds befaling, og å etterfølge Timoteus og Titus i deres kall. En ny biskop, kalt av fyrsten med stiftssynodens og stendenes samtykke i kirkens navn, var "ved guddommelig vilje denne kirkes superintendent".

Ved kirkens reformasjon ble det lutherske (el evangeliske) bispeembete formidlet til alle de nordiske land etter mønster fra tyske kirkeordninger. I Danmark-Norge skjedde dette ved *Johannes Bugenhagen*, sogneprest i Wittenberg og Luthers talsmann i København under kirkens reformasjon. Om bispeembetets motivering heter det i Kirkeordinansen fra 1537, at *biskopene "skal holde denne reformasjon i kirken ved makt"*.⁶ Men det hører også med til forhistorien at *Hans Tausen* i sin reformatorgjerning vigslet

⁶ Ellingsen 1990, 94.

prester uten *kongelig* myndighet og i strid med Romerkirkens suksesjonsteori om biskoper og offerprester.

I samsvar med toregimentlæren ble samarbeidet mellom de to myndighetsområder regulert i lovfestede former. I praksis forutsetter samarbeidet et kirkefelleskap hvor prester og biskoper utøvere den geistlige myndighet i frie synoder etter mønster fra Jerusalem-synoden (Apg 15) og oldkirken. Det gikk ikke slik.

Så vender vi oss til Sverige-Finnland. Et tiår etter Uppsala-møtet i 1593 (en bispesynode) begikk kong *Karl X* et overgrep. Han hadde utestengt Stockholm-prester fra kirkehusene i hovedstaden, og dermed grepet inn i deres prestegjering. Da skrev erkebiskop *Olaus Martini* (erkebiskop fra 1601) til riksrådet "*vad för stora synder den bedriver, som sätter en oskyldig prästman ifrån sitt ämbete och sin församling*". Videre: "*En världslig konung och herre skulle icke taga till godo, om någon handlade så med hans legater*." Den som avsetter en prest, "*vill stoppa munnen till på den Helige Ande*". Den som tar rettskafne prester fra menigheten, "*uppväcker över sig många gudfruktige människors suckan och hjärtliga klagan*", hvilket leder til Guds hevn over den som frigriper seg på embetet.⁷

Til slutt:

Statlig maktmisbruk og geistlighetens unnfallenhet skulle med tiden medføre den lutherske kirkes ødeleggelse i en rekke land. I denne prosess ble kirkeretten humanisert i den filipistiske tradisjon. Ødeleggelsen var særlig effektiv hvor den ble drevet frem av "kirken selv". Den artet seg i Norge som et samarbeid mellom Bispemøte og Kirkeregjering, når hensynet til allmenntjenesten krevde bruk av uinnskrenket enevoldsmakt over kirkens gudstjenestelige ordninger.⁸ Uten frie synoder var det evangelisk-lutherske gudstjenestefelleskap utlevert til et kirkerettslig tomrom, og - uten legitimitet i kirkens bekjennelse og rett - prisgitt statlig rettsoverhøyhet, som regel i allianse med folkesuvereniteten i en kirkeorganisert råds- og møtестruktur. I sitt forhold til «overordnet» myndighet kunne presten agere kongens embetsmann eller kommissær. Biskopens kollatsbrev – opplest ved innsettelsen – ble tvetydig, og visitasene forfalt til kontroll av lojalitet og embetsplikt mot «kirkens ordninger».

⁷ Sit Jonsson 1994, 23f.

⁸ Fremgangsmåten medfører avgudsdyrkelse, FC SD 10: 11 og 14.

50. DET LUTHERSKE LÆREMØNSTER OM STIFTS- BISKOPER

Apostlenes tilsyn med menighetene ble mot slutten av aposteltiden overtatt av aposteldisipler, blant dem Timoteus og Titus. Etter hvert ble biskop-tittelen forbeholdt den prest som var betrodd tilsynet med flere menigheter i et område (jf bispedømme el stift). I en overgangstid ble bispetittelen brukt om lederen for menighetens prestekollegium.

Eksempel: Sendebrevene til "engelen" for hver av de sju menighetene, Åp 2-3. Adressatene gjenspeiler biskopens tilsyn med kirkens læreenhet *i kraft av Kristi lære, mottatt fra Herrens apostler*. I likhet med dem har heller ikke biskop noen selvstendig læremyndighet i kirken. Jf Jerusalem-synoden, Apg 15.

Begrepsglidninger

Den allmenreligiøse og urgamle forestilling om suksesjonsrekker og deres betydning for fellesskapet påvirket biskopens tilsynsansvar. Begrepsglidninger skjedde, og i likhet med enhver religionsimport virket også denne med kirkeomdannende kraft. Med stor konsekvens fulgte læren om vigselssuksesjon: Biskopens vigsling til presteembetet ble det nødvendige vilkår for embetsnåden. Uten den ville preste-tjenesten være uten virkekraft (jf 1 Tim 4:14, 2 Tim 1:6). Biskop *Cyprian* i Kartago (d 258) trakk konklusjonen med sin teori om *bispekollegiet* som "overordnet" myndighet i kirken. Men hvem skulle være bispekollegiets leder?

Biskop *Stefan* i Rom (254-257) tilskrev seg selv posisjonen som "primatus" blant biskopene, og begrunnet det med rekken av bispevigslere på "Peters stol" (cathedram Petri). Stefan krevde biskopenes lydighet og innsatte på eget initiativ biskoper i Gallia og Spania. Det møtte motstand, især i den orientalske kristenhet.

Betegnende for situasjonen er et brev fra *Hieronymus* (340-420) til biskop Evagrius i Antiokia. *Martin Luther* utga brevet i 1538, og minner i forordet om at det enda ikke fantes noen erkebiskop, patriark, primas eller metropolit (synonym ordbruk), langt mindre noen pave eller høyeste biskop i kirken. Biskopene var likestilte, og (etter goddommelig rett) ingenting annet enn hva prestene var.⁹

Mot slutten av 300-tallet var det fremdeles nødvendig å innskjerpe forpliktelsen på apostolisk læretradisjon, stilt overfor gnostisismen. *Gnostikerne* (av gnosis = innsikt) påberopte seg en åndelig og hemmelig tradisjon fra Jesus og hans innerste disippelkrets. De påstod at de med sine evangelier og apostelbrev formidlet Jesu *egentlige* frelseslære, til forskjell fra kirken med den bevitnede Jesus-historie i sine evangelier og apostelbrev. I denne kamp ble biskopens tilsynsgjerning avgjørende for utfallet.

Ignatius av Antiokia (ca 35- 107) brukte predikatet "*katolsk*" (= allmenn) i brevet til Smyrna (8). Med denne kirkebeskrivende benevnelse innskjerpet han menighetens

⁹ Jf SA B 4:9; Tr 18, 62.

samling om sin biskop (prestekollegiets leder): *”Der hvor biskopen viser seg, der skal også menigheten være, liksom den katolske kirke finnes der hvor Kristus er”*. Utsagnet viser til Kristus-representasjon i kraft av embetsutøverens oppdrag og fullmakter som Kristi delegat.¹⁰ Den universelle kirke er å finne der hvor lokalkirken samles om den lære som beviselig er gitt kirken i begynnelsen. Kirken er katolsk i betydningen *rettlærende*, brukt om kirkens *utbredelse i tidsløpet*.

Senere ble ”katolsk” også brukt om den rettlærende kirkes *geografiske* utbredelse, og fra begynnelsen på 300-tallet supplert med *”apostolisk”* for å markere kirkens utbredelse i tidens løp. Dette kirkepredikat tydeliggjør kirkens læreanliggende siden aposteltiden, fremdeles med front mot sekteriske samlinger med påstand om å formidle en dypere innsikt enn apostelordets lære.

Kirkefedrene påpeker en historisk kjensgjerning: De biskoper som fulgte etter apostlene og disiplene deres, kjente ikke til noen annen kirkelære enn den som er gitt kirken i apostlenes skrifter. Denne læreformidling ble innskjerpet allerede i aposteltiden. Det finnes ikke noe annet evangelium enn «Kristi evangelium», Gal 1:7 (jf Joh 17:20, 1 Kor 14:37-15:11 osv).

Illustrasjon: Biskop **Ireneus** av Lyon (c 130 – c 200): *”Hvis apostlene hadde hatt kjennskap til skjulte hemmeligheter /.../ ville de fremfor alt ha overlevert disse hemmeligheter til dem som de endog betrodde menighetene til”* (Adv haer III, 3). - *”Da altså /.../ den apostoliske tradisjon er og forblir i kirken, så vil vi vende tilbake til beviset fra apostlenes skrifter”* (samme 5).

Her viser Ireneus til den forkynnelse og undervisning som trofast overgir apostlenes bibelutleggelse fra Kristus, om sin person og sitt verk. Dette gjør Ireneus med front mot gnostikernes «skjulte hemmeligheter», som forakter skriftbevis og underkjenner den lærekompetanse og autoritet som apostelordet har i kraft av Kristi mandat og fullmakter, og utrustet med Åndens gaver mer enn andre kristne. Uttrykket «skjulte hemmeligheter» danner motsetningen til de «hemmeligheter» som apostelordet formidler. De har vært skjult fra evighet, men åpenbart i og med Kristi person og verk, slik Skriften vitner om ham.

Det wittenbergske læremønster

Gjennom Johannes Bugenhagens virksomhet ble det wittenbergske læremønster om biskoper lagt til grunn for de nordtyske kirkeordninger allerede på 1520-tallet, og senere formidlet gjennom kirkens reformasjon i Danmark-Norge og Sverige-Finland. Fra tysk hold overtok man den synonyme ordbruk biskop, superintendent (latin) og ordinarus el ordinator - alltid med den begrunnelse at tilsyn (episkopé) er *nødvendig* i kirken. Her er det ikke biskopembetet som begrunner tilsynet, men *tilsynet som begrunner biskopembetet* – aldri omvendt.

Guds kall gjennom kirkens kall som gjør forskjellen mellom prest og lekfolk. Det er Guds kirkeorden. Følgelig må ingen kristen på eget initiativ preke og utdele sakramen-

¹⁰ Lk 10:16, Mt 10:40, 28:20, 1 Kor 4:1f, 15:1-3, 1 Tess 2:13, osv. Jf «engelen», Åp 2-3.

tene offentlig. Når man graderer og fordeler embetsutøvernes arbeidsoppgaver og virkeområder, skjer det med hjemmel i "menneskelig" rett. Siden kirkens ordinerte tjenere innehar det *samme* prekenembete, har apostelordets lære *samme* gyldighet for hver og en av dem.

I lydighet mot apostelordets lære fra Kristus samarbeider alle i Guds kirkeorden – «sømmelig og med god orden», 1 Kor 14:40 (jf Kol 2:5). Denne regel krever et overordnet tilsyn med prestene i flere menigheter. Mønsteret i dette tilsyn er altså gitt med apostlenes og aposteldisiplenes tilsyn - deres *episkopé*.

Ingen har krav på noe embete i Guds kirke. *Timoteus* ble *pålagt* tilsyn med Efesusmenigheten, og *Titus* ble *pålagt* tilsyn med menighetene på Kreta. I tråd med dette grunnmønster stadfestet *Nicea-konsilet (år 325) metropolittens oppgave* - å ordinere tjenere (embetsutøvere). *Det samme gjorde de gammellutherske ordninger*, når prestene delegerte ordinasjonsmyndighet til en annen prest. I samsvar med aposteltidens praksis, blir en prest kalt til å føre tilsyn med prestene i et område. Den gammel-lutherske kirkeidentitet er ingen ny kirke, men den gamle kirke i skriftbunden læretradisjon fra Herrens apostler.

Det geistlige tilsyn (el hyrdeomsorg - poimenæ) begynte med Kristi utsendelse av sine utvalgte apostler med oppdrag og fullmakter fra ham som er kirkens "hode" og «overhyrde» (1 Pet 5:4). Hans hyrdegjerning i tjenerskikkelsen begrunner embetsutøvernes tilsyn med ham til eksempel i den menighet som er dem betrodd. Det står prestene fritt å delegere ansvarsoppgaver til sin biskop. Den fullmakt de gir ham, er en virkelig, åndelig fullmakt i kirkens *kristokratiske* struktur.

Formaningen "*vær lydige mot dem som veileder dere, og rett dere etter dem*", Heb 13:17, gjenspeiler livet i den apostoliske læretradisjon, hvor døpte lærer å holde alle Kristi befalinger (Mt 28:20). Det er ikke den sosiale posisjon som her begrunner en kristens lydighet, men *apostelordets lære fra Kristus og Faderen*. Samme begrunnelse gjelder prestenes forhold til biskopens kompetanse og autoritet. *Begrunnelsens kilde gjør forskjellen mellom* lydighet i kirkens kristokrati og den lojalitet og kollegialitet man skylder hverandre i virksomheter er et produkt av menneskers samhandling.

Guds kirke har ingen organisasjons- eller ledelsesteori. Her er normen gitt med den inkarnerte Guds Sønn i Jesu tjenerskikkelse, som av fri vilje og for vår frelses skyld underordnet seg Faderens vilje, lydig til døden på korset. Han er mønsteret i døptes kalt til å tjene Kristus med ham til gave, og elske hverandre likesom han har elsket oss i selvhengivende kjærlighet, enhver i sitt kall. Denne hengivne tilbakemelding viser seg i livets vitnesbyrd, som lar andre ane Kristi virksomme nærvær i den troendes liv (jf 1 Pet 2:21ff, 5:1-4).

Det merkes også når en prest eller biskop får nåde til å utføre prekenembetet i Kristi etterfølgelse, og lide for det, eller motsatt – erkjenner fall og feil og skværer opp i lydighet mot Kristi ord. Med livets vitnesbyrd er de eksempler for andre kristne, som

lærer av dem å holde alle Kristi befalinger uten forbehold. De hører Overhyrdens stemme og følger Ordets regel, viktigere enn personen.¹¹

Unntakssituasjonen – vranglærende biskoper

Det er ingen kristenplikt å motta den prest som biskopen har ordinert, men det er biskopens plikt å ordinere den mann som menigheten kaller.¹² Guds ords bekjennere har rett og plikt til å kalle og innsette prester med håndspåleggelse og bønn. Da handler de ikke vilkårlig i et kirkerettslig tomrom, men i samsvar med *guddommelig* rett. Denne kallsrett skal utøves med Guds ord inntil Kristi komme i synlig herlighet. Men om biskopen ordinerer en ulv, kan kirken avsette vedkommende, og i hans sted innsette en som er skikket til å utøve embetet.¹³

Reformasjonshistorien illustrerer den unntakssituasjon som oppstår når biskoper lærer og handler i strid med Guds Ord (CA 28). Tilsynet opphører. Først avskrev man sin troskap og lydighet mot pavedømmets kjetterbiskoper. Deretter fordrev man dem og innsatte rettskafne biskoper (superintendenter) i deres sted, etter regelen, **Jes 48:20** – "*Dra ut av Babel!*"¹⁴ Dermed brøt man med den antikristelige villfarelse om prestenes embetsnåde betinget av biskopens håndspåleggelse i suksesjonsrekker tilbake til apostelen Peter. Med bruddet opphørte biskopenes *jurisdiksjon*, det vil si anvendelse av kirkelovene.

Viktigere enn det romersk-katolske bispeembete er det evangeliske presteembete, bevart og gjenreist som et tilsynsembete i dets nytestamentlige skikkelse. Tilbake står apostolatets kirke, samlet om Ord og Sakrament under Kristi herredømme.

Hovedkilder: Martin Luthers "De instituendis ministris Ecclesiae" (Om innstiftelsen av Kirkens embete. År 1523.

Konkordieboken: Tractatus de potestate et primatu papae (Traktaten om pавens makt og overhøyhet), Schmalkalden 1537.

¹¹ Joh 10:4. Jf 1 Kor 4:1, 10:16, 2 Kor 5:20 osv.

¹² En regel i kanonisk rett fra den gamle kirke, iflg prof. Kauko Pirinen, oppl ca 1977.

¹³ Mt 7:15. Jf Fil 3:2, 1 Kor 14:29, 1 Joh 4:1, Åp 2:21 os. Jf diakonen, 1 Tim 3:10.

¹⁴ Jf Mt 24:16f, Apg 19:9, 2 Kor 6:17, Rom 16:17, Åp 18:4, osv.

51. DE GAMMELLUTHERSKE KIRKEORDNINGER

Kilden til de gammellutherske menighetsordninger (agender) er *menighetens kallsrett* i følgende handlingsmønster:

Menigheten velger prest – alternativt det kirkeorgan som er betrodd valgretten. Biskopen blir innkalt for å stadfeste valget med bønn og håndspåleggelse. Da er ikke poenget biskopens medvirkning, men *den gudstjenestelige innsettelse*. Den stadfester kallet og overgir ordinanden til Guds nåde. Dette var gammelt nytt. Ordningene *gjenopprettet* den praksis som ble nærmere utformet etter aposteltiden - og senere på Nicea-konsilet år 325.

Kall og innsettelse markerer at ingen tiltar seg prekenembetet på egen hånd. Menighetens kall til prekenembetet er Guds kall gitt til kjenne i en liturgisk-rettslig handling. Her er kirkens Herre, den oppstandne Kristus, til stede, virksom med sitt ord.¹⁵

Her er den forsamlede menighet *apostolatets* kirke hvor kirkens Herre bestemmer innholdet i prekenembetets oppdrag og fullmakter. Menighet og prest samarbeider om nådemidlenes bruk, forvaltet på Kristis vilkår, og er på dette gudgitte vilkår apostolatets kirke. Kristi vilkår kommer til uttrykk i *skriftlesningene*. Presten i menigheten er betrodd et offentlig hyrde- og læreembete med Guds ord og sakramenter i Kristi sted, forvaltet med løse- og bindemakt fra ham.

Eksempler: 1 Tim 3:1-6, Tit 1:7-9, Apg 20:17-32 og 2 Tim 4:1-5.

Under innsettelse (installasjon) i ny tjeneste benyttes som regel andre tekster, t eks 1 Pet 5:2-4, 2 Kor 3:4-8, 5:17-6:1 og Mt 28:18-20.

Ordinator spør ordinanden om han bekjenner kirkens tro, og bruker dåpbekjennelsen – den apostoliske trosbekjennelse – i spørsmåls form. Deretter følger spørsmålene:

Tror du at hele Den Hellige Skrift er Guds inspirerte ord, som kan gjøre menneskene vise til frelse ved troen på Kristus Jesus, og nyttig til opplæring og tilrettevisning, til rettledning og fostring i rettferdighet?

Tror du at den Hellige Skrift er Guds kirkes regel og rettesnor, så du kan stadfeste og bevitne kirkens hellige tro med den rett utlagte Skrift fra dens Herre, og derfor istemme bekjennelsene i Konkordieboken fra år 1580?

Vil du forsvare kirkens gudgitte tro mot alle de villfarelser som er forkastet i Den Hellige Skrift, og derfor avvist i Konkordieboken?

Vil du leve gudfryktig og rettskaffent, til et forbilde for andre?

Et spørsmål som forplikter ordinanden på «vår kirkens orden» har ikke plass i en ordinasjonsliturgi hvor løftet gjelder utøvelsen av prekenembetet i Guds kirkeorden.

Hvordan blir prekenembetet *overgitt* til ordinanden? Det skjer under menighetens forbønn. Denne handling har karakter av overgivelse og utskillelse. Ordinanden *over-*

¹⁵ CA 14 lat tekst: "rite vocatus" – rituelt kallet. Tysk tekst: "ordentlicher Beruf" – det vil si "i overensstemmelse med fastlagt sedvane", her den liturgisk-rettslige sedvane. Det faste moment er gitt med oppdrag og fullmakt: Joh 20:21-23, Mk 16:15.

gir seg og blir utskilt til tjeneste for Gud, med bønn om at Gud Den Hellige Ånd må være med ham i tjenesten, og Gud være virksom med og Ord og Sakrament i våre liv.

Forbønnen skjer etter apostolisk skikk med håndspåleggelse ved ordinator og seks prester (presbytere), altså til sammen sju.

Sjutallet betegner den helhet som består i Guds Ene Hellige Kirke, som her på jorden kjennes på det gudstjenestefellesskap hvor Gud er virksom med evangeliet og sakramentene, slik Kristus har befalt. Menighetene er hver for seg handlende subjekter i Guds universelle kirke.¹⁶

Det skal fremgå av *overdragelsesordene* **hva** som overdras, **hvem** kilden er og **hvilke** fullmakter det er tale om. Under *forbønnen* kneler ordinanden, men han kan også legge seg nesegrus med utstrakte armer, en skikk fra den gamle kirke. Billedspråket taler for seg om overgivelse til disposisjon for kirkens Herre.

Eksempel: (Ordinator:) "I samsvar med Herrens bud har vi nå på Guds vegne stadfestet ditt kall, ved behørig prøving, og med bønn og håndspåleggelse etter apostolisk skikk. Og i henhold til det oppdrag vi har fått fra /.../ menighet, overgir vi deg nå prekenembetet i kirken, med kirkens fullmakt til å forkynne Guds Ord, å løse og å binde synder, samt forvalte de hellige sakramenter i samsvar med vår Herres Jesu Kristi innstiftelse - i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn."

Deretter følger prestenes "amen", lesning av 1 Pet 5:2-4, ordinators sitat fra 1 Kong 19:7, tiltredelsessang og Nattverdets Liturgi.

52. EN «SIDEORDNET MENIGHET» HVA ER DET?

Kravet om et rettsvern for "sideordnede menigheter" kan føres tilbake til grev *Nikolai von Zinzendorf* (1700-1760). Hans visjon for kirken i endetiden var gjenreisning av "den apostoliske menighet", det vil si «filadelfiske» sammenslutninger *innenfor* "konfesjonskirken". Variantene er kjent under benevnelser som "vennesamfunn", "brødreresocietet", "forening", "forsamling", «menighet» o.l.

Radikalpietistene protesterte og fremsto som rene menigheter uten et ordnet nådemiddelfellesskap og uavhengig av territorialmenighetens ordninger (sognemenighet). Snart ble de omtalt som "separatister". Senere ble samme benevnelse brukt om dem som brøt med de gamle folkekirker (landskirker) og gjenopprettet gudstjenestefellesskap, blant dem også lutheranere. Med unntak av konfesjonelle lutheranere var begrunnelsen læreenhet, men trosfellesskap på inderlighetens grunn

¹⁶ Åp 1:11-13, 17f, N kap 2:1 – går omkring midt iblant de sju gygne lysestakene.

Kirke og/eller menighet?

Zinzendorf betraktet "kirke" og "menighet" som størrelser av ulik art. Denne betraktningens måte ble ført videre i ny-evangeliske gruppevirksomheter, mest kjent under benevnelsen "lavkirkelige" under parolen "i kirken, men ikke under kirken". Fremdeles betrakter man – lik Zinzendorf - den kirkeorganiserte virksomhet som rammeverk om troendegruppen i en sideordnet sammenheng med krav om øvrighetens rettsvern.

Zinzendorfs begrunnet rettsvernet i et gjensidig *nytteforhold*, og da med argumenter som appellerte til allmenntytens behov for ro og orden, toleranse og samvittighetsfrihet. Samtidig oppfattet han seg selv som representant for den konsekvente reformasjon, som virkeliggjør hva en kirke ikke er eller kan være.¹⁷ Ved å betrakte øvrighet og brødre menighet i et gjensidig nytteforhold kunne han argumentere for borgersamfunnets eller troendesamfunnets nytte alt etter behov.

I den *filadelfiske* sammenheng fremstilte han prestens gjerning som en *øvrighetsgjerning*. Logisk sett måtte han tildele presten denne rolle, for ellers ville sideordningen bortfalle og predikant og vennsamfunn fremstå som prest og menighet. I denne betraktningens måte forsvarte Zinzendorf prestegjeringen *for så vidt som* den medvirker til folkets oppseding og formidler de ord og sannheter som er omvendelsens vilkår og vekkelsens mulighetsbetingelser.

I den *borgerlige* sammenheng opptrådte Zinzendorf vennlig overfor prest og kirke og verdsatte prestens folkepedagogiske betydning. Da betraktet han den kirkelige virksomhet som et borgerlig anliggende, og bandt presten til rollen som morallærer for dømte hedninger i en forvaltningskirke underlagt statlig rett. Her utøver presten myndighet fra "overordnet", statlig myndighet, som på sin side trenger kirkens støtte til samfunns moralen. Dermed fremstår presten som nådemiddelforvalter i lovlige, korrekte former, vel å merke uten nådemiddelforvaltning i egentlig mening, siden kirkens legitimitet i den filadelfiske betraktningens måte består i samfunnsnyttens.¹⁸

Analogibeviset «jødekirken»

Til sitt forsvar viste Zinzendorf til Jesus og apostlene, som unnlot å bryte med "jødekirken". Konklusjon: Vi blir værende "i kirken" til vi blir kastet ut, eller døden skiller oss ad. Tankegangen opphever de apostoliske bruddformaninger og fremstiller Kristi kirke sin en analogi til "jødekirken". Selv om en analogi ikke beviser noe som helst, oppfyller den her hensikten: Å forebygge den situasjon da troendegrupper - på grunn av omstendighetenes tvang, ser seg nødt til å agere kirke, det vil si konfesjon. I så fall ville hensikten gå tapt i samme øyeblikk som forskjellen på "jødekirke" og vennsamfunn ble opphevet.

Den filadelfiske tradisjon prioriterer brodersamfunn (filadelfia) fremfor læreenhet, må derfor avvise læreenhet som vilkår for gudstjenestefellesskap på kirkens ubeskårne

¹⁷ Aalen 1952, 69 n 58; s 75 n 75; s 86f n 94-95; samme 1966, 374-377.

¹⁸ Samme 1966, 384.

grunn. Det er en prioritering av kirkepolitisk art. Bekjennelsestro lutherdom bekjenner i bibelsk mening (homologi), og praktiserer Guds kirkes rene kjennetegn under utøvelse av løse- og bindemakt i prekenembetets gjerning. Kirkens uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære samler kristne på kirkens grunn. Utelukket er en sideordnet kirkestruktur.

Kirkeredder-visjonen og nødsargumentet

Kombinasjonen troendegruppe og borgersamfunn lot den *åndeliggjorte* apostolisitet demonstrere sin evne til fornuftsbegrunnet tilpasning under skiftende forhold. Begrunnelsen ble gitt dels med kirkeredder-visjonen, dels med nødsargumentet.

Kirkeredder-visjonen: Kirkens åndelige integritet skulle reddes gjennom troendegruppens misjonsvirksomhet med forventninger om den folkevekkelse (el landsvekkelse) som skal gjøre endetiden til en ny storhetstid for "apostoliske" menigheter. Da skal nådegavene atter blomstre i den filadelfisk forbrødring etter mønster fra Korintmenigheten.

Nødsargumentet: Kirkens mangler og forfall ble troendegruppens alibi for fortsatt virksomhet innen det kirkeorganiserte rammeverk: Kirken trenger oss på grunn av nøden i kirken. Og omvendt: På grunn av nøden i kirken, har vi vår misjon i kirken. Altså fortsetter vi vår virksomhet som før. Når man viser til alternativet «den rene menighet» overser man det nytestamentlige anliggende: Kirkefelleskap på kirkens ubeskårne grunn, lagt i begynnelsen.

Begge argumentasjonsrekker legger avgjørende vekt på *hensikten*. Svakheten er sirkelbeviset, som med påstått uavhengighet tilslører den faktiske avhengighet av medvirkning i kirkefelleskap med rom for vrang lære i gudstjenestelige ordninger.

Zinzendorf la avgjørende vekt på hensikten: Filadelfiske sammenslutninger skal være det "indrekirkelige" alternativ til den kirkevirksomhet som troendegruppen vedkjenner seg i formaljuridisk mening. Med Jesus og apostlene i «jødekirken» som analogibevis, fortsatte sin medvirkning i øvrighetskirken (el folkekirken). Zinzendorf forsterket hensikten med Jesu ord om «saltet» (Mt 5): Det gagnar "Guds rike" når kristne virker lik saltet i den "religion" de står i.

Benevnelsene jødedom, kirke og konfesjon er i denne betraktningssmåte benevnelser på samme virkelighet under *lovens* herredømme. Dermed fremstår det "indrekirkelige" alternativ med status som et særlig uttrykk for evangelisk frihet og innsikt.¹⁹

Det filadelfiske prosjekt skjer under dekke av kirkekritikk. Dens kilde er ikke apostelordets lære om kirkefelleskap fra Skriftens Herre, men den hensiktmessighet som ivaretar allmenntjenesten. Dette motiv har det filadelfiske prosjekt felles med pietismen og den liberale teologitradisjon.

¹⁹ Aalen 1952,124. Samme1966,386; se n 270, N n 259ff.

53. GUDS UTVELGELSE EN BEVITNET HISTORIE

Det lille israelsfolket ble utvalgt av Gud til å være Guds eget *eiendomsfolk* blant folkene. Denne utvelgelse hørte med i Guds frelsesplan for en fallen verden, okkupert av Guds fiendemakter, synd, død og djevel. Guds løftepakt med Abraham gjaldt den kommende Messias av hans ætt, han som skulle være Guds velsignelse til alle folk.

1 Mos 12:3b – i deg skal alle jordens slekter velsignes (18:18 osv).

Utvelgelsen av Guds folk i den gamle pakt

Israelsfolket ble ikke utvalgt på grunn av fortrinn eller kvaliteter fremfor andre folk. Årsaken var utelukkende Guds godhet og nåde (jf 5 Mos 7:7, 9:4-6). Løftepakten med Abraham var en nådepakt: Gud påtok seg plikten til å oppfylle løftet; folket ble gitt retten til å motta oppfyllelsen av nåde.

Guds eiendom står til Guds disposisjon. Guds *eiendomsfolk* skulle være Guds redskap i hans frelsesplan. Utskilt til et redskap for Gud, skulle folket være et hellig folk for Herren.

5 Mos 7:6 – et hellig folk er du for Herren din Gud; deg har Herren din Gud utvalgt av alle de folk som er på jorden, til å være hans eiendomsfolk. Jf 14:2, 4 Mos 23:9.

Med dette oppdrag skulle folket virkeliggjøre Guds rett og rettferdighet, og vitne for folkene at Herren alene er den sanne Gud (Jes 43:10). Men folket sviktet sitt kall. Utvelgelsen ble misbrukt til selvgod nasjonalisme og falsk sikkerhet.

Jer 6:14 – de leger mitt folks skade på lettsindig vis, i det de sier: Fred! Fred! Og det er likevel ingen fred. Jf 7:4, 10, 8:11, Esek 13:10, 16 Mika 3:11.

Utvelgelsen medførte straff for frafall og svik, ja, hardere straff enn den som ble andre folk til del (Am 3:2, Jer 7:28f).

Men Gud er Gud. Guds løfte stod fast (5 Mos 7:8). Åpenbaringsordets Gud er den trofaste og sanndrue Gud. Selv om Gud forkastet storparten av sitt folk, skulle en "rest" eller "levning" bli tilbake. Den skulle få oppleve at Gud oppfylte løftet til Abraham. Dette løfte var begrenset til Israels "rest" i en ny pakt.

Jes 10:21 – En levning skal omvende seg, levningen av Jakob, til Gud den veldige (20-22).

14:1 – Herren skal forbarme seg over Jakob og igjen utvelge Israel og bosette dem i deres land, og fremmede skal slå seg sammen med dem og holde seg til Jakobs hus. 41:8, 44:1f.

Sak 2:16 – Herren skal ta Juda til eie som sin del på den hellige jordbunn, og han skal ennå en gang utvelge Jerusalem.

Utvelgelsen av Guds folk i den nye pakt

Da skal hver enkelt kjenne Herren, og *Gud skrive sin vilje i deres innerste* (Jer 31:7, 31ff). Det er dette løfte endetidsprofetiene viser til med ordene om "de utvalgte", det vil si *Guds utvalgte*, eller «*mine utvalgte*» (Jes 43:20, 65:9, 15, 22).

Sal 65:5 – Salig er den du utvelger og lar komme nær, så han bor i dine forgårder; vi vil mette oss med de gode ting i ditt hus, ditt hellige tempel. Jf 4 Mos 16:7, 2 Sam 5:15.

«Frelsen er (estin) fra jødene», sa Jesus (Joh 4:22), da han stod offentlig frem som Guds tempel, legemliggjort i ham, gitt til frelse for Israels rest for at Guds frelse skal nå ut til folkene. Men for det frafalne og forkastede Israel er han veien tilbake til paktens Gud (Hos 1:6-2:1).

Joh 2:19, 21 – Bryt dette tempel ned, og på tre dager skal jeg gjenreise det /.../ han talte om sitt legemes tempel. **Jes 49:6** – Det er for lite at du er min tjener til å gjenreise Jakobs stammer og føre den frelste rest av Israel tilbake; så vil jeg da gjøre deg til hedningenes lys, for at min frelse må nå til jordens ende. 42:6 osv. Jf Lk 2:32, Apg 13:47,

Under påskemåltidet – og før sin store lidelse, handlet Jesus som øversteprest og Guds rene offerlam. Han innstiftet den nye pakts måltid, og sa om vinen at den **er** hans blod som han skulle utgyte for «*de mange*». Det er en hebraisk talemåte om «alle». Syndenes forlatelse skulle bli alle mennesker til del i Jesu Kristi offerdød i alles sted, Mt 26:28 (jf Åp 20:28b). Slik oppfylte Gud løftepakten med Abraham. Han opprettet sin universelle og eviggyldige nådepakt i Jesu Kristi blod – «*paktens blod*».

Jes 53:11b – Derved at de kjenner ham, skal Den Rettferdige, min Tjener, rettferdiggjøre de mange, og deres misgjerninger skal han bære.

I dette salige bytte er ikke utgangspunktet et folk i etnisk mening, men Den Ene for alle og i alles sted. Årsaken er Guds godhet for sin egen skyld. Guds Sønn i Jesu skikkelse, døpt med synderes dåp, fullbyrdet sin dåp da han som verdens syndebærer utåndet på korset. I kraft av sin persons hemmelighet er og blir han i evighet Guds rene, slakede Lam.

Lk 3:22 - Du er *min elskede Sønn*, som jeg har behag ^{i²⁰} **Mt 3:17** – *Den Elskede*. Jf 17:5, Ef 1:6. **Lk 9:35** – Dette er min Sønn, *Den Utvalgte*; ham skal dere høre! Apg 3:20, 1 Pet 2:4, 6.

Hva Gud har gjort i Kristi død, har evighetsbetydning for mennesker i nåtid. Guds vitnesbyrd om det fullbrakte forsoningsverk er Jesu oppstandelse fra de døde.

Den nye pakts gudsfolk

Kristi kirke er ingen ny religion ved siden av andre religioner, men den sanne jødedom (Rom 11:5, 27). Kirken er den nye pakts gudsfolk, grunnet på Kristi lidelse, død og oppstandelse, slik Moses og profetene har vitnet om ham.²¹ Her er Guds folk *utvidet* til å omfatte mennesker fra alle folkeslag (Ef 2:13-16). Gud har behag i dem for Kristi skyld og gir dem av nåde del i forsoningens goder. Ved dåpen og troen er frelsen gitt den enkelte til del med Kristus til gave, kalt til å virkeliggjøre Guds gode skapervilje i sine liv, og sammen med Guds kirke være Guds eiendomsfolk, hellig for Gud.

Illustrasjon: Rom 11:17-24 (de ville oljekvister innpodet i et godt oljetre). *Fremdeles* er Israel Guds utvalgte folk, 9:4, for Israel er av hellig rot, 11:6, selv om

²⁰ Jf Lk 2:14 direkte oversatt: "til menneskene et velbehag".

²¹ Mt 26:28 - paktens el testamentets blod. Jf 1 Kor 11:25, Ef 2:19f. Se Peters tale, Apg 2:30-36, 42, 46.

grener er brukket av for vantro skyld, v 17, 20. *Fremdeles* beror utvelgelsen utelukkende på Guds godhet og suverene nåde, jf 9:15f.

"Roten" utelukker en utvelgelse begrunnet i herkomst og fortjenestefulle gjerninger, v 7, 11 (jf 1 Kor 1:27ff - for at intet kjød skal rose seg for Gud). **V 18** – *opphøy deg ikke over grenene. Men om du opphøyer deg, så er det ikke du som bærer roten, men roten som bærer deg.* - Gud står ikke til regnskap for noen, 19f.

En rekke tekster belyser det frelseshistoriske forhold *"jøde først"*: Mt 3:2, Mk 1:15, Mt 15:24, Lk 24:47. I aposteltiden mottok titusener jøder kallet, blant dem "Herrens mor" jomfru Maria, apostlene, rådsherren Nikodemus (som ble regnet med til Jesu disipler), og fariséeren Saulus (som ble Paulus - hedningenes apostel). - Utenfor stod fariséerne. Deres nidkjærhet for Loven hindret dem (Lk 14:18-20), til advarsel for kristne i ettertid.

De som er kalt til frelse, er *utvalgt i Kristus* før verdens grunnvoll ble lagt (Ef 1:4). Dette forhold er av avgjørende betydning for evangeliet om synders rettferdiggjørelse ved tro. Utvelgelsen "i Kristus" har en eneste årsak i denne verden: Guds fullbrakte forsoningsverk i Jesus Kristus.

Troen er ikke årsaken, når Gud erklærer synderen rettferdig. Årsaken er «*Den Hellige og Rettferdige*», som i sin lidende lydighet like fra unnfangelse til død har oppfylt Guds lov i alle deler og i alles sted, slik Gud hadde lovet gjennom sine profeter (Apg 3:14f, 18, Gal 4:4, Heb 1:1-3). Gud erklærte ham rettferdig etter sin menneskenatur, da han hadde oppfylt all rettferdighet (Mt 3:15, Joh 19:30).

Troens rettferdighet er ingen frelsesteori, men gudmennesket Kristus Jesus i sin lidende lydighet. Han er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av lovgjeringer, til frelse for hver den som tror (Mt 5:3, Lk 18:13f, 19:10, Rom 1:16f).

Bibelhistorien fortsetter med Guds folk i den nye pakt, grunnet på Guds nådepakt i Jesu Kristi død. Guds løfter gjennom profetene i den gamle pakt er oppfylt i Kristi lidelse, død og oppstandelse, og evangeliet om ham lar oss kjenne åpenbaringsordets Gud i hans trofasthet og nåde. Men nå som før er Guds folk henvist til Guds ord og løfter, for enda gjenstår skaperverkets gjenløsning på den ytterste dag, når Kristus kommer synlig i sin Guddoms herlighet for å dømme verden. Hele veien er frelsen i det inkarnerte Guds ord historien mål og mening, og eneste årsak til utvelgelsen av nåde.

54. OM TUSENÅRSRIKET

Fremtidsspekulasjoner om et tusenårsrike før Kristi gjenkomst kalles *kiliasme* (av gresk Xiliàs – tusentallig). Begrunnelsen gis på biblisistisk vis ved å kombinere visse bibelsteder i Det gamle testamente (GT) og Åpenbaringsboken. Spekulasjonene står i skarp motsetning til bibelsk lære om kirkens herlighet.

Kirkens herlighet skjult under korset

Liksom Sønnens første komme i Jesu tjenerskikkelse, er også *Kirkens herlighet skjult under korset*. Denne kjensgjerning blir underkjent med velsignelsesordene i svermerisk-kiliastisk form: - "og gi deg av sin fred".

Til bibelstudium: Jes 2:2-4, 11:6-9. Sak 9:9f, Joel 2:23ff, Mika 4:1-4, Åp 20. I Mt 10:34ff avviser Jesus uttrykkelig at disse steder handler om et jordisk fredsrike.

Englene sang "fred på jorden" allerede ved Kristi fødsel. *Guds fred* (sjalom) er ikke fravær av krig, men Guds fred til menneskene i *et gjenopprettet gudssamfunn*, stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde. Grunnlaget for denne fred er Guds uutgrunnelige kjærlighet, at han gav sin enbårne Sønn til forsoning for verdens synder.

Guds fred er "Kristus og ham korsfestet" (1 Kor 2:2). Han er freden mellom oss og Gud (Ef 2:14). Evangeliet meddeler nåde og fred "fra Gud vår Fader og Herren Jesus Kristus" (1 Kor 1:3). Denne fred eies ved troen allerede (Joh 14:27, 16:33, Åp 19:1-4). Evangeliet er "fredens evangelium" (Ef 6:15), som overgår all forstand (Fil 4:7).

Messias-profetiene i GT beskriver Kristi rike og dets utbredelse som et *dennesidig* fredsrike, og skildrer det med bilder fra denne verden. Kristus-åpenbaringen tydeliggjør profetiene: Løftene er oppfylt i Kristus Jesus og hans nåderike på denne jord. På grunn av sin persons hemmelighet var Riket allerede til stede, virksomt i Jesu ringe skikkelse.

Lk 17:20 – Guds rike kommer ikke slik at man kan se det med øynene.

Den *grove* kiliasme derimot finnes i to varianter: Den ene venter en overflod av åndelige og især jordiske nytelser. Den *forfinede* kiliasme venter bedre tider for Guds kirke på jord, når "menighetstiden" kommer og "apostoliske menigheter" gjenoppstår med de "nådegaver" (kjarismer) som kjennetegnet Korint-menigheten (den filadelfiske tradisjon fra grev Nic v Zinzendorf).

Å regjere med Kristus: Åp 20:1-6

Isolert sett er Åp 20:1-6 en dunkel tekst. Kiliastene finner her en nøkkel til å bringe orden i endetidstekstene, og støtter seg til bibelsteder om kirkens herlighet i den nye pakt.

Straks oppstår et uløselig problem: Deres bibelsystem blir motsagt av bibeltekstenes endetidsperspektiv: Endetiden er en tiltagende *trengselstid* for Guds kirke på jorden. Gud har ikke gitt sin kjempende kirke lyse utsikter, men gir himmelske gaver, fremtid og håp.

Kristus utøver sitt herredømme sammen med sin kirke. Det skal en gang skje *åpenlyst* i herlighetsriket - det fullendte Guds rike. Men her – i nåderiket – utøver han sitt herredømme *ved troen* på en foregripende måte: Åp 3:20f, 1 Kor 6:2f. Altså foreligger det en spenning mellom et «allerede» og et «ennå ikke».

De troende er konger og prester for Gud, Åp 1:6, 1 Pet 2:9. Hva *Sal 2* sier om Kristus, blir tilskrevet dem *allerede*, Åp 2:26-28, 3:21. Men fullendelsen venter, 20:12.

V 1-6: Engelen med lenken og nøkkelen til avgrunnen bandt Guds motstander for tusen år. – Det beror på spekulasjon når man identifiserer denne binding med kirkens verdslige posisjon i den konstantinske æra.

Den bibelske bakgrunn er Guds forsoning med verden i Kristi offerdød. Den har allerede fjernet grunnlaget for satans herredømme over menneskeslekten, Joh 12:31, 16:11. Seieren er allerede vunnet, Åp 6:2, 19:6-9, 11-16, 21 (slaget uteblir).

Evangeliet har adresse til den enkelte. Det åpenbarer Guds rettferdighet uten lovgjeringer og meddeler syndenes forlatelse på grunn av Kristi fortjeneste – og ikke av noen annen grunn. Gud er en forsonet Gud, men forsoningen gis den enkelte i dåpen, og gaven mottas i tro. Apg 26:18, Kol 2:13-15. Jf Åp 5:9, 12, 7:17, 13:8, 14:4.

I denne sammenheng merker vi oss åpenbaringsbokens høydepunkt og bokstavelige midtpunkt: Synet av *paktens ark i det himmelske tempel*. Dette syn er også bokens *trøstemotiv*, forkynt for Guds kirke i endetidens trengsler, Åp 11:19. Den betrengte kirke *"følger Lammet, hvor enn det går"*, 14:4, og lider *"for Jesu vitnesbyrds og Guds Ords skyld"*, 20:4, jf 6:9f. Men viktigere: Seieren er allerede vunnet med Guds fullbrakte verk i det slakede Guds Lam.

Til bibelstudium: Åp 5. 1 Kor 15:57, 2 Kor 2:14, 1 Joh 2:13, 4:4, 5:4f, 11f. Synet av paktens ark stadfester seieren og motiverer formaningene. Jf *"den som seirer"* i sendebrevene, Åp 2:7, 11, 17 osv.

Den frelseshistoriske bakgrunn belyser uttrykkene *"for tusen år"* og *"en liten tid"*, Åp 20:3. Liksom Gud holder dagen for Kristi gjenkomst skjult for oss, v 9f, holder han lengden på *"en liten tid"* skjult for oss (Apg 1:7).

Teksten beskriver den allminnelige motstand mot kirken i den apostoliske læretradisjon fra Kristus, Åp 20:9 (v 4 og 6:9f). Gog og Magog representerer fiendemaktene som angriper apostolatets kirke hele tiden, v 8-10. Denne bakgrunn lar oss forstå den symbolske tallbruken om helheter som Gud alene overskuer i sin evige nåtid (eks 7 og $12 \times 12\ 000 = 144\ 000$).

Konklusjon: Nevnte tidsavgrensninger omfatter endetiden - den tid da evangeliet blir forkynt for verden. Endetiden er *nå*.

Heb 9:20, 26-28 innskjerper at vi skal vente Kristi synlige komme i sin Guddoms herlighet på den ytterste dag - og ingen annen gjenkomst.

Joh 6:40 Jesus henviser de troende til oppstandelsen på den ytterste dag, og ikke til en oppstandelse i to etapper. Den første oppstandelse skjer når et menneske kommer til tro på evangeliet, Joh 5:24f, jf v 28f. Fil 3:20f osv.

Kirkens herlighet skjult under korset

Herren og hans apostler advarer mot kiliastenes *ringeakt for kirkens skjulte herlighet*, Joh 14:27, 16:33, Kol 3:3.

Den fremtid og det håp som Gud gir, omfatter ingen gullalder (menighetstiden) eller et dennesidig fredsrrike da kirkens herlighet trer synlig frem for menneskene, Mt 24:23-25: "Se her!" Eller: "Se der!" Slikt er forførende *herlighetsteologi*. Den er i strid med Åpenbaringsbokens fremstilling og alt hva apostelordets lære sier om Guds kirkes vei i Lammets spor:

Kirkens vei er en *via crucis* – korsets vei, Mt 5:3-12, Apg 14:22, Åp 14:4, osv. "Guds rike er midt iblant dere", Lk 17:20.

I tillit til Guds løfte henger troen fast ved apostelordets lære fra Sønnen og Faderen, Joh 14:23.

- Guds løfte og trofasthet gjelder *nå*, 2 Tess 3:3, Mt 16:18.
- Guds kall til omvendelse og tro gjelder *nå*, Mk 1:15.
- Dåpens løftesord gjelder *nå*, Mk 16:16.
- Og Guds kirke bygges *nå*, hvor Kristus rår med sin rett utlagte Skrift i hjerter som tror.

Joh 5:24 - Den som hører mitt ord og tror på Ham som har sendt meg, har evig liv og kommer ikke for dommen, men har gått over fra døden til livet.

Rom 11:26 (25-32)

Kiliasmen hører sammen med forventninger om *jødernes omvendelse*, med henvisning til ordene om "*hele Israel*". Problemene oppstår med motsetningen til "*en del*".

Hvis totaliteten "*hele Israel*" sikter til jødene i *etnisk* mening, må man utelukke motsetningen til "*en del*", og la "*hele Israel*" omfatte alle døde, nålevende og fremtidige jøder.

Alternativet er "*hele Israel*" i betydningen det "*åndelige*" Israel, dvs de jøder som fra evighet er utvalgt til å være den nye pakts gudsfolk som omfatter mennesker fra andre folkeslag: *Ef 2:10-22*.

Jødefolkets forherdelse var, er og blir *ingen total forherdelse*. Slik blir "*hele Israel*" – det åndelige Israel - frelst (v 26: *kai hoütos* = således, på denne måte – ikke da).

Tidsbegrensningen "*inntil*", v 25, gjelder hedningenes omvendelse. Så lenge den pågår, pågår også jødernes omvendelse, Mt 24:14.

Dermed sier vi ikke mer enn hva apostelen sier i **Rom 9:27ff** – om den "*rest*" av jøder som skal bli frelst. Jødernes frelsetid sammenfaller med hedningenes frelsetid. Til sammen utgjør de det utvalgte Israel – "*hele Israel*", 11:25-32. Gud overga dem alle til vantro for å forbarme seg over dem alle, v 32.

Det universelle frelsesvilkår – frelst av nåde - gjelder alle og enhver uten forbehold og hele tiden, inntil dagen for Kristi komme med "*en ny himmel og ny jord*", Åp 21:1, jf Jes 65:17 osv.

Fra bekjennelsesskriftene:

Bekjennelsesskriftenes perspektiv på den kristnes liv vitner om mennesker som her på jorden var *glade i håpet*, i visshet om Guds velsignelse i himmelen. Dette håp er ingen verdensflukt, men hører sammen med nøktern endetidsrealisme:

Antikrist er virksom i kirkens historie, men Kristus har angrepet ham og "han vil seire ved sin Ånd og i sin gjenkomst", SA B 4:15.

I bønnen om *Guds rikes komme* er innholdet bestemt av forholdet mellom Guds løfter oppfylt "allerede" og "ennå ikke", SK Fadervår, 54.

CA 17 summerer opp hva de oldkirkelige bekjennelser sier om Kristi gjenkomst til dom og evig liv. Endetidsspekulasjoner om jødefolkets samlede omvendelse og et tusenårsrike blir avvist, 17:5.

De lutherske lærefedre utla *Åpenbaringsboken i lys av Nytestamentet for øvrig* – aldri omvendt. Tusenårsriket må derfor være *evangeliets tid*.

I endetiden lever de troende av evangeliet og har det evige liv, for "evangeliet bringer ikke skyggen av de evige ting, men de evige ting selv - Den Hellige Ånd og den rettferdighet som gjør at vi blir rettferdige overfor Gud", Apol 7/8,15. "Evangeliet /.../ er syndenes forlatelse og et begynnende evig liv i de troendes hjerter", samme 16:6, jf 4:352.

Når bekjennelsesskriftenes tema er frelsen, er målet alltid det evige liv, SK Dåpen, 25. På samme måte som Guds rettferdighet – Kristi rettferdighet – blir tilregnet troen, blir også det evige liv tilregnet troen. "*Den som har Sønnen, har livet*", 1 Joh 5:12. Apol 4:354.

Konkordieformelen presiserer Confessio Augustana og avviser samtidig vrang lære med Guds domstol for øye: "Ved Guds nådes hjelp har også vi til hensikt å holde fast ved denne bekjennelse inntil vår salige ende. Da skal vi komme fram for vår Herre Jesu Kristi domstol med et hjerte og en samvittighet fylt av glede og trygghet", Konkordiebokens forord, s 8. Forordet til Apologien, 19. FC SC 12:40.

Israel (el jødene):

Utenfor Guds kirke kan ingen vite hva Guds sinnelag er overfor jødene, SK Troen, 66.

Liksom jødene så Mose' tildekkede ansikt, lærer jødene lovens rettferdighet og forakter Kristi nåde, Apol 4:21, 12.78.

Profetene lærte troens rettferdighet, og - til eksempel for oss - fordømte de størstedelen av folket, de som trodde at de gjorde seg fortjent til syndenes forlatelse med offer og gudstjenester, Apol 4:395, 15:23.

Fordømmelsen gjaldt ikke gjerninger som Gud hadde påbudt til øvelser i samfunn med ham, men den ugudelige overbevisning at de *ved gjort gjerning* kunne forsones Gud. Derfor økte de gjerningenes antall og innførte Baal-kulten. Slik ble troen på Guds løfte vraket. Tillit til gjort gjerning vil vare ved i verden, og Herrens nattverd bli misbrukt like til Kristi gjenkomst. Men de som tror evangeliet, vil i mellomtiden forkaste den kult som er uttenkt mot Guds bud, for dermed å tilsløre Kristi herlighet og troens rettferdighet, Apol 4:207, 288, SA 26:97f.

Noen offer i Moseloven blir kalt *soningsoffer* (el syndoffer), ikke fordi gjerningen fortjener syndenes forlatelse for Gud, men fordi syndenes forlatelse blir fortjent etter lovens rettferdighet, og for at ingen skulle bli utstøtt fra folket, Apol 24:21.

De som tror at Gud er forsonet på grunn av *overleveringene*, fratår Kristus æren som mellommann og tilslører troens rettferdighet, Apol 15:10. Siden fornuften ikke forstår troens rettferdighet, vil mennesker alltid tenke at lydighet mot overleveringene hører

med til frelsen, samme 25:23f. *Den nye pakts gudstjeneste er troens rettferdighet i hjertet og troens frukter*, samme 24:27.

Jødernes historie viser hvordan Gud kan straffe land og folk som fortjent, fordi de forakter hans Ord, FC SD 11:58f.

Guds kirke var i Israel, selv om Baal-kulten holdt seg der. Og lik kirken i den gamle pakt, vil kirken forkaste den kult som består i misbruk av messen, Apol 27:98. Det er forskjell på lovens folk og kirken, samme 7/8, 14, 19f. Foruten Messias-løftet, hadde lovens folk løfter om legemlige goder, om riket osv, samme 14.

De profetiske og apostoliske skrifter i Det gamle og Det nye testamente er *Israels rene og klare kilde*, FC SD Kort sammenfatning, 3.

55. OM ANTIKRIST

Flere steder i Nytestamentet gjenspeiler Jesu undervisning i dette emnet, f eks Mt 24. Hovedtekstene er *Dan 7, 2 Tess 2 og Åp 13*.

Benevnelsen «Antikrist» er brukt *omfattende* om vranglærerne, 1 Joh 1:18, og i *avgrenset* mening om en bestemt personmakt, som alle antikrister representerer med villfarelser og lovløshet i kirken.

1 Joh 2:18 – nå er den siste tid. Liksom dere har hørt at Antikrist kommer, så er det også nå fremtrått mange antikrister. Av dette forstår vi at den siste tid er kommet. **2 Tess 2:7a** – Lovløshetens hemmelighet er alt virksom (v 7-12).

Det er tale om en gudfiendtlig åndsmakt som alltid søker å kontrollere apostlenes etterfølgere i prekenembetet. Antikrist tåler nemlig ikke at Kristus rår med sitt Ord i sin kirke på jorden: Mt 28:20, Joh 8:31f, 17:20, 1 Pet 4:11, 1 Tim 6:3ff.

Det er to ting Antikrist vil avskaffe fremfor alt:

- **Kristi lære om synderens frifinnelse på grunn av Kristi lidelse og død (Guds universelle nåde, den tilregnede (forensiske) rettferdighet), og**
- **den rett utlagte Skrift, gitt kirken i og med det apostoliske ord.**

Antikrist er "*den lovløse*", til stadighet virksom gjennom kirkens historie like fra aposteltiden for å virke den lovløshet som erstatter Kristi lære med menneskers autoritet og myndighet. Dermed hindrer han at mennesker tror på den gode Skaperen, vår Gjenløser, og hindrer at mennesker etterfølger apostelordets lære og formaninger fra den inkarnerte Guds Sønn. Kort sagt: Antikrist vil ikke at noe menneske skal lære å kjenne Faderen i Sønnens åpenbaring.

2 Tess 2

Virkingen er kristnes sløvhets og frafall, like fra likegyldighet til overmøt i lærespørsmål. Denne kirkeødeleggende virksomhet kulminerer med Antikristens personlige fremtreden før Kristi gjenkomst.

- Virksom i Guds tempel – i Guds kirke på jorden, v 4. Jf 1 Kor 3:16ff, 1 Tim 3:15, 2 Tim 2:20 osv. Han utgir seg for å være Gud, jf Dan 9:27, 11:31, 12:11. Kristus henviser til dette i Mt 24:15, Mk 13:14. Jf dyrets bilde, Åp 13:14ff.
- Frafall, v 3, 10-12, gitt til kjenne i lovløshet, v 7.
- Hovmotsånd, v 4. Antikrist opphøyer seg over alt som kalles gud og helligdom. Joh 10:34-36, 1 Kor 8:5f. Jf Dan 7:8, 11:36, Åp 13:1, 5.
- Tegn og undergjerninger, v 9. De er forførende løgnunder, tilskyndet av satan og innordnet satans løgner, jf Mt 24:24, Mk 13:22, Joh 8:44. Åp 13:13, 16:13f.
- Kulminasjonen, v 3, 6, 8. Antikrist skal "åpenbares" ved tiden for Kristi synlige komme i sin Guddoms herlighet. Da skal Kristus tilintetgjøre ham. Jf Åp 19:11ff.

En makt hindrer satan i å la Antikrist tre synlig frem, v 6f. Stedet er dunkelt, men bør forstås i lys av 1 Joh 4:3f – om den Ånd som er i Guds barn, til forskjell fra Antikristens ånd som nå er virksom i verden. Denne makt er *Den Hellige Ånd*, virksom med evangeliet og sakramentene i Kristi kirke på jorden.

Den antikristelige åndsmakt agerer som om "alt er mitt". Den befester sitt herredømme i kirken med løftet om at "alt er ditt", men på en betingelse: *Om du tilber meg* (jf Mt 4:9). Denne åndsmakt påberoper seg uinnskrenket myndighet, opphøyet over Gud og den rette gudstjeneste i Ånd og sannhet (Dan 11:36, 2 Tess 2:4, Joh 4:23).

En Luther-preken gir grunn til ettertanke:

Antikrist rår i Guds tempel hvor prest og menighet underkaster seg menneskers lærdommer og påbud, som om deres verdslige maktbruk er kirkens vern og trygge borg. De tilslører Kristus – troens rettferdighet, gjør Midleren til en lovgiver, forvrenger evangeliet og sakramentenes bruk, og bruker syndsforlatelsens evangelium til hån og spott. Men kirkens beskytter og verger er alle dager ingen annen en han som sa: "Gå bort fra meg, satan!" (Luthers preken 18.2.1537 – WA 45, 25-47)

56. MELLOMTILSTANDEN

Benevnelsen «mellomtilstand» sikter til sjelens tilstand før de døde oppstandelse.

Spørsmålene melder seg: Hva vil det si at de troendes sjeler er borte fra legemet og hjemme hos HERREN? 2 Kor 5:8. Og hva vil det si at sjelen hviler i paradiset, eller i Abrahams fang? Lk 16:23, 23:43, jf Fil 1:23.

Få bibelsteder belyser mellomtilstanden. Svarene inngår i de ting som Gud holder skjult for oss i dette liv. Bibelstedene om "de siste ting" retter vår oppmerksomhet mot *Kristi gjenkomst til dom, og det som siden følger*:

1 Kor 1:7 – mens dere venter på vår Herres Jesu Kristi åpenbaring. Fil 3:20f, Kol 3:4, 1 Tess 4:13ff, 2 Tess 1:9f. 2 Tim 4:7-9, Tit 2:13.

Stedene sier at Kristus skal *gjenføre* sjelene med deres legemer, og de taler om den eksistens som siden følger og overgår våre forestillinger, Fil 1:21-23.

1 Pet 3:19-21a - (Kristus) forkynte for åndene som var i fangenskap. Det var de som på Noahs tid hadde vært ulydige, da Gud i sitt tålmod ventet mens arken ble bygd. I den ble noen få mennesker – i alt åtte – frelst ved vann, det som i sitt motbilde, dåpen, nå frelser dere.

Ordene sikter til den inkarnerte Guds Sønn i Jesu skikkelse, han som led og deretter ble opphøyd i herlighet (1 Pet 1:11). Han forkynte for åndene som var i fangenskap, det vil si for dem som var ulydige på Noa's tid. Det fremgår av sammenhengen at her handler det om domsforkynnelse for de mennesker som på Noa's tid fikk anledning til å høre Guds ord, men forherdet seg (Mt 24:37-40, Lk 17:26f). De er for all ettersom et advarende forvarsel om den dom som venter de vantro på Dommens dag. Motivet kommer vi tilbake til i forbindelse med 1 Pet 4:6.

I NT blir ordet for å forkynne eller proklamere (keryssein) brukt dels om å proklamere Guds evangelium (Mt 4:23, 9:35 osv), dels om å forkynne Guds lov (Mt 3:1, Rom 2:21 osv).

Apostelens formaning er en dåpsformaning. Med frelsen - gitt i dåpen, formaner Peter de troende med håpet for øye. Når håpet går i oppfyllelse, skal de ta arven i eie. Begrunnelsen er gitt med Kristi martyreksempel, som straks etter sin lidelse trådte frem som dommer over åndene i varetekt. Til sist skal Herren Jesus ved Faderens høyre dømme levende og døde.

Peter oppmuntrer med Jesu martyreksempel, som nå er det levende håp (1:3), og oppmuntrer til utholdende bekjennelse. Nå gjelder det å leve - ikke etter menneskelige lyster som før, men leve resten av sitt liv etter Guds vilje. Da må troens bekjennere tåle spott i Kristi etterfølgelse, og alltid være rede til å begrunne deres håp, 3:14-4:7. Så langt teksten forstått i brevets sammenheng. Men spekulative tolkninger fins, flere kjent fra tidlig i kirkens historie:

- Kristus proklamerte løftenes oppfyllelse, altså frelsen for patriarkene og profetene (Hermas' Hyrden c 140).
- Kristus forkynte dommen for falne engler eller demoner - de som forførte menneskene på Noa's tid (1 Mos 6:1-4).

- Etter dommen bandt Kristus de onde englene - demonene – og satte dem i varetekt (Første Henoks bok, kap 19).
- Med henvisning til Apg 2:24 - Kristus før ned til helvetet for å lide også der (Aepinus, d 1553). Men samme bibelsted handler om Kristi legeme - ikke om hans sjel.
- Kristi nedfart er en billedlig (åndelig) fremstilling av Kristi lidelse, død og begravelse (Calvin, reformert lære). Men apostelen viser til en faktisk hendelse.
- Kristus før ned til den gamle pakts fromme i helvetets forgård (limbus patrum) og fridde dem ut (Romerkirken).

1 Pet 4:6 – Nettopp derfor ble også evangeliet forkynt for de døde, for at de skulle bli dømt som mennesker etter sin onde natur, men leve i Ånden, liksom Gud. (Overs e Sv Kyrkobibel.)

Stedet nevner motivet for Kristi nedfart: Kristi proklamerte sin seier for dem som her hadde hørt Guds ord. Teksten er domsforkynnelse. Alle spekulasjoner om omvendelses mulighet etter døden skal avvises som vranglære (eks Markion, Origines).

Hva skjer med alle de som ikke fikk høre Guds ord mens de levde her? Gud skal dømme "det som skjuler seg hos menneskene", Rom 2:16b. Resten står ubesvart.

Det er uttrykk for spekulasjon når man bruker steder som Joh 3:18, 36 og 5:24 til støtte for læren om *skjærsilden*. Det gis ingen mulighet til omvendelse etter døden. Den legemlige død er "sjelens siste skjærsild" (Luther). Døden rensar de troende for de siste rester av syndefordervet: Lk 23:43, Fil 1:23 osv.

Kristus er de troendes liv. Om troen er aldri så svak, så har den Kristus og med ham syndenes forlatelse og evig liv. 1 Joh 2:2, Gal 2:20.

Aktuelle bibelsteder gir anledning til noen slutninger:

- Sjelene vender ikke tilbake til denne falne verden, Lk 16:17-31. Spiritisme er djevelens spøkeri, 5 Mos 18:11f.
- De døde har ingen kunnskap om ting og hendelser på denne jord, Jes 63:16.

Hovedsaken står fast

Håpet om verdens gjenfødelse, Mt 19:28, når Kristus kommer med en ny himmel og ny jord, Åp 21:1ff. Begrunnelsen har Gud gitt, som reiste gudmennesket Jesus opp fra de døde på den tredje dag, og tegnene følger den forsamlede menighet hvor døpte mennesker holder Kristi befalinger og lever det sakramentale kristenliv (Apg 2:42). Der mottar de forsoningens evige goder, kjenner den levende Gud og har evig liv i Guds nåderike.

Joh 17:3 - Dette er det evige liv, at de kjenner deg, den ene sanne Gud, og den du utsendte, Jesus Kristus.

57. HÅPET OM SALIGHET

I **den gamle pakt** (GT) var håpet fra først av dunkelt, om de gudfryktiges samling hos Gud, 1 Mos 5:24, 2 Kong 2:11, Sal 73:24f, Pred 3:20f.

Mot slutten trer håpet tydeligere frem, Jes 65:17, 66:22: Saligheten hos Gud på en ny jord, hvor Gud bor hos sitt folk i synlig herlighet, og livet utfolder seg i fullkommen glede, hvile og fred, i tilstander som overgår all forstand.

I den nye pakt (NT) - i det apostoliske vitnesbyrd, er håpet det samme, jf Åp 21:1f, 2 Pet 3:13. Billedbruken er klarere, den utfyller og utdyper, Åp 21:3-5, 9-22:15 osv.

Nyttestamentets skrifter gjenspeiler håpets begrunnelse i et tilbakeskuende perspektiv på påskebegivenhetene i Jesu liv. Som oftest er begrunnelsen indirekte, lik kommentarer til evangelistenes Jesus-beretninger.

Paktens ark sett i det himmelske tempel

Åp 11:19 – Guds tempel som er i himmelen, ble åpnet og hans paktsark ble synlig i hans tempel...

Dette syn viser tilbake til israelittenes erobring av det lovede land, og til det frafall som Gud straffet dem med, da paktens ark – Guds seierstegn - ble fiendens krigsbytte. Men Guds folk er ikke dømt til nederlag i endetidens trengsler, for paktens ark er sett i det himmelske tempel!

Ordene utgjør Åpenbaringsbokens høydepunkt og Jesu trøstemotiv i en disposisjon i trinnvis "oppstigning", og deretter i trinnvis "nedstigning", hvert trinn fulgt av lovprisning (kap 4-22:5). Med syn av arken vil han stadfeste seieren over sine fiendemakter. Den er allerede vunnet ved "Lammet som er slaktet", 5:12, jf v 6 og 9. Den sårmerkede Kristus er historiens sentrum og ledetråd – også for de himmelske hærskarer og den triumferende kirke. Den sanne trøst mot døden og dommen står fast: Gud lar oss alltid triumfere i Kristus.

2 Kor 2:14 – La oss takke Gud som alltid fører oss med i Kristi seierstog og gjennom oss sprer kunnskapen om ham som en duft på hvert et sted. Rom 7:24f, 1 Kor 15:57, 1 Joh 5:4f.

Guds inngripen til vår frelse handler om Guds rådslutning fra evighet, og om løftenes oppfyllelse i en bevitnet frelseshistorie, hvor Jesus-historien gjør den umistelige forskjell mellom håpet i den gamle og i den nye pakt. Kristus Jesus er "*det troverdige og sanne vitne, BEGYNNELSEN til Guds skapelse*", Åp 3:14 osv.

Guds handlende allmakt og trofasthet

Guds handlende allmakt og trofasthet er konsekvensrik. Håpet *må* oppfylles, slik bibelhistorien viser. Kristus *måtte* lide, dø og gjenoppstå på den tredje dag, Og Kristi gjenkomst *må* følge, og med ham en ny himmel og ny jord. Guds seier i Kristus Jesus og ham korsfestet har en *nødvendig* konsekvens. Han er det "*levende håp*", 1 Pet 1:3, som ikke gjør til skamme, Rom 5:5. Evangeliet lar oss kjenne Gud i hans *handlende* allmakt og *trofasthet*, men ikke dagen for Kristi gjenkomst som verdens dommer. Den vet kun Faderen.

Altså er det *feil å fremstille håpet som et tillegg til evangeliet* – lik en "happy ending". Håpet er allerede gitt med Guds forsoning med verden i Jesu kors død. Det har Gud stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde, og med frelsen gitt den enkelte i dåpen «som nå frelser dere» (1 Pet 3:21) med løftet om salighet for hver den som tror (Mk 16:16). Den oppstandne Jesus er Herren ved Faderens høyre og «førstegrøden» av de hensovede. Virksom med sitt ord og sin Ånd i den forsamlede menighet foregriper han den kommende verden. Håpet er en foregrepet virkelighet i *nåtid*.

Da forstår vi lettere hvor *himmelen* i bibelsk språkbrukaldri et sted langt borte. Himmelen er *der hvor Gud er*, og han er oss nærmere enn vi noensinne er nær oss selv. Den Oppstandnes virksomme nærvær i den forsamlede menighet motiverer og begrunner et liv i omvendelse og tro. Det kan ingen agitator eller spekulant gjøre. De øser av sitt eget. Med falske løfter og oppskrifter sukrer de sine utopier.

Hva er håpet om salighet?

Guds gode engler har del i saligheten. *De ser alltid Guds åsyn*, og utfører sin tjeneste i himmelen og på jorden til samme tid, Jes 6:1-4, Mt 18:16, Lk 1:19.

Dåpen til Kristi død og oppstandelse gir løftet om salighet for hver den som tror, når vi uverdige får *skue* den levende *Gud* i all sin herlighet, ansikt til ansikt, 1 Joh 3:2, Mt 5:8, Joh 17:24, Åp 22:6 osv. Da skal Guds herlighet gjennomstråle sjel og legeme i den kommende verden.

- De salige taler det himmelske språk, ukjent på jorden, 2 Kor 12:4.
- Deres legemer skal ha fullkommen udødelighet, kraft og skjønnhet, 1 Kor 15:42f.
- Det skal ikke være grader i deres salighet, men grader i deres herlighet, Dan 12:3, 2 Kor 9:6f. Jf Jesu ord om nådelønnen, Mt 5:12.

Bibelen lar oss betrakte salighet fra en negativ og en positiv synsvinkel. *Negativt* er saligheten et fravær av - eller en befrielse fra - Guds fiendemakter og alt ondt, så frafall er utelukket:

2 Tim 4:18 – Herren skal også redde meg fra alt ondt og frelse meg inn i sitt himmelske rike. Ham være ære i all evighet. Amen. Åp 7:16f, 20:10, 21:4.

Positivt er saligheten den utsigelige glede, fred og hvile i et gjenopprettet gudssamfunn.

Sal 16:11 – For ditt åsyn er det en fylde av glede, ved din høyre hånd en evig fryd. 1 Pet 1:8. Heb 3:11, 4:1,10f. Åp 14:13.

Det kristne håp er altså noe annet enn den allmenreligiøse forestilling om sjelens udødelighet, eller spekulasjoner om det hinsidige. Slikt beror på uvitenhet - ikke håp, Ef 2:12, jf Rom 9:4, 1 Tess 4:13f.

"De salige"

De har i dette liv tatt vare på Guds ord om sine velgjerninger i Kristi lidelse, død og oppstandelse, Joh 3:16. På grunn av ham – og ikke av noen annen grunn, fikk de "*syns forlatelse og arverett blant dem som er helliget ved troen på meg*", Apg 26:18. Jf Jesu første saligprisning, Mt 5:3.

All spekulasjon og fatalisme på lovreligionens grunn har kun ett alternativ: Guds velgjerninger i Kristus "og ham korsfestet", 1 Kor 2:2, jf Joh 3:16. Gud er en forsonet Gud, stadfestet med Kristi oppstandelse fra de døde, og frelsen gis den enkelte i dåpen til Jesu død og oppstandelse. Han er kilden til nøklemaktens embete, med befaling om å forkynne omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk, Lk 24:47. Evangeliet bringer håp fra åpenbaringsordets levende Gud, verdens skaper og gjenløser.

Joh 17:24 – Fader, jeg vil at der jeg er, der skal de som du har gitt meg, være hos meg, så de får se min herlighet, som du har gitt meg fordi du elsket meg før verdens grunnvoll ble lagt. 1 Kor 15:1-5, jf v 14-21.

Luther sier om dette Jesus-ord at det bør være de kristnes hodepute og dundyne når den stund er inne, da de skal fare herfra, befridd fra all synd og ulykke, og fra syndens og djevelens vold, og bli ført til evig hvile og glede. Det er Jesu Guddoms person og verk som gjør den nye jord til et godt sted å være. Dit lengter et Guds barn for å være hjemme hos Herren.

CA 20:24 - «Den som nå vet at han ved Kristus har en nådig Fader, han kjenner i sannhet Gud, han vet at Gud har omsorg for ham, han påkaller ham og er – kort sagt, ikke uten Gud, slik som hedningene er. For djevlene og de ugudelig kan ikke tro denne artikkel om syndenes forlatelse. Derfor hater de Gud som sin fiende. De påkaller ham ikke, de venter seg ikke noe godt fra ham».

Billedbruken om saligheten beskriver ikke det ubeskrivelige, men overstiger det utsigelige og lar oss ane gleden og freden og hvilen i Guds fullendte rike.

Eksempel: Jesu tale om bordfelleskap og bryllupsmåltid, Mt 8:11, Lk 22:30, Åp 19:9.

Billedbruken *kontrasterer* tre forhold:

- Det evige utenfor – med "gråt og tenners gnissel", Mt 8:12,
- menneskeslektens forplanting, Mt 22:30, og
- menneskenes strebertrang, Lk 22:24-30, jf Joh 13:14, 1 Pet 5:3, osv.

I saligheten er Gud "alt i alle", i all sin godhets rikdom, 1 Kor 15:28. Gud er i sitt vesen kjærlighet – den kjærlighet som oppfyller kjærlighetens lov. Denne lovoppfyllelse representerer Kristus med sitt virksomme nærvær med sin Ånd i de troendes liv. Dette nærvær foregriper saligheten på en usynlig måte: 2 Kor 4:7-11, 7, Kol 3:3, Ef 2:4-9.

Den troende kirke er en Kristus-virkelighet - «Kristi legeme». Kirken er «*hans fylde (plæroma) som oppfyller alt i alle*», Ef 1:23, jf 4:16, 5:23 osv.

Guds kjærlighet i Kristus (agape) er oppfyller det doble kjærlighetsbud i dem som har Kristus til gave, gitt av nåde. Han er virksom i deres liv og fornyer dem i Guds bilde og lar dem oppfylle kjærlighetens lov, om enn i sin begynnelse i dette liv. Med sin Ånd skaper han i deres innerste (hjerter) en ny vilje, lyst og kraft til å leve i kjærlighet til Gud og sin neste. Denne kjærlighet er beskrevet i Tibudsloven og skjerpet i Jesu undervisning og i de apostoliske formaninger. Mt 5-7, Rom 13:10, 2 Joh 6 osv.

Med Kristus til gave blir loven oppfylt ved troen. Evangeliet om Guds velgjerninger i Kristus lar oss kjenne den eneste sanne Gud i hans kjærlighet som langt overgår hans

nidkjærhet for sitt verk. Med denne kjennskap frykter vi og elsker Gud over alle ting og setter all vår lit til ham (d første bud). Denne tro er i livets vitnesbyrd tvetydig mer eller mindre. Årsaken er den onde menneskenatur eller arvesyndens motstand i vårt innerste. Derfor må denne lovoppfyllelse være i sin begynnelse i dette liv (Gal 5:16ff). Men Guds nådehimmel skjuler manglene (Luther), for ved dåpen og troen er vi for Kristi skyld Guds kjære barn.

Håpet motiverer til gode gjerninger

Håpet om salighet *motiverer* til omsorg for Guds falne skaperverk i smått og stort. Motiverende er også løftet om *nådelønn*:

Til bibelstudium: Mt 5:12 (jf 6:1). Luk 6:23. Apg 5:41, 7:52. Rom 5:3, 1 Kor 3:14f, Kol 3:24, Heb 10:35, Åp 22:12.

Men håpet om salighet er uforenlig med gjerninger i strid med Guds skapervilje, Ef 2:1-5, 10. Da står legemet "*til syndens disposisjon som urettferdighets våpen*", i motsetning til dåpens rette bruk - "*til Guds disposisjon som rettferdighets våpen*", Rom 6:13, Tit 3:8. Kompromiss er forførelse, for åpenbaringsordets Gud er hellig og nidkjær for sitt verk.

Livets orienteringspunkt

Håpet om salighet hos Gud skal være livets orienteringspunkt mens vi lever her. Guds ord om den evige salighet lokker til tro, og oppildner til utholdende tro med målet øye.

Tit 2:13 – mens vi venter på det salige håp og åpenbaringen av vår store Guds og Frelsers Jesu Kristi herlighet. **Åp 2:10b** – Vær tro til døden, så vil jeg gi deg livets krone! Mt 5:12, 1 Joh 3:2.

Menneskets nød – syndens nød - er verre enn noen dødelig kan fatte, men evangeliet om Guds velgjerninger i Kristus bringer glede og håp.

Fil 4:4 – Gled dere alltid i HERREN. Atter sier jeg dere: Gled dere! Jf Rom 5:4f, 12:12.

Slike oppmuntringer har alltid adresse til Kristi bekjennere, og slik må det være. Syndsforlatelsens evangelium har aldri vunnet denne verdens applaus og anerkjennelse, og kommer heller aldri til å gjøre det, 1 Kor 1:23, 2 Tim 4:1-8.

Gleden "i HERREN" er verdens barn ganske fremmed. De søker falske trøstegrinner i møte med sykdom, lidelse og død, for vi mennesker tar ikke vår egen skyld og skam og håpløshet på alvor, ikke før Guds lov stiller oss til regnskap og driver oss til Guds forsoningsverk i Jesus Kristus og ham korsfestet.

Da må verdens falske trøstegrinner fare, for avkledd all egen rettferdighet, står vi for den hellige Gud. Da må vi ta oss selv på alvor og den levende Gud på alvor, og må søke den sanne trøst i Kristi fortjeneste og erkjenne, at «han er min Herre, som har gjenløst meg fortapte og fordømte menneske». Guds lov driver oss til denne posisjon for den hellige Gud. Han lar oss ikke begripe ovenfra, men nedenfra. Salige er de som er fattige i seg selv, for himmelriket er deres (Mt 5:3). Guds hellige lov støter ned, med frifinnelsens evangelium reiser han opp for at vi skal leve som Guds kjære barn i Jesu Kristi nåderike.

Guds ubegripelige kjærlighet i en bevitnet Jesus-historie lar seg gripe i syndens nød. I det dype kommer Gud oss til redning med evangeliet og sakramentene som midler. Gud er virksom med sitt ord i dem som hører og tar vare på hans ord. Han meddeler seieren i Lammets blod, og de som hører får nåde til å anvende på seg selv Guds velgjerninger i Kristus. Av nåde lar han oss øse med fryd av frelsens kilder (Jes 12), og fra det dype hører Gud troens halleluja. Frelst av nåde, anvender vi frelsen gitt i dåpen, og med Kristus til gave lar Gud oss triumfere over alt ondt, Rom 8:37, og jage mot målet, Fil 3:14, Åp 19:9.

Kirkens dagsorden underveis

Kristi misjonsbefaling er kirkens dagsorden med menneskers salighet for øye. Guds ords formaninger stadfester mål og oppdrag, og tjener som advarsel mot vantro og kjødelig sikkerhet. Gud vil ha trofaste tjenere, frelst av nåde:

En Ordets tjener holder ikke noe tilbake, Esek 3:18f, 2 Tim 4:1f, 2:23-26 osv. Den som underslår Guds ord, eller legger til lærdommer i strid med Guds ord, gjør seg skyldig i andres fortapelse og drar Guds vrede over seg:

Sal 2:5, 12 – så taler han til dem i sin vrede, med brennende harme skremmer han dem. /.../ kyss skjelvende jorden for hans føtter.

Jer 6:13-17, 23:1f, 11, 14-32. Mt 7:22f. 1 Kor 10:21f, Kol 3:5f. Åp 2:20-23, 3:2f, 17-19, osv.

En Jesu disippel ser i Ordets speil, erkjenner fall og feil, og ber om forlatelse. Absolusjonen i det private skriftemål er Guds medisin når egne fall og feil røver troens frimodighet (Joh 20:23). Hvor syndenes forlatelse er, der er også liv og salighet.